Digitized by Google

Digitized by Google

R. BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.
RACCOLTA
VILLAROSA
B
379
NAPOLI

Ex Biblioth. de Rosa

C. 1. 3. 6

Digitized by Google

Digitized by Google

Vol. B. 379

JUSTI HENNINGII
BOEHMERI, JC.

POT. REG. BOR. A CON. INT. ET PROF. JUR. ORD. IN REG. FRID.

INTRODUCTIO
IN
JUS PUBLICUM
UNIVERSALE

EX GENUINIS JURIS NATURÆ PRINCIPIIS DEDUCTUM,

ET IN USUM

JURIS PUBLICI PARTICULARIS

QUARUMCUMQUE RERUM-PUBLICARUM ADORNATUM

ADJECTO INDICE DUPLICI.

Accedunt Præfatio, & Notæ nonnullæ quibus Orthodoxa Fides vindicatur.

PRAGÆ, MDCCLXIII.

Sumptibus Jo: BAPTISTÆ PANTAGLIONI Veneti Bibliopolæ.

Biblioteca Nazionale Napoli

Digitized by Google

527316

Digitized by Google

PRÆFATIO.

JUra, quæ *Statum publicum* quarumcunque Rerumpublicarum dirigunt, duplicis eſſe generis, *univerſalia*, ſcilicet & *particularia*, ita vt hæc quidem cujus reipublicæ propria, illa vero omnibus ſint communia, in vulgus notum eſt. Cum vero *particularia* tantum *univerſalibus* ſuperaddita ſint, inde ſtatim apparet, fundamentum omnium quæſtionum, quæ huc ſpectant, ex *univerſali*, hoc eſt, *jure naturæ* petendum eſſe, & ita in addiſcendo *jure publico particulari* initium ab *univerſali* eſſe faciendum. Quemadmodum vero in jure privato hæc inverſa methodus ab eruditioribus jam notata eſt, quod plurimi, derelicto ſtudio juris naturæ, ſtatim ſcita particularia juris Romani excolere ſtudeant; ita eadem fata in pleriſque Academiis ſtudium juris publici hactenus habuit, ut, qui huic ſe dederunt, illotis manibus, illud aggreſſi fuerint, ſatis eſſe putantes, ſi *leges publicas fundamentales*, & *obſervantias imperii*, ut vocant, ſummo ſtudio evolverent, de quibus tamen digne judicare haud poſſunt, ſi fundamenta omnium rerumpublicarum, nexum civilem, ſtatum eorundem varium, & quæ huc ſpectant, ſusque deque habuerint. Et qui aliter fieri potuit, cum plures publici juris Doctores, quibus diſciplina hujus *juris univerſalis* commendata eſſe debebat, illam vel contemnant, vel ut ſuperfluam & minus neceſſariam judicent, nullam quæſtionem juris publici eſſe aſſerentes, quæ non ex *diplomatibus* vel *antiquitatibus hiſtoricis* vel *legibus* aliis *fundamentalibus* decidi poſſit, in quo tamen ſe alioſque decipiunt. Dandus eſt utique aliquis locus diplomatibus in jure publico particulari: adhibendæ quoque in ſubſidium antiquitates; ſed ſicuti hæ plerumque obſcuræ, incertæ, & mirificis contentionibus obnoxiæ, illa vero variis interpretationibus ſubiacent, ſæpe νοθείας vitio laborant, & in dubium vocari poſſunt, ita, ut de hiſce recte judicari poſſit, adferenda ſunt neceſſario hæc fundamenta univerſalia, quæ animum optime præparant, ſimulque præcavent, ne in tot confuſiones, contradictiones alioſque ſcopulos incidamus. Illi itaque demum meo judicio *jus publicum particulare* quarumcunque rerumpublicarum recte aggrediuntur, qui præ-

ter *notitiam ſtatus publici* jure publico univerſali ſatis tincti præparatique ſunt, quia ita in offenſo pede & facillimo ſtudio ad metam pervenire poſſunt, quam alias vel nunquam vel ſaltim non ſine magno labore pertingunt. Equidem obſervavi, in plurimis compendiis juris publici particularis pleraſque doctrinas *juris univerſalis publici* immiſceri & explicari, ſicuti in jure privato noſtro capita juris naturæ integra evolvuntur & excutiuntur, ex hac ratione, quam ipſe Imperator ſuppeditat, quod jus noſtrum privatum ſit collectum ex jure naturæ gentium & civili. Sed cum omnis diſciplina potiſſimum *adæquata methodo* ſe commendet, nec videndum ſit, quid Romæ factum ſit, ſed quid fieri debuerit, ante omnia diſpiciendum eſt, an hoc bene & ſecundum leges bonæ methodi fiat? Conſtant ſane, juris conſultos ſolidiores hunc nævum in *jure privato* jam perſtrinxiſſe, quod contraria methodo jura privata in academiis ſtudioſæ juventuti tradantur, illaque ita illotis manibus ad jus Romanum perducatur, ut poſtea recte dignoſci nequeat, quæ *juris naturæ* capita ſint, & quæ ex *civili ratione* profluxerint. Omnes largiuntur, rhapſodiam noſtram juris Romani eſſe conſtructam ex concluſionibus juris naturæ & ſcitis civilibus, & hæc quidem eſſe vel *pura*, quæ ſola ratione civili conſtat; vel *mixta*, quæ in jure naturæ quidem fundata ſunt, ſed quædam *additamenta civilia* acceperunt. Inde leges civiles dicuntur, quæ nec in totum a jure naturæ recedunt, nec in eo unice ſubſiſtunt, ſed vel aliquid addunt vel detrahunt. Cum itaque concluſiones juris naturæ ex proprio foro, hoc eſt, ex principiis juris naturæ ſint demonſtrandæ & deducendæ, civiles vero leges ex rationibus civilibus; in propatulo eſt, ita demum ad ſolidam eruditionem in jure privato perveniri poſſe, ſi *naturalia a civilibus* ſedulo ſeparantur, & quælibet ex propriis explicantur principiis. Id ipſum autem aliter commode fieri nequit, niſi antea juris naturæ diſciplina præparetur animus, & poſt demum ad juris Romani compilationem evolvendam perducatur, cum hac via ſingula facile ſecerni, & *additamenta juris civilis* a concluſionibus juris naturæ diſtingui poſſint. Hunc in finem quoque neceſſe eſt, ut in ſingulis materiis primo oſtendatur, quid *jus naturæ* hac de re diſponat, & quid *jus Romanum* illi ſuperaddiderit, ut *naturalia & civilia* ſemper diſtincto ordine tradantur. Hac enim qui non inceſſerit methodo, in eundem labyrinthum & ſcopulos eum incidere neceſſe eſt, quos evitare non potuere gloſſatores & commentatores antiqui, qui, ſepoſita doctrina juris naturæ, jus Romanum illuſtrare voluerunt. Hi enim tot controverſiis inter ſe diſſident, ut non *rationibus*, ſed *autoritatibus*: non *judicio*: ſed *credulitate*: non *modeſtia*, ſed *probris* inter ſe pugnent. Sunt homines a natura ita comparati, ut magis *credere* quam *judicio proprio* uti velint, quod in jure imprimis præcavendum eſt iis, qui felices progreſſus in eo facere ſtudent. Eadem fata habet ſtudium *juris publici particularis*, in quo plerumque illa, quæ ex *jure publico univerſali* ſupponenda erant, traduntur, & explicantur, omiſſis ſæpe capitibus principalioribus juris particularis, vel levi digito ſaltim tactis. Et cum in jure Romano quoque plures concluſiones juris publici univerſalis occurrant, ubique in hujuſmodi materiis ad illud provocant, ſuas deciſiones exinde probant, indeque uſum juris Romani in jure publico deducere conantur, cum tamen hujuſmodi doctrinæ non ideo *juris Romani* dici poſſint, quod in eo repetitæ fuerint, multo minus inde uſus juris hujus colligendum ſit, quod æque ad ſtatum rei Germanicæ applicari poſſint; nam juris univerſalis

Digitized by Google

concluſiones omnibus rebus publicis communes ſunt. Unde, quod nonnulli juris publici Doctores voluerunt, in *ſubſidium* recurrendum eſſe ad *jus Romanum*, oppido falſum eſt, cum potius ad jus publicum illud, quod in omnibus civitatibus colitur, & obſervatur, reſpiciendum ſit. Falluntur, qui putant, eandem adhuc hodie eſſe Monarchiam, quam Imperatores Romani tenuerunt, & ita easdem leges adhuc locum habere poſſe. Bene HOTTOMANUS in *Anti-Tribonia C. II. Non omnes Monarchiæ, non omnibus in rebus nec ubique uno eodemque modo exercentur. Hæ poteſtate & authoritate ſunt ſolutiore, illæ ſtrictiore continentur: harum ampliores ſunt termini, latiusque imperium, illæ contractiores ſunt & anguſtiores: hæ plures magiſtratus militares habent, illæ plures, quorum in pace uſus eſt: hæc gens militiæ addictior eſt, illa litibus. Et conſequenter unius Monarchiæ leges ſæpe inutiles ſunt alteri, haud ſecus quam medicamenta non quævis quibuslibet hominibus conveniunt, utut ejuſmodi ſexus, ætatis & nationis ſint*. Conſtat itaque, illa, quæ in jure Romano traduntur, ſtatum publicum reſpicientia, eſse vel ex hac diſciplina juris publici univerſalis deſumta, vel ad peculiarem ſtatum Monarchiæ, quæ eo tempore obtinuit in imperio Romano, referenda. Hæc minus recte ad ſtatum rei Germanicæ, ab antiquo rei Romanæ ſtatu longe diverſum, applicantur, aut ad illud *in ſubſidium* æque inconvenienter recurritur, ac ſi leges fundamentales alterius cujuscunque Monarchiæ in uſus juris publici noſtri imperii trahere velim. Illa autem uſum quidem præſtant in noſtra republica in *ſubſidium*, ſed non ideo, quod *in jure Romano* deprehendantur, verum quia ex *jure publico univerſali* hauſta ſunt, & uſum in quacunque republica præſtare poſſunt.

Quemadmodum vero ICti in controverſiis juris publici minus recte *in ſubſidium* refugium ſuum ad jus Romanum habuerunt, ita *Decretiſtæ*, uti vocantur, æque turpiter ſe dederunt, quod controverſias haſce ex canonibus conciliorum, patrum placitis, Pontificum decretis, aliisque ſcitis canonicis decidere haud erubuerint, quæ tamen, uti in ipſa introductione hac oſtendi, plane *juri publico univerſali* repugnant, & unice huc tendunt, ut imperantium ſacroſancta authoritas aulæ Romanæ decretis ſubjiciatur, & ſuperſtitioſis hujuſmodi dogmatibus conculcetur. (*) E re cleri Romani utique fuit, jus publicum univerſale penitus proſcribere, & illis notam hæreſeos inurere, qui ad hoc provocare auſi fuerint. Senſit ſtatim fulmen aulæ Romanæ HUGO GROTIUS, cum hoc jus ex tenebris in lucem protraheret, quem conatum adeo concoquere haud poterant aulæ Romanæ proceres, ut mox graviſſima cenſura in librum ejus *de jure belli & pacis* animadverterent. Sed extulit tandem caput ſuum veritas, & in plenam libertatem ſeſe vindicavit. Deſino plura de *utilitate* hujus diſciplinæ addere, quam in *parte generali c. V.* ſatis ſuperque jam oſtendi.

Non itaque longe mihi ſunt arceſſendæ rationes, quibus permotus hanc *introductionem ad jus publicum univerſale* ſcripſerim. Ipſa doctrina ſua utilitate & neceſſitate ſe ſatis commendat, & ab aliis quoque exculta eſt. Unicum tantum ratione *methodi* monendum eſse e reduxi, videlicet me ſumma rerum capita breviſſimis theſibus incluſiſse, ampliorem

---

(*) *Advertas volo, o Lector, juxta præjudicia heterodoxorum loqui Auctorem; fac, ut bona ſeligas, non ſana reſpuas, tibique bene conſulas.*

pliorem autem exegeſin in *notis* ſubjeciſse , & quidem ex hac ratione, ut eo magis *compendii* rationem habere, ſimulque his , qui demonſtrationes , exempla , ſententias vèterum , floſculos , aliaque ornamenta deſiderant, inſervire poſſit . Methodus facilior apparet , ſi theſes inter ſe una connexione menti noſtræ objiciuntur; quæ vero illas exornant , ſeparatim ponuntur . Non unus omnium idemque guſtus . Alii nihil appetunt, niſi quod ſententiis veterum exornatum eſt ; alii has negligunt, & veritatem *nudam*, omni teſtimonio deſtitutam , amplectuntur . Id itaque agendum eſse exiſtimavi, ut me ad ſingulorum captum accommodarem. Pro libertate academica ſcripſi , ea modeſtia contra diſſentientes uſus , quæ in ſcriptore ingenuo deſideratur , & ita confido, meas doctrinas nemini offendiculo fore . Hiſce fruere B. L. & vale.

Dab. in Acad. Fridericana d.
XXIV. Aug. MDCCLIX.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO ALTERA.

CEleberrimos ſemper in Germania floruiſſe Jureconſultos , nemo niſi bonarum diſciplinarum ignarus fortaſſis inficias ibit , adeo ut ſi multum debemus antiquis , non minor gratia referenda ſit recentioribus , qui res omnes optime digeſtas ob oculos poſuere , ac ea , qua opus erat , perſpicuitate explanarunt . Laudes debitæ agendæ (fateor equidem) Hottomano , Vinnio , Heineccio , aliiſque quamplurimis , quorum nomina , atque elucubrationes ſupervacaneum eſſet recenſere ; at ab Authoris noſtri quidquam auctoritate auferre , iniquum eſſet , quum nil in eo recen-

ſea-

ſeatur, quod non par ſit cum cæteris , optimeque expoſitum . JUSTUS ſcilicet HENNINGIUS BOEHMERUS ; quem exhibemus , multa elucubravit , multaque perfecit , quæ in Jure civili erant elucidanda , eaque methodo , quæ in hujuſmodi rebus erat optanda.

At unum ſolum in ipſo Authore præjudicium invenimus, quod quum Lutheranorum fuerit hæreſi addictus, multa immiſcuerit, quæ ab Orthodoxæ Romanæ Eccleſiæ definitionibus atque ſententiis longe diſcrepant. Mos hic hæreticorum nil orthodoxis viris præjudicii afferre poteſt, ſiquidem Auctorem commendamus, ex quo inter ſpinas etiam flores ſeligi poſſunt ; ſicque multas , & quamplurimas hujuſmodi , in quas incideris, benigne Lector, aberrationes, tu ipſe ea conſcientia, qua frueris integra, atque recta, ſedule vindica, neque errores alienos in te radices altius emittere patiare. Vale.

I N-

Digitized by Google

INTRODUCTIONIS
AD
JUS PUBLICUM UNIVERSALE
PARS GENERALIS.

CAP. I.
DE JURE NATURÆ IN GENERE.

§. I. CUM jus publicum univerſale ſit pars illius doctrinæ, quæ *jus naturæ integrum* explicat, merito ante omnia de juris naturalis generali conceptu (*a*) laborandum.

§. II. Juris naturæ conceptus non *ſimplex* ſed *compoſitus* eſt, adeoque & *naturæ humanæ* (*b*) & *juris* in genere conſiderati conceptus evolvendus.

(*a*) Jus naturæ eſt *univerſale*, & ſic ad hominum actiones *in genere* applicari poteſt, in quocumque ſtatu vivant, ſive in *libertatis*, in quo hodie ſunt gentes; ſive in *civili*: & cum in hoc ſtatu rurſus plures dentur particulares ſtatus, jus naturæ quoque illos regit & ſuis principiis inſtruit. Prout vero *ſtatus* variant, concluſiones quidem novæ juris naturæ inde eveniunt, ſed tamen omnes ita debent eſſe comparatæ, ut ex uno generali fundamento, ex quo omne jus naturæ dependet, poſſint deduci.

(*b*) Sic itaque in hac doctrina potiſſimum ad *naturam* hominis eſt reſpiciendum, cum ſine hujus intima cognitione neque *doctrina moralis*, neque hæc de *jure naturali* recte explicari poſſit. Cognita enim natura humani generis, demum recte conſtat, qualis norma hominibus corruptis & tam perverſis applicari neceſſario debeat; non quod norma ex ſtatu corrupto deducenda ſit, ſed quod ille indicium præbeat, quomodo norma eſſe debeat comparata, per quam ad felicitatem adſpirare homo queat. Neque obſtat, quod homi-

§. III. *Naturam* in genere dicunt Philoſophi *movendi principium internum*, unde res quælibet ſuam eſſentiam & operationes habet; (*c*) hic autem tantum ſermo eſt de *natura hominis*.

§. IV. Natura hominis itidem conſiſtit in principio aliquo agendi intrinſeco, ex quo peculiares actiones, quæ propterea *humanæ* & *morales* vocantur, producuntur. Quamvis enim cum reliquis corporibus quoddam commune habeat, (*d*) ſua tamen *peculiari* quoque *potentia* inſtructa eſt, per quam ab aliis corporibus facile diſtingui poteſt, quæ dicitur *anima humana*.

§. V. Sicuti omnia principia agendi corporibus inſunt propter certum finem, ita quoque idem aſſerendum de *hominis anima*. Hæc vero cum *ſpiritus* ſit præſtantior, (*e*) quam vis agendi, quæ in cæteris creaturis deprehen-

---

homines inter ſe ſpecie differant, & ſic quoque *ſingulorum natura* variare videatur; nam nihilominus plura repetiuntur, in quibus plerique homines inter ſe conveniunt; & ſi hominum naturam inter ſe confero, ſatis certam ideam de ſtatu eorundem inter ſe funeſto & turbido mihi formare poſſum. Peccant itaque, qui jus naturæ abſque *contemplatione naturæ humanæ* tradunt, in quo ſane HOBBES cæteris omnibus palmam præripuit, quem licet PUFENDORF ſecutus ſit, non tamen in omnibus *naturæ corruptæ* conſiderationem ante oculos habuiſſe videtur.

(*c*) Omnes res a Deo creatæ ſunt in certum finem, adeo ut nihil otioſum & inutile cenſeri debeat. Finis autem maxime operationes certas, ad quas a Summo Deo deſtinatæ ſunt, reſpicit, quæ ex *principio* aliquo *interno* provenire debent. Hinc quælibet res habet ſuas proprias *virtutes* & *potentias*, prout natura varie in corpora influxum præſtat. Illud autem principium operandi cum *inviſibile* ſit, & tantum ex operibus cognoſcatur, difficulter determinari & definiri poteſt. Unde quod talis virtus operandi adſit, certum eſt ex effectibus, qui teſtantur de ſua cauſa; quid vero & qualis illa ſit, ſæpe latet, ut tantum conjecturis locus ſit relictus.

(*d*) Homo dicitur quaſi *parvus mundus*, ſeu complexus omnium potentiarum, quæ alias in reliquis quoque corporibus ſunt. Sic plura communia habet cum aliis corporibus; creſcit, nutritur, ſentit, decreſcit, moritur &c. Quæ autem actiones ab *anima humana* proveniunt, eidem propriæ ſunt, cum hæc potentia ei propria ſit. Patet hinc *Phyſicam* eſſe conjunctam cum *morali diſciplina*; & minus recte *moralitatem actionum* poſſe cognoſci abſque naturæ humanæ intima cognitione.

(*e*) Quando philoſophi loquuntur de *hominis præſtantia*, ad *mentis* præſtantiam confugiunt, hancque *ſcintillulam divinitatis* vocant, immo *divini* quid in ea eſſe volunt. Hac de cauſa Stoici *rationem*, in qua potiſſimam operationem animæ, quamvis falſo, ponunt, *lumen divinum* vocant. Quo tendit CICERO *de ſenectute*, inquiens; *eſt animus cæleſtis ex altiſſimo domicilio depreſſus & quaſi demerſus in terram, locum divinæ naturæ, æternitatique contrarium. Sed credo Deos immortales ſparſiſſe animos in corpora humana, ut eſſent, qui terras tuerentur, quique cæleſtium ordinem contemplantes, imitarentur cum vitæ modo atque conſtantia.* Paucis interjectis addit, *nos ex univerſa mente divina delibatos animos habere*: conf. idem L. I. *quæſt. Tuſcul.* p. m. 179. ubi *cæleſtem* & *divinam* eandem vocat. Cognovere itaque etiam Philoſophi Ethnici, *mentem hominis eſſe divinam*, vel ſaltem *ad divinum uſum* primario eſſe creatam, quamvis in eo aberraverint, quod rationis uſui & ſpeculationibus ſuis nudis hæc omnia adſcripſerint, ipſamque originem *divinitatis* ex vero fonte non deduxerint. Crediderunt enim ſatis inepte, ipſam Dei eſſentiam in *ſpeculando* potiſſimum quærendam eſſe, & cum rationem ſuam in hoc Deo aſſimilare vellent,

prehenditur, nobiliorem quoque finem & præſtantius objectum, quo fruatur, habere debet; & quia extra ipſum DEUM, animæ creatorem, nihil præſtabilius inveniri poteſt, merito ſe ad hujus fruitionem conditam judicat, & ita pro ſcopo primario ipſum DEUM habet.

§. VI. Et ſic inſtructa eſſe debet illis facultatibus, quibus DEUM recipere, & ſecundum voluntatem ejus operari poſſit. (*f*) Exſerit vero hæc facultas ſeſe in duobus, *intellectu* & *voluntate*.

§. VII. Quamvis vero homo ſemper aliquod *bonum*, (*g*) ut ut plerumque *apparens*, appetat, & ſimul cognoſcere poſſit, ſi modo recte rationes ſecum ſubducat, in deſiderio & fruitione ſummi boni, DEI ſcilicet, veram ſalutem & quietem conſiſtere, nihilominus tamen in ſe deprehendit, voluntatem eſſe averſam a DEO & inordinatam, ac plane in contraria niti, quo ipſo nimium quantum mens a vero ſcopo aberrat.

§. VIII. Ex hac inordinata *concupiſcendi* ratione, quam homo potiſſi-

 mum

---

lent, potiſſimum hanc quoque ſpeculationibus variis ſubjecerunt. Illud tamen etiam vel ex ratione cognoſci poſſe, apparet, mentem hominum primario in *Dei fruitione* verſari debere, quamvis in quonam hæc fruitio conſiſtat, non ſatis deprehendat, ſed inſipidos ſæpe ſibi de hac formet conceptus, quod & Gentiles Poëtæ, ad quos Paulus ipſe provocat, agnovere, dicendo: *In Deo ſumus, movemur, & vivimus*. In quo vero quis vivit, ad illud etiam dirigi, immo illo frui debet.

(*f*) Fruſtra eſſet homini indita talis facultas, niſi poſſet in actum traduci. Hinc ex diverſis operationibus, quas homo ſibi conſcius in ſe ſentit, ſimul agnoſcit, ſe *intelligere* & *velle*, nam & velle & cognoſcere bonum debet, ad quod anima fertur. Sentit quoque homo, illas duas operationes eſſe diverſas: ſentit ſe *intelligere* & *cogitare* in cerebro: Sentit volendi actum primarium in corde ſeſe exſerere, quia voluntas & facultas animæ *deſiderandi*, *concupiſcendi* & *amandi* eſt in corde: Omnis voluntas eſt intimum deſiderium ſe uniendi cum re amata, quo impellitur intellectus, ut cogitet de mediis conſequendi rem amatam, in eaque acquieſcendi & re deſiderata fruendi. Potiſſimæ itaque operationes hominis ex corde proveniunt, & ſic actionum humanarum primaria ſedes inde eruenda, ut homini imputari h. e. homo pro *auctore* ejus haberi poſſit, quoad diverſos effectus, prout voluntas ad actionem concurrit, *directo*, ſive *per indirectum*.

(*g*) Deſiderium omne aliquid appetit, & quidem ſub ſpecie *boni*, quia quamvis mala homo plerumque appetat, illa ipſa tamen dum appetit, ut *grata* & *bona ſibi* proponit, ſaltem *pro præſenti rerum ſtatu*, quo illud appetit, licet alia occaſione forſan illud fugere ſolitus fuerit, propter *diverſitatem circumſtantiarum*, & ſic ſemper ſuam acquieſcentiam & fruitionem in re amata deſiderataque quærit; nam ſtolidus eſſet, qui *mala tamquam mala*, ſeu ideo, quia mala ſunt, deſideraret, quia potius ex cognitione mali, quod etiam tamquam malum voluntas ſentit, *averſatio* & *fuga* oritur. Et licet intellectus ſæpe agnoſcat, aliquid mali in re cupita latere, tamen, cum voluntas ſe cum illa re conjungere deſiderat, decipit intellectum, ut homo credat, ex voluntatis impulſu, latere aliquid boni in re cupita. Hoc ſuppoſito cum voluntas bonum deſideret, bonum autem non aliud ſit, quam quod hominis quietem promoveat, vel ſaltem in quo arbitratur, ſe quietem aliquam invenire poſſe, facile conſtabit, deſiderium cordis imprimis ad *unicum verum bonum*, quod in *fruitione Dei* & *unione cum eo* conſiſtit, debere eſſe directum, ſi finem obtinere velit; ſed dum a centro veræ quietis aberrat, non poteſt non inde oriri confuſio ſumma in voluntate, ex hac vero inquietis ſummæ calamitas.

Google

mum in voluntate ſua deprehendit, oritur ſumma hominis miſeria (*b*) tum reſpectu *ſui ipſius*, tum reſpectu *aliorum*.

§. IX. Reſpectu *ſui ipſius* eſt inquietus, inclinationibus diverſiſſimis & inter ſe pugnantibus ſubjectus nunquam tranquillus; quia a centro quietis (*i*) DEO eſt remotus.

§. X. Dum itaque in ſe ipſo pacem veram & quietem amiſit, quid mirum, quod quoque reſpectu aliorum itidem pacem, amorem & concordiam turbet, rumpat, & alios odio habeat. (*k*)

§. XI. Quilibet ſanus itaque obſervat, in hac intima corruptione, ſtatuque

---

(*b*) *Miſeria* hominis dicitur, quando bono aliquo privatus eſt, neceſſario felicitatem ejus promovente. Sic ſanitas homini bonum aliquod eſſe dicitur, revera etiam eſt, cum ſit donum Dei; hinc *miſerum* eum dicimus, qui caret ſanitate. Si *avaro* pecunia deficit, ſe miſerum clamat: quia hanc pro ſuo bono neceſſario habet; ſi *ambitioſus* contemnitur, ſi omnis via ei præcluditur ad honores adſpirandi, ſe miſerrimum judicat &c. cum tamen hæc omnia ſint revera mala; ſed quia ſub ſpecie *boni* appetuntur, nec haberi poſſunt, miſerum ſe eſſe putat: hinc *anxietas*, *dolor*, *triſtitia*. Quidni itaque potiori jure id dicendum *de privatione ſummi boni*, veri, uniceque neceſſarii? Atqui, dicit epicureus, homo illud non appetit, adeoque in privatione & abſentia ejus nullos ſentit dolores. Verum eo major eſt miſeria, quod *privationem* illam, unde omnis eſt *miſeria*, ne quidem ſentiat, ſicuti æger morti vicinus creditur, qui morbi gravitatem ſeu privationem ſanitatis non agnoſcit. Aſt ubi agnoſcere privationem ſummi boni, illudque appetere incipit, inde mox intimus oritur *dolor* & *cordis anxietas*, inde *agnitio propriæ ſtultitiæ*, ut quod hactenus pro *bono* habuit, jam deteſtari incipiat & inde denique *pœnitentia*. Deinde in his omnibus, quæ deſiderat, quæ appetit, tandem deprehendit, ſe nunquam eſſe felicem aut quietum, adeoque licet illis fruatur, adhuc tamen miſer manet, cum in eorum fruitione acquieſcentiam, ultimum omnis veri boni finem, non deprehendat, quin in contrarium videat, hæc ejus felicitatem, quam appetit, non promovere.

(*i*) Una quies vera in *centro*, quod eſt *Deus*. Qui extra hoc centrum vagatur, extra veræ quietis terminum verſatur. Jam homo *in ſe ſentit varias concupiſcentias*, quæ proinde nihil aliud ſunt, quam *inordinati motus conjuncti cum aliqua inquiete* v. c. dum angitur, cum inquiete deſiderat &c. atque ab iiſdem rapi voluntatem videt. Eo vero miſerior eſt, quod diverſas plane & ſæpe *pugnantes* in ſe concupiſcentias videat. Vulgatum eſt aſſertum: *video meliora proboque, deteriora ſequor*. Huc illucve trahitur. Hinc perpetua lucta: hinc conſcientia inquieta, cordis ſumma anxietas. Videtur huc reſpexiſſe Araſpos apud XENOPH *de Cyropæd. lib. 6. p. m.* 154. *lit. d.* ajens, duas eſſe animas in homine. *Nam una ſi eſſet*, inquit, *anima, non & bona ſimul eſſet & mala, neque res pariter honeſtas & turpes amaret, neque ſimul eadem & vellet & nollet facere: ſed eſt manifeſtum duas eſſe animas, & ubi ſane penes animam bonam eſt imperium, honeſtæ res ſuſcipiuntur, ubi vero penes malam, res illa turpes aggreditur.*

(*k*) Homines inter ſe in *corruptione* ipſa conveniunt, ſed in eo differunt, quod alii felicitatem quærant in *delectatione corporis*, alii in *poſſeſſione* & *proprietate rerum*, alii in *imperio* in alios & *honoribus*, & cum hi tres affectus in omnibus hominibus reperiantur, ſed infinitum in modum miſceantur, hinc diverſiſſimæ oriuntur ſingulorum voluntates, ex diverſis vero voluntatibus oritur *disjunctio animorum*, *carentia* pacis, *amoris* & *concordiæ*, hæc enim potiſſimum in *voluntatum unione* conſiſtit. Idem velle & nolle eſt optimum pacis vinculum. E contrario nunquam poſſunt uniri, qui diverſa & maxime contraria volunt. Immo dum contraria volunt, inde oriuntur odia, fuga, læſiones, ſuſpiciones & tandem bella.

tuque inordinato nullam eſſe felicitatem, immo ſummam infelicitatem. (*l*) Et tamen quilibet in ſe ſentit ſtimulos & deſiderium alicujus *felicitatis*, miſeriamque fugit.

§. XII. Dum felicitatem quærit, tandem animadvertit, emergendum eſſe (*m*) ex hoc ſtatu, & ſic *medio* aliquo opus eſſe, quo emergere poſſit.

§. XIII. Medium illud debet eſſe *norma* quædam, ſecundum quam inordinatæ voluntatis inclinationes in ſuum ordinem reducantur, (*n*) quia ordo ſupponit normam.

§. XIV. NORMA eſt *præſcriptum* (*o*) *aliquod conveniens*, *ſecundum quod actiones ordinandæ ſunt inſtituendæ*.

§. XV.

(*l*) Quis diceret, ægrotum in morbo voluptatem concipere, nec, ut illo carere, & ſanitate frui poſſit, potius appetere? Omnes homines *ſtulti* & *ſapientes* in eo conveniunt, quod velint eſſe felices, quia vident infelicium ſtatum eſſe miſerrimum, quem omnes fugiunt: *ſapientes* felicitatem quærunt in *fruitione ſummi boni*, *Dei*; *ſtulti* vero felicitatem in rebus aliis perituris & malis quærunt. Felicitas vera conſiſtit in *fruitione veri boni ſummi*, & ſumma acquieſcentia in *fruitione*. Eandem etiam ſtulti cupiunt, quia concupiſcentiis ducuntur; hæ autem iisdem tendunt ad boni cupiti fruitionem & acquieſcentiam, ſed in eo aberrant, quod malum pro bono habeant, & ſic captantes & ſedulo quærentes felicitatem infelicitatem ſibi ipſi attrahant. *Vivere omnes*, ait SENECA *de vit. beata c. 1. beate volunt*, *ſed ad pervidendum, quid ſit, quod beatam vitam efficiat, caligant*. Quia vero vident in eventu, ſe in hoc ſtatu non eſſe felices, ſed inquietos, minus ſecuros, læſionibus obnoxios, feliciorem ſtatum ſibi neceſſarium eſſe concedere debent, quia quamdiu *acquieſcentia* deſtituuntur, ſe infelices ſciunt; at vero tamdiu ſe ea deſtitutos vident, quamdiu felicitatem quandam in inclinationum ſuarum operationibus quærunt.

(*m*) Ægrotus, qui gravitatem morbi ſentit, qui ſanitatem appetit, medicum quærit & medicamenta appetit. Miſer homo, qui tot concupiſcentiis trahitur, & ita ſe infelicem ſentit, facile comprehendit, ſe medio aliquo indigere, quo feliciorem vitam poſſit ſibi conciliare; omnis finis enim quærit media, ſi modo finis appetatur. Sic & homo dum ſuos affectus & concupiſcentias carnis ſequitur, & in iis felicitatem quærit, de mediis cogitat, quibus bonum illud, quod in eis quærit, conſequi poſſit. Hic jam totus in eo eſt, ut ſecum deliberet, alios conſulat, in auxilium advocet, & ex pluribus propoſitis mediis unam viam eligat.

(*n*) Hoc inde conſtat, quia homo, ſi paulo penitus internos animi motus & inde externas actiones fluentes examinat, cognoſcit, ſe eſſe miſerum, ſi ſuas inclinationes ſequitur, immo ductu eorundem in infinitas calamitates incidere, & plane inidoneum fieri cum aliis *pacificam* & *tranquillam vitam* ducere, ex quo neceſſario concludit, inclinationes ſuæ voluntatis eſſe inordinatas & obtortas. *Inordinatum* enim dicitur, quod ordine eo deſtituitur, ad quem a Deo eſt creatum. Quod ſi vero res, quæ inter ſe confuſæ & inordinatæ ſunt, in ordinem reduci debent, ante omnia conſtare debet, in quo ordo ille conſiſtat, v. c. ſi libri plures abſque ullo ordine in muſeo promiſcue & confuſe jacent, ſi milites inter ſe nullo ordine poſiti ſunt, tunc bibliothecarius, qui libros in certum ordinem redigere, & Dux belli, qui aciem inſtruere vult, de norma quadam debet eſſe ſollicitus, quam ſequatur in ordinando.

(*o*) In *artificialibus* artifices ſecundum *normam* præſcriptam aliquid faciunt, & omnis denique ars addiſcitur ex præſcripto *normæ*. Homo propter concupiſcentias carnis eſt ſumme imperfectus, inordinatus, & omnis felicitatis expers. Quod ſi jam in ordinem reducendus, norma aliqua opus eſt, ſecundum quam potius agat, quam ſecundum inordinatas concupiſcentias, &

quia

Digitized by Google

§. XV. Cum norma ſit *præſcriptum* aliquod, requirit præſcribentem, & quidem talem, pro quo ſit præſumtio, quod non tantum, quænam ſit optima norma, ſciat, ſed etiam optime ſecundum normam, quam præſcribere aliis vult, agat: (*p*) exinde enim oritur *fiducia*, (*q*) quod norma ſit ſalutaris.

§. XVI. Si ab *hominibus* unice norma eſſet petenda, dubium ſemper ſupereſſet, a quibus illa eſſet expetenda, cum vere ſapientes pauci, immo, quinam pro talibus habendi, ſæpe non conſtet, quia etiam ſtulti ſapientiæ laudem affectant. Ergo ab hominibus ſolida, ſecura & idonea norma (*r*) ſperari nequit, quæ hominem ex miſeria eripere valeret.

§. XVII.

---

quia ſimul appetit felicitatem, quam in tali libertate affectuum ſe impetrare non poſſe videt, ad illam normam recipiendam non plane ineptus eſſe debet.

(*p*) Hæc rurſus fluunt ex antecedentibus. Qui artem ſcribendi addiſcere vult, artis ſcribendi peritum adhibere debet, h. e. talem, qui non tantum ſciat rectam ſcribendi artem, ſed etiam ipſe literas optimas pingere poſſit. Duo enim in quolibet artifice ſupponuntur: (I.) ut ſit præſumtio pro eo, quod optimam normam ſciat: (II.) ut fiduciam alii in eum ponere poſſint, quod optimam normam habeat. Hæc ſi deficiat, ſemper dubii hæremus, utrum is, qui de *optima norma* gloriatur, eandem ipſe poſſideat, & ſic actionibus ſuis debet oſtendere, normam ſuam eſſe bonam.

(*q*) Qui normam alicui præſcribit, nec ipſe ſecundum normam agit, emendarionem, vel conformationem aliquam ad normam in aliis ſperare haud poteſt; neque enim alter credet, hanc normam præciſe eſſe neceſſariam, quod videat, eam praxi in docente deſtitui, maxime ſi norma ipſa repugnat ejus inclinationibus. *Doctrina* non tam efficaciter alios ad imitationem trahit, quam optimum *exemplum*. Doctrina intellectum replet variis conceptibus, ſed non ſemper ad cor penetrat. Aſt *bonum exemplum* & vita alicujus incorrupta magis cor afficit, ſicut mali mores alios quoque corrumpunt. Ducitur enim homo inclinatione quadam ad *imitandum* alios. Ajunt: atqui claudus poteſt viam alicui monſtrare, quam ipſe ire nequit. Verumtamen non tantam fiduciam in claudi aſſertionem ponere poſſumus, ac quidem in illius, qui ſe ductorem & comitem mihi promittit & offert. Recte XENOPH. *lib. 1. Cyropæd: p. m. 31.* ait: *Homines ei, quem arbitrantur de commodis ſuis prudentiam ſe ipſis diſpicere, perquam lubenter parent. Atque hoc ita ſe habere, cum in aliis multis, tum in ægrotantibus animadvertere licet, qui perquam cupide arceſſunt id præcepturos, quod fieri oporteat. Itidemque in mari, ubi vectores perquam cupide gubernatoribus obſequuntur. Etiam plerique ab iis, quibus exiſtimant itinera notiora, quam ſibi; ne diſcedant, totis viribus enituntur.* Ejuſdem farinæ ſunt, quæ Socrates apud XENOPHONTEM *memor. lib. 3. p. 764.* habet, ajens: *Noſti quavis in re parere homines maxime illis velle, quos exiſtimant eſſe præſtantiſſimos, nam in morbo potiſſimum illi parent, quem medicæ rei putant peritiſſimum, & in navi, qui navigant, ei, quem gubernandi putant peritiſſimum, & in agricultura, quem agri colendi peritum imprimis arbitrantur.* Audiamus etiam SENECAM. qui *epiſt. 6.* ita: *plus tibi viva vox & convictus quam oratio proderit: in rem præſentem venias oportet: Primum, quia homines amplius oculis quam auribus credimus, ſecundum, quia longum eſt iter per præcepta, breve vel efficax per exempla. Zenonem Cleantes non expreſſiſſet, ſi eum tantummodo audiſſet. Vitæ ejus interfuit, ſecreta perſpexit, obſervavit illum, utrum ex formula ſua viveret. Plus Plato ex moribus quam ex verbis Socratis traxit. Metrodorum & Hermadium & Polyænum magnos viros non ſchola Epicuri, ſed contubernium fecit, &c.* Conf. PLINIUS SECUNDUS *in paneg. c. 45. n. 5. & 6.* Inde ortum traxere *fabulæ & comœdiæ*.

(*r*) Plures dantur *normæ* agendi. Non aſſero ſimpliciter, ab homine normam aliquam

quam

Digitized by Google

§. XVII. Solus DEUS eſt ſapiens, fons omnis ſalutis, ſumme bonus. Ergo hujus ſolius eſt, primario talem, quam quærimus, normam præſcribere, & hominum vias dirigere. (*ſ*)

§. XVIII. Immo etiam eandem præſcripſit, vel cordibus hominum (*t*) eandem implantans, vel verbo ſuo manifeſtans.

§. XIX. Quamvis vero voluntas DEI ita hominibus ſit manifeſtata, tamen ob corruptionem cordis lumen intellectus ſæpe corrumpitur, ut *manuductione* (*u*) ad illam normam indigeat, quæ fit vel ab aliis hominibus, ſapien-

---

quam præſcribi non poſſe, nam diſcipulis præſcribit normam præceptor, filiis pater; ſed tamen illi non ſunt auctores normæ, & omnes normæ ab his præſcriptæ ſunt deſumtæ ex alia norma. Dantur etiam normæ, quæ ad *conſilia* ſpectant, circa negotia in vita communi caute peragenda: has itidem homo præſcribere poteſt, ſed de his hic non agitur. Quærimus *normam*, quæ hominem e miſeria deducat. Jam omnes homines ſunt miſerrimi, & rarus quis eſt ſui ipſius medicus. Quilibet homo ambit ſapientiam etiam in corrupto ſuo ſtatu, & ita normam aliquam aliis præſcribit ſuis paſſionibus valde convenientem. *Ambitioſus* imprimis alios in viam ducere ſatagit, aliis regulam præſcribere ſtudet, quia hoc ambitioni ſuæ valde conveniens eſt, & cum externe honeſte vivat, alios egregie fallere poteſt, ut credant ipſum eſſe ſapientem. *Avarus* itidem normam aliquam aliis præſcribere ſolet, ſed ſuis paſſionibus itidem convenientem. Hinc inprimis, quæ ad œconomiam, quæ ad acquirendum & boni patrisfamilias officium ſpectant, aliis inculcat, ſed ita regulæ hæ magis ſtultitiam promovent, quam augent.

(*ſ*) Id ipſum oſtendunt paſſim hi, qui dum ſuas normas, quas aliis inculcant, eſſe *ſalutares* oſtendere conantur, provocant ad ſcripturæ ſacræ conſenſum. Ergo primario rectitudinem normæ ſuæ quærunt in *Dei voluntate*. Et qui jus Nat. tradunt, voluntatem Dei pro principio *eſſendi* ſupponunt.

(*t*) Veritatem hujus aſſerti oſtendunt (I.) *effectus* in corde, dum homines male agentes cruciantur morſibus conſcientiæ, qui indicium præbent, ſe male egiſſe. (II.) *finis* ad quem homo creatus eſt, quia facultates animæ imprimis hominibus ſunt datæ, ut ad Deum dirigantur. Diriguntur ad Deum, ſi in ejus *voluntate* acquieſcamus; voluntas autem Dei debet præſupponi *cognita*, alioquin nemo poſſet facultates ſuas ad Deum dirigere. Dum itaque facultates ad Deum ſunt dirigendæ, ſimul quædam *cognitio voluntatis divinæ* debet in iis deprehendi; *voluntas* autem *Dei* eſt ipſa *norma*. Denique (III.) idem docet *ſenſus communis*, dum ſtatim homo aſſenſum veritati propoſitæ præbet, de qua alias ſemper dubitaret, ſi illam in ſe non haberet. Quæ *extra hominem* ſunt, de eis non aliter certus redditur, quam per receptionem ſenſuum, quæ ſi deficiat, tamen credit probabiliter, id quod refertur, hoc ita eſſe. Quæ autem *in homine* ſunt, de eorum exiſtentia certus eſt per *internam perceptionem*; nam certo ſcit ſe cogitare, deſiderare, & ſic in ſe certus eſt, adeſſe normam aliquam *in ſe*, ſecundum quam agere debet.

(*u*) Experientia teſtatur, *ſine manuductione hominem obruteſcere*. Infantes, quo magis creſcunt, eo magis inſtinctum ſuarum paſſionum ſequuntur, & eo magis etiam luminis in intellectu uſum verum amittunt. Affectus & pravæ inclinationes totum hominem occupant, ut hæc cognitio voluntatis divinæ ſenſim moriatur. Quod ſi hominem nulla manuductione educatum nobis proponamus, fere a beſtiis parum differet, quia tam imbecille eſt lumen rationis, ut facile ſuperari poſſit a naturali inſtinctu. Latitant *veritates naturales* intra homines, ſed quaſi *ſcintillula* quædam cineribus obruta, quæ ſi in flammam excitari debeat, externo adjumento opus eſt, quo cineres diſpergantur & ſcintillula vires capiat. Hinc manuductionis neceſ-

ſapientiam colentibus, vel etiam facta eſt a Deo per pleniorem *revelationem*. (x) Unde præcepta vivendi in ſacris literis egregie nobis manifeſtata ſunt.

§. XX. Iſta itaque *manuductio* non præſcribit normam, ſed jam a Deo cordibus inſcriptam excitat, ut homo ſtatim ei aſſenſum præbeat, (y) ſi modo in ſe ipſe attentus ſit (z).

§. XXI.

neceſſitas adeſt. Optime PLATO *in criton. p. 35. qui in gymnaſiis ſe exercet, eaque in re operam collocat, utrum cujuslibet hominis laudi & vituperationi & opinioni attendit, an illius tantum, qui medicus ſit & gymnaſii magiſter? Hujus ſolius. Annon timere decet vituperationem & optare laudem illius unius potius, quam multorum? Procul dubio. Hac itaque ratione ille agere ſeque exercere debet, atque etiam edere & bibere, qui illi unico videatur, qui præſideat intelligatque potius, quam ut videtur vulgo. Recte dicis. Nonne & de aliis, ne omnia percurramus, eadem ratio eſt? de juſtis injuſtiſque, de turpibus & honeſtis, boniſque & malis? Utrum multorum opinionem ſequi debemus, an unius potius, qui intelligat, quem decet & vereri & timere magis quam cunctos alios? Unius iſtius procul dubio.* Neque obſtat, quod pauci dentur *ſapientes*, immo quod cognoſci vix poſſit, quis ſit *ſapiens?* Nam hæc objectio id quidem operatur, quod pauci ſint idonei ad præſcribendam aliis normam, *cujus ipſi auctores ſint;* ſed facilius alii admitti poſſunt ad *manuductionem* quandam præbendam, præſertim ſi longa experientia ſint conſpicui, & ſuis externis actionibus normæ præſcribendæ uſum & praxim oſtendunt.

(x) Cum *hominum manuductio* fallere poſſit ex rationibus ſæpe dictis, a Deo acceſſit ſecurior & falli neſcia manuductio, ſcilicet *verbum Dei revelatum*, quod ideo a Deo datum eſt, ut ſcintillula cognitionis, quæ in homine adhuc ſupereſt, plenius refocilletur, & lumini intellectus obſcurato ſuccurratur. Equidem *revelatum verbum* ſequeſtrandum eſſe a cognitione illa, quæ fit per lumen naturæ, vulgo aſſeritur; id tamen non impedit, (1) quo minus poſſit eo, quo dictum eſt, modo, ejus mentio fieri, ut hic factum eſt. (2) quatenus S. Scriptura regulas & normas vivendi quoque continet, *ex lumine rationis proveniente*, ſine dubio tutius ad eam provocatur, quam ad SENECAM, PLAUTUM, vel VIRGILIUM. Uti enim omnes in jure Nat. voluntatem Dei agnoſcimus, certe non rectius voluntas hæc ſæpe habetur, quam ſi pleniorem revelationem conſulimus. Neque amittit jus Nat ſuam rationem & naturam, quod repetitum & plenius explicatum ſit in verbo divino, ſicuti manet jus nat. in ſuo ſtatu, ſi vel maxime hæc diſciplina in artem reducatur & methodo convenienti a Doctoribus exhibeatur, vel veſtigia ejuſdem occurrant in CICERONE, SENECA aliiſque. Præterea hic loquor in genere de *norma quacunque*, non in ſpecie *de jure naturæ*. Interim hunc abuſum omnino evitandum eſſe, merito judico, ne omnia dicta ſcripturæ S. ad regulas juris nat. referamus, quo ipſo ingens confuſio *Theologiæ moralis* & *juris nat.* oritur, quod bene obſervavit PUFENDORFIUS, in *præf. tr. de offic. hom. & civ.* quamvis non ſemper limites accurate obſervaverit. Latitant enim non unius generis præcepta in S. Scriptura, quæ ſedulo judicio ſunt ſeparanda. Non evitavit hanc confuſionem ipſe HOBBESIUS, qui fere unus inter omnes juris naturæ interpretes loca Scripturæ Sacræ adduxit, & dogmata ſua exinde firmare voluit. Verum ſi ullibi Sophiſtam egit, certe in allegandis Scripturæ S. dictis hoc præſtitit, uti cujvis legenti apparebit, quod etiam ſuo loco annotabo.

(y) Hoc rurſus fluit ex antecedentibus. Si homo in ſe non haberet talem normam, nunquam certus eſſe poſſet de ejus veritate. Unde *ſcit* hoc verum eſſe, quod jus naturæ præcipit, non ſimpliciter *credit*.

(z) Homo *attentus ad rem* dicitur, tum

q ui

§. XXI. Cum norma ſit *voluntas Dei* fontis omnis boni & ſalutis, hominique concreata, vel in ſacris plenius revelata, non potuit non in homine producere *obligationem* (*a*) ut ad illam ſuas conformaret actiones.

§. XXII. Qualis eſt *norma*, talis etiam *obligatio*, vel *interna* tantum, vel etiam *externa*. Normæ autem ratio imprimis debet dirigi ad *ſtatum normandi*, & dijudicari ex conſideratione & cognitione ejus, qui normam præſcribit.

---

qui & *intellectus aciem* & *voluntatis deſiderium* ad rem aliquam dirigit v. c. avarus omnes nervos ingenii ad divitias flectit. Sic itaque hic requiritur (1) *ſedula inquiſitio* : (2) *ſedulum deſiderium cognitionis* ſui ipſius. Inde oritur *meditatio*, hæc vero eſt examen eorum, quæ proponuntur. Atque inde eſt *cognitio naturalis*, *das naturliche Erkanntniſs*, oppoſita revelatæ.

(*a*) Fruſtra in homine aſſereretur aliqua norma, niſi eidem attribuenda eſſet quædam *vis* ſeu *obligatio*. Quod ſi enim in hominis *libertate* foret, utrum inordinatos ſuos affectus, an normam præſcriptam ſequi vellet, homo non raro magis ſuos affectus ſequeretur, cum a *bono* ſemper naturaliter abhorreat. Dum ergo ſponte ſe non conformat ad normam, quædam *coactio voluntatis* accedere debet, quæ revera eſt *coactio*, dum vel invitus, vel reluctantibus cordis inclinationibus carnis deſiderium ſupprimere debet. Conſiſtit vero illa *voluntatis coactio in metus injectione* ab eo profecta, qui normam præſcripſit, & quia duplici modo malum alicui proponi, ſic metus injici poteſt, hinc quoque obligatio hæc eſt vel *interna* vel *externa*. Hæc conſiſtit in *coactione* aliqua *externa* proficiſcente ab eo, qui jus *cogendi* & metum externi mali injiciendi habet, ex qua externorum malorum propoſitione fit, ut homines abſtineant a re maxime cupita, quia illa externa mala paſſionibus ſuis valde inimica deprehendit. *Illa* vero conſiſtit in mere *interna* voluntatis *coactione*, ubi tum ex (*α*) *conſcientia* mali neceſſarii nobis imminentis, tum etiam (*β*) ex *recordatione*, quod a vero ſcopo omnis felicitatis & quietis ita averſiſſimus, voluntas quandam vim patitur, per quam ſe retrahi ſentit ab illo, quod caro appetit. Hæc ſine dubio eſt nobilior priori, quia fundamentum habet nobilius, & merito fundamentum eſſe debebat externæ obligationis. Interim obſervandum, poſſe etiam voluntatem aliunde cogi, ſcilicet, ut una paſſio reſiſtat alteri. Unde ſedulo cavendum, ne omnem voluntatis coactionem internam pro *obligatione interna* capiamus, ſed magis ad *principium*, unde coactio procedat, reſpiciamus. Plures ſeipſos decipiunt, putantes ſe ductu conſcientiæ ſuæ hoc vel illud facere debere, atque ita interne obligatos eſſe, cum tamen principium voluntatem inclinans vel cogens ſit *ambitio* vel *utilitatis propriæ reſpectus*. Sic ambitioſus, qui ſimul ſtimulos carnis in ſe ſentit, reprimit eoſdem, dum ambitio prædominans cogit voluntatem ex recordatione mali, quod ex voluptate ſibi imminere videt, quod tamen ambitioni ejus adverſum eſt. Idem ſentiet in ſe *avarus*, qui quidem ſimul aliquo deſiderio *honoris* ducitur, ſed ſi periculum fortunarum inde imminere videat, hæc cogitatio retrahit avarum, ne honores ambiat. Sic itaque affectus mirifice cogunt voluntatem, & prædominans in homine aliis reſiſtit, ſeu cogit voluntatem, ne illuc flectat. Proinde non ex *ſola recordatione mali imminentis* obligatio interna deducenda, alioquin (I.) alia eſſet obligatio interna in hoc, alia in illo, imo cum homines ſpecie inter ſe differant, & varias affectuum mixturas habeant, quod in uno eſſet *obligatio* ſeu *interna voluntatis coactio*, id in alio non eſſet obligatio, qui longe diverſas in ſe pugnas ſentit, (II.) Cum omnes in eo conveniant, quod affectus hi tres ſint vitioſi & omnis mali fons & origo, fundamentum obligandi eſſet quærendum in fonte omnis mali, cum

tamen

§. XXIII. *Status normandi*, ſeu hominis, dijudicandus ex ejuſdem actionibus. Hæ autem ſunt potiſſimum duplicis generis: [*b*] vel in *relatione ad alios*, cum quibus in ſocietate humana vivit, vel *in relatione ad ſe ipſum*. *Ibi* norma ex fine ejuſdem & indole ſocietatis humanæ, qua homines inter ſe naturaliter ſunt conglutinati, intenditur, ut *tranquille* & *pacifice* cum aliis hominibus vivatur; [*c*] *hic* vero, ut inordinata voluntas in ordinem reducatur, affectus ſupprimantur, atque adeo homo interne emendetur.

§. XXIV.

---

tamen obligatio interna reducere hominem debeat a malo. (III.) Paſſio prædominans in homine normam agendi unice præſcriberet, quia hæc cogit voluntatem. Nunc vero aliam normam obligantem quærimus, quæ hanc quoque cogat, & hominis voluntatem interne abducat ab iis, quæ a paſſione prædominante eidem imperantur.

(*b*) Poteſt homo conſiderari vel *quoad ſe*, vel quoad *alios*, quibuſcum agit. Ibi non habetur reſpectus ad alios homines, ſed tantum ad ipſum agentem, quatenus ſuis actionibus internum malum auget vel corrigere intendit. Proinde norma requirit, ut in ſe deſcendat, & intrinſecos ſuos motus, unde omnis infelicitatis & inordinationis fomes, ad normam præſcriptam dirigere intendat. Et ſic hæc norma unice *pacem internam* promovet & operatur: *Prov. III.* 1. 2. 17. hæc verum bonum inſtillat & docet: hæc veram juſtitiam animis hominum inſinuat, *Prov. VIII.* 18. & quid vere juſtum ſit, dijudicat, *ibid. verſ.* 20. imo ſapienter & tranquille imperantes imperare docet, *ib. verſ.* 15. 16. Suggeritque vera, & neceſſaria conſilia. *ib. verſ.* 14. Non tamen eo ipſo neceſſarium eſt, ut homo conſortium aliorum hominum fugiat; nam & in conſortio aliorum hominum id quilibet præſtare poteſt. Illud unice intendo, quod ita norma tantum & primario corrigere intendat actiones internas, quæ ſeſe non exſerunt quoad alios vel ſaltim hoc reſpectu non conſiderantur; poſſum enim etiam illas actiones, quas cum aliis gero, conſiderare vel intuitu *mei* vel *alterius*, ut nec illum lædam, nec quietem animi turbem paſſionibuſque indulgeam, & ita duplici modo quoque de illis judicandum eſt.

(*c*) Si *relative* vel *quoad alios* homo conſideratur, in examen veniunt actiones, quas cum aliis exercet *in ſocietate humana*, in qua cum aliis poſitus eſt a creatore, & quamvis hæ fluant ex internis animi motibus, adeoque norma illos dirigens hic inprimis applicanda, (cum ſi *interni motus* in ordinem reducti, *externæ actiones* nulla amplius norma peculiari indigeant) cum tamen difficulter & nimis ſero ſæpe, aliquando plane nunquam, interni affectus in homine domentur, totius vero generis humani interſit, (cum id aliter conſervari non poſſit) ut ſaltem per *pacem externam* vinculum illud humani generis ſanctum illibatumque maneat, deſideratur quoque peculiaris norma quædam externis hiſce actionibus conveniens, ſeu eos etiam dirigens, qui internos animi motus in ſe domare vel nolunt vel negligunt, quæ ex ipſa *natura ſocietatis humanæ* fluit. Sicuti itaque feris beſtiis, quæ ad manſuetudinem non poſſunt deduci, vincula injicimus, ne damnum dare poſſint, licet inde non fiant manſuetæ: ſicut furioſos vinculis detinemus, ne nocere poſſint, licet inde non fiant ſanæ mentis; ſic quoque eodem modo comparatum eſt cum homine. Revera homo a fera beſtia parum vel nihil differt, ſi in naturali ſuo ſtatu conſideratur, quin quod aliquando feram beſtiam vincat, uti id experientia in bellis aliiſque calamitatibus publicis oſtendit. Proinde quidem optimum factu eſſet, ſi ad manſuetudinem reduci poſſet, quia ſic quilibet ab altero ſatis eſſet tutus, neque amplius metuendum eſſet ullum malum. Sed quoniam hoc rarius fieri poteſt, (quia pauci ſunt boni) aliud frenum vel vinculum ei injiciendum fuit, ne majus malum inde oriatur, ſed, quantum

§. XXIV. Actionibus hominum, quæ relationem *ad agentem* habent, & quarum emendatio primario ex *interna inclinationum mutatione* dependet norma talis præſcripta eſt, quæ magis producit *obligationem internam* [*d*], quam externam.

§. XXV. Actiones, quæ in *relatione ad alios homines* conſiderantur, poſſunt ad duo genera referri: quædam neceſſario conſervant & turbant pacem inter omnes homines [*e*]; quædam vero non turbant neceſſario, quamvis ſi fiant, magis pacem promoveant & amorem, vinculum omnis pacis, inter homines ſtabiliant (*f*).

tum fieri poteſt, externe in ordinem reducatur, ut ſaltem *vinculum humani generis* conſervetur. Et inde neceſſitas normæ alicujus peculiaris dependet, quæ hominem quaſi refrenat, ut abſtineat a malo alteri inferendo, & quiete cum altero vivat, ſicuti frenum injectum feræ beſtiæ impedit, ne mordere aliiſque nocere poſſit. Differunt itaque hæ duæ normæ in eo, quod prior hominem *interne* tranquillum reddat, poſterior vero *externam* potiſſimum *tranquillitatem* intendat: quod poſterior oriatur ex indole ſocietatis humanæ, quam inter homines natura conſtituit, prior hominem reſpiciat etiam non conſtitutum in quadam ſocietate: poſterior primario intendat *pacem externam*, prior *internam*, adeoque poſterior hominem non faciat *bonum*, ſed ſaltem *ſociabilem*, nec tam perfecta ſit quam prior, quia nobilior eſt felicitas interna quam externa.

(*d*) Hoc jam fluit ex natura harum actionum. Cum enim magis *internæ* ſint, & conſiſtant in inordinatis animi motibus coercendis, externam aliquam coactionem non recipiunt, ſed *internæ* tantum ſunt normandæ. Deinde cum finis hujus normæ ſit, hominem interne tranquillum facere, coactio externa hic eſt impertinens, quæ magis *hypocritas* quam *pios* facit. Hinc manuductio quoque hominis ita debet eſſe comparata, ut is, qui alterum manuducit, non *imperio* & *pœnarum metu*, ſed conſulendo, ſuadendo, hortando, rogando inſtandoque alterum in viam ſalutis ducere ſatagat, quæ manuductionis ratio externe non cogit, ſed potiſſimum ad animum alterius penetrare, eumque ita flectere conatur. Atque hoc officium eſt *Doctorum*, *patrum* & quorumlibet *Chriſtianorum*, qua talium. Denique cum manuductio externa tantum viam oſtendat, non autem vires ad eundem præbeat, inde fluit, manuductionem hanc non ſufficere ad hominis mentem a malo avertendam, ſed vires illud, quod inculcatur, faciendi, aliunde eſſe deſumendas & petendas, exemplo parentum, qui infantes quidem ducunt manu, ut pedes in ordinem reducere addiſcant, vires autem ſeu virtutem eundi ipſis largiri nequeunt, adeoque fruſtra manuducitur infans, in quo vires eundi quaſi penitus ſunt emortuæ.

(*e*) Sic pacta & fœdera ſervare, ſervat neceſſario pacem: item jus ſuum nemini detrahere, ſolvere quod quis debet, imperanti obedire & ſimilia. Sed contraria neceſſario turbant pacem. Et cum contrariorum contraria ſit ratio, facile ex iis, quæ neceſſario turbant pacem, judicari poteſt, quænam eandem conſervent. Si enim fœdera frangere, alterum lædere, ſuum cuique denegare, alterum contemnere, occidere, adulteria committere, pacem & tranquillitatem inter homines tollunt & turbant, merito illud pacem conſervare dicendum eſt, quo ſervatur fœdus, alterius honor comiter conſervatur, alter non læditur &c. Quodſi enim ponas, hæc omnia eſſe licita, habebis bellum omnium contra omnes, & ſic miſeria hominis erit major quam ferarum beſtiarum.

(*f*) Huc refero *officia humanitatis* & quæ ex *regulis decori* veniunt. Quod ſi enim vel maxime alteri denego *officia humanitatis*, adhuc tamen tranquillitas inter homines ſupereſſe poteſt, v.c. ſi commodatum petenti repulſam do, ſi nolit dives

§. XXVI. Illæ magis *externam* coactionem & recipiunt & requirunt, cum *abſolute* ad vinculum generis humani conſervandum vel fieri, vel omitti debeant; [*g*] hæ vero ordinarie interna obligatione reguntur, [*h*] ſi abſtrahas a civili vinculo, illis ſuperaddito.

§. XXVII. Dictum præterea, *conditionem* ejus, qui normam præſcribit, eſſe conſiderandam. [*i*] Prout enim hic vel *par*, vel *inferior* vel *ſuperior*, eatenus obligatio quoque variat. [*k*]

§. XXVIII.

dives egenti pecuniam mutuam dare, vel mandatum ſuſcipere, quod commode exequi poteſt, vel tranſitum per agrum ſuum concedere &c. nihilominus enim pacifice cum altero vivere poſſum, licet hæc officia humanitatis ipſi denegaverim. Interim hoc certum eſt, hæc officia, cum ex amore, omnis pacis & tranquillitatis vero fonte, fluant, inſigniter pacem publicam promovere, quin quod eo ipſo, dum quis alteri inſervire ſtudet, alios ad ſimilia officia & mutua auxilia alliciat, quæ alias fruſtra ab aliis expectat, ubi hæc aliis denegaverit.

(*g*) Conſtat hominem eſſe intime malum, & valde proclivem ad alterum lædendum, & quæcumque in alterum committenda, ut non inepte dixerit BOCCALINI pro dicterio: *homo homini Diabolus*, ſubſtituendum eſſe: *homo homini homo*, quod ita appellatio *hominis* magis rem exprimere videatur, quo etiam SENECA reſpexit 1. *de benef.* c. 10. ajens: *Homo eſt omnium animalium peſſimum ac teterrimum, quo nihil pejus & atrocius*; & CICERO II. *de off. Nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, quæ non homini ab homine naſcatur*; & SENECA *epiſt.* 103. *Ab homine homini quotidianum periculum*. Deinde conſtat, paucos internam normam ſequi, quia pauciſſimi boni, pleríque omnes extreme mali; & tamen eo miſerior homo eſt, quo magis pravis ſuis affectibus indulget erga alios, hinc neceſſario per externam vim quandam abducendus eſt ab hoc malo, ut alter ab altero ſecurus eſſe poſſit. Quod itaque neceſſarium ad tranquillitatem inter homines medium eſt, & tamen ſine *coactione violenta* obtineri nequit, ibi adeſſe debet *obligatio externa*; ſubſumtio ex hactenus dictis fluit. Accedit, quod Deus homines in quadam univerſali ſocietate hoc in mundo conglutinaverit, quæ ſocietas abſque *obligatione* mutua eſſe nequit, quæ ſi tantum eſſet *interna*, finis hujus ſocietatis obtineri non poſſet, ſed potius maneret ſemper inter homines ſtatus belli, quo non poſſent non ruere ad interitum, quia pauciores ſecundum obligationem internam vivunt.

(*h*) Neque enim per ſe harum omiſſio pacem inter homines lædit, adeoque non neceſſaria hic fuit *obligatio externa*. Præterea cum magis ſint effectus amoris, amor autem affectus animi internus, magis ſuadenda & precibus obtinenda ſunt, quam imperanda vique extorquenda. Concludo itaque, hic non præciſe neceſſariam eſſe coactionem externam, nec primario pertinere ad hanc *de lege naturali* doctrinam, ſed potius ad *decori*, cujus principia *legis proprie dictæ* vim non habent, quamvis earum natura non prorſus obſtet, ut non poſſint recipere coactionem externam ex lege civili, in quo adhuc differunt ab *internis* mentis *operationibus*, quæ nullo modo legis coactioni ſubjici poſſunt.

(*i*) Dictum eſt hactenus, quaſdam actiones plane nullo modo recipere coactionem externam, quaſdam quidem recipere poſſe, ſed tamen ex lege naturali de illa non conſtare, quaſdam vero neceſſario coactione externa inculcari & conſtare debere. Sed vero hoc non ſufficit ad producendam obligationem externam, niſi etiam præterea cognitam habeamus perſonam ejus, qui normam præſcribit, cum ex conditione ejuſdem imprimis ratio obligationis quoque dependeat, & non pauci exiſtiment, præcepta juris naturalis mere internam habere efficaciam, niſi in ſtatu civili ab imperio ſuperioris externa vis eis accedat.

(*k*) Sic itaque, quando *par* vel *inferior* præſcribit alteri normam, magis *dogma* aut *conſilium* eſt, & intrinſecam tan-

tum

Digitized by Google

§. XXVIII. Deus ſumme *ſuperior* eſt, ens ſummum, præterea tamen amor ſummus, hinc imperium ejus in homines pios mere paternum eſt, non herile; adeoque cum omnis bonæ normæ auctor ſit, potiſſimum *interne*, [*l*] ſed & ſuo modo *externe* obligat, quatenus erga malos ut *juſtus judex* agit, [*m*], & eo judicio agendum eſſe juſſit.

§. XXIX. Hæc itaque norma, quæ in hominum cordibus ſcripta eſt, quæque obligat ad pacem & tranquillitatem, intuitu aliorum ſervandam, dicitur *lex naturæ*, (*n*) quatenus norma hæc illa præcipit & vetat, quæ non

---

tum habet vim obligandi, quia par aut inferior deſtituitur vi coactiva ſcilicet *directo*; nam per indirectum etiam par parem cogere poteſt, præſertim in ſtatu naturali, licet ei non imperet, v. c. reſiſtendo eidem, capiendo, eundem detinendo violenter, ei auſerendo, quod denegat. Superior vel habet imperium *paternum* vel *civile* vel *berile*. Uterque cogere poteſt, ſed diverſo modo. Ille omnia, quæ agit, ex affectu paterno ſeu amore agit, ut proſit filio, & licet eundem cogat, puniatve, hoc tamen ægre facit: qui vero *berile imperium* exercet, metum ex imperio incutere intendit, non ejus primario, quem cogit, utilitatem reſpiciens, ſed ſuam; hinc oritur *metus ſervilis* in in hoc caſu, ſicut in illo caſu *metus filialis*. Denique qui *civile imperium* exercet, ut juſtus judex ad totius Reipublicæ ſalutem vi coactiva utitur, non ut malis noceat, ſed ut univerſitati proſit.

(*l*) Si imperium Dei, ut *paternum*, concipimus (id quod bonitati ejus convenit) metus quoque hominum debet eſſe filialis; hic vero ex amore deſcendit, & dum homo conſcius eſt, quod amorem divinum lædat, ſi contra normam agat, hæc recordatio, ut ſupra dictum, magis operatur *obligationem internam*, facitque, ut ſponte ſequatur voluntatem Dei, atque hic coactione externa per modum imperii non indigere credendus eſt.

(*m*) Hoc ita intelligendum volo, (I.) quod non repugnet rationi, Deum poſſe etiam judicium juſtum exercere erga eos, qui immorigeri ſunt, & ſecundum normam ejus vivere nolunt. Quemadmodum enim piis eſt optimus & benigniſſimus pater, ita quoque erga impios, ut *juſtus judex* concipi debet; neque enim impii ſolo conſilio, vel paternis monitis reguntur, niſi arctius vinculum acceſſerit. (II.) Licet Deus non ſemper *immediate* externe cogat homines, *mediate* tamen id præſtat, dum hanc normam cordibus hominum inſcripſit, quæ cum non poſſit obtineri ſine *externa coactione*, & hanc hominibus eatenus indulſiſſe videtur, quatenus ad pacis communis conſervationem facit. Inutilis enim & inanis eſſet norma, ſi homo hominem quadantenus cogere non poſſet, v. c. reſiſtere aggreſſori, ſibi quomodocumque conſulere, ne ab altero opprimatur &c. Congruit enim ſocietati humanæ, providere & præcavere, ne ullius jus in illa lædatur. Huc quoque facit natura actionum, pacem neceſſario turbantium, quæ neceſſariam requirunt coactionem externam. Et licet DEUS non cogat externe per ſe, per alios tamen ſæpe coercere poteſt immorigeros & fœdifragos, uti experientia docet.

(*n*) Inde jam *origo legis naturalis*, & differentia hujus a præceptis *Theologiæ moralis*, quæ ſi confunduntur, nullo modo judicium verum de actionibus ferri poteſt. Intuitu Dei, uti antea dictum, fere eadem utriuſque videtur eſſe ratio, quod utraque norma ſit ex voluntate Dei, & magis interne obliget. Sed cum hic potiſſimum actiones hominum in relatione ad alios homines conſideremus, ut præterea in iis agendis vel fugiendis homo ſe obligatum aliis eſſe agnoſcat, non potuit ſufficere interna obligatio, niſi etiam accederet jus cogendi, ut homo alterum cogere externe poſſet, ad illud faciendum, quod norma hiſce actionibus præſcripta præcipit & vetat. Hoc intuitu, cum inter homines effectum *legis proprie dictæ* ſortiatur, norma hæc a natura homini connata dicitur *lex naturæ*.

non *interne* tantum obligant, ſed præterea etiam *externam* obligationem neceſſario requirunt, & ſic ſatis differt ab illa norma, quæ *unice* interne obligat, quæque ad aliam diſciplinam ſpectat (*o*).

§. XXX. Utraque norma intendit, ut homo e miſeria ad felicitatem reducatur; (*p*) *virtutis* quidem, ut *internam* in ſe *pacem* ſtabiliat, quod fit per affectuum ſuppreſſionem; *legis* vero, ut ſocietatem humani generis, cujus ſe membrum a creatore conſtitutum eſſe novit, colat, & ita paci externæ cum aliis hominibus ſtudeat, vitetque contraria (*q*). Utrumque vero ideo intendit, quia ſumma hominis miſeria in *ſtatu contrario* conſiſtit.

§. XXXI. Utramque normam inculcat optime Salvator his verbis: *Diliges*

(*o*) Patet hinc, (I.) jus naturæ non ulterius progredi, quam ad externam felicitatem & pacem inter homines; non quod ita plene voluntati Dei ſatisfiat, ſed quod ad minimum, ſi normam alteram, interne principaliter obligantem, ſequi nolit, hanc neceſſario ſequi debeat, ne bellum omnium in omnia ſequatur, quod lex naturæ præcavet. (II.) Legem naturæ non reddere homines intime *bonos*; ſed tantum externe *tranquillos*, adeoque præter hanc aliam correctionem affectuum neceſſariam eſſe. Deinde (III.) ex hoc quoque ſenſus dicterii conſpicuus redditur, *quod juſto non ſit lex poſita, ſed impiis*; nam juſtus non indiget hac norma, cum omnia ſponte abſque ulla coactione agat. *Proverb.* XXI. 15. Quod apud LUCIANUM Cynicus Demonax cognovit, ubi ita: *οἱ ἀγαθοὶ νόμων οὐ δέονται ποιοῦντες ἑκουσίως διὰ τὸν λόγον, ἃ νῦν ἄκοντες διὰ τὸν νόμον.* i. e. *boni legum haud indigent, facientes ultro ſecundum rationem, quæ nunc inviti metu legis facimus.* Breviter: caret lege, ſed non alia norma, qua internos animi motus in ordinem per Dei gratiam & vires reducere ſtudet.

(*p*) Id fluit ex hactenus dictis & ſtatu naturali hominum; qui turbidus, inquietus, & quaſi ſtatus belli eſt. Hic ſtatus vero miſerrimus immo toti humano generi noxius, ergo felicitatis ſtatus ſine dubio in pace *interna* & *externa* conſiſtere debet. Prioris normæ, internæ ſcilicet, effectus plenius deſcribuntur *Proverb.* XIV. 1. 2. 3. Sic itaque habes principium *eſſendi* ſcilicet voluntatem Dei: habes *cognoſcendi*, culturam pacis & tranquillitatis cum aliis hominibus, quam ſive *amicitiam* ſive *benevolentiam* ſive *ſocialitatem* dixeris, ſine regula Salvatoris illam circumſcribas: *quod tibi non vis fieri alteri ne feceris*, perinde eſſe arbitror. Nam & hoc ipſum principium idem quod lex *de colenda cum aliis pace* intendit, quia tunc demum cum aliis tranquille vivis, ſi alteri non feceris, quod tibi non vis fieri. Habes denique rationem ſeu demonſtrationem hujus principii, quia ob hunc finem norma eſt introducta, quod ſine hac vinculum inter homines ſubſiſtere nequeat, immo quod fluat neceſſario ex ſtatu humani generis. Neque ſententiam muto, ſi dixeris, ex hoc principio officia erga Deum & ſemetipſum cognoſci non poſſe, cum tantum exhibeat officia erga alium hominem ſeu proximum; nam id adhuc eſt in quæſtione, an ad *legem naturæ ſtricte dictam* hæc duo capita pertineant? quod ex hactenus dictis negandum erit. Officia erga ſemetipſum & Deum ex norma virtutis regulanda.

(*q*) Non itaque confundendæ ſunt diverſæ denominationes, quæ ſecundum hactenus dicta actionibus adſcribuntur. Alio reſpectu dicuntur *juſtæ*, quatenus non violant jus alterius aut leges ſocietatis humanæ, alio *bonæ* vel *malæ*, quatenus internam emendationem vel promovent vel negligunt: alio denique *decoræ* vel *indecoræ*, quatenus per officia humanitatis alteri prodeſſe vel non prodeſſe intendimus. Hoc ipſo fit, ut ſæpe actio ſit non *injuſta*, quæ alio reſpectu poſſit eſſe *mala* vel ſaltem *indecora*.

Digitized by Google

liges Deum tuum ex toto corde tuo, & ex omnibus viribus tuis, & proximum ſicut te ipſum (r).

§. XXXII.

(r) Interrogabat Legis peritus quidam CHRISTUM *Matth.* XXII. 36. qualis eſſet *lex ſumma & fundamentalis*, ex qua reliquæ omnes ſuam deducerent ſubſiſtentiam? Erat quippe inter Judæos hac de re contentio. Salvator abſque ullis ambagibus duas has regulas eidem tradit. Prior tendit ad *internam quietem & emendationem ſui ipſius*, quia tendit ad pacem cum Deo, optimo ſalutis & boni fonte, conciliandam. Alterum præceptum *proximum* reſpicit, quem quis diligere debet ſicut ſe ipſum, quo ipſo in pace & optima tranquillitate cum eodem vivit, leges naturæ ſtricte dictas & quæ ad officia humanitatis ſpectant, colit, quæ ſi conjunctim obſervantur, tunc demum homo ad ſcopum ſuum, ad quem creatus eſt, revertitur & ſibi ipſi conſtat. Illuſtratur hoc porro egregie PAULI dicto *Gal.* V. 14. *omnes leges hoc uno verbo implentur; Ama proximum ſicut te ipſum*. *Levit.* XIX. 18. Plenius hoc illuſtratur *Rom.* XIII. 9. & *Jacobi* II. 8. hoc præceptum dicitur *regium* i. e. primarium & fundamentale: quid vero eſt, *amare ſe ipſum* aliud, quam quærere ſecuritatem & quietem ſui ipſius? ergo quoque aliis hæc præſtanda erit. Sicut enim quilibet ſibi ipſi carus, ita & alterum ſibi æque carum habere debet, vid. Dn. HERTIUS *de ſociet. ſect.* 2. §. 10. Hoc etiam agnoſcit HUGO du ROY *de eo quod juſtum eſt tit.* 3. § 5. fruſtra renitente BOECLERO *in præfat. ad Grot. de jur. B. & P. p.* 8. nam ſi ejus ſententia quidquam valeret, plane non quærendum eſſet fundamentum aliquod generale. Sic itaque hoc fundamentum eſt *clarum, adæquatum & proprium*. Videntur ipſi Ethnici JCti haud alieni fuiſſe ab hoc fundamento fere univerſali, cum in *l.* 3. *de* J. & J. illud pro fundamento ſubjicitur, *naturam inter nos conſtituiſſe cognationem quandam, & hujus conſequens eſſe hominem homini inſidiari nefas eſſe*. Quid autem eſt iſta *cognatio* aliud, quam *vinculum illud commune inter omnes homines*, quo colligati ſunt a Deo ad pacem colendam; nam vinculi & cognationis hujus natura eſt, ut adſit inter omnes *unio quædam*, ſcilicet, voluntatum, & ſic amor recte dicitur a PAULO *vinculum pacis*. Camilllus apud LIVIUM *lib.* 5. *c.* 27. ſocietatem hoc vinculum nominare non veretur, ajens: *nobis cum Faliſcis quæ pacto fit humano ſocietas non eſt, quam ingeneravit natura, utriſque eſt eritque*. Stoici imprimis, qualis etiam fuit FLORENTINUS *JCtus*, hanc *cognationem* urſere, quæ hypotheſis, licet ex falſo quodam videatur ab ipſis eſſe deducta fundamento, obſervante BUDDEO *diſs.* 1. *de error. Stoic.* §. 2. *ſeqq.* ipſa tamen per ſe eſt veriſſima. M. AURELIUS ANTON. *l.* 3. *de reb. ſuis* §. 4. id confirmat inquiens: *Meminit cognatum rationale eſſe omne & naturæ rationem ab unoquoque exigere, ut hominum quorumvis curam habeat*. Idem paſſim huc provocat. Sic *lib.* 3. §. 11. aſſerit, orbem eſſe inſtar *civitatis*, in qua homines tanquam cives inter ſe ſunt conjuncti, docens, *homines agere cives civitatis ſupremæ iſtius, cujus reliquæ civitates iſtæ quaſi familiæ exiſtant*. Porro *lib.* 4. §. 3. idem reperit ajens: *mundum civitatis inſtar obtinere*: & §. 23. *Civitas & patria mihi, ut homini, mundus*, & *lib.* 12. §. 36. *in hac civitate verſatus es homo &c.* Cum hoc conjungendus eſt SENECA, qui *epiſt.* 7. nervoſe ait: *Omne hoc, quod vides, quo divina & humana concluſa ſunt, membra ſumus corporis magni: natura nos cognatos edidit, cum ex iiſdem & in eadem gigneret. Hæc amorem nobis indidit mutuum & ſociabiles fecit: illa æquum juſtumque compoſuit, ex illius conſtitutione miſerius eſt nocere quam lædi; ex illius imperio paratæ ſunt ad juvandum manus*. Agnoviſſe hoc quoque Platonicos teſtis eſt CICERO *lib.* 1. *Academ. quæſt. p. m.* 9. *lit.* a. *homines eſſe cenſentes, quaſi partem quandam civitatis & univerſi generis humani, eumque eſſe conjunctum cum hominibus humana quadam ſocietate*. IDEM *lib.* 1. *de offic.* aſſerit, *quod latiſſime pateat ea ratio, qua ſocietas hominum inter ipſos & vitæ quaſi communitas continetur*, quod declarat *lib.* 3. *de offic.* dum demonſtrare vult concluſiones haſce, nihil eſſe alteri

detra-

§. XXXII. Hæc tamen adhuc inter utramque videtur intercedere differentia, quod norma *virtutis*, ut ita loquar, magis *ſingulos* reſpiciat, doceatque, quomodo quiſque ſemetipſum corrigere debeat; *legis* vero *totum genus humanum* inter ſe conſideratum, & vinculo pacis conjunctum, dirigat.

§. XXXIII. Quocirca ut *leges pacis* communiter ab omnibus ſerventur, omnium intereſt; ut vero quis *normam virtutis* intra ſe ſequatur, potius ad *ſingulorum* curam, reſpectu ſui ipſius, ſpectat, neque alius, quod ſua interſit, hic allegare poteſt, (ſ) niſi alius concurrat reſpectus.

§. XXXIV. Quatenus itaque omnium intereſt, ut *leges pacis* communiter inter homines ſerventur, & quatenus inde ſinguli aliis hominibus *obligantur* ad pacem ſervandam, eatenus quoque ſingulis *jus* (t) datum cen-

---

detrahendum aut alterius incommodo ſuum augendum. Nam *principio*, ait, *tollit convictum humanum & ſocietatem, ſi enim ſic erimus affecti, ut propter ſuum quiſque emolumentum ſpoliet aut violet alterum, diſrumpi neceſſe eſt eam, quæ maxime eſt ſecundum naturam humani generis, ſocietatem.* Idem ex ſua ſententia ita loquitur *de fin. bon. & mal. lib. 5. p. m. 157. lit. q. in omni honeſto*, inquit, *nihil eſt tam illuſtre, nec quod latius pateat, quam conjunctio inter homines hominum, & quaſi quædam ſocietas & communicatio utilitatum, & ipſa caritas generis humani, quæ nata a primo ſatu, quo a procreatoribus nati diliguntur, & tota domus conjugio & ſtirpe conjungitur: ſerpit ſenſim foras, cognationibus primum, tum affinitatibus, deinde amicitiis: poſt vicinitatibus cum civibus & iis qui publice ſocii atque amici ſunt: deinde totius complexu gentis humanæ. Quæ animi affectio ſuum cuique tribuens atque hanc, quam dico ſocietatem conjunctionis humanæ, munifice & æque tuens juſtitia dicitur, cui adjunctæ ſunt pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quæque ſunt generis ejuſdem. Atque hæc ita juſtitiæ propria ſunt, ut ſunt virtutum reliquarum communia.* Huc etiam reſpexit EPICTETUS *diſs. lib. 2. cap.* 10. inquiens: *mundi civis ejuſdemque pars es.*

(ſ) Prius prodatur ex fine communi humani generis, qui conſiſtit in *conſervatione pacis & tranquillitatis*: ſi hæc corrumpitur, oritur miſerrimus ſtatus inter homines, bellum ſcilicet omnium in omnes. Si bellum, neuter ab altero ſecurus eſſe poteſt, quin totum genus humanum parum a totali abeſt interitu. Sed utrum quis *virtutis leges* in ſe negligat, alterius non adeo intereſt, modo de cetero pacifice vivat. Loquor *de intereſſe juris*, quod mihi præbere poſſit facultatem, eum ad hoc cogendi; nam id non nego, *leges amoris* quoque curam pro alterius ſalute inculcare. Deinde quoque poteſt concurrere alius reſpectus, aliudve vinculum, quod mea intereſſe poſſit, ut alter non tam externe tranquille vivat, ſed etiam ad virtutem ducatur. v. c. in patre; qui educare debet liberos ad virtutem. *De principis officio* ſuo loco dicemus.

(t) Hoc eſt primum & principale jus, quod homini erga alterum competit. Uti dictum eſt, quilibet obligatur ex lege naturali, ut cum altero *pacifice* vivat, tranquillitatem quærat, vel ſaltem non tollat. Hæc obligatio eo fortior eſt, quo magis ad felicitatem *humanæ ſocietatis integræ* facit, & quo minus humanum genus *totum* ſine hac ſubſiſtere poteſt. Quamvis itaque nemo alteri obligetur, ut *virtuoſe* & *pie* in ſe vivat ut inordinatos animi motus in ſe domet, atque adeo nemini *jus* perfectum competat, hoc ab altero exigendi, ut hoc faciat; aliud tamen eſt in eis actionibus, quæ *commercium humani generis* inter ſe concernunt. Nam priori caſu, ſi ſui emendationem negligit, ſibi unice tantum nocet, non primario aliis: ſuam felicitatem in ſe turbat, non aliorum: ſibi moleſtus eſt, non aliis; adeoque

cenſeri debet, omnia illa faciendi, quæ ad *pacis conſervationem*, & media, quibus ſecuritas obtinetur, ſpectant; hinc in ſtatu naturali oritur *jus cogendi alterum ad id præſtandum, quod ex LL. natura debetur, & quo pacem conſervari poſſe deprehendit* (*u*).

Boehmeri Jus Publ. G §. XXXV.

---

que jus nullum eo nomine alteri competere poteſt, & ſic qui ſe emendare recuſat, non alii, ſed ſibi ipſi tantum facit injuriam. Aſt poſteriori caſu aliis utique obligatur juxta normam cordi inſcriptam, *ut pacifice cum eo vivat*, quia alias alterius quietem quoque lædit, ei moleſtus eſt, &c.

(*u*) Ex hoc patet, non tantum hic adeſſe obligationem *reſpectu Dei*, quaſi homo ex lege naturæ tantum Deo obligetur, ut pacem ſervet, ſed etiam *hominem homini obligatum eſſe*. Cum vero hoc ipſum maxime contra HOBBESIUM faciat, ita fortius probatur ex ratione naturæ humanæ, quam ipſe HOBBESIUS in jure naturæ pro fundamento agnoſcit. Quin quod lex naturalis foret inanis, & abſque effectu inter eos, qui inter ſe æquales ſunt, immo cum ad pacem colendam tendat, revera hunc finem non aſſequeretur, cum ſemper alter poſſet in ſtatu æquali objicere: *ego tibi non obligor ad pacem colendam; ſum meatum actionum arbiter, pro lubitu ago, quicquid ſit reſpectu Dei*. Quodſi objicis, *hoc tamdiu verum eſſe, donec pactum interceſſerit*; alter opponere poteſt: *atqui ne ſic tibi quidem obligor, nam & mei conſenſus ſum arbiter, & mei pacti, bellum volo loco pacis*. Si alter reponit, *atque hoc tibi inutile eſt*, rurſus reſpondet, *ego ſum meæ utilitatis arbiter, forſan mihi utile erit bellum*. Atqui, alter inſtat: *hoc tamen inutile erit toti generi humano, ſi ita velis turbas movere, tu tamen teneris paci ſtudere communi*. Recte, mi philoſophe, ita tandem fateri neceſſum habes, hominem obligari humano generi, ut illa faciat, quæ conſervant pacem. Aſt inſtas, *ita non obligatur ſingulis*. Cur vero non? quia alias & hæc obligatio erga humanum genus eſſet otioſa. Quo nunc te vertas, neſcio. Examiremus vero paulo attentius Hobbeſiana fundamenta. Supponit (I.) hominem a natura ſua eſſe inordinatum animal, proclive ad diſcordias, ad odia & bella. *tr. de Cive p.* 1. §. 2. *ſeqq.* Haſtenus bene, & id ipſum quoque ſupra dictum eſt. (II.) Inde deducit §. 7. cuivis competere jus, ſe ſuaque defendendi & præcavendi, ne vita ejus ab alio lædatur. Id itidem concedi poteſt. (III.) Porro ita infert: jus ad finem dat media neceſſaria, ſine quibus ſe conſervare non poteſt, & de his quivis eſt judex. Hoc itidem concedi poteſt, modo judicium non liberum ſupponamus, ſed *alligatum ad obligationem, quæ eſt erga alios homines ſeu totum genus humanum*. Sic itaque, ubi judicium hoc poſt ſe trahit tranquillitatis humanæ interitum, mox extra metam ſuam progreditur. Sic enim poſſet Rex quicumque hodie rationes ſubducere: utile mihi judico, ut has vel illas provincias aliis eripiam, ergo illas invadendi mihi jus competit. Hic omnino tranquillitatem humani generis læderet, & conſequenter judicium hoc propriarum utilitatum eſſet perverſum. In hoc omnino inſigniter lapſus eſt HOBBESIUS, quod hominem utilitatum propriarum tantum arbitrum dixerit, ſed ab illis ſeparaverit *conſiderationem utilitatum humani generis*, quæ ex obligatione, qua quivis inter homines aliis obſtringitur, deſcendit. Si quilibet eſſet *merus* arbiter utilitatum ſuatum, *abſque conſideratione ad utilitatem humani generis*, quæ in *tranquillitate* conſiſtit, poſſet quilibet alterum occidere, ſub prætextu, quod ipſi hoc ſit utile, neque Cain male feciſſet, occidendo Abelem, cum ei hoc utile videbatur. Quicquid facimus, facimus ex opinione *boni* vel *utilitatis*, & ſic quævis ſcelera ſalvo jure naturæ poſſent committi. Objicit HOBBES: atqui fateor, in tali ſtatu quidem hominem peccaſſe *in Deum*, quia ei obligatur, ſed *non in hominem quid injuſte fecit*, quia injuſtitia erga homines præſupponit leges humanas. Ejus mens clarius intelligi poteſt ex c. 15. *Leviath.* dicentis: *dictamina rationis vim quidem obtinuiſſe legum, ſed improprie dictarum*,

§. XXXV. In hoc enim conſiſtit tum *utilitas* & *felicitas* totius humani generis, tum ejus conſervatio, & eatenus jus naturæ etiam inter homines externam quandam vim habere debet.

§. XXXVI.

---

ctatam, eſſe enim de iis rebus, quæ ad conſervationem bonorum ducunt, tantum theoremata, legem autem proprie dictam eſſe vocem imperantis. Eo ipſo, ni fallor, ſatis aperte prodit, jus naturæ non obligare per ſe inter homines, eſſe enim *nuda theoremata*, ſeu dogmata, quæ magis *ſuadent*, quam *obligant*, & ſi quædam obligatio ex illis induci poſſit, eandem eſſe magis *internam* quam externam. In hoc latitat vero *πρῶτον ψεῦδος*. Concedit, homini in ſtatu naturali competere jus quoddam, ergo hoc ſe refert ad alium, qui ei hoc jus indulgere debet, & impedire nequit, quo minus hoc jure utatur, & ſic obligatio in altero erit, ut hoc patiatur, quod faciendi jus alteri competit. Dicis: atqui cuilibet tale jus competit; ita vero habebis *jus irrationabile*, dum quilibet adverſus alterum jus habet, & alter rurſus jus habet illud non permittendi. Demus exemplum. Titius in ſtatu naturali dicit, ſe habere jus conſervandi vitam ſuam, ſibi autem maxime conducere, ut cum Mevja ſtuprum committat. Meviæ itidem HOBBES indulget reſiſtendi jus, cum etiam membra ſua & corpus tueri poſſit, quoniam illi utile videtur, ne patiatur ſtuprum. Siccine ergo petulantia jus eſt? vides quantæ contradictiones commiſſæ ab HOBBESIO, quod obligationem erga genus humanum ſepoſuerit. Si inſtas, HOBBESIUM in *cap.* 1. §. 10. *de Civ.* tantum hoc applicare *ad bona & res*, nihilominus tamen idem exemplum mutatis mutandis contra eum retorqueri poſſet. Et ſi omnem externam obligationem juri naturali *ante pacta* vel *imperia* detrahere volumus, omne jus quoque cogendi alterum per bellum denegandum gentibus erit, quod tamen nec HOBBES concedit. Nudæ enim ſuaſiones non præbent jus cogendi, & quæ *nuda* ſunt *theoremata*, nullam in ſe continent facultatem ab invito extorquendi, quod mihi debetur. Proinde quod *in f.* demum addit, *menſuram juris eſſe utilitatem*, ſcilicet *propriam*, oppido ſalſum eſt. Si dixiſſet, *communem*, tunc cum eo facerem, quia communis humani generis utilitas conſiſtit in obligatione ad ſervandam pacem communem. Hinc quoque §. *11. ſeqq.* omnem juris naturæ vim ad pacem colendam ex eo deducit, *quod jus tale minime utile ſingulis hominibus fuerit*, & ſic potius quærenda pax fuerit: quod indicium certum præbet, HOBBESIUM plane negare, dari aliquam obligationem hominum adverſus alios homines ad pacem colendam, ſed tantum ob propriam cujuſvis utilitatem homines ſingulos *adduci*, ut pacem quærant. Verum nos merito contrarium dicimus, ſcilicet communem omnium hominum utilitatem cogere ſingulos ad pacem colendam; privatæ quidem poſſe renunciari, non huic, quia ſic quis alterius juri renunciaret: quamdiu quis eſt membrum ſocietatis humanæ, debet quoque jura communis utilitatis ſervare, ſicuti in ſocietate civili poſtponendum eſt ſtudium proprii commodi utilitati publicæ. Magis ſobrie incedit ADRIANUS HOUTUYN *in polit. gen. in not. ad* §. *11.* ubi, quamvis in plurimis cum HOBBESIO faciat, non tamen diffitetur, ante imperia legem naturalem pacem jubere, læſionem omnem & offenſam prohibere, dum ea admiſſa, fieri nequeat, ut ſtare homines diu in primævo illo ſtatu poſſint. Magis horrida ſunt, quæ SPINOSA *in tr. polit. cap.* 2. proponit, jus ex potentia deſumens & nullam obligationem hominis erga hominem agnoſcens, adeo ut §. 15. aſſerat, in ſtatu naturali jus nullum eſſe, id magis *opinione* quam *re* conſtare, adeoque §. 12. infert, nec fidem alteri datam diutius durare, quam voluntas promittentis duret, qui potentiam habet ſolvendi. Ex eodem monſtroſo fonte hæc promanant, ex quo Hobbeſiana. Si nullam agnoſcis perfectam obligationem inter homines, nec obligatio erit ad fidem ſervandam, & ſic fœdera inter reges erunt inania, ludibriaque ſeculi.

Digitized by Google

§. XXXVI. Inde vero oritur definitio LEGIS NATURÆ, (*x*) quod ſit norma a Deo cordibus hominum inſcripta, ſecundum quam homines ſibi invicem obligantur ad pacem & tranquillitatem, (ceu unicum ſocietatis humanæ vinculum,) inter ſe conſervandam, eaque fugienda, quæ eandem tollunt, ad totius humani generis felicitatem externam.

§. XXXVII. Fundamentalis propoſitio *juris naturæ* ſtricte dicti hæc eſt: (*y*) quilibet ex voluntate Dei in ſocietate humana alteri obligatur ad ea facienda, quæ tranquillitatem & pacem inter homines neceſſario conſervant, & ad contraria vitanda.

§. XXXVIII. Hac obſervata propoſitione, ſimul limites *libertatis naturalis*, (*z*) quæ ſæpe *juris naturalis* nomine quoque venit, conſpicui ſunt.

C 2 Sci-

(*x*) Fluit hæc definitio ex theſibus antecedentibus (1.) eſt *norma* per §. 14. (2.) *a Deo præſcripta* per §. 17. (3.) & quidem *concreata* per §. 18. (4.) *habet obligationem tum reſpectu Dei, tum etiam externam reſpectu hominum* per §. 21. *ſeqq.* & §. 34. (5) cognoſcitur voluntas Dei *ex eo, quod ad pacem homini conducit*, per §. 23 *ſeq.* (6.) in eo denique *conſiſtit felicitas humani generis* per §. 34.

(*y*) Hæc præpoſitio eſt *adæquata*, eſt *vera*, eſt *clara*. Eſt *clara* & *perſpicua*, quia homo ſtatim agnoſcit, in pace & tranquillitate eſſe ſalutem. Nulla ſalus bello. Omnes appetunt quietem, & ſic quoque naturæ humanæ maxime conformis eſt. Eſt *vera*, quia & ſtulti in eo conſentiunt, quod tranquillitas bonum ſit, immo ſine hac ſubſiſtere nequit genus humanum & vinculum ejus. Eſt denique *adæquata*, quia quælibet officia hominum erga alios inde deduci poſſunt, & optime hoc principium diſtinguit hanc doctrinam a doctrina *morali* ſtricte dicta, & *decori*. Neque obſtat, quod non omnia, quæ a tramite rectæ rationis abeunt, inde poſſint deduci, nam *non omnia dictamina rationis ſunt ſtatim juris naturæ*, quod vel ex doctrina de domandis affectibus apparet. In quo plures aberrarunt, qui omne illud, quod *naturaliter* cognoſci poteſt in genere morum, ad hanc doctrinam retulerunt.

(*z*) Hæc *facultas naturalis* ſæpiſſime nomine *juris* naturæ venit, unde aliud eſt quærere, *quid jure naturæ præceptum*, de quo hactenus; & aliud, *quid jure naturæ liceat?* Ubi duo dedi fundamenta. Primum jus eſt ex obligatione: hæc & jus ſunt correlata, adeoque cum ſinguli obligentur ad pacem & tranquillitatem conſervandam, ſingulis ex hac obligatione aliorum jus naſcitur, ſcilicet ſe conſervandi in ſtatu ſuo, propellendi contraria, ſeu vim vi repellendi, unde & jus naſcitur bona ſua defendendi, & ab aliis, injuſte eadem detrahentibus, vindicandi, & ſi forſan majus malum immineat, ſe cum aliis ſociandi, pangendi eo nomine fœdera, & ſuæ ſecuritati quovis modo conſulendi, refractarium hoſtem capiendi, ut ſecurus ab eo exiſtere poſſit. Unde vis injuſta tamdiu vi juſta repellitur, quamdiu alter ſecurus eſſe nequit. Verum ubi alio modo ſecuritas ſatis haberi poteſt, alterque leges pacis obſervare vult, ulterior offenſio erit interdicta, ne ex vi juſta offenſio vel pacis turbatio oriatur. Obtento fine, ceſſant media &c. Atque hæc omnia ad *ſtatum naturalem* ſpectant; ſed in ſtatu civili mutata ſcena eſt, quia huic juri ſubditi revera renunciarunt erga Principem, quoad ſe ipſos autem aliud medium cogendi introductum eſt. Altera ſpecies juris naturalis, quod libertatis dicitur, oritur ex eo, quod præceptis & legibus pacis non comprehenditur, & ſic omne illud ita dicitur, *quod lege naturæ non reperitur prohibitum*, & ſtricte loquendo *libertas naturalis* dictum. Atque huc ſpectat definitio in §. 1. *J. de jur. perſ.* ubi hæc libertas, non illa, quæ ſervituti opponitur, definitur, quod ſcilicet ſit *facultas naturalis faciendi illud*, *quod cuivis facere libet*,

Scilicet jus naturæ, quando *facultatem moralem* aliquid agendi denotat, vel illud inſinuat, *quod ex obligatione prædicta alteri naſcitur*, vel *quod homo a natura libere agere poteſt*, quatenus præcepta pacis & tranquillitatis communis non læduntur, & ſic hoc reſpectu jus agendi ſuppeditat, non ſemper intuitu Dei, ſed ſaltem aliorum hominum [*a*].

§. XXXIX. Ne itaque in exercitio juris ſui quis impediatur, ſed libere agere poſſit, pacis leges jubent, alias inde naſcitur *injuria* (*b*).

C A-

---

tet, niſi lege vel vi prohibeatur. Jus naturæ quod non prohibuit, ad hoc faciendum libere jus dediſſe *inter homines* videtur. Sic non prohibita eſt captura ferarum, acquiſitio dominii, derelictio rei propriæ, ejuſdem alienatio &c. ergo natura ad hoc jus dediſſe videtur. Hinc naturali ratione res cedunt occupanti, quæ nullius ſunt, & hoc ſenſu admitti poteſt Hobbeſianum illud *quod unicuique natura jus dederit in omnia*, *de Civ. p.* 1. §. 10. ſed non eo, quo ipſe explicat, modo.

(*a*) Circa hanc libertatem naturalem duo ſunt notanda. (I.) Aliud eſt, *an ad has res quis jus habeat*, *&* *pro lubitu de jure naturæ de iis poſſit diſponere?* h. e. an uſus hujus juris poſſit libere admitti inter homines abſque ruptura vinculi humani generis, quod hactenus recte aſſeritur; & aliud eſt, *an homini ob intimam ejus pravitatem naturalem conducat*, *hoc jus exercere*, quod ſecundum regulas virtutis æſtimandum, & denique, *an ſemper ſecurum ſit illud*, *quod licet*, *agere*, quod itidem debet judicari ex propriis fundamentis. Nam quamvis jus datum homini ſit, ut poſſit plura acquirere, hoc tamen ſæpe eidem damnoſum eſſe poteſt, dum videt concupiſcentias ſuas inde incendi & augeri: poteſt homo rebus ſuis abuti, ut tamen abuſus rerum in propriam ejus perniciem tendat. Inde *Prov. X.* 16. dicitur: *Juſtus rebus ſuis utitur ad vitam*, *ſed impius ad perniciem*, quin quod ita ſæpe officia humanitatis plane corrumpat & negligat. Hoc ideo notandum, ut præcaveamus, ne ab eo, quod *juſte* vel *jure* fieri dicitur, ſtatim quis excuſationem in foro interno quærat. Atque ex hoc dijudicandum de *indifferentiſmo actionum*. Hactenus recte ſeſe habet regula, *qui jure ſuo utitur*, *alteri non facit injuriam*: ſed eo ipſo non negatur, quod *ſibi injuriam* facere poſſit: tantum illud aſſeritur, quod leges pacis communis non violet inter homines; poteſt enim eo ipſo ſuam in ſe tranquillitatem magnopere turbare, atque adeo actio talis nihilominus adhuc eſſe *mala* & *indecora*. Unde agenti incumbit, actionem ſuam non ſolum *ad regulam juſti*, ſed etiam *ad decori* & *virtutis* examinare, quamvis hi reſpectus inter ſe adhuc maneant diverſi. (II.) Altera obſervatio eſt, *hanc libertatem naturalem ſuis includendam eſſe limitibus*, ſcilicet quouſque leges pacis non violantur. Et ſic Hobbeſianum illud, *naturam unicuique dediſſe jus in omnia*, ſecundum hos limites eſt reſtringendum: ſemper enim jus ex cujuſcumque *officio* ſeu *concurrente obligatione* eſt temperandum. Si natura unicuivis jus in omnia dedit, non ulterius id dedit, quam quatenus res adhuc in medio relictæ fuere. Ergo ſi quis occupavit ſolus locum, inſulam forte, eamque ſolus poſſidet, alteri nullum amplius jus in illam competere poteſt, quia alias, ſi poſſeſſorem deturbaret, leges pacis violaret. Neque in ipſam rem *actuale jus* habuit, ſed tantum *jus acquirendi*, quatenus fuit nullius. Potuiſſet itaque eandem acquirere; ſed quatenus ab altero præventus eſt, ex legibus pacis jam obligatur, ut hunc quiete re ſua frui patiatur.

(*b*) Jura *libertatis* ſingulis data ſunt; qui itaque hic alteri vellet impedimenta ponere, & jus ei intervertere, contra *pacis obligationem* ageret, & hoc eſt, quod dicitur, *injuria*. Sic itaque, quod huic ex libertate naturali agere licet, alteri imponit neceſſitatem ex lege pacis, ne eum impediat, vel exercitio libertatis obſit, niſi poſſit oſtendere, jus ſibi competere ad impediendum libertatem. Sic, civili imperio introducto, varie hæc libertas ſubditis adimi poteſt, veluti ne venentur, ne hæc vel illa acquirant &c. quia ex ratione imperii imperanti hæc facultas indulta eſt.

Digitized by Google

CAPUT II.

DE

DIVISIONE JURIS UNIVERSALIS IN PRIVATUM ET PUBLICUM.

§. I. JUS naturæ dirigit *actiones hominum inter ſe*, quocumque in ſtatu vivant (*c*).

§. II. STATUS hominum quamvis varius eſſe queat, primario tamen in duplici conſiderari poteſt differentia, dum alius eſt *libertatis*, ſeu *naturalis*: (*d*) alius *adſcititius*, ſeu qui facto humano ſuperadvenit, qui utut multiplex eſſe poſſit, potiſſimum tamen hic eminet *civilis*.

§. III. Status *libertatis* ſeu *naturalis* (*e*) conſiderari poteſt, vel ante omnia

---

(*c*) Directionem juris naturæ non tollunt ſtatus varii, in quibus homines poſtea vivere cœpere: nunquam mutatur vinculum humani generis, aut tollitur, quando homines in ſpeciales ſocietates abeunt, ſed potius firmatur, & arctioribus conſtringitur munimentis; niſi quod jura libertatis hic quodammodo reſtringi poſſint. Agnovit hoc egregie CYRUS, qui poſtquam Crœſum devictum ad ſe adduci juſſiſſet, & ab hoc tamquam dominus compellatus fuiſſet, optime reſpondit: *Salve tu quoque Crœſe, quando quidem homines ambo ſumus*, indicans, ſalvum vinculum humani generis adhuc manere, licet alter eſſet victor, alter vero victus. XENOPH. *in Cyropæd. p.* 181. *lit.* C. Ceterum non nego, ex novi ſtatus ſupervenientia novas actiones & ſic quoque novas concluſiones juris naturæ quoque noſci, vel uti in ſocietate domeſtica jus naturæ quoque ſervis obedientiam injungit, quia alias, ſi domino jubenti reſiſtere poſſent, non poſſet ſubſiſtere pax inter homines, cum tamen extra hunc ſtatum nemo alteri obligetur ad obedientiam.

(*d*) Status eſt *conditio quædam hominum, ſecundum quam certis inter ſe fruuntur juribus*. Naturaliſſimum illum eſſe jam dixi, quo homines etiam *naturali vinculo* inter ſe connexi, & communibus pacis legibus *qua homines* adſtricti ſunt. Ceterum *facto humano* poſtea multi ſtatus *arctiores* ſuperinducti ſunt pro neceſſitate & viciſſitudine temporum, ex quibus jura quidem variare cœperunt, ſed tamen communiter ad hoc proſunt, ut eo ſecurius pax communis ſervari poſſit. Sic imperiorum introductio apprime facit ad leges pacis ſartas tectas conſervandas, cum ſine illis *nec gens, nec civitas, nec domus ſtare poſſit*, ut ait CICERO *lib.* 3. *de LL.* Introducto vero imperio civili, duplex poſtmodum ortus eſt ſtatus, *naturalis* & *civilis*. Ille dicitur in oppoſitione ad imperium aliquod civile, quod in altero ſtatu prævalet. Nam alias negari nequit etiam in ſtatu libertatis aliquam ad tempus poſſe eſſe imperandi rationem, quæ in ſocietate paterna & maritali concurrit: ſed illa cum non ſit perpetua, nec ita reſtricta, fere hic negligitur.

(*e*) Status *libertatis* eſt inter eos, qui inter ſe abſque ullo reſpectu *imperii civilis* æquales ſunt, quales omnes homines a natura ſunt. Nam ſervos quoſdam naſci, hoc ſenſu, ut aliis jus imperandi abſque vi vel conſenſu præcedente in eos competat, ſenſui communi repugnat, quamvis *apti* quidem a natura naſcantur, ut potius pareant, quam imperent. Quia itaque hactenus omnes æquales ſunt, æqualia quoque debent eſſe jura, ſemper tamen legibus pacis & tranquillitatis ſub- ordi-

omnia imperia, vel imperiis jam introductis, quatenus variæ Reſpublicæ liberæ inter ſe conſiderantur.

§. IV. Actiones liberarum rerumpublicarum itidem adſtrictæ ſunt inter ſe ad *leges pacis*, quemadmodum *jura libertatis* iis denegari nequeunt (*f*).

§. V.

---

ordinata. Hinc itaque corruit jus illud Hobbeſianum *omnium in omnia*, cum ipſe *cap.* 2. *de* Civ. §. 3. aſſerat, contra legem naturæ eum facere, ſi quis de jure ſuo in omnia non decedat: ſunt vero contradictoria, *dari aliquod jus in ſtatu libertatis, quod ſit contra leges naturales*. Ceterum fatendum eſt, propter *æqualitatem* hunc ſtatum eſſe periculoſum, & ad pacem non adeo aptum, quia veneratione legum naturalium homines non ſemper ducuntur, nec coſtringi tam ſtricte poſſunt, quam ſi frenum aliud *imperii civilis* acceſſerit. Hinc *ſtatus civilis* merito præfertur ſtatui *libertatis*, ubi leges pacis majori in veneratione ſunt, & aptior ad pacis & tranquillitatis culturam, accedente freno civili, redditur. Inde quoque Ethnici ſatis horride naturalem ſtatum circumſcribere ſolent, interprete CICERONE *lib.* I. *de invent. in princ.* inquiente: *fuit quoddam tempus, cum in agris homines paſſim beſtiarum modo vagabantur, & ſibi victu ferino vitam propagabant, nec ratione animi quicquam, ſed pleraque viribus corporis adminiſtrabant. Non divinæ religionis, non humani officii ratio colebatur. Nemo nuptias viderat legitimas, non certos quiſquam inſpexerat liberos: non jus æquabile quicquam utilitatis haberet, acceperat &c.* Sed poſt quam homines abierunt in varias *civiles ſocietates* particulares, manſit adhuc inter eos, quatenus ut *gentes* conſiderantur, *ſtatus libertatis*, cum nulla gens habeat alteram gentem ſuperiorem, & ita jure æquali inter ſe fruantur. Hinc quando quæſtio de unius gentis præ altera prærogativa & jure proædrias formatur, apparet, nullum certum fundamentum, quo gens altera alteri præferri debeat, reperiri, multo minus unam gentem, ut alteri dignitate præferatur, prætendere poſſe, niſi ſponte gens altera alteri ceſſerit. Omnis ergo ratio decidendi deſumi debet ex pactis vel *expreſſis*, vel *tacitis*; his quidem ſi longo tempore alteri genti ceſſerint, quia ſic eo ipſo præcedentiam ratione ordinis genti alteri indulſiſſe videntur.

(*f*) Hoc ita intelligi debet, quatenus reſpublica, *qua talis*, cum altera, qua tali, aliquid agit. Et quia in eos, qui reipublicæ præſunt, omnis poteſtas & *voluntas omnium* translata eſt, ſequitur, ut ad eos inter gentes potiſſimum reſpici debeat. Subditi enim, quamvis ſint membra reipublicæ, non tamen poſſunt conſiderari, *ut conſtituti in ſtatu libertatis*, licet cum ſubditis alterius civitatis aliquid agant, ſed in illos utrinque cadit reſpectus imperii, & ſi aliis denegent illud, quod eis debetur, a proprio ſuo Principe cogi poſſunt: qui autem præſunt reipublicæ, a coactione civili liberi ſunt. Proinde iterum non conſentiendum HOBBESIO *juſtitiam & injuſtitiam in hoc ſtatu libertatis non dari*, aſſerenti. Putat enim, actionem omnem in hoc ſtatu eſſe *adiaphoram*, in *tr. de cive c.* 12. §. 1. nec injuriam in alterum committi poſſe &c. Quæ omnia ex falſo illo principio fluunt, quaſi nullum omnino vinculum Deus inter homines conſtituiſſet, id quod tamen *c.* 1. jam aſſertum eſt. Admitti hæc poſſent, ſi de ſola *non obſervantia juſtitiæ* hæc aſſeruiſſet, id quod tamen a mente ejus alienum eſt, cum putet, omnia *jure* fieri poſſe, quæcumque tali modo fiunt. Atque adeo recte quidem ULRICUS HUBERUS *de jure civ. lib.* 1. *S.* 1. *c.* 4. §. 6. & 7. concedit, ſtatum hunc quodammodo turbidum eſſe, ſimul tamen addit in §. 8. ſpoliare alios in ſtatu naturali non poſſe *jus* vocari, ſed etiam tum fuiſſe veras injurias. Objicit HOBBESIUS: *Si homines tam corrupti ſunt & turbidi inter ſe, ſi ad lædendum proni, ut alter abſque altero ſecurus eſſe non poſſit, ſi gens gentem ſpoliare, ſubigere, & quovis modo opprimere intendit, huic autem vires naturaliter reſiſtendi conceſſæ fuerunt, ſequitur, ut ſtatus naturalis in*

plena

Digitized by Google

§. V. Reſpublicæ liberæ inter ſe conſideratæ alias GENTES dici ſolent, & ita *leges pacis* ad eas applicatæ, & *jura libertatis* eiſdem attributa, nomen JURIS GENTIUM acceperunt; (*g*) quo ipſo tamen non novum & *diſtinctum jure naturæ jus*, ſed *ſpecies* ejus inducitur.

§. VI.

---

plena disjunctione animorum concipi debeat. Ubi autem animorum disjunctio, ibi ſtatus belli; in bello ceſſat omnis obligatio ad pacem, & ſic omnia permiſſa ſunt, omnia jure fiunt, habent ſinguli jus in omnia, & tandem ceſſabit omne jus, quippe quod ſtatum pacificum requirit. Equidem hominum corruptionem HOBBESIO concedimus, concedimus quandam disjunctionem animorum; ſed negamus, quod in hoc ſtatu ſtatim perpetuum aliquod & nunquam ceſſaturum ſit bellum. Hoc ſaltem exinde fluit, ſtatum hunc fuiſſe *periculoſum*, & bellis facile obnoxium, denique poſito actuali bello, demum jus quieſcere. Neque obſtat, quod primi homines in ſocietatibus inter ſe vixerint; nam nihilominus ipſa *ſingula capita familiæ* in ſtatu naturali manſerunt, & tamen pacifice vixiſſe leguntur. Concedi ergo debet, dari *tempus pacis* in ſtatu naturali, quod & hodierna experientia teſtatur, ubi non perpetuum inter gentes bellum, ſed præterea etiam *ſtatus pacis*, & quidem ad ſatis durabile tempus aliquando adeſt. Si datur in ſtatu naturali quoddam *tempus pacis*, quod dari poſſe certum eſt, jus omnium in omnia quoque ceſſabit, & leges naturæ vigorem ſuum exercebunt, ſingulique tunc obligantur ad pacem conſervandam. Objicis: *atqui talis pax durabilis non eſt: inſtabit bellum, ad quod plerique ſunt proclives.* Verum regero, non tamen excludi omne pacis tempus, & qui ita auctor belli eſt, ac pacem lædit, ſine dubio alteri injuriam inferre, quod rurſus contra HOBBESIUM eſt, dum contendit, in hoc ſtatu nullam injuriam alicui inferri poſſe. Regerit quidem HOBBESIUS, hoc caſu jam pacta adeſſe, & ſic ex pactis gentes ad pacem obligari, alias non. Verum unde obligatio ex pactis niſi ex *jure naturæ?* præterea non video, quare non etiam pax inter gentes abſque pactis concipi poſſit.

(*g*) Id ex variis inductionibus oſtendi poteſt. Supra dictum, quod ex lege naturæ in ſtatu quoque libertatis alter alteri, & ſic quoque gens genti obligetur ad pacem conſervandam, quæ obligatio quoque ſingulis gentibus jus tribuit ad omnia illa facienda, ſine quibus *pax* & *ſecuritas* obtineri nequit. Inde *bella* ſunt orta, tamquam *medium cogendi* eum, qui pacem & ſecuritatem denegat; introducta *imperia*, *termini* poſiti, *fœdera* pacta, quia hæc optima ſunt pacis munimenta, & tamen hæc omnia dicuntur *juris gentium*, ſeu ex jure gentium introducta. Vid. *l. 5. d. J. & J.* Faciunt præterea multum ad mutuam inter gentes harmoniam conſervandam *commercia*, quæ auſam ad varios contractus dederunt, non quod a lege naturæ *præcipiantur*, ſed quod horum uſum gentes *conducibilem* eſſe duxerint ad pacem conſervandam, & ſic horum negotiorum introductio ad *jura libertatis* ſuo modo referri debet. Præterea *jus legatos mittendi*, & per eos expediendi negotia cum altera gente, itidem inſigniter pacis fundamenta firmat, & tamen etiam *juris gentium* dicitur. Cur enim gentibus integris denegaretur, quod ſingulis conceſſum eſt hominibus, qui non tantum *per ſe*, ſed etiam *per alios* poſſunt negotia expedire? Quod ſi jam gentes conſideramus inſtar unius perſonæ, ſicuti quoque aliæ univerſitates unius perſonæ vicem ſuſtinent, adhuc clarior erit horum jurium applicatio, quia ita idem jus habent, quod ſinguli olim in ſtatu naturali. Quod vero dixi, *reſpublicas inter ſe conſideratas gentes dici*, evidens eſt, quoniam conceptus reipublicæ ſtricte loquendo eſt tantum inter *parentes* & *imperantes*, qui ſunt in una republica; quando autem reſpublicæ plures inter ſe conſiderantur, tunc hujus reſpectus nulla habetur ratio, ſed illæ inter ſe ſunt *liberæ*, non habito reſpectu alicujus *formæ politicæ*, vel *imperii civilis*. Eatenus tamen gentem ad alterius reipublicæ conſtitutionem reſpicere debere conſtat, quatenus exinde judicare debet, quocum

vel

§. VI. *Facta* (*b*) vero mera vel *mores* quarundam gentium (*i*) abuſive *juris gentium* dicuntur, cum hi quidem *ad rationem decori*, pro ſeculi ratione variantis; illa vero *ad meram licentiam facti* ſpectent.

§. VII. Denique cum Gentes *moralem perſonam* repræſentent, ſemper eædem inter ſe eſſe videntur, licet forma regiminis mutata fuerit, (*k*) adeoque, durante eadem gente, durant quoque obligationes gentium (*l*).

§. VIII.

---

vel quibuſcum agere debeat: alioquin enim ſi non agit cum eo vel eis, qui ſummæ rerum præſunt, & totam rempublicam repræſentant, & in ſua perſona ſuſtinent, gens alrera exinde plane obligari nequit: ſicuti id quoque obtinet inter privatos, ubi alter alterius conditionem cognitam habere debet.

(*b*) Ab omnibus ſeculis invaluit, *ut facta gentium* juri naturæ contraria, *juris gentium* nomen induerint, quo olim pertinuiſſe videtur *mos latrociniorum funeſtus*. Quam plurima adhuc hodie in bellis fiunt, ut ſtupra, adulteria, innocentum cædes aliaque plura facinora, quæ *juris gentium* eſſe ducuntur! Omnes diſputant contra HOBBESIUM, & tamen, dum talia *juris gentium* eſſe profitentur, fatentur, *Hobbeſianiſmum fuiſſe ante Hobbeſium*, qui C. 2. *de cive* §. 3. talem ſtatum adhuc quodammodo improbat; atque ſic concedunt, dari jus gentium, quod ſi contra jus naturæ, & tamen *jus gentium* ex voluntate Dei deducere non verentur. *Petulantiæ* hi ſunt effectus, non *juris*. Si dicis, quia talia facta puniri nequeunt, ergo effectum juris habent; reſpondeo, ſic omnia, quæ a gentibus fiunt, juri conveniunt, quia non datur pœna inter gentes, adeoque otioſa ſunt, quæ de norma aliqua inter gentes proferuntur, ſed potius facta gentium ſimpliciter erunt *juris gentium*, quod abſurdum.

(*i*) Mores *decori* rationem habent; ſed vero *decorum* legem non conſtituit per ſe, niſi conſenſu mutuo receptum ſit, tunc enim ex pacto obligat, & mores ſæpe mutari ſolent, prout ſtatus gentium variat. Præterea dubium eſt; quarum gentium mores huc referri debeant: ſi dicis, *moratiorum*; tunc erit *jus gentium particulare*, inter moratiores tantum uſitatum, quamvis diſtincto ipſa inter barbaras gentes & moratiores fundamento ſano deſtituatur.

(*k*) Reipublicæ forma mutata, mutatur quidem civitatis *ſtatus internus*, quatenus *in ſe* conſideratur, veluti ſi ex Monarchia fit Democratia, ubi unio illa, quæ ante fuit, in aliam formam abit: ſed gens ipſa manet eadem *in relatione ad alias gentes*, quacumque demum nova gubernetur forma, quia gentes intuitu aliorum primario non conſiderantur ex *forma reipublicæ interna*, ſed ſufficit, quod gens *libera* maneat; unde gens Romana, ejectis regibus eadem manſit, ſicuti quoque tunc, cum AUGUSTUS imperium occuparet.

(*l*) ARISTOTELEM hoc negaſſe patet ex 3. *polit.* 3. quem refutavit GROTIUS *de J. B. & P. lib.* 2. *c.* 9. §. 8. ex quo recte infert, non deſinere populum debere pecuniam, rege ſibi impoſito, quam liber alteri genti debuit, & ſic fœdera cum altera gente pacta, non reſcinduntur, mutata reipublicæ facie. Alias quidem univerſitates diſſolvuntur, unione diſſoluta, & ita demum obligationes exſpirant, ſed in tali *mutatione formæ* compages & ſtructura reipublicæ manet ſalva, & adhuc cohæret, quod ſufficit, quoad gentem alteram, licet a forma regiminis per novum conſenſum recedatur. Exemplum aliud affert BOECLERUS *diſſertat. de eo quod egit civitas*, de Lacedæmoniis, qui petebant pecuniam mutuo datam vel promiſſam ab Athenienſibus poſt ejectos Oligarchas triginta, quibus pecunia erat credita, quod Athenienſes recte judicarunt, ſe adhuc debere. Quod ſi gens mutato ſtatu reipublicæ ſub jugum alterius principis redigitur, *libera* quidem eſſe deſinit, ſed ejus vicem quodammodo ſubire incipit is, cujus ſub jugum redacta eſt, & ſic quoque tranſire debet in jura hujus populi.

Digitized by Google

§. VIII. STATUS CIVILIS (*m*) conſiderat homines, quatenus in civitatem coaluere, quæ in *ordine imperantium & ſubditorum conſiſtit*.

§. IX. Civitatibus introductis, negotia & actiones civium alterari, & novis reſpectibus diſtingui cœperunt, (*n*) quo imprimis pertinet, quod actiones ſint vel *privatæ* vel *publicæ*. *Privatæ* ſunt, quæ nullum reſpectum habent ad publicum ſtatum, ſeu adminiſtrationem reipublicæ, ſed a ſingulis, qua talibus, in proprium commodum expediuntur.

§. X. *Publicæ* (*o*) vero dicuntur, quæ nexum imperantium & parentium regimenque civile, quæque ad conſervationem & adminiſtrationem

(*m*) Status hujus potiſſima ratio in eo eſt, quod jus libertatis ex *omnimoda qualitate* ortum inter eos, qui in unam coaluere civitatem, & ſic æqualirati renunciarunt, remitti, & in unum vel aliquod concilium imperium transferri debeat, quia diſceſſio a ſtatu libertatis *ſubjectionem*, hæc vero in alio *imperium* involvit. Inde jam in ſtatu civili potiſſima ratio *imperantium* & *parentium* habenda, inter quos perpetua ſupponi deber relatio. Neque tamen in hoc ſtatu leges *pacis* & *naturæ* mutantur, ſed magis confirmantur, quæ autem ex *libertate naturali* ſinguli agere poterant, illa tantum is retinet, qui *reipublicæ* præeſt, reliqui autem, ſcilicet ſubditi, illa quoad *maximam partem* deponunt, quia jus illud libertatis, quod ſimul ſecum trahit *reſiſtendi facultatem*, non poteſt ſubſiſtere cum *ſubjectione* & *pace civili*. Ceterum privatio hæc libertatis naturalis diverſa eſt a *ſervitute ſingularum perſonarum perpetua*. Illa enim tantum reſtringit libertatem naturalem, quæ magis impediebat pacem inter homines, & ſic eo ipſo felicitatem civium firmat; ut non inepte CLAUDIANUS *in Stilic.* cecinit.

Fallitur, egregio quiſquis ſub principe credit
Servitium: nunquam libertas gratior extat.

Hæc vero plane conculcat omnem liberam agendi facultatem, ut ſervus ſit *in proprietate domini plena*, & ita hic ſtatus magis ejus infortunium augeat, quam minuat, licet per accidens ob durum imperium principis ſæpe evenire poſſit, ut ſubditorum quoque conditio quodammodo dura ſit.

(*n*) Quamvis omnes cives alicujus reipublicæ ſint membra ejuſdem civitatis, non tamen omnia, quæ faciunt, expediunt, quatenus ſunt *membra reipublicæ*, ſed plura adhuc & infinita ſunt negotia, quæ inter ſe *ut ſinguli* peragunt, quæ etiam, ſi in ſtatu naturali adhuc eſſent, licite inter ſe agere poſſent, quo pertinent varia commerciorum genera, aliaque. Equidem omnes civium actiones debent ſubordinatæ eſſe ſaluti reipublicæ, hoc ſcilicet ſenſu, ne contra *pacem civilem* aliquid tentetur, ſed tamen propterea omnia negotia non ſunt unius ejuſdemque naturæ. Quædam enim neceſſarium reſpectum habent ad reipublicæ gubernationem ſeu regimen publicum: quædam vero ab hoc reſpectu remotæ ſunt, & ubi cives non præciſe, *ut cives*, conſiderantur, ſed ut alii homines; & hactenus dicuntur *privata negotia*. Immo & ſi vel maxime a Principe talia fiunt, nihilominus tamen cum non fiunt a Principe, *qua tali*, huc referuntur, veluti ſi emit, ſi ſubditis aliquid locat, ſi privati ab eo aliquid conducunt, quia ſic conſideratur ut *paterfamilias*, & ita *negotia privata* peregiſſe dicitur. Quod de ſingulis dictum, idem applicari poſſet ad *corpora* in republica conſtituta, quatenus ut *privati* agunt. Hoc modo etiam *privatæ* & *publicæ perſonæ* diſtinguuntur: hæ enim ita dicuntur, *quatenus ad ſtatum publicum adminiſtrandum concurrunt*, quæ tamen alio reſpectu, quatenus res ſuas domeſticas agunt, *privatarum* vicem tenent.

(*o*) *Publica* differunt a privatis multis modis, (1) *privata* negoria ſingulorum potiſſimum utilitatem *domeſticam* reſpiciunt: *publica* totius civitatis ſecuritatem & conſervationem: (2) illa ad *ſingulos* ſpectant, hæc ad *univerſam Rempublicam*:

ſtatus civilis ſpectant, reſpiciunt, adeoque reipublicæ qua tali propriæ ſunt, nec extra rempublicam occurrunt (*p*).

§. XI. Satis itaque hæc negotia differunt ab *actionibus gentium inter ſe*, quæ nec *privatæ* nec *publicæ* commode dici ſunt, (*q*) cum inter ſe maneant in ſtatu naturali, & ſic omnes *reſpectus civiles* inter eas ceſſent.

§. XII. Cavendum præterea, ne facta *publica*, quatenus *occultis* opponuntur, (*r*) cum actionibus publicis, privatis oppoſitis, confundamus, nam hoc ſenſu etiam *privata* negotia aliquando *publica* dicuntur.

§. XIII.

---

cam: (3) illa magis *curam familiaris rei* tangunt, hæc vero *regimen publicum* concernunt: (4) ibi quilibet ſuæ utilitati renunciare poteſt, nemo vero publicæ: (5) illa etiam extra imperium civile poſſunt peragi, ſaltem non habent neceſſariam connexionem cum ſtatu civili, nam emere, permutare, alienare &c. etiam in ſtatu naturali fieri poſſunt: ſed hæc tantum ſtatui civili propria, nec extra eum facile ſeſe exſerunt.

(*p*) Quædam negotia *eſſentialiter* & *proxime* ad ſtatum publicum ſpectant, ſine quibus adminiſtratio fieri & ſubſiſtere nequit, ut *legislatio*, *judiciorum inſtitutio*, & *cura ſecuritatis internæ* &c. quædam vero *paulo remotius* reipublicæ curam tangunt, nec adeo proxime ſtatum attingunt, ut *cura pauperum*, *imbecilliorum*, *publicorum*, *ſcholarum*, *inſtitutio optimarum artium* &c. *unde illa κατ' ἐξοχὴν publica* dicuntur, quæ etiam imperans ſuæ curæ reſervare ſolet; hæc vero licet ſuo modo *publica* dici poſſint, quatenus reipublicæ intereſt, curam horum non deponere, & quatenus ad ſalutem totius reipublicæ ab imperante diriguntur & inſtituuntur; nihilominus tamen etiam ſuo modo ad *privata negotia* referri poſſunt, quatenus nec privatis hæc cura interdicta. Unde nemini interdictum eſt, curam pauperum exercere, orphanotrophia exſtruere vel noſocomia, ſuo ſcilicet ſumptu: ſic & ſcholas quilibet paterfamilias intra privatos parietes erigere poteſt, quatenus tamen a Principe hæc cura exercetur, in claſſem *publicorum negotiorum* referri debent, unde *publicam* quoque inde accipiunt *auctoritatem*.

(*q*) Solemne quidem ſcriptoribus eſſe ſolet, ut de *actionibus gentium* prædicare ſoleant, quod ſint *publicæ*; ſed ita dicuntur, quatenus non ſunt *clandeſtinæ*, cum *publicum* etiam *clandeſtino* opponatur. Deinde etiam *publicæ* dici poſſunt eædem actiones, quatenus per indirectum ipſam rempublicam reſpiciunt, ejuſque commodum vel promovent, vel confirmant. Ceterum ſi gentes inter ſe conſideratæ agunt, actiones illæ, cum nullum reſpectum regiminis vel imperii involvant, magis *liberæ* dici poſſunt, quam *publicæ* vel *privatæ*, qui termini neceſſarium reſpectum involvunt ad rempublicam. Non nego tamen, quod eadem negotia, quæ a gentibus peraguntur, ſi conſiderantur intuitu *ſecuritatis publicæ*, & ſic *intra civitatem*, ad *publica negotia* ſuo modo referri debeant, ſed hæc conſideratio tantum eſt intra pomœria reipublicæ, cum in conſideratione ad aliam gentem potius ex *jure libertatis* profluxerint. Immo ſi vel maxime gens alia concurrit ad ſtatus alterius gentis confirmationem, i. e. ad contundendos vel exſtirpandos rebelles, tamen ne ſic quidem *publicum* hoc negotium dici poſſet, quia itidem hoc facit, non tamquam princeps alterius reipublicæ, cui cura regiminis eſſet commiſſa, ſed vel ex fœdere præcedente, aliove pacto. Quod ideo notandum eſt, *ne actiones gentium* temere trahantur ad *jus publicum univerſale*, quamvis GROTIUM promiſcue hæc inter ſe miſcuiſſe certum ſit.

(*r*) Hoc ſenſu etiam *privatæ* actiones poſſunt dici *publicæ*, h. e. notoriæ, quæ non ſunt factæ remotis arbitris. Unde natæ ſunt locutiones: inter privatos contrahi *ſponſalia publica*, *publicam exerceri tabernam*, cauponem *publicas officinas* habe-

ri:

Digitized by Google

§. XIII. Sicuti omnia negotia hominum legibus naturæ, pacem inculcantibus, diriguntur, ita æque dicendum eſt de negotiis in republica; tum privatis, tum publicis, [*ſ*] atque adeo jus naturæ eſt vel *publicum*, vel *privatum*. *Illud* dicitur, quod ſtatum publicum, in quavis civitate, *hoc* vero quod negotia privata hominum inter ſe dirigit.

§. XIV. De jure *privato* res clara eſt. Sed quoad leges publicas quidam dubitarunt, [1.] dum imperantem legibus naturalibus quoad ſubditos abſolverunt, & omnimodam ei libertatem adſcripſerunt, [*t*] quo ipſo re-

D 2 vera

---

ri: vulgatum eſt, *in publicum prodire*, *publici juris librum facere*, *in publico vendere*, *publicare teſtamentum* &c. Alio ſenſu etiam res pluribus communes *publicæ* dici ſolent. Sic in *uſu publico* aqua dicitur eſſe *l. 2. de flumioibus*. Immo & quædam, quæ publicam auctoritatem h. e. manifeſtam & indubiam habent, publica dici ſolent, ut inſtrumenta *publica* &c. quæ tamen omnia a publicis negotiis hactenus deſcriptis diſcernuntur.

(*ſ*) Jam ante ſuppoſitum eſt, jus naturæ non amittere vim ſuam, quicumque ſtatus ſtatui generaliſſimo humanitatis ſuperaddatur; nam manet hic ſemper fundamentum idem, cum exui vel divelli *vinculum humani generis* non poſſit, ne quidem per *ſubjectionem*, & imperans maneat *homo*, atque ſic ex *vinculo humanitatis* etiam ſubditis obligatus ſit. Præterea omnis civitas conſiſtit arctiori quodam vinculo *imperantis & parentium*, ex quo varia ſingulorum officia diriguntur. Jam ſi abſtrahamus a legibus poſitivis humanis, non eſt alia lex, quæ dirigere poſſit illa officia, niſi lex naturæ. Neque mutatur jus naturæ, ſed quia ita *negotia* mutantur, novæ concluſiones inde emergunt, cum duplex negotiorum reſpectus in civitatibus occurrat.

(*t*) Quod ſi huic ſententiæ advocatus dandus eſt, ſubtiliorem vix invenire poſſum, quam ipſum HOBBESIUM, qui *c. 5. de cive*, huic ſententiæ favet. Subditis enim *ſimplicem & abſolutam* inculcat *obedientiam*, quæcumque etiam præcepit imperans; hunc vero poteſtatem ſeu jus abſolutum habere contendit: reſpectu ejus nemini proprium quicquam eſſe: hoc cuique proprium eſſe, quod ſibi retinere poteſt per leges & potentiam ejus, cui ſummum imperium delatum. *c. 6. §. 15.* Prævidit jam HOBBESIUS objectionem, quam poſt §. 13. *in notis* ſubjicit, ſcilicet civium conditionem ita miſeram eſſe, *ſic enim cogitant*, inquit, *rapiet*, *ſpoliabit*, *occidet*, *& tantum non ſpoliatum & occiſum ſe quiſque putet*. Quid vero ad hæc HOBBESIUS? reſpondet, *jure* quidem eum id facere, ſed non *juſte*, i. e. *non ſine violatione legum naturalium & injuria in DEUM*, *deinde nec principem id facere præſumi*, *cum ſibi id non bonum videatur*. Verum ita jus principi tribuit, quod contra leges naturæ eſt, cum tamen ſupra dictum, omne jus eſſe coercendum *intra limites obligationis ad pacem humani generis*, immo nemini jus competere poſſe contra legis diſpoſitionem, cum ad hoc tantum quilibet jus habeat, quod leges non prohibuerunt. Uno verbo, dum principi *jus abſolutiſſimum* indulget, tollit *vinculum humani generis*, & ſic in effectu *jus naturæ publicum*, actiones principum regens, quoad maximam partem negat, vel tale ſubſtituit, quod in mera *violentia*, *potentia*, *& crudelitate* conſiſtit. At vero ita fruſtra coiviſſent homines in ſocietates civiles, cum *pacis & tranquillitatis ſtudium* homines ex propria ejus ſententia induxerit, ut in civitates coaleſcerent, & tranquillitas in eo conſiſtat, ut ſecure ab omni violentia externa vivere poſſint. Hæc minime obtinetur, ſi *jus publicum univerſale* negamus. Si dicis: *atqui principes tamen ita vivunt, nec eſt, qui eis dicere poſſit, cur ita facitis? & ſic ſaltem reſpectu ſubditorum, qui illis reſiſtere nequeunt, jus habebunt, tale quid faciendi, quibus injuria non infertur, licet quando princeps contra officium egerit, Deum utique offendat*. Aſt non quid fiat, ſed quid fieri debeat, reſpiciendum, & inge-

Digitized by Google

vera exlex judicatur. Quicumque enim liberrime pro lubitu agere poteſt, nullis legum vinculis tenetur. Sed tales principem extra ſtatum humanitatis conſtituunt, immo finem civitatum, qui in pace eo ſecurius colenda, & per imperantes ſubditis præſtanda conſiſtere debebat, evertunt, cum potentiorem ubique hoſtem in principe habeant, cui reſiſtere nequeunt.

§. XV. Jam vero leges naturæ quoque *officium imperantium & parentium* determinant, & pacem, tranquillitatemque ſubditorum imperantibus inculcant, cum ſubditi adhuc maneant homines, & vinculum humanitatis inter eoſdem ſalvum ſit, quod per reſpubl. magis confirmari, quam tolli debet.

§. XVI. Neque obſtat, quod ſubditi eo ipſo renunciaverint libertati ſuæ naturali; nam non potuere propterea imperantem abſolvere ab obligatione, qua erga homines alios lege naturæ adſtringitur [*u*].

§. XVII.

---

ingenui Doctoris eſt, non ex factis jus metiri, ſed *pacta principum* ſecundum jus ponderare. Qui docet, non debet principi ſub prætextu *juris* illa attribuere, quæ ſunt *violentiæ*, non *juris* effectus. Aliud eſt, *doctorem agere*; alind *deſcribere, quomodo principes quandoque agant*. Hi *facta mera* recenſent, illi, an juſte omnia acta ſint, oſtendunt. Subinde falſa quoque eſt conſequentia: *ſubditi non poſſunt reſiſtere principi, ergo non poteſt injuriam ſubditis inferre*; nam licet ſubditi juri reſiſtendi renuntiaverint, non tamen potuerunt principem abſolvere a *vinculo naturali*, propter quod ſubditis manet obligatus. Dum itaque contra hanc obligationem agit, *injuriam* ſubditis infert. In eundem cenſum quoque referri debet ADRIANUS HOUTUYN *in politica generali*, ubi per varia capita abſolutiſſimam adſcribit poteſtatem imperanti, tum in *profanis*, tum *ſacris*, quidem quoad hæc fere conſpirat cum HOBBESIO, ne dicam, quod eum ſuperet. Conſtituit eundem legum divinarum & naturalium interpretem, & quod fidei articulos determinare queat. Quamvis enim in §. 92. poteſtatem principis ſubjiciat legibus divinis & naturalibus, tamen cum ſtatim addat, utrum, aliquid ſit juris naturæ vel divini, vel eidem conveniat, vel repugnet? ipſum per legis interpretationem judicare, tollit omnem eo ipſo obligationem, & reſtrictionem poteſtatis ſolvit, cum omnia ſcita juris naturæ interpretatione ſua pervertere poſſit.

(*u*) Supra jam monitum, jus naturæ quatenus *libertatem naturæ* denotat, diverſum eſſe a lege naturæ, quatenus *obligationem ad pacem in utilitatem totius humani generis* introductam denotat; illud eſſe renunciabile, non vero hoc. Hoc ſi applicetur ad civitates, certum eſt, renunciaſſe ſubditos *libertati naturali* in pluribus caſibus, vel ſaltem imperanti jus dediſſe, ut poſſit de *libertate civium* diſponere, in utilitatem reipublicæ, adeoque ſoli imperanti adhuc ſalvum & illibatum eſſe *plenarium jus libertatis naturalis*. Verum ſicuti hoc in *ſtatu naturali* coercendum eſt intra limites obligationis ad pacem, ita multo magis in *ſtatu civili*. Hoc poſito *jus publicum univerſale* oſtendere debet, quouſque jura imperantis ſe extendant, & in quantum ſubditis imperans adhuc ſit obligatus. Si objiciant; *atqui præcepta juris naturæ quoad ſubditos principem non obligant externe;* regero, hoc contingere non ob naturam actionum, & ita non *per ſe* ſed *per accidens*. Scilicet *obligatio externa* deficere poteſt, tribus ex cauſis: (1.) propter naturam actionis & ſic per ſe. (2) Propter defectum potentiæ ad jus ſuum perſequendum. Sic in ſtatu etiam naturali quilibet externe etiam obligatur ad rem meam ablatam mihi reſtituendam, licet alter ob defectum potentiæ

§. XVII. Levius dubium eſt, quod aliqui movent, jure naturæ non eſſe reſpubl. introductas, & ſic easdem non poſſe regulari ſecundum jus naturæ; nam dominia non ſunt introducta jure naturæ, vel ſaltim ſecundum hoc jus incognita & tamen regulantur ſecundum jus naturæ [x].

§. XVIII. Ejuſdem farinæ dubium eſt, quod UNGEPAVER [y] *in exerc. Juſtin. qu.* 14. affert, quaſi jus publicum tantum ſit collectum ex jure

---

tiæ alterum cogere non poſſit, ad quod tamen jus habebat. Denique (3) propter renuntiationem *juris reſiſtendi*, quod alias in ſtatu naturali obtinuit, pacis communis gratia; ut tamen alterum a vinculo ſuo abſolvere noluerint. Hic itaque obligatio adfuit externa, ſed ex *accidenti* vim amnittit *propter ſubjectionem*, quæ *renunciationem juris cogendi* in eo continet, quo ipſo tamen præcepta juris naturalis non tolluntur, neque a jure naturali ſeparanda ſunt, quæ utique ſeparari deberent, ſi *ſemper* in *omni caſu* & in *omni ſubjecto*, immo & *quolibet ſtatu* tantum interne obligarent. Quamvis itaque ſubditi jus ſuum erga principem non poſſint exequi, in hoc tamen nunquam conſenſiſſe dicendi ſunt, ut princeps juri naturali non ſit ſubjectus.

(x) Jus naturæ *generaliſſima* & *univerſaliſſima* principia tradit, i. e. neminem eſſe lædendum, ſuum cuique tribuendum; hæc vero talia ſunt, ut quolibet introducto ſtatu poſſint applicari, & fiant ſaltem novæ concluſiones, (dum ſtatus novus introducitur,) quæ antea erant incognitæ vel ſaltem applicari non potuere, principia autem maneant eadem, qualia a GROTIO vocantur *reductive* juris nat. vel *ex ſuppoſitione certi facti humani*. Sic ſervitus itidem juri naturæ eſt incognita, ſed poſtquam ſemel introducta, præſcribit quoque lex naturæ dominis & ſervis officia, quæ ante erant incognita. Sic jus naturæ dicit: *bona fide cum altero agendum*. Inde quoad emtionem, venditionem, ſemel introductam, concludo: *Ergo in emtione debet abeſſe dolus in re vendenda, res propria alicui vendenda, vitioſa res alteri non tradenda, onera alteri indicanda, ſi quæ rei cohæreant, cavendum, ne alter in pretio lædatur, &c.*

(y) Probat UNGEPAVERUS ſuam ſententiam ita: (1) Magiſtratus auctoritas & veneratio ſunt *juris publici l.1. §.2. de J. & J.* ſed Magiſtratus conſtitutio attribuitur juri gentium *l. 5. de J. & J.* (2) jus belli inferendi eſt juris publici. *l. 24. de capt. & poſtlim. rev.* Ex jure autem gentium introducta ſunt bella. *c. l.5.* (3) Conventiones, quæ per pacem fiunt, dicuntur juris eſſe publici. *l. 5. §. 2. de pact.* ſed illæ conventiones, quibus pax finitur, ſunt juris gentium. Denique (4) jus legationum mittendarum publici juris eſt, & tamen juri gentium adſcribitur. *l. f. de legat.* Enim vero ſtatim hic monendum eſt, UNGEPAVERUM illa, quæ *juris gentium* & *publici* ſunt, male probare ex jure Romano. Deinde non ſequitur: *introductio* horum negotiorum dependet ex jure gentium, ergo ſemel introductæ non regulantur ſecundum jus naturæ. Nam & regna in *c. l. 5.* introducta eſſe a jure gentium dicuntur, ut tamen ſemel introducta dirigantur jure naturæ. Ulterius hi actus juri naturæ, quatenus *facultatem liberam & legitimam* denotat, itidem adſcribi poſſunt, eoque magis, quod ſint medium conſervandi vel reducendi pacem inter homines, adeoque *jus gentium* male hic opponitur juri naturæ. Addit vero novum argumentum, ad quod eadem regeri poſſunt. Dicit: *quod jus publicum ex jure naturali collectum non ſit, inde videtur conſtare, quia neque ſacra neque ſacerdotes, neque magiſtratus, in quibus tribus jus illud dicitur conſtare, d. l. 1. §. 5. de J. & J. juri naturæ adſcribi poſſunt; Non ſacra*, pergit, *quia horum nomine nihil aliud quam ceremoniæ ad religionis cultum pertinentes intelliguntur. Præterea ubi nulla ſacra, ibi etiam nulli ſacrorum diſpenſatores ſeu miniſtri i. e. ſacerdotes. Denique magiſtratus jure gentium creatos eſſe* con-

jure gentium & civili, nam ſupra jam oſtenſum, non recte opponi jus naturæ juri gentium.

§. XIX. Nec plus ponderis habent WESEMBECII argumenta, *ad tit. de J. & J.* allata, quod ſcilicet (1.) jus publicum non ad *æquum & bonum*, ſed ad *ſtatum Reipublicæ*, & quid huic *utile* ſit, reſpiciat [z], (2) quod tempore JUSTINIANI jus vetus publicum jam abrogatum fuerit, [*a*] quibus argumentis ſatisfecit HANNIUS *in Not. ad eundem*.

§. XX. Sic & facile reſpondéri poteſt ad rationem BIECII *in præloquio rerum quotid. n.* 32. quod jus publicum univerſum ad ſtatum certæ civitatis ſpectet, ejuſque proprium, adeoque nulla ex parte collectum ſit ex præceptis naturalibus: (*b*) nam oppido falſum eſt, quod univerſum jus

conſtat. c. l. 5. Non mirandum Juriſconſultum tam levia in medium protuliſſe argumenta, cum ex omnibus circumſtantiis conſtet, UNGEPAVERUM principiis moralibus non admodum tinctum fuiſſe. Jus *ſacrorum* quidem non eſt ex lege præceptiva juris naturæ, quod concedo; ſed poſtquam ceremoniæ & cultus externus ſemel introductus, ex jure naturæ quoque dependet, quid Principi circa illum liceat, nec ne? qualem habitum religio ad rempublicam habeat? Sic ulterius, ſacerdotibus introductis, jus naturæ quoque circa eosdem diſponit, eorum officium circumſcribit, quod & magiſtratus applicari poteſt, ut non debuiſſet UNGEPAVERUS ad leges Romanas provocare. Non nego quidem in *alleg. text.* juris publici particularis hæc tria capita *ſacrorum*, *ſacerdotum* & *magiſtratuum* dici; ſed eo ipſo non negatur abſtrahendo a jure Romano, hæc non poſſe generaliter circumſcribi ex jure naturæ. Sacra Romanorum dirigebantur *jure publico particulari*, quia publice recepti erant Dei, & cultus: publice erant conſtituti ſacerdotes, & tota Magiſtratuum diviſio ac ratio ex particulari jure dependebat vid. LYCLAMA *lib. 7. membr. Eclog.* 41. Sed hæc non ſunt in quæſtione; illud enim quæritur: annon præterea aliquid naturale illis applicari poſſit?

(z) Hoc argumentum falſiſſimum eſt, quo ipſo oſtendit auctor, ſe non diſcernere potuiſſe regulas *juſti* & *prudentiæ civilis*. Utræque hic applicari poſſunt, ſed in quæſtionibus juris publici magis reſpicimus ad regulas *juſti & æqui*, quam *utilis*.

(*a*) Hoc argumentum reſpicit *poſitiva* jura, quæ mutantur in republica, ſed non *naturalia*. Bene MAURITIUS *de princip. jur. publ. c. 3. §. 7.* inquit, *quando evenit mutatio, ea non fit circa eas leges; quæ ex naturali ratione deſcendunt, ſed circa alias, quæ ex hominum poſitione, haud ſecus ac jus civile privatum etiam mutatur, quamvis & illud collectum ſit ex jure naturæ.*

(*b*) Recenſuit hoc argumentum quoque ERICUS MAURITIUS *de princip. jur. publ. Germ. c. 3. §. 3. & 4.* & hoc ita refellit, quod *jus publicum univerſale* duo denotet (1) *complexum omnium legum publicarum* ſimul in una maſſa ſumtarum: (2) *leges ſeparatim & ſeorſim conſideratas*. Si in priori ſenſu accipitur *univerſale jus publicum*, major propoſitio eſt neganda, quia non ſequitur, quando leges omnes ſimul ſumtæ in uno complexu applicari nequeunt ad alium ſtatum, quod ideo non poſſint dici collectæ ex præceptis naturalibus, vel quod in illo *legum publicarum* complexu non poſſint plures leges concurrere, quæ ex jure publico univerſali deſumtæ ſunt. Si autem per *jus publicum univerſale* leges quoque ſingulæ intelligantur, hoc ſenſu, quod *ſingulæ leges* in jure publico ad ſtatum peculiarem reipublicæ ſpectent, tunc minor neganda erit, nam in omni republica plures occurrunt leges, quæ ad omnem poſſunt applicari ſtatum publicum. Huc quoque ſpectat VITRIARII *in inſtit. jur. publici lib. 1. tit. 2.* §. 1.

jus publicum alicui reipublicæ proprium ſit, cum, quæ juri univerſali *ſuperaddita* ſunt, in horum claſſem tantum pertineant.

§. XXI. Adhuc alii provocant ad Imperatorem, quod (*c*) in §. *ult. J. de J. & J.* ille tantum *jus privatum* collectum eſſe ex principiis juris naturalis & gent. & civilibus, non item jus *publicum* aſſerat. Sed hanc controverſiam auctoritate JUSTINIANI definire non poſſumus, & præterea falſum, Imperatorem hic excluſive loqui.

§. XXII. Denique nuperrime Juriſconſultus quidam non incelebris (*d*) de novo exiſtentiam juris publici univerſalis negare auſus eſt, cujus argumen-

---

§. 1. reſponſio per inſtantiam, quod idem quoque aſſeri de jure privato, non tamen inde concludi poſſit, illud non eſſe collectum ex jure naturæ & gentium.

(*c*) Quod Imperator hic non loquatur excluſive, etiam obſervavit BACHOV. *in comment. in prim. part. l.* 1. §. 2. Verba ejus ſunt: *Equidem ex hoc loco id non poteſt ſolide colligi, cum in promtu ſic dicere, ideo jus privatum ita diſtributum, tum quod in jure privato hæc res eſſet manifeſtior, tum quod Ulpiano forte tantum de jure privato tractare propoſitum eſſet, cum jus vetus publicum magna ex parte eſſet ſublatum: Ceteroquin publico quoque juri hæc diviſio non inepte accommodatur.* Idem quoque confirmat SAMUEL RACHEL *introduct. in jus publ. c.* 2. inquiens: *Quod enim Juriſconſultus ait, jus i. e. ſyſtema juris Romani collectum eſſe partim ex jure gentium, partim civili i. e. civitatis alicujus proprio l.* 1. §. 2. *de J. & J. &* §. *ult. eod. idem quoque de juris publici diſciplina in ſua latitudine conſiderata dici poteſt.* Neceſſitatem hujus præſtantiſſimæ doctrinæ idem *l. 6. p.* 28. *ſeq.* his circumſcribit verbis: *Quin in examinandis & decidendis controverſiis publicis nullius juris major uſus vel auctoritas eſt, quam naturalis. Ideo ſaltem non minori aſſiduitate & ſtudio illud, quam jus privatum excolendum eſſet. Quo enim magis quiſquam in illo profecerit, hoc ad publicas privataſque cauſas recte dijudicandas juris publici uſum aptior erit, ut magna laude digni ſint illi principes, qui etiam jus naturæ in ſuis Academiis doceri inſtituerunt.* Conf. B. SCHILTER. *de natura & Orig. juris publ.* §. 4. Præterea ponamus, Imperatorem loqui *excluſive*, quid inde? an Imperatoris deciſio in rebus, quæ ad rationem ſpectant, aliquid momenti habet? Quid ſi Imperator aſſereret, nec jus privatum eſſe collectum ex jure naturæ, ac proinde ei eſſet credendum? In his & ſimilibus quæſtionibus non agit Imperator *legiſlatorem*, ſed *doctorem* & in his *auctoritatem authenticam* non habet.

(*d*) Intelligo JOANNEM GRONINCIUM, qui edidit *bibliothecam juris gentium Europæam*; in cujus diſcurſu præliminari ſequentia hac de re habet: *Loco juris gentium autem Clariſs.* HERTIUS *ſecutus* ULRICUM HUBERUM, *jus publicum univerſale ſubſtituere videtur: Quod ſequentem in modum a Politica ſcientia & jure publico particulari diſtinguit:* (1) *A politica inde differre cenſet, quod in hac juris publici ſcientia inveniantur, quæ non ad civitates, qua ſingulas, ſed qua univerſas, pertinent.* (2) *A jure publico particulari autem, quia* (a) *hoc in ſingulis populis varias: univerſale autem ad civitates omnes ſe extendat.* (b) *Hoc ex dictaminibus juris naturalis deduci, illud voluntario, eoque ſcripto vel non ſcripto jure conſtare.* (c) *Univerſale ſemper unum ac idem eſſe, particulare vero in una civitate pro reipublicæ ſtatu ſemper mutari. Verum quemadmodum jam in bibl. I. Gent. exot. cap.* 1. *num.* 24. *exiſtentiam juris publici univerſalis negavi, ita ne quidem nunc appares, cur ſententiam mutem, vel entia præter neceſſitatem multiplicanda ſuadeam. Mihi potius videtur jus publicum, quod dicitur univerſale, quatenus juſtum civitatis magnæ, ſeu omnium rerumpublicarum reſpicit, citra ullam legem promulgatam, ad jus naturæ & gentium ſpectare. Quatenus vero utilitatem atque utilia a noxiis diſcernendi rationes conſiderat, ad Politicam vel generalem vel ſpecialem* perti-

gumentis tamen ex hactenus dictis ſatisfieri poteſt, & jam ſatis abundeque factum ab illuſtri HERTIO Juriſconſulto Gieſſenſi (*e*).

C A-

pertinere. Nam ut ſcientia quædam ſpecialis atque diſtincta a reliquis ſtatui queat, neceſſe eſt ut ejuſdem demonſtrentur propria & domeſtica principia: his autem jus publicum univerſale ſubnixum non eſt; nam quod ipſe Dn. HERTIUS *non diffitetur, illuc ex dictaminibus juris naturalis deducendum eſſe, indeque, ſi oriientur controverſiæ circa jura belli, pacis & fœderum, (circa ejuſmodi enim publicos actus jus publicum univerſale imprimis verſari dicitur) non aliunde quam ex jure naturæ publicarum controverſiarum deciſio petenda eſſet. Verum in liquidis haud opus eſt verbis: res ipſa loquitur, non jus ſed ſubjectum ſaltem in iſtis caſibus mutari, neque jus novum induci, ſed adeſſe modo hic applicationem juris ad factum. Jus naturæ & gentium, tamquam jus univerſaliſſimum, uſum præſtat in jure civili tam publico, quam privato, propriis principiis inſuper ſubnixo. Verum exinde jus naturale non fit civile publicum vel privatum: ſeu haud naturam civilis juris induit, ſed manet jus naturale & gentium, quaſi per retrotractionem. Et quemadmodum jus civile privatum Romanorum haud inde univerſale fit, quia interpretationem quandoque ex legibus naturalibus accipit, pari quoque ratione jus publicum aliquod univerſale inde haud conſtituitur, quia controverſiæ publicæ ex dictaminibus juris naturalis deducendæ. Fidem datam atque pacta fœdere ſolemni ſancita ſervanda eſſe jus naturæ jubet: quodſi de iſtis pactorum verbis, eorumque ſenſu inter ſummas poteſtates controvertatur, quæro, ex quo jure iſtæ controverſiæ decidantur, an ex jure publico univerſali, annon potius ex jure naturæ & gentium? poſterius, ut puto, nemo in dubium facile vocabit. Quod ſi ſit, parum ad naturam juris refert, an perſona naturalis vel moralis ſubſidio juris indigeat; fruſtra quoque arguitur, quaſi jus publicum particulare ſolum voluntario jure conſtet; nam regitur etiam jure naturali ejuſque principiis nititur, quod ni fallor jam dudum demonſtravit Ill.* MAURITIUS *diſſert. de principiis jur. publ. indeque ex pecto, ut quiſquam juris publici univerſalis propria principia demonſtret, & tum mutabo ſententiam, aut ſi iſta oſtendi nequeant, neque nova rerum vocabula citra neceſſitatem inducenda erunt, ſed potius ea, quæ juris publici univerſalis dicuntur, ſedibus ſuis reſtituenda, nempe politicæ prudentiæ & juri gentium communi, quæ juris gentium atque politicæ doctrinæ ſunt.*

(*e*) Diſputat in *adducto loco* clariſs. auctor contra illuſtrem HERTIUM, illuſtre juris publici univerſalis lumen. Quemadmodum vero ipſe jam ad argumenta adducta reſpondit in *pecul. epiſtola ad amicum juſtas continente vindicias adverſus nuperum bibliothecæ juris gentium Europæ editorem*; ita multa refutatione jam quidem ſuperſedere potero. Illud tamen vel binis verbis monere ſufficiet (I.) clariſs. auctorem eo ipſo, dum *jus gentium a jure naturæ* diſtinguit, illas ipſas objectiones incurrere, quas contra *jus publicum univerſale* ſtruxit. Cum enim *jus naturæ* ſit *univerſale*, & ſic ad omnium hominum actiones applicari poſſit, non apparet, cur pro *diverſitate objecti* non poſſit diverſam denominationem ſortiri, & *docendi cauſa*, inter ſe doctrinæ quædam diſtingui, licet alias nihil impediat, quo minus etiam in uno complexu ab aliis tradi poſſint. Methodus arbitraria eſt. Hinc factum, ut in denominatione ſimplici *juris naturæ* ſubſiſtamus, ſi hominum ſingulorum, quatenus abſolute conſiderantur, non habito reſpectu ad rempublicam, negotia ſecundum leges naturales examinemus; quod ſi vero eadem principia *ad integras gentes* inter ſe agentes & controvertentes applicemus, *juris gentium* denominationem accipit, uti ſuo loco demonſtratum eſt. Et denique ſi principia juris naturæ ad *ſtatum reipublicæ* ejuſque *ordinem* applicare intendimus, hanc partem *juris publici univerſalis* nomine inſignire ſolemus. Utrobique idem *jus naturæ*, ſed quod propter diverſum objectum recte diſtingui poteſt. Dum ita clariſs. auctor *jus gentium* a *jure naturæ* ſeparare voluit, concedat neceſſe

eſt,

Digitized by Google

CAPUT III.

DE

DIFFERENTIIS JURIS PUBLICI UNIVERSALIS A JURE GENTIUM, POLITICA, NOTITIA SINGULARIS REIP. ET JURE PUBLICO PARTICULARI.

§. I. JUS Publicum univerſale *ſyſtematice* conſideratum, eſt complexus [*f*] legum publicarum univerſalium conveniente methodo adornatus, ſenſum earundem genuinum, applicationem prudentem, & quæ huc ſpectant, exhibens.

Boehmeri Jus Publ. E §. II.

eſt, *jus publicum univerſale* ita ſeparatim quoque tractari poſſe. Atque ex his [II.] nunc patet, non recte *jus gentium & jus publicum univerſale* propter diverſos reſpectus ab eo confundi, quamvis enim ex uno principio fluant, ſingula tamen ſuum peculiarem ſtatum ſupponunt, ſecundum quem jus naturæ quoque variat; alia enim eſt ratio juris in ſtatu naturali inter gentes, & alia ratio juris in ſtatu reipublicæ, ubi plane diverſiſſimæ concluſiones deprehenduntur, ut in ſpeciali parte oſtendendum erit. (III.) Præterea illud quoque animadverto, clar. auctorem adhuc ſtare a partibus politicorum antiquorum, qui loco genuinæ politicæ prudentiæ, vel quæſtiones *juris gentium*, vel *juris publici univerſalis* tradiderunt, veram autem prudentiam politicam neglexerunt, quem defectum egregie ſupplevit Illuſtr. HERTIUS *in elem. prud. politicæ*, ſimulque ab alienis in illa diſciplina abſtinuit. Denique (IV.) id potiſſimum urget, deficere hic fundamentum proprium, ſeu *principia* huic diſciplinæ *propria*, quæ tamen non adeo longe petenda ſunt, ſi tantum conditionem *ſtatus civilis* paulo penitius intuebitur, & diverſitatem negotiorum *publicorum* & *privatorum* examinabit, quemadmodum etiam infra aliquod *principium proprium* ſubſtituendum erit. vid *cap. ſeq.* §. 4. Principium primum certe non mutatur, ſicuti nec in jure gentium; aſt *novus* ille *ſtatus* hominum, ſcilicet *civilis*, nova & peculiaria producit neceſſario jura, & quidem in tanta copia & abundantia, ut non inepte illi faciant, qui hæc ſeparatim tractant, & oſtendunt, quod diverſi reſpectus jurium diverſitatem etiam poſtulent. Revera itaque non videtur *exiſtentiam hujus diſciplinæ* negare, ſed tantum illud unice agere, ut oſtendat, non neceſſe eſſe ſeparata doctrina hanc juris partem proponere. Utut itaque in PUFFENDORFIO non reprehendimus, quod hanc partem ſimul in *tr. de jure nat. & gent.* complexus ſit, ita nobis vitio verti non poteſt, quod ſeparatim illam tractemus, & ſecundum propria ejuſdem principia, ſtatui civili accommodata, *actiones publicas* dijudicemus.

(*f*) Collectionem legum publicarum univerſalium, non quamlibet, ſed *congruam* & per modum *artis* exhibitam, & *conveniente methodo* excultam requiro. Neque enim huc referri poteſt collectio, in qua ſparſim tantum leges ſunt digeſtæ, uti in *jure publico particulari* faſciculi harum legum plures extant. Nam præterea & ſenſus legum genuinus eruendus, & applicandi methodus tradenda; leges enim non *ex verbis* ſolum judicandæ, ſed ex *mente*. Objectum hujus prudentiæ juris ſunt *ipſæ leges univerſales*, tum recte *interpretandæ* tum *applicandæ*; legum autem ipſarum publicarum objectum eſt *ſtatus publicus generatim conſideratus*, quatenus quæritur, quid *juſtum* vel *injuſtum* ſit. An non vero & negotia cum exteris peragenda hic ſimul obje-

§. II. Præterea vero ſumitur etiam *habitualiter*, deſignans habitum (*g*) leges publicas univerſales recte intelligendi & prudenter ad negotia publica applicandi, tranquillitatis & pacis publicæ gratia.

§. III. Senſus ſeu *cognitio* (*h*) harum legum univerſalium per demonſtrationem certam & indubiam habetur, & ſic per argumenta a *ratione* deſumta expeditur.

§. IV.

---

objectum legum publicarum conſtituunt, veluti belli, pacis, fœderum? Negat hoc Dn. HERTIUS *de juriſpr. univerſ. ſect.* 2. §. 9. quoniam hæc ex alia juris naturæ parte petenda. Quod concedi poteſt, quatenus negotia hæc *abſolute* ſpectantur, prout intercedunt inter liberas reſpublicas; interim quia ſimul reſpectum *ad civitatem* involvunt, dum ad ſecuritatem civitatis debent eſſe directa, ſuo modo quoque huc trahi poſſe videntur, ut tamen juxta monitum Illuſtr. HERTII hi diverſi reſpectus non confundantur.

(*g*) Cognitio legum harum quidem omnibus hominibus ineſt, iisque quaſi *connata* videtur, aſt hoc de *principiis primis & communibus* eſt intelligendum, immo hæc *cognitio* eſt admodum *rudis* propter naturæ depravationem. Quodſi vero hæc cognitio per *manuductionem* & diligentem meditationem excolitur, oritur inde in mente *habitus*, leges haſce innatas eo facilius & certius cognoſcendi, remotioreſque concluſiones, quæ ex primis principiis oriuntur, ſolide dijudicandi. Unde omnes homines quidem aliquam ſcientiam & cognitionem harum legum habent, ſed plerumque *rudem* & *minus excultam*, dum parum ſibi attendunt, & veritatem non ex ſe, ſed aliunde extra ſe addiſcere volunt! *habitum* autem demum illi poſſident, qui *excultam cognitionem* poſſident cum *promtitudine*, in quavis materia illas applicandi. Conſiſtit vero ille habitus in *ſenſu* accurato legum & *uſu* ſeu praxi. Non nudæ *ſcientiæ* gratia, ſed imprimis propter *uſum* jura nata ſunt. Qui itaque hoc habitu inſtructus eſt, dicitur *juris conſultus*. Hodie quidem ex peſſimo quodam errore obtinere videtur, ut Juriſconſultos fere unice ex *ſolida legum Romanarum cognitione* æſtimemus, quia ab antiquo creditum fuit, ex hoc jure omnem legum ſcientiam eſſe hauriendam: verum ſicuti in hoc ſenſu nemini Juriſconſulti nomen denegamus, ita quoque qui harum legum prudentia inſtructi ſunt, Juriſconſulti eo magis dici poſſunt, vel ſaltem *juris publici univerſalis conſulti*, cum ita aptiores reddantur, ut feliciores in *jure poſitivo* faciant progreſſus.

(*h*) Circa cognitionem legum naturalium hæc capita perluſtranda ſunt: (1) An detur aliqua *demonſtratio a priori* in hac diſciplina? (2) An utilis ſit cum jam jus naturæ per ſe notum ſit? Prius membrum, *an detur aliqua demonſtratio in hac diſciplina*, negandum videtur ex argumentis, quæ Juriſconſultus Regiomontanus celeberrimus THEOD. PAULI *in tract. de veris juris & juriſpr. principiis p.* 2 *q.* 11. adducit: Urget (I.), quod tot ſint eruditorum diſſenſus circa primum principium, & quod Dd. dum demonſtrare jus naturæ voluerunt, ejus certitudinem amiſerint. (II.) quod plerique non *veritatis* cupidine ducti jus naturæ tradiderint, ſed magis *oſtentationis* gratia, & ſic rationem juris naturæ quæſiverint, ubi jus omni ratiocinio longe eſt evidentius, vel ubi id, quod operoſe probare ſatagunt, a nemine, qui ſanæ mentis eſt, in dubium vocari poſſit. (III.) Quod quæſtiones juris hujus non ſint diſputabiles, adeoque, qui eaſdem in dubium vocat, non *ratione* ſed *pœna* indigeat. (IV.) Denique addit, tandem eſſe ſubſiſtendum in aliquo principio, ceu ultimo demonſtrationis termino. Verum quod pace viri eruditiſſimi dixerim, ſubdubito, an ex his rationibus poſſit concludi, non dari in hac diſciplina demonſtrationem. Primum argumentum enim facile reſolvi poteſt, ſi modo attendamus, de quonam diſſentiant Dd. ſcilicet de *primo aliquo & fundamentali principio*. Jam vero antea ſuppoſui, revera pleroſque non diſſentire, ſed conceptus ſuos mentis tantum paulo aliter efferre, dum alii ſupponunt *ſocialitatem*, alii *amorem*, alii *amicitiam*,

Digitized by Google

§. IV. Quemadmodum vero in omni demonſtratione *principium* aliquod *fundamentale* conſtituendum, ex quo omnes reliquæ concluſiones prono alveo fluere debent, ita in jure publico univerſali itidem tale principium quærendum, quod ſummatim in eo conſiſtit: *agenda eſſe ea, ſine quibus pax & tranquillitas ſpecialis totius corporis civilis conſervari & unio civilis contineri non poteſt* (*i*).

---

citiam, alii *pacem* &c. ſed hi omnes in effectu conſentiunt, & quilibet tantum ſtudet aptiori modo doctrinam hanc connectere. Deinde ponamus, adeſſe litem de primo principio, uti inter quoſdam eſt, inde tamen non ſequitur, plane hujus diſciplinæ non dari demonſtrationem, ſed ſaltem, *caute* circa hanc procedendum, ne amittatur. Veritas ſine dubio & certitudo optima eſt in ſacris litteris, quam tamen tot controverſiæ Theologorum non evertunt. Alterum argumentum procedit quidem in primis juris naturæ principiis, de quorum veritate ſatis conſtat, & hæc demonſtratione non indigent, quatenus non vocantur in dubium. Verum (a) demonſtratio non ſuſcipitur propter *leviſſima* & *notiſſima juris naturæ præcepta*, ſed propter *concluſiones remotiores*, quæ non æque cuivis patent, uti notiſſima principia. (b) Immo & leviſſima principia licet veritatem in ſe habeant, non carent controverſiis, quas homines male ſani moverunt, ad quos contundendos demonſtratione opus eſt. Quis dubiis ab HOBBESIO & SPINOSA motis abſque demonſtratione reſpondebit? Tertium argumentum inter eruditos merito proferri non debeat, cum dubia non pœnis ſed ratione ſint retundenda. Quartum facilius admitti poteſt, cum in demonſtrationibus non fiat proceſſus in infinitum ultra propoſitionem fundamentalem, ſed in hac ſubſiſtendum. Cum enim intellectus noſter ſit finitus, non poteſt quis in demonſtrationibus aſcendere in infinitum, ſed neceſſe eſt, ut aliquando ſubſiſtat; atque ſic tamen nihilominus manet demonſtratio. Alterum caput *de utilitate demonſtrationis* quod concernit, ex hactenus dictis apparet, abſque hac quidem aliqua principia jam nota eſſe, cum ſint cordibus hominum inſcripta; ſed in *cap. 1.* jam ſuppoſui, hominem eſſe corruptum quoad omnes facultates, ut ſæpe ſibi non conſcius, ſed quaſi ex ſomno excitandus ſit; hinc addidi, *manuductionem ſapientum requiri*, per quam norma cordibus inſcripta excitetur, & homo ad ſenſus internos intra ſe reducatur. Nulla melior autem manuductio dari poteſt, quam talis, per quam veritas rerum alicui ob oculum ponitur, id quod fit in *demonſtratione*.

(*i*) Fluit hoc principium univerſale ex ipſa *indole ſocietatis civilis*, & *fine omnium rerum publ.* ex quo in moralibus *ratio formalis* quæri ſolet. Sunt cœtus civiles in primis propter *ſecuritatem publicam* inſtituendi ex ordinatione etiam ipſius DEI. In origine prima quidem civitatum vitium aliquod ſubeſſe poteſt; attamen poſtquam cœtus civilis ſemel conſtitutus eſt, & extra illum pax, ſecuritas & tranquillitas commode haberi nequit, rectius autem mediante imperio obtinetur, & ita actiones rerumpublicarum huc inprimis tendere debent, non alia potuit ſubſtitui regula, quam quæ in ipſa theſi propoſita eſt. Eſt hæc ipſa ſubordinata principio *juris naturalis in genere conſiderati*, de quo in *c. 1.* actum, quod ex ſpeciali ſtatu hominum peculiares ſuas conſequitur proprietates, quæ *extra ſtatum civilem* ceſſabant. Hoc principium dirigit jura *imperantium* & obligationem *ſubditorum*, immo & officium boni principis inſtruit, & cum ex natura & fine cœtuum civilium fluat, non poteſt non eſſe *verum*, *evidens* & *adæquatum*. Inſtas: *atqui hoc non eſt principium proprium, ſed illud ipſum univerſale, quod in omni jure naturali pro fundamento ponendum eſt, atque adeo tantum ſimpliciter applicatum ad ſtatum civilem*. Reſpondeo, eſt utique hæc doctrina pars diſciplinæ *juris naturæ, generatim conſideratæ*, atque adeo ſub ejus prima fundamentali propoſitione etiam contineri debet. Quatenus itaque hoc principium generale ſpeciatim ad ſtatum rerum publicarum applicatur, tunc

Digitized by Google

§. V. Applicatio legum publicarum ante omnia ſupponit notitiam (*k*) ſtatus publici & negotiorum publicorum.

§. VI. Præterea circa *applicationem* regulæ politicæ ſeu prudentiæ civilis (*l*) non ſunt negligendæ, ne alias quis laborare videatur contra commodum civitatis, ad quod jus publicum tamquam ad centrum ſeſe referre debet.

§. VII. Tandem quoque in applicatione ad particularia cujuslibet reipublicæ ſcita (*m*) reſpiciendum, quia vix ulla datur reſpublica quæ ſo-lo

magis naturam *concluſionis* induit, quod ex generali illo, *concordiam & pacem generis humani colendam eſſe*, fluit, & immediate deducitur, atque ſtatui civili ita *peculiariter* applicatur, prout finis & ratio reipublicæ id poſtulat. Nihil tamen impedit, quo minus *diverſo reſpectu* principium primum & fundamentalis propoſitio *ſecundum quid* dici poſſit, ſcilicet reſpectu illius doctrinæ, de qua *ſeparatim* agitur, cui hoc principium proprium eſt, poſtquam *ſpeciatim* ad *cœtus civiles* applicatur, & *negotiorum publicorum* expeditionibus *unice* accommodatur. Sic eodem ſenſu principium juris naturæ in genere conſiderati, *pacem eſſe ſervandam*, recte aſſumitur pro primo principio in *jure naturali*, licet illud ipſum aliunde demonſtrari queat, & hoc intuitu *concluſionis* vicem ſubire videatur, reſpectu *doctrinæ moralis in genere*, quæ *felicitatem hominis* pro fundamento habet, ex quo fluit, *pacem eſſe ſervandam cum aliis hominibus*. Et hoc ipſum decemviri non ignoraſſe videntur, dum etiam in legibus XII. Tabb. *fundamentalem legem publicam* in hoc poſuerunt: *ſalus populi ſuprema lex eſto*.

(*k*) Applicandum jus ad *facta*. Ergo utriuſque *ſcientia* requiritur, neque enim recte leges applicaveris, niſi facti notitiam accuratam habeas: hinc imperator definitioni Juriſprudentiæ inſeruit *notitiam rerum humanarum & divinarum*. Variant quippe negotia ex ſuis circumſtantiis, quibus non recte perpenſis, injuſtitia in applicatione committitur. Adeoque Juriſconſulto non deneganda inquiſitio in *naturam & indolem negotiorum*, quibus jus applicandum: veluti *de ſacris* diſputaturo incumbit naturam ſacrorum & negotiorum eccleſiaſticorum antea perſcrutari, cum alias definire nequeat, an & quatenus prædicatum *juſti* ſubjecto inſit, niſi ſubjecti natura perpenſa fuerit. In hac doctrina de jure publico univerſali idem aſſerendum eſſe nemo negabit, adeoque *naturam negotiorum* & *nexus civilis* infra adhuc excutiendam exiſtimavi, ſicuti hactenus jam naturam actionum publicarum explicui. Fuſius hac de re egi *diſſert. præliminari* ad PETRUM DE MARCA *de concord. ſacerd. & imp.*

(*l*) Multa permiſſa ſunt, ſed non conducunt: multa ſecundum leges naturæ optime fieri poſſunt, ſed ſi fiunt, detrimentum Reip. afferunt, vel tollunt illam unionem Reip. *Prudentia* itaque ſumma in *applicatione* opus, adeoque Juriſconſultus, hac prudentia deſtitutus, magis eſt *tabula*, quam verus *Juriſconſultus*. Unde apparet, quam amice *Juriſconſulti* & *conſiliarii* munus conſpiret. Si in jure privato regulæ prudentiæ non ſunt negligendæ, multo minus Juriſconſultus illis carere poteſt in hac doctrina. Ex merito certe in jure privato laudatur *juriſprudentia cautelaris*, cum Juriſconſulti officium quoque ſit cavere, h. e. conſilia ſuppeditare, qua ratione ſecure & abſque damno illa, quæ juris ſunt, applicari debeant. Fruſtra juriſprudentia nomen *prudentiæ* obtineret, ſi *regulas prudentiæ* in *applicatione* juris Juriſconſultus ſequi non deberet. Et hoc ſenſu recte *prudentia* vocatur *ars vitæ* a CICERONE *lib.* 5. *de finib. c.* 6. cum hæc demum vitam & actiones hominum quaſcumque, ſive publicas ſive privatas, inſtruat. Hinc eſt, quod dicitur, omnia ſubordinata eſſe ſaluti Reip.

(*m*) Sunt ſui cuilibet Reip. mores, ſunt leges, ſecundum quas regimen Reip. adminiſtrandum. Hæ libertati imperantium,

lo hoc univerſali jure contenta ſit, ſed plurima etiam legibus fundamentalibus ſunt circumſcripta (*n*).

§. VIII. Quamvis vero hæc tria, *notitia ſtatus reipublicæ* ſingularis, *politica*, *jus publicum particulare* in applicatione hujus diſciplinæ uſum habeant, non tamen cum hac ſunt confundenda, ſed adhuc diverſa ab hac diſciplina ſunt (*o*).

§. IX. Sic *notitia ſingularis reipublicæ* oſtendit hiſtorice & eruit peculiarem nexum certæ alicujus civitatis, occupaturque circa perſpiciendas & enucleandas rationes, quibus hæc vel illa civitas adminiſtratur (*p*). Sed jus publicum tantum circa *leges* tum intelligendas tum applicandas verſatur.

§. X.

---

tium, quam alias habent, certos limites ponunt, quo *jus publicum univerſale* non muratur, ſed *naturalis* reſtringitur *libertas*.

(*n*) Sunt hæ leges duplicis generis: *quædam* tantum illud confirmant, quod jus publicum univerſale præſcribit imperantibus, cujus generis capita etiam in capitulationibus Imperatorum noſtrorum occurrunt; vid. *art.* 1. *&* 37. *cap. Joſ. Quædam* novi quid addunt, quo ipſo jus ſummi Imperatoris, ex jure publ. univerſali alias ei competens, reſtringitur, qualia ſunt pleraque capira capitulationum. Quæ hic non ſunt definira, manent ſub regula hujus juris. Immo *jura ipſa* in quavis re publica ſunt fere *eadem*, adeoque horum natura ex *jure publico univerſali* deſumenda: ſed *modus* & *exercitium* in legibus particularibus tantum ſolet circumſcribi, ne imperans vel *ſolus* exerceat, vel *omni tempore* vel *libere*, *ſed ſub certis modis* &c. Ipſa ergo *natura horum jurium* addiſcenda ex *jure publico univerſali*; *exercitium* vero horum jurium ex *particulari*. Ceterum quo *ſimplicior* populus, eo magis regnandi ratio petitur ex hoc jure. De Tartaris Præcopienſibus refert JOACH PISTORIUS *lib. I. hiſtor. Polon. plenioris p.* 58. *quod regnandi artes nonniſi a naturali judicio & uſu magiſtro habeant, ſimplicitate legum & fide pactorum multis aliis populis ſuperiores.*

(*o*) Logica, Metaphyſica & polirica aliæque diſciplinæ, in jure privato uſum aliquem præſtant; ſed ramen non ſunt ipſius juris privati *pars eſſentialis*. Jus publicum particulare etiam pluribus *adminiculis* indiget aliunde deſumtis, v. c. jure *canonico*, *feudali*, *hiſtoria politica* & *prudentia œconomica*. Quid mirum itaque, quod hæc quoque diſciplina alia adminicula in ſuos trahat uſus?

(*p*) Latius verſatur hæc *notitia*, quam *jus publicum*. Equidem hæc notitia itidem poteſt eſſe vel *generalis* vel *ſpecialis* ſeu ſingularis, ut *illa* nexum in genere civitatum, abſtrahendo a rebuſpublicis particularibus, ſiſtat, ſed ita a *politica* ſeu *prudentia civili* ſtricte dicta non diſtinguitur, quoniam hujus officium eſt, *rerum faciem & conſtitutionem ſiſtere*. *Singularis Reipublicæ notitia* circa hanc vel illam civitatem verſatur, & particulares ejus rationes, quibus adminiſtratur, refert. Utraque diſciplina occupatur circa idem objectum, *civitatem* ſcilicet, ſed *diverſo modo*. Jus publicum *univerſale* quidem *ſub ratione juſti*, ſeu quatenus jus naturæ ſtatum publicum dirigit, adeoque tantum leges enucleat: *notitia* hæc *ſpecialis* vero intimam ipſius civitatis in individuo conſideratæ *naturam* & *ſtatum* enucleat, in vires ejuſdem inquirit, defectus ac morbos non diſſimulat, & ſic quoque *ipſas leges particulares* publicas examinat, utrum ſtatui ſint conformes, nec ne? originem omnium accurate inquirit, mutationes varias earumque cauſas exhibet, & quo eventu omnia in republica ceſſerint, docet. Breviter, hæc notitia non eſt mere *hiſtorica*, ſed *erudita*, ut loquitur BÖECLER *de notitia S. Rom. Imp. lib. I. c.* 1. *in f.* h. e. politica, quæ non eſt cujuſvis hominis, ſed eorum, qui reipublicæ conſtituendæ & tractandæ intellectum habent, & ſub-

§. X. Subinde quoque præſens diſciplina unice juris naturæ præcepta agnoſcit: ſed *notitia Reipublicæ* aliunde petenda, plurimaque eo nomine ex actis publicis, antiquis monumentis, (*q*) propriaque experientia ſunt deſumenda, exactoque judicio ponderanda.

§. XI. Quo magis vero POLITICA cum hac diſciplina confundi ſolet, (*r*) eo major cura adhibenda, ut limites utriuſque diſciplinæ exacte ponan-

& ſubacto judicio præditi ſunt, ut prætextus & colores a veris rerum cauſis ſeparare poſſint. Conſ. BOECLER. *diſs. de notitia Reipubl.* Præclare ad hanc ipſam notitiam viam ſternit HERTIUS *diſs. de notit. ſingul. reip.* ubi omnia adminicula & media, ad talem notitiam perveniendi, erudite, pro more, ſuppeditat. Conſ. CONRING. ad *Lamp. p. 3.*

(*q*) Notitiæ rerumpubl. inprimis *hiſtoriam* pro fundamento habet. Quærendus eſt primus ortus Reipublicæ: inveſtiganda ſunt incrementa, decrementa, mutationes, ſtructura ejuſdem intima, ſubſidia, quibus nitatur, aliaque, ex quibus animus civili ſcientia ſubactus *ſolidam* aliquam *notitiam* colligere poſſit; hanc enim, ut & *civilem* præterea *ſcientiam* præſupponimus, ne alias judicium aliquod obliquum ex antiquis monumentis feramus, cum ſæpe contingat, ut rerum externarum ſpecie incauti decipiantur. Talem pleratumque rerumpublicarum Europæ hiſtoriam, ad ſcopum prudentiæ civilis contexendam, ſuſceperat CONRINGIUS, & privatos intra parietes auditoribus ſuis tradiderat, quam deinceps inſalutato auctore, qui ultimam manum huic labori pondum addiderat, ſub titulo *theſauri rerumpublic. quadripartiti* edidit OLDENBURGER. Suſcepit proinde HERTIUS conſilium, uti promiſit in differt. *de notitia ſingul. Reipubl.* §. 32. de opere hoc recomponendo, & addendis, quæ deſunt. Non parum etiam hanc notitiam promovent *memoriæ*, quas *memoires* vulgo vocant, quales plures exſtant. v. c. *Memoires de Rochefort*, quæ concernunt miniſterium Richeulii & Mazarini, *Memoires de la Cour d' Angleterre par la Comteſſe d' Aunois 2. vol. 1696. Memoires de Bellieuro & de Sillery 2. vol. 1696. Memoires de Dupleſſis, Memoires de Schvvede* par Chanut, *Memoires de Marechal de Baſſompiere, Memoires de Buſiy Rabutin* &c. Conferunt quoque huc plurimum relationes BOTERI, SANSOVINI, ENTIS, HONORII, BELLI &c. quæ ex inſtituto Venetorum natæ, quippe qui legatis ſuis in mandatis dare conſueverunt, ut, pendente legatione, omnia, quæ ad mores ſummorum imperantium ſpectant, item adminiſtrorum & opes reipubl. ſcripto comprehenderent.

(*r*) Confuſio harum diſciplinarum diverſarum pleriſque politicis ſolemnis eſt, de quo etiam conqueritur HUBER *de jure civitat. l. 1. S. I. c. 1.* § 14. ubi unicum LIPSIUM excipit, quod nihil alieni admiſcuerit. Neque BOECLERUS excipi poteſt, uti quidem putat HUBER. *cit. l.* nam & plura, quæ juris ſunt, immiſcuit. Jam ſuo tempore GROTIUS *de J. B. & P. in proleg.* §. 57. hanc confuſionem annotavit, & præcavendam eſſe cenſuit his verbis: *Temperavi me ab his, quæ alterius ſunt tractationis, ut quæ docent, quid ex uſu ſit facere, quia iſta ſuam artem habent ſpecialem politicam, quam recte ita ſolam tractat Ariſtoteles, ut alieni nihil admiſceat, contra quam fecit Bodinus, apud quem hæc ars cum juris noſtri arte confunditur.* Fatendum utique eſt, Jriſconſultorum ineptiam in culpa fuiſſe, quod diſciplinam juris publici univerſalis ſibi vindicaverint politici. Cum enim Juriſconſulti putarent, tantum ad forum ſuum ſpectare, quæ juris Romani ſunt, adeo, ut etiam *jus publicum particulare* ad *politicam* quidam traherent, & Juriſconſultis deſuper quæſtionem moverent, politici hanc juris partem tanquam derelictam occuparunt, quod & *ſcholaſtici Theologi* in ea parte juris naturæ fecerunt, quæ privata dirigit hominum negotia. Accedebat etiam hæc ratio, quod utraque diſciplina circa *civitatem* verſaretur, ut manus adjutrices ſibi invicem porrigere deberet, ex quo facile confuſio ſequi poterat. Evolvas modo

ponantur. In eo omnino conveniunt, quod utraque circa *civitatem* occupata ſit, & optime inter ſe conſpirare poſſit (*ſ*).

§. XII. Differunt vero in eo [I.] quod *jus publicum univerſale* reſpiciat civitatem ſub ratione *juſti*, *politica* vero ſub ratione *utilis* (*t*).

§. XIII.

---

do ALTHUSIUM, ARNISÆUM, BESOLDUM aliosque, qui ſemper illa, quæ juris ſunt, immiſcent. Quin & ipſe HADRIANUS HOUTUYN hanc diſciplinam *de jure publico univerſali* edidit ſub titulo *Politicæ generalis*, hac ex ratione, ut *in Præfat.* monet, quod *civitatem* concernat, & juris ad civitatem pertinentis regulas contineat.

(*ſ*) In *applicatione* combinari optime poſſunt. Videntur huc collineaſſe Juriſconſulti Romani, jus per artem *boni & æqui* definientes, inſimulque indigitantes, jus quoque non tantum regulas *æqui* ſequi debere, quod quidem ipſius proprium eſt officium, ſed etiam in ſubſidium exhibere debere τὸ *bonum* h. e. *utile*, quod ſæpe *bonum publicum* dicitur. *l.* 1. *d. uſucap. l.* 13. *in f. ad SCt. Vell. l.* 13. §. 1. *de uſufr.*

(*t*) Negotia *publica* utrobique objectum faciunt, ſed modus conſiderandi diverſus adeſt. Aliud eſt, inquirere, *an hoc juſtum ſit*, h. e. an ſalvis legibus naturæ a principe fieri poſſit? & aliud, *an utile ſit*, h. e. an conducat & expediat? hoc ex *regulis prudentiæ*, illud ex *legibus naturæ* dijudicabitur. Hac conſideratione temperantur ſæpe actiones publicæ, ut licet *juſte* aliquid fieri poſſit, tamen illud paullatim ſuſpendatur, cum peculiaris ratio reſiſtat. Prædicatur vero juſtum de actionibus in ſenſu tum *ajente*, tum *negante*. Priori acceptione complectitur, quicquid legibus naturæ *præcipitur*: poſteriori, quicquid jure naturæ non eſt prohibitum, & ita *facultatem moralem* agendi deſignat. Priori in ſenſu *juſtum* ſemper ſimul *utile* eſt, quia unice pacem & tranquillitatem humani generis intendit, in quo vera utilitas conſiſtit, & quicquid huic refragatur, ſimul eſt inutile, cum ſtatus & vinculum humani generis eo ipſo tollitur, licet utile, ſed *apparenter*, videatur. Præclare CICERO *lib.* 3. *de offic. quod turpe eſt, id nunquam eſt utile, ne tum quidem, cum id, quod eſſe utile putes, adipiſcare. Hoc enim ipſum utile putare, quod turpe ſit, calamitoſum eſt.* Ecquid enim *utile*, quid *inutile* aliud eſt, quam *quod hominem conſervat in ſua duratione vel non conſervat?* Leges pacis ſunt ad conſervandum vinculum humani generis, & eatenus dicuntur toti generi humano *utiles*. Bonum enim quodlibet ex diverſo conſiderandi modo dicitur *honeſtum*, ſi reſpectu ſuæ cauſæ; *utile*, ſi reſpectu ſuorum effectuum, quos producit; *jucundum*, ſi ratione fruitionis præſentis conſideratur. Jam omnes fatentur, leges naturæ eſſe *bonas*, ergo quoque ſunt *utiles*, & ſic quicquid ab hoc tramite recedit, eſt quoque inutile h. e. ab arte recte vivendi alienum. *Ut enim medicina valetudinis, navigationis gubernatio, ſic vivendi ars eſt prudentia.* CICERO *lib.* 5. *de finib. c.* 6. Aſt ita quidem τὸ *utile* & *juſtum* non recte diſcernuntur, multo minus opponuntur. Sed circa actiones, prout *juſtæ* dicuntur *in ſenſu negante*, ſæpe evenit, ut regulæ *juſti* & *utilis* inter ſe collidant, adeoque aliquid *licite* fieri poſſit, ſed non *expediat* propter varias circumſtantias, quæ impediunt, ne tale quid fiat. An vero hoc vel illud hoc ſenſu juſte fiat, expendit Juriſconſultus: an ex uſu reipub. illud ipſum ſit, politicus ſuggerit. Sic licite magiſtratus *perpetui* vel *temporarii* conſtituuntur, *indigenæ* vel *alienigenæ*; ſed hic rationes politicæ aliud determinare poſſunt: v. c. in Romana Republ. arcanum ſtatus publ. erat, habere magiſtratus *annales*, item magis *extraneos* ad habenas Reipub. admittere, quam cives, ne hi, ad gubernaculum admiſſi, ſeditiones moverent *l.* 3. *de offic. aſſeſſ. l.* 10. *Cr. de aſſeſſ. & domeſt. l.* 1. *C. ut nulli patriæ ſuæ adminiſtr. permit.* Quod ſi autem utilitatis reſpectus cum juſto in *ſenſu ajente* repugnat, tunc merito ille ſeponendus, quamquam *publicæ utilitatis ſpecies præ honeſtate contemnatur*, uti conqueritur CICERO *lib.* 3. *de offic.* Sic in plurimis rebuſpubl.

Digitized by Google

§. XIII. Hinc (II.) regulæ prudentiæ civilis magis *conſilia* ſunt, neque adeo neceſſitant; (*u*) ſed regulæ hujus juris partim neceſſitant, partim legitimum jus agendi concedunt.

§. XIV. [III.] Regulæ prudentiæ civilis magis *probabilitate* fundantur, (*x*) adeoque in illis non ſemper *demonſtratio* datur, ſecus ac in jure naturæ publico.

§. XV. Prudentia Civilis [IV.] ſtatum publicum format, & formatum vel corrigit, vel conſervat, adeoque hactenus quoque leges publicas commendat, mutat, temperat & corrigit; (*y*) ſed ſenſum earundem penitiorem & applicationem haud tradit, quod ad noſtrum inſtitutum ſpectat.

§. XVI.

---

publ. expediret, unius imperio potius rem publ. adminiſtrari, quam populari; ſed inde nemini jus, rempubl. invadendi, aut alio modo turbandi, naſcitur.

(*u*) Suggerit prudentia *media*, *quibus caute quis agere poſſit*, *cautioribus utitur conſiliis*, *in poſterum providet*, *eſt omni ratione protectior*, ut ait CICERO *Philipp.* 13. *circa princ.* quæ ſive quis adhibeat, ſive non adhibeat, legis naturæ regulas non violat, cum obligationem legis externam hæc præcepta non habeant. *Imprudens* eſt, qui conſilia ſana negligit, *cum pleraque tamen in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis, quam telis & manibus gerantur*. TACITUS *lib. XIII. annal.* Et tandem, ſi aliqua *obligatio* in regulis prudentiæ occurrit, hæc mere *interna* eſt, ſi alias conſilium ſit ſobrium, & alterius conſervationem intendit. Si princeps de *jure* ad ſuas leges non eſt adſtrictus, quamvis *regulæ prudentiæ* ſæpe contrarium ſuadeant, quia regis ad exemplum totus componitur orbis. Quando uxorem civicam virginem ducit, legibus naturæ nihil contrarium agit, peccat tamen ſæpe contra principia politica. Optime CICERO: *Judex ſtatuit de præteritis, de futuris Senatus.*

(*x*) Prudentia civilis quoad maximam partem hauritur ex *inductione rerum ſingularium*, ſeu *factorum & exemplorum*, quæ debent eſſe *certa*, *vera & intellecta*. *Prudentiam* enim *longa vita & multus rerum uſus affert*, ut ait DION HALICARN. *lib.* 8. *cap.* 28. Ex eventibus rerum variis variæ propoſitiones hauriuntur, quæ licet non omni ex parte ſint univerſales, quoniam futura, & inprimis eventus rerum ignorantur, tamen perquam probabiles eſſe ſolent, ſi ponamus, vix aliam rerum faciem in poſterum futuram eſſe, quam quæ jam antea ſæpe ita contingit. Et hujus generis politicæ obſervationes ſunt, quæ FORSTNERUS, BERNEGGERUS, AMELOTTUS, aliique *ad Tacitum* collegerunt. Sed tamen & hæ propoſitiones fallere poſſunt, dum vel minima & occulta circumſtantia alium eventum producere poteſt; interim qui talem regulam prudentiæ adhibuit, prudenter verſatus eſſe dicitur, licet ex voto negotium non ſucceſſit. Optime Imperator ANTONIUS *lib.* 7. §. 49. philoſophatur *præterita*, inquit, *recole*, *totque imperiorum mutationes*. *Inde licet & futura proſpicere*, *ejuſdem enim generis omnino futura ſunt*, *nec poſſunt eorum*, *quæ nec ſunt*, *modulum egredi*. Eadem repetit *lib.* 10. §. 27. *cogita*, inquit, *jugiter tecum*, *qualia nunc ſunt omnia*, *talia prius actitata*, *cogita & talia futura eſſe*.

(*y*) Novit Politicus, leges ad formandam & conſervandam rempublicam utramque facere paginam, adeoque quales ſint ferendæ an latæ emendandæ, an abrogandæ, an novæ addendæ? conſultat. In ſpecie de jure publico univerſali politicus *obiter* quoque agit, quatenus cavere debet, ne conſilia ejus eidem ſint contraria, ſed ſenſum eorundem intimum evolvere, ab inſtituto ſuo alienum eſſe novit. Interim tam arcte ſæpe regulæ *prudentiæ civilis* cum his *juſtitiæ* ſunt conjunctæ, ut divelli tuto non poſſint; hinc ſicut Jurisconſultis non invidetur, ſi regulis *juſtitiæ* quoque addant reſpectum *utilitatis*; ita poli-

Digitized by Google

§. XVI. Sic itaque [V.] a *prudentia civili* alienum eſt, jura imperantium & obligationem ſubditorum ex profeſſo (z) excutere, quippe quæ poſt conſtitutam demum & formatam civitatem expendit Juriſconſultus.

§. XVII. Quo ipſo quoque hæc diſciplina ſatis diſtinguitur a *ratione ſtatus*, quam vocant, quæ media ſuggerit, quatenus ſtatus publicus in illo ſtatu, in quo felicitatem ſuam quærit, conſervari poſſit (*a*).

§. XVIII. A *jure gentium* ſtricte dicto quomodo differat hæc diſciplina, jam *cap. antec.* dictum.

§. XIX. Denique a *jure publico particulari* hæc differentia ſupereſt, quod *univerſale* ad omnes civitates ſe extendat, *particulare* vero in ſingulis populis variet, ac ſuccinctius alibi, alibi diffuſius ſit (*b*).

politicis quoque non ſemper invidendum, ſi *juſti* reſpectum aliquando admiſceant, quatenus id *obiter* ſit. Oſtendit itaque politica, nihil eſſe temere in republica tentandum, quod legibus publicis univerſalibus repugnet; quæ autem talia ſint, ex hac diſciplina deſumit, & ſæpe ad forum ſuum applicat, uti Juriſconſultus principia politica. Suadet prudentia civilis *juſtitiam*, legum culturam; ſed quomodo hæc obtineatur, hujus diſciplinæ eſt.

(z) Opponitur: *jura hæc ad curam reginimis publici pertinere, hanc ad prudentiam civilem referri debere*. Sed politicus jura non evolvit aut explicat, ſed quid circa exercitium jurium conducat, docet. Porro objicitur: *hos duos reſpectus utilis & juſti non poſſe ſegregari*. Immo vero poſſunt, *diverſo conſiderandi modo*, ſi principia conſideras, ex quibus ſingulæ concluſiones hauriendæ, licet in *applicatione* utriuſque reſpectus ratio habenda ſit. Denique contendunt quidam, *rempubl. potiſſimum conſtitui ex nexu imperantium & parentium, hunc autem nihil aliud eſſe, quam ſeriem jurium imperantis & ſubditorum obligationum, ergo cum nexus hic ad prudentiam civilem ſpectet, merito quoque conſideratione horum jurium ab hac diſciplina non videri alienam*. Verum diſtingui poteſt inter *generalem* aliquam *ſuperficiariamque* hujus nexus conſiderationem, quam in *prudentia civili* admittimus, quatenus ſtatus publicus inde efformatur, hunc ſcilicet in finem, ut conſilia ſobria & ſalutaria poſſit ſuggerere, & de mediis conſultare, id quod vix aliter, quam cognito nexu rei publicæ, fieri poteſt; & inter *penitiorem ſolidioremque* horum jurium pertractationem. Hæc ad diſciplinam juris ſpectat, ſufficitque adeo politico pro ſcopo ſuo, vel digito oſtendere jura principis.

(*a*) Revera itaque *ratio ſtatus* ex principiis prudentiæ civilis fluit, adeoque exinde quædam deducta concluſio eſt. Quilibet homo conſervationi ſuæ ſtudet, & illius ſtatus appetit confirmationem, in quo ſecuritatem & felicitatem quærit. *Status* vero *ratio*, quatenus ad rempubl. ſpectat, denotat *ſolertem indagationem mediorum, quæ ad conſervationem tendere poſſunt*. Hæc vero media variorum conſiliorum anſam præbent, quorum anima inprimis in *applicabilitate*, ut ita loquar, quærenda, ſine qua frigent. Plura hujuſmodi conſilia e Doctorum muſeis hactenus prodierunt, quæ tamen ut plurimum inania & jejuna deprehenſa ſunt, poſtquam negotiis publicis expediendis raro interfuerunt, & utrum ad praxim deduci poſſint, haud ponderare potuere, id quod conſilia paſſim edita in libellis de *ratione ſtatus imperii noſtri* ſatis probant. Nam *applicabilitas* acquiritur ex notitia humani generis intima, & negotiorum publicorum, unde animus in exercitatus hic revera eſt ineptus.

(*b*) Ita rem totam complectitur Dn. HERTIUS *diſſ. de juriſp. univerſ. S.* 2. §. 5. unde ſequitur (1) particulare poſſe mutari vel *expreſſe*, vel *tacite*, mutato ſtatu reipubl. (2) Nec ex rationis dictamine dependere, quamvis non debeat eſſe contra rationem. (3) Ad hoc obligat imperantem per modum pacti ſpecialis. (4)

Alii

§. XX. Quemadmodum vero jus civile privatum aliquid addit, vel detrahit juri naturæ (*c*), ita quoque ſuo modo dici poteſt *de jure particulari publico*, quod *univerſali* aliquid addat, vel detrahat; *hoc* quidem, dum circumſcribit poteſtatem imperantium, *illud* vero, dum rationes exercendi ſummam poteſtatem, vel alia jura deſcribit, & quibus cum ſolemnitatibus exerceri debeant, docet.

C A-

Alii reipublicæ non æque applicari poſſe. (5) Sæpe incertum eſſe poſſe, adeo que demonſtrationem talem non admittere, quæ omnia ſecus ſunt in univerſali. Quo magis autem receditur a liberrima & abſoluta regnandi poteſtate, eo magis creſcit jus publicum *particulare*, quia eo magis reſtringitur libertas principi, vel imperanti competens, immo quod optime obſervat HERTIUS *cit. l. quo magis reſ. publ. ſubjacent hierarchiæ papali, eo magis jus publ. particulare crevit*, & intricatius factum ob tot controverſias, quæ ſeculari poteſtati motæ fuere. Cæterum ex quibus fontibus ſingularum rerumpubl. jura particularia publica hauriri debeant, præclare oſtendit MAURIT. *de princip. jur. publ. cap.* 2.

(*c*) De jure privato civili hoc traditur *in l. 6. D. de J. & J.* Scilicet jus naturæ in complexu ſuo eſt admodum *generale & ſimplex*, neque adeo magnum apparatum ad ſui obſervantiam requirit ſed *ſufficere poteſt, ubi ſimplicius vivitur*. Quo ſimplicior vita in republica, eo ſimpliciores leges, quia mores ſimplices leges plures non requirunt. Germani priſci in magna ſimplicitate vivebant, nec multis ambagibus legum indigebant, multo minus illæ ſubtilitates apud eos notæ erant, quæ penes luxurioſos Romanos TACITUS *lib. 3. annal. p. 94.* ipſe fatetur, leges *primitus rudibus hominum animis ſimplices fuiſſe*, neque de patriarchis legimus, quod ullas leges alias agnoverint, quam ſimpliciſſimas juris naturæ. Aſt poſtquam luxus ambitione corrupit reſpubl. multis his præterea ſunt *ſuperaddita* ex ſeculi vitio, multa *detracta*. Uti mores legiſlatoris compoſiti ſunt ad luxuriam & ambitionem, ita ſeſe habent leges. Etenim juris naturalis præceptis addunt plura ſolemnia, quæ *additamenta juris civilis* a naturalibus præceptis ſemper caute ſeparanda, ut, quid *naturale* in iis ſit, quid *civile* recte dijudicari, & unumquodque ex ſuis *propriis principiis* explicari queat: *naturalia* quidem ex hac noſtra doctrina, *cetera* vero, quæ hiſce ſuperaddita ſunt, ex ratione ſtatus civilis. Deinde quoque quædam addit per ulteriorem determinationem, quæ *jure naturæ* indeterminata derelicta; ſed eo ipſo, quo ſub nullitatis pœna eidem aliquid addit, ſimul detrahit, cum ita obligationi detrahitur aliquid, ut valere non poſſit, ſi *additamentum civile* deficiat, immo eo ipſo detrahere videtur, dum naturali præcepto non aſſiſtit. In jure particulari publico ſimilia deprehenduntur: ſi ſimplicius jura univerſalia obſervarentur, publica ſalus eſſet ſatis tuta, ſed dum plura detrahuntur, dum adduntur, male cohærens ut plurimum, & ægrota inde oritur facies reipublicæ Imperantis poteſtati ſi aliquid detrahitur, ille ordinarie contra niti ſolet, proceres ſuam libertatem tueri: inde confuſio rerum, vel internæ pacis defectus. Si plura ſolemnia adduntur negotiis publicis, impedimenta plura oriri ſolent, & alia mala, ad exhauriendas totas provincias apta.

CAPUT IV.

DE

NECESSITATE ET UTILITATE HUJUS DOCTRINÆ.

§. I. NEceſſitas hujus diſciplinæ eſt eadem, quæ juris naturæ in genere; hæc vero doctrina eſt neceſſaria *hypothetice*, (*d*) quia ſtatus corruptus & civilis legibus coactivis dirigitur: ubi vero legibus poſitivis omnia dijudicantur, *naturales* cognitæ eſſe debent, tamquam fundamentum legum civilium (*e*).

§. II. Et cum tota reipub. ratio legibus contineatur, omnia vero *poſitivis* definiri nequeant, (*f*) utique illa, quæ non ſunt determinata legibus civilibus, ex jure naturæ ſunt decidenda.

 §. III.

(*d*) *Neceſſitas hypothetica* ſupponit certum *ſtatum*, pro cujus exiſtentia aliquid neceſſarium eſt. Jam *cap. I.* dedimus deſcriptionem ſtatus corrupti, quod ſit *legalis*, h. e. frenis legum conſtringendus, ne malitia humana erumpat, licet homo inde non reddatur *interne* melior. Porro oſtenſum, ad hoc utiles eſſe ſocietates civiles, ut eo ſecurior ſit vita, & in illis negotia alia *privata*, alia *publica* eſſe facta; hæc negotia denique dirigenda eſſe legibus ſive naturalibus, ſive civilibus. Si itaque in ſtatu corrupto negotia legibus *poſitivis* & *naturalibus* dijudicanda ſunt, neceſſaria eſt cultura legum naturalium.

(*e*) *Naturales* ſunt fundamentum legum poſitivarum vel, ut CICERO *lib.* 1. *de LL.* loquitur, *ſtirps omnis juris a natura*, (1) quia humanum vinculum adhuc durat in civitate, ergo & leges naturales; (2.) quia juri naturæ plura adduntur a jure civili, inde utile eſt, ut *additamenta civilia* internoſcere queamus ab iis, quæ naturalia ſunt; (3) ubi juris civilis deficit definitio, ibi juris naturalis diſpoſitio defectum ſupplet. Denique (4) *legem bonam a mala nulla alia niſi naturali norma dividere poſſumus*, ut ait CICERO *lib.* 1. *de legib.*

(*f*) Confitentur hoc ipſum Juriſconſulti Romani in *l.* 10. *ſeqq. de LL.* & experientia quotidiana in praxi teſtatur. Neque aliunde deciſio peti poſſet, cum, quid juſtum & injuſtum ſit, h. e. quid alteri ab altero debeatur, in repub. ex legibus decidi debeat. Si dicis, ex S. Scriptura poſſe hunc defectum ſuppleri; reſpondeo: aut ſcriptura præcepta *juris naturalis* tradit, aut præcepta *virtutis*; priori caſu manet adhuc theſis vera, quod ex jure naturæ illud ſupplendum ſit, cum jus naturæ eo ipſo non mutetur, quod in S. Scriptura contineatur. Poſterioris generis præcepta huc non pertinent, quæ *internam* hominum *emendationem* reſpiciunt, atque per modum legum applicari nequeunt, alias *Cæſaropapia* inde orietur. Et, ni fallor, prima fundamenta Hierarchiæ papalis inde jacta ſunt, quod Pontifices omnia, quæ in ſacris occurrunt, præcepta, *unius generis* eſſe, & ita uno eodemque modo applicari debere crediderint, quia ſic factum, ut *præcepta virtutis*, omnis coactionis expertia, a clericis per metum externum & pœnas hominibus inculcari cœperint. Si dicis: judex tamen bene facit, ſi non ſecundum *leges*, ſed etiam ſecundum doctrinam Chriſti pronunciat: regero, poſſe quidem judicem *adhortari* partes ad concordiam, ad amicabilem compoſitionem juxta monitum PAULI 1. Cor. *VI.* 1. *ſeqq.* ſed eoſdem *cogere* nequit, ut deſiſtant a lite. Sic poteſt *dehortari* vindictæ ſtudium, & patientiam *ſuadere*; ſi vero actor nolit, permittere debet actionem injuriarum: poteſt inducere omnibus modis divi-

Digitized by Google

§. III. Plura quoque in legibus civilibus ſunt diſpoſita, quæ nil niſi *concluſiones* ex jure naturæ ſunt, (*g*) & proinde non demum ex civilibus legibus addiſcenda, ſed ex proprio foro petenda, ne in morem imperitorum gloſſatorum ineptiamus (*h*).

§. IV. Quod in genere de neceſſitate hujus diſciplinæ verum eſt, id ſine dubio quoque affirmandum erit de ejus parte, h. e. *jure publico univerſali*, quia etiam hæc omnia, quæ dicta ſunt, ad leges publicas particulares applicari poſſunt (*i*).

§. V.

---

ivitem, ut potius pauperibus, quam alii haud indigenti donet; aſt ſi contrarium factum, donationem reſcindere nequit, & quis omnia recenſeret? Cavendum itaque eſt, ne, dum omnia ex S. literis hic ſupplere vere volumus, illa, quæ in *mera obligatione interna* fundantur, in *coactionem* quandam *externam* & *debitum perfectum* convertamus, unde craſſiſſimus Papiſmus ortus. Revera enim Pontifex omnia ſua v. c. denunciationem illam evangelicam, matrimoniales cauſas, uſuras, juramenta, eccleſiaſticam pœnitentiam &c. ex ſacris literis repetit, eo ipſo tamen pervertit, dum in *remedia civilia* convertit, &, ut dictum, etiam illa, quæ unice ad emendationem mentis ſpectant, his mediis externis inculcare fatagit. Sicuti enim Juriſconſulti ſecundum leges Romanas judicarunt, ita patres crediderunt, ſe ſecundum Scripturam S. judicare, & idem judicium exercere debere, unde etiam ſemper in canonibus & decretis *dicta Scripturæ Sacræ* allegantur, cum tamen Chriſtus haud fuerit legislator, nec doctrinas *per modum legum* propoſuerit, & conſequenter per modum legum applicari haud debeant.

(*g*) Ipſa juris Romani compilatio plurimas ejus argumenti leges continet, quia integræ doctrinæ ibidem apparent, quæ ex meris principiis naturalibus dependent, uti ex *materia contractuum* conſtat. Eſt enim in confeſſo fuiſſe, Juriſconſultos Romanos æqui boniqve callentiſſimos, & cum leges poſitivæ admodum *paucæ* ab initio eſſent, vel etiam *obſcuræ* & *duræ*, plura a Juriſconſultis ſuppleri cœperunt ex jure naturali, & hoc intuitu Imperator confitetur, jus privatum Rom. collectum eſſe ex *principiis* etiam *naturalibus*. Cum itaque deprehendamus, Juriſconſultos ſæpe ſolius juris naturæ ſecutos eſſe præcepta, quis recte eoſdem interpretabitur, niſi qui hac diſciplina inſtructus eſt?

(*h*) Irridemus hodie gloſſatores ineptos, qui pro ruditate ſeculi nullo modo huic ſtudio operam navaverunt, adeoque ſæpe tam turpiter ſe dederunt, ut nil niſi ineptias protulerint. Interpretem decet, omnia ex *rationibus adæquatis* deducere; hæ vero ſunt vel *civiles*, vel *naturales*, prout nimirum leges vel mere poſitivæ ſunt, vel ex principiis naturalibus deductæ. Illæ petuntur ex hiſtoria civili & ſtatu reipub., hæ vero ex noſtra diſciplina, qua ſi ſatis inſtructus eſt interpres, facillime genuinum legis ſenſum indagare poteſt, & hoc eſt demum, *vim & poteſtatem* legis eruere. Præterea ratio in legibus plerumque omittitur, vel non raro *inadæquata* & *ſecundaria* adſtruitur. Hoc vero dijudicare & veram rationem adferre, eſt interpretis, ſolidis fundamentis juris naturalis tincti.

(*i*) Scilicet (1) etiam hoc jus univerſale manet fundamentum legum publicarum particularium, cum in repub. quoque maneat vinculum humanitatis inter ſubditos & imperantem. (2) Plura legibus publicis non ſunt definita, quæ ex hac diſciplina ſunt decidenda, quod inprimis in illis imperiis verum eſt, ubi imperantis poteſtas valde adſtricta, & alii coimperantes in conſortium aſſumti, uti in noſtro imperio; nam ibi ob potentiam omnium fere æqualem magis renitentia ſeſe exſerit, ne Imperator contra voluntatem ſtatuum aliquid tentare poſſit. Plura quidem ſunt definita in noſtris legibus pub., ſed plura non aliunde definiuntur, quam ex hac diſciplina. (3) Omnium jurium *in*-

doles

Digitized by Google

§. V. Et cum rerum publicarum origo unice *ſtatui corrupto* adſcribi debeat, & ſic quoque per leges conſtituatur, dirigatur & conſervetur, major certe erit neceſſitas hujus diſciplinæ (*k*), cum poſitis legibus, neceſſitas culturæ legum ponatur, quæ eſt ipſa *juriſprudentia*, quatenus pro *arte juris* ſumitur.

§. VI. Immo hæc diſciplina in academiis eo magis tractanda eſt, cum hi, quibus aliquando cura reipublicæ ſimul tradenda eſt, in hoc loco inſtrui, & animus eorum eis doctrinis præparari debeat, quæ civilem tranquillitatem promovent (*l*).

§. VII. Contra hanc neceſſitatem urgetur, jus naturæ eſſe incertum, & medium illud cognoſcendi, ſcilicet *rationem*, eſſe corruptam. Verum certitudinem ejus ſupra jam adſtruxi, neque ratio tam corrupta dici poteſt,

---

doles & *natura*, ex hac diſciplina peti debet, etiam in jure publico particulari, licet *modus* & *exercitium* aliunde definiatur. Experta eſt Germania ſummo cum detrimento ruditatem antiquorum Juriſconſultorum. Nam quæ non erant definita legibus publicis, ex *jure Romano* ſæpe inepte explicare voluerunt, immo, quod mireris, indolem jurium ſummorum, non aliunde, quam ex *jure Romano*, vel etiam *Canonico* rectius haberi poſſe, arbitrari ſunt. Unde Pontificii tempore LUDOVICI BAVARI contra Cæſares pugnavere, ex jure Canonico: qui a Cæſaris partibus ſtabant, ex jure Romano, quo nihil ineptius excogitari potuit. Quæ enim in jure Romano reperiuntur principia hujus diſciplinæ, non inde petenda, & obtorto collo applicanda, ſed ex proprio foro. Tractatus hinc inde eo tempore *de poteſtate ſacra & ſeculari* conſcriptos, tribus voluminibus nobis conſervavit GOLDASTUS *de monarchia imperii*, ubi rarius aliquid ſolidi apparet, ſed pleraque ex more illius ſeculi auctoritate legum Romanarum, vel canonum ſunt confirmata. Denique (4) plura quoque in legibus publicis particularibus reperiuntur, quæ ſunt concluſiones ex hac diſciplina, & ſic itidem non recte intelliguntur, niſi hac diſciplina animus bene ſubactus fuerit.

(*k*) Rempublicam Judaicam in exemplum trahamus, quæ pluribus fuit circumſcripta legibus tam *publicis*, quam *privatis*. Enimvero quis crederet, nullum hic quoque legum publicarum univerſalium adſuiſſe uſum? Eo prudentiùs adornata tunc fuit respubl., quo ſapientior ejus Præſes, ſummum Numen, & hinc eo ſanctiores quoque & ſimpliciores omnes leges, quales etiam ſunt ipſa ſcita naturalia. Sed in noſtris rebuſpub. tot corruptionum ſemina occurrunt, ut Deo gratiæ eſſent agendæ, ſi *jus publicum univerſale* eo, quo debeat, modo obſervaretur.

(*l*) Hæc eſt ratio ipſius RACHELII in *otio Noviom. ſ. introd. ad jus publ. c. 6. p. 28. ſeq.* quam his verbis inculcat: *Quia in examinandis vel decidendis controverſiis publicis nullius juris major uſus vel auctoritas, quam naturalis, ideo ſaltem non minori aſſiduitate & ſtudio illud, quam jus privatum, excolendum eſt. Quo enim magis quiſquam in illo profecerit, hoc ad publicas privataſque cauſas recte dijudicandas juriſque publici uſum aptior erit, ut magna laude digni ſint illi principes, qui etiam jus naturæ in ſuis academiis doceri inſtituerunt.* Quo rudiores ſunt principis adminiſtri, eo pejori ſtat reſpublica loco. Principes non raro ſuis affectibus reguntur & potentiæ indulgent: miniſtrorum itaque eſt, principi jura ſua & obligationem ſimul ob oculos ponere, & quibus ſalus populi contineatur legibus, non diſſimulare. THEOPOMPUS Rex Spartanorum quærenti, *quænam ratio ſervandi regni eſſet?* reſpondit, *ſi juſtam dicendi libertatem princeps amicis permittat.* FERDINANDUS II. in ſcheda quadam, poſt mortem ejus reperta, ita ſcripſerat: *canes mutos in conſilio non probare, qui nempe auctoritate cujuſpiam*

Digitized by Google

eſt, [*m*] ut hæc generalia fundamenta, quæ huc ſpectant, aſſequi nequeat, maxime ubi ratio haud irritata [*n*] ab affectibus judicat [*o*].

§. VIII. Porro urgent, doceri quidem jus naturæ ex voluntate Dei propendere, ſed tamen multa inde deduci, quæ voluntati Dei adverſa ſunt, (*p*) v. c. quæ verbo revelato aliter ſunt revelata; Deum autem non poſſe contraria velle. Verum id ſi fiat, culpa non huic diſciplinæ, ſed ſæpe his tribuenda, qui hoc jure non raro abutuntur ad ſuas malitias tegendas. Deinde quoque aliud eſt, utrum ex *jure naturæ* hoc vel illud cognoſci negetur; (*q*) & aliud, an jus naturæ aliquid præcipiat & vetet, quod directo ſit contra voluntatem Dei? quod negatur.

§. IX.

---

juſpiam ſe abripi ſinunt in ſententiam, quam alioqui non probant. JO. A CHOKIER *theſ. polit. lib.* 4. *c.* 2. *n.* 7. Sæpe principes controverſias, quas cum ſubditis, civitatibus, aliiſque collegiis habent, ſuis miniſtris committunt, ut ſua ſententia dirimant tamquam arbitri; quomodo autem apte hi decidere poſſunt litem, niſi in academiis eorum animus hac diſciplina tinctus fuerit?

(*m*) Quæ ad *internam* hominum *emendationem* ſpectant, ſæpe divinius lumen requirunt, ſed quoad illa, quæ ad externum hoc vinculum humani generis dirigendum ſpectant, *ratio naturalis* lumen ſatis idoneum eſt. Prout objectum cognoſcibile eſt, eatenus lumen, mediante quo cognoſcitur, comparatum eſſe debet. Craſſiora in rebus naturalibus lumen aliquod acutiſſimum & perſpicaciſſimum in vidente non requirunt, ſed tantum ſubtiliora & acutiora. Divina utique diviniori lumine percontanda, quia in hiſce *ſola ratio* non ſufficit, licet non levia aſſequi valeat, ſed quæ hanc hominum tranquillitatem externam firmant, craſſiora ſunt, ut lumine naturali ſatis poſſint cognoſci.

(*n*) Lumen naturale inprimis corrumpitur affectibus; quando vero in *theſi* judicamus de *juſto* & *injuſto*, ordinarie vacui ſumus affectibus. Simile quid occurrit in aquis, quæ, ſi nullo graviori motu concutiuntur, pellucidæ & clariſſimæ ſunt, ut objecta in illis repræſentari poſſint; ſin turbatæ & motu vehementi quaſſatæ, puriorem faciem ſuam amittunt, neque commode objecta obvia repræſentant.

(*o*) Sunt quidem, qui urgent, ne quidem legem per Moſen revelatam ſufficienter fuiſſe intellectam quoad *interiorem ſanctitatem*, adeoque optimum legis hujus interpretem CHRISTUM in carnem veniſſe. Verum cogitandum erat, de *interiore ſanctitate* legum reſpectu Dei *in ſtatu civili* diſſeri non poſſe, ſed hæc eſſe *monita*, quæ cujuſvis hominis internam correctionem tangunt, ad fora autem civilia, quæ de *externis* judicant, ſpectare nequeunt, quin quod ob ſtatum corruptum leges aliter ferri & applicari nequeant, quam quatenus in *externa* acquieſcunt *obligatione*. Quæ ad internam ſpectant, utique *commendanda*, *ſuadenda* & *docenda* ſunt, ſed illa ad forum non pertinent, ſed alterius ſunt diſciplinæ. Dicis, atque ita inutilis eſt hæc doctrina, cum hominem non corrigat; concedo eo reſpectu, ut legibus naturalibus ſalus externa non poſſit obtineri, ſed tamen utilis eſt ad *ſalutem externam*, quam interim, cum homines mali ſunt, eadem ratione quærere debemus, qua frœna imponimus beſtiis & furioſis, ne amplius noceant. Per leges nunquam intendimus homines *pios* facere, ſed *quietos*, *tranquillos*, *ſociabiles*.

(*p*) Non poteſt negari, quoſdam ſingulari Dei permiſſione in ſenſum reprobum fuiſſe actos, ut quævis ſcelera ex jure naturæ defenderent, & quid mirum, cum etiam Theologi non raro opera carnis ex ſacris literis defendant: ſed quis inde utilitatem neceſſitatemque ſacrarum literarum vellet negare? Ubique ſunt extrema vitanda, ne omnem neceſſitatem negemus, neque eam nimis extollamus.

(*q*) Quæ jure naturæ *permiſſa* dicuntur, hoc ſenſu capienda, quod non ſit contra leges naturales, vel rectius, quod jus natu-

Digitized by Google

§. IX. Alii inſtant, jus naturæ, licet gentiles eo uſi fuerint, inter Chriſtianos tamen excolendum non eſſe, quippe quibus lumen divinius datum ſit. (*r*). Sed id ad Chriſtianos, qui ethnice vivunt, applicari nequit, alioquin & leges civiles eſſent ejiciendæ ex Chriſtianiſmo.

§. X. Ex deducta *neceſſitate* etiam ejus *utilitas* per ſe patet. Nam [I.] conducit hæc diſciplina, ut jus publicum *particulare* inde ſolide interpretari, & quid juris ſingulis in Rep. competat, docere poſſimus.

§. XI. Porro utilitas [II.] ſeſe exſerit, quod in eo, ubi deficit jus poſitivum publicum, ad hoc ſit recurrendum.

§. XII.

---

naturæ primario ad illa negotia non pertingat, atque ex jure naturæ decidi non debeant, ſed potius ex regulis *officiorum humanitatis*, vel in genere *pietatis internæ*. Neque enim, ut ſæpe dictum, jus naturæ ad omnes ſpectat actiones, ſed ſuum habet circumſcriptum forum, ultra quod non progreditur. Inepti ſunt, qui de *juſto* vel *injuſto* illarum actionum, quæ ad jus naturæ non ſpectant, quærunt, dum potius ad aliam normam exigi debeant. Unde tales actiones ſatis emphatice & convenienter vocari ſolent *non injuſtæ*, ſeu quod, quia lege naturali de iis non diſponitur, non poſſint dici *juſtæ* aut *injuſtæ*, ſed quod reſpectus *juſti* & *injuſti* ad eos non pertineat. Hinc nemo de jure naturæ violato conqueri poteſt, qui jure permiſſo utitur. Sic itaque, infers, ad minimum jus naturæ eatenus, quatenus *jura*, ſeu *facultates morales* tradit, erit repudiandum. Sed nec hoc quidem inde fluit. Vivimus in ſtatu corrupto, in ſocietate humana, ubi quilibet alterius ſorte debet eſſe contentus, ſi tranquillitatis & pacis jus non lædat: quæ præterea agit, hactenus pro *licitis* INTER HOMINES haberi debent, & ſuos effectus INTER HOMINES ſortiuntur, licet poſſint eſſe contra voluntatem Dei. Quo ipſo tales quidem peccant contra Deum, ſed proximo ſuo injuriam non inferunt, ſeu ejus jus non lædunt, quod ex hac diſciplina æſtimandum. Quatenus autem hæc amori & voluntati divinæ *alio reſpectu* adverſari videmus, eatenus *doctrina*, *adhortationibus*, aliiſque *ſuadendi mediis* alter inducendus, quæ ſi inſuper habeat, habebunt actus hi ſuos effectus *juris* INTER HOMINES, ut cogi, puniri, vel ad quid præſtandum adſtringi in foro nequeant.

(*r*) Qui talia opponunt, in ea ſunt opinione, quaſi jus naturæ ideo in academiis tradatur, ut homo exinde ad *internam* & *externam felicitatem* adſpirare queat. Sed ſi qui ſunt, qui hoc tradunt, in eo limites hujus doctrinæ tranſcendunt. Nihil ulterius operatur jus naturæ, quam leges civiles in republ. Tolle has & habebis diſſociatam multitudinem & bellum Hobbeſianum. Unde non negandum eſt, illos lumen divinius ſequi, neque ſolo jure naturæ vivere debere, qui volunt eſſe Chriſtiani. Sed (1.) quæritur, an propterea jus naturæ, & ejus cultura ſit intermittenda? Vivimus cum Chriſtianis, qui ethnico more vivunt, & qui legum freno ſunt compeſcendi, quales qui ſunt, non audiunt ſæpe in republ. leges manſueti Chriſti. (2) Si hoc argumentum valeret, leges quoque civiles eſſent eliminandæ, quia neque ex LL. civilibus quis intime bonus redditur; quamdiu autem (3.) Legibus civilibus operam dare debemur, tamdiu cultura *juris naturæ* non eſt negligenda. Neque (4) jus naturæ ad alium eſt excolendum finem, quam ut, quomodo ſuum cuique ſit tribuendum inter homines, *remediis civilibus* in foris externis, inde diſcamus. Decipitur, qui putat, ſe ex jure naturæ velle ſalutem æternam conſequi; ſed non decipitur, qui dum videt, ſe legibus incumbere debere propter ſtatum corruptum, in hunc finem jus naturæ explicat, tradit & illuſtrat, quo magis legum poſitivarum doctrinam planam facere poſſit. Si omnes eſſemus Chriſtiani, nec regnis aut rebuſpubl., nec legibus, nec aliis rebus opus haberemus,

quia

§. XII. Denique [III.] inſignis uſus hujus doctrinæ in eo conſpicuus eſt, ne cum vulgo reſpectus diverſos (*ſ*) in negotiis occurrentes confundamus, *utilitatis* quæſtiones a *juris*; has vero rurſus ab illis, quæ ad hominum *internam ſalutem* pertinent, diſtinguamus.

§. XIII. Ex his omnibus demum concludo, melius eſſe, ſi jus naturæ excolendum non eſſet, & homines intra ſe admitterent ſpiritum pacis Chriſti, quia ſic leges eis non eſſent poſitæ; ſed poſtquam vivunt in *ſtatu corrupto* ſub *lege*, leges quoque, inprimis naturales, ſunt excolendæ (*u*).

C A-

---

quia juſto non eſt lex poſita: ſed poſtquam vivimus cum Ethnicis, qui legibus conſtringendi in republ jure naturæ carere non poſſumus.

(*ſ*) Cujuslibet negotii varii dantur reſpectus. Sic enim quæritur, an *utiles* ſint in vita civili? an *juſtæ* ſint actiones? an *ſalva conſcientia* fieri poſſint? an ad hominis intrinſecam emendationem faciant? Qui utilitatem juris naturæ negant, revera omnia confundunt, vel ſaltem naturam cujuſcumque reſpectus non penitius conſiderant. Scilicet quando quæritur, *an hoc juſtum ſit*, non ſtatim diſquiritur, *an illud ſit utile*, aut homini proficuum *ad internam emendationem*, ſed tantum, an princeps, vel magiſtratus in repub. *de jure* hoc agere poſſit, ita ut aliis re ipſa nulla fiat injuria. Qui hæc confundunt, ſæpe in craſſiſſimum incidunt Papatum. Quæſtiones juris naturæ ordinarie in *litium diſcuſſione* ventilantur; quando jam alicui deciſio alicujus controverſiæ committitur, eamque vellet ſecundum regulas, quæ interiorem hominum correctionem unice reſpiciunt, dijudicare, illamque ſententiam ita exequi, remediis civilibus illa ſubjiceret, quæ erant ſuadenda, immo aliter reſponderet, ac quidem interrogatus erat, eodem modo, ac ſi grammaticus de verbo quæreret; cujus eſſet generis? & alter ex logica reſponderet, eſſe *ſubjectum*, vel *prædicatum*, vel eſſe genus *infimum* vel *ſubalternum* &c. Non parum tales abſunt ab exemplo Pontificum Romanorum, qui ex dicto Chriſti *Matth.* XVIII. remedium aliquod civile, ſcilicet *denunciationis evangelicæ* exſtruxerunt, ſub eodem prætextu, quod Chriſtianorum negotia ſint judicanda ſecundum leges Chriſti. Dicis: atqui tamen una eſt veritas. Ergo ſecundum illam unam veritatem res eſt decidenda. Reſpondeo, id non negari, quando *uno eodemque reſpectu* res conſideratur; ſed quando diverſo reſpectu, diverſa quoque inde oritur veritatis ratio. Cape exemplum. Princeps tributum imponit. Quæſtio prima, an hoc ſit *utile* Reipublicæ? Quod aliquando ita eſſe poteſt, aliquando non. Alia quæſtio, an *jure* hoc faciat princeps? & an ſubditi ſint obligati ad id ſolvendum quoad forum exterius? id quod affirmatur; & denique alia eſt quæſtio, an princeps *in foro conſcientiæ* tutus ſit, ſi nimium graver ſubditos? quod aliquando negandum. Vides, eandem quæſtionem pro diverſo reſpectu & affirmari & negari poſſe.

(*u*) Paulus dicit, impiis leges eſſe poſitas, non juſtis, quod itidem de LL. naturalibus iudico. *Factæ ſunt leges*, inquit ISIDORUS *in c.* I. *D.* 4 *ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur nocendi facultas*. Cum itaque homines peſſime vivant, ſtatus præſens, proh dolor! eſt legalis. Melius eſſet, ſi careremus medicis, quia ſic ægroti deficerent; ſed pro ſtatu præſenti ad *bonum extraordinarium* referendi, ut malum ingens eſſet, ſi iis carere deberemus. Sic etiam jus naturæ omnino excolendum, adeo, ut pro præſenti rerum ſtatu neglectus hujus ſtudii multa mala poſt ſe trahat, ſicuti cultura ejuſdem multum inſeruit ſtatui corrupto præſenti, ut omnia ſingulorum officia eo rectius exinde dirigi poſſint.

Digitized by Google

C A P U T. V.

DE

AUCTORIBUS, SUBSIDIIS, ET CAUTIONIBUS CIRCA HANC DOCTRINAM.

§. I. QUemadmodum ante H. GROTII & HOBBESII tempora totum jus naturæ Scholaſticorum nugis corruptum fuit, (x) ita non mirandum, ſi idem fatum hæc quoque diſciplina habuit.

§. II. Neque Juriſconſulti, (y) qui ultra Juſtinianum ſapere voluere,

Boehmeri Jus Publ. G in

(x) In craſſiſſimo papatu, quo obnubilabatur Germania, cum Chriſtianiſmum reciperet, fere omnis eruditio monaſteriis erat incluſa. Nam *ſeculares* qui vocabantur, magis armorum uſum, quam ſtudiorum ſibi convenire ducebant. Legum doctrina non quidem incognita eſſe poterat, ſed ita tamen tractabatur, ut magis incumberent *legi poſitivæ*, quam doctrinæ juris naturalis. Introductis academiis, ſtudium juris Romani etiam in Germania florere cœpit, ſed limites fori ſui non egrediebantur legiſtæ. Immo licet ante introductas academias jus Romanum paulatim inclareſcere inciperet, ceu docet Dn. HERTIUS *de conſult. LL. & judic. ſpec. Rom. Germ. reſpubl.* §. 14. haud tamen conſtat, ad hoc *jus univerſale* fuiſſe provocatum, ſed magis ubique leges Romanæ audiebantur. Philoſophis res erat cum Ariſtotele, & juriſconſultos cura explicandarum legum Roman. diſtrictos tenebat; hinc Theologi partem *Theologiæ moralis* eſſe putabant doctrinam juris naturæ, turpiter officia hominis, qua talis & qua Chriſtiani confundentes. Atque ſe ad hanc doctrinam excolendam eo certius jus habere exiſtimabant, quod a patribus, BASILIO M. GREGORIO Nazianzeno, CHRYSOSTOMO aliiſque plura capita juris naturæ exculta eſſe viderent, quorum ut veſtigia legerent, ſedulam navarunt operam, maxime cum Juriſconſulti ne hiſcere quidem auderent contra eorum ſententias, quippe quibus alioquin facile nota hæreſeos inuri potuiſſet. Neque turpe ſibi ducebant, ex juris naturæ quæſtionibus articulos fidei formare, eoſque aliis obtrudere. Cum itaque Patres Theologiam moralem cum jure ſemel confudiſſent, neque officia Chriſtianorum & hominum diſtinxiſſent, quod nec AMBROSIUS *in libris tribus de officiis* præcavere potuit, mirandum non eſt, quod in tanta barbarie temporum, quibus ſcholaſtici Theologi dominatum obtinuere, confuſio hæc quotidie creverit, deciſioneſque ex canonibus, conciliis, ſententiis Patrum, S. Scriptura aliiſque petitæ fuerint, cujus rei documenta ſi quis legere geſtiat, ipſos ſcholaſticos adeat opus eſt. Sed & *moralem doctrinam ſtricte dictam* non omiſerunt, immo, quod mireris, multa juris Romani capita, unice forum Romanum antiquum redolentia, ſub ſpecie *juris naturæ* venditarunt, & ſic miſeri omnia confuderunt. Quamvis vero LUTHERUS tempore reformationis ſcholaſticorum ineptias ſatis caſtigaret, tamen vel PHILIPPI MELANCTHONIS nimius & cœcus amor in ſcholaſticam doctrinam impediit, quo minus hæc doctrina expurgari potuerit, ut inde nomen *communis Germaniæ Præceptoris* abſque ſuo merito obtinuerit.

(y) Referam huc judicium GROTII haud vulgare de Juriſconſultis. Diviſit eoſdem in tres claſſes: in *prima* ſunt ipſi Juriſconſulti R. & alii legum conditores, & his multum ſe deferre dicit: in *ſecunda* eos commentatores ponit, qui poſt IRNERIUM vixere, qui omnes controverſias illuſtres ſecundum barbatiem temporum ex legi-

Digitized by Google

in controverſiis illuſtribus alia inceſſerunt via, ſed hi quoque, fatente GROTIO, Scholaſticam ſubtilitatem cum *legum* & *canonum* cognitione conjunxere.

§. III. Advenere tandem tempora, quibus ſolidiori ſtudio hæc diſciplina coli cœpit, GROTIO & HOBBESIO (z) uno eodemque tempore, quamvis diverſo ſtudio huic doctrinæ, incumbentibus.

§. IV.

---

legibus Romanis definire voluere, unde ab iis hæc diſciplina plane neglecta. *Tertia* claſſis eos occupat, qui humaniores literas cum ſtudio juris Rom. conjunxere. Sed de his in *proleg.* §. 55. itidem aſſerit, quod in jus hoc commune aut nunquam, aut non niſi leviter exſpatientur, & quod præterea ſcholaſticam ſubtilitatem, in qua tunc omnis videbatur concluſa eruditio, cum legum & canonum cognitione conjunxerint, quem in finem potiſſimum duos in exemplum adducit Hiſpanos Juriſconſultos, COVARRUVIAM & VASQUIUM. Hic FERNANDUS VASQUIUS ſcripſit *controverſias illuſtres*, qua in materia inprimis debuiſſet *jus publicum univerſale* fundamenti loco ponere, qui tamen nugas ſcholaſticorum magis prætuliſſe videtur. Inde non mirandum, BOECLERUM *in præfat. ad Seld. Jus N. & G.* judicium ſequens de Vaſquio adduxiſſe: *Diffuſam argumento, diſtinctam profectuum gradibus, nec raro involutam auctorum ſententiis ſapientiam, quam non ſufficiat fidentius aggredi, Fernandus forte Vaſquius documento eſſe queat. Qui cum tanto inſtructu apparatuque hunc locum ſibi excolendum ſumpſiſſet, ut inſtar Bibliothecæ nonnullis videretur præſtare, factum tamen facile opineris, ut negligentius pleraque cumulando, ordini & diſcretioni inter diſputandum parum ſerviendo, placita aliorum non ſatis examinando, ſua ſæpius aſſeverando, quam probando, componendo denique, quæ conſtare ſibi invicem non poterant, haud pauca de arduis intricaverit potius, quam expediverit.* Scripſit etiam FRANCISCUS HOTTOMANNUS controverſias illuſtres, ubi defectum hiſtoriæ in VASQUIO deſideratum ſupplevit. Ingraveſcente Tyrannide Papæ jura imperantium ad ſe trahere cupientis, ſubortæ ſunt variæ lites inter Cæſares & Papas, illis jura ſua defendentibus, his impugnantibus. Singuli ſuos aſſeclas habuere, ex quibus ſcripta varia, tempore præſertim LUDOVICI BAVARI, in lucem edita ſunt. Sanior tamen philoſophia ſimiliter in pleriſque deſideratur; vel enim canonibus & legibus Romanis pugnant, quo nihil eſt abſurdius, ubi de poteſtate imperantium quæritur, vel ex Scriptura S. ſed obtorta & valde perverſa interpretatione, vel denique ſcholaſtica philoſophia, ſua probant: ſed quantæ hic ſubtilitates interſperſæ, vel ex RUDOL. PRÆLLEI *de poteſt. pontif. & imper.* ſcripto *tom.* 1. GOLDASTI *p.* 40. inſerto videre licet. Legatur præterea ANTONII DE ROSELLIS *tr. de monarchia ſeu poteſtate Imp. & Papæ tempore Sigiſmundi editus*, & a GOLDAST. *tom.* 1. *p.* 252. relatus, ubi contra papam diſputans, quod imperator a papa non acceperit poteſtatem, hoc potiſſimum urget, quod eam habeat a populo Romano, qui hanc juriſdictionem tranſtulit in principem *per* §. 6. *J. de J. N. Gent. & civili*. Egregium certe argumentum! Poſtquam deinde tempore reformationis Juriſconſulti *juris publici* Imperii noſtri ſtudium excolere cogerentur, & tamen deprehenderent, non omnia ex legibus fundamentalibus & obſervantia imperii decidi poſſe, immo & ſtatus rei Germanicæ non ita omnibus conſtaret, multominus jus publicum univerſale hactenus Juriſconſultis curæ fuerat, non aliter fieri poterat, quin loco hujus *neceſſariæ diſciplinæ* jus Romanum ubique allegarent, & in ſubſidium ad illud recurrerent, quod nunc quidem, reſtituta hac diſciplina, merito reprobamus.

(z) Fuit GROTII principale Inſtitutum, ut Jus Nat. quatenus in controverſiis illuſtribus uſum præberet, a Scholaſticorum nugis liberaret, & eo, quo par eſt, modo traderet. THOMAS HOBBES *in præf. lib. de corpor.* de ſe ipſo gloriatus

eſt,

Digitized by Google

§. IV. HUGONIS GROTII inſtitutum (*a*) potiſſimum hunc habuit ſcopum, ut oſtenderet, ex quo fonte controverſiæ inter gentes, quæ commode ad tempus vel *belli* vel *pacis* referuntur, decidi poſſent, quamvis hinc inde multa inſeruerit, quæ ad *jus publicum univerſale* ſpectant. (*b*).

§. V. THOMAS HOBBES magis intentus fuit, ut jus publicum univerſale enucleatius traderet, & jura imperantium excoleret; ſed quamvis omnia methodo mathematica connectere allaboraverit, non raro tamen lapſus deprehenditur; (*c*) plures proinde, cenſuras exper-

tus-

eſt, quod reſtaurator hujus diſciplinæ fuerit, his verbis: *Phyſica res novitia eſt, ſed philoſophia civilis multo adhuc magis, ut quæ antiquior non eſt libro, quem de cive ſcripſi.*

(*a*) Scripſit hunc tractatum *de jure belli & pacis* GROTIUS potiſſimum ſuaſu NICOLAI CLAUDII FABRICII PEIRESCII, ut refert PETRUS GASSENDUS *in vita Peireſcii lib.* 4. Inſtructus erat laudatus PEIRESCIUS omni diſciplinarum genere, & quoniam tot defectus in jure naturæ animadvertebat, GROTII autem, qui tunc e patria exul in Galliam ſeſe receperat, ſubactum tanta eruditione ingenium perſpexerat, ut neminem ad excolendam hanc doctrinam ratus ſit aptiorem, quam ipſum GROTIUM, ei mox auctor ſuaſorque fuit, ut priſtino nitori eandem reſtitueret, quod & feliciter perfecit. Sed non potuit non hic labor irritare crabrones, præſertim apud eos, qui adhuc Scholaſticæ doctrinæ innutriti erant, hinc tot cenſuras, quamvis ſæpe ineptas, ſuſtinere debuit. Inprimis vero offendit aulam Romani præſulis, adeo ut prælaudatus ejus tractatus, ex ſacra indicis congregatione Romæ anno 1627. in numerum vetitorum librorum relatus ſit. Neque enim conſilium videbatur aulæ Romanæ, ſi diſciplinæ hæ priſtinam reciperent integritatem, quia ita de *poteſtate Cleri* actum fuiſſe videbatur, qui ſe extulerat ſuper omnem poteſtatem, & novam ac plane monſtroſam rempublicam in ſingulis rebus publicis in rudiitate ſeculi exſtruxerat, ut non poſſe non e re aulæ Romanæ eſſe, libros optimos ſupprimere, & ſedulo laicis inculcare, rationem humanam captivam ducendam eſſe ſub obedientia Eccleſiæ Romanæ. Non defuere tamen ex ipſis Pontificiis, qui hanc iniquam cenſuram Romanenſium ægre ferrent, uti declaratum *in præfat. in* BOECLERI *animadverſ. ad Grot.*

(*b*) Inter primos numerandos eſt GROTIUS, qui *jus publicum univerſale* excolendum ſuſcepit, quia ubivis fere doctrinas huc ſpectantes inſeruit, præſertim *l.* 1. *c.* 3. ubi naturam *ſummi imperii* explicat, & contra monarchomachos diſputat, *c.* 4. ubi *de jure ſubditorum*, & eorum reſiſtendi licentia, *l.* 2. *c.* 5. ubi *de jure in ſubditos*, *c.* 6. ubi *de alienationibus imperiorum* eorumque rebus, *c.* 7. ubi *de ſucceſſionibus in regna*, *c.* 10. ubi *de modis, quibus imperium finitur*, *c.* 14. ubi *de imperantium promiſſis, contractibus & juramentis*, *c.* 20. ubi *de pœnis* agit, ut taceam loca alia, quæ hinc inde in aliis capitibus interſparſit. Liber hic immortalis Gallice quoque extat interprete COURTINO, ſed nitidiori ſtylo, ſenſuque magis apto in Gallicum ſermonem translatus eſt nuper a BARBEYRACIO, viro doctiſſimo, qui hac interpretatione inſignem lucem ei attulit. Denique ante aliquot annos quoque in Germanicam verſionem translatus eſt, cui illuſtris THOMASIUS eruditam præfationem præmiſit.

(*c*) Facies Angliæ turbulenta, quæ tempore HOBBESII fuit, videtur ei anſam dediſſe, ut *imperantium poteſtatem* nimis & ultra modum extolleret, & ſubditorum ſtatum deprimeret. Poſtquam enim diſſidia inter Regem Angliæ, & Parlamentum utrumque Anglicum & Scoticum eſſent nata anno 1640. quæ ex variis cauſis, partim occaſione Puritaniſmi, partim ex contumacia CAROLI I. partim aliunde profi-

Digitized by Google

tus. (*d*) Interim eundem plura in hac doctrina ſolidius & eruditius excuſſiſſe, eruditi ex merito fatentur.

§. VI. In plurimis quoque HOBBESIUM ſecutus eſt poſtea ADRIANUS HOUTUYN, Juriſconſultus Belga in *tr. de Politica contracta generali*, (*e*) quamvis hoc ipſum diſſimulare voluiſſe videatur. In principiis quodammodo diverſis, in eo tamen fere cum eo conſpirat, quod imperantium poteſtatem ubique & per omnia, etiam *in ſacris*, faciat illimitatam, adeoque in multas reprobandas ſententias incidat.

§. VII.

proficiſcebantur, adeo, ut tandem flamma in bellum civile contra Regem erumperet, HOBBESIUS ſeceſſit Lutetiam Pariſiorum, ibique tractatum de *cive* edidit, & cum a partibus Regis ſtaret, non potuit non in eo libello *poteſtatem imperantium* nimis extollere, ut eo fortius ſuam doctrinam Anglicanis tumultibus opponeret. Revera turbæ Anglicanæ repræſentabant ſtatum belli omnium contra omnes, & miſeriam dilaceratæ reipublicæ plures deplorabant. Atque hæc miſera facies rerum, quotidie menti ejus obvia, adeo eam occupavit, ut crederet, & ſibi plene perſuaderet, *ſtatum naturalem* fuiſſe ita turbulentum, & perpetuum bellum omnium contra omnes. Edidit deinceps anno 1651. librum, cui titulus *Leviathan*, quo nomine *civitatem*, ceu *hominem artificialem*, cujus anima princeps ſit, intelligit, & in illo de *poteſtate civitatis eccleſiaſtica & civili*, pro jure Regis & Epiſcoporum contra membra Parlamenti agit, quoniam Scoti imprimis Puritaniſmum introducere volebant, rege contra nitente, & Epiſcopos ubique defendente, Puritanoſque eccleſiis ejiciente. Ceterum Matheſeos ſtudio operam aſſiduam dederat, adeo ut etiam principem de Wallis in Galliam ſecedentem in hoc ſtudio inſtitueret, atque hinc non mirandum, quod *tr. de cive* omnia methodo mathematica connectere tentaverit, quamvis ſtatim in prima connexione ingentem hiatum commiſiſſe videatur. Potiores ejus errores collegit HOUTUYN *in polit. gener. in fin.*

(*d*) Nactus eſt plures adverſarios, quos refert Dn. LUDOVICI *in hiſtor. juris N.* §. 37. & Auctor, qui anno 1681. *vitam ejus* edidit. Aſſeclas paucos habuit, præter LAMBERTUM VELTHUSEN *in tr. de princip. juſti & decori*, & JO. CHRISTOPH. BECMANUM. Alii tamen, ut PUFEND., & recentiores juris naturæ Doctores multum ex eo hauſerunt, ſuiſque doctrinis intulerunt, reprobandis rejectis.

(*e*) Prodiit hic liber Hagæ Comitum anno 1681. ubi Auctor ſub hoc nomine *jus publicum univerſale* adumbravit. Acute & ſubtiliter omnia connectit, ut niſi nimis Monarchiſmo abſoluto indulſiſſet, ſubditoſque in claſſem brutorum conjeciſſet, vix aliquid deſiderari potuiſſet. Multa ex HOBBESII doctrina hauſit, ſed ne hoc feciſſe videretur, collegit in calce *errores Hobbeſianos*, quaſi minime cum eo feciſſet. Interim capitaliores haud effugit, quin potius ſtrenue ſecutus eſt, immo in nonnullis ipſum HOBBESIUM adhuc ſuperaſſe videtur. Magis ſobrie tamen in primis principiis, ubi fundamentalem propoſitionem juris naturæ explicat, inceſſit; agnovit enim, legem naturæ fuiſſe ante civitates, eamque in *pace colenda* conſiſtere, hanc autem propter hominum depravatam naturam non potuiſſe in effectum commode deduci, niſi civitatibus introductis, cum pax tuta extra imperia haberi haud poſſit. Enim vero ubi ad poteſtatis civilis indolem dilabitur, nullos eidem limites ex jure naturæ ponit, vel tales ponit, qui principem plane non adſtringunt; dum jus interpretandi leges divinas ex nat. jure principi adſcribit, adeoque in effectu eoſdem tollit. Præterea principem *papam abſolutiſſimum* pronunciat, qui poſſit omnia decidere, articulos fidei per modum legis imperare, confunditque paſſim officia imperantis *qua talis*, & qua *doctoris*, dum, quæ *docenda* & *ſuadenda* ſunt, ad imperantis *qua talis* officium pertinere contendit.

Digitized by Google

§. VII. Hoc idem thema plenius excuſſit ULRICUS HUBERUS in tr. *de jure civitatis*, (*f*) qui in plurimis quoque ſe HOBBESIO oppoſuit; neque tamen ſe intra limites hujus doctrinæ ſemper continuit, quin potius plura, quæ ad *jus privatum* ſpectant, immo quæ a reſpectu *juris* prorſus aliena ſunt, intexuit, de cetero dignus, qui circa hoc ſtudium commendetur.

§. VIII. Neque omittendus eſt B. Dn. de PUFENDORFF, qui *in tr. de jure N. & G.* (*g*) hanc doctrinam *libro ſeptimo & octavo* ſolide explicuit, quamvis omnia capita huc ſpectantia haud plene pertexuerit, quod de aliis quoque monendum, qui univerſam juris naturæ diſciplinam uno ſyſtemate complexi ſunt.

§. IX. Inſignem præterea induſtriam & curam circa hoc jus excolendum ſuſcepit Dn. CHRISTIANUS THOMASIUS (*h*) & plura a PUFEN-

tendit. Hinc juſtas meruit cenſuras PUFENDORFII *in tr. de habitu relig. ad vitam civilem*, ubi in calce auctorem ex profeſſo refutavit.

(*f*) Prima editio admodum ſuccincta, ſed quæ anno 1694. publici juris facta, varia incrementa accepit, ubi *ſect. V. l.* 1. inprimis multa aliena immiſcuit, v. c. *de principio cognoſcendi divinitatem ſcripturæ ſacræ*, *de teſtimonio obſignante fidem receptam*, item *quod ratio non ſit principium cognoſcendi divinitatem ſcripturæ ſacræ*, aliaque plura. Sed & quæ ad *jus privatum* ſpectant, non omiſit, adeo, ut hunc tractatum pro ſyſtemare juris tam *publici*, quam *privati* univerſalis haberi poſſe, quidam judicent. Commentarium uberiorem in eum ſcripſit Dn. NIC. CHRISTOPH. L. B. de LYNKER, ſed qui integer hactenus editus haud eſt. Ante aliquot annos illuſtris THOMASIUS prælaudatum tractatum de novo edi curavit, & ſuccinctis annotationibus præclare illuſtravit.

(*g*) Fata PUFENDORFII notiſſima ſunt, & pleraque adducta a Dn. LUDOVIC. *in hiſtor. jur. nat.* HOBBESIUM in plurimis ſecutus, adeo, ut *c.* 1. *lib.* 7. civitatum geneſin ex eo plenius explicaverit. Totam hanc ita inſtruit diſciplinam, ut *lib.* 7. *naturam*, *indolem*, *affectiones* aliaque ad ſummum imperium ſpectantia enucleet, & *lib. ſeq.* ipſa jura examinet. Quantum hic Auctor præſtiterit, omnes in comperto habent, quia plerique PUFENDORFIUM hodie ſequi non dubitant. Ante aliquot annos Dn. HERTIUS prædictum tractatum de novo edidit & elegantiſſimis notis illuſtravit atque auxit. Sed etiam hoc fere eodem tempore Dn. JOANNES BARBAYRAC illum gallico idiomate edidit, ſub titulo: *le Droit de la nature & des gens, ou ſyſteme general de principes les plus importans de la morale, de la juriſprudence, & de la Politique avec de notes du traducteur, ou il ſupleè, explique defend & critique les penſèes de l' auteur, & une preface, qui ſert d' introduction à tout l' ouvrage*. Prædictus JOANNES BARBAYRAC elegantiſſimam præfationem operi præmiſit, in qua imprimis de demonſtratione in ſcientiis moralibus admittenda agit, & objectionibus quibuſdam reſpondet. Addit deinde varias rationes, quibus factum eſt ut hæc diſciplina parum antea exculta fuerit. Obſervat, Patres inprimis plane hanc doctrinam corrupiſſe, vel omnia confudiſſe, & tandem ipſos Theologos in ſequentibus temporibus eam dereliquiſſe. Ipſa verſio gallica elegantiſſima eſt, & ſenſum PUFENDORFIANUM clariſſime & nitidiſſime exhibet. Sed etiam præterea verſio germanica hujus operis ſub prelo eſſe dicitur.

(*h*) Inſtitutum illuſtris THOMASII ita a pleriſque, qui ſolida vulgaribus præferunt, approbatum eſt, ut, quid in hac doctrina præſtiterit mea quidem deductione haud indigeat. Explicuit primo hanc doctrinam in tractatu *de juriſprudentia divina*,

Digitized by Google

FENDORFIO prætermiſſa vel ſupplevit vel emendavit, & ſic quoque, quæ ad *jus publicum univerſale* ſpectant, magno judicio priſtino nitori reſtituit.

§. X. Spem etiam fecit (*i*) Dn. JOAN. NIC. HERTIUS, ſe editurum *ſyntagma juris publici univerſalis*. *Pædian* quandam ad hanc diſciplinam jam præmiſit, contentam in *diſp. de Juriſpr. univerſ. ſect.* 2.

§. XI. Politicorum ſyſtemata plurima quoque, quæ ad hanc doctrinam ſpectant, quamvis alieno in loco, exhibent; ſed vel inania ſunt, vel illa, quæ juris publici *particularis* & *univerſalis* ſunt, confundunt (*k*).

§. XII. Utiliſſime porro huc conferri poteſt CASPARI ZIEGLERI tr. *de jurib. Majeſt.* quamvis ſæpe quoque jus Romanum vel alias leges publicas particulares adhibuerit. (*l*)

§. XIII.

---

vina, ubi inprimis adverſariis PUFENDORFII in *lib.* 1. ſatisfecit. Poſtea anno 1705. ultimam manum huic operi addidit, *& fundamenta juris naturæ & gentium ex ſenſu communi deducta* edidit, in quibus inprimis principia *juſti*, *honeſti*, *& decori* miro judicii acumine ſecernere allaboravit, & juxta illa ipſa inſtitutiones ſuas jurisprudentiæ divinæ emendavit. Qui enim hactenus jus naturæ tradidere, hos diverſos reſpectus non diſtinxerant, & ſic plura inemendata relicta erant, quæ hujus ſummi viri opera in melius reſtituta ſunt, atque adeo emendationes ejus inſignem in hac doctrina de jure publico univerſali præſtant utilitatem. Si ipſe PUFENDORFIUS huc reſpexiſſet, plura capita omittere potuiſſet, quæ ad jus naturæ ſtricte dictum haud ſpectant, ut quæ de *officio erga Deum*, *erga ſe ipſum*, *de officiis humanitatis &c.* operoſa induſtria explicuit. Et hinc factum fuiſſe reor, ut plerique principium fundamentale ejus tolerare & concoquere haud potuerint, quod viderint, prædicta capita haud adeo commode ſecundum doctrinam *ſocialitatis* explicari potuiſſe, quas difficultates ſuperare facili labore quiviſſet, ſi quæ ad *juſti* doctrinam ſpectant, ab eo, quo *honeſtum* & *decorum* ducit, ſollicite diſtinxiſſet.

(*i*) Spem hujus operis fecit *in præfat. ad elem. prudent. civil.* ubi ſimul oſtendit, quantum interſit, hanc diſciplinam a *politica* diſtinguere. Prælia prædicta brevi, & ſummo digito tantum generalia hujus diſciplinæ demonſtrat, ſimul tamen utiliſſimas obſervationes exhibet, atque ſubſidia ſuppeditat, quibus quis tuto in hoc ampliſſimo campo optatos facere poſſit progreſſus.

(*k*) De *Politicorum* confuſa methodo jam ſupra actum. In hunc cenſum quoque BODINUS *de republ.* collocandus, qui itidem varias juris quæſtiones inſeruit, in quo & alii certatim eum ſecuti leguntur, vid. HERTIUM *in præf. ad elem. prudent. civ.* ARMISEI, BEROLDI, ALTHUSII, aliorumque tractatus, magis concluſiones, quam principia hujus doctrinæ ſiſtunt, unde incertis ſæpe vagantur rationibus, neque a particularibus hujus vel illius reipubl. ſcitis abſtinent. In eundem cenſum quoque refero *opus politicum* RUDOLPHI GODOFREDI KNICHENII, qui itidem omnia, *quæ juris ſunt*, *& quæ ad prudentiam politicam ſpectant*, mira confuſione miſcuit, ut certa fundamenta huic doctrinæ ibidem haud reperias.

(*l*) Si manſiſſet præfaudatus auctor in principiis & concluſionibus juris naturalis, ſane ampliſſime omnium jura majeſtatica pertexuiſſet. Sed ubique fere animum ad *jus publicum particulare* intentum habuit. Exempli loco adduco *cap.* 2. *l.* 1. ubi naturam criminis læſæ Majeſtatis exhibet, quam tamen totam fere hauſit ex doctrina juris Romani ſimiliter *cap. ſeq.* regalia magis explicat ſecundum conceptum juris feudalis, quam in ſe, & ſic quoque in reliquis capitibus verſatus eſt, ut adeo pro ſyſtemate *juris publici univer-*

ſalis.

Digitized by Google

§. XIII. Ceterum plures non integrum ſyſtema juris publici univerſalis ſcripſerunt, ſed *themata particularia* (*m*) perſecuti ſunt, veluti de jure circa ſacra &c. quæ itidem utiliſſime adhibentur.

§. XIV. Ad ſubſidia merito referri debent *facta publica* ſeu *hiſtoria*, (*n*) quæ illuſtrant egregie regulas generales hujus diſciplinæ, & judicium acuunt, quando illa ipſa ſecundum has regulas examinantur. (*o*)

§. XV. Immo cum jus publicum univerſale circa actiones publicas verſetur, inprimis hiſtoriæ eum in finem evolvendæ ſunt, ut de factis illis, jurene an injuria peracta ſint? judicari poſſit. Quemadmodum itaque plures ſatis commode & ex uſu hiſtorias quoad uſus politicos tractant, ita non inutile eſſe poterit, hiſtoriam civilem quoad uſus hujus juris pervolvere & excutere. (*p*)

§. XVI.

ſalis haberi nequeat, quod potius ſemper ſcita particularia a natura ſedulo ſint ſeparanda, quin quod tantum circa jura imperantium occupatus fuerit, quibus tota hæc doctrina non abſolvitur.

(*m*) Huc ſpectant varia CONRINGII ſcripta v. c. *de concedend. & revocand. privil. De Majeſtatis civil. auctoritate, & officio circa ſacra*. PUFENDORFII *tract. de habitu relig. ad vitam civil.* Dn. BUDDEI *diſs. de concordia relig. cum ſtatu civil.* HUGO GROTIUS *de imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra*. GERANDI NOODT diſſertatio *de religione ab imperio jure gentium libera*. Dn. BUDDEUS *de teſtam. Regum*, item *de ſolemnibus princip.* Dn. JO. PETER A LUDEWIG *de auſpicio regio* & alii ſimiles tractatus, quos omnes recenſere infinitum foret.

(*n*) In hiſtoriis ab omni ævo ampliſſimus numerus *factorum* occurrit, quæ hanc diſciplinam illuſtrare poſſunt. Non enim rectius doctrinæ inſinuantur, quam per *exempla*. Quid autem jucundius eſt, quam exempla *vera* adducere, & ſecundum principia hæc de illis judicare? Apprime LIVIUS *lib.* 1. *præf. Hoc eſt illud præcipue in cognitione rerum ſalubre & frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita monumento intueri, inde tibi tuæque reipub., quod imitere, capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites*,

(*o*) Hic cavendum, (1) ne ex *factis publicis* regulas ſtruamus, quod cum non ſollicite præcaveret GROTIUS, ſæpe lapſus deprehenditur. Nam quod in §. 40. *proleg.* afferat, *quod, ubi multi diverſis temporibus & locis idem pro certo affirmant, id ad cauſam univerſalem referri debeat*, id univerſale haud eſt. Nam (α) ſæpe opinio inveterata peſſima eſt, quod de idololatria aliiſque nævis verum: (β) plurima ſæpe gentes ex Hebræorum doctrina in ſuos uſus tranſtulerunt, & alii ab aliis didicerunt; Ægyptii quidem ab Hebræis, ab illis Græci, & ab his Romani, inde ſæpe tanta opinionum & ſententiarum conformitas, quæ tamen non arguit cauſam univerſalem. (2) Ut judicia auctorum facta enarrantium non promiſcue arripiamus, quod ipſum innuit GROT. *lib.* 1. *c.* 3. §. 5. *n.* 6. aſſerens, non omnia eſſe probanda, quæ a quamvis præclare famæ Doctoribus dicuntur. Sæpe enim tempori, ſæpe affectibus ſerviunt, & aptant τῷ μέτρῳ τὸ ϑέμαν. *Quare*, pergit, *danda eſt opera, ut in his rebus defecato utamur judicio, nec quæ excuſari magis quam laudari poſſunt, temere in exemplum rapiamus, in quo pernicioſe errari ſolet*. Conf. LIPSIUS *lib.* 1. *c.* 9. §. 12.

(*p*) Inculcat hoc HUBER. *in append. ad hiſtoriam civilem obſ.* 1. ubi obſervationes ex *jure publico univerſali* adjecit. Multi uſus politicos traxerunt ex Cornelio Tacito, ut FORSTNERUS & LELLIER Gallus &c. ſed quid impediret, quo minus uſus juridici ex hiſtoriis enucleari poſſent? Uſus eſſe poteſt varius: (1) ut ſic judicium acuatur, & principia jacta generalia applicare diſcamus: (2) ex factis ad ſimilia progrediamur, quoniam vix hodie ali-

§. XVI. Prævit in hoc inſtituto ULRICUS HUBERUS, qui eum in finem ſe *hiſtoriam civilem* tradidiſse fatetur, ut illam ad jus publicum univerſale attemperaret, & exempla curioſiſſima ſuppeditaret, quemadmodum etiam obſervationes (*q*) nonnullas in fine adjecit.

§. XVII. Simile fere inſtitutum fuit Dn. THOMASII, qui nuper admodum ſpecimina (*r*) ejuſmodi edidit, in quibus oſtendit modum & viam, quomodo ſecundum principia juris naturæ & gentium de factis publicis judicari debeat.

§. XVIII. Non inepte præterea Dn. HERTIUS *in juriſpr. univ. S.* 2. §. 13. jus divinum ad ſubſidia refert, quod optima & reipubl. maxime conſona inculcat principia, (*ſ*) quæ illuſtrationem egregiam in hac doctrina præbere poſſunt.

§. XIX. Cavendum vero ſedulo circa hanc diſciplinam, [I.] ne officia imperantium, *qua talium*, & quatenus ſunt *Chriſtiani*, confundamus. Quam-

---

aliquid accidere ſolet, quod jam ante non obtinuit. Hinc DIODOR. SICULUS *in præfat. hiſtoriæ ſuæ* demonſtrat, *rerum humanarum eſſe quendam circulum, in quo alii homines eoſdem eventus per vices, ut in ſcena, ludunt*. (3) Ut ita ex perpetua hiſtoria ſtatum rerumpubl. imperantium ingenia, mores, varia ſtudia addiſcamus. Supra enim jam dictum eſt, notitiam ſtatus reipubl. multum hic conferre, atque hinc demum acquiritur *erudita hiſtoriarum notitia*. In confeſſo itaque eſt, hiſtoricum abſque principiis *politicis* & *moralibus* revera parum proficere, cum non ſufficiat facta enarraſſe, ſed etiam de illis judicium ferri debeat.

(*q*) Obſervationes admodum breves ſunt, & tantum ſpecimen aliquod præ ſe ferunt. Ceterum plura *juris publici univerſalis* capita ex hiſtoria illuſtrantur. Sic oſtendit, dogma Hobbeſianum, *ſtatum naturalem eſſe bellum continuum*, fidei hiſtoricæ non omni modo congruere, ad minimum non omne poſſe tempus pacis excludi, licet admodum breve & minus tutum ſit. Nam gens genti diffidit, bellum infert, tamdiu pacifice, donec ſibi utile videatur. Sed & origo imperiorum, de qua mox, ex hiſtoria addiſcenda, & varii rerumpubl. eventus vel caſus eruditas obſervationes ſuppeditant.

(*r*) Titulus operis eſt: *Speciem juriſprudantiæ judicialis ex jure naturæ & gentium exhibitum in exemplis, de variis gentium negotiis & controverſiis*. In hoc tractatu decadem primam exhibuit controverſiarum illuſtrium, & plures alias decades *in præfatione* promiſit. Præſertim legi merentur obſervationes, quas *c.* 7. *de prætenſionibus* ſuggerit, ex quibus apparebit, quantum uſum hæc doctrina quoque in illis habere poſſit.

(*ſ*) Novi quidem, rempubl. judaicam fuiſſe *Theocraticam*; aſt quis aſſereret, omnia jura publica ibidem fuiſſe poſitiva? quin plura occurrunt, quæ hanc diſciplinam egregie illuſtrant, & ſic merito eo magis in exemplum adducenda. Quæ vero ad ſtatum Theocraticum intime ſpectant, ab illis hic abſtinendum, ne particularia jura cum univerſalibus confundamus. Inprimis hic peccari poſſe, quando de jure principis circa ſacra diſputatur, oſtendit PUFENDORFF *de habitu relig. ad vitam civil.* Quin ſacrorum ratio ita intime ſtatui Theocratico innixa erat, ut plura eſſent regibus injuncta, quæ alias illis ordinarie competere non poſſunt. Sic etiam oſtendunt S. litteræ qua ratione reſpublicæ, quæ pleræque peſſimum initium habuere, poſtquam tamen conſtitutæ ſunt, ſint dirigendæ ad culturam pacis. Item inde patet, quo fundamento majeſtas immediate a Deo dici poſſit, & quæ ſunt alia. Structuram hujus reipublicæ depingere cepit B. HERTIUS, aſt morte præventus eam exædificare haud po[illegible]t.

Digitized by Google

Quamvis enim hi duo reſpectus egregie concurrere poſſint, diverſus tamen ſemper & diſtinctus modus manet procedendi & judicandi. (*t*)

§. XX. [II.] Ut duo illa extrema, in quæ Monarchomagi & Machiavelliſtæ (*u*) inciderunt, evitemus. Sicuti enim hi faciunt reges tyrannos & exleges, ita illi populum regicidam & rebellem, ſtatumque publicum evertunt.

(*t*) Sic ubi in quæſtione de fine Reipubl. quæſtio inſtituitur, an princeps etiam teneatur curam habere ſalutis æternæ ſubditorum, ſæpe hæc confundi ſolent, adeo, ut illa nequidem a ſe invicem ſatis diſtinxerit ADRIANUS HOVTUYN *in polit. gener.* qui & hoc quoque ad officium principis ſpectare credidit. Cum vero reſpubl. inprimis ſint propter *externam pacem* introductæ, hinc potiſſimum eam ipſam procurare debet, quia finis influit in officium, ſeu illud determinat. Quia autem ſimul princeps eſt *Chriſtianus*, ideo qua talis utique curam ſimul gerere debet ſalutis æternæ ſubditorum, præſertim cum ſuo exemplo & auctoritate ſæpe plus poſſit, quam miniſtri eccleſiæ. Sed in ipſa re ſemper manet differentia, quod illa, quæ facit, ut *imperans*, per *vim externam* poſſit imperare; quæ vero ut *Chriſtianus* princeps, magis remediis charitativis abſque coactione externa inculcare debeat, ne *Papocæſareja*, vel *Cæſaropapia* inde oriatur, quod communiter fieri ſolet, ubi hæc confunduntur.

(*u*) Utraque doctrina, quæ tamen huic diſciplinæ inſeri ſolet, valde inſidiatur rebus publicis, eiſque damnoſa eſt. Machiavelliſmus non demum cum Machiavello cœpit, ſed jam ante eum in praxi cognitus fuit, tyranniſque debetur, adeo ut non inepte plures MACHIAVELLUM excuſaverint, quod non præcepta proprie dicta dederit, ſed ea ſcripſerit, quæ jam alii egiſſent. vid. CONRING. *in præf. ad Machiav. princ.* Ceterum quantum hæc profana MACHIAVELLI aſſerta nocuerint, ſummatim oſtenditur *in obſerv. Hal.* 1. *tom.* 6. Et quid aliud fecerunt HOBESIUS & ADRIANUS HOVTUYN, quam Machiavelliſmum revocarunt, & colore juris incruſtarunt, ut eo ſplendidius incedere poſſet, ſicuti Machiavellica HOBBESII dogmata refert GISBERTUS COCKIUS *in præfat. vindic. pro lege & imper.* Et quia Monarchomachiſmus in Anglia florebat, adeo adverſus eundem irritatus fuiſſe videtur, ut in alterum extremum, *Machiavelliſmum* ſcilicet, incideret. Ita enim comparatum eſt cum natura humani generis, ut quo gravius aliquid fugimus, & reprobamus, eo fortius etiam in alteram partem inclinare ſoleamus. Monarchomachi poſt Pariſienſes nuptias ſua dogmata ſpargere cœperunt. Dum enim miſeri Galli arte Machiavellica in tot anxietates & miſerias deducti eſſent, deſperatio & mœror ob perpeſſa & inſtantia mala pronam ſtravit viam ad Monarchomachiſmum, inde varia ſcripta edita, veluti HOTTOMANNI *Franco Gallia*, item anonymi ſcriptum *de jure Magiſtratuum*, item *Antimachiavellus*. Notæ inprimis ſunt STEPHANI JUNII BRUTI *vindiciæ contra Tyrannos*, LAMBERTI DANÆI *Politica Chriſtiana*. In hunc cenſum quoque referri debet impius liber G. GUILIELMI ROSSÆI *de juſta reipubl. Chriſtianæ in reges impios & hæreticos auctoritate*, Antuerpiæ anno 1592. editus. Verus auctor eſſe perhibetur GILB. GENEBRARDUS, (vid. Londorp. *tom. II. act. publ. p.* 267. *col.* 2.) & cum maxime reipubl. noceret hic liber, anno 1594. cum multis aliis decreto Senatus regii Pariſiis publice a carnifice exuſtus eſt. Utraque ſecta in principia hujus diſciplinæ graviter impingit. *Machiavelliſmus* hoc jus in effectu plane tollit, vel in ludibrium vertit; aſt *Monarchomachiſmus* vinculum ſubditorum & obligationem eorum enervat. Ille reges facit tyrannos, hoſteſque reipublicæ: hic populum rebellem. Ille ſubditis *ſervitutem intolerabilem* parat, hic *licentiæ populari* feneſtram aperit. Aſt contra utrumque hæc noſtra diſciplina pugnat, Machiavelliſtis opponens, jura principum debere eſſe attemperata ad leges pacis; Monarchomachis vero oſtendens, ſubditorum obligationem eſſe in patendo & patiendo, non imperando.

Digitized by Google

§. XXI. [III.] Ne, quando hæc præcepta inculcantur, ſtatim inde concludamus, ſufficere hæc poſſe ad ſolidam *animæ* emendationem, cum nihil præter externam tranquillitatem in republica hiſce præceptis obtineatur, de cetero vero homo interne corruptus manere queat, & ita talem emendationem aliis mediis obtinere debeat.

§. XXII. [IV.] Tandem ut quæ Cæſaris ſunt, Cæſari; Deo vero, quæ Dei ſunt tribuamus. (*x*)

PAR-

(*x*) Peccant plurimi in hoc quoque, quod (1) ex adulatione plura imperantibus tribuant, quæ iis minime competunt, & ſubditos adeo adſtringant, ut quæ Dei ſunt, omittantur. (2) Quantum Præſul Romanus in eo peccaverit, evidens eſt. Sed cavendum, ne Principes noſtros craſſiſſimos Papas faciamus, contra quos nuper admodum ex profeſſo ſcripſit GERARDUS NOODT *de jure*, & *religione gentium ab imperio libera*. Unde quoque ſubditorum obligatio eſt reſtringenda ad limites præceptorum Dei, quia magis eſt parendum Deo, quam hominibus, quamvis & hic abuſus ingens ſoleat committi, dum ſub hoc prætextu ſæpe obſequium principi a miniſtris eccleſiæ contumacibus denegatur in rebus jure divino non determinatis, ſibique adſcribit clerus, quod ei concedendum non erat, id quod exemplo commodo illuſtravit Dn. THOMAS *diſſ. de jure princip. evangel. circa ſolem. ſepult.*

PARTIS SPECIALIS
LIBER I.
DE
NATURA ET INDOLE RERUMPUBLICARUM ET IMPERII CIVILIS.
CAP. I.
DE ORIGINE IMPERIORUM CIVILIUM.

§. I. REſpublicas ad *bonum* quidem referri debere, ſed *extraordinarium*, (*a*) h. e. quod liberat homines a quodam malo, quod in hoc corrupto ſtatu alias eis imminet, nemo negabit, qui ſaltem finem earum & geneſin conſiderat.

§. II. Ex quo fluit, *in ſtatu integritatis* reſpublicas non fuiſſe conſtitutas, (*b*) quippe perfectioni hujus ſtatus in totum repugnantes.

(*a*) *Extraordinarium* bonum præſupponit ſtatum corruptum, & ſic malum inde proveniens tollere ſatagit, quo ſenſu febricitanti medicamenta ſunt bona, quæ ſano minus ſalutaria ſunt. Huc retuli reſpublicas, quia finis earum eſt, ut malum ab aliis hominibus imminens eo fortius retundatur, ſecuritas ſervetur, & legum naturalium veneratio eo rectius obſervetur. Oſtenderunt jam poſt HOBBESIUM plurimi, ſtatum naturalem eſſe turbidum, inquietum, minus ſecurum, & raro pacificum; & ſic non aptius medium, ſecuritatem conciliandi, fuiſſe, quam introductionem rerum publicarum. Præſupponit itaque reſpublica homines imperfectos, ad turbas pronos, & ſic ex neceſſitate *hypothetica*, ſcilicet propter ſtatum corruptum, imperia ſunt introducta, ut eſſent frenum impiorum, & tutela proborum. Optime itaque hac de re judicat JOANNES BARCLAJUS *in Argen. lib.* 1. *c.* 15. Inquiens: *Si contineri ſua ſponte intra fines juſtitiæ poſſet genus humanum, tunc in pari omnium pietate, non ſupervacua modo ſed injuſta eſſent imperia, quæ cives tam ſponte æquiſſimos ad inutilem ſervitutem adigerent.*

(*b*) Contrarium plures ſtatuunt, ut VALENTIN. ALBERTI *in compend. jur. N. p.* 2. *c.* 14. *p.* 209. & BOEGLER. *ad Grot. lib.* 1. *c.* 3. ubi *p.* 200. ita diſſerit: *Si primævam naturæ ſanctitatem retinuiſſet homo, non minus tamen imperio & imperandi parendique ordine uſus eſſet, quam ſocietate, quum ſine tali ordine homine indigna eſſet. Ordo imperandi & parendi divinum & pulcherrimum inſtitutum, omni naturæ rationali ita deſtinatum eſt, ut ſocietas & multiplicatio ſine eo cogitari nequeat. Hoc ordine nec cæleſtes ſpiritus carent &c.* Verum ſi recte cauſas finales & impulſivas rerumpublicarum, & indolem earum percurrimus, aliud dicendum eſt. Fac, *metum* eſſe cauſam rerumpublicarum, nullus certe metus in ſtatu integritatis ſuperfuit. Fac, *indigentiam* cauſam dediſſe, ut civitates conderentur; nam & hæc quoque ceſſavit in ſtatu integritatis. Fac, finem primarium eſſe, *ut hominum malitia coerceatur*, nulla certe malitia in hoc ſtatu fuiſſet metuenda, & ſic nec legibus

Digitized by Google

§. III. Neque etiam argumentum univerſale quoad ſingulos homines ex jure naturæ deduci poteſt, quod homines omnes obligaret ſub *abſoluta neceſſitate* ad ſocietatem civilem ineundam, (*c*) quamvis jus naturæ eidem valde faveat, maxime ſi aliter pax haberi non poſſit.

§. IV. Sed quod nonnulli aſſerunt, quod etiam homo a natura ad ſocietatem civilem feratur, adeo ut natura ſit *cauſa principalis* ineundæ civitatis, (*d*) admitti nequit; cum ſi recte natura hominis examinetur, illa plura ſuppeditat argumenta, quibus *contrarium* oſtendi poteſt.

§. V.

gibus coercenda. Fac denique, hominem etiam natura fuiſſe *ſocialem*; nam de eo non quæritur, ſed utrum propterea ſocietas *civilis*, quæ imperio & ſubjectione fundatur, inde appetatur? potiſſimum in quæſtione eſt, quam merito negamus. Jam vero omnis reſpublica conſiſtit in *imperio* ſeu *vi coactiva*, quæ longe abfuit ab eo ſtatu, ubi nulla fuiſſet malitia, & ſic ſponte omnia quilibet, quæ ſui ſunt officii, feciſſet. Neque admitto diſtinctionem inter imperium *coactivum* & *directivum*; nam imperium directivum eſt *ἀσύμφυλον*, immo directio in dirigente ſemper ſupponit imperfectionem, quæ abfuiſſet in ſtatu integritatis. Neque obſtat, imperium Dei dari in angelos; nam hoc fruſtra objicitur, quia de imperio humano quæſtio eſt inter homines; ſed Angelorum & Dei differentia eſt per ſe inſignis.

(*c*) Huc tamen inclinat BOECLERUS *c. l. p.* 198. Equidem negari nequit, ſocietates civiles multum conducere ad pacem & concordiam inter homines ſervandam; verum de hoc non eſt quæſtio, quin potius illud quæritur, an reſpublicæ ſint *unicum* medium ad pacem conſequendam, ita ut abſque ea non poſſit vinculum humani generis, ſaltem inter quoſdam, ſubſiſtere? Etenim jam demonſtravit CONRING. *in tr. de civili prudent. cap. 6. p.* 81. quod aliquando etiam extra civilem ſocietatem feliciter vivere liceat. Virtus & pietas non eſt adſtricta ad civilem ſocietatem, ſed ubicumque exerceri poteſt. Adde, quod ſæpe impediri poſſit veræ pietatis cultus in civitate, dum quis tyrannorum inſidias metuere debet. Quod ſi præcepta fuiſſet *ſocietas civilis*, ſine dubio Patriarchæ male feciſſent, quod non ſtatim in civitates coiviſſent, id quod tamen factum non legimus. Seorſim ſuas res habuere: aliquando ſub rebus publicis vixere; aliquando non; quin reges vicinos cum ABRAHAMO & ISAACO pactum & fœdus iniiſſe mutuæ defenſionis & ſecuritatis cauſa legimus.

(*d*) Agnovit hunc errorem HOBBESIUS *de cive cap.* 1. §. 2. ortumque illum eſſe docet ex nimis levi naturæ humanæ contemplatione. Idque ſatis evidens eſt; quod enim homo aliquando ad ſocietatem hanc vel illam rapiatur, id non ex eo eſt, quod aliter fieri non poſſit, ſed *ex accidenti*, ſcilicet ut concupiſcentias ſuas eo rectius in aliorum conſortio explere poſſit. Vel enim *voluptatis* explendæ, vel *lucri* vel denique *dominandi* gratia revera ſocietas expetitur; adeo enim corruptus eſt homo, ut ſemper propter ſe alios quærat, non propter alios primario. Quando ergo homo a natura rapi ad ſocietatem dicitur, hoc eo ſenſu admitti poteſt, quod corrupte appetat ſocietatem tanquam medium, per quod vel cupiditatibus ſatisfacere, vel aliis dominari, vel lucrum ab aliis quærere poſſit, adeoque concluſio inde prona eſt, hominem a natura ad ſocietatem ferri, non *propter bonum pacis*, quod diſſentientes volunt, ſed *propter malum finem*. Aſt talis inſtinctus ad ſocietatem eſt magis ineptus ad veram ſocietatem, quæ in *unione animorum* conſiſtit. Jam autem judice CICERONE *lib.* 1. *ad Q. Fratr. epiſt.* 1. *difficile eſt ea, quæ commodis, utilitate & prope natura diverſa ſunt, voluntate conjungere*. Deinde ſi vel maxime ſupponatur, hominem a natura ferri ad ſocietatem, non tamen inde concludi poteſt, (obſervante CONRINGIO *de prud. civ. c.* 6.) eum etiam ad ſocietates

§. V. Quin ipſa civitatum plerarumque facies oſtendit, ſubditos ſæpe vinculum illud rumpere, turbare *pacem civilem*, (*e*) & quævis contra *ſalutem publicam* audere, ut vel graviſſimæ haud ſufficiant pœnæ, ad homines continendos in ſocietatis civilis vinculo.

§. VI.

---

tes *civiles* rapi, cum *ſocietates ſimplices* huic appetitui ſufficiant; & quando homo ζῶον πολιτικὸν vocatur, hoc eo ſenſu fieri videtur, quod homini inſit quædam *aptitudo*, ut per *culturam* & *diſciplinam* præparari poſſit ad ſocietates civiles, vel, ut CONRINGIUS ait, ut quidem civilis ſocietas hominibus conveniat, non *per ſe* tamen, ſed *ex accidente*, *poſteaquam ſcilicet ab antiqua & naturali ſanctimonia mores ita diſceſſere, ut tuto aut bene extra civitatem non poſſis degere*. Examinemus infantes; quanta cultura & diſciplina indigent, ut in ſpem patriæ educentur: tolle eandem, & ineptiſſimum ſocietatis civilis ſubjectum habebis. Non inepte LIVIUS *lib. 2. cap. 43. in f. Excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua hoſtem ſuperent*. Nam, ut judicat JOVIAN. PONTAN. *hiſt. lib. 1. pœnitet populos præſentis ſemper imperii, gaudent novis rebus, futura in expectationem habent, levitas illis dux eſt atque auctor ad poſtrema quævis flagitia*. Vere admodum SENECA *lib. 1. de clement. c. 17. nullum animal eſt moroſius, nullum majori arte tractandum, quam homo*.

(*e*) Homo a natura eſt animal *ad turbas* aptum natum; quomodo ergo a natura poſſet dici aptum natum ad pacem civilem colendam, cum ne quidem colat pacem communem inter homines laxiori vinculo conſtrictos? Manent enim in hoc vinculo æquales, ſed in *civili* adeſt vinculum arctius inæquale, multis modis ferociæ humanæ adverſum, ut proinde non mirandum ſit, tot turbatores in rebus publicis reperiri. Inſatiabilis cupido, aliis vel dominandi, vel alios decipiendi, & omnia ad ſe rapiendi non deponitur in ſocietate civili, ſed tantum arctioribus pœnis conſtringitur. Supra jam dictum, homines ſpecie inter ſe diverſos: alius appetit hoc, alius illud. Manet in ſtatu civili magna hominum quoad *voluntatem* contrarietas, propter quam ægre ſociantur. Denique licet de quibuſdam populis hiſtoriæ referant, quod ad ſerviendum proni & quaſi nati ſint, id ipſum tamen haud univerſale eſt, cum potius plerique a natura imperium aliorum in ſe ægre ferant, *libertatem* magis appetant, & ſic imperium civile, ut jugum aliquod libertati naturali adverſum, intueantur. Magis certo homo natura fertur ad *libertatem*, quam ad ſubeundum imperium civile. Eleganter hoc illuſtravit XENOPHON *in cyroped. lib. 1. ſtatim ab initio*, ubi ita infit: *Accidit aliquando nobis ad animum, quot populares adminiſtrationes ab iis, qui aliter potius, quam in populari reipublicæ ſtatu degere vellent, everſæ, quot item vel ſingulorum vel paucorum principatus a plebeiis ſublati ſint: quotque regnum invadere conati, partim perquam celeriter imperio ſint dejecti, partim ut viri ſapientes & felices in admiratione ſint, quantocumque tandem ſpatio temporis principatum retinuiſſent. Quin & pleroſque videbamur animadvertiſſe, qui domi ſuæ familiam alii majorem, alii ſane modicam alerent, quum tamen iidem domini etiam perpaucos illos magnopere ſibi obſequentes habere non poſſent. Præterea veniebat in mentem, nobis ut bubulcis in boves, ſic equariis in equos, adeoque omnibus, quos paſtores dicimus, illæc in animalia, quibus præſunt, non abs re videri imperium eſſe. At vero videre videbamur, greges hos omnes lubentius poſterioribus ſuis parere, quam homines magiſtratibus. Pergunt enim greges, quocumque paſtores dirigunt, atque ut in locis paſtum quærunt, in quæ illi loca eos immittunt: ſic ab iis abſtinent, a quibus arcentur. Quin etiam fructibus, qui ex eis proveniunt, uti paſtores pro lubitu ſinunt: nec unquam accepimus, ullum gregem adverſus paſtores coiviſſe, quo vel minus eis pareret vel eos uti fructu non permitteret. Immo quibuſvis aliis infeſtiores ſunt greges, quam iis, qui & imperium* im-

Digitized by Google

§. VI. Neque rem conficiunt, qui ſocietatum ſimplicium neceſſarium conſequens *ſocietatem civilem* fuiſſe arbitrantur; (*f*) nam id quidem mente concipiunt, ſed neceſſitatem conſequentiæ non probant; neque enim præciſe neceſſe fuit, ut homines, qui tandem in aliquot familias coaluere, inter ſe *ſocietatem civilem* inirent, cum ſingulæ familiæ ſeparatas ſuas rationes habere potuerint.

§. VII. Multo minus vero *indigentiæ humanæ* (*g*) adſcribi origo regnorum poteſt: quamvis quidam id ſtatuant ex eo, quod regna condita dicantur jure gentium; *L.* 5. *D. de J. & J.* jus gentium autem maxime ex *indigentia* ortum traxerit, §. 2. *I. de J. N. G. & C.* cum natura hominis paucis contenta, & extra civitates quoque, quantum ſufficiat, quæri poſſit.

§. VIII. Recentiorum ſententia, quam HOBBESIUS primum expoſuiſſe, & PUFENDORFIUS plenius excoluiſſe videtur, majorem præ ſe fert probabilitatis ſpeciem, dum originem civitatum collocant in *mutuo metu*, quo homines inducti in ſocietates civiles abierunt, ut præſidia

---

in eos habent, & emolumenta ex eis capiunt, quum homines in nullos majori coeant impetu, quam quos in ſe regnum affectare ſentiunt. Hæc quum apud animum expenderemus, ita de his arbitramur, ut homini nato facilius exiſtimaremus eſſe quibuſvis animantibus aliis, quam hominibus imperàre.

(*f*) Plerique politici originem civitatum ita referunt, prout CICERO *lib.* 1. *de offic. c.* 17. illam deſcribit his verbis: *cum hoc ſit natura commune omnium animantium ut habeant libidinem procreandi, prima ſocietas in ipſo conjugio eſt, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia. Inde autem eſt principium urbis & quaſi ſeminarium reipubl., ſequuntur fratrum conjunctiones, poſt conſobrinorum ſobrinorumque, qui cum una domo jam capi non poſſint, in alias domos, tanquam in colonias, exeunt. Sequuntur connubia & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. Quæ propagatio & ſoboles origo eſt rerumpubl.* Sed hæc finguntur, non probantur. Nam hoc ſupponit, (α) liberos matrimonia nova ineuntes ſemper ſedes ſuas collocaſſe juxta parentum habitationem, in quo iis contradicit hiſtoria ſacra: (β) neceſſarium conſequens plurium familiarum eſſe civile imperium, quod oſtendi nequit, cum ſingulæ familiæ ſuas rationes ſeparatas habere potuerint, & (γ) ſi vel maxime inde quoddam eſſet ortum imperium, tamen opus fuiſſet pacto aliquo præcedente, mediante quo ſe alterius ſubjeciſſent dominio & imperio, adeoque ex *pacto*, non vero ex *conſequentia neceſſaria* eſſet deducendum imperium; pactum autem tale an intervenerit, in facto conſiſtit, nec præſumitur, & ordinarie, qua ratione primitus initum fuerit non oſtenditur. Interim inficias non eo, primos patresfamilias in familia ſua quoddam imperium exercuiſſe, ceu PLATO *de LL. lib.* 3. ait: *Ex eo, quod principium ex patre matreque ſumſerunt, quos quidem quaſi aves ſecuti gregem unum conficiunt, patris voluntate pro lege utentes, & regno omnium juſtiſſimo gubernati:* tamen *imperium* aliquod *civile* inde exſtruere & ſtructuram reipublicæ formare velle, id quidem eſt, quod oſtendi nequit.

(*g*) Id quidem vulgo dicitur, in civitatibus omnium rerum abundantiam obtineri poſſe, quod nec a vero alienum eſt, ſi civitatum plerarumque intuemur rationes. Sed id rurſus in quæſtione eſt, an propterea inde *prima origo* petenda? & an tanta extra ſocietates civiles hominem premat indigentia, ut non habeat unde vivat, ut neceſſario propter hanc cauſam in ſocietates civiles abire debuerit? quod merito negatur.

Digitized by Google

dia ſibi circumponerent contra mala, quæ homini ab homine imminent in *ſtatu naturali*. (*b*)

§. IX. Excoluit poſtea eandem ſententiam ADRIANUS HOVTUYN *de polit. univerſ.* in eo ab HOBBESIO diſcrepans, quod conſtitutionem civitatum a præcepto naturali *de pace colenda* (*i*) arceſſat, poſtquam aliter pax coli & ſervari inter homines ad civitates conſtituendas proclives fuiſſe afferat, quod viderint, ſtatum naturalem fuiſſe contra utilitatem ſingulorum.

§. X.

(*b*) HOBBESIUS *de cive c.* 1. & 5. hanc ſententiam plenius exponit. (1.) Præſupponit, ſtatum naturalem eſſe bellum omnium contra omnes: (2.) leges naturales ad hæc mala averruncanda non ſuffeciſſe: (3.) interim ſecuritatem hominum conſiſtere in concordia & unione multorum, ut ita vis imminens repelli, & propulſari poſſit: (4.) hanc tamen concordiam multorum per ſe non ſufficere, niſi accedat aliqua *unio*, vi cujus una quaſi omnium fiat voluntas, quod demum (5.) contingat per imperium, ſi unius vel concilii voluntati ſe ſubjiciat, atque inde (6.) oriri ſocietates civiles. Eandem philoſophiam ſequitur PUFENDORF. *lib.* 7. *c.* 1. §. 7. *ſeqq.* doctrinam HOBBESII plenius illuſtrans: ubi præterea oſtendit, quare ſola *reverentia legis naturalis* haud ſufficere poſſit ad continendos homines intra limites juris naturæ: (1.) quia hominum malitia tanta eſt, ut contra conſcientiam agere præſumant, ſi modo impune agere poſſint: (2.) quia ſi controverſiæ incidant inter homines, non daretur aliqua via eas componendi, & ſi vel maxime in arbitrum conſentirent, tamen deficeret, qui eos ad obſervantiam laudi cogeret: (3.) quod quilibet proprio ducatur judicio circa actiones proprias, quod cum apud diverſos diſcrepet, non adſit via elabendi: (4) quod plerique non ratione, ſed libidine vivant &c. Et hoc ſenſu etiam Juriſconſulti originem *juri gentium* videntur adſcripſiſſe, quatenus omnes gentes eadem neceſſitate adducti in hujuſmodi cœtus conſenſiſſe videntur, cum illud vulgo dicatur *jus gentium*, quod gentes inter ſe, *neceſſitate cogente*, conſtituerunt.

(*i*) Primo recte ſupponit, homines fuiſſe conditos ab auctore pacis ad pacem colendam, ſed ſimul conſtitutos in *ſtatu æqualitatis*, adeoque ſingulos judicaſſe, quid bonum, quid malum fuerit? inde ipſum jus ad omnia accepiſſe, ſed naturam humanam tanquam pravam & imbecillem non potuiſſe recto judicio & jure uti, & in promiſcuo rerum uſu naturæ leges æqualitatemque ſervare; hinc prorupiſſe ad ambitionem, gloriam, dominationem; inde ortas eſſe diſcordias, jurgia, pugnas, cædes. Sic itaque, rupta pace, confuſionem rerum veniſſe, & belli ſtatum, dum continuus ab injuriis metus ſucceſſerit. Hinc tandem concludit, rationem dictaſſe, ut, quia lex prima *de pace colenda* contemni cœpit, pax reſtitueretur, & cum hæc extra *imperia* non potuiſſet eſſe tuta, hominem cognoviſſe, imperia eſſe inſtituenda, ut præter nudam rationem lex jam & poteſtas civilis libertatem moderetur. Atque hoc ſenſu imperia *a Deo* eſſe, tanquam ejus dictaminis auctore, vult, & ſic omnia demum eo recidunt, homines *ex præcepto legis naturalis* de pace colenda adactos fuiſſe, ut coaleſcerent in civitates. Huc quoque fere conſpirat HUBERUS *de jure civit. ſect.* 2. *c.* 1. atque hoc ulterius illuſtrat ex *l.* 5. *de J.* & *J.* ubi *jure gentium* dicuntur bella introducta, diſcretæ gentes, regna condita &c. quæ verba hac paraphraſi illuſtrat, ſcilicet primum in orbe rerum humanarum fuiſſe ſtatum belli, quo gentes nullo imperio coercitæ neceſſario inter ſe collidi debuerint. Hujus evitandæ gratia homines ſemetipſos in gentes ſecreviſſe, immo cum nec ſic ſatis confuſioni conſultum eſſet, imperia ſtabilita fuiſſe, & quidem omnium primo regna.

Digitized by Google

§. X. Neque ab hac ſententia alieni fuiſſe videntur antiqui philoſophi, (*k*) quippe qui jam ante HOBBESIUM geneſin civitatum ab hoc fonte deduxerunt.

§. XI. Verum hæc quidem probabiliter dicuntur, ſed legitime non probantur. (*l*) Origines rerum ad *res facti* & *hiſtoriam* ſimul ſpectant, adeoque exinde primario origo civitatum fuiſſet petenda.

§. XII. Quin quod HOBBESIUS tantum oſtendat, *utile* ſingulis hominibus fuiſſe, ut ob mutuum metum in civitates coierint: (*m*) quod autem utile eſt, non ſemper præbet primam originem. Neque, quod HOVTUYN vult, ex dictamine rationis homines vitam civilem ample-

xos

(*k*) Audiamus CICERONEM *pro P. Sext. p. m.* 668. ubi ita: *Quis veſtrum, judices, ignorat, ita naturam rerum tuliſſe, ut quodam tempore homines nondum neque naturali, neque civili jure deſcripto fuſi per agros ac diſperſi vagarentur, tantumque haberent, quantum manu ac viribus per cædem, ac vulnera aut eripere aut retinere potuiſſent? Quin igitur primi virtute & conſilio præſtanti extiterunt, ii perſpecto genere humanæ docilitatis atque ingenii, diſſipatos unum in locum congregarunt, eoſque ex feritate illa ad juſtitiam ac manſuetudinem traduxerunt. Tum res communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus, tum conventicula hominum, quæ poſtea civitates nominatæ ſunt, tum domicilia conjuncta, quas urbes dicimus, invento divino & humano jure, mœnibus ſepſerunt. Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate & immanem illam nihil tam intereſt, quam jus atque vis &c.* IDEM *lib.* 1. *de offic. c.* 12. clarius mentem ſuam exprimit dicendo: *Cum tanta vis juſtitiæ ſit, ut ea etiam latronum opes firmet atque augeat, quantam ejus vim inter leges & judicia & inſtituta reip. fore putamus? Mihi quidem non apud Medos ſolum, ut ait Herodotus, ſed etiam apud majores noſtros juſtitiæ fruendæ cauſa videntur olim bene morati reges conſtituti. Nam cum premeretur inops multitudo ab iis, qui majores opes habebant ad unum aliquem confugiebant, virtute præſtantem: qui cum prohiberet injuria tenuiores, æquitate conſtituenda ſummos cum infimis pari jure retinebat &c.* conf. SENECA *epiſt.* 90.

(*l*) Omnia, quæ adducta ſunt, argumenta eo tendunt, etiam abſque omni hiſtoria ſatis tuto poſſe originem rerumpubl. inveniri. Verum illæ conjecturæ non ſufficiunt, quamvis ſint probabiles. Semper dubium remanet, utrum ea occaſione primitus homines uſi fuerint, ad ſocietates civiles ineundas, annon alia poſſit demonſtrari origo? Aliud enim eſt aſſerere, *potuiſſe homines hac occaſione in ſocietates civiles abire*; & aliud: *hoc modo & hac occaſione revera abiiſſe*. Quæ in *factis* conſiſtunt, aliunde ſunt demonſtranda, nec ex nudis ratiocinationibus dependent, quas tamen plerique, qui origines civitatum indagarunt, fere unice ſecuti ſunt.

(*m*) Miror, tam prolixe PUFENDORFIUM argumentis Hobbeſianis operam dediſſe. Vult hic, homines propter intereſſe privatum in ſocietatem civilem abiiſſe, quia ſine hac ſe viderunt omnino eſſe miſerrimos. Sed quid, ſi quis opponat HOBBESIO, inde tantum probari, homines bene facere, ut e ſtatu naturali in civilem migrent, non vero neceſſario propterea migraſſe, potuiſſe alio modo neceſſitatibus conſuli, cum, ut Dn. HERTIUS *in elem. prud. civ. p.* 1. *ſect.* 1. oſtendit, adhuc dentur gentes inter ſe quidem ſociatæ, ſed abſque imperio civili. Cum itaque homines tam barbare antiquitus vixiſſe dicantur, quis crediderit, eos mox tam ſana admiſiſſe conſilia, ut propter ſecuritatem ſe unius vellent ſubmittere imperio. Quin ſi homines tam corrupti fuerint, uti ſtatuunt, vix probabile eſt, ſtatim eos per pactum aliquod ſe conſociaſſe, ut imperium unius agnoſcerent, quamvis id non negem, potuiſſe plures ſe ſociare, ſed abſque imperio.

Digitized by Google

xos eſse, (*n*) ſatis conſtat, cum non probabile ſit, ut hi, qui in ſtatu naturali tam impie vixere, & pacem omnem, ex ejus ſententia, repudiaverunt, tam facile & quaſi derepente iterum conſentire potuerint, ad pacis culturam & obſervantiam juris naturalis.

§. XIII. Præterea ſi *mutuus metus* adverſus vim injuſtam cauſa & origo civitatum eſset, non impii, ſed pii primum in civitates coaluiſsent, qui plus ab impiis metuere debebant. (*n*) Jam vero, teſte ſcriptura ſacra, *Cainitæ* improbi primi civitatum conditores fuerunt.

§. XIV. Examinanda nunc ſupereſt eorum ſententia, qui originem imperiorum *violentiæ* adſcribunt, (*o*) adeoque vim & libidinem imperandi cauſam civitatum dediſſe volunt.

(*n*) Argumenta ADRIANI HOVTUYNI ſunt magis *comparativa*, h. e. oſtendunt, ſalabriores generi humano fuiſſe civitates propter pacem, quam ſtatus naturalis durationem & continuationem. Et ſi per modum hypotheſeos concederemus, jus naturæ poſtulare, ut propter ruptam pacem in ſtatu naturali homines abeant in civitates ad pacem reſtituendam, non tamen inde fluit, homines ſtatim hoc dictamen admiſiſſe, & inde ex naturali ratione ſponte & quaſi ex condicto in civitatem coaluiſſe, adeoque inde primam civitatum originem eſſe repetendam. Quin cum tot diverſæ hominum voluntates ſint, cum omnes æquales in ſtatu naturali, & ſinguli proprio uſi fuerint judicio, quid ſibi conduceret, cum ſinguli abrepti dicantur ſuis affectibus, *libidine*, *avaritia*, *ambitione*, id quod omnes huic hypotheſi addicti fatentur, quas ſibi concipere poteſt tantam conſenſionem & harmoniam vel inter centum modo, ut ſponte & ex propoſito civitatem condiderint? aut itaque falſum eſt, ſtatum naturalem fuiſſe perpetuum bellum omnium contra omnes, quis enim in ſtatu turbido, & bellicoſo tot inter ſe conglutinabit homines? aut origo aliunde petenda.

(*n*) Facilius adhuc conſpirant improbi, quatenus ad improbitatem ſuam exercendam aliorum opem neceſſariam eſſe vident, quod exemplis tot gentium latrocinantium perſpicuum eſt. Inprimis conſpirant contra pios, quibus damnum inferre ſatagunt, ex odio, quo ipſos quotidie perſequuntur. Odium quoque mutuum regnat inter improbos, ſed experientia & recens & antiquorum temporum oſtendit, ſæpe & plerumque odia inter protervos homines ad tempus deponi, ut conjunctis viribus poſſint pios, vel quos pro talibus habent, opprimere. Facilius impium impius tolerat, quam pium, cum ſimilis ſimili gaudeat; ſed pii mores ab impiorum moribus ſunt diverſiſſimi, immo eis plane intolerabiles, *Sap. II.* 15. inde odium piorum Jam itaque pii ſemper quævis mala metuere debent ab impiis, ubi hoc inſectandi ſtudium deſcribit SALOMO *Prov. I.* 11. *ſeqq.* conf *Sap. II.* 19. *ſeqq* adeoque ſi metus ob vim injuſtam cauſa inſtituendarum civitatum eſſet, origo earum apud Patriarchas eſſet quærenda, quod tamen contra veritatem hiſtoriæ eſt. Patriarchas ſimplicem coluiſſe vitam conſtat: degebant in caſis, & tuguriolis, rei pecuariæ & agriculturæ operam dantes, optimum vero præſidium contra reprobos quærebant in fiducia in Deum, quæ eos longe ſecuriores præſtabat, quam ſi unice fiduciam poſuiſſent in pacta & confœderationes humanas. *Proverb III.* 23. *ſeqq.* Dn. THOMAS *de homin. propriis* §. 17

(*o*) Hujus ſententiæ patronus primarius eſt BODINUS *tr. de republ* ubi paſſim hoc inculcat, vid. *Lib.* 1. *c* 6. *p. m.* 72. & *lib* 2. *c.* 2. *p m.* 298 & c. 3. *p.* 306. & *lib.* 4. *c.* 1. *p.* 579. Supponit unius dominatu plures fuiſſe ſub jugum redactos, idque probat ex hiſtoria ſacra. Sed a pluribus propterea refutatur, inprimis à BESOLD *Op. polit. l.* 1. *p.* 50. §. 10. ARNISÆO *l. de republ. c.* 9. PICCARTO *ad pol.*

§. XV. Sane ſi literas evolvimus ſacras, hæc ſententia ſatis cohærere videtur. Primo enim hoc certum eſt, Cainum (*p*) fratricidio adhuc recentem condidiſſe primam civitatem, quem nulla alia cauſa ad hoc compuliſſe videtur, quam odium erga pios & dominandi libido.

§. XVI. Fit præterea *Gigantum* (*q*) mentio in ſacris litteris, *Gen. VI.* 4. quos *tyrannos*, *oppreſſores*, *graſſatores*, *latrones* fuiſſe, eruditi obſervant. Quin itaque hi *oppreſſores* hos, quos ſuis latrociniis oppreſſerant, ſub ſuum jugum & imperium redegerint, valde probabile eſt.

§. XVII. Poſt diluvium MOSES, multiplicato genere humano, NIMRODIS (*r*) facit mentionem, aſſeritque, quod [I.] *potens* eſſe cœperit, [II.]

---

pol. Ariſt. lib. 3. *c.* 15. Eandem tamen defendit ſententiam CHRISTOPH. FORSTNERUS *ad Tacit. lib.* 3. *annal. p. m.* 285. & ill. Dn. THOMAS *cit. l.*

(*p*) Si Caini mores conferamus cum fratris Abelis, fane genuinum exemplar tyranni & hominis manſueti deprehendimus. Cain dicitur fuiſſe *agricola*, ex quo vitæ genere forſan ejus avaritia oſtendi poſſet. Deinde *ambitio*, *ira*, & *faſtus* ejus ingens ſtatim ex fratricidio eluceſcit. Neque enim ferre poterat fratrem, quem juſtiorem ſe videbat, id vero non aliunde, quam ex ſumma ambitione provenire poterat. Inde perpetuum odium in probos. Ex odio oriuntur duo vitia (1) *nocendi ſtudium*, quod ſeſe exſeruit in fratricidio: (2) *diffidentia*, quam clare teſtatus eſt, aſſerendo ſe in futurum vagum eſſe debere in mundo, & cujuslibet internecioni obnoxium. Ex hac duplici cauſa, cui libido imperandi acceſſit, condidiſſe civitatem legitur, quæ utut ab initio rudis eſſet, varia tamen in tam longæva hominum vita cepit incrementa, maxime cum tyrannus hicce ſuos ad latrocinia excurſioneſque faciendas inſtituiſſet. Nam JOSEPH. *lib.* 1. *antiqu. c.* 4. diſerte ait: *Ad luxuriam quoque & latrocinium ſuos familiares invitans, quorum doctor in ſceleſtis ſtudiis erat.*

(*q*) Mentio in ſacris *cit. l.* injicitur de certo genere hominum, qui הנפלים vocantur, quam vocem varie explicare ſolent critici. Interim in eo conveniunt plerique, quod nefarium hoc genus latrocinia paſſim egerit, vid. OSIAND. *in Bibl. fol.* 10. PRUCKN. 1. *vindic. Bibl. f.* 6. CHRISTIAN. SCOTAN. *bibl. hiſtor. ſacr. de prima mundi ætat. f.* 91. *ſeqq.* Quod admodum probabile eſt, licet Moſes horum mores non plane expreſſerit, quia conſtat, cum non omnia quoad omnes circumſtantias ab initio referre, ſed cujuſque rei potiſſima ſaltem & ſumma attingere capita & origines. Interim generaliter ſatis horum Nephilæorum mores deſcripſit *cit. l.* oſtendens, (α) eos fuiſſe *fortes*, *potentes* (β) *viros magni nominis*. Utrumque prædicatum mores eorum egregie exprimit, qui aliis imperare & ſibi auctoritatem inter omnes conciliare volunt. Non inepte CLERICUS *comment. in Pentateuch.* hac paraphraſi rem explicat: *Ab iis temporibus latrocinia in terris a Cainitis exercebantur, qualibus latrones, quos Nephilæos Hebræi vocant, infeſtam fecerunt Arabiam. Horum vitæ exemplar ſecuti ſunt, qui Enoſidis ex Cainitidibus nati, ſibique inſigni fortitudine famam ingentem pepererunt.* In antecedentibus autem illa declarat, quæ ad § *præced.* jam dicta ſunt. Et ſane horrendiſſima eo tempore fuiſſe vitia, vel ſubſecuta a Deo pœna oſtendit, qua totum genus humanum delevit; quia enim talia perpetrabant latrocinia & facinora, quibus totum humani generis vinculum rumpebatur, nefandum illud genus humanum e medio tollere voluit, quod ſpiritum pacis intra ſe admittere amplius nollet, ſervato tantum NOACHO juſtiſſimo cum progenie, in quo ſolo tunc ſuperſtes fuiſſe videtur pietatis veræ cultura.

(*r*) Nomen hujus potentiſſimi derivat CLERICUS in *Pentateuch.* a voce arabica *maridon*, quod *ſuperbum*, *inſolentem*, & *contumacem* denotat, additque: *ejuſmodi indolis oportet fuiſſe, qui primus imperium paren-*

Digitized by Google

[II.] quod *ſtrenuus venator* fuerit. Utrumque prædicatum deſignat *belliccoſiſſimum* & *violentiſſimum* ejus animum.

§. XVIII. Cum hiſce fere conſpirant, quæ eruditi obſervant de uſitatis latrociniis gentium antiquarum in gentes. (ſ) Qui enim ſe primum conjunxere ad *latrocinia* exercenda, & in unam ita colluviem conglutinati ſunt, facile ab ipſo primario duce opprimi potuere, cujus imperium eo libentius paſſi ſunt, quod duce ad hoc ſcelus exercendum indigerent.

§. XIX. In compendio TACITUS *libr 3. annal.* hoc comprobat his verbis: *Poſtquam exiit æqualitas, & pro modeſtia ac pudore ambitio* (t)

I 2 *& vis*

---

parentum ſpreverit, quod antiquiſſimum eſt imperii genus, & in alios uſurpare inſtituerit. Hinc & *potens* fuiſſe dicitur, tum ad *vires corporis* deſignandas; quippe quæ, cum ad venationem, tum ad occupandum Imperium neceſſariæ fuiſſe videntur; tum etiam ad *inſolentiam* & *intolerabilem ambitionem* exprimendam. Probabile itaque eſt, illum ſibi aſſociaſſe plurimos, qui artem venandi cum ipſo exercerent, & eo ferociores in deprædandis aliis fierent. Huc etiam collineat MÆNACINUS *lib. 2. polit. c. 3.* inquiens: *Nimrodus tanquam venator robuſtus in ſacris introducitur, non quod feras, & beſtias, ſed homines venatus fuerit, i. e. adhibita vi bellica eos poteſtati ſuæ ſubjecerit. Ne autem alii populi ita ſubjugarentur, in civitatibus ſe conjunxerunt, ut mutuis viribus Tyrannicæ invaſioni reſiſterent.*

(ſ) Plura notatu digna collecta ſunt in *Obſervat. Hall. 6. tom. 7.* de latrociniis gentis in gentem. Illuſtrabo hoc loco BODINI *lib. 3. de Rep. c. 7. p. 511.* inquientis: *Fuit primum genus hominum rapinis & latrociniis deditiſſimum, & cui nihil prius eſſet, quam graſſari & occidere, aut imbecilliores premere & occidere, ut veriſſime Plutarchus cum hiſtoria ſacra congruenter ſcribit.* Declarat hoc ulterius exemplis Græcorum, aliorumque. Initia urbis Romæ erant latronum colluvies. Non populus ſibi quæſivit regem, ſed prædo populum. Hinc ex vero cenſuit Carneades apud LACTANTIUM *lib. V. de juſtit. cap. 16. omnibus populis, qui florerent imperio, & Romanis quoque ipſis, ſi juſti velint eſſe, h. e. ſi aliena reſtituant, ad caſas eſſe redeundum & in egeſtate & miſeriis jacendum.* Eadem fuit ſententia Coriolani apud DION. HALICARNASS. *lib. 8. pr.* ajentis: *Si unusquiſque populus partem ſuam ſibi per vim contra jus & fas ereptam, velit repetere ac recipere, nihil erit tam parvum, tam debile, tam egenum, quam reſp. Romana.* Ex illo latrociniorum ſtudio plures enatæ ſunt gentes, cum plures latronum ſocietates conditæ fuerint, ex his tandem ordinatæ *reſpublicæ*. Potentiores enim inter deprædatores conſultius duxere ad ſuperbiam ſuam explendam, ſi ordine quodam idoneo regeretur populus. Inde quoque tot migrationes populorum, qui, teſte hiſtoriæ, nullo alio ſtudio has ut plurimum inſtituiſſe leguntur, quam latrociniorum cauſa. Galli Senones exemplo ſint, qui *nati ad hominum interitum, urbium ſtragem videbantur.* FLORUS *lib. 1. cap. 13. n. 4.* Neque enim apud pleroſque populos infame habitum fuit latrocinari, ceu de Germanis teſtatur CÆSAR *lib. VI. de bello Gall. c. 23.* ibi: *latrocinia nullam habent infamiam, quæ extra fines cujuſque civitatis fiunt, atque ea juventutis exercendæ ac deſidiæ minuendæ cauſa fieri prædicant, atque ubi quis ex principibus in conſilio ſe dixit ducem fore, ut qui ſequi velint, profiteantur, conſurgunt ii, qui & cauſam & hominem probant, ſuumque auxilium pollicentur, atque ab multitudine collaudantur, qui ex iis ſecuti non ſunt, in deſertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque rerum iis poſtea fides abrogatur.* De Chaldæis XENOPH. *lib. 3. Cyroped. p. m. 74. lit. e.* idem refert, ut alios taceam.

(t) Ambitio nihil magis appetit, quam imperandi occaſionem. Themiſtocles ex inſana ſuperbia ſe ad imperandum natum præ-

& vis incedebat, provenere dominationes, multoſque apud populos æternum manſere.

§. XX. Denique ſi per omnia iveris ſecula, regnorum præcipuorum ortus & incrementa perluſtrans, *vim* & *latrocinia* potentiæ initia fuiſſe apparebit. (*u*)

§. XXI.

---

prædicabat. vid. PLUTARCH. *in Themiſtocl.* Jaſon ſuam vicem deplorabat, quod non regnaret. Cæſaris dictum fuit: *Si violandum eſt jus, imperii gratia violandum: aliis rebus pietatem colas.* Unde tot prælia & bella, quam ex libidine imperandi nata leguntur? Neque aliunde bellorum civilium in republica Romana cauſam quærere licet.

(*u*) Ita judicat FORSTNERUS *ad Tacit. cit. l. p.* 285. ubi hoc per multa demonſtrat exempla, ex quo ſequentia illuſtrationis ergo huc transferre lubet: *Primus in orbe dominantium Nembrotus. fortis coram Domino venator vi ignotam ante illa tempora mortalibus dominationem introduxit, ut minime inficete ipſum Politicorum patrem vocet Laurentius Pignorius V. Cl. in commentario de ſervorum miniſteriis. Secuti Ninus & Semiramis armis imperium propagaverunt. Ab Aſſyriis ad Perſas Cyrus avo ereptum imperium haud ſane juſto titulo transtulit. Et Alexander magnus petiti bello orbis terrarum quam cauſam habuit, niſi immenſam dominandi libidinem? Quid de ceteris interim hinc inde, quorum aliquod in hiſtoria nomen eſt, regnis aut rebuſpublicis dicam? De Athenienſibus Thucydides ſcribit (lib. 1.) libere profeſſos, non ſe alias actorum ſuorum defenſiones quærere, quam quod ſciant ſemper moris fuiſſe, inferiorem a ſuperiore premi, & neminem unquam tanti æquitatem feciſſe, ut ejus cauſa occaſionem extendendi imperii e manibus dimiſerit. Iterum affirmarunt, Deos ſe ſecundum leges colere, in ceteris vivere omnium mortalium ingenio, ut quibus prævalent, imperio premant: eam legem neque ſe primos tuliſſe, neque lata primos uſos eſſe: ſed jam ante omnium populorum uſu comprobatam accepiſſe. (Thucyd. 5.) Lyſandrum dicere ſolitum referunt, veritatem quidem mendacio meliorem eſſe, ſed utriuſque tamen pretium uſu definiri; ideoque pueros quidem talis, viros autem jurejurando ludere. Et Ageſilaus dixiſſe fertur, juſtum eſſe quodcumque Spartæ prodeſſet. Hinc illud Euripidis in Androm.*

Ἔνοικοι Σπάρτης δόλια βουλευτήρια,
Habitatores Spartæ doloſus ſenatus.

Menno Theſſalus ad ea, quæ vellet, efficienda, viam maxime compendiariam arbitrabatur pejerare, mentiri, fallere. Simplicitatem & candorem pro ſtupore habebat. Perjuros, injuſtos, ſui ſimiles, ut iiſdem artibus munitos, verebatur: juſtos bonoſque contemnebat. (Xenoph. 2. de exped. Cyr.) Theſſalorum perfidia proverbio notata eſt, ut ex Suida obſervat libro ſecundo de juramento cap. 14. *Thomas Dempſterus. Jam ſi de Romanis ferenda ſententia eſt, nihil apertius eſt, quam ſi juſtitiam illi curaſſent, etiam ubi illa utilitate carebat, lupercal manſuram illam quæ tantopere celebrata eſt, æternam urbem. C. Cæſar apud Dionem Caſſium (lib. 38. hiſtor.) teſtatur, Romanos in eam magnitudinem, qua illa tempeſtate erat, ædificaſſe urbem ſuam, fortunas ſuas tamquam alienam periculis objectando, alienas tamquam ſuas uſurpando. Et M. Tullius (3. de Republ.) gloriatur, populum Romanum ſociis defendendis ad ſummum potentiæ cacumen eniſum; quibus interdum commodi ſui cauſa quam fœderis auxilia ferebant, eaque lente & tarde, ut aut ſe ſuaque dederent, (quod Campani bello Samnitico coacti fecerunt) aut ſi potentes eſſent, cladibus attererentur. Socios prompte recipiebant eos, quorum ſitus ad res novas & motus opportunus erat; & quoſdam non tam ob ſupplicum preces, quam quod occaſio offerebatur laceſſendi & invadendi alios, in quos cauſæ belli quærebantur, quorumque nullæ alias in ſe injuriæ extarent. Poſtquam armis ſociorum ſuam auxere potentiam, tandem ipſos ſocios, qui tum demum ſero nimis ſervitutem, in quam lapſi erant, animadverterunt,*

non

§. XXI. Illud quoque ex hiſtoria ſacra notandum, ipſos Abrahami poſteros in via Dei ambulantes imperium nullum affectaſſe, & *peregrinos* in aliis terris fuiſſe. Sed Eſau (*x*) impius, Caino & Nimrodo quoad mores ſimilis, mox condidit ſibi regnum, *Gen. XXXVI.* & Choræos profligavit, *Deut. II.* 12.

§. XXII. Ex quibus omnibus denique concludo, [I.] imperia ab initio non fuiſſe conſtituta ex *bono conſilio*, ſed ut vel eo tutius facinoroſi latrocinia exercere, vel libidini ſuæ imperandi ſatisfacere poſſent. (*y*)

§. XXIII. [II.] Originem imperiorum deberi impiis & ejuſmodi hominibus, qui magis ab initio nocuerunt generi humano per ſuas reſpublicas,

---

non ut fœdere junctos, ſed ut dedititios tractare cœperunt. Idem quoque de Romanis Galgacus tulit judicium, dum eos vocat *raptores orbis, quos non oriens, non occidens ſatiaverit.* TACIT. *in vit. Agric. cap.* 30. JOANNES FREINSHEIMIUS *in not. ad Florum lib.* 1. *in f.* idem confirmat, ajens: *Vim & injuriam plerorumque fere dixerim magnorum imperiorum originem eſſe, videbunt rem ex vero æſtimantes, ut ridicule facere videantur, qui ab aliis majorum ſuorūm acquiſita, ab aliis iterum perdita, longo poſt intervallo quaſi jure repetunt.* Nonnulla quidem ex poſt facto juſtiſſimo acquiſita titulo, quod negari nequit; ſed ad *primam originem* illuſtrandam hæc multum conferre poſſunt. Conf. HERTIUS *p.* 1. *ſect.* 3. §. 4. *in elem. prud. civil.* ubi multis exemplis hactenus dicta illuſtrat.

(*x*) Fuit Eſauus conditor Idumæorum. Nam antequam frater Jacobus ex Meſopotamia rediret, montem Sehir, ſeu montanum illum tractum occupavit, cui poſtea *Idumæi* nomen inditum eſt, expulſis veteribus colonis. Eſt hic alter ſtrenuus Venator, ſimilis Nimrodo moribus, unde dicitur *Venator* & *agreſtis*. *Gen. XXV.* 27. Pulchre obſervat CLERICUS *in comm. ad cit. l.* hoc tum ad *vivendi conſuetudinem*, tum ad *mores* ejus referendum eſſe. *Nam* pergit, *venationis ſtudioſius Eſauus multum per agros errabat, & eo genere vitæ agreſtiores mores, ut fit, contraxit.* Et quemadmodum FLORUS *lib. II. c.* 17. de Viriato dicit; quod *ex venatore latro, ex latrone ſubito dux atque imperator factus fuerit*, ſic & Eſauus iiſdem artibus Idumæam, expulſis veteribus incolis, condidit. At ſtatim additur, Jacobum fuiſſe *mitem* & *manſuetum*, quæ prædicata ſunt oppoſita *agreſti vitæ* Eſaui. Pertinent huc verba PHILONIS *lib. de pœn. & præm.* inquientis: *Duos contigit filios naſci, alterum ferum & indomitum, ira & cupiditate plenum, alterum mitem & humanum, virtutis cultorem.* Illuſtrari hoc ulterius poteſt ex *Gen. XXVII.* 40. ubi Jacobus Pater de Eſaui *imperio* vaticinium edit, ſed addit: *de gladio tuo vives*, h. e. non te opima tellus aut commercia ditabunt, ſed vi & armis ex finitimis gentibus ſpolia & prædam coacervabis. Et hanc ſemper fuiſſe indolem Idumæorum oſtendit elegantiſſime Belgii ſidus JOANNES CLERICUS *ad cit. l.*

(*y*) Si quis urgeat, hoc tantum quorundam regnorum demonſtrare originem, non omnium: parata eſt reſponſio, (1.) quæſtionem eſſe *de prima origine civitatum*, licet non negaverim, alias reſpublicas poſtea potuiſſe aliter conſtitui, quamvis excepta Theocratia Judaica, forſan de eo dubitari poſſit. (2.) Utut non ſemper *aperta vis* poſſit doceri, ſemper tamen circa *origines* quæſtio eſſet examinanda, utrum is, qui ſibi imperium in alios aſſeruit, hoc fecerit ex malo conſilio, an vero ut aliis prodeſſet, an denique ut ſuæ ſatisfaceret libidini? Et illi ipſi, qui ſe patriam a tyrannide liberaturos dixere, turbas non *publici boni* & *religionis* cauſa moverunt, ſed ex mera imperandi libidine, cujus rei optimum præbuit exemplum CROMWELLUS.

Digitized by Google

blicas, quam profuere. (z) Certe piis adſcribi origo imperiorum nequit. (a)

§. XXIV. [III.] Ab initio quidem reſpublicas fuiſſe *rudes* & *inordinatas*, neque adeo amplas, ſuo tamen conſtitiſſe imperio; ſed ſucceſſu temporis per novas prædas accepiſſe incrementa. (b)

§. XXV. [IV.] Semel introductis rebuſpublicis pauliſper declinaſſe quaſdam, ſed paucas, ab antiqua illa & uſitata latrociniorum licentia, poſtquam nimirum reges verum Deum colere cœperunt. Et huc forſan pertinuiſſe videtur Rex Salem (c) Abrahami tempore regnans, ſingulari nomine, a *juſtitia* deſumto, notabilis, quia hac omnibus aliis præiviſſe legitur regibus. Simile quid videtur deprehendi in Rege Abimelecho, de quo *Geneſ. XX.*

§. XXVI. [V.] Fuiſſe præter regna & alias ſocietates, quæ reipublicæ ſpeciem non habent, ſed tamen defenſionem quandam mutuam in ſe continere

---

(z) Oſtendunt illud tres illi in Scripturis S. famoſi *venatores* & *agreſtes homines* CAIN, NIMROD, & ESAU, unde tot nova regna ſua cepere auſpicia. Oſtendi jam, prima regna magis fuiſſe conſtituta, ut eo tutius poſſent homines in unam colluviem conglutinati *latrocinia* exercere, & aliis obeſſe. Hic mos diutius gentilibus antiquis adhæſit, unde tot poſtea bella ſunt orta, quæ niſi magna gentium inter ſe fuere latrocinia, licet ſemper aliquo juris prætextu præfulgeant.

(a) Non quidem reſpuere reſpublicas, cum Patriarchæ fuerunt *advenæ*, & *πάροικοι* in aliorum regionibus: ſed quam in alios imperium ambierunt, uti quidem Eſauus feciſſe legitur.

(b) Hujus rei paſſim quoque occurrunt veſtigia in S. literis. Apparet hoc ex *Geneſ. X.* ubi plures reges dicuntur fuiſſe *vectigales* Regis Elimaidis, potentiſſimi in Aſia, a quo etiam rurſus devicti. Equidem volunt, regnum Babylonicum a Nimrodo eſſe conditum & floruiſſe diutius, eique fuiſſe pleroſque alios populos obnoxios: ſed his contradixit CLAR. CLERICUS *ad Pent. in Gen. cap. X.* 10. Neque enim aliter fieri potuit, quin poſtquam reſpublicæ plurimæ ſemel eſſent introductæ, hæ ipſæ poſtmodum in prædam potentioribus cederent, ex quo tandem potentiſſima & diffuſiſſima imperia ſunt orta. Male parta eodem fato periere, quo acquiſita erant.

(c) Aliqui hunc ipſum SEMUM fuiſſe ſuſpicantur, ſed abſque fundamento. Unde ejus regni initia ſint petenda, non conſtat. Neque adeo dici poteſt, alia ejus fuiſſe initia, quam adjacentium regnorum. Adeoque ſi vel maxime ab initio, & hujus regnum non adeo *bono conſilio* conditum fuit, poſtquam tamen derivatum in poſteros, & in ipſum MELCHISEDECHUM eſſet, & hic verum Deum timeret, regnum ſuum optimis illum regnaſſe rationibus, facile judicari poteſt. Qualis enim rex, tales populi & ſubditi. Fuiſſe hunc Chananæum, ſuſpicatur CLERICUS *ad Geneſ. XIV.* 18. cum inter medios Chananæos ſitum regnum ejus fuerit. Neque adeo improbabile eſt, medios inter Chananæos adhuc ſuperfuiſſe juſtos quoſdam. Et quia inter reliquos populos juſtitia tam rara erat, ipſi nomen *κατ' ἐξοχὴν* inditum, quod *rex juſtitiæ* dictus fuerit. Immo & civitas SALEM *pacem* denotat, quod rurſus indicium præbet, huic præ aliis populis hoc prædicatum tunc competiſſe: cum enim nulli bellum inferret, ipſa etiam a nullis armis petebatur, ut judicat CLERICUS *cit. l.* Idem de Numa Pompilio refert FLORUS *lib.* 1. *c.* 2. in fine his verbis: *Ut quod vi & injuria* occu.

tinere videntur. Atque huc pertinet Abrahami (*d*) fœdus cum Mamre & fratribus ejus initum, de quo *Gen. XIV.* 13.

GA-

occupaverat imperium (Romulus), *religione atque juſtitia gubernaret.* Facile enim adducor, ut credam, ſemel introducta regna & imperia majori juſtitiæ cultura fuiſſe adminiſtrata; quam quidem occupata erant, cum etiam illa, quæ a malo inchoata ſunt principio, ſucceſſus meliores habere poſſint.

(*d*) Abrahamum regem non fuiſſe, conſtat ex eo, quod ſemper advena vel peregrinus dicatur. Neque tamen ob magnam copiam ſervorum ſe ſubjeciſſe alicui regi, ſed magis *ſui juris* manſiſſe videtur. Ubi enim Chananæam terram incoleret, cum Mamre & fratribus ejus fœdus iniit, quod, quibus conſtiterit legibus, non conſtat? Probabile eſt, illud quoque ad defenſionem fuiſſe initum, quod ex eo perſpicuum eſt, quod Mamre cum fratribus dicatur prælio interfuiſſe, quo fratrem Lothum a captivitate liberavit. Videmus etiam, Abraham a regibus Salem & Sodomæ pro tali habitum fuiſſe, qui nemini ſubjectus, ſed ſui juris eſſet. Potuiſſet itaque ad exemplum ceterorum ſe pro rege gerere, certum locum occupare, & Imperium aliquod ibi inſtituere, ſed magis Deo confiſus, ut *paterfamilias* ſervis in domo ſua natis præfuit. Simile fœdus poſtea iniit rex Abimelech cum Iſaaco, quem antea a ſe expulerat, *de non lædendo & offendendo*; viderat enim Abimelech, Iſaacum nimis fieri potentem, de quo plenius agitur *Gen. XXVI. circa finem.* Primum itaque ob potentiam excedere juſſus erat Iſaacus, in quo Abimelech egerat contra fœdus cum Abrahamo jam initum. *Gen. XX.* Sed quia forſan metuebat, ne Iſaacus hanc injuriam vindicaret, de novo fœdus cum eo iniit, & amicitiam priſtinam redintegravit.

Digitized by Google

CAPUT II.

DE

NEXU IMPERII CIVILIS.

§. I. IN omni ſocietate (*e*) *nexus* quidam ſeu *vinculum* occurrit, per quod corpus illud morale continetur, conſervatur, & ad finem propoſitum deducitur.

§. II. Nexus hic conſiſtit in *unione plurium voluntatum ad finem communem*, & quoniam unio ſine *obligatione* concipi nequit, cum ipſe nexus ſit obligatio, hinc mutua in hunc finem intercedere debet obligatio. (*f*)

§. III. Unio illa fit *conſenſu* & quidem vel *expreſſo* vel *tacito*. Hic colligitur ex unanimi circa eundem finem *cooperatione*, (*g*) licet nunquam expreſ-

---

(*e*) Societas eſt *complexus plurium perſonarum unitarum inter ſe ad certum finem*. Spiritus ſeu anima hujus corporis conſiſtit in *unione*, per quam omnium *una* redditur *voluntas*, adeo ut conjunctim conſiderati *unam* propterea in moralibus repræſentent *perſonam*. Quemadmodum itaque in naturalibus, ſi ex pluribus diſtantibus inter ſe rebus *unum* quid fieri debeat, nexus quidam ſeu vinculum requiritur, quo res illæ diſtantes conglutinari & in *unum* redigi poſſint, exemplo ædificii exſtructi: ita in ſtructura corporis civilis *nexus* aliquis requiritur, per quem voluntates omnium uniantur, ut debitum aſſequantur finem. Huc reſpexit SENECA *epiſt.* 102. ajens: *Quidam ex diſtantibus conſtant, quorum adhuc membra ſeparata ſunt, tanquam exercitus, populus, ſenatus. Illi enim, per quos iſta corpora efficiuntur, jure aut officio cohærent, natura diducti & ſinguli ſunt.* Sic itaque ſatis clare differt *multitudo* ab hac ſocietate. Illa deſtituitur tali ordinata unione, & plerumque ſingulis in illa ſunt ſuæ actiones, adeoque cohærere diutius nequit. Hinc CICERO *pro P. Sextio p.* 681. *qui inſtituta majorum neglexerunt, & imperitiæ aut concitatæ multitudini jucundi eſſe voluerunt omnes fere reip. pœnas dependerunt*, & in *orat. pro domo ſua ab init. in multitudine vitioſiſſimum*, ait, *varietatem & inconſtantiam & crebram tanquam tempeſtatum ſic ſententiarum commutationem*. Sed quod *uniti* agunt, ibi ſingulis non eadem actio, non idem circa actiones judicium, ſed cum ſtent pro *una perſona*, unum quid egiſſe omnes intelliguntur.

(*f*) Tales *uniones* ad certum finem indigent ſpeciali partium conſenſu, ut coaleſcant in talem unionem, ſive jam conſenſus ſit *abſolute liber*, ſive ex *hypothetica neceſſitate* productus. *Neque enim ullum certius amicitiæ vinculum, quam conſenſus & ſocietas conſiliorum & voluntatum*, ait CICERO *orat. pro Cn. Plancio*. Dum vero in talem unionem conſentiunt, utrinque oritur *obligatio*, & in hac *nexus* ſeu *vinculum* ſocietatis conſiſtit, cum obligatio ipſa definiatur eleganter per *vinculum juris*, vi cujus aliquis ex neceſſitate ad præſtandum quid alteri adſtringitur.

(*g*) Etiam *re ipſa* poteſt ſocietas contrahi, *l.* 4. *de ſoc.* Dn. HERTIUS *de ſociet. ſat. conſtit.* & poſſunt plures incidere *ex accidenti* in ſocietatem, præter antecedentem deliberationem. In magnis ſocietatibus ordinarie hoc in caſu præcedit aliqua *neceſſitas*, qua poſita plures, eadem neceſſitate preſſi, non poſſunt non in *unionem*

Digitized by Google

expreſſe inter ſe convenerint, id quod tunc maxime fieri cenſendum eſt, quando ex *neceſſitate* quadam *hypothetica* plures conglutinantur.

§. IV. Unio autem illa ſocietatem, vel *æqualem* vel *inæqualem* producit. Illa (*h*) fundatur in ſimplici plurium inter ſe unitorum obligatione, qualis deprehenditur in coalitione & ſyſtemate plurium civitatum, quarum ſingulæ ſeparatas ſuas habent rationes, ita tamen unitæ, ut, quæ ad communem defenſionem ſpectant, *conjunctim* ſint expediendæ.

§. V. Societates *inæquales* fundantur in *imperio* & *ſubjectione*, quæ licet plures ſint, tamen inter eas eminet *civilis*, cum plures ita uniuntur, ut vel unius voluntati vel uni concilio ſe obtemperaturos promittant, (*i*) ut eo efficacius omnium *una voluntas* operetur.

nem illam conſentire, & inde ad communem finem cooperari. Sic fieri potuit primis temporibus, ubi latrociniorum libertas late patebat, ut plures ſegreges familiæ contra vim communem ſe conjunxerint *ipſo facto*, ut eo ſecurius poſſent communi hoſti reſiſtere, ita ut, depulſo conjunctis viribus hoſte, ſemper in illa unione perſeveraverint, accedente nexu *vicinitatis*. Simile exemplum concipi poteſt in peregrinis, diverſis ex locis venientibus, & ad littus ignotum appulſis, qui, ſi ab incolis illius terræ vel inſulæ vel etiam in ipſo itinere a latronibus male habeantur, *abſque prævia deliberatione* conſpirare poſſunt ad commune malum propellendum, cum naturale ſit, ut in communi periculo, etiam maxime inter ſe ignoti, ſocii fiant.

(*h*) *Æqualis* ita dicitur, quoniam non regitur a ſuperiori, ab omni libera eſt *imperio*, & *ſubjectione*, & fundatur in *ſimplici obligatione* vel *fœdere*, & communiter juramento conſtringi ſolet. Hic nexus ex præcedente pacto expreſſo deſumi poteſt, præſertim ſi plures civitates liberæ & ante ſeparatæ ita coaleſcunt, & expreſſo fœdere inter ſe connectuntur. Verum & *ipſo facto* ſeu *tacite* quoque hic nexus concipi poteſt, dum vinculum, quo plures provinciæ ſub unius imperio hactenus continebantur, ex variis intervenientibus mutationibus ita laxatur, & communi imperio ſubducitur, ut ſingulæ quidem civitates ad *αὐτονομίαν* perveniant, *vinculum* tamen *ſyſtematicum* quoddam ſuperſit. Scilicet vinculum illud prius, quo omnes olim ſub unius imperio erant compoſitæ, mutationibus intervenientibus, & poteſtate imperantis paulatim remiſſa, mutatur ex poſt facto etiam re ipſa, ſed abſque omni expreſſa & nova confœderatione, in aliquod *ſyſtematicum*, quamvis non ita *ordinatum* & *regulare*, uti ſi expreſſo fœdere plures ſeparatæ civitates coaleſcant, quia ſemper manet ſtudium retinendi, ut & alia incommoda. Idem vinculum æquale cernitur in *cœtibus eccleſiaſticis*, ubi inter ipſa membra nullus concurrit *imperii* & *ſubjectionis* reſpectus, ut de aliis collegiis in civitatibus nihil dicam.

(*i*) Imperium *unius* vel *concilii* alicujus vim inſignem addit ſocietati, quia ſine hoc negotia ſocietatis effectum ſortiri commode non poſſunt. Sunt homines ad diſſentiendum proclives, & præterea ad rupturas vinculi & nexus communis faciles; hinc talis vis coactiva accedere debet, quæ plures in conjunctione detinet, ne facile inde avelli poſſint. Optime SENECA *lib. de clem. c.* 4. *Ille* (imperans) *eſt vinculum, per quod reſpub. cohæret, ſpiritus vitalis, quem tot millia trahunt, nihil ipſa per ſe futura, niſi onus & præda, ſi mens illa imperii ſubtrahatur.* Huc collineat CICERO *l. III. de LL.* ajens: *Nihil tam aptum eſt ad jus conditionemque naturæ quam imperium, ſine quo nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum univerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt.* E contratio quoties hic *nexus civilis*, qui *unionem* fundat

§. VI. Quemadmodum vero in ſocietate civili *inæquali* eſt *conſociatio* aliqua plurium inter ſe, & deinde *ſubmiſſio* omnium unius perſonæ vel integri alicujus concilii voluntati; ita hæc ſocietas ante ſupponit conſociationem aliquam æqualem. (*k*) Non enim poteſt ſubmiſſio unius vel concilii imperio concipi, niſi adfuerit multitudo vel ſocietas aliqua hominum æqualis.

§. VII. Oritur hæc ſocietas æqualis civitatem præcedens variis ex cauſis: [I.] ex *mutua cohabitatione*, dum ex una ſtirpe plures naſcuntur & unam conjunctim incolunt terram. Hi colliguntur inter ſe *tacito* aliquo *pacto*, (*l*) dum inter ſe vicini, cognati, & cohabitantes ſunt. Atque exinde, ni me omnia fallunt, civitates Cainiticæ primæ & Nimrodicæ ortæ.

§. VIII.

dat & ſuſtinet, turbatur, peſſima reipub. facies naſcitur. De Mithridate, bellum Romanis inferente, FLORUS *lib. III. c. 5. n. 5.* hæc refert: *Spem & fiduciam dabant noſtra vitia: quippe cum civilibus bellis disjungeremur, invitabat occaſio nudumque imperii latus oſtentabat procul Marius, Sylla, Sertorius.* Differt hæc ſocietas multis modis ab *æquali*. In illa receditur a *ſtatu naturali*, quæ inter paciſcentes ſeu ſocios æquales ſalva manet. In illa vinculum ſeu nexus *arctius* ſtringit propter imperium & eidem cohærens jus cogendi; in hoc vero *laxius* vinculum adeſt, in ſola & *ſimplici obligatione* conſiſtens: ibi oritur *ordo imperandi & parendi*, hic manet *æqualitas* inter ſocios. Ibi omnia jura ſumma penes *unum* vel *concilium* aliquod ſunt, quoniam imperantis voluntas, eſt voluntas totius reipubl. & hinc, judice CICERONE *lib. 1. de offic. intelligere debet, ſe gerere perſonam civitatis*: aſt in ſtatu æquali quædam tantum communicantur.

(*k*) Qualemcumque enim concipias imperii modum, ſive *violentum* ſive *voluntarium*, tamen nec violentus potuit effectum habere, niſi adfuerit cœtus quidam hominum communi nexu conglutinatus, qui per vim ſub *imperium* redigeretur. Neque enim concipi poteſt, ſingulos homines ab uno inſtar ferarum beſtiarum fuiſſe occupatos, & in vincula conjectos, donec ſufficiens numerus adfuerit, quibus imperare victor potuiſſet. Et huc reſpicere videntur, qui duplex pactum conſtituunt, uti PUFENDORFIUS *lib. 2. c. 2. & 3.* Dn. HERTIUS *de modo conſtit. civit. ſect. 1. §. 2.* Hæc itaque ſocietas non eſt civitas, ſed *imperfecta* quædam *conſociatio*, dum manet *æqualis*, & ſinguli adhuc nullius imperio ſubſunt.

(*l*) Suppoſui jam antea, poſſe unionem etiam *ipſo facto* vel *tacite* fieri, quæ certe *naturaliſſima* videtur fuiſſe in cohabitantibus, poſtquam multiplicatum genus humanum fuit. Quamvis enim plures ſemet disjunxerint, aliaſque terras incoluerint, id tamen de omnibus afferi nequit, præſertim ſi *Cainiticam civitatem* reſpicimus. Omnes ſubditi a Caino videntur deſcendiſſe, adeoque non putandum eſt, ſtatim Cainum, ubi a patre ſeceſſit, cum familia civitatem exſtruxiſſe, ſed poſtea demum, ubi admodum multiplicata erat ejus ſoboles. Debuere enim eſſe, quibus imperaret. Hi itaque primum ipſa *cohabitatione* inter ſe conglutinati ſunt, cui poſtea Cain imperium eo modo, quo *cap. antec.* dictum acceſſit. Nam *Gen. IV. 16.* ſimpliciter dicitur, *quod habitaverit in terra Nood*: ſequenti commate demum additur, *quod poſtea ædificaverit civitatem*, ſcilicet prole ejus admodum aucta, & in plures jam familias ſparſa. Neque obſtat, quod jam ante videatur Cain inter ſuos magnam obtinuiſſe auctoritatem, antequam civitatem conderet, quod negari nequit, quia omnium cohabitantium communis pater erat; verum hactenus quidem *imperium civile* exercuiſſe non videtur, ſed tunc demum,

Digitized by Google

§. VIII. [II.] Corrupto genere humano & in varia ſcelera vergente, coalita quoque fuiſſe videtur *multitudo quædam* impiorum ad ſcelera & deprædationes perpetrandas, (*m*) uti *cap. antec.* vidimus. Neque deſunt exempla, ex latronum colluvie tandem erectas fuiſſe civitates. (*n*)

§. IX. [III.] Immo qui deteſtabantur hoc vitæ genus, quamvis forſan pauci fuerint, ab his deprædatoribus tamen vix aliter potuere eſſe

K 2 ſecu-

---

mum, ubi ſuos ad deprædationes & truculentiam exercendam inſtituit. Si *Nimrodi imperium* conſideras, eo tempore filii Noæ quidem diſperſi erant, admodum tamen probabile eſt, nonnullos in eadem conjunctos manſiſſe vicinia & cohabitatione, donec in multitudinem excreverint, ubi itidem ſinguli ſui juris erant, *naturali* tamen *cohabitatione* in unam collecti multitudinem.

(*m*) Poſtquam homines a vero Deo ſemel deſciverant, vix aliter fieri potuit, quin hanc λῃστρικὸν βίον exercerent, præſertim ſi poſteros ex *Cainitica proſapia* reſpicimus, qui a patre latrone, ad hoc vitæ genus optime inſtructi & aſſuefacti fuiſſe videntur. Atque huc ſpectant quoque NOMADES, uti vocantur, qui ſunt *multitudo indomita*, de raptu vivens, nullique certæ ſedi addicta; quales videntur fuiſſe Hunni, de quibus AMMIANUS *lib. 30. omnes ſine ſedibus fixis abſque lare vel lege aut ritu ſtabili diſpalantur, ſemper fugientium ſimiles cum carpentis, in quibus habitant*, & paucis interjectis: *hoc expeditum indomitumque hominum genus extrema prædandi cupiditate flagrans immani per rapinas finitimorum graſſatum & cædes ad uſque Achajam pervenit*, & alibi: *aguntur nulla ſervitute regali, ſed tumultuario primatum ductu contenti perrumpunt, quicquid inciderit.* Ipſe ARISTOTELES *lib. 1. polit. c.* 5. inter vitæ genera diverſa collocat *piraticam* ſeu *prædatoriam vitam*, hancque *naturalem* vocat. Immo addit, quod aliquando paſtoritia & prædatoria conjungi ſoleant. Ex quo tamen peſſime infert, *artem bellicam* natura factam utilem ad acquirendum, immo *ſtudium venatorium* partem ejus eſſe, quo deceat uti adverſus feras & hominum genus, quando homines, a natura facti ad parendum, imperium ſubire recuſant, quaſi tale bellum natura juſtum ſit. Similia docet HOBBESIUS *tract. de cive cap.* 5. §. 2. ubi etiam hanc λῃστρικὸν βίον ex jure naturali defendit. Verum profluxit hæc ſententia ex primo illo falſo, quod humanum genus ſteterit abſque ullo *vinculo* ſeu *obligatione*. Rectius FLORUS *lib. III. c. 6. n.* 1. aſſerit Cilices, *perditos furioſoſque latrones*, ſublatis commerciis, *rupto fœdere humani generis*, maria bello quaſi tempeſtate præcluſiſſe. Hoc ſenſu quoque CICERO *l. V. in Verrem c.* 29. piratas & latrones vocat *hoſtem communem gentium nationumque omnium, quod vinculum generis humani* tollant, in quo tota ratio juris naturæ, quies gentium, pax omnium & ſingulorum conſiſtit. Nihilominus tamen antiquitus hæc vita adeo putabatur juſta ut PLUTARCHUS *in vita Camill. f.* 136. referat, Brennum *jus hoc antiquiſſimum* vocare, eoque non modo beſtias uti, ſed (quod horrendum dictu) ipſum Deum.

(*n*) Ex hujuſmodi colluvione hominum facile regna vel reſpubl. potuiſſe tandem naſci, AUGUSTINUS *lib. XIV. de civit. Dei c.* 4. ſatis apte obſervat: *Hoc malum*, inquit, *ſi in tantum perditorum hominum acceſſibus creſcit, ut & loca teneat, ſedes conſtituat, civitates occupet, populos ſubjuget, evidentius nomen regni aſſumit.* De Viriato refert FLORUS *lib. II. cap. 17. n.* 15. quod *ex Venatore latro, ex latrone ſubito, & ſi fortuna ceſſiſſet, Hiſpaniæ Romulus* factus fuiſſet h. e. fundator imperii Hiſpanici, ſicuti Romani fuerat Romulus, quo ipſo, Viriatum comparando cum Romulo, ſatis oſtendere videtur, ipſum Romulum quoque ex *latrone* ducem & fundatorem imperii factum fuiſſe, uti infra §. 15. *lit. X.* oſtendo.

Digitized by Google

ſecuri, niſi etiam coaleſcerent in quandam multitudinem, & *mutuam defenſionem* ſibi promitterent. (*o*).

§. X. Hæc *multitudo* coalita ab initio ſine dubio admodum *rudis* (*p*) fuit, & vix eſt, ut expreſſum pactum ubique fingi poſſit, ob tantam animorum diſſenſionem; ſed ipſo facto ſe conjunxiſſe homines videntur, rationibus ſtatus naturalis ſic ferentibus, ex quo *pactum* aliquod *tacitum* erui poteſt, tamen adhuc valde inerme, poſtquam nemini videbatur ademta recedendi facultas, neque certa & peculiaris confœderatio capita familiarum præciſe obſtringebat.

§. XI. Quo minus autem piorum conſortium (*q*) receſſit a viis divinis,.

(*o*) Hinc collegiorum ſeu ſocietatum æqualium otiginem repetit BODIN *de republ. lib.* 3. *c.* 7. *p.* 513. quæ ex hac conſociatione, mutuæ defenſionis cauſa inita, orta. Videlicet neceſſum fuit, ut tales ſocietates ab illis, qui non eadem licentia deprædandi uterentur, inirentur, quo conjunctis viribus tuti eſſe poſſent. Huc ſpectare videtur fœdus Abrahami cum Mamre & fratribus ejus, quod *mutuæ defenſionis* cauſa initum fuiſſe videtut, uti ex eventu apparuit. Hæc itaque multitudo ſuo jure vixit, ſinguli ſuas rationes ſeparatas retinuere, conjunctim demum agentes, quando omnium periculum imminebat, ad exemplum plurium civitatum ſyſtematicarum.

(*p*) Ideo *rudem* hanc multitudinem voco, quoniam certis legibus ab initio non fuit ordinata, pet quas nexus convalidatur, dirigitur, & efficaciam certam accipit. Conſenſiſſe *ipſo facto* videntut, dum (1.) cohabitantes ſe non ſejunxere ab aliis vicinis, quod potuiſſent facere & plurimi etiam reapſe fecere: (2.) dum ad eundem finem ſeſe applicuerunt, latrones quidem ad communem latrocinandi licentiam, reliqui ad communem defenſionem. Neque in tam tudi multitudine, ubi ſinguli adhuc ſeparatim agere potuere, aliquod commune imperium, quod reipublicæ proprium eſt, concipi potuit, ſaltem ab initio; ſed qui noluit amplius communi placito intereſſe & conſentire, tecedere potuit id quod naturale eſt in omni collegio, ut quilibet vel conſentire vel tecedere debeat; neque adeo *vis coactiva* in teliquis fuit, aliquem cogendi, ut conſpiraret. Unde quoque ante Nimrodi imperium non legimus, ſingulis fuiſſe impedimenta ab aliis vi imperii poſita, ne novas ſedes quærere poſſent. Quin & Nomades inter ſe omnimoda libertate egiſſe videntur. Nec deſunt populi, qui abſque *imperio civili* inter ſe vivunt, uti ex JOSEPHO ACOSTA refert Auctor *tr. du gouvernement civile*, *c. VII.* §. 5. ubi ait: *Il y a des grandes & fort apparentes conjectures, que ce gens la* (parlant des gens du Perou) *n' ont eu durant long temps ni Roys, ni communautez, mais qu' ils ont veſcu, & ſont allez en troupes, ainſi que ſont aujourd' huy ceux qui habitent la Floride & comme pratiquent encore les Cheriquanas & les gens de Braſil & pluſieurs autres nations, qui n' ont pas certaines Rois, mais qui ſuivant, que l' occaſion de la paix, ou de la guerre ſe preſente, choiſiſſent leurs capitaines, ſelon leur volontè.* Ceterum ab initio ex paucorum familia talis multitudo conſtitit, quæ paulatim vel per novas generationes vel ſpontaneas adjunctiones incrementa cepit, quod in latronum colluvie facilius fieri potuit, quo magis homines primævo in ſtatu ad vitam λῃστρικὴν tracti fuere.

(*q*) Conſortium etiam aliquod piorum fuiſſe, apparet ex ſacris litteris, maxime ubi *paſtoritiam vitam* egerunt. Abrahamus in ſua familia ultra 300. dicitut habuiſſe ſervos, in familia ſua natos, ex quibus plerique paſtores fuiſſe videntur, quos ad Dei verum cultum inſtituerat. Notantet *Gen. XXVI.* 14. legitur, quod Iſaac creve-

tit,

nis, eo ſanctius quoque hunc *nexum ſimplicem* inter ſe coluere, (*r*) eoque minus inter eoſdem aliud præterea vinculum videtur neceſſarium fuiſſe.

§. XII. Enim vero quemadmodum impii vinculum naturale, quod eſt inter omnes homines, varie divulſere, ita facile judicari poteſt, nexum illum, quo multitudo quædam congregata erat, valde fuiſſe infirmum, immo haud adeo aptum, ut per illum diutius pôtuerit in ſuo ſtatu conſervari. (*ſ*)

§. XIII. Utut itaque nihil conſultius fuiſſet quam ut *vinculum* aliud *arctius* accederet, quo præter *ſimplicem obligationem* indomiti per coactionem quandam continerentur in officio; ex ſtatu tamen ejuſdem temporis facile conjicere licet, homines ita congregatos non *pacto* aliquo *expreſſo* inter

---

rit, & multum familiæ ſeu famulitii habuerit, adeo ut etiam Philiſtæorum invidiam propterea incurreret, ut, quacumque in re poterant, commodis ejus offecerint, obturando puteos & pulvere opplendo, & contra leges fœderis Iſaacum ſecedere finibus jubendo. Verum quia tandem in *ampliſſimam* excreverat *familiam*, metu adducti pacem fœdere ſanctiſſimo cum eo iniere, cujus poriſſimum caput erat, *ne ullum malum eis inferret*, quod ſane indicium eſt, familiam Iſaaci fuiſſe ampliſſimam, quamvis abſque *reipublicæ* figura. Immo utut forſan Philiſtæi Iſaacum opprimere in herba, ut ita loquar, potuiſſent, ab hac violentia tamen abducti videntur fuiſſe, quod agnoſcerent, peculiariter ei Dominum adeſſe, uti ipſi fatentur, adeoque ſe ſuperiores fore contra Deum ſperare non poterant.

(*r*) Familiam Abrahami optimo & firmiſſimo nexu cohæſiſſe, non adeo mirandum, quoniam *timore Domini* regebatur, ut adeo non neceſſum eſſet, per modum *regis* vel *imperantis* eidem præeſſe, quod nullibi legitur. Pietas autem familiæ ex eo eluceſcit, quod Abrahamus ſervum ſuum ſeniorem ſeu procuratorem miſerit, ut filio ſuo uxorem quæreret, in quo actu evidentiſſima *pietatis* ſigna ſervi procuratoris apparent. *Gen. XXIV.* Equidem expeditum eſt, in hac familia Abrahami & Iſaaci fuiſſe ſocietatem *inæqualem*; inde tamen ſocietas *civilis* ſtatim colligi nequit. Familia ampliſſima fuit, in qua eo minus *remediis coactivis* opus fuiſſe videtur, quod *timore Dei* regeretur. Immo antea *Geneſ. III.* Abrahamum cum Lotho in coſortio fuiſſe legimus; aſt nullus ibi imperii reſpectus, nulla inter eoſdem prærogativa; ſinguli proprias coluere familias. Et cum non poſſent amplius cohabitare propter ingentem magnitudinem familiæ, rixis inter utriuſque paſtores ortis, tandem ſeſe ſejungere coacti ſunt, ubi certe obſervatione intimiori dignum, quod tanta animorum conſenſione ſeſe ſejunxerint, *pacis cauſa*. Quodſi tale inter impios conſortium fuiſſet, alter alterum opprimere tentaſſet; ſed vinculum inter Abrahamum & Lothum ſanctius erat, quam ut inde poſſet aliquid mali evenire.

(*ſ*) Poſtquam *impii* congregati & conjunctim aliis vim inferre non cenſuere nefas, quid mirum, ſi inter ſe ipſos quoque latrocinia, deprædationes, aliaque facinora exercuerint. Neque exempla deſunt, gentes in ſemetipſas latrocinia exercuiſſe. Vid. *tom. 7. obſerv. Hallenſ. 6. §. 6.* Eleganter *Prov. I. 11. ſeqq.* deſcribitur *impiorum ſtatus*, quod quidem contra pios ſe conjungant, ſed ut *verſ. 18. 19.* additur, deinde ſibi ipſis inſidias ſtruant. Aſt nec cohabitantes aut vicini, qui ex una gente collecti erant, firmiori nexu conglutinati erant, partim quia nullius communi imperio regebantur, partim quia ſinguli, quæ ſua ſunt, quærebant, non quæ ad commune conſortium ſpectabant. Non itaque veroſimile eſt, talem ſocietatem, in quam plerique inciderant, diutius ſubſtitiſſe.

Digitized by Google

inter ſe conveniſſe, (t) de imperio ſummo alicui vel concilio concedendo, quia ſtatus ille libertatis turbidus, in quo ſinguli erant, tale pactum ordinatum non admittit.

§. XIV.

(t) Talem proceſſum plerumque Politici ſibi formant: (1) quod homines inter ſe conveniant, ſe velle e *libertatis ſtatu* exire, quo ipſo ſe conjungere videntur, & hoc eſt primum pactum. (2) Addunt, alteram deliberationem inſtitui de *modo exeundi*, ſcilicet per *imperia*, cum alius tutior modus reperiri non poſſit. (3.) Tertiam formant de *forma*, cum non omnibus eadem placeat. (4) Hanc electam ſequi ajunt *ſubmiſſionem*, & (5.) acceptationem ejus, cui ſummum imperium deferunt, qualem proceſſum in cerebro ſuo ſibi imaginatus eſt ADRIANUS HOUTUYN *in polit. contr.* §. 17. quæ omnia in hunc finem adducuntur, quaſi homines in ſtatu maxime pacifico hæc inter ſe agere potuiſſent. Eundem quoque proceſſum format PUFENDORFIUS *l. VII. c.* 2. Ex quibus concludunt, per translationem imperii in unius vel collegii perſonam ſingulos promittere, ſe velle, quod imperans vult, adeoque ſe *obedientiam* eidem præſtituros. Eandem ideam conſtruendarum civitatum ab oculos habuiſſe videtur DION. HALICARNASS. *lib. II.* dum refert, deliberationes Romuli cum populo inſtitutas ſuper forma reipubl. eligenda. Ait enim, Romulum concionem convocaſſe, formaſque receptas rerumpublicarum propoſuiſſe, & tandem dixiſſe: *Equidem quamcumque reipubl. formam conſtitueritis, ad eam recipiendam paratus ſum, nec me indignum puto, qui aliis imperem, nec alteri recuſo parere.* Tum populus, *ſeorſim communicato inter ſe conſilio*, primo Monarchicum ſeu *regium ſtatum* approbaſſe, deinceps hunc honorem Romulo detuliſſe, eaque delatione is acquieviſſe dicitur. Utrum tam placide & deliberato conſilio hæc ita acta fuerint, ſubdubito, ſi ferociam Romuli, & populi intueor. Quidquid ſit, valde vereor, ne communis philoſophia circa ſtructuram civitatum eo ordine, quo proponitur, unquam obſervata fuerit. Nam (1.) ſtatus turbidus, in quo homines primi erant, tales deliberationes pacificas haud admiſiſſe videtur, qualem ſtatum primitivum *cap.* 1. perluſtravimus. (2.) Cum tot potentes & oppreſſores antiquitus exſtitiſſe dicantur, non eſt vereſimile, homines potuiſſe adduci, ut *ſponte* ſe unius Imperio ſubderent, cum ſingulis *reſiſtendi* innata erat cupiditas, ſingulique libidine imperandi raperentur. (3.) Ne veſtigium quidem ullum de ejuſmodi *placidis pactis* exſtat, ſed omnia olim per vim acta eſſe apparet. (4.) Pii potius habiles fuiſſent, ut inter ſe ita pacifice egiſſent, & imperium aliquod erexiſſent, quod tamen non legitur, & ſi vel maxime (5.) populus quidam in *imperium* hujus vel illius conſenſerit, id tamen factum vel inde eſt, quod vel ei amplius reſiſtere non potuerit, vel quod jam eſſet ſubactus per graviorem alterius potentiam. Hæ tamen rationes, utut ſtatui humani generis conformes videantur, non potuerunt auctorem tractatus *du Gouvernement civil* a ſua dimovere ſententia, qua in *omni origine ſocietatis civilis* ſupponit *conſenſum* coeuntium *expreſſum*, & *liberum*. Nam inter alia *cap. VII.* §. 8. etiam contendit, ne quidem ex *patria poteſtate* potuiſſe imperium civile naſci, abſque conſenſu *libero* & *expreſſo*. *Toutes leurs ſocietez politiques*, ait, *ont commencè par une union volontaire & par une accord mutuel de perſonnes, qui ont agi librement dans le choix, qu'ils ont fait de leurs gouverneurs & de la forme du gouvernement.* Verum cum auctor *ſtatui populari* admodum indulſerit, non mirum eſt, quod inclinationi ſuæ conformes dederit concluſiones, quæ tamen cum nimis levi naturæ humanæ conſideratione conjunctæ eſſe videntur, quam jam fuſius excuſſi. Equidem ait §. 10. quod hiſtoriæ doceant, *que les gouvernemens du monde, qui ont commencè en paix, ont eſtè fondez de la maniere que nous avons dit.* Verum, uti jam *cap. antec.* oſtendi, pleraque imperia *extra ſtatum pacis* orta ſunt,

Digitized by Google

§. XIV. Itaque, uti ex *cap. anteced.* conſtat, probabile eſt, *vinculum arctius*, per *imperium* ſcilicet, hiſce ſocietatibus acceſſiſſe partim per violentam quandam intruſionem unius perſonæ, cui, poſtquam quoſdam in ſuam ſententiam traxit, reliqui reſiſtere non potuere; partim quod ſenſim & pedetentim alicujus imperium confirmatum ſit, cujus in tali congregatione *ſumma* ſemper *auctoritas* fuerat. (*u*)

§. XV. Prior modus perſpicuus eſt ex hiſtoria de *origine imperiorum*. Cum enim colluvies latronum vix fingi poſſit abſque duce quodam, nihil facilius contingere potuit, quam ut hic per *violentiam*, tum cohortem, cujus *dux* erat, (*x*) tum alios, in quos latrocinia exercuerat, ſub ſuam

---

ſunt, & quæ *in pace* orta videntur, plerumque tamen invitis & reluctantibus ſubditis nata ſunt, ſaltem ut non *ſponte & ex libera voluntate* in imperium conſenſerint, ſi plerorumque *imperiorum & mutationum civilium* initia intuemur. Conſenſerunt quidem, ſed vel *tacite* vel *coacte*, & non eo modo, quem doctiſſimus auctor, quem LOOCKIUM eſſe volunt, ad majorem populo libertatem conciliandam, animo ſuo repræſentavit. Meretur interim elegantiſſimus liber, qui ſedulo legatur: utut enim, quo eo fortius ab HOBBESIO diſſentiret, itidem in alterum extremum propendere videatur, ſicuti ipſe HOBBESIUS in alterum extremum prolapſus eſt, ut fortius monarchomachis contradiceret; ita tamen *ſtudium populare* temperavit, ut facilius poſſit tolerari. Loquor autem de prima *geneſi civitatum*: poſtquam enim ſemel civitas ab antiquo eſt conſtitura, facilius contingere poteſt ut tales deſuper deliberationes inſtituantur, uti apparet in *republica Judaica*, quæ reges ſibi a Deo depoſcebat; quin etiam poſt regiſugium tales deliberationes ſuſceptas fuiſſe in populo Romano, docet DION. HALICARN. *lib. IV.*

(*u*) Hi duo modi *imperiorum* introductorum magis conveniunt ſtatui primævo turbido. Jam dictum eſt, multitudinem certorum hominum ab initio fuiſſe plerumque rapinis adſuetam, neque adeo credibile eſt, hoſce homines pacis gratia coiviſſe, multo minus imperium ita placide inter ſe condidiſſe, uti plerique credunt. Equidem quoſdam ſe junxiſſe *defenſionis cauſa*, dictum eſt, adeoque fine optimo ducti videntur: non tamen inde ſtatim ſequitur, ut iidem liberrimo conſenſu alicui ſummum imperium detulerint, quin potius cum libertas naturalis tam innata omnibus fuerit, potius credibile fuiſſet *Democratiam* quandam inter eos fuiſſe erectam, quippe quæ non adeo recedit a ſtatu naturali. Attamen id conſtanter hiſtorici negant, & reges ab initio tenuiſſe imperia aſserunt, in cujus poteſtatem populus *libertati* aſsuetus ſe non facile dediſse præſumitur. Unde *pactum* aliquod *expreſſum* antecedens imperium vix fingi poteſt.

(*x*) Licet *multitudo* quædam *indomita* ad tempus conſentire potuerit in imperium ducis, latrociniorum exercendorum cauſa, inde tamen imperio perpetuo & civili ejuſdem ſe ſponte ſubjeciſse dici nequit, ſed potius illud ipſum ex poſt facto ſenſim & pedetentim acceſſit. Hoc modo Tacſarinas apud TACITUM *lib. II. annal.* imperium quoddam condidit. *Is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliariis ſtipendia meritus, mox deſertor vagos primum, & latrociniis ſuetos, ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla & turmas componere; poſtremo non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi.* Immo ſi dicendum quod res eſt, exiſtimarem initia Romanæ reip. ex eodem fonte eſse repetenda. Omnem ſuperat probabilitatem, Romulum civitatem condidiſse, incolas tamen defuiſse, & urbe condita demum *ex omnibus quaſi elementis corpus unum congregaſſe*, ut refert FLORUS *lib. I.*

Digitized by Google

ſuam tandem redigeret poteſtatem perpetuam, uti ex Nimrodo aliiſque apparet.

§. XVI. Poſterior modus illorum congregationibus ſocietatibuſque conveniens eſt, qui *defenſionis cauſa* ab initio coivere abſque ulla tamen imperii ratione. Sed quia in ejuſmodi ſocietatibus facile contingere ſolet, ut plebs auctoritatem alicujus viri primarii ſequatur, (*y*) naſci inde paulatim *imperium* ſolet, præſertim cum *auctoritas* potiſſimum eos commendet, qui ambitione ducuntur, quæ ſpeciem alicujus ſingularis virtutis præ ſe fert.

§. XVII. Sic itaque nexus hic novus conſtituitur, non tamen ſemper *ex condicto*, ſed conſenſus populi ſi quis adeſt, magis ex *patientia*, & *taciturnitate longi temporis* educitur. (*z*)

§. XVIII.

lib. I. cap. 1. *n.* 9. Quin potius conſtat ex traditis DION. HALICARNASS. *lib. I.* aliorumque, conſtitiſſe populum a Romulo collectum ex turba quadam ſcelerata, adeo ut credere fas ſit, primitus Romulum ducem latronum fuiſſe, uti ſupra quoque §. 8. *lit. n.* dictum eſt.

(*y*) Id vel maxime in *Democratiis* apparet, quæ grave periculum ſubeunt, ne mutentur in Monarchiam, ſi unius viri auctoritas maxime apud plebem valeat. Quidni id etiam contingere poſſet in ejuſmodi ſocietatibus, ubi nulla adhuc viget imperii ratio? Nam unus auctoritate ſua ſæpe plus pollet, quam plurium rationes in contrarium. Omnes præjudicio auctoritatis ducimur. *Prima dominandi ſpes in arduo: ubi ingreſſus fueris, adſunt ſtudia & miniſtri.* TACIT. *lib. IV. annal. c.* 7. Fac itaque, in tali ſocietate, quales ab initio fuiſſe probabile eſt, extitiſſe viros ſummæ auctoritatis, quales Nephilæi fuiſſe in ſacris leguntur, obſequii alicujus gloria illis deeſſe non potuit. Nam ex auctoritate cultus, & ſpontanea obſequii exhibitio: ex hac approbario omnium negotiorum ab eo ſuſceptorum ſequitur, præſertim ſi omnia placide agat. Si qui ſunt, qui reclamant, a cetera plebe, auctoritate decepta, abſterrentur, hinc adeſt primus gradus ad thronum, ex quo tandem populus hujus imperium in omnibus agnoſcere incipit, & cum ab initio hominum *ætas longæva* erat, certe intra 100. annos alicujus auctoritas ita creſcere poterat, ut poſtea populus imperio ejus adſuetus ſponte tandem eidem obedierit, præſertim ſi ejus imperium ab initio fuerit *lene*, licet poſtea magis magiſque in duritiem excreverit. AUGUSTUS primum auctoritatem liberalitate & comitate erga plebem aliiſque artibus ſibi conciliavit, & ita tandem rempubl. penitus occupavit. Qua ſemel occupata, de imperio deponendo in ſpeciem egit, revera tamen tantum & hunc finem, ut imperium ſibi conſenſu volentium in ſponte cupientium confirmaret, ne viderentur coacti ſub unius imperium conceſſiſſe, DIO CASSIUS *lib.* 53.

(*z*) Id præclare obſervavit HUBER *de jure civit. lib. II. S.* 2. *c.* 5. *n* 19. ubi fatetur: *tranſlationem illam imperii non ſemper adeo liquide clareque multitudinis conſenſu fieri, ſed patientiam ſæpius & taciturnitatem longi temporis pro conſenſu haberi*. Inde eſt, quod hiſce in caſibus imperantes illimitata nec ullis pactis reſtricta utantur poteſtate, qui hoc modo ad imperium evecti ſunt. Quando itaque dictum eſt, imperiorum originem arceſſendam eſſe ex quorundam *violentia* vel *libidine imperandi*, id eo tantum pertinet, quod populus non *libere* & *ſponte* & quidem *ab initio* in tranſlationem conſenſerit, non vero quaſi plane nullo modo *ex poſtfacto* conſenſum ſuum in imperium dederit, ubi non amplius diſſentire expediebat. Hoc enim extra dubium poſitum eſt, populum, quamdiu adhuc reſiſtit & ſola violentia continetur, non poſſe imperium vires

Digitized by Google

§. XVIII. Ex hoc conſenſu populi oritur *ſubmiſſio propriæ* cujuſque *voluntatis* voluntati imperantis, (*a*) quouſque ſubmittere eandem potuere, ſalvo ſemper *humanitatis* & *conſcientiæ* propriæ vinculo.

§. XIX. Contra in *imperante* oritur (α) *jus* dirigendi actiones eorum, qui ſe eidem ſubmiſerunt, & ſimul (β) *obligatio*, (*b*) cum recipiens populum in ſuam poteſtatem omnia illa promiſiſſe videatur, ad quæ ex legibus naturæ de pace & ſecuritate præſtanda obligatur.

vires habere morales, ſed manet ſtatus belli. Neque enim *lex naturæ uti inter pecudes*, *ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dedit*, ut ait PLINIUS, *in paneg. c. 38. in f.* ſed imperium demum ex *ſuperveniente conſenſu* naſcitur. Unde hodie in bellis hoc juris eſſe ſolet, ut devictæ civitates ſtatim *homagium* præſtare teneantur, quo ipſo *conſenſum ſuum* in ſubjectionem declarant, ſicuti quoque victor eo ipſo, quo homagium recipit, ſe declarat, quod devictos non amplius in *hoſtium*, ſed *ſubditorum* numero in poſterum habere velit.

(*a*) Inde *obedientia* arceſſenda, in qua revera ſubmiſſio hæc cernitur. Ante hunc civilem ſtatum ſinguli æquales erant, ſingulis datum erat arbitrium propriarum actionum, ad hunc effectum, ne alter jure alterius actiones dijudicare, & ut ſuas actiones ad ipſius arbitrium inſtitueret, prætendere poſſet. Aſt ubi ex hoc ſtatu recedunt, ſinguli eo ipſo renunciant huic juri, ſe ſubmittentes voluntati alterius, in quo inprimis illud continetur, ne ulla amplius reſiſtentia uti, ſed in commune ad ſalutem totius corporis civilis cooperari velint. *Eſt enim reſpublica quodammodo corpori humano ſimilis. Utrumque enim eſt compoſitum & conſtat ex multis partibus, quarum ſingulæ nec eandem vim habent, nec uſus pares exhibent. Si igitur humani corporis partes ſingulæ proprium ſenſum & propriam vocem ſeparatim accipiant, deinde orta inter eas ſeditione reliquæ omnes partes conſpirent contra unum ventrem, & pedes dicant, ſibi totum corporis onus incumbere, manus vero, ſe artes exercere & victum comparare & cum hoſtibus pugnare &c. Si igitur hæc ipſis placeant, & nulla corporis pars amplius faciat ſuum officium, fierine poteſt ullo modo, ut corpus diutius duret, ac non inter paucos dies fame, peſſimo mortis genere, conſumatur? Nullus certe eſt, qui poſſit aliter dicere. Eodem ſane modo & de civitate ſentiatis. Nam & hæc quoque conſtat ex multis & diſſimilibus gentibus, quarum unaquæque proprium reipub. uſum præbet, ut membra corpori, &c.* DION. HALICARNASS. *lib. VII.* ubi pluribus hæc egregie illuſtrantur. Sic itaque ad avertendam ejuſmodi animorum diſſenſionem *arctius vinculum* requiritur, ut *una* quaſi ſit *omnium voluntas*, quæ antea erat *varia*, *diſcors*, & ſic ad *vitam civilem* fere inepta. Refert FLORUS *lib. IV. c. 3. n. 5. & 6.* AUGUSTUM *perculſum undique & perturbatum ordinaſſe imperii corpus, quod ita haud dubie nunquam coire & conſentire potuiſſet, niſi unius præſidis nutu, quaſi anima & mente regeretur.* Quemadmodum etiam TACITUS *lib. I. Hiſt. c. 1.* idem confirmat, ajens: *omnem poteſtatem ad unum conferri pacis interfuit.* Optime SENECA *lib. 1. de clement. c. 3. in f. Hæc immenſa multitudo, ut unius animæ circumdata, illius ſpiritu regitur, illius ratione flectitur, preſſura ſe ac fractura viribus ſuis, niſi conſilio ſuſtineretur.*

(*b*) Jus illud ad *obligationem* quandam eſſe adſtrictum inde probatur, quia e ſtatu *reſiſtentiæ mutuæ* in ſtatum *pacis* tranſeunt, neque aliter *imperium* & *obedientia* ſubſiſtere poteſt, niſi *pax* & *ſecuritas* promittatur. Nam ſicuti vinculum *humani generis* tollitur, rupta pace, ita multo magis tolleretur vinculum *civile*, niſi hæc tacite ſubditis promiſſa cenſeri deberet. Immo cum jam ex lege naturæ ad hoc quilibet extra omnem *ſtatum civilem* obligetur, revera novum quid in hac obligatione principum non videtur contineri.

Neque

§. XX. Quamvis itaque in ipſa ſubjectione adſit aliquod *pactum* ſaltem *tacitum* inter imperantem & parentes, non tamen *obligatio* inde orta ejuſdem roboris eſt, ſed imperantis *imperfecta*, coactionis externæ neſcia, ſed ſubditorum *perfectior*. (*c*)

§. XXI. Minime itaque concedendum HOBBESIO, imperantem nullis ſe *pactis* adeoque nec *tacitis*, obſtrinxiſſe populo, (*d*) nam eodem modo

Neque aliter potuere ſubditi in ſubjectionem conſentire, quam hac ſalva. Quod itaque nec mutari nec tolli potuit, immo quod natura ſocietatis civilis poſtulat, id omnino videntur imperantes promiſiſſe. Breviter: inſtituta republica aut manet ſtatus belli, aut deſinit. Prius aſſerere velle, abſurdiſſimum foret, quia in ſtatu belli nulla *unio civilis* concipi poteſt: poſterius ubi aſſerimus, neceſſario *ſtatum pacis* ſupponere debemus, quo poſito, leges *pacis* per ſe jam vigent. Dum itaque (ſi vel maxime ex principiis HOBBESII judicium ferendum eſſet), imperans ſubditos in *ſtatum pacis* recipit hoſtilitatemque deponit, non poteſt non quoque ſecuritatem, fidem & pacem jure naturæ debitam illis *ipſo facto* promittere. Equidem deficit *promiſſio expreſſa*, ipſa tamen *receptio* implicite talem promiſſionem in ſe complectitur.

(*c*) Hæc diverſitas eſt omnino notanda contra Monarchomachos, qui dum populo concedunt arbitrium in actus imperantium, eique jus reſiſtendi largiuntur, revera *obligationem* principum *perfectam* h. e. *cum vi coactiva* conjunctam, eſſe volunt. Verum populus dum ſe ſubmittit alterius arbitrio, omne jus *reſiſtendi* & *cogendi*, quod ei in ſtatu naturali competebat, a ſe abdicat, eidemque renunciat, quia (1.) non poſſet conſervari unio reipublicæ & imperium ejuſdem, ſi populo jus indulgeretur reſiſtendi principi; quin quod (2.) ita rurſus ſtatus naturalis ſeu bellum concitaretur, cui ſemel renunciarunt. Denique ſi princeps (3.) *externa obligatione* teneretur ſubditis, populus eatenus haberet imperium in principem, vel ſaltem eidem par eſſet, quod rurſus cum ſtatu civili & nexu hoc arctiſſimo pugnaret. Neque eo ipſo tollitur vinculum inter *principes* & *ſubditos*, licet *inæquale* ſit; nam obligatio hic quidem adeſt, ſed *ex accidente* vim ſuam amittit propter ſubditorum renunciationem. Hinc conſtat, poſſe imperantem injuſte agere in ſuos ſubditos, licet pœnis temporalibus eo nomine haud ſubjectus ſit, id quod ideo fieri cenſendum eſt, quia a jure reſiſtendi receſſerunt. Hinc etiam juſti imperantes in cauſis dubiis jus ſibi dici, facile patiuntur.

(*d*) HOBBESIUS *cit. loc.* vult tantum pactum intercedere inter ſingulos cum ſingulis, quo ſe obſtringunt ad obediendum vel unius vel alicujus concilii imperio; imperantem autem nunquam ullis ſe pactis ob receptum imperium populo obſtringere, quod recipiat imperium a populo, populus autem ſtatim, atque id factum eſt, deſinat eſſe *perſona*, pereunte autem perſona, ait, perit omnis ad perſonam obligatio. Profluxit potiſſimum hic error ex falſiſſimo illo principio, quod ſcilicet in ſtatu naturali nulla adſit vinculi ratio inter homines, quod ſupra jam rejectum. Præterea ſupra quoque oſtenſum, *vinculum* hoc *naturale* non tolli per alium *ſtatum adſcititium*, quia hoc eſt immutabile. Dicis: Atqui tamen eo ipſo non oritur aliquod pactum a parte imperantis. Sed jam ad hoc regeſſi, non quidem adeſſe *explicitum*, adeſſe tamen ſine dubio *implicitum* in ipſa *receptione* & diſceſſu a *ſtatu belli* quem extra hunc ſtatum HOBBESIUS ſupponit. Dum autem receditur a ſtatu belli, hoc ipſum, uti ubique inculcar, aliter fieri non poteſt, quam mediante pacto de pace ſervanda. *vid. tr. de cive c.* 1. *in f. c.* 2. *& c.* 3. §. 1. *&c.* Aut ergo princeps manet perpetuus hoſtis, quod abſurdum: aut fidem *de pace ſervanda* ſubditis dat, & ſic adeſt vinculum in principe.

Digitized by Google

modo contra eum poſſet negari, non dari pactum aliquod inter ſingulos, nec eo ipſo recedi a ſtatu belli, quem ſtatuit in ſtatu ante introductas reſpublicas. *vid. tr. de cive c. 7. §. 7. & 12.*

§. XXII. Neque magis ſobria eſt philoſophia ADRIANI HOVTUYNI §. 17. aſſerentis itidem, illis, qui de imperio hactenus pacti fuerint, cum imperante nullum pactum intercedere, quod pacto jus, (*e*) quod antea habuerunt, amittatur, adeoque ſi ſub eo veniret, hoc eſſet contra conditionem imperantis. Verum ita fruſtra ab initio aſſeruit, per imperia pacem reſtitui, quia ſic *perpetuum hoſtem* principem timebunt, eoque miſeriores ſunt, quo minus principi reſiſtere queunt.

§. XXIII. Neque aſſenſum meretur ULRICUS HUBERUS, qui *unum* vel ideo *pactum* tantum agnoſcit, quod ex pacto ſingulorum cum ſingulis, etiam tacito, ſtatim *Democratiam* oriri putet; (*f*) nam hoc falſum eſſe, ſupra jam evictum, cum inter plures etiam poſſit ſimpliciter eſſe æqualis ſocietas abſque imperio civili.

L 2 §. XXIV.

---

cipe. Neque obſtat, quod *perſona* eſſe deſinat, nam eatenus ſaltem dicitur multitudo amittere *perſonam*, quod jam princeps illam *reſpectu aliarum gentium* repræſentet. Duo autem inprimis HOBBESIUM decepiſſe videntur: (1.) quod viderit, expreſſo pacto plerumque in ſuperiorem imperium non transferri: (2.) quod exiſtimaverit, hoc ſuppoſito principio, eo fortius contradici Monarchomachis, contra quos in primis ſuas formavit hypotheſes, ne ſcilicet concedendo principem obligari, eis concedere neceſſe haberet, populum poſſe *vi illius obligationis* ei reſiſtere, quæ tamen concluſio non eſt metuenda, ſi principis obligationem eo modo conſideramus, quo §. *anteced.* factum eſt, eamque a *vi coactiva* regulariter liberam eſſe pronunciamus.

(*e*) Falſa omnino eſt conſequentia: populus hic aliquid amittit, ſcilicet *libertatem*; ergo imperans eidem non obligatur. Parum conſultum eſſet univerſitati, ſi deficeret *nexus* cum *imperante*, vi cujus ſibi ſubditi promittent ſecuritatem & pacem ab ipſo principe, cum tamen HOVTUYN inprimis inde imperiorum originem trahat quod extra imperia non potuerit pax eſſe tuta.

(*f*) Supponit HUBERUS *lib.* II. *ſect.* 2. *de jure civit. c.* 4. & 5. non dari *ſocietates* aliquas *æquales* ante imperia, ſed mox degenerare in *Democratiam*, adeoque cum ſemel in cœtu quodam introducta ſit imperandi ratio, hanc, quam ante pars major populi exercebat, vel in optimates vel in principem transferri, adeoque inde arceſſit imperantium *jus* & *poteſtatem*. Sed itidem auctor laudatus ſupponit, quaſi gentes quædam ex condicto inter ſe convenerint, & poſtquam inter ſe convenerunt, ſtatim unum fuiſſe populum effectum, adeoque *Democratiam* inde ortam, potuiſſe itaque populum vel jus imperandi ſibi retinere vel in alium transferre. Verum antequam plures in *unum* coaleſcunt *populum*, ſine dubio hic quoque quædam rudis conſociatio adeſſe debet. Nam ſinguli, antequam unus populus efficerentur, aut fuerunt a ſingulis plane remoti, aut inter ſe conjuncti. Si prius, quomodo concipi poteſt, eos conveniſſe? ſi poſterius, adeſt quædam ſaltem *tacita conjunctio* abſque illa imperandi ratione. Ergo ſi jam *ſtrictius* conjungantur, non præciſe inde *Democratia*, ſed alia reipublicæ facies oriri poteſt, id quod hactenus ex iis, quæ de imperio ſunt aſſerta, patebit. Certe illud ex aſſerto Huberiano ſequeretur, omnes civitates primævas fuiſſe *Democraticas*, quod contra fidem hiſtoricam eſt. Conf. Dn. HERTIUS *differt. de modo conſt. civit. ſectio* 2. §. *f.*

Digitized by Google

§. XXIV. Solidiorem aliquem nexum ſe inveniſſe illi arbitrantur, qui putant, ſummam poteſtatem *immediate* a Deo conferri imperantibus, cives autem tantum deſignare perſonam, cui hæc a Deo infundantur. (*g*) Et hoc intuitu imperantes *Dei vicarios* eſſe tradunt.

§. XXV. Sed talia qui aſſerunt, rerum moralium rudem profitentur ignorantiam, aut verba proferunt, quæ ſenſum non habent. Nam cum a *facto humano* imperia, ut hactenus oſtenſum, originem trahant, evidens eſt, non aliunde incunabula eorum quærenda, aut obligationem immediate aliunde, quam ex *pactis*, (*h*) deducendam eſſe.

§. XXVI.

(*g*) ZIEGLER *de jure Majeſt. lib.* I. *c.* 1 §. 46. id ſimili aliquo illuſtrat de populo, qui eligit miniſtrum eccleſiæ, non tamen propterea eidem poteſtatem illam ſacram confert, ſed eam a Deo eidem immediate infundi contendit, quod tamen ſatis incongruum eſt. Poteſtas, quam capit electus, penes totam eccleſiam antea fuit, & ita a Deo nihil hic *immediate* infunditur. Provocat ſubinde § 49. ad patres *conſilii Pariſienſes*, qui hoc dogma inter *articulos fidei* retulere, & tandem concludit, populum ſe habere mere *paſſive*, & verſari in nudis terminis ſubjectionis. Neque ab hac ſententia videtur diverſa BOECLERI philoſophia *ad Grot. lib.* I. *c.* 3. *p.* 189. immo fere ante PUFENDORFIUM & HOBBESIUM hæc conſtans omnium opinio fuit, adeo ut Principes imperii conſtitutione ſua imperiali tempore LUDOVICI BAVARI contra pontificem, quam recenſet ALBERICUS DE ROSATE *in l.* 3. *C. de quadr. præſcript.* hanc ſententiam approbaverint, ubi inter alia hæc verba occurrunt: *Ideo ad tantum malum evitandum de conſilio & conſenſu electorum & aliorum principum imperii, declaramus, quod imperialis dignitas & poteſtas eſt immediate a ſolo Deo &c.* Quin quod nonnulli Theologi Lutherani ſingulare intereſſe reipubl. in ea opinione quæſiverint, quod valde proficua eſſet reipublicæ & ſecuritati principum conſuleret, ut evincere conatus eſt MASIUS Theologus Hafnienſis *tr. de intereſſe Principum* c. 4. § 7 cum contraria ſententia auctoritati ſummorum imperantium aliquid detrahere videretur. Et ut ſuam ſententiam eo magis ſtabilirent, varia ex ſacris collectanea, in medium attulerunt, potiſſimumque illa, quibus Deus dicitur *reges conſtituere, fundare regna, poteſtatemque ſummam a Deo eſſe*. Locus cardinalis occurrit *Rom.* XIII. ubi dicitur, *non eſſe poteſtatem niſi a Deo, ubi vero hæc eſt, eſt ordinata a Deo*. Notanter præterea reſpublica dicitur *ordinatio divina*, & magiſtratus *miniſter Dei*. *Job XIX.* 11. Pilato dicitur data *poteſtas a Deo*. Conf. *Sapient. VI.* 4. 5. *Pſ LXXXII.* 6. 1. *Sam. IX.* 16. 2. *& XI.* 7. 8. *Prov. VIII.* 15. *Daniel. V.* 14.

(*h*) Qui Deum *immediatam cauſam* ſummæ poteſtatis adſtruunt, tollunt omnia pacta, quibus *ſocietas civilis* continetur, & leges omnes fundamentales plane proſternunt, quo ipſo non poteſt non immenſa & nullis limitibus circumſcripta poteſtas adſcribi imperantibus, judice Dn. HERTIO *de mod. conſt. civ ſect.* 2. §. 3. Imaginantur ſibi majeſtatem ad inſtar olei, quaſi illa cœlitus effundatur in perſonam deſignatam a populo, ut HORNIUS *de majeſt. civ.* §. 14 vult, ſed eo ipſo aliquid aſſerunt, quod quomodo fiat, ſe neſcire profitentur. Quin quod ex illa ſententia dubium reddi poſſit, an Deus homini impuro, qui per fraudes & facinora peſſima ſibi viam ad imperium ſtravit, majeſtatem conferre voluerit? quo ipſo anſam populus poſſet capere, rebelliones fovendi, & obedientiam imperanti denegandi, quaſi non eſſet eidem collata *immediate* a Deo ſumma poteſtas. Non poteſt enim juſtior ratio dubitandi eſse, quam hæc ipſa, qua fit, ut talis opinio reipublicæ magis nocere quam prodeſse videatur.

Digitized by Google

§. XXVI. Quod vero imperia *ordinatio divina*, & *a Deo* eſſe dicantur, inde tantum concludimus, Deum eadem *approbaſſe*, (*i*) immo pro ſtatu rerum perverſo voluiſſe, ut propter impios imperia conſtituerentur; minime autem inde infertur, *immediate* imperium transferri a Deo in perſonam electam, & hoc ſenſu 1. *Pet. II. v.* 13. poteſtas civilis dicitur *ordinatio humana*.

§. XXVII. Neque hic diſsentientes terrorem injicere nobis poſsunt, allegando, ſententiam hanc *lege publica* eſse receptam, (*k*) immo *articulum fidei*, aut denique ingens intereſse reipublicæ in ea contineri, nam hæc ſunt vana terriculamenta eorum, qui rationibus deſtituuntur ſufficientibus.

§. XXVIII.

(*i*) Negari nequit, Deum *approbaſſe* humana imperia, quia maxime conducunt ad pacem, tranquillitatem ſecuritatemque inter homines ſervandam. Immo & hoc concedi poteſt, Deum pro ſtatu perverſo *voluiſſe*, ut imperia inter homines erigerentur, non, quaſi *abſolute* eſsent neceſſaria, cum ſupra vidimus, piorum cœtum extra reſpublicas beate & pie vixiſse, ſed quod impii aliter in officio contineri non potuerint. Quamvis enim Deus vinculum aliquod inter homines conſtituerat, & tamen hoc ipſum in cœtibus perverſorum & malorum aliter conſervari non poterat, quam per *frenum externum* imperii: voluntas quoque Dei fuiſse videtur, ut in cœtus civiles homines tranſirent. Et ita intelligo quoque PAULUM *Rom. XIII.* 3. quod imperantes ſint timendi ab impiis, non quod pii propterea non ſint obnoxii imperantibus, ſed quod horum cauſa imperia inter homines non ſint ſtabilita. Immo & hoc concedi poteſt, Deum *concurrere ſua providentia* ad electionem vel conſtitutionem hujus vel illius perſonæ, cum Deus profiteatur, ſe non raro in pœnam hominum corda eorum flectere, ut ineptos eligant reges: vid *Eſai. III.* 4. quo ſenſu Deus in ira ſua regem populo dare dicitur, *Oſea XIII. Eccleſ IV.* 14 Ita ſæpe Deus Regem conſtituiſse legitur in pœnam Iſraelitarum, ut de Jehu refertur 1. *Reg XIX.* 15. de Nabuchodonoſore, *Daniel. IV.* 27. quo etiam omnino reliqua loca ſacræ ſcripturæ trahenda ſunt. Huc reſpexerunt gentiles, quando *fato* regi reſpublicas dixerunt. *Nihil privatim*, ait SENECA *epiſt.* 91. *n.* 19. *nihil publice ſtabile eſt, tam hominum quam urbium fata volvuntur.* Unde diverſo modo ſocietas civilis poteſt cum PETRO dici *ordinatio humana*, ſi ſpecialem ejus nexum & originem reſpicias: cum PAULO vero *ordinatio divina*, quatenus a Deo approbata eſt. Neque aliud evincitur ex *Rom. XIII.* quia (1) PAULUS non tantum de poteſtate *ſuprema* ibidem loquitur, ſed etiam de *ſubalterna*; de hac vero aſſerere velle, quod ſit immediate a Deo, eſſet abſurdum. (2) Non dicit PAULUS, quod omnis poteſtas ſit *immediate* a Deo, ſed ſimpliciter, *quod ſit a Deo*, quod non negatur. Illud enim variis modis antea demonſtratum, quod reſpublicæ poſſint recte *divina ordinatio* dici; aſt propterea non excludendum eſt *factum humanum*; quod hic concurrit in conſtituenda civitate. Eodem modo matrimonium quoad inſtitutionem eſt a Deo, nihilominus tamen conjuges matrimonium contrahentes illius immediata cauſa ſunt.

(*k*) Primo adducitur decretum publicum Imperii noſtri, tempore LUDOVICI BAVARI promulgatum. Sed an ejuſmodi ſententiæ, quæ ad conceptum intellectus ſpectant, poſſint lege publica inculcari, dubito, præſertim cum hæc ſententia eis temporibus debeatur, quibus omnia tenebris erant involuta, quin quod hoc modo fortiſſime papæ contradici putarent, qui conſtitutionem imperatorum ſibi ſatis imprudenter arrogabat. (II.) Jam demonſtravit Dn. BUDDEUS *diſſ. de concord. relig.*

Digitized by Google

§. XXVIII. Illa tamen obſervatio ex hactenus dictis non eſt negligenda, quod nexus inter imperantes & parentes multo firmier & indiſſolubilior inde reddatur, ſi conſideramus, quod in hac ſocietate civili ſimul concurrat *ordinatio divina*, adeoque eo ſanctius tum a ſubditis tum ab imperante colenda ſit.

§. XXIX. Neque his obſtant, quæ ſupra de primis imperiorum primordiis vitioſis dicta ſunt, cum illa tantum oſtendant, vitium adfuiſſe in *modo* conſtituendorum imperiorum, non vero in *re ipſa*, (*l*) quæ ſatis ſalutaris eſt.

§. XXX. Ceterum hæc *primordia vitioſa* vel ideo diſſimulanda non erant, ne figmentis vanis hanc doctrinam incruſtaremus, ſed Machiavelliſtis etiam, (*m*) hac ſtante rerum facie, ſatisfacere poſſemus.

§. XXXI. Denique ſemel introductis imperiis facilius contingere poteſt, ut vel in eorum mutationibus, vel continuationibus *expreſſum pactum* interveniat, (*n*) quod præſertim in *regnis electitiis* conſpicuum eſt.

CA-

lig. Chriſt. ſtatuſque civil. c. 4. §. 5. hanc doctrinam non eſſe omnibus Lutheranis communem, ſed multos ab eadem receſſiſſe. Denique (III.) intereſſe, quod fingunt, in illa opinione revera inane eſt. Sive enim dicas, majeſtatem conferri *mediate* ſive *immediate* a Deo, nihil derogatur auctoritati imperantium, cum ſatis certum ſit, etiam hoc ſenſu *propter conſcientiam* imperantibus eſſe parendum, quia ſimul in rebuſpublicis concurrit *ordinatio divina*, cui utique ſe, qui imperanti reſiſtit, opponit.

(*l*) Sic ſacerdotia ſunt *ordinatio divina*; ſed ſæpe in *modo* peccatur, cum per artes illicitas quis ſacerdotium occupat. Idem dicendum eſt de *matrimonio*, quod itidem *inſtitutio divina* recte dicitur, ſed quam plurimi illud ambiunt ex impuris affectibus.

(*m*) Machiavelliſtæ pleraſque hypotheſes videntur vel ex hoc fundamento deducere, quod, quum viderint, pleraque imperia vi parta eſſe, vim etiam & quælibet facinora imperantibus licita eſſe crediderint, immo cum vitioſum plerumque fuerit initium, illis haud viſum fuerit nefas eſſe, ſi vitia a principe continuentur, quæ tamen non omnia eo ipſo evertimus, dum oſtendimus, quod, ſtante etiam vitioſo illo primordio, nihilominus nexus quidam inter ſubditos & imperantes poſſit oſtendi non vitioſus, ſed normæ juris naturalis adſtrictus.

(*n*) Hoc in Judæis conſpicuum eſt, regem poſtulantibus a Samuele. Hoc itidem in *regnis electitiis* uſu venit, ubi per *electionem* conferunt imperium, quæ revera eſt *pactum expreſſum*. In mutationibus itidem hoc non raro eveniſſe, ex hiſtoria Belgica & Helvetica conſtat. Quin & non raro, ubi *violentia* agitur, expreſſum pactum ſupervenit, quale quid contigiſſe videtur in *lege Regia Romanorum*, per quam Auguſto omnis ſuprema poteſtas eſt delata, quam revera jam tenebat. Solent enim libertatis civilis oppreſſores hoc ſtratagemate uti, & ita omnia diſponere, ut magis videantur *ex libera voluntate* imperium accepiſſe, quam *ex violenta occupatione*, quæ nunquam tutum conciliat imperium.

Digitized by Google

CAPUT III.

DE

VARIO IMPERII CIVILIS STATU.

§. I. Ex hactenus dictis oritur primus conceptus civitatis, quod ſit *cœtus ſeu complexus plurium hominum ſub imperio pactis vel expreſſis vel tacitis unitus, tutioris vel tranquillioris vitæ gratia* (*o*).

§. II. Prout unio in tali cœtu comparata eſt, ita quoque varius inde oritur civilis ſocietatis *ſtatus*. (*p*) Unio autem illa dijudicanda eſt ſecundum hæc tria, [I.] *finem* [II. *formam* ſeu modum imperandi, [III.] *nexum per pacta* nunc magis reſtrictum nunc laxatum.

§. III. Quoad prius caput *circa finem* notandum, quod, etſi forte negari nequeat, prima imperia & ſocietates civiles deſciviſſe a vero fine, & pro

(*o*) Definitio ex eis, quæ *cap. anteced.* allata ſunt, conſtat. (I.) *Cœtus* eſt, nam ſupra probatum, antea aliquam *multitudinem* hominum adeſſe debuiſſe æquali quodam nexu junctam, antequam civitas conderetur. (2.) *unitus*: ex unione enim demum ſocietas oritur, quæ facit, ut omnium *una* ſit *voluntas*, & *unius perſonæ moralis* vicem ſuſtineat. Hinc ubi plures ſunt uniones cœtuum plurium; non poteſt una eſſe civitas, licet vel maxime ſub uno capite ſint. Sic tria regna Britanniæ ſunt ſub uno capite; ſed non una civitas olim ex illis tribus regnis conſtitui poterat, cum Scotia ſeparatis rationibus adminiſtraretur. Unione autem ſub felici imperio Reginæ ANNÆ accedente, in unam cum Anglia rempublicam coaluit. Idem de antiquo Germaniæ ſtatu dici poteſt, ubi plures civitates Germaniæ unius imperio paruere; ſed diverſa fuit ſingulis regendi ratio. Simile exemplum eſt in Hiſpaniæ regno & alibi, reſpectu ſingularum rerumpublicarum. Rex unus idemque in una laxiore, in altera ſtrictiore gaudere poteſt poteſtate. (3.) *certa pacta* præſuppoſui, uti fuſius ſupra demonſtratum. (4.) *ſub imperio*: ex hoc enim civitas conſtituitur, alioquin manet ſocietas æqualis. (5.) *tutioris vitæ gratia*. Hic finis ſocietatum civilium ſaltem *ex mente & præcepto Dei* eſſe debet, quatenus eſt *ordinatio divina*, & imperantes obligantur ad pacem & ſecuritatem ſubditis præſtandam. Unde monet PAULUS 1. *Tim. II.*, 2. *obſecrationes eſſe faciendas pro imperantibus, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & honeſtate: hoc enim eſt bonum.*

(*p*) In *generali* quidem *conceptu* omnes civitates inter ſe conveniunt, præſertim in iis, quæ hactenus tradita ſunt; verum *ſpecialiores* in ſingulis civitatibus occurrunt *circumſtantiæ*, efficientes, ut in *ſuo individuo* conſideratæ ab aliis in plurimis differant quæ omnia exacte præcognoſcenda, quia ſine illo vario ſtatu judicium rectum alias ferri nequit. Sicuti autem ab *anima* omnes operationes procedunt, ſed tamen illi cohæreant plures affectus, propter quos ſinguli homines *ſpecie* inter ſe differre videntur, licet omnes habeant eandem animam, & ita homines diverſas edunt operationes inter ſe: ita in *corpore* quoque *civili* comparatum, quod, licet quoque anima una h. e. *unione* cohæreat, tamen præterea tot ſint ſingularum civitatum ſeparatæ affectiones, ut diverſas inter ſe edant operationes, & ſic *varius* civilis imperii *ſtatus* inde naſcatur.

& pro ſecuritate *violentiam* introduxiſſe; (*q*) inde tamen norma civitatum quoad *finem* peti non poſſit, (*qq*) ſed potius ex voluntate Dei lege naturæ declarata.

§. IV.

(*q*) Prima certe imperia *violenta* & *tyrannica* non potuere non a vero fine aberrare, (1) quia violentia quidem metum incutit, haud tamen firmat nexum, qui deberet intercedere inter ſummos imperantes & ſubditos, & ſic unio tota lubrico nititur fundamento, *metu* ſcilicet *ſervili*, qui parit *diffidentiam*, hic vero deſiderio jugum illud excutiendi. *Imperantem enim*, ait CICERO *Philipp. II. caritate & benevolentia civium ſeptum oportet eſſe, non armis*, quem in ſenſum etiam CLAUDIANUS *de quarto conſul. Honor. verſ.* 281.

Non ſic excubiæ non circumſtantia tela,
Quam tutatur amor.

Plenius hac de re philoſophatur PLINIUS Secundus *in Panegyr. pag.* 49. ubi inter alia dicit: *fruſtra ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate non fuerit. Armis enim arma irritantur*, (2) quia latiſſimam viam pandunt, ad vitam ſceleſtiſſimam, & latrociniis indulgent, unde nulla ſalus in republica, ſed ſemper turbæ metuendæ; & cum (3) vinculum naturale inter omnes homines conſtitutum tollere anniſi ſint primi homines, quid mirum, ſi vinculi civilis nullam habuerint rationem, *cum malo regni principio ſimiles exitus ſequi ſoleant*, ut de Tarquinii regno notanter, ait LIVIUS *lib. I. cap.* 28. Equidem in omnia alia abit Auctor *tract. du gouvernement civil. cap. VII.* §. 17. ubi contendit, *primam ætatem mundi fuiſſe auream; ambitionem, avaritiam, amorem ſceleratum habendi nondum corrupiſſe animos hominum, nec falſos conceptus de poteſtate imperantium iis ingeneraſſe, imperantes fuiſſe optimos, cives haud vitioſos, & ita illos poteſtate ſua ad oppreſſionem populi haud abuſos, multo minus his anſam datam fuiſſe de imperantium actionibus male judicandi aut conquerendi, & ita de illorum poteſtate reſtringenda haud cogitaſſe. Seculis demum ſequentibus per avaritiam, luxuriam & ambitionem omnia in pejus verſa fuiſſe &c.* Hæc omnia vero ſe in hunc finem afferre contendit, ut ex *prima origine imperiorum* jura rerumpublicarum explicare, & abuſus exceſſuſque imperantium detegere poſſit. Vereor autem ne auctor doctiſſimus probatione excidat, ſi de ſingulis membris fidem facere deberet. Ad Caini civitatem plane hæc omnia minime quadrant, quæ tamen *prima* fuiſſe legitur, ut ſupra evictum eſt. Pios in *ſocietates civiles* ab initio abiiſſe haud conſtat, multo minus norma quædam rerumpublicarum inde peti poteſt. Illud facilius largimur, poſtea *virtute* & *pietate* imperantium omnia in melius correcta fuiſſe, atque inde potius norma rerumpublicarum petenda fuiſſet. —

(*qq*) Qui veram civitatum indolem ex hujuſmodi vitioſis primordiis & normam rerumpubl. petere tentant, næ ſimiles illis videntur, qui matrimonii finem, indolem normamque dijudicare vellent ex intentione peſſimorum hominum, qui vel ob ambitionem, vel avaritiam vel luxuriam conjugium ineunt. Sunt quidem civitates *factis hominum* conditæ, ſed non quid factum ſit, ſed quid ex *ordinatione divina* fieri debuerit, reſpiciendum eſt. Atque hoc ipſum ex ſubſecuta correctione morum in nonnullis civitatibus ſatis apparet, prout *c. l.* §. *XXI.* dictum eſt, id quod inter ipſos quandoque Ethnicos contigiſſe legimus. Servius Tullius *regnum dolo partum ſic egit induſtrie, ut jure adeptus videretur.* FLORUS *l. I. c.* 6. *num.* 2. Numa Pompilius *quod vi & injuria occupaverat imperium, religione & juſtitia gubernavit.* IDEM *l. I. c.* 2 *inf.* Quin nonnunquam ex commercio cum aliis gentibus moratioribus ejuſmodi *mutatio in melius* nata. De Gallis, gente olim admodum efferata, JUSTINUS *lib. XLIII c.* 4. hoc teſtatur, inquiens: *Ab his* (Maſſilienſibus) *Galli & uſum vitæ cultioris, depoſita & manſuefacta barbarie, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus non armis vivere,*

Digitized by Google

§. IV. Illud itaque ſecundum juris naturæ normam finis civitatum eſſe debet, quod extra eas inter homines corruptos (*r*) non potuit obtineri, & tamen ad vinculum inter homines ſtabiliendum facit, (*ſ*) h. e. ut *quietam* & *tranquillam* poſſint ducere *vitam* ſecundum PAULUM 2. *Timoth. II.* 2.

§. V. Et hoc eſt, quod vulgo aſſerere ſolent, finem civitatum eſſe *beatitudinem civilem* (*t*) ſeu *externam*. Inde lex prima fundamentalis: *ſalus populi ſuprema lex eſto.*

---

vere, tunc & vitem putare, tunc olivam ſerere conſueverunt, adeoque magnus & hominibus & rebus impoſitus eſt nitor.

(*r*) Feci mentionem *hominum corruptorum*, idque propterea, quoniam ſupra demonſtravi, finem civitatum inter *pios* potuiſſe obtineri *extra civitates*, & revera obtentum eſſe, & inde concluſionem formavi, *generaliter* & *abſolute* non eſſe jure naturæ *præcepta* imperia. Neque propterea volo, piorum cœtum nou poſſe ſubſiſtere in republica; nam verum eſt vulgatum: *politicam non tollere religionem*, ſed quod non neceſſe habuerint ab initio coaleſcere in civitates. Finge plures familias Deum ex toto corde colentes in locum aliquem inhabitatum ſecedere, & ita tandem excreſcere inſignem multitudinem: certe non obligantur jure naturæ inter ſe ad reſpublicas conſtituendas, quamdiu in vera pietate ſubſiſtunt, cum jam, ut ſupra aſſertum, *diviniore nexu* inter ſe conglutinentur; neque tamen peccare dicendi ſunt, ſi aliquam civitatem inter ſe erigunt, quod quandoque immo ut plurimum propter facinoroſos neceſſarium fuit.

(*ſ*) Concludo ita: vinculum inter homines jure naturæ neceſſarium eſt, quod conſiſtit in *pace* & *ſecuritate* colenda, hoc vero inter improbos extra civitates non poteſt obtineri, ergo hoc medium univerſale teſtari debet de ipſo *fine*, qualis eſſe debet omnium civitatum. *Unio* enim imprimis conſiſtit in eo, ut *uniti* inter ſe poſſint *tranquilli* & *ſecuri* eſſe. Unde naſcitur *beata ſubditorum vita*. *Moderatori* enim *reipubl. beata civium vita propoſita, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit*, CICERONE judice, *lib. VIII. ad Att. ep.* 11. E contrario inter *diſſidentes* & *turbatores* non eſt unio, ſed *ſummæ infelicitatis ſtatus*. Ergo quamcumque tibi fingas unionem, neceſſario primarium ſcopum intendere debet, ut omnium ſit *una voluntas*, extra quam haberi non poteſt ſecuritas & tranquillitas vitæ. Pertinet huc Menenii Agrippæ fabula, quam populo diſſidenti propoſuit, & ad concordiam & unionem reduxit. *Diſſediſſe quondam inter ſe humanos, dixit, artus, quod omnibus opere fungentibus ſolus venter immunis ageret: Deinde moribundos a ſejunctione rediiſſe in gratiam, quando ſenſiſſent, quod ejus opera redactis in ſanguinem cibis irrigarentur*. FLOR. *lib. I. cap.* 23.

(*t*) Beatitudo civilis obtinetur ex ipſa unione & concordia: cetera, quæ civitates ornant, magis accidentalia ſunt, non neceſſaria. Illuſtrabo hoc verbis Romuli apud DION. HALICARNASS. *lib. II.* ubi contendit, *in bellis externis profundas altaſque foſſas non eſſe munimenta ſatis idonea, ad certam ſalutis ſecuræ ſpem hominibus incluſis afferendam: ſed hoc tantum polliceri, oppidanos repentina hoſtium incurſione oppreſſos cladem nullam accepturos, neque ſi inteſtini tumultus in republ. exorti fuerint, privatas ædes & domicilia cuiquam refugium ſatis tutum præbere: ad vitam enim quiete & tranquille agendam hæc ſubſidia & ſolatia ab hominibus eſſe inventa, quæ neque inſidias, quæ vicinis tenduntur, ita arceant, ut illi miſeri non ſint: neque etiam faciant, ut qui inſidiis appetuntur, quamvis in tuto ſint, tamen confidant. Neque ullam urbem his ſolis ornamentis felicitatem, & amplitudinem diuturnam ſibi quæſiſſe: neque contra ullam unquam civitatem, quod ſumtuoſis ædificiis privatis publiciſ-*

§. VI. Media itaque neceſſario ad hunc finem facientia *officio boni imperantis* continentur, ut partim per *remedia coactiva idonea* omnia fini huic contraria, quatenus *coactionem* recipiunt, removeat, partim animos ſubditorum abduci curet ab effrenata libidine, &, quatenus fieri poteſt, ad veram pietatem adducat, (*u*) utrumque tamen eo modo, qui huic inſtituto conveniens eſt.

§. VII.

---

blicisque caruiſſet, prohibitum fuiſſe, quo minus ampla & fortunata evaderet. Sed aliud eſſe quod urbes ſervit, & magnas ex parvis faciat. In externis bellis ipſam armorum potentiam; hanc autem audacia & exercitatione comparari. At in civilibus perturbationibus, civium concordiam. Demonſtravit autem, hanc facillime poſſe in republ. florere, ſi unusquisque & temperanter & juſte viveret, &c.

(*u*) Circa hanc theſin pleroſque diſſentire video, ſed facile cum his conveniemus, ſi modo diverſas quæſtiones ab invicem ſeparemus. Alia (I.) quæſtio eſt, an imperia primario ſint inſtituta, ut pietas interna inter homines promoveatur, quod antea negavi. (II.) an imperia civilia poſſint pietatem operari in ſubditis, quatenus per leges imperatur? quod itidem negatur. (III.) an *primarius* ſcopus civitatum ſit, ut pietas colatur inter homines? quod itidem negatur. (IV.) annon pietas ſubditorum multum conferat ad finem reipublicæ obtinendum? quod qui negaverit, ſane omnis pietatis ſenſum abjeciſſe dicendus eſt. Inter *cauſas felicitatis civitatum* recte refert DION. HALICARNASS. *lib. II. temperantiam & juſtitiam, ob quas homines ſe minus mutuo lædentes magis ſunt concordes, & felicitatem non fœdiſſimis voluptatibus ſed honeſtate metiuntur.* Laudat LIVIUS *lib. I. c.* 21. Numam Pompilium, quod *ea pietate omnium pectora imbuerit, ut fides & jusjurandum proximo legum ac pœnarum metu civitatem regerent.* (V.) Denique annon cura principis huc quoque directa eſſe debeat, ut ſubditi pie vivant, non quidem *coactionibus*, ſed illis *externis mediis* adhibitis, quæ *pædagogiæ* inſtar ſunt ad culturam pietatis? quod itidem nec negant illi, qui curam principi demandant circa ſacra, ſcholas & alios mores ſubditorum recte formandos, verbi cauſa, pios magiſtratus præficiendo, ſubditis fideles miniſtros conſtituendo &c. Si deficit *pietas*, non quidem ſtatus civitatis in totum ruit, interim tamen difficilius finis obtinetur. *Timor Dei ſolus eſt*, ait LACTANTIUS *de ira lib. I. cap.* 12. *qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem.* E contrario *ſi pietatem removeris, nihil proderunt exercitus, equi, ſatellites, enſium vis, virorum innumerabiles copiæ, quo minus in te imperiumque tuum inſurgant*, judice NICEPHORO *lib. XIII. cap.* 1. Ratio quoque naturalis docet, veram animorum culturam multum facere ad finem reipublicæ obtinendum. THEODOSIUS *epiſt. ad Cyrillum* apud EDMUND. RICHERIUM *hiſt. concil. gener. lib. I. cap.* 7. §. 2. hoc agnovit optime, dicens: *Reipubl. noſtræ conſtitutio ea, quæ in Deum eſt, pietate præcipue nititur, multaque inter hanc & illam cognatio & familiaritas intercedere ſolet. Nam & ex ſe invicem pendent, & utraque proſperis alterius ſucceſſibus incrementa ſumit.* Et paucis interjectis: *Cum itaque Deus imperii habenas nobis tradiderit, iisque, qui imperio noſtro parent, pietatis & ſecuritatis quoddam quaſi vinculum nos eſſe voluerit &c.* Equidem imperans propterea non eſt conſtitutus, ut curam animarum primario gerat, quin potius ut primario *pacem* & *tranquillitatem externam* in ſocietate civili ob oculos habeat. Ad hanc tamen tunc optime devenitur, ſi quoque curam habeat, ut pietas vera ſubditis inſtilletur, quo eo melius ſecuritas in republica & tranquillitas obtineri poſſit. Si a Deo diſceſſerimus, princeps multum ad optimos ſubditorum mores conferre poteſt. *Rex velit honeſta, nemo non eadem volet.* Si imperans peſſime vivit, non ſibi tantum nocet, ſed in

totam

Digitized by Google

§. VII. Patitur ergo mirum in modum hæc unio, quando civitas ſuam tranquillitatem & pacem mediis, ex peſſima hominum libidine propullulantibus, conſervare & ſtabilire nititur, (*) quæ tamen unionem magis tollunt, quam conſervant.

§. VIII. Huc pertinet [I.] ſi felicitas reipublicæ quæritur in *latiſſimo Imperio*, & perpetuis bellis hunc in finem ſuſcipiendis. Hoc malum fluit ex *ambitione* & in vitioſis rerumpublicarum primordiis conſpicuum eſt. (*x*) Cum enim ita ſemper reſpublica turbida ſit, & ab ea nulla gens

 ſecu-

totam peccat rempublicam. Bene CICERO *lib. III. de LL. c.* 14. *vitia non ſolum principes concipiunt, ſed etiam in totam civitatem infundunt*. Hoc ſenſu SALOMO dicit, *Regis thronum tum demum firmari, ſi deceſſerit a malo, Proverb. XXV.*, 5. *XXVIII.*, 2. *Levit. XXVI.*, 4. *ſeqq. Pſ. LXXXI.*, 1. 15. quorſum etiam collineat CHRISTIANI IV. Regis Daniæ ſymbolum: *Regna firmat pietas*. Apoſtolus PAULUS 1. *ad Timoth. II.*, 2. vult, precationes fieri pro imperantibus, ut vitam tranquillam & quietam agere poſſimus *in omni pietate & honeſtate*, quod *bonum* eſſe ait, ſeu *conducibile reipublicæ*. SALOMO quoque aliis pluribus locis hoc inculcat, optimus *in arte imperandi* Magiſter, *Proverb. VIII.*, 11. *XVI.*, 12. *XXI.*, 12. *XX.*, 28. *XXVIII.*, 12. 15. 16. *XXIX.*, 8. 14. 24. *XXX.*, 21. *ſeq. Sap. VI.*, 1. 5. *ſeqq.* Etenim omnia vitia & turbæ in republica oriuntur ex inordinatis ſingulorum affectibus, qui vel *ambitionem* vel *luxuriam* vel *avaritiam* concernunt. Hæc vitia inſigniter converſiones rerumpublicarum promovent, uti bene oſtendit Dn. BUDDEUS, *diſp. de concord. relig. chriſt. vitaque civil. c.* 1. §. 9. *ſeqq.* Optime vero corriguntur per ſinceram pietatem, ſecundum præcepta Chriſti inſtitutam. Nam *ambitioni* occurritur per *humilitatem Matth. XI.*, 29. *XVIII.*, 3. *XX.*, 21. 26. *XXI.*, 5. *XXIII.*, 7 10. *ſeqq. Gal. V.*, 26. *Marc. IX.*, 3. 4. *ſeqq. Luc. I.*, 51. *ſeqq. Avaritiæ* occurrit præceptum Chriſti de vitanda intempeſtiva ſollicitudine *Matth. VI.*, 25. *ſeqq. Luc. XII.*, 15. *ſeqq.* 1. *Timoth VI.*, 9. 10. 1. *Corinth. VI.*, 20. *Voluptates* carnis ſedulo tota ſcriptura ſacra dehortatur 2. *Corinth. VI.*, 10. *Gal. V.*, 19. *Rom. I.*, 26. 27. *XIII.*, 13. *Luc. XI.*, 37. *Apocal. XXI*, 8. Et hoc ſine dubio reſpexiſſe videntur Ethnici, quando tunc demum *beatas* fore reſpublicas prædicarunt, *ſi imperantes divina quadam ſorte vere philoſophentur*, ut ait PLATO *epiſt.* 7. quod etiam repetit CICERO *epiſt. I. ad Qu. Fratrem*. JUSTIN. *in Apol. II.* philoſophorum mentem ita aperit, inquiens: *Dicit enim ex priſcis quidam: niſi & principes & cives philoſophentur, fieri non poſſe, ut beatæ fiant reſpublicæ & civitates*. Non inepte VALERIUS MAXIMUS *lib. II. c.* 1. *Non dubitaverunt, ſacris imperia ſervire, ita ſe rerum humanarum futura regimen exiſtimantia, ſi divinæ potentiæ bene & conſtanter eſſent famulata*.

(*) Hoc ut plurimum accidit in regnis & imperiis male partis. Bene TACITUS *hiſt. lib. I. cap.* 30. *nemo unquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit; cum plerumque*, ut ait SALUST. *de Catil. bell. c.* 2. *n.* 5. *iis artibus imperium retineatur, quibus initio partum eſt*. Tarquinius *ſcelere partam poteſtatem non melius egit, quam acquiſierat*, FLOR. *lib. I. c.* 7. *n.* 2. Saturninus apud LIVIUM *epit. lib.* 69. adjuvante C. Mario *tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum, quam petierat, geſſit*. Inde SENECA *de clement. lib. I. c.* 13. *Scelera ſceleribus tuenda ſunt*. Quod aliquando *ſcelere* parta imperia *religione* & *juſtitia* gubernata ſint, prout dictum §. *III. lit. qq.* ad illa, quæ rarius accidunt, referri debent.

(*x*) Non mirandum eſt, pleraſque reſpublicas hodie pronas eſſe ad hunc finem, cum ipſa initia reipublicæ ex libidine imperandi arceſſenda. Cum autem hæc libido non quieſcat, ſed in infinitum agat, hinc

Digitized by Google

hinc imperans ſuam felicitatem metitur ex *latiſſimo imperio*, & ſemper ducitur cupiditate alios ſubjugandi. Sæpe audias: *Roma interim creſcit ex Albæ ruinis*, ut ait LIVIUS *lib. I. c.* 30. Sed talia incrementa veram reipublicæ ſalutem deſtruunt. Hujus indolis plerumque eſſe ſolent Reges bellicoſiſſimi, quos *martiales* vocant, uti referunt GUSTAVUM ADOLPHUM regem Sveciæ, aſſerere ſolitum fuiſſe, *Regem ſemper bellis intentum eſſe debere, numquam vero in pace quieſcere, quo ſubditi ſemper occupationibus agitentur, regna amplientur, & imperans timeatur.* Sed ipſe GUSTAVUS plura occupare ſtuduit, quam quæ tueri potuit, vid. PUFENDORF. *lib. III. rerum a Carolo Guſt. geſt. p.* 133. *Facilius* quippe *eſt quædam vincere, quam tueri*, ut ajunt legati Darii apud CURTIUM *lib. IV c.* 2. *& ſtultum videtur aggredi, quos etiamſi vincas, retinere non poſſis.* THUCYD. *lib. VI. c.* 2. ALEXANDER M. ſuum imperium non aliunde firmare potuiſſe credidit, quam hac contra leges naturæ ſuſcepta rapiendi libidine. Neque pirata a leo ei inepte reſpondit, interroganti, quo jure tam impune prædas ageret in mare? *Eodem*, inquit, *quo Tu in orbem terræ. Sed quia id exiguo navigio facio, latro vocor, quia tu magna claſſe, imperator.* Sed revera ita finis rerumpublicarum proprius negligitur, & vinculum civile magis laxatur, quam firmatur, (1.) dum ſubditi nimis premuntur oneribus belli ferendis. *Ab armis quidem magna ſed brevis potentia: a pacis vero ſtudio parvum ſed diuturnum imperium eſt*, TACIT. *lib. IV. Annal. c. 1. in f.* Tale itaque imperium jus publicum univerſale jubet, præſcribit. (2.) Similiter omnia ex *genio principis* ad ambitionem in republica diſponuntur, ex hoc vero infinita mala contra pacem & tranquillitatem promanant. *Principes plus exemplo quam peccato nocent*, ait CICERO *lib. III. de LL. c* 14. Nam ut Rex Gothorum Theodoricus ait, *facilius eſt errare naturam, quam diſſimilem ſui princeps poſſit rempublicam formare*, CASSIODORUS, *lib. III. Var. epiſt.* 12. Unde enim tot rebelliones, quam quod vel populus nimis prematur, vel ambitio ejus nimis fuerit aucta? (3.) Cum belli fortuna ſit inconſtans, cives non majorem ſecuritatem in republica habent, quam haberent in ſtatu naturali, cum ſemper variam belli fortunam timere debeant. Ageſilaus certe tam eximiam civium curam habebat, referente XENOPH. *in Orat. de eod. p.* 668. ut *ſervari omnes pro lucro duxerit, è contrario pro jactura, ſi quis etiam non magni pretii homo periiſſet.* (4.) Si nulli ſunt metuendi extranei hoſtes, ipſa reſpublica ſæpe *ſua mole* laborat, ut quod *violenter* acquiſitum, per violentiam & turbas perpetuas plerumque ſit retinendum. De imperii Romani magnitudine plerique ſcriptores hoc obſervant. Ita enim FLORUS *lib. IV. c.* 2. *jam pene*, ait, *toto orbe pacato, majus erat imperium Romanum, quam ut illis externis viribus extingui poſſet. Itaque invidens fortuna principi gentium populo, ipſum illum in exitium ſuum armavit.* Expreſſius rem depingit TACITUS *lib. II. hiſtor.* ubi ita: *Vetus ac jam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido cum imperii* (Romani) *magnitudine adolevit erupitque. Nam rebus modicis æqualitas facile habebatur. Sed ubi ſubacto orbe & æmulis urbibus regibuſque exciſis ſecuros opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarſere: modo turbulenti tribuni, modo conſules prævalidi, & in urbe ac foro tentamenta civilium bellorum. Mox e plebe infima C. Marius & nobilium ſæviſſimus L. Sulla victam armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos Cn. Pompejus occultior, non melior. Et nunquam poſtea niſi de principatu quæſitum.* Similiter legati Scytarum ſatis graviter Alexandro hoc venenum objiciunt apud CURTIUM *lib.* VIII. *cap.* 8. ajentes: *Si Dii habitum corporis tui aviditati animi parem eſſe voluiſſent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc aſſecutus ſcire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiſcis quæ non capis. Ab Europa petis Aſiam, ab Aſia tranſis in Europam. Deinde ſi humanum genus omne ſuperaveris, cum ſylvis & nivibus & fluminibus feriſque beſtiis geſturus es bellum.* Recte FLORUS *lib. IV. cap.* 12. *n* 29. *difficilius eſt provincias retinere, quam facere.* Immo, ut ait SALUSTIUS *in Jugurth. c.* 31. *majus dedecus, parta amittere, quam omnino non paraviſſe.* Longe *prudentius* immo *juſtius* egerunt Chauci, ut pro barbaris habiti, quos TACITUS

de

Digitized by Google

ſecura, nec illa rurſus pacem vel extra vel intra ſe habet; cum cives ad res novas quotidie moliendas ita inſtituantur.

§. IX. [II.] Si felicitas ſumma quæritur in *luxuria* & *mollitie*, & ſubditi ad hanc alliciuntur, quo eo magis in partes imperantis trahuntur. Sed ita quieſcit omnis vera cura reipublicæ, & dum luxuria ingraveſcit, vinculum civile valde laxatur, nec conſtans eſt illud obſequium, quod luxuria acquiſitum. (y)

§. X. [III.] Si inter ſummum reipublicæ bonum referantur *artes lucrandi*, & *avaritiam* pro lubitu exercendi. (z)

§. XI.

---

de moribus German. cap. 35. in eo merito laudat, quod *magnitudinem ſuam maluerint juſtitia tueri; ſine cupiditate, ſine impotentia, quieti ſecretique nulla provocaverint bella, nullis raptibus aut latrociniis populati, prompta tamen omnibus arma, ac ſi res poſcat, exercitus plurimum virorum equorumque.* Concludo hanc meditationem cum VALERIO MAXIMO *lib. IV. c. 1. in f. ea demum potentia tuta eſt, quæ viribus ſuis modum imponit.*

(y) Prudenter admodum FLORUS *lib. III. c. 12. Opes atque divitiæ afflixere ſeculi mores, merſamque vitiis ſuis quaſi ſentina rempublicam peſſum dedere.* Monuit jam ſuo tempore PLUTARCHUS *de glor. Athen. p. 348.* aſſerens, *non ſapere civitatem, quæ tantum in res ludicras impenderet ſtudium*, ſic etiam Cambyſes apud XENOPH. *in Cyrop. lib. I. p. m. 27. lit. a.* reprobat illud diſcrimen inter ſubditos & principem, *quaſi ſcil. hic deberet ſumtuoſius vivere, domi plus auri habere, diutius dormire, omnino minore cum moleſtia laboreque degere quam ſubditi. Ego autem*, inquit, *arbitror non deſidiæ vitæ ratione præſtare ſubditis debere principem, ſed alacri ſtudio rebus eorum proſpiciendo ac laboribus tolerandis.* Reſpice Heliogabuli atque Caracallæ tempora, & mala infinita obvia deprehendes. Breviter huc omnia redeunt: (1.) per luxuriam reſpublica ad paupertatem & perniciem redigitur. Qualis rex, talis grex. Refert JUSTIN. *lib. XXX. cap. 1.* Ptolemæum Ægypti regem luxuriæ ſe tradidiſſe. *Regis mores*, pergit, *omnis ſecuta regio eſt. Itaque non amici tantum præfectique, verum etiam omnis exercitus depoſitis militiæ ſtudiis, otio ac deſidia corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis Antiochus Rex Syriæ, veteri inter ſe regnorum odio ſtimulante, repentino bello multas urbes ejus oppreſſit.* Sic cum Dionyſius Platoni Magiſtro philoſophiæ operam daret, tota regia pulvere fuit repleta præ turba Geometricas pingentium figuras. Sed eodem ad ſua pocula & voluptates redeunte vitæ mollities omnes occupavit. PLUTARCH. *de adul. & am. diſcrep. c. 11.* (2) Inhabilem ſe reddit imperans, ut poſſit ſana admittere conſilia, aut reipublicæ conſulere, exemplo Neronis luxurioſiſſimi, *ſibi conceſſam dictitantis, nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium & gaudia felicium*, TACIT. *lib. XIII. annal.* hinc (3.) ubique occaſio omnia & quæcumque impune faciendi. Quin mutationes rerumpublicarum non raro inde oriuntur. *Tamdiu*, ait FLOR. *lib. 1. cap. 7. in f. ſuperbiam regis populus R. perpeſſus eſt, donec aberat libido.* Hac accedente, famoſum illud regifugium ortum eſt. Huc pertinet grave monitum SALOMONIS *Prov. XXXI. 3. ſeqq.*

(z) Avarum principem & omni judicio carentem SALOMON conjungit, *Proverb. XXVIII., 16.* id quod ex oppoſito ibi conſpicuum eſt. Admodum ſcite CICERO *lib. II. de offic. c. 22.* ait: *Nullum vitium tetrius quam avaritia, præſertim in principibus & rempublicam gubernantibus. Habere enim quæſtui rempubl. non modo turpe, ſed ſceleratum etiam & nefarium. Itaque quod Apollo Pythius oraculo edidit, Spartam nulla re alia, niſi avaritia eſſe perituram, id videtur non ſolum Lacedæmoniis, ſed & omnibus opulentis populis prædixiſſe.* Certe ubi avaritia dominatur, ubi *auri vis atque opes principibus infenſæ* (TACIT. *lib. XI.*

§. XI. Et tamen non diffitendum eſt, pleraſque civitates ad hujuſmodi corruptas & a vero fine aberrantes vias deflectere, immo in pleriſque hæc tria corruptelarum genera concurrere, (*) ut incidant fere *in ſtatum rerum publicarum irregularium* (*a*). Prout enim peſſimus finis eſt,

ita

lib. XI. annal. ab init.) primario pro ſcopo habentur, infinita monopolia & alia avaritiæ & injuſtitiæ ſimulacra maxime in miniſtris ſequuntur, *cum fides integra manere non poſſit, ubi magnitudo quæſtuum ſpectatur*. TACIT. *lib. XI. annal.* Si princeps avarus eſt, miſerrimi ſunt ſubditi, qui facultatibus præditi ſunt; nam ſub quovis prætextu imperans bonis alienis inhiat, leges ad quæſtum exemplo Juſtiniani accommodat, immo ipſa juſtitia venalis eſt, ſubditis extorquetur duris exactionibus pecunia, neque ullus alius tyrannicis dominationibus aptior eſt, quam avarus. Ipſi vero ſubditi, rupto vinculo, quævis ſcelera, flagitia impune committunt, ad quæ avaritia ipſis anſam ſuppeditat. Unde CICERO *Philipp.* III. tales imperantes removet ab habenis reipubl. *quis*, ait, *rex unquam fuit tam inſigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, jura regni venalia?* Denique huc quoque pertinet, quod ait SALUST. *orat. de ordin. rep. ſæpe jam audivi, qui reges, quæ civitates & nationes per opulentiam magna imperia amiſerint, quæ per virtutem inopes ceperant*.

(*) Notat hæc tria vitia in ſtatu rei Romanæ FLORUS *lib.* III. *c.* 12. ajens: *opes atque divitiæ afflixere ſeculi mores, miſſamque vitiis ſuis quaſi ſentina rempub. peſſumdedere*, & paucis interjectis oſtendit, quod famem *luxus* fecerit, quod *ex avaritia vectigalia reipubl. atque ipſa judicia in quæſtu habita ſint*, quod abundantia familiarum bella ſervilia produxerit, quod ab *ambitu bonorum Mariana & Syllana tempeſtas petenda ſit, quod apparatus conviviorum & ſumtuoſa largitio* Catilinæ furorem in rempubl. excitaverit &c.

(*a*) Reſpublica *morbida* ſeu *irregularis eſt, quæ deflectit a vera unione*, ita ut ſimilis ſit ædificio ruinam minanti, ſicuti contra *regularis*, quæ adhuc cohæret, & licet quædam *vitia* habeat, adhuc tamen quibuſdam ſolidis nititur fulcris. Et quidem *vitia ſtatus* non confundenda ſunt cum *vitiis hominum*. *Vitia hominum* ſolent plerumque anſam dare ad *vitia ſtatus*, ſcilicet ut ſtatus publica lege & more ita male cohærere incipiat. Communiter *regna abſoluta* ſolent ad *reſpublicas ſingulares* referre, ubi ſubditi vi terrentur, coercentur, & perpetuis defatigationibus ita exercentur, ut unio ſatis ſtabilis adeſſe videatur. Timent regem, quia Tyrannus, qui malum infert, quia alia graviora metuunt, & ita vel *inviti* ſub jugo retinentur inſtar ferarum beſtiarum, qui domitoris ſub vinculis gemunt. Tale fuit regnum Tarquinii, qui *conſcius male quærendi regni ab ſe ipſo adverſus ſe exemplum capi poſſe, armatis corpus circumſepſit, neque enim ad jus regni quiſquam præter vim habebat: ut qui neque populi juſſu neque auctoribus patribus regnaret. Eo accedebat, ut in charitate civium nihil ſpei reponenti metu regnum tutandum eſſet*. LIVIUS *lib. I. c.* 49. Verum enimvero hanc rempublicam eſſe *ſpecie* tantum *externa* regularem & ſanam, magis vero *morbidam* vel inde arbitror, (1.) quia *metus & terror, infirma vincula caritatis, quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipient*. TACIT. *in Agric. c.* 32. (2.) Quia cura pro ſubditorum ſalute eſt plane inanis, & eatenus tantum ſubditis imperans conſulit, ut ſibi & ſuæ potentiæ bene ſit. (3) Subditi nunquam tuti nec tranquilli, ſed ſub *prætextu juris*, quævis patiuntur. Hinc T. Largius apud DION. HALICARNASS. *lib.* VI. optime cenſet, *longe optimum & firmiſſimum id eſſe imperium, quod beneficiis non ſuppliciis ſubditos in officio continere ſolet. Illorum enim benevolentiam, horum vero timorem eſſe comitem. Quicquid autem eſt formidabile, id neceſſitate naturali omnium maxime eſt exoſum*. E contrario qui *dominationem* exercent exemplo Tarquinii *occidunt, in exilium agunt, bonis*

mul.

ita *leges* quoque huic reſpondentes unionem reipublicæ magis tollunt, quam ſtabiliunt.

§. XII. Unde concludo, civitatem quo magis ſimplicitati (*b*) ſtudet, tranquillitatemque civium quærit, eo beatiorem eſſe, & ſecundum leges natu-

---

multam non modo quos ſpectatos & inviſos habent, ſed unde nihil aliud, quam prædam ſperare poſſunt. LIVIUS *l.* I. *c.*49. Proinde talis reſpublica turbis & perpetuis diſſidiis luctatur, uti vel regnum Galliæ triſtiſſima ejus rei exempla ſuggerit. Expreſſius adhuc veritatem hujus aſſerti confirmat ſtatus rei Romanæ poſt Galbæ occiſi tempora, poſtquam in *Othones*, *Vitellios* & *Domitianos* alioſque flagitioſiſſimos principes incidit. Nihil fœdius illo tempore. Non jure, ſed vi, cædibus, ſeditionibus omnia acta ſunt, immo ipſis flagitiis certatum fuiſſe videtur. *Locupletiſſimus quiſque in prædam correptus, vires luxu corrumpebant contra veterem diſciplinam & inſtituta majorum, apud quos virtute quam pecunia res Romana melius ſtetit. Epularum fœda & inexplebilis libido, ex urbe atque Italia irritamenta gulæ geſtabantur, exhauſti conviviorum apparatibus principes civitatum. Degenerabat a labore ac virtute miles aſſuetudine voluptatum, & contemptu ducis. Nemo in illa aula probitate aut induſtria certavit: unum ad potentiam iter prodigis epulis & ſumptu ganeaque ſatiare inexplebiles principis libidines.* Mutato imperatore, non mores mutati. *Magis alii homines, quam alii mores. Multæ* ubique *& atroces inter ſe militum cædes. Irrepentibus dominationis magiſtris principes ſuperbiores & acerbiores facti. Apud paucos tacito voto quies pro diſcordia, bonus & innocens princeps pro peſſimis & flagitioſiſſimis expetitus.* Hæc & ſimilia TACIT. *lib.* II. *hiſtor.* paſſim ingeminat. Præterea *urbes hauſtæ & obrutæ, Roma incendiis vaſtata, pollutæ ceremoniæ, magna adulteria: plenum exiliis mare, infecti cædibus ſcopuli, atrocius in urbe ſævitum. Nobilitas, opes, omiſſi geſtique honores pro crimine & ob virtutes certiſſimum exitium. Nec minus præmia delatorum inviſa quam ſcelera. Corrupti in dominos ſervi, in patronos liberti, & quibus deerat inimicus, per amicos oppreſſi. Qui occiderant certatim oſtentantibus cruentas manus, ut pulcrum & memorabile facinus jactabant.* TACIT. *l.* I. *Hiſtor. ab init. Stultiſſimus quiſque pecuniis merebatur, & quod in perditis rebus accidit, omnes præcipiebant, nemo exſequebatur.* IDEM *lib.* III. *Hiſtor. Diſcordia inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non princeps in civitate erant.* IDEM *lib.* IV. *hiſtor.* Et infinitum foret, omnes calamitates publicas, & ſcelera nefanda, recenſere, quibus non tantum *fœdus civile* ſed humani generis ruptum eſt.

(*b*) *Simplicem* voco, quæ vano caret luxu, quem *ægræ civitatis indicium* SENECA *epiſt.* 114. vocat, & ſe intra ſuos fines continet, neque adeo divitiis ſtudet. Talis fuit *Judaica*, primo intuitu ſatis barbara pleriſque viſa, & inculta, ſed quæ non tentata fuit in ſuis primis initiis ab ejuſmodi vitiis, quibus reliquæ reſpublicæ infectæ fuiſſe leguntur. Divitiæ ſubditorum in pecoribus conſiſtebant, ampliſſimæ domus deerant, nec magnis ſumtibus indigebant. Leges a Deo eis latæ *avaritiæ* obicem ponebant, potius amorem & humanitatis officia inculcabant. *Luxuria* rara, inſtrumentis luxuriæ ademtis, & commerciorum neceſſitate ceſſante. *Ambitioni* nullus locus dabatur: finibus aſſignatis contenti eſſe jubebantur. Atque hæc quidem tamdiu durabant, donec *reges* ſibi expeterent. Hiſce adſumtis, mox loco *ſimplicis* vitæ *luxurioſior* & *ſplendidior* invaſit populum, unde plura mala ipſam rempublicam ſenſim & pedetentim corruperunt, & deſtruxerunt. Similiter quamdiu reſpub. Romana in ſimplicitate perſiſtebat, ſatis beata videbatur, *domi militiæque boni mores colebantur: concordia maxima, minima avaritia erat; jus bonumque apud eos non legibus magis, quam natura valebat; jurgia, diſcordias, iras, ſimultates cum hoſtibus exercebant, cives cum civibus de virtu-*

te

Digitized by Google

naturæ inſtitutam, licet forſan pro *barbara* habeatur ab imperitis rerum æſtimatoribus.

§. XIII. Quoad caput ſecundum *circa formam* imperandi notandum, quod etſi prima imperia ex ſuo vitioſo initio *penes unum* exſtitiſſe videantur, tamen ex poſtfacto ſtatus rerumpublicarum variare ceperit. Inde primo orta videtur *Monarchia*. (*c*)

§. XIV. Regia hæc *poteſtas*, uti ab initio fuit *violenta*, ita per *violentiam*, modo *apertam*, modo magis *occultam*, plerumque fuit exercita, (*d*) ut hoc modo ſubditi parum a *ſervis* diſtarent, quod & indicat *jus regium* deſcriptum 1. *Sam. VIII.*

§. XV. Cum itaque in iis, quæ ad *finem* civitatum ſpectant, populus imperantis voluntati ſe ſubjecerit, voluntas omnium in hujus voluntate

concen-

---

te certabant &c. SALUSTIUS *de bell. Catil. c. 9.* ubi *cap. 10.* oſtendit, qua ratione reipublica per *ambitionem*, *avaritiam* & *luxuriam* corrupta fuerit. Imprimis ſub Numæ imperio ad eam culturam redactam fuiſſe ait LIVIUS *lib. I. c. 21.* *ut finitimi populi in eam verecundiam adducti ſint, ut civitatem totam in cultum Deorum verſam violare ducerent nefas.*

(*c*) Monarchas primum tenuiſſe imperium ex *hiſtoria imperiorum* ſatis conſtat, utut forſan ab initio *potentia inſignis*, quæ poſtea demum acceſſit, defuerit. *Nam urbes quoque ut cetera ex infimo naſcuntur*, ut ait LIVIUS *l. I. c. 8.* Huc reſpiciunt tot teſtimonia hiſtoricorum & ipſius ARISTOTELIS *l. Polit. 1.* inquientis: *initio a regibus gubernabantur civitates & nunc etiam gentes*, quo & CICERO 3. *de LL.* reſpicit ajens: *omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt*, & SALUSTIUS *in Catil. Regnum in terris nomen primum fuit.* vid. HERT. *in Elem. prud. civ. p. 1. ſect. 10. §. 5.* Concedit id ipſum quoque AUCTOR *tr. du gouvernement civil.*, quod penes *unum* ab initio imperium fuerit, ſed diverſam hujus rei cauſam adducit. Contendit enim *cap.* VII. §. 13. *liberos prima ætate paterni imperii aſſuetos facilius imperio unius ſe ſubmiſiſſe, quod a prima juventæ flore tam gratum & ſecurum illis viſum fuerit. Eſſe præterea Monarchiam ejuſmodi rem, quæ ſimplicitate ſe commendet, & ſua ſponte hominum animis ſe inſinuet, poſtquam experientia alias formas regiminis haud repræſentaſſet, nec ambitio dominantium eos induxiſſet, ut ſe munirent contra ſupremam poteſtatem & mala inde redundantia. Eos non cogitaſſe de mediis reprimendi conatus & exceſſus imperantium, nunquam quippe dominationem Tyrannicam perpeſſos, vitam ſimplicem, ab avaritia & ambitione alienam, dominatum non adeo metuiſſe, ſed ſicuti ſponte in ſocietatem civilem abiiſſent, mutuo amore & affectione inter ſe certaſſe, magis vim externam metuiſſe, & hoc intuitu nihil facilius fuiſſe, quam Monarchiam tam optime moderatam inter ſe ſtabilire.* Platonis rempublicam deſcriptam crederes, quæ ſicuti in *idea* tantum fuit, ita vereor, nec idem de viri doctiſſimi ſententia dicendum ſit. Hæc omnia ſupponunt, civitates inter pios conditas fuiſſe, cujus contrarium *cap. 1.* fuſius demonſtratum eſt. In rebus, quæ ad hiſtoriam ſpectant, nihil ſupponendum eſt ex *nudis conjecturis*, quæ nullis indiciis probari poſſunt, immo cujus contrarium in oculos incurrit.

(*d*) Hoc illuſtrari poteſt ex iis, quæ dicta ſunt ad §. III. Tales imperantes *magis uſu, quam voluntate populi* regna poſſident, ut de Servio dicit LIVIUS *lib. I. c. 46.* Si tamen poſtea voluntas populi expreſſa accedat, imperium magis firmatur. Ita fecit Servius, qui poſtea ad populum tulit: *vellent, juberentne ſe regnare? tantoque conſenſu, quanto haud quiſquam alius ante, rex eſt declaratus*, LIVIUS *ibidem* optime cognitum habens, *vim omnem imperii in conſenſu obedientium eſſe.* IDEM *lib. I. c. 59.*

concentratur, ut ita quod imperans ſummus in hiſce negotiis vult, omnes velle *moraliter* cenſeantur. (*e*)

§. XVI. Quo magis itaque voluntas imperantis cum voluntate ſubditorum conſtanter in cauſis publicis conſpirat, eo firmior eſt nexus, eoque facilius *finis* a jure naturæ imperatus obtinetur. (*f*)

§. XVII. Deficiente hac voluntatum conſpiratione, facile contingere poteſt ſtatus publici *mutatio*, ut civitas novum ſtatum induat, & vel penes *paucos* vel *majorem partem populi* imperium eſſe incipiat. (*g*)

(*e*) Hic effectus *unionis* conſtitutæ eſt, cum ante conditas civitates omnium erat *diverſa* & *diſcordans* voluntas, quæ per *imperium* in voluntate imperantis unita eſt, ut finis, h. e. *ſecuritas* & *pax* eo rectius poſſit promoveri; & ſic tori imputatur civitari, quod imperans fecit, *nomine civitatis*. Videlicet princeps agit vel *extra civitatem*, vel *in civitate*. Si *extra civitatem* agit cum alia gente, tunc quod princeps vult, uti hactenus dictum, omnes voluiſſe cenſentur, & hinc vulgatum:

Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.

Quodcumque abſque voluntate ejus factum a *ſingulis* vel *pluribus*, id effectum juris hunc inter gentes habere, hæc pro *actione civitatis* vel *reipublicæ* haberi poteſt. Genti tamen, quibus injuria facta eſt, eos ab imperante dedi, poſtulandi jus eſt, qualia exempla paſſim occurrunt *Jud.* XIX. & XX. *Supplicio noxio paucorum, quam innoxio omnium ſanguine* injuriam expiate præſtat, uti Samnites indicarunt apud LIVIUM *lib.* VIII. *c.* 39. Conf. IDEM *lib.* XXXVII. *c.* 45. *lib.* XXI. *c.* 10. *lib.* XXXVIII. *c.* 31. & 33. Si *intra civitatem* agit, itidem *omnium voluntate* fieri, quod facit, cenſendum eſt, v. c. *leges ferendo*, *judicando* &c. Verum hoc generale quidem, non tamen eſt in infinitum extendendum, ſed in iis ſaltem verum eſt *quæ ad finem civitatum ſpectant*: in eis enim tantum ſe voluntari alterius ſubjecerunt.

(*f*) Id naturale eſt, ubi omnes idem volunt, ibi major eſt amor, & ſic ſocietas quoque eo firmior. Contra ubi ſolo *metu* & *potentia* omnia diriguntur, *invidia regni etiam inter domeſticos infida, omnia atque infeſta facit*, ut ait LIVIUS *lib.* I. *cap.* 42. & licet hactenus *moraliter* ſubditi idem velle videantur, quod princeps vult; in effectu tamen a *voluntate* ejus abalienati ſunt, & *coacte* volunt, quod princeps vult. *Arduum eſt*, inquit TACITUS *lib.* 4. *annal. eodem loci potentiam & concordiam eſſe*. *Servius primus injuſſu populi regnavit*, inde omnia eidem infeſta fuerunt, LIVIUS *cit. loco*, donec poſtea populus libere conſentiret. Aſt Salomonis regnum populo gratum acceptumque erat. Omnes videbant, per ſapientiam Dei cuncta dirigi ab eo, & judicia quoque exerceri, hinc eo majori reverentia & amore omnes eum proſequebantur, ut felicitate ejus temporis nihil illuſtrius excogitari potuerit. Erat potens diveſque; potentia tamen & divitiis non utebatur, ut *unico medio* imperandi, *ſola Dei ſapientia* omnia dirigente. Cum hactenus Reſpubl. Romana variis diſcordiarum procellis eſſet agitata, & tandem communi conſilio pro commodis ejus laborarent, omnes publicam lætitiam ſignificabant, *beatam urbem Romanam & invictam & æternam illa concordia* dicentes. LIVIUS *lib.* V. *c.* 7.

(*g*) His verbis oſtendere conor, *Democratiam* & *Ariſtocratiam* apud pleroſque populos ex *Monarchia* natas fuiſſe. PUFENDORFIUS quidem *lib.* VIII. *cap.* 5. §. 4. putat, ab initio Democratias uſu obtinuiſſe, a quo non videtur abhorrere HUBERUS *de jure civitatis*. Verum jam ſupra §. XIII. oſtendi, antiquiſſima fuiſſe regna, & ex temporum injuria nata, ubi tamen forſan negari nequit, populos, qui magis libertatis amantes fuere, eo citius Regum jugum excuſſiſſe. Roma ab initio reges habuit: verum excuſſit hoc jugum, poſtquam reges effrenata libidine jus faſque everterent, & ſolo timore ſubditos

conti-

§. XVIII. Sic itaque eadem ratione, qua regna ſunt conſtituta, poteſt *Ariſtocratia* enaſci, quatenus cœtus ſuam voluntatem ſubjicit *concilio* ex paucis *optimatibus* conſtanti.

§. XIX. Non ſingulis autem optimatibus ſe committit populus, ſed omnibus conjunctim conſideratis, (*h*) & ita plures in concilio congregati unam perſonam ſuſtinere videntur, ac conſequenter *voluntas illius concilii* circa negotia reipublicæ eſt voluntas omnium.

§. XX. Quod ſi tandem populus in plenam evadit libertatem, excuſſo jugo regio, vel ejectis optimatibus, *Democraticus* inde ſtatus oritur, quatenus ſummam poteſtatem conjunctim populus retinet.

§. XXI. Quod itaque *major pars populi* integri decernit, pro omnium voluntate (*i*) habetur, & huic decreto ſe ſinguli ſubjicere debent, adeoque licet imperium ſit penes omnes *conjunctim*, quatenus ſummam rerum tangit, concluſum tamen majoris partis neceſſario *vim juris* & *imperii* ex poſt facto conſequitur. (*k*)

§. XXII.

---

continere ſtuderent, unde non poterant non *odium* & *averſatio*, & ex hac ſeditiones oriri. *Male vim ſuam*, ait PLINIUS *lib* 8. *epiſt.* 25. *n.* 6. *poteſtas aliorum contumeliis experitur; male terrore veneratio acquiritur. Longeque valentior amor ad obtinendum, quod velis, quam timor. Nam timor abit, ſi recedas, manet amor: ac ſi ut ille in odium, hic in reverentiam vertatur.*

(*h*) Singuli *ſeorſim* non imperant, ſed omnes *conjunctim*, qui omnia *collegialiter* & *per vota majora* expedire debent. Et quidem omnia decernenda ſunt *independenter* & *proprio jure*. Nam ſolet haud raro contingere in Democratia, ut collegio alicui demandetur a *populi mali majore parte* cura reipublicæ, ut *vice populi* adminiſtrent. Sed ita *collegium* dependet a populo, quod vel ex provocatione ad populum liquidum eſt, uti in regnis a rege, & ita ab externis hiſce ſchematibus nullum ducendum argumentum. Hoc caſu omnis populus a ſe imperium non abdicavit, ſicuti priori. Simile quid, quod in *Ariſtocratia* obtinet, quoque deprehenditur in *Dyarchiis*, ſi imperium apud duos *indiviſim* & *in ſolidum*, æqualiterque ſit, qualia exempla in Romano imperio orientali plura fuere, quæ ratio imperii tamen magis utilitatem reipubl. impedit, quam promovet. Interim tamen non tantum *externo ſchemate* a ſe invicem differunt, quod ſoleat ſingulis Dyarchis plus honoris & cultus tribui, quam ſingulis optimatibus in republica, adeoque Dyarchis quidem prædicatum *Majeſtatis* non denegetur, quod tamen nequidem integro concilio optimatum dari ſolet; ſed etiam in eo quod ſinguli ex Dyarchis aliquando *in ſolidum* imperent, adeoque quod *unus* fecit, effectum juris ſortiatur, aliquando vero non niſi *conjunctim*, quo caſu proxime ad Ariſtocratiam reſpublica accedit.

(*i*) Novi hanc populi voluntatem plerumque *inordinatam* eſſe, & publicæ rei non conſulere; interim quoad effectus publicos pro jure legitimo habetur. *Non enim comitiis ſemper judicat populus, ſed movetur plerumque gratia, cedit precibus, facit eos, a quibus eſt maxime ambitus. Denique ſi judicat, non delectu aliquo, aut ſapientia ducitur ad judicandum ſed impetu nonnunquam & quadam etiam temeritate. Non eſt conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſemperque ſapientes ea, quæ populus feciſſet, ferenda, non ſemper laudanda duxiſſent*, ait CICERO *orat. pro Cn. Plancio.*

(*k*) Quæ contra Democraticum ſtatum objici ſolent, plenius refellit PUFENDORF. *lib.* VII. *c.* 1. §. 5. Res tota huc

redit,

Digitized by Google

§. XXII. Omnes civitates interim, qualiſcumque forma regiminis in eis obtineat, manent inter ſe *liberæ* & *æquales*, adeoque de jure altera præ altera aliquam prærogativam prætendere nequit, (*l*) niſi quam *communis conſenſus* per tacita pacta approbavit; tunc enim lege naturæ civitates inter ſe obligantur ad illum ordinem, qui ſimul pacem communem & harmoniam inter gentes promovet obſervandam.

§. XXIII. Quo graviores autem ſolent de *proedria* eſſe lites, eo inaniores

redit, *non poſſe ſimul populum imperare & parere*. Sed nulla eſt abſurditas, quando dico, populum in concilio h. e. *conjunctim* conſideratum exercere ſummum imperium, *ſingulos* vero extra concilium poſitos parere. Si dicis, quod ſinguli tantum per modum *pacti* obligentur; id quidem non nego, ſed ita tamen, ut ſinguli ad id efficaciter quaſi per modum *imperii ex poſtfacto* cogi poſſint: quodſi enim parere recuſant, nomine totius reipub. tanquam inobedientes, & rebelles recte puniuntur. Quia vero tale concilium perpetuo durare nequit, adeoque eo finito administratio imperii exſpirare videatur, conſtitui debent, quibus *executio & imperium* interim *nomine hujus concilii* demandetur, donec neceſſitas cogat de ſummis rerum rurſus in comitiis deliberandi. Præterea populus in hoc ſtatu gentes alias devictas ſub ſua poteſtate habere poteſt, quibus eodem modo imperat, uti princeps in Monarchia, quales populi devicti plures ſub imperio Romano fuere. vid. HOBBES. *Leviath. P. I. c.* 19.

(*l*) Hac de re PUFENDORF. *lib.* 8. *c.* 4. §. 15. & Ill. Dn. THOMAS. *ad Monzamb c.* 1. *p.* 65. plenius egerunt. Tota res eo redit: Civitates inter ſe vivunt in ſtatu *libertatis*, adeoque omnimoda inter eas, quatenus *perſonam moralem* repræſentant, eſt æqualitas: neque enim ulla hactenus poteſt afferri ratio *juris* genuina, propter quam altera obligata ſit, ut alteri cederet. Quæ tamen ordinis rationes in *civitatibus* habentur, *ex determinatione ſummi imperantis* fluunt, qualis *poſitiva determinatio* inter gentes ceſſat. Immo quamvis ſtatus rerum publicarum inter ſe diverſi ſint, hæc tamen diverſitas magis reſpicit ipſam rempublicam *intra ſe*, ejuſque gubernationem, non vero reſpectum ad exteros involvit, adeoque nullum poteſt argumentum afferri, quare reſpublica *popularis* cedere debeat ſtatui *Monarchico*, cum utrobique adſit ſummum imperium. Quæ argumenta extra *pacta* afferuntur, ſunt vana. *Potentia* non tollit æqualitatem, nec jus potius tribuit. Nec *antiquitas* reipubl. ceteras gentes obligat, ut cedere antiquiori genti debeant. Præterea nec *abſolutum imperium*, quam *ſouvarenitatem* vocant, quoque ſufficiens videtur, cum tamen toti corpori alterius civitatis nihilominus ſua maneat poteſtas, & hæc tantum intra fines reipublicæ concludatur. Si *mores* gentium conſideramus, admitto eoſdem, inter quos tales vigent; ſed ex moribus harum vel illarum gentium aliæ non obligantur. Mores enim ſunt producti vel *ex pactis expreſſis*, vel, quod plerumque fit, *tacitis*, dum ſcilicet alter populus ſua *patientia* conſentit in prærogativam alterius gentis. Et ita fere factum, ut prout populus alterius ope indiguerit, alteri ex regulis prudentiæ ceſſerit. Sic fere olim primum dabant locum omnes reges *reipublicæ Romanæ*, ubi adhuc *libera* & *popularis* erat, quæ prærogativa ad *Imperatores* tranſiit, & ex *communi conſenſu gentium* duravit in noſtris Imperatoribus. Ergo evidens eſt, rempublicam *Democraticam* nullo jure poſſe inferiorem cenſeri aliis civitatibus, ſi abſtrahamus a *pactis* vel *expreſſis* vel *tacitis*. Ex poſt facto vero obtinuit, ut prærogativam reges ad ſe traherent, *ex potentia*, qua pollebant, cui cum ſe aliæ reipublicæ opponere non poterant, potius cedere, quam hoſtem alterum habere voluere. Unde factum, ut pactis fere tacitis prærogativa illa ſit determinata.

Digitized by Google

niores ſunt, (*m*) quia licet altera alteri civitati cedere debeat, quando conveniunt, nihil tamen eo ipſo neque de *jure libertatis*, neque *ſummi imperii*, amittitur, neque adeo ullum aliud metuendum eſt præjudicium, niſi *ambitionis*.

§. XXIV. Quemadmodum autem *ordo* inter ipſas civitates *arbitrarius* eſt, ita quoque dignitas externa eorum, qui reipublicæ præſunt, intra civitatem arbitraria eſt, & dependet itidem ex inſtitutione prima, (*n*) quæ vim cujuſdem *taciti pacti* habet, ut tamen propterea ſummo imperio & ſtatui reipublicæ nihil nec addatur, nec detrahatur.

§. XXV. Ceterum ex hoc vario civitatum ſtatu poſſe novam adhuc conciliari rerumpublicarum ſpeciem tradunt, quam *mixtam* vocant, ita ut in una republica partim *monarchia* partim *ariſtocratia* ſimul obtineat, & quædam jura ſummi imperii unus independenter, quædam autem optimates independenter, & ſolitarie exerceant. (*o*)

§. XXVI.

(*m*) Pertinet huc dictum LACTANTII: *contentione de dignitate nihil fœdius, nihil arrogantius, nihil a ſapienti ratione remotius eſſe*. Inter gentes quidem *ex prærogativa ordinis* non leve momentum dependere volunt, ſed quale illud ſit, hactenus non evictum eſt.

(*n*) Sic reges utuntur ſplendidiſſimis titulis: minoribus *optimatibus* gaudent, imo integræ reſpublicæ, licet liberæ ſint, *minimis* ſane *titulis* ſuperbiunt, quod tam de rebuſpublicis *inter ſe* verum eſt, quam de ipſis imperantibus *reſpectu civitatum*. Sic enim anguſtior reverentia & auctoritas eximior ſolet regibus præberi, longe minor optimatibus, & tamen optimates idem habent imperium eandemque majeſtatem, quam reges. In populo judaico Moſes ſummam *fere* poteſtatem exercebat, & poſt eum Joſua, & Judices, ſed abſque *externo ſplendore*. Si tamen in originem inquirimus, vix alia ratio ſuppetit, quam hæc, quod reges plerique ab initio violentia fundaverint imperium ex ſola libidine imperandi, ergo ſimul quæſiverint *praeminentiam* quandam ſingularem, & cum conditio ſubditorum fere deſcivit in ſtatum ſervorum, hinc eximior cultus inde ortus eſt. Aſt optimates cum ex pluribus conſtent, ſinguli ſingulis impedimento fuiſſe videntur, quo minus illis tam ſplendidus cultus præberetur. Sic & inter eos, qui reipublicæ præſunt, diverſæ ſunt denominationes. Dantur *Imperatores*, *Reges*, *Domini*, *Archiduces*, *Duces*, *Principes*, *Comites* &c. Sed hæc nomina minorem non inferunt poteſtatem, nec minuunt libertatem. Hæc omnia & ſimilia ab initio *arbitraria* fuere, & ſunt tantum æterna ſchemata, quæ ſtatui reipublicæ nihil nec addunt nec detrahunt. Manet Civitas in ſua libertate & jure, ſive dicatur, *ſupremus Ducatus*, ſive *regnum*, ſive *imperium*, ſive etiam *Comitatus*, ſi nemini obnoxius ſit.

(*o*) Multæ ſunt lites de *exiſtentia hujus reipublicæ*. Eam negarunt JOH. BODIN. *de republica lib.* 2. *c.* 1. & PETRUS GASSENDUS *phil. moral. p.* 1466. THOMAS. HOBBES. *in Leviathan c.* 18. & 24 *de Cive c.* 8. §. 6. Eam adſtruxere HUGO GROTIUS *de J. B. & P. lib.* 1. *c.* 3 *n.* 17. KULPIS. *ad Monzamb. P.* 2. *p.* 225. Qui exiſtentiam ejus aſſerunt, imperium tanquam *totum aliquod* in ſe concipiunt, quod tamen in varias diſtinctas partes dividi poſſit, adeoque exinde inferunt, manere quidem penes *integram civitatem* totum imperium, ſed ita partes imperii poſſe diſtingui, ut penes unum poſſint eſſe *diviſim* & *independenter* quædam jura Majeſtatica, penes populum vel optimates reliqua jura, & ſicuti in populi arbitrio fuit, uni vel paucis totum imperium conferre, ita quoque idem potuit

ita

§. XXVI. Sed ſi vel maxime talis reipublicæ forma mente concipi queat, tamen adhuc dubium remanet, an talis *mixtura* exiſtere poſſit in rerum natura, & ſi exiſtat, utrum tale *monſtrum reipublicæ* recte cohæreat, (*p*) & an non potius longiſſime aberret a fine reipublicæ a lege naturæ imperato.

§. XXVII. Novum tamen adhuc exſtruunt ſtatum ex *ſyſtemate civitatum plurium*, (*q*) quando plures una civitates liberæ arctiſſimo inter ſe vinculo ita connectuntur, ut *unum corpus* videantur conſtituere, & tamen ſingulæ ſummum imperium retineant in proprios ſubditos.

§. XXVIII. Oriuntur autem plerumque talia ſyſtemata vel *expreſſo fœdere*,

---

ita dividere imperium, ut quædam partes ſint penes unum collegium, quædam penes alterum. Ubi tamen cavendum monent, ne ſtatim mixturam hanc fingamus, ſi *adminiſtratio reipublicæ externæ* aliquid trahat ex forma alterius reipublicæ, ubi tamen ſtatus ipſe reipublicæ ex *legibus* & *poteſtate* æſtimandus maneat ſimplex. Sic poteſt accidere, ut ſtatus Reipublicæ ſit *popularis*, pleraque tamen externe adminiſtrentur vel ab aliquo principe in populo, vel a collegio quodam, nam *modus externus adminiſtrandi non variat ipſum ſtatum*.

(*p*) Diximus, civitatis *animam* eſſe *unionem*. Ergo ubi illa in totum non poteſt non deficere, adeſt *anarchia*, *mors* & *interitus* reipublicæ. Jam ponamus, principem habere jus fœderum, ſenatum jus belli, populum jus triburorum, *princeps* ſane non habet majeſtatem, quia non habet jus fœderum nec tributorum: nec *Senatus*, quia non haber jus belli & tributorum: nec *populus*, quia non habet jus belli & fœderum: nec *omnes conjunctim*, ſi diſſentiunt, quia alter alterum non poteſt cogere, nec hic vota majora valent, cum ſinguli jura ſua independenter exerceanr, & ſi alter alterum poſſet cogere, adeſſet dependentia. Revera itaque omnis unio deficit, ſi talis ſtatus reipublicæ fingitur, qui perpetua bella alit. Quamcunque enim mixturam tibi fingas, ſtatim apparet, illam ita eſſe comparatam, ut omnia quæ ad ſecuritatem publicam & ſalutem reipublicæ pertineant, impediantur, dum alter alterum impedit, ne poſſit jus ſuum exercere. Ita ſi princeps habet jus belli, ſi populus nolit bellum, denegat tribura & ſenatus fœdera & ita porro. Neque obſtat, quod tamen poſſint quandoque unanimi conſilio agere; nam ſi vel maxime id una vel altera vice fiat, hi caſus tamen erunt rariſſimi, cum potius cogitandum erat, homines, præſertim potentia gaudentes, & ſibi invicem ob diverſa ſtudia invidentes, magis aptos eſſe ad interna diſſidia & bella civilia quam ad rempublicam gubernandam. Arduum ſemper habitum fuit, *eodem loci potentiam & concordiam eſſe*, ut ait TACITUS *lib. IV. annal.* Non triumviratus diu ſubſtitit, utut fœdere arctiſſimo conglutinatus videretur. Semper tribunitia poteſtas conſulere imperium impugnavit, & perpetuis ſeditionibus remp afflixit, quæ tamen adhuc tolerabilior, quam *ſtatus mixtus*, videtur fuiſse.

(*q*) Proprie loquendo itaque huc ſpectant *civitates liberæ*, quæ etiam poſt *confœderationem* inter ſe factam liberæ debent manere. Non itaque huc ſpectant plures reſpublicæ, poſtquam ſub Imperio unius coaleſcunt, ſingulæ enim *liberæ* eſse deſinunt, unius imperio ſubjectæ. Utut vero plerumque hujuſmodi civitates *compoſitæ*, ut etiam vocantur, conjunctim ſibi eligere communem *ducem* ſoleant; ille tamen non *ſuo jure* agit, ſed dependet a ſtatu ſyſtematico, imo quædam pacto comprehenduntur, quæ non niſi *conjunctim* exerceri poſſunt, qualia plerumque ſunt, quæ ad communem ſecuritatem, propter quam utplurimum tale ſyſtema exſtruitur, faciunt,

Digitized by Google

dere, (*r*) quando plures civitates ſeparatæ ita coaleſcunt: vel *abſque præfinito conſilio & pacto*, (*ſ*) ubi plures provinciæ ſub uno capite coalitæ paulatim ita in libertatem ſeſe vindicant, ut *autonomiam* quidem ſinguli recipiant, ſed tamen adhuc inter ſe quodammodo cohæreant *nexu* quodam *ſyſtematico*.

§. XXIX. Interim *nexus ſyſtematicus* magis cohæret, ſi *expreſſo fœdere* conglutinatur, (*t*) quam ſi *occulte* abſque præfinito conſilio in republica quadam invaleſcere incipit. Unde ſtatus talis irregularis fieri incipit, poſtquam a vera unione (*u*) deſciſcit.

§. XXX. Accedo ad *tertium caput*, ubi expeditum eſt, variis circumſcribi poſſe nexum civilem *pactis expreſſis*, qualiſcunque demum ſit reipublicæ ſtatus. Quamvis enim imperia imprimis ob publicam tranquillitatem

ciunt, qualia ſunt *jura belli*, *pacis*, *fœderum*, *legatorum*, in quantum communi bello inſerviunt &c. Olim *Volſci* inter ſe tali nexu ſyſtematico confœderati fuiſſe videntur. Si bellum imminebat, commune concilium convocabant, in eo de ſummis rerum conſultabant, duces belli eligebant, legatos communi nomine mittebant, &c. DION. HALICARN. *lib.* 8. *pr.* Sic etiam hodie eadem plerumque inter Belgas obtinent, ſed in Helvetia ſingulæ civitates majorem ſibi retinuere poteſtatem, cum ſingulis cantonibus adhuc permiſſum ſit fœdus inire. Ex hoc jurium communi exercitio oritur neceſſitas alicujus *comunis concilii*, qualia apud Belgas duo eſſe docet GROTIUS *lib. V. annal. Belg. c. ad A.* 1588.

(*r*) Prioris generis ſyſtemata ſunt magis *regularia*, & ad pacem communem aptiora, cum *expreſſo fœdere* inter ſe connectantur, ac omnia certo *ordine* boni publici cauſa ita diſpoſita ſint, ut non facile renitentiæ locus relinqui poſſit. Huc pertinent confœderati Belgi & Helvetii, qui perpetuo fœdere, eoque expreſſo inter ſe continentur. Tali nexu regulari olim conſtitiſſe videntur *Latini*; populi inter ſe confœderati, & hoc nomen commune aſſumentes, uti tradit DION. HALICARN. *lib* 1. ubi addit, *quod pactis adeo conſtanter manſerint, ut nullum tempus alteros ab alteris ſepararit*. Antiquos Francos, antequam ſibi reges eligerent, fœdere hujuſmodi copulatos fuiſſe, probabile eſt, unde etiam facilius *regnum* condere potuerunt.

(*ſ*) In hoc *nexu irregulari* plerumque ſpecies externa reipublicæ antiquæ, veluti *monarchiæ*, manere, ut & externe omnia *monarchice* adminiſtrari ſolent; interim tamen revera ſingulis provinciis ſua eſt libertas, eaque quandoque ab initio *uſurpatione*, poſtea *legitimo pacto* & ſic *lege publica*, contingit. Incipit itaque *occulte* latitare & ſe exſerere nexus ſyſtematicus ſub *ſchemate externo monarchiæ*, dum manent ſolennia externa, ex quibus tamen amplius æſtimari nequit, uti ex facie imperii noſtri conſtat, quemadmodum poſt Auguſti tempora facies externa reipubl. in pleriſque manebat, ſtatu interim in totum mutato.

(*t*) *Nexus ſyſtematicus* prioris generis vel ideo firmior & ad communem tranquillitatem aptior videtur, (1.) quod confœderatorum major æqualitas, (2.) quod alter alteri controverſiam de *libertate* non faciat, (3.) quod nexus ipſe pactis & legibus ſatis determinatus ſit. (4.) quod nulla externa rerum figura hic ſeſe immiſceat.

(*u*) Nam (1.) plerumque in tali nexu eſt ſumma *inæqualitas* eorum, qui in tali nexu ſunt, dum alii alios potentia dignitateque præpollent, adeoque alter alterius potentiam metuit, dignitatemque dolet. (2) Manet renitentia inter *ſtatus* & *imperantem*, cui adhuc forſan quædam reliquiæ juris antiqui ex *monarchia* ſuperſunt.

Digitized by Google

ſtatem & ſecuritatem ſint conſtituta, accidere tamen poteſt, ut plus (*x*) pacto imperanti concedatur, quam ad hunc finem requiritur, ſcilicet ut populus plene ſe eidem in ſervitutem dederit, ex quo reſpublica *berilis* oritur.

§. XXXI. Præterea quoque *ex pactis* determinandum, utrum imperia ſint *electitia* an *ſucceſſiva*? Quando populus ab initio in imperium conſentire debuit, h. e. quod per *vim* occupatum eſt, oritur inde utplurimum *regnum ſucceſſivum* (*y*), dum plerumque exuuntur ſubditi omni libertate; quamvis & pactis expreſſis firmari ſucceſſio poſſit.

§. XXXII. Quæ vero *mere voluntaria* ſunt imperia, & libera voluntate populi orta, magis manent *electiva*, (*z*) & in dubio pro talibus æſtimanda ſunt, niſi pactis aliud proviſum.

§. XXXIII.

ſunt, dum hic *monarchiam* affectat, illi *libertatem* tuentur; in mutua autem renitentia nulla unio, nullus nexus firmus adeſt. (3.) Neque nexus hujus jura ſatis circumſcripta ſunt, & cum magis *inciderint* in eum, quam ex *condicto* inſtituetint, ſæpe evenire poteſt, ut ipſæ leges magis diſcordiam foveant, quam tollant, quin quod (4.) maneat veteris monarchiæ figura externa, ex quo fit, ut nexus hic ſit magis occultus & non appareat, adeoque ſæpe incautos fallat.

(*x*) HOBBESIUS *de cive c. X.* §. 2. & 5. & alibi paſſim imperium *berile* tanquam ſpeciem ſeparatam a reliquis regnis non agnoſcit, quia poteſtatem principis ita extendit, ut non poſſint non omnia imperia eſſe herilia. Non quidem nego, poſſe regna degenerare in *beriles* reſpublicas, ubi princeps ſuam poteſtatem nimis extendit; ſed quid ſi juſtum & æquum principem ſupponimus, tunc quidem ſecundum leges naturæ hanc poteſtatem herilem ſibi arrogare nequit abſque *pactis*. Illud tantum ex hactenus apparet, imperia omnia *ex natura ſtatus civilis non eſſe berilia*, quia talis poteſtas ad finem propoſitum non requiritur, qualis eſt heri in ſervos, imo plus nocet quam prodeſt. Quod autem ex *natura imperiorum* non fluit, id non poteſt credi in principem eſſe tranſlatum. Pacto interim quin talis poteſtas principi concedi poſſit, per quod imperantes Domini *corporum* & *bonorum* conſtituuntur, non dubito, poſtquam ſingulis permiſſum eſt, ſe in ſervitutem alteri addicere, ſive *pactum expreſſum* ſupponas, ſive tacitum, ſi ſcilicet ſubditi videant, victorem aliter eos in fidem recepturum non eſſe, & ſic jugum hoc ſubierint.

(*y*) Id experientia teſtatur, quia enim per *vim* imperium acquiritur, inprimis *bello*, habetur pro imperio *patrimoniali*, & ſic ad liberos tanquam heredes tranſmittitur, eodem jure, quo privati illa, quæ in patrimonio habent, & devicti non potuere non in talem ſucceſſionem conſentire. Si abſque bello per potentiam ſe obtrudit imperio, & dominatum plenum & abſolutum exercet, itidem ſucceſſio plerumque obtinet, quia nullis certis & perſpicuis firmatum eſt imperium pactis, adeoque imperantes omnia huc dirigere ſolent, ut in ſua familia imperium ſtabiliant. *Non legiones, non claſſes, perinde firma imperii munimenta, quam numerus liberorum*, ut ait ex vero Titus apud TACITUM *lib. IV. hiſtor.* Inde eſt, quod ab initio fere omnia imperia fuerint *ſucceſſiva*. Sed & *electiva* ex eadem ratione poſſunt degenerare in *ſucceſſiva*, quando vel imperium in *dominatum abſolutum* paulatim mutatur, ſtatus regni electioni renunciant, quod in Hungaria factum, vel etiam renunciare aliquando per potentiam principis coguntur.

(*z*) Id quidem negat ex principiis ſuis HOBBESIUS *de cive c.* VII. §. 15. *ſeqq.* adeo, ut imperanti integrum eſſe dicat, ſuceſ.

Digitized by Google

§. XXXIII. Poteſt etiam *mixtum genus* eſſe imperii, quod partim *ſucceſſivum*, partim *electivum*, ſcilicet, ubi ſucceſſio ſemper præcedente electione firmatur, non *dicis gratia*, ſed ut integrum populo ſit, ex juſtis cauſis conſanguineos regios præterire. *(a)*

§. XXXV. Status *imperii ſucceſſivi* ab *electivo* in eo differt, quod quoad facta anteceſſoris utrobique eadem non ſit obligatio. *(b)*

§. XXXV.

ſucceſſorem pro *arbitrio ſuo* conſtituere; licet vel maxime populus ſibi imperantem ad *tempus* vel *vitam* ejus elegerit. Rationes ejus ſunt: (1.) quod populus ita *indefinite* ſe exuat imperio, & omne jus *in ſe* transferat in imperantem, & dum nihil excepit, jus quoque de imperio in imperantem tranſtuliſſe videtur. (2) Hoc quoque colligendum eſſe ait ex *præſumta voluntate populi*, qui ſemel eligendo monarchiam, potius hanc continuare, quam, mortuo principe, ad ſtatum popularem redire voluiſſe videtur, finis enim teſtatur de intentione, immo & (3) pleriſque populis ſucceſſio placuiſſe videtur. Verum cum imperium ſit ejuſmodi jus, quod ſingularem perſonæ *induſtriam*, *mores*, & *qualitates* requirat, quæ deeſſe poſſunt in ſucceſſore, potius credendum eſt, voluiſſe populum, ut in poſterum quoque eo modo imperium in ſucceſſores deferatur, quo in primum collatum eſt. Romani proinde ægre tulerunt obtruſionem *Servii* Tullii; qui regnum tanquam *tutor regii ſanguinis* magis occupabat, quod per electionem conferri debeat, prout ab initio conſtitutum erat. DION. HALICARN. *lib. IV.* Accedit, quod regna *ſucceſſiva* ſint duriora, in quibus *libertas ſubditorum* magis magiſque ſupprimitur; in talem autem conditionem non facile populus, præſertim libertati aſſuetus, conſenſiſſe videtur. Ægre id maxime tulerunt Romani, quod Tarquinii regnum jure hereditario ad ſe traxerint. Ajebant: *Tarquinios regno aſſueſſe, initium a Priſco factum, regnaſſe deinde Servium Tullium, ne intervallo quidem facto oblitum tanquam alieni ſuperbum Tarquinium velut hereditatem gentis ſcelere ac vi repetiſſe*. LIVIUS *lib.* II. *c.* 2. Et quamvis omne jus imperii in *electum* transferatur, hoc tamen ad *jus imperandi* unice reſtringendum eſt. Alioquin enim, ſi jus imperandi in ejus abſoluta eſſet poteſtate; dicendum foret, illum poſſe imperium pro lubitu alienare & quocumque modo de eo diſponere, quod tamen admitti nequit. Dn. THOMAS. *ad Huber. jus civit. lib.* I. *ſect.* 3. *c.* 2. §. 19. Non inepte cenſuit Galba apud TACITUM *lib. I. hiſtor.* libertatem reipubl. ab electione, quam populus conſervare voluiſſe credendus eſt, dependere. *Sub Tiberio*, ait, *& Cajo & Claudio unius familiæ quaſi hæreditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus.*

(*a*) Talis aliquandiu obtinuiſſe videtur in Germania tempore Ottonum; ſed ut tamen electoribus integrum manſerit a familia regia recedere. In Anglia idem jus obtinere certum eſt, ubi rarius a ſanguine regio receditur. Hinc accidere poteſt, ut, ubi fœmina ſuccedit per electionem, etiam maritus ei adjungatur, uti exempla Ferdinandi Arragonii, & Eliſabethæ Caſtellanæ, ut & Mariæ & Wilhelmi in Anglia docent. Non reprobanda, meo judicio, hæc ratio ſuccedendi eſt: ſic enim evitantur incommoda, quæ (α) ex electione ut plurimum eveniunt, cum ita plerumque certus ſoleat eſſe ſucceſſor; (β) quæ ſucceſſioni cohærent, quia ſi indignus eſt proximior, dignior eligitur, ſi anteceſſor nimis poteſtate abuſus eſt, ſucceſſori libertas reſtringitur per pacta, quoniam cui per electionem defertur imperium, eidem etiam limites certi, quos excedere nequit, poni poſſunt.

(*b*) Succeſſor ex electione non ſemper obligatur ex factis anteceſſoris, uti ſucceſſor hereditarius: neque enim *beneficio defuncti*, ſed *jure ſpeciali* per electionem obtinuit imperium, v. c. quoad revocationem privilegiorum, æs alienum ſolvendum &c. hic enim ex *jure proprio* ſuccedit,

Digitized by Google

§. XXXV. Porro quædam imperia ſunt *patrimonialia* (*c*) ex pacto populi, ubi ita omne jus in imperantem tranſtulit, ut etiam de eo libere diſponere, & illud in alium transferre poſſit; quædam autem ſunt *non patrimonialia*, ubi talis poteſtas non eſt conceſſa.

§. XXXVI. *Non patrimonialia* (*d*) dicuntur, ubi alienatio imperanti haud eſt conceſſa, quod in dubio dicendum eſt.

dit, neque defuncti perſonam repræſentat, ſicuti is, qui ut heres ſuccedit &c. Illuſtratur hoc egregie ex literis Francisci II. Regis Gallorum ad Helvetios patris debita repoſcentes, quas refert BODIN. *de republ. lib. I. c.* 8. *Tametſi*, ſcribit Rex, *debita paterna ſolvere non tenemur, cum hæc ſceptra hereditario jure non habeamus, ſed regia lege, quæ jam inde uſque a primis Francorum regibus lata ad mares proximos imperium detulit, quæ non aliter nos obligari patitur, quam ad ea fœdera pactave, quæ cum exteris principibus ac populis ad hujus imperii utilitates & commoda a majoribus noſtris contracta fuerunt*, &c.

(*c*) Quod quædam *patrimonialia* regna dicantur, non illo accipiendum ſenſu, quod æque ſint in patrimonio uti quidem reliquæ res; ſed tantum reſpectu *alienationis* & *diſpoſitionis* hanc denominationem ſortiuntur. A reliquis rebus patrimonialibus adhuc in eo differunt, quod earum natura admittat *plenum arbitrium*, illas *conſumendi*, & *perdendi*, id quod ad regna patrimonialia applicari nequit, quæ propter *conſervationem generis humani* ſunt conſtituta, & ſic *conſervanda*, non *perdenda* aut *conſumenda*. Eatenus itaque patrimonio accenſetur imperium, quatenus natura & indoles imperiorum hoc admittit. Juxta HOBBESIUM quidem omnia imperia ſunt *patrimonialia*, quia poteſtatem abſolutam imperantibus diſponendi de imperio pro lubitu concedit. Sed fundamento omni deſtituitur. Vix credibile eſt, aliter patrimoniale imperium, quam pactis ſubditorum conſtitui poſſe, quocunque modo demum acquiratur, cum naturæ imperiorum haud inſit facultas illa diſponendi de ipſo imperio, uti quidem proprietati rerum, adeoque extra pacta imperanti competere nequit. Neque vero hic exemplis judicandum eſt, ſed legibus ex natura ſtatus civilis deſumtis.

(*d*) Aliqui talia regna *uſufructuaria* vocant, ſatis incommodo vocabulo, uti annotat HUBERUS, cum ita proprietas deberet manere penes populum. GROTIUS *l.* 1. *c.* 3. §. 12. talia *non pleno jure* haberi æque incongrue ait, cum ad plenitudinem imperii *poteſtas alienandi* non pertineat, ſed unice ex pacto & ſpeciali conceſſione dependeat, & ita extra imperium imperanti competat. Cum itaque talis conceſſio in *facto* conſiſtat, hoc autem non poſſit præſumi, niſi probetur, merito omnia imperia in dubio *non patrimonialia* dicenda ſunt.

Digitized by Google

CAPUT IV.

DE

SUMMA IMPERANTIS POTESTATE.

§. I. CUM civitates, ut hactenus dictum, ſint inſtitutæ, ut *imperio unius vel certi concilii* nexus inter plures dirigatur ad tranquillitatem & pacem communem, hinc *poteſtas ſuprema* (*e*) inde ſtatim naſcitur.

§. II. Obſervandum autem eſt, populum eo ipſo, quo ſe imperanti ſubjicit, e ſtatu *naturali* & *æquali* diſcedere, adeoque imperantem dumtaxat retinere *jura libertatis*, & ſimul *jura imperii* acquirere, (*f*) quæ quamvis conjuncta ſint in imperante, tamen *diverſo modo* exercentur.

§. III. JURA LIBERTATIS ſunt illa ipſa, quæ ſinguli habuerunt *in ſtatu naturali*, quatenus inter ſe æquales erant; & quia imperans nemini

(*e*) Fundamentum, itaque rurſus eſt arceſſendum ex pactis, vel *tacitis* vel *expreſſis*, per quæ conſenſere in regimen unius vel concilii alicujus, unde jus ad illum finem faciens exſurgere debuit. Deinde cum idem jus ſit lege divina firmatum, ut ita ordinatio divina etiam audiat, eo ſanctius hoc colendum eſt, cum *auctoritate divina* & *humana* firmatum ſit.

(*f*) ADRIANUS HOVTUYN *in polit. Gen.* §. 17. ,, hæc duo ſtatim videtur commiſcere. Putat imperantem a populo *ſummum imperium* ſeu *regimen* non conſequi, propterea, quod ſingulis in ſtatu naturali jus ſe regendi & de actionibus ſuis diſponendi competierit, adeoque nullius arbitrio ſubjecti fuerint. Huic juri autem renunciare ſingulos in favorem *unius* vel *concilii*, ex qua *renunciatione* per ſe ſubmiſſio naſci deberet. Cum itaque is, in cujus favorem renunciatio facta, jam ſolus ſuperior ſit, oriri per ſe exinde *jus ſupremum*, adeoque *retinere* imperantem jus illud, quod ex ſtatu naturali habuit; non vero *acquirere* jus aliquod novum, quod ante non habuit, arbitratur. Neque vero renunciationem juris translationem, eſſe pergit, cum ſibi ipſis ſinguli magis adimant liberam voluntatem, quam in alterum transferant, & conſequenter jus ei nullum de novo dari, ſed relinqui illud ipſum, quod ex ſtatu naturali habuit, illud unicum tantum accedere, quod jure ſuo non ad privatam, ſed publicam etiam poſſit & debeat ſalutem uti." In eundem fere ſenſum philoſophatur auctor *tr. de gouvernement Civil. c.* 14. §. 3. ajens: *le pouvoir politique eſt ce pouvoir, que chaque homme a dans l'eſtat de nature & qu'on a remis entre les mains d'une societè, & dans cette societè à ces Conducteurs, qui ont etès choiſis*. Quot verba, tot fere contradictiones. Hoc certum eſt, renunciare ſingulos ſuo juri, ſed ad quem effectum? Non alium, quam ut alteri poteſtatem in ſe conferant. Nam *renunciare ſuæ libertati in favorem alicujus*, eſt nihil aliud, quam *transferre ſummam poteſtatem in alium*, vel conſentire, ut alter imperium aliquod, quod alias in renunciantes non habebat, in ſe exerceat. Falſum eſt, nullum jus de novo conſequi imperantem, niſi quod ab initio in ſtatu naturali habuit. Nam quis diceret, ſingulos in ſtatu naturali habuiſſe jus in alterum, quod HOVTUYN ipſe neget. Illud omnino conſequitur, quod antea

mini ſubjectus eſt, ſine dubio illa retinet, utut reſpectum magis habeant ad alias gentes, (*g*) quibuſcum in ſtatu naturali agere & vivere debet.

§. IV. Cum tamen illa ipſa in imperante *curam reipublicæ* adjunctam habeant, aliquem ſimul reſpectum ad eandem inferunt, quatenus ad ſummum, cui præeſt, reipublicæ commodum atque ſalutem exercenda ſunt. (*h*)

§. V. JUS SUMMI IMPERII reſpectum habet ad *ſubditos* & *populum*, qui ſe imperanti ſubjecit, & comprehendit in ſe omnem poteſtatem, (*i*)

antea non habebat, immo dum concedit, hoc jure utendum eſſe in publicam ſalutem, fateri quoque debet, hoc *jus* plane *novum* eſſe. Interim hoc certum eſt, eo ipſo, quo populus ſe uni ſubmittit, eum ſolum retinere *jura libertatis*, & manere in ſtatu naturali, ſed præterea in populum recipit *novam poteſtatem*, quæ nunquam in *ſtatu naturali* locum habuit, & ex qua plura *nova jura* ſunt orta.

(*g*) Exinde judicatur *ſummitas poteſtatis*, ut ego exiſtimo, quod nemini princeps ſubjectus ſit, ſed quod ſimpliciter maneat in ſtatu naturali, & *jura libertatis* retineat, h. e. ut Romani de Samnitibus aſſerunt, quod *liberum belli pacisque arbitrium habeant*. LIVIUS *l. VIII. c.* 2. Cum autem eadem exerceantur inter *æquales*, facile apparet, hæc inter eos tantum exerceri, qui adhuc ſunt in *ſtatu æquali*, neutiquam vero reſpectum inferre ad *ſubditos*, ſed ad alias *liberas gentes*. Patet hinc, quanta adſit utilitas in pernoſcendo ſtatu naturali, & ejus juribus, quippe qui per introductas civitates non in totum deſinit, ſed tantum inter paucos concluditur, ut ſinguli non amplius in illo vivant, ſed unus vel plures. Hic itaque unus, qui manſit in *ſtatu naturali*, inſtar omnium eſt, ita nomine omnium agit, & totum corpus repræſentat.

(*h*) Hoc fluit ex natura rei: ſicuti enim quilibet paterfamilias *jura libertatis* in ſtatu naturali ad *utilitatem familiæ* dirigit, ita princeps quoque in exercendis juribus *libertatis* non poteſt ſeparare finem reipublicæ propoſitum ab hoc exercitio; illius enim demum magnitudo ſtabilis fundataque eſt, (ut ait SENECA *l.* 1. *de clement. c.* 3.) *quam omnes tam ſupra ſe eſſe, quam pro ſe ſciunt: cujus curam excubare pro ſalute ſingulorum atque univerſorum quotidie experiuntur*. Hoc intuitu forſan hæc jura inter *majeſtatica* vulgo referri ſolent, utut rectius ab eiſdem ſeparentur. Non enim includuntur territorio *imperantis*, uti quidem *jura majeſtatica* ſtricte dicta, ſed extra illud exercentur: ad minimum cavendum eſt, ne *diverſi reſpectus* confundantur, quatenus exercentur intuitu alterius *gentis liberæ* & intuitu *reipublicæ*. Neque enim aliter ſalus reipublicæ poteſt obtineri, niſi *jura libertatis* exerceantur *ad publicum bonum*. Cogitare quippe debet imperans, *non rempublicam ſuam eſſe, ſed ſe reipublicæ*, ut ait SENECA *lib. I. de clement. c.* 19. Ex hoc duplici reſpectu imperans duplicem quodammodo perſonam ſuſtinet: vel enim conſideratur ut *imperans* reſpectu *ſubditorum*: vel ut *conſtitutus in ſtatu naturali* intuitu *gentium liberarum*, quæ duplex conſideratio diverſum quoque judicium de exercendis juribus ſuggerit.

(*i*) Hoc jus eſt illud ipſum, quod ſtricte *majeſtaticum* dicitur, & ſoli imperanti competit, adeoque hoc ſenſu eſt *jus dirigendi actiones civium ad ſalutem reipublicæ, ſeu pacem & tranquillitatem*. Et cum ſub eo plura jura complectantur, hoc ſenſu *totum poteſtativum* dicitur, quod ſe in varias ſcindit partes, cujus quædam ſunt *neceſſariæ*, ſine quibus juribus non poteſt ſubſiſtere regimen: quædam *arbitrariæ*, quæ imperans non quidem neceſſario ſibi vindicare debet, ſed tamen poteſt, & poſtquam eadem ſibi *ſoli* vindicavit, *cum excluſione ſubditorum*, huc quoque ſpectant.

Digitized by Google

vel per *imperium* vel alias *ordinationes* omnia illa agendi, quæ ad finem reipublicæ præfixum ſpectant. (*k*)

§. VI. Ex hoc principio nunc fluunt ſequentia: [1.] Jura illa imperii tantum exercentur *intra limites regni* ſeu territorii; (*l*) ultra limites

vero

(*k*) Cum ſalus reipubl. variis remediis indigeat, hinc inſignis jurium cumulus naſcitur, ad quæ exercenda *neceſſitas finis* imperanti *jus ſupremum & perfectiſſimum* tribuit, uti ex ſeqq. apparebit. Hoc poſito facile judicari poteſt de *hypotheſi* Auctoris *du Gouvernement civil. cap.* 7. §. 14. & 15. aſſerentis; reges & imperantes potiſſimum *belli cauſa*, ut eſſent *belli duces*, fuiſſe inſtitutos, adeoque *in bello ſummam & abſolutam* obtinuiſſe antiquitus poteſtatem, *in pace* vero admodum *moderatam* & fere *precariam*, ut fere olim apud Germanos reges majorem in bello, quam pace poteſtatem habuiſſe leguntur. Illuſtrat hanc ſuam ſententiam exemplo *reipubl. judaicæ*, contenditque *in populo judaico primarium judicum & regum officium conſtitiſſe in obeundo munere belli ducis. Cela*, ait, *paroit clairement non ſeulement par cette expreſſion ſi frequente de l' ecriture*: ſortir & revenir devant le peuple, *ce qui eſtoit, ſe mettre en marche pour la guerre & revenir enſuite a teſte des Troupes, mais auſſi particulierement par l' hiſtoire de Jephtè. Les Ammonites faiſant la guerre a Iſrael, les Galaadites, ſaiſis, de crainte envoyerent des députez a Jephtè, qu' ils avoient chaſſe comme un baſtard de leur famille & convinrent avec luy, qu' il ſeroit leur Gouverneur, a condition, qu' il les ſecourit contre les Ammonites. Le peuple l' etabliſt ſur ſoy pour chef & pour capitaine, ce qui eſtoit, comme il ſemble la meſme choſe, que Juge, & Jephtè jugea Iſrael, c' eſt a dire, fuſt ſon general ſix ans.* Declarat hoc in ſequentibus aliis exemplis, utpote Gedeonis, de quo dixit Jothan ad Sichemitas *Jud. IX.*, 17. *Pater meus pugnavit pro vobis & animam ſuam periculis objecit, ut liberaret vos a manibus Midianitarum*, ex quo concludit, quod Gedeon ex *more conſueto* tantum dux belli fuerit. Addit, Abimelechum *Regem* dictum fuiſſe, utut tantum *ducis belli* munus obiiſſet, quin quod dum regem a Deo expetiiſſent, non alium deſideraſſe, quam qui eos judicaret, & bella eorum gereret, ſicuti etiam a Deo *dux belli* conſtitutus fuiſſe legatur 1. *Reg. IX.*, 16. *X.*, 1. &c. Aſt vero valde incongruum videtur, e ſpecialiſſimo reipubl. judaicæ ſtatu argumenta ad omnem rempubl. juraque ſuprema deducere velle. Fuit reſpubl. Theocratica. Deus ipſe ſupremum exercebat imperium, & inde judices & principes in *delegatorum & miniſtrorum* ſortem ſunt conjiciendi, quemadmodum THEODORETUS in *Sam. XIV.* ait: *Dominus Deus & Dei & regis implebat munus. Propheta vero* (Samuel) *erat adminiſter & veluti quidam præfectus aut magiſter militum aut tribunus.* Moſes, Joſua & omnes judices nihil agere poterant ſine Dei judicio, &c. vid. IO. SPENCER. *de LL. Hebr. rit. lib.* 1. *c.* 1. Deinde conſtat, officium eorum, qui reipub. judaicæ præfuerunt, in judicando & bellum gerendo conſtitui, ad quas duas claſſes fere omnia ſumma jura imperii referri poſſunt, ut adeoque doctiſſimo Auctori hæc hypotheſis nihil proſit, ad *jurium ſupremorum* cumulum diminuendum.

(*l*) Cum hodie civitates ſint certis incluſæ territoriis, & poteſtas imperandi neceſſarium reſpectum inferat ad ſubditos, intra territorium viventes, fluit quoque hoc ex indole *ſummi imperii*, quod ſe contineat intra territorii limites, ne ultra progrediatur, adeoque etiam effectus ex juris neceſſitate ſe ulterius non extendat. Sic res judicata & deciſa habet effectum in territorio judicantis; Verum utrum in alterius imperantis territorio eundem effectum habere debeat, id non dependet ex *juris neceſſitate*, ſed *libera voluntate*, niſi forſan territoria plura *fœdere ſyſtematico* inter ſe cohæreant, quo caſu ex *nexu ſyſtematico peculiari* ultra territorium effectus ſeſe exſerere poſſunt, de quo poſt. Hinc quod principibus noſtris attribuant

ſupe-

Digitized by Google

vero effectum tantum habent ex beneplacito alterius gentis. Secus eſt in *juribus libertatis*.

§. VII. Ex accidenti quoque evenire poteſt, ut effectus juris imperandi ſe ulterius extendat, puta per ſpecialia pacta cum vicinis gentibus inita, (*m*) quæ tunc ad admittendum hunc effectum obligantur *jure pacti*, ſalvis de cetero illi genti imperio ſummo & libertate. (*n*)

§. VIII. Præterea in *nexu ſyſtematico expreſſo* hoc itidem contingere poteſt, ſi fœdere hoc comprehenſum eſt, vel etiam in *occulto* nexu, (*o*) quoniam plura ibi adhuc veſtigia ex priſtino Reipublicæ Monarchiæ jure ſuperſunt.

§. IX. [II.] Jura hæc quatenus ad exercendum ſummum imperium neceſſario faciunt, non poſſunt, ſalva ſupremi imperantis poteſtate, ei denegari,

---

ſuperioritatem, cum addito, *territorialem*, id non minuit eorum poteſtatem, ſed ex ſuperabundanti oſtendit, quod poteſtatem ſuam exerceant intra fines territorii. Cum tamen hæc principum territoria *nexu* quodam *ſyſtematico* cohæreant, vi hujus nexus merito effectus eorum, quæ intra territorium geruntur, aliquam efficaciam habere deberent in aliis territoriis, ſecus ac publici juris doctores communiter aſſerunt, veluti quod v. c. legitimatio principum, & ſi veniam dederint ætatis, non valeat ulterius, quam intra fines territorii, quaſi hæc poteſtas incluſa ſit territorio, quales concluſiones ex minus recte pe:penſo ſtatu imperii noſtri fluunt, quia ita territoria conſiderantur, ac ſi nullum invicem inter ſe reſpectum amplius haberent. Aliud in imperatore eſt reſpectu aliarum rerum publicarum extra imperium, cujus poteſtas extra imperium ſe non extendit. Quod itaque aliquando alii imperantes effectum juris quoque admittant in ſuis territoriis, id vel *ex mutuis pactis*, vel *ex ſtatu peculiari*, vel *ex meris regulis humanitatis* dependet, ut eo rectius mutua harmonia inter gentes ſtabiliatur, cum alias, *jure retorſionis*, effectus juris aliorum ſubditorum quoque in ſuis denegent territoriis.

(*m*) Illuſtrat hoc plenius variis exemplis ill. Dn. STRYKIUS *vol. 2. diſſ. de jure princ. extra territor.*

(*n*) Nullo modo diminuitur ſuprema poteſtas, cum tale pactum nullam inducat *dependentiam*, quod fieret, ſi *jure imperii* hæc alter exerceret. Aliquando vel *tacitum pactum* ſufficit, longiſſima alterius imperantis patientia & taciturnitate firmatum, ſeu præſcriptione immemorialis temporis, qualis inter gentes utique obtinere poteſt, uti ſolide contra Gallos demonſtravit Dn. WERLHOFF *in diſſ. de præſcript. liberarum gentium*. Sic relegatio ex pacto mutuo poteſt aliquando quoque effectum habere in alterius territorio, immo ipſa juriſdictio ex conventione poteſt aliquando exerceri in non ſubditos ex ſpeciali ratione, uti olim ex Pomerania & Polonia appellationes ad judicia Lubecenſia & Magdeburgenſia fiebant. Pertinet huc jus Wildfangiatus, quod elector Palatinus non tantum in propriis, ſed etiam in proxime adjacentibus exercet provinciis: quod multa in ſe capita continet ſtrictim exhibita in Dn. STRYKII *diſp. cit. c. in f.*

(*o*) De *expreſſo* nexu hoc nullum dubium. In *occulto* id inde evenit, quod antea plures provinciæ ſub eodem imperante fuerint, qui lege publica *effectus imperii* unius provinciæ extendere potuit ad aliam, vel præſidi perpetuo hujus provinciæ jus concedere in proxime adjacentem, quod poſtea aut mutari ſolet, licet occulte provinciæ ſint ſui juris factæ, & autonomiam acceperint: qualia exempla paſſim in noſtro imperio deprehenduntur, & adhuc hodie ſuperſunt, v. c. quod quibuſdam principibus competat conductus in territorio alterius, cujus intuitu adhuc exi-

Digitized by Google

negari, aut quædam extra territorium *privative* (*p*) alteri concedi, ut tamen maneat liberum imperium.

§. X. [III.] Imperans ex *jure imperii* poteſt reſtringere libertatem ſubditorum, adeoque quouſque eandem non reſtrinxit, manet illa ſubditis ſalva, (*q*) quatenus eandem ſubditis ademit, ſibique ſoli vindicavit, eatenus jura imperantis augentur, (*r*) & ad claſſem jurium ſummorum referri debent, quæ antea ad *libertatem ſingulorum* pertinebant.

§. XI.

---

exigere poſſit certum *vectigal* & alia jura ſimilia, quæ ex antiquo ſtatu reipublicæ adhuc dependent, ſed ſuperioritatem neutiquam tollunt.

(*p*) Aut enim quædam alius in tali territorio exercet *jure imperii*, quo caſu princeps illius territorii ſupremam *in omnibus* & *plene* habere poteſtatem dici nequit. Aut vero *jure pacti*, & ſic quidem libertas in ceteris ſalva eſt, ſed jus imperandi valde reſtringitur, ut ſumma poteſtas exerceri perfecte non poſſit. Aut vero conjunctim cum aliis *jura libertatis & imperii* exercet, & ſic itidem quidem libertas ſeu independentia ſalva manet, ſed jura imperii, aliquando etiam libertatis agendi cum gentibus exteris, reſtricta ſunt, ut quamvis jura omnia ſalva habeat, exercitio tamen libero deſtituatur. Prioris exemplum eſt in regnis ſub jugo papali ſitis, quibus potiſſima ſummi imperii portio, *jus circa ſacra*, denegatur, immo ipſi imperantes eatenus imperio Pontificis ſat rigido ſubſunt, ab eo dependent, & *obedientiæ eccleſiæ debitæ* prætextu *ſubjectio duriſſima* abſconditur. Id quidem olim tot Cæſares & reges experti ſunt, quos fulmen brutum pontificis tetigit. Quamdiu tale jugum agnoſcunt, vix eſt, ut *plene* imperium & libertatem iis adjudicare poſſim. Secundi exempla paſſim occurrunt in iis provinciis, ubi *vogteja antiqua* obtinent, vi cujus juriſdictio quædam in ſubditos alterius territorii exercetur, quæ tamen potiſſima portio ſummi imperii in republica eſt. Ultimi exemplum eſt in noſtro imperio, ubi imperator omnia jura *libertatis* & *imperii* habet, ſed pauca *privative*; cum pleraque cum conſenſu vel electorum, vel omnium ſtatuum exercenda ſunt, ex quo ſtatu non quidem aliqua imperatoris *dependentia* inducitur, hoc tamen ſequitur, ut imperium ei *abſolutum* tribuere non poſſimus, quod valde *limitatum* & *reſtrictum* eſt.

(*q*) Quando ſubditi in civitatem coeunt, non omnem *libertatem* agendi amittunt, ſed omnia retinent, quæ illis in ſpecie non prohibentur. Experientia docet, *remiſſius imperanti melius pareri*, ut ait SENECA *lib. I. de clement. c.* 24. quod potiſſimum tunc fit, ſi libertate innoxia ſubditi fruuntur. Interim principem libertatem eiſdem quoad certos actus & negotia poſſe adimere, vel inde conſtat, quod ſemel principi ſe ſubjecerint, & ſic arbitrio circa actiones & juribus inde dependentibus renunciaverint, quouſque imperans proficuum reipubl. judicaverit, libertatem ſubditorum reſtringere.

(*r*) Inde vera cauſa tot *ſingularium regalium* petenda, & quod in aliquid ad *jus ſummum principis* referatur, quod in aliis permiſſum eſt ſingulis. Quoties enim princeps *libertatem agendi* in quibuſdam negotiis ſubditis adimit, eandem in illa cauſa ſolus retinet, ſolus exercet, ſolus de illa facultate diſponit, & ita ad *jus ſummi imperii* refertur. Sic in Saxonia *jus molendini exſtruendi*, non eſt jus imperanti proprium, ſed in libertate ſingulorum nobilium adhuc poſitum: in pleriſque aliis provinciis hoc ſingulis ademtum, & eo ipſo imperanti proprium factum. Idem judicium ferendum de aliis juribus, ut venandi, acquirendi res nullius, inſulas, utilitates fluminum percipiendi, & quæ huc ſpectant. Neque enim ſubditis jus contra principem, ſicuti contra concives, quæſitum eſt, ſed *libertatem* tantum *naturalem* exercent, quouſque a principe ex ſuprema poteſtate hæc non adimatur. Facile

tamen

Digitized by Google

§. XI. [IV.] Debetur imperanti vi ſummæ poteſtatis *veneratio* & *ſanctitas* quædam (*ſ*) ſingularis, ſed *intra fines territorii*, non extra territorium. (*t*)

§. XII. Quam ſanctitatem Principes extra territorium intra fines alterius imperantis obtinent, etiam reſpectu non ſubditorum, illa dependet *ex voluntate* & *humanitatis officiis* [*u*] ejus, qui imperio ibi præeſt, & com-

tamen largior, poſſe imperantem *expreſſo pacto* ſe ſubditis obſtringere, quod in quibuſdam rebus libertatem eorum reſtringere nolit, veluti in jure venandi, aliarumque utilitatum provinciæ, quo caſu jus reſtringendi liberratem ſubdirorum pacto proprio a ſe abdicavit. Hoc tamen non ſtatim exinde colligendum eſt, quod forſan imperans per longum tractum temporis libertatem in hac vel illa re non reſtrinxerit, ſed ſubditis promiſcuum uſum reliquerit, veluti dum hactenus ſubditi promiſcue molendina exſtruxerint &c. nam *deficiente pacto* jus hoc imperanti ſalvum manet, quamdiu ſupremam poteſtatem retinet.

(*ſ*) *Sanctitas* inviolabilitatem ſingularem, *veneratio* auctoriratem ſupremam eidem conciliat. Utrumque oritur ex *poteſtate ſuprema imperandi*, quæ hoc intuitu *majeſtatis* nomine venit. *Veneratio* ipſa eſt juris naturalis; ſed *modus* venerationem exhibendi cuique reipubl. proprius, quia *arbitrarius*. Notæ ſunt *adorationes* regum antiquæ, quæ nec hodie ubique ceſſant: notæ ſunt *conſecrationes* & alia ſigna venerationis externa. Artabanus Perſa hæc ad Themiſtoclem: *apud nos cum multæ & pulchræ leges ſint, ex omnibus præſtantiſſima eſt, quæ honorare regem adorareque eum, tanquam Dei omnia conſervantis effigiem, jubet*. PLUTARCH. *in vit. Themiſt. c.* 46. Utut vero ſanctitas primario *perſonæ* imperantis debeatur, nec illa *ex forma & decore corporis, ex quo imperatores comparare mos vulgi eſt*, judice TACITO *lib.* I. *hiſt.* æſtimari debeat; *ſecundario* tamen recte etiam *loco*, ubi imperans reſidet, tribuitur, ut hic quoque omnis violationis expers eſſe debeat. Et hoc intuitu *reſidentiis imperantium* quædam tribuitur ſanctitas apud omnes gentes; vi cujus omnis vis ibi cuicumque illata graviſſime coercetur, cum non poſſit non lædi reverentia imperanti debita, ſi ne quidem reſidentiæ ejus ab omni violentia tutæ ſint. Vid. differt. Dn. JOH. SAM. STRYCK. *de ſanctitate reſidentiarum*.

(*t*) Cum hæc ſanctitas ex *poteſtate ſumma* fluat, intra limites cujuſvis territorii ſe continet. Nam ſi princeps alterius territorium ingreditur, omnis ejus poteſtas quieſcit, & ſic jura inde dependentia; adeoque de jure nullam poteſtatem regiam, ne quidem in ſuos exercere poteſt, niſi ex *conceſſione tacita* vel *expreſſa* ejus imperantis, in cujus territorio princeps extraneus moratur. Utut vero hæc *veneratio* imperantibus optimo jure debita, mox tamen, ut alia omnia, in abuſum mutari cœpit, accedente apud gentiles *Apotheoſi*, cujus exempla varia in Romana hiſtoria occurrunr. vid. DIO *lib.* 56. & 74 HERODIAN. *lib.* 4. *c.* 3. Imperatoribus divini honores decernebantur ex Senatuſconſulto. SPARTIAN. *in vita Adriani* §. 6. quin & nomina mutabantur. Hinc tot Deorum numerus.

(*u*) Idem quoque dicendum de aliis prærogativis & externæ digniratis ſignis, ad quæ præſtanda exhibendaque nemo extra principatum cogi jure poteſt, quia hæc dignitas dependet a ſumma poteſtate, adeoque intra fines reipublicæ concluditur, nec alios, qui in ſtatu *libertatis* & *æqualitatis* cum altero vivunt, obligat. Pertinent hujuſmodi *ritus reverentiales* ad regulas *decori*, quæ quidem *obligationem* quandoque *internam* inter æquales producunt, ſed non externam, præſertim cum omnes quoad dignitatem pro *æqualibus* in ſtatu naturali habeantur. Mutuis tamen fœderibus & pactis id comprehendi ſolet, ut comiter majeſtas alterius Principis apud alte-

communiter ideo ejus ratio alibi haberi ſolet, ut communis harmonia inter gentes eo firmiori gaudeat nexu.

§. XIII. [V.] Poteſtas hæc, quia ſumma eſt, debet eſſe *independens* [x] & exerceri *jure proprio*.

§. XIV. Ex quo concludunt, *tutoribus regiis* hoc ſenſu ſummam non poſſe tribui poteſtatem, cum *proprio jure* haud exerceant jura imperii. Sed tamen nec *dependenter* ſummam tenent poteſtatem, adeoque *in effectu* ſummum imperium illis eo tempore, quo adminiſtrant; competit. [y]

§. XV.

---

alteram conſervetur, quod & PROCULUS *in l. non dubito 7. D. de captiv.* fatetur. Certe extra hæc pacta non poſſet imperans conqueri de injuria, ſi ei in alterius regno prætogativa honoris non præſtatur, quia inter æquales honor externus, quem quis ſibi tribui vult, dependet ex regulis *humanitatis*, non vero *juſti*.

(x) Si eſſet *dependens* ab alio, non eſſet *ſumma*, nec *abſoluta*; ſed ejus jure exerceretur, a quo dependeret, & ille demum ſupremam poteſtatem haberet, hic vero nudus eſſet *officialis* vel *miniſter*; immo ſubditus ſummi imperantis. Hinc, monente GROTIO *l.* 1. *c.* 3. §. 20. ſedulo cavendum, ne decipiamur rerum externarum ſpecie aut ſchemate. Plures *regis aut ducis* titulum gerunt, & nihil minus quam reges in effectu ſunt, prout conſtat de regibus antiquorum Germanorum, quod magis *ſuadendi quam jubendi auctoritate* polluerint. Tales quoque erant reges Græciæ. Lacedæmonii conſtituebant ſibi *Ephoros*, hi vero *reges*, ſed ita, ut vere hi ab iis dependerent, ceu judicium præbet rex Ageſilaus, qui medio in curſu victoriarum ſuarum domum vocabatur. PLUTARCH. *in Apophthegm. Lacon. p.* 211. *lit. b.* Plurimi olim reges fuerunt ſub imperio Romano, quos independentes jure nemo dixerit, licet *titulum regium* geſſerint. Simile quid in duce Venetorum aliiſve apparet. Sane non poſſunt non maxime injurii eſſe in ſummam imperantium poteſtatem, qui eandem dependere a *pontifice* ſtatuunt, adeo, ut quidam non vereantur aſſerere, regium honorem neminem ſibi ſumere poſſe, niſi ex ejus conceſſione, quale quid quoque auſus CLEMENS XI. occaſione coronationis potentiſſimi Regis Boruſſiæ. Plura exempla huc pertinentia de *ambitioſis* præſulis Romani *prætenſionibus* adducit Dn. a LUDWIG *in tr. de auſpicio regio*, & Jo. FRANCISCUS ALBANUS *in Næniis Pontificis de jure reges appellandi*. Graviter admodum hoc ipſum exprobrat Hadriano Carolus Calvus *in epiſt.* apud HINCMARUM, ſcribens: *Reges Francorum ex regio genere nati, non Epiſcoporum vice-domini, ſed terræ domini hactenus fuimus computati. Et ut Leo & Romana Synodus ſcripſit: Reges & imperatores, quos terris divina potentia præeſſe præcipit, jus diſtringendorum negotiorum epiſcopis ſanctis juxta divalia conſtituta permiſerunt, non autem epiſcoporum villici extiterunt. Et ſanctus Auguſtinus dicit: per jura Regum poſſidentur poſſeſſiones, non autem per epiſcopale imperium reges villici fiunt actoreſque epiſcoporum: Chriſtus enim cenſum regi reddidit. Et Apoſtolus voluit ſerviri regibus; voluit honorari, & non conculcari reges.*

(y) Eruditi varie de hac quæſtione diſputant. HUBER. *lib. I. ſect. VII. c.* 8. §. 2. rem ita definit: *Tutor regens aut protector, cum habeat facultatem juris, cujus acta nemo infirmare queat, ſummam quoque poteſtatem habere dicendus eſt, ſed exercitio tantum, proprietate penes pupillum manente*, in quam ſententiam etiam inclinat H. GROTIUS *lib.* 1. *de Jure B. & P. c.* 3. §. 11. *n.* 2 *in f.* nec adeo diſſentire videtur Dn. HERTIUS *de tutela regia ſect.* 2. §. 10. Contrariam ſententiam elegit ZIEGLERUS *de juribus Maj. lib.* 1. *cap.* 1. §. 42. Negari nequit, pupillo regio *jus imperii ſummi* competere, ſed impeditur

exer-

Digitized by Google

§. XV. Verum circa *dependentiam* quoque conſiderandum, [1.] an ſit *vere talis*, h. e. ita comparata, ut contra voluntatem ſuperioris nihil agi poſſit, ſed omnia ejus arbitrio adhuc ſubjecta ſint; an vero *apparens* [z], quæ ſummitati non nocet.

§. XVI. Deinde [2.] cauſa dependentiæ eruenda, utrum ex *ſimplici* *ſubje-*

exercitium ejus propter ætatem, in quo tamen potiſſima imperii *virtus* immo *anima ipſa* conſiſtit. Hoc *pleniſſime* transfertur in tutorem, non eo modo, ut in *nudos magiſtratus*, qui mere *dependenter* poteſtatem demandatam exercent, & adhuc ſummus imperans adeſt, a cujus nutu dependent, & cui quovis momento rationem reddere debent. In *tutore* conſtituto non eſt ſuperior, a quo tutor dependeat: non *populus*, qui ſummum imperium non habet: non *pupillus*, qui ipſe *exercitium* ſummi imperii non habet, & ſic tutoris ſui actus irritos reddere, aut infringere nequit, ſed omnia agit & adminiſtrat, ut ipſe imperans. Quin proſtant exempla, tutoribus interim etiam cetera decoris regii ſigna tributa fuiſſe, uti oſtendit HERTIUS *c. l.* Servius Tullius *ut tutor filiorum regii ſanguinis & privatum eorum patrimonium & rempublicam ſumma cura & diligentia curavit & cuſtodivit*, DION. HALICARNASS. *lib. IV.* & ita tanquam rex omnia adminiſtravit, quin hoc modo ipſe regnum poſt *proprio nomine* gubernavit. Neque huc argumentum a ſubditorum tutela trahi poteſt, quæ ſubjacet magiſtratus imperio, vi cujus omni momento tutores adſtringi poſſunt ad rationes reddendas. Sed in *tutore regio* deficit ſuperior, a quo tutor dependeat: deficit cui ita rationes reddendæ: deficit, qui ejus adminiſtrationem poſſit ſub examen revocare. Neque obſtat, quod tutores non *ſuo* ſed *pupilli nomine* agant; hoc enim tantum oſtendit, quod non perpetuum obtineant imperium, nec *ordinario modo*; ſummitatem autem imperii, quæ potiſſimum in *independentia* conſiſtit, eo ipſo, quo adminiſtrant, non tollit. Hoc tamen facillime largior, tutoribus non eo modo ſummum imperium competere, uti quidem ipſis imperantibus, qui *proprio jure* adminiſtrant, unde tantum dixi, *in effectu* ſummum interim imperium iis competere, cum tutela finita adhuc rationibus reddendis obſtricti ſint.

(z) Quemadmodum circa *adminiſtrationem externam* ſæpe decipimur, dum ab *externo regimine* incaute ad ipſam poteſtatem ſtatim concludimus: ita quoque circa *dependentiam* idem nævus contingere poteſt. In *monarchia* quæ ſub ſe plures provincias ſeparatas habet, certum eſt, illas eſſe dependentes, nec præſides ſingularum provinciarum, licet hæreditarios, quos antiquitus Germania etiam novit, habere ſummam poteſtatem, cum actus eorum adhuc a monarchia irriti poſſint reddi, immo tales præſides provinciarum de actibus ſuis rationes imperanti ſupremo reddere debeant. Ubi vero *vinculum* illud *dependentiæ* laxatur, ubi ſinguli provinciarum duces *ſuo jure* incipiunt adminiſtrare provincias, paulatim emergit in eis ſummitas imperii, quæ tandem ad plenam progreditur *ἀκμὴν*. Hinc *ſumma poteſtas* poſtmodum ſingulis ducibus tribuenda reſpectu ſuorum ſubditorum, licet *ſchema externum antiquæ dependentiæ* adhuc ſuperſit, id quod tamen *ſummitati* nihil detrahit, quippe quæ non ex externis rerum figuris æſtimanda, ſed ex eo, an duces, qui antea magis *jure alieno* ſummam poteſtatem exercuerunt, jam *jure ſuo* omnia ſumma jura imperii exerceant? Auguſtus, utut ſummam poteſtatem indubitanter teneret, ſchemata externa priſtinæ reipubl. non abolevit. Poſt hujus mortem *Tiberius cuncta per conſules incipiebat, tanquam vetere republ.* ut ait TACITUS *l. 1. annal. & ambiguus imperandi, ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, niſi tribunitiæ poteſtatis præſcriptione poſuit ſub Auguſto acceptæ.*

Digitized by Google

ſubjectione [*a*] ortum trahat, an vero tantum ex *pacto inter æquales* [*b*] *inito*, quæ tantum *obligationem perſonalem* in altero operetur? Illa tantum ſummitatem tollit, non vero hæc.

§. XVII. Proinde concludo, *nexum feudalem* ſummæ poteſtati non nocere; (*c*) ſi illum nulla comitatur alia *ſubjectio*, cum præſtatio *fidelitatis*

(*a*) *Dependentia*, quatenus ſummam tollit poteſtatem, primario in *ſubjectione* quærenda, licet de cetero quoad *externum ſchema* aliquam poteſtatem & honorem retineat. Nonnunquam victores erga devictos hac uti ſolent modeſtia, ut *ſub lege ſubjectionis* antiquam regiminis formam non mutent, adeo, ut & *duces* & *reges* priſtinum recipiant honorem externum. Talis regiminis ratio in Germania olim fuit; quædam provinciæ enim *immediate* fiſco regis adſcriptæ ſunt & *immediate* paruere ſub *comitibus* vel *præfectis*; quædam *mediate* regno paruere, ſcilicet ut populus ſub *ducibus* eſſet, duces vero ſub Franciæ regibus. Sic de Polonis, Bohemis aliiſque ſcribit ÆNEAS SYLVIUS *hiſt. Boh. c.* 13. *Hungari*, *Bohemi*, *Ruſſuni*, *Polonique Moravorum principi paruerunt*, *princeps ipſe Romano imperio*. Tartari Europæi poſt mortem Tamerlani anno 1404. Chanum ſibi elegerunt; ſed ab Amuratho III. Turcarum domitore anno 1584. fere ſubacti ſunt, quia eorum Chanum ex cauſis juſtis imperio privare poteſt, quemadmodum etiam ad fidelitatis juramentum præſtandum obſtrictus eſt. Et hæc eſt *vera dependentia*, licet contingere poſſit, ut plus libertatis regi vel duci relinquatur, quale quid de *ducibus Bavariæ*, & antiquis regibus imperio Romano ſubjectis legimus, quo ipſo fit, ut eorum ſit diverſa ratio, ac quidem horum, qui vulgo *proreges* appellantur, in quibus *ſtrictior dependentia* occurrit, cum pro lubitu poſſint revocari.

(*b*) Sic quando privati compromittunt in arbitrium privati, non ſtatim ſe ei ſubjiciunt, ut ejus ſubditi fiant. Poteſt ipſe imperans ſe ſubditis obligare, veluti quod coram tribunali ſuo vel alio dicaſterio in cauſis, quibus ſubditi eum compellere volunt, ſtare velit, quale quid obſervo in Electore Saxoniæ, qui coram ſummo tribunali Lipſienſi conveniri poteſt, licet de cetero maneat ſuperior, nec eo ipſo ſubditis, quibus hoc promittit, ſe ſubjecerit. Sic etiam nihil obſtat, quo minus poſſit cauſam ſuam alterius imperantis deciſioni, ſalva majeſtate, ſubmittere, uti de Philippi Francorum Regis lite circa diſſolutionem matrimonii ratiocinatur INNOCENTIUS III. in c. 13. X. *qui filii ſint legitimi*, ajens: *Inſuper cum rex ipſe ſuperiorem in temporalibus minime recognoſcat, ſine juris alterius læſione in eo ſe juriſdictioni noſtræ ſubjicere potuit & ſubjecit*. Quid ni itaque poſſet imperans promittere, & ſe obligare alteri imperanti, quod appellationem ſuorum ſubditorum ad ſua ſumma tribunalia concedere velit; ut olim Poloni & Pomerani Magdeburgum & Lubecam appellationes ſuas dirigebant. Quis vero diceret, ex hoc *pacto ſimplici*, cum nulla *ſubjectionis* lege munito, dependentiam talem oriri, quæ ſummitati imperii noceret?

(*c*) Obſervationem hanc jam ſuam fecit GROTIUS *lib.* 3. *cap.* 3. §. 23. Quemadmodum enim differunt *vaſallus* & *ſubditus*, *homagium* & *juramentum fidelitatis*: ita quoque dependentia ex *ſubjectione* ab hac *fide vaſallitica* differt. Subditus ſimpliciter obligatur ex *imperio* imperantis, cui ſe ſuamque voluntatem ſubjicit, & ſic jurat *den Gehorſam*. Vaſallus non aliter domino obligatur quam reſpectu feudi, neque imperio alterius ſe ſubmiſit, ſed mediante contractu feudali ſe obligavit. Contingere poteſt, ut potentiſſimus princeps alteri minus potenti *jure feudi* obſtringatur, ceu conſtat de Rege Daniæ, quædam feuda a ducibus Brunſvicenſibus tenente, & de electoribus, qui recognoſcunt per modum feudi ab Epiſcopo Bambergenſi *archiofficia*. Plura huc pertinentia exempla habet BODIN. *de republ. lib.* 1. *c.* 9.

ris vaſallitiæ (*d*) non procedat *ex cogente imperio Domini directi*, ſed *contractu feudali*.

§. XVIII. Immo ſummæ poteſtati nihil detrahitur, ſi vel maxime minus potens ſe potentiori *clientelæ* (*e*) ſubjicit, modo præter caſum defenſionis plenam retineat poteſtatem in ſubditos.

§. XIX. Neque aliud dicendum eſſe exiſtimo, ſi vel maxime *pacto* ſit comprehenſum, ut alter teneatur alterius majeſtatem comiter conſervare, eique reverentiam quandam exhibere. (*f*)

P 2 §. XX.

(*d*) Abjudicat quidem ſummitatem regnis hiſce feudatariis ARNISÆUS *de jure majeſt. P. 1. c. 5. n. 20.* propterea, quod jurare debeant fidelitatem, quod ſe ſubjiciant juriſdictioni domini feudali, quod ob feloniam poſſint privari feudo &c. Verum confundit ARNISÆUS illum nexum feudalem, quem ſimul *ſubjectionis* vinculum comitatur, cum *ſimplici feudali*. Hoc certum eſt, ubi quis jure victoriæ ſub jugum redigitur, & ita jure feudi ſimul adſtringitur, utrumque concurrere nexum. Aſt quid dicemus de eo, qui ſimpliciter *feudum* obtulit alterius imperio, uti plurimi duces & principes Germaniæ? an propterea in claſſem ſubditorum rejiciendi? *Juriſdictio conventionalis* non inducit *ſuperioritatem* & *ſubjectionem*. Quod vero *de privatione feudi* adjicitur, id pro fruſtrata materia eſt intelligendum, ut ſcilicet hæc non obtineat in regnis feudatariis, ſi deficiat vinculum ſubjectionis; neque enim *nexus feudalitius* ubique idem eſt, ſed nunc *laxior*, nunc *adſtrictior* pro qualitate & conditione vaſalli & domini.

(*e*) Jus *clientelare* nullam inducere ſubjectionem, vel inde patet, quod pacto ſimplici conſtituatur, ſolumque caſum defenſionis, & quæ præterea in pacto clientelari ſunt promiſſa, reſpiciat, conf. GAIL. 2. *obſ.* 54. unde vulgatum: *Schirm Gerechtigkeit giebt keine Obrigkeit*. BESOLD *voce: Schutz-und Schirms-Verwandte*. Neque exinde *ſubjectio* induci poteſt, quod quotannis aliquid pro *jure clientelari* ſeu *defenſione* præſtetur, ſicuti olim civitatem Erfurtenſem aliquid præſtitiſſe BESOLD. *cit. loc.* refert. Sed rurſus diverſa ſunt, utrum aliquid præſtetur ut tributum & in *ſignum ſubjectionis*, an vero tantummodo ex *præcedente ſimplici pacto*, quia etiam in ſtatu naturali potuere ante conditas civitates plures pactum hoc mutuæ defenſionis inire. Imperator Romanus dicitur *ſupremus advocatus Eccleſiæ*; & tamen ſibi ipſi non tribuit imperium in eccleſiam. Revera in *nexu clientelari* ſubeſt *confœderationis inæqualis* ſpecies, quæ jure libertatis ſingulis gentibus conceſſa. In imperio noſtro exempla huc pertinentia ſunt frequentiſſima, adeo ut etiam *jus clientelare hereditarium* detur. vid. MYLER AB EHRENB. *de Princip. & Stat. Imp. c* 18. §. 3. *ſeqq.* Facile tamen degenerare poteſt tale jus in *ſubjectionem*, unde vulgatum dictum: *Schirm-Herren werden Sturm-Herren.*

(*f*) Illuſtratur hoc egregio effato PROCULI *in l. 7. §. 1. de capt. & poſtl. rev.* ibi: *ſive fœdere comprehenſum eſt, ut alter alterius majeſtatem comiter conſervaret: hoc enim adjicitur, ut intelligatur, alterum eſſe ſuperiorem, ut non intelligatur, alterum non eſſe liberum.* Nam inter gentes quidem omnes ſunt æquales, ſed nihil vetat, quo minus per *pactum* quis alteri potentiori prærogativam dare poſſit, eique certam ſpeciem reverentiæ promittere, ut tamen de cetero ab ejus imperio non dependeat. Neque omnis *reverentia* eſt effectus ſubjectionis, ſed ex variis aliis poteſt oriri cauſis, veluti quod alterius *auxilio* quis indigeat; quod *beneficiis* ab eo affectus ſit: quod *auctoritate* magna polleat, multis *meritis* illuſtris ſit &c. quæ tamen cauſæ ſubjectionem non operantur, licet alteri venerationem concilient. Immo licet Proculus addat, quod ex civitatibus fœderatis ſubditi rei apud Romanos fiant, & animadvertatur in eos damnatos,

§. XX. Idem dicendum erit, ſi imperans alteri quotannis certum ſtipendium ex *pacto ſimplici* (g) promiſerit, non vero hoc eidem *jure imperii* (gg) ab altero impoſitum ſit.

§. XXI. Denique nec *vera dependentia* inde oritur, ſi vel maxime imperans aliquid ſubditis in legibus fundamentalibus promiſerit *ſub lege nullitatis*, (h) cum non inconveniens ſit, *clauſulam nullitatis* etiam pactis æqua-

---

tos, illud tamen per ſe nullam ſubjectionem conſtituit; nam hoc itidem ex pacto eſt, & ſupra jam dictum *juriſdictionem pactitiam*, quæ exercetur in alterius imperantis ſubditos; non inducere ſtatim ſubjectionem ſeu dependentiam ipſius imperantis. Conf. GROT. L. 1. c. 3. §. 21. ARNIS. *de jure Majeſt. c.* 4.

(g) Vidimus exempla in *clientelari obligatione*. Idem de *nexu feudali* dici poteſt, ubi aliquando loco ſervitiorum aliqua *ſtipendia* præſtanda ſunt. Poteſt idem contingere ex aliis cauſis, v. c. ut pax ſub hac conditione fiat, & libertas alteri relinquatur, victor autem nulla alia lege pacem velit inire. De Commodo, Imperatore Romano, refert HERODIANUS *lib.* 1. *hiſt. c.* 6. *in f.* quod multos barbaros magnis præmiis in amicitiam ſibi adjunxerit. *Quod quidem*, ait, *haud difficile facta fuit, quippe barbari ſuapte natura pecuniæ avidi, periculorum deſpicientes aut incurſibus populationibuſque victum parant, aut, propoſita mercede, venalem pacem habent. Quod intelligens Commodus, ut pecunia, qua maxime abundabat ſecuritatem redimeret, nihil videlicet petentibus denegabat*. Similiter Saracenis a Romanis ſoluta munera aut penſiones eſſe, conſtat ex AMMIANI MARCELLINI *lib. XXV. c.* 20. ubi ait: *Hos Saracenos ideo patiebamur infeſtos, quod ſalaria muneraque plurima a Juliano ad ſimilitudinem præteriti temporis accipere vetiti, queſtique apud eum ſolum audierant Imperatorem bellicoſum & vigilantem ferrum habere non aurum*. Hadrianus Imperator ſimiliter *a multis regibus pacem redemit*, ut inquit SPARTIAN. *in Hadrian.* Olim Romani Philippo Macedonum regi has leges pacis dederunt: *Bellum extra Macedoniæ fines ne injuſſu ſenatus gereret, mille talentum daret populo Romano, dimidium præſens, dimidium penſionibus decem annorum*. LIVIUS *lib. XXXIII. c.* 16. Similiter Scipio Africanus has conditiones pacis Carthaginenſibus dedit, *ut liberi legibus ſuis viverent* &c. *præſtarent decem millia talentum argenti, deſcriptis penſionibus, quas in annos quinquaginta ſolverent*. LIV. *lib. XXX. cap.* 37. Id ipſum vero haud ex imperii majeſtate fuiſſe, cenſet PLINIUS SECUNDUS *panegyr. c.* 12. ajens: *Accipimus obſides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immenſiſque muneribus paciſcimur, ut vicerimus: rogant, ſupplicant, largimur, negamus, utrumque ex imperii majeſtate*. Poteſt vero & ob alias cauſas penſio ab imperante alii populo ſolvi, uti conſtat de rege Galliæ. Primus Ludovicus XI. annua ſtipendia Helvetiæ ſolvit ex fœdere, quem poſtea ſucceſſores ejus ſecuti ſunt. BESOLD. *de fœderib. c. V.* §. 19. Olim Romani quoque penſiones ſolvebant Perſis ob cuſtodiam finium, de quibus *in hiſtor. miſcell. lib. XVI.* ita: *Impendebat Romanorum imperator per ſingulos annos quingentas libras auri, ut caſtra, quæ loco proximo erant, Perſæ cuſtodirent, ne ingreſſæ gentes utramque rempubl. deſtruerent: communibuſque ſumtibus caſtella muniebantur*, &c.

(gg) Hoc caſu *ſubjectionem* involvit. Quinque reges Cananææ per duodecim annos Elymæorum Regi *ſervierant*, ſeu, ut Clariſs. CLERICUS exponit, *vectigales fuerant*, quæ præſtatio ſubjectionem involviſſe videtur. *Ex. XIII.* 4. & inde dicuntur *rebelles* facti. Dux Romanorum ad Gallos ſubactos dicit apud TACIT. *lib. IV. hiſtor. Jure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi poſſunt*.

(h) Equidem *poteſtas* principis vel maxime ideo *ſumma* dicitur, quod actus alterius

Digitized by Google

æqualium addere, ut tamen eo ipſo nulla *ſuperioritas* vel *dependentia* inde oriatur.

§. XXII. [VI.] Poteſtas hæc debet eſſe *una* (*i*) in republica; contradictionem enim involvit, duas ſummas poteſtates ſeparatas in uno corpore civili eſſe poſſe.

§. XXIII. [VII.] Dirigitur hæc ſumma poteſtas in *perſonas*, (*k*) territorio imperantis comprehenſas, prout finis reipublicæ hoc exigit.

§. XXIV. Nemo itaque, cujuſcumque conditionis ſit, ſe a poteſtate ſummi imperantis de jure exemtum (*l*) profiteri poteſt, quatenus in territo-

terius voluntatis humano arbitrio irriti reddi non poſſint, judice GROTIO *de J. B. & P. lib.* 1. *c.* 3. §. 7. *n.* 1. atque adeo cum *clauſulam nullitatis* princeps in ſuis promiſſionibus admittat, ſumma poteſtas eidem deneganda videtur. Verum rurſus videndum, quomodo tales actus irriti fieri poſſint. Aut enim actus ideo irritantur, quia alterius arbitrio & imperio ſubſunt, & ab eo dependent, & ſic utique *ſubjectio* præſupponenda, non quod actus irritentur, ſed quia *per modum imperii* pro irritis declarantur: aut vero *ex pacto ſimplici* ſolummodo effectus nullitatis promiſſus, & hæc promiſſio etiam inter æquales abſque ſubjectione fieri poteſt, immo etiam inter inæquales abſque præjudicio imperii. Neque enim inde ſubditi *jus* nanciſcuntur, imperanti ſe opponendi, aut ejus actus ex *clauſula nullitatis* reſcindendi, vel pro irritis declarandi, quia revera ita imperans a ſubditis dependeret: ex quo fit, ut revera *clauſula nullitatis* hujuſmodi promiſſionibus adjecta effectu deſtituatur, ſi imperans pactis ſtare nolit, quia ſubditi, qui juri reſiſtendi ſemel in univerſum renunciarunt, *coacti vis remediis* contra imperantem procedere nequeunt. Haberet ſaltem hæc clauſula effectum in ſucceſſore, qui actum ab anteceſſore contra pacta geſtum pro inutili declarare poſſet, veluti ſi de bonis menſæ ejus deſtinatis aliquid alienaſſet, cum tamen contrarium ſub lege nullitatis promiſiſſet.

(*i*) Quod *ſummum* eſt, in eadem ſocietate aliud æque ſummum admittere regulariter nequit. Aut enim dependeret ab altero aut non. Priori caſu non eſſet ſummum, poſteriori impediretur alterum per alterum, ſi quilibet ſummam poteſtatem eodem modo, eodem tempore, circa eandem rem ſeorſim haberet. Hinc revera abſurda eſt diſtinctio inter majeſtatem *realem* & *perſonalem*, quaſi hæc *regi*, illa vero *populo* regi contradiſtincto competat, adeoque vi hujus majeſtatis realis populus jus in regem retineat, ſi forſan officio deſit. Immo eatenus darentur duæ ſummæ poteſtates ſibi oppoſitæ, quo ipſo finis reipublicæ a jure naturæ intentus obtineri haud poſſet. Optime SENECA *Agamemn. act.* 2. *v.* 151. *Nec regna ſocium ferre, nec tædæ ſciunt*, id quod reſpubl. Romana magno ſuo damno experta eſt. Idem confirmat Aſinius Gallus ad Tiberium apud TACIT. *lib.* 1. *c.* 12. aſſerens, *unum eſſe reip. corpus atque unius animo regendum*.

(*k*) *Poteſtas* enim *ſumma* ſeu *imperium* requirit parentes, ergo neceſſario in perſonas dirigendas competere debet. Cum autem omnis ſumma poteſtas hodie fere certo diſtrictu terminetur, inde eſt, quod in omnes indiſtincte perſonas ſeſe extendat, quæ in illo territorio deprehenduntur, ſive ſint *perpetui* ſubditi, ſive *temporarii*. Nam & peregrini interim poteſtatem hanc agnoſcere, & ſe accommodare ad loci leges debent, quatenus in illo loco verſantur, & leges eis quoque applicati poſſunt. Hinc eſt, quod ob delictum in extraneos ſtatui poſſit & quod, ſi actus ſit expediendus, imprimis expediri debeat ſecundum loci ſtatuta.

(*l*) Hac regula hodie ſæpe utuntur in imperio noſtro, ſcilicet, *quicquid eſt in territorio, hoc præſumitur eſſe de territorio, donec contrarium, ſcilicet exemtio, probetur*, quod urgeri communiter ſolet in *caſis*

Digitized by Google

ritorio imperantis reperitur, niſi ob *indulgentiam* imperantis vel *pactum* diverſum dicendum ſit.

§. XXV. [VIII.] Præterea quoque poteſtas hæc dirigitur in *bona ſubditorum*, (*m*) & ſic omnia *jura* ſubditorum *privata* ſubordinanda ſunt *neceſſitatibus* & *utilitatibus* reipublicæ.

§. XXVI.

ſis exemtionum. Hæc regula nititur ratione naturali, cum quilibet imperans habeat fundatam intentionem in toto ſuo diſtrictu *clauſo*, per quem ordinarie ſumma poteſtas ſe extendit. Quid ergo dicendum, ſi princeps alterius imperantis territorium intret? at adhuc jure ſe fundare in libertate poteſt, & quod nemini ſubſit, adeoque ne quidem imperanti, ſi vel maxime in ejus territorio verſetur? Non loquor de *caſu hoſtilitatis*, quia ſic ſtatus belli eſt, ſed ſi alia de cauſa vel ignorante, vel ſciente domino territorii in alterius territorium ſe recipiat. Hoc caſu pleno jure libertatis frui nequit, ſi abſtrahamus ab omni *conceſſione* domini territorii, adeo, ut ne quidem actus imperii in ſuos exercere poſſit, ſi imperans illius territorii reſiſtat, quia hujus poteſtas in omnes illius territorii advenas, inter quos etiam rex advena reperitur, eſt fundata, & ſic ſi homicidium committeret, ſtatui in eum ut delinquentem poſſet. Nec aliud dicendum arbitror de *legatis*, quatenus hoſtilia machinantur in territorio alterius imperantis, ad quem miſſi ſunt, cum hoſtilitatis machinatio omnem iis ſanctitatem adimat. Nihilominus tamen apud veteres ſæpe *jus gentium* vel *prætextus ejus* prævaluit. Cum legati Tarquinii varia conſilia cum proditoribus iniiſſent, & re detecta, proditores in vincula conjecti eſſent, *de legatis paulum addubitatum eſt*, ait LIVIUS *lib. I. c.* 4. *& quanquam viſi ſunt commiſiſſe, ut hoſtium loco eſſent, jus tamen gentium valuit*. Sed jus gentium hic nullum adfuit, quod hoſtibus *ſanctitatem* tribueret. Nec obſtat, quod imperans nemini ſubjectus ſit: hoc enim certum eſt, quouſque in proprio verſatur territorio, eo uſque enim poteſtas ejus circumſcripta eſt; ſed ſi in alterius territorio conſtitutus, actus imperii *jure ſuo* exercere vellet, ſine dubio jura alterius imperantis læderet. Equidem imperantes inter ſe ſunt *æquales*; ad tempus tamen ceſſat illa æqualitas, ſi dominus territorii ſuo jure uti velit, ſaltem hoc intuitu, quod intra territorium alterius ſe accommodare teneatur ad leges territorii. Quod autem regulæ prudentiæ & decori hic jubent, id ad rationes *juris*, de quibus ſollicitus ſum, non pertinet.

(*m*) Si jus in *perſonas* imperanti competit, multo magis in *bona*: qui enim in civitates coierunt, eo ipſo, quo ſe imperio alicujus ſubmiſere, ad ſalutem publicam, ſimul quoque promiſiſſe videntur ad omnia illa conferenda, quæ neceſſitatibus reipublicæ ſufficiunt. Ceterum hic inprimis *ſervilia* a ceteris regnis ſunt diſtinguenda, cum in illis imperanti plenum jus in *bona ſubditorum* competat, ſicuti in proprium patrimonium, & quicquid inde percipiunt, hoc ex indulgentia imperantis, ſeu heri percipiunt, atque ita ſemper hic ad *pacta* reſpiciendum, quibus talis ſervorum conditio circumſcribi ſolet. Neque enim repugnat, ſervos habere poſſe proprietatem quandam, quam dominus eiſdem auferre de jure non poteſt, ſicuti de ſervis Germanis teſtatur TACITUS *tr. de morib. German.* Immo credendum eſt, ordinarie tacite ſubditis hiſce ſervilibus relictam eſſe proprietatem quandam rerum acquiſitarum, cum *ſervi privati* pro operis alimenta a domino accipiant, quæ ſubditi ſibi ipſi parare debent, adeoque argumentum ab iis ad *ſervos ſubditos* haud procedat. Quod ſi tamen ita *berile imperium* eſſet conſtitutum, ut ſervatis alimentis vitæ neceſſariis cetera domino redderent, aliud utique eſſet dicendum. In ceteris regnis, ubi populus ſibi ipſi conſtituit regem, proprietatem ſuam bonorum ſinguli retinent, ſed tamen ſubordinatam

ſibi

Digitized by Google

§. XXVI. Immo non tantum hic comprehenduntur bona *ſubditorum*; ſed etiam *extraneorum*, (*n*) quatenus finibus ejus territorii ſunt incluſa; nam his quoque poteſt legem dicere.

§. XXVII. Hoc intuitu recte defendi poteſt, *dominium eminens* (*o*) principi competere in omnia ſubditorum bona, vel ſi quis offendatur termino *dominii*, dici poteſt, jus principi competere in omnia bona ſubditorum pro neceſſitate cogente reipublicæ exercendum.

§. XXVIII. [IX.] Ulterius ſumma poteſtas ſe exſerit in ipſum *territorium*, ſeu *diſtrictum*, (*p*) vi cujus ipſum *territorium* munire, fines præſidio idoneo firmare, adverſus hoſtium inſultus defendere, alios ab acceſſu

---

fini reipublicæ. Coaluere enim vel ideo in reſpublicas, ut non tantum ſecuritatem quoad *corpus*, ſed eriam quoad *bona* haberent, ut tuto ſuis frui poſſent.

(*n*) Sic itaque *per indirectum* qnis imperantis poteſtatem ſummam agnoſcere debet, licet proprie *quoad perſonam* non ſit ſubditus, dum imperans bonis illis tributum imponere, vel leges eiſdem ſcribere poteſt, quibus is morem gerere debet, ad quem ſpectant, licet non ſit hujus imperantis ſubditus. Hinc in Electoratu Saxonico & fere per Germaniam totam ratione bonorum a poſſeſſoribus quibuſcumque *homagium* recte petitur, cum hæc lex bonis ſcripta ſit; forum quoque ibi ſortiuntur, quatenus de illis bonis lis movetur; illis privari poſſunt, ſi delinquant contra territorii dominum; poſſunt vectigalibus onerari, ſi vel maxime tantum per territorinm tranſeant. Immo & res mobiles, qnamdiu ſunt in territorio principis, arreſto detineri & ita dominus cogi poteſt ad aliquid præſtandum, & quæ ſunt alia, quæ etiam in *jure privato* paſſim traduntur, ex natura tamen ſummi imperii naturaliter fluunt.

(*o*) Multæ fuere lites *de dominio eminente* inter Wittebergenſes & HORNIUM, hoc illud adſtruente, illis negantibus. Scripta huc ſpectantia conjunctim ediia ſunt a LYSERO ſub titulo WILHELMI LYSERI *pro imperio contra dominium eminens*. Potiſſimæ rationes contra dominium eminens ſunt, quod principes omnia agant *jure imperii*, dominium eminens vero det cauſam Tyrannidi. Sed ita de *termino* lis eſt. *Dominium eminens* eſt ipſum jus ſummnm imperantis; ſive hoc *dominium* dixeris, ſive alio termino ntaris, perinde eſt, modo ipſum jus in ſalvo ſit. Scilicet omne jus ſubditorum reipublicæ neceſſitatibus ſubordinatum eſt, prout neceſſitas & utilitas reipubl. hoc exigit. Ergo imminente hac neceſſitate, jus quoque imperanti conceſſum, diſponendi de bonis ſubditorum, eademque adhibendi ad uſus publicos.

(*p*) Ampliſſima ex hoc principio jura imperanti competunt. Fundamentum eorum eſt, quod, quia certo territorio ſeu diſtrictui ſingulorum imperantium poteſtas includitur, neceſſario quoque in ipſum totum diſtrictum, *ſalva ſingulorum proprietate*, imperanti jus competere debeat. Itaque imperanti competit (1.) *jus extruendi civitates* intta territorium, eaſque muniendi: (2) *fortalitia* in finibus territorii erigendi: (3.) *vias publicas* conſtituendi: (1.) *jus ſummum in vias publicas* & omnia alia emolumenta inde dependentia: (5.) *jus in flumina*, & de iis diſponendi, aliorſum derivandi, cataractas ædificandi &c. (6.) *emolumenta fluminum* ſibi vindicandi: (7.) *loca inculta* & alia nondnm occupata ſuo adſcribendi fiſco: (8.) *jura montium*, circa *lapicidinas* & *fodinas*: (9.) quin & *ſubterranea* alia jura recte inde principi adſcribuntur: (10.) Jus *excludendi* alios ab acceſſu ſeu tranſitu, qui tamen ex *regulis humanitatis* aliis gentibus debetur. (11.) Inde quoque dependet *jus poſtas erigendi* & curſus publicos inſtituendi. conf. Dn. HERTIUS *de ſervit. natural. conſtit. inter populos liber.*

Digitized by Google

ſu prohibere, vias publicas determinare, & alia *intra* ipſum *territorium* jura ſibi vindicare poteſt.

§. XXIX. [X.] Poteſtas non augetur vel minuitur ex *territorii amplitudine* vel *parvitate*, (*q*) cum & in parvo territorio eadem ſumma poteſtas vigere poſſit quoad omnia jura, quæ in ampliſſimo: unde nec olim parvis territoriis regni decus denegatum.

§. XXX. Multo minus illa æſtimanda eſt ab *externis titulis*, (*r*) aut aliis figuris, cum unum omnibus commune ſit nomen *imperantis*, ex re ipſa

---

(*q*) Huc provocat BODIN. *de repub. lib. I. c. 9. p. 224.* ajens: *Jura majeſtatica locorum ſpatiis aut regionum amplitudine non definiuntur*. Fabulæ ſunt, quod ad regni conſtitutionem requiratur certus numerus provinciarum. Olim etiam regiones minutiſſimæ *regna* dicebantur, uti vel Reguli in ſacra Hiſtoria celebres teſtantur, *cum antiquitus fines magis tueri, quam proferre mos eſſet*, ut JUSTINUS de primis regibus ait *lib. 1. c. 1.* quod an probitati regum adſcribi debeat, ego ſubdubito, poſtquam, ut in *cap. 1. part. hujus* evictum, regna ex malo principio originem traxerunt. Potior ergo cauſa tot regulorum in eo quærenda eſt, quod, nondum ſatis aucto genere humano, neque terris ſatis habitatis, tot ampliſſima territoria in regnum erigi nequiverint, uti quidem deinceps factum, ubi potentiores abſorpſerunt minus potentes. Sicuti enim nobilis non æſtimatur ex *divitiarum magnitudine* nec ex *latiſundiis*, ita nec rex *territorii potentia*; nam eandem poteſtatem quilibet regulus in parvo territorio exercet, quam ſummus imperans in ampliſſimo, & uterque eadem fruitur libertate. Quod vero poſtea imperantibus in territoriis exiguis *titulus regius* ſit denegatus, inde factum, quod potentiores hunc ſibi ſoli vindicaverint, quibus cum reſiſtere non poſſent minus potentes, potentiorum majeſtatem comiter conſervare eiſque cedere debuerunt, idque ex regulis prudentiæ.

(*r*) *Titulis* hodie pleraque imperia diſtinguuntur; ex iis tamen nulla inducitur *jurium varietas*, idque exinde conſtat, quod dentur civitates, ubi imperantibus denegatur titulus *Majeſtatis*, ſalvis omnibus juribus Majeſtaticis, & contra in quibuſdam provinciis ille eis tribuatur, qui non habent poteſtatem vel ſaltem non liberam ſed valde reſtrictam. Sic quoque idem judicium ferendum de reliquis titulis, quibus imperantes vulgo ſuperbiunt. Quo potentiores imperantes fuerunt, eo ſuperbiores titulos ſibi tribui voluere. Reges Ægypti jam olim ſe *Reges regum* dixere BECMAN. *in ſynt. dign. illuſtr. diſſ. 1. c. 1.* §. 12. Nemo tamen inde hiſce regibus *majorem poteſtatem* attribuet. Monarchæ Babylonii idem affectarunt, quod de Nabuchodonoſore conſtat, DANIEL *II.* 36. ut & Perſarum regibus. ESDRA *VII.* 12. De Æthiopiæ regibus idem teſtatur BECMAN. *cit. I.* §. 13. E contrario ex rationibus politicis quandoque tituli inanes negliguntur, utut ſumma poteſtas ſatis evidenter adſit. De Auguſto TACITUS *lib. 3. annal.* hæc refert: *Id ſummi faſtigii vocabulum* (poteſtatis tribunitiæ) *Auguſtus reperit, ne Regis aut dictatoris nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia præmineret*. Idem confirmat APPIANUS *in præfat.* ajens: *Poſt hæc C. Cæſar ceteris ætatis ſuæ potentior vel principatum ſuum conſtabilivit, ſpeciem quidem reip. nomenque reliquit, ſibi tamen imperium in omnes uſurpavit, & ſic in hodiernum uni parent omnia, quem non regem dicunt, propter religionem opinor jurisjurandi veteris, ſed imperatorem nominant, quæ appellatio communis eſt eorum etiam, qui ad certum tempus præſunt exercitibus, ſed revera omnino reges ſunt*. Hodie tituli plerumque deſumuntur ex *provinciarum multitudine*, quod tamen itidem haud perpetuum eſſe, reges Galliæ ſuis titulis produnt, ut inde ſatis certum ſit, hæc omnia

Digitized by Google

ipſa deſumtum; ceteri vero tituli ſint *arbitrarii*, vel longævo uſu introducti, & pro lubitu aſſumti.

§. XXXI. Pertinent itaque tales tituli aliaque ſolemnia ad jura *libertatis*, *(rr)* & mutua inter imperantes commercia, vimque ſuam ex *recepto* ſeu *tacito* ſortiuntur *pacto*. *(ſ)*

nia eſſe *arbitraria*. Nec etiam antiquorum imperatorum & regum Germaniæ ſemper conſtans fuit titulus, ſed variavit, uti de ipſo Carolo M. conſtat. Idem judicandum de titulo *Imperatoris*, qui hactenus quidem ſolum *regibus Germaniæ* tributus eſt, ex conſenſu gentium ſeu imperantium; inde tamen majus imperium non accepit, multo minus in reliquos imperantes, cum conſtet, & alios imperantes ſibi eundem titulum attribuiſſe, uti de regibus Hiſpaniæ & Angliæ docet BECMAN *c. l. c.* 2. §. 6. De antiquorum Juriſconſultorum ſtupiditate dicam an ineptia parum hodie dicere attinet, qui imperatori ſupremam poteſtatem in univerſorum orbem vindicare voluerunt. Nec defuerunt in Gallia, qui ſub temporibus Philippi IV. magnum diſcrimen inter reges Francorum & imperatorem intercedere inepte exiſtimarent, uti conſtat ex *diſputatione Clerici & militis*, quam ex MS. adducit PETRUS DE MARCA *de concord. ſacerd. & imper. lib. II. cap.* 2. § 6. Clericus dicebat: *Imperatores iſta ſanxerunt, non reges. Et ideo per vos etiam, o Miles, imperator debet legum gubernacula moderari.* Miles: *Sacrilege eſt reſponſum hoc & blaſpheme. Et quoniam, ut videtur, aut originem ignoratis regni, aut quod videtur verius, illius altitudini invidetis, ſi Caroli M. regiſtrum inſpiciatis, & hiſtorias probatiſſimas revolvatis, invenietis, quod regnum Francorum digniſſima imperii portio eſt, pari diviſione diſcreta, & æquali dignitate & auctoritate a quingentis annis circiter inſignita &c. Et ideo ſicuti omnia, quæ infra terminos imperii ſunt, ſubjecta eſſe noſcuntur imperio, ſic quæ infra terminos regni, regno. Et ſicuti imperator ſupra totum imperium ſuum habet leges condere, addere eis, vel demere; ſic Rex* Francorum *aut leges imperatoris repellere, aut quamlibet, cum placuerit, permutare, aut illis a toto regno ſuo proſcriptis & abolitis novas, ſi placet, promulgare.* Tanta ruditate tempora illa obnubilata erant, ut clerici privilegia ſua inde defenderent, quod ab imperatoribus eiſdem eſſent conceſſa, & ita a regibus nulla ratione lædi poſſe exiſtimarent, quod imperatoris poteſtas auguſtior ceterorum imperantium eſſet.

(*rr*) Quo potentiores ſunt homines, eo magis libertate ſua abutuntur. Id ipſum quoque in titulis factum eſſe, praxis omnium ſeculorum docet. Domitianus ſe *Dominum & Deum noſtrum* vocari voluit. SVETON. *in Domit. c.* 13. Rex Perſarum Sapor ſcribens Conſtantino Imp. his ſuperbis titulis uſus legitur: *Rex regum Sapor, ſyderum frater, ſolis & lunæ*. AMMIANUS MARCELL. *lib. XVII.* Conſtantinus a *Juſtitia declinavit ita intemperanter, ut dictando ſcribendoque propria manu orbis totius ſe dominum appellaret*, teſte eodem *lib. XV. princ.* Plura hujuſmodi vanitatis documenta collegit FELTMANNUS *de titulis lib. I. c.* 11.

(*ſ*) Hoc jam ſupra *c. antec.* plenius expoſitum. Neque enim aliorum intereſt, quonam cultu externo imperans in ſua regione ſe a ſubditis affici velit, adeoque imperator regibus Hiſpaniæ & Angliæ olim vitio vertere, vel propterea iis quæſtionem movere non potuit, quod titulo *imperatorio* uti voluerint. Sed cum res ad *mutua gentium commercia* dilabitur, non poſſunt eundem *ex debito* ab aliis exigere titulum, quin quod praxis oſtendat, magis per *preces* a ſingulis gentibus obtineri, ut in poſterum pro talibus inter gentes habeantur, ubi mutua commercia cum aliis ſubire volunt. Interim ſi regibus prædictis a quibuſdam hic titulus *Imperatoris* datus fuiſſet, ne ſic quidem potuiſſet imperator Romanus de præjudicio ſibi facto conqueri, cum ei adhuc integrum fuerit, talem titulum eiſdem vel denegare vel tribue-

Digitized by Google

§. XXXII. [XII.] Præterea quoque & hoc ex natura ſummæ poteſtatis fluit, quod non augeatur nec mutetur ex *forma imperandi*, cum rurſus eadem ſumma poteſtas ſit in ſtatu populari & Ariſtocratico, quæ eſt in Monarchico. (*t*)

§. XXXIII. [XIII.] Multo minus exinde diverſitas inducitur, utrum regnum ſit *electivum* an *ſucceſſivum*, (*u*) *patrimoniale* an *non patrimoniale*, (*x*) *temporarium* an *perpetuum*, (*y*) quæ quidem in aliis differentiam jurium inducunt, nullo modo quoad ſummitatem imperii.

§. XXXIV. [XIV.] Denique hoc quoque ex natura ſummi imperii fluit, nihil addere vel detrahere ſummæ poteſtati imperantium *coronationes*,

---

tribuere, quoties cum eis agere contigiſſet. Neque credendum eſt, communem omnium gentium conſenſum hic eſſe neceſſarium, cum in ejuſmodi ceremoniis ſingulis ſua libertas ſit relicta, & quod uni tributum, non imponat aliis neceſſitatem, aliis quoque idem tribuendi.

(*t*) Id bene obſervatum eſt ab ADRIANO HOVTUYN *Polit. Gen* §. 22. & HUBERO *de jure civit. lib.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 2. Utrobique ſcilicet eſt eadem ſumma poteſtas intra civitatem, & omne illud eſt penes optimates in ariſtocratia, quod penes regem eſt in regno. Utrobique eadem ratio, quia populus per ſubjectionem voluit, ut in imperantis voluntate omnium eſſet una voluntas. Præterea hic tantum de *ſummitate imperii* quæſtio eſt, quæ ubique eadem eſt, licet forſan ejuſdem in his vel illis civibus nunc major nunc minor ſit efficacia: ubique enim actus imperantium manent independentes ſeu irretractabiles.

(*u*) Obſtat, quod major videatur eſſe poteſtas imperantis in ſucceſſivo quam electivo, prout legati a Ludovico rege ad Fridericum II. miſſi apud MATTH. PARIS. philoſophantur, ajentes: *Nec nos pulſat ambitio. Credimus enim dominum noſtrum Regem Galliæ, quem linea regii ſanguinis provexit ad ſceptra Francorum regendum, excellentiorem eſſe aliquo imperatore, quem ſola electio provehit voluntaria.* Sed nulla conſtat hæc ſententia ratione ſolida. *Electio* & *ſucceſſio* ſunt *modi* imperium continuandi, ſed non major alteri præ altero competit poteſtas: ſaltem hoc certum eſt, quod ſummum imperium ubique idem, h. e. non dependens ſit ab alio.

(*x*) Equidem in *non-patrimoniali* denegatur poteſtas alienandi, ſed inde imperium non deſinit eſſe ſummum, cum nihilominus adhuc actus imperantis invalidari ab aliis nequeat.

(*y*) Ratio dubitandi hæc præcipue eſt, quod imperans cogi poſſe videatur ad imperium deponendum, tempore præterlapſo. Sed tamen (*α*) hæc coactio ceſſat, quamdiu ſummum habet imperium, & tunc demum incipit, ubi imperium ejus exſpiravit, quo ipſo in privatorum ſortem redigitur. Hoc Horatius Appio Claudio decemviratum ultra annum extendenti objecit, ajens: *Nonne in annum reipubl. adminiſtratio vobis commiſſa fuit? nonne veſtri magiſtratus tempus eſt elapſum? Nonne ex ipſa lege nunc eſtis privati?* DION. HALICARNASS. *lib. XI.* (*β*) Sufficit, quod interim omnes actus ſummi imperii *independenter* exerceat, nec ad rationes reddendas populo vel alii obſtrictus ſit. (*γ*) Temporis itaque diuturnitas vel duratio nec auget nec minuit imperium. Talem poteſtatem olim Dictatores Romani fere habuiſſe videntur, de quibus DIONYS. HALICARNASS. *lib. V.* hæc habet: *In hoc rerum ſtatu Senatus deſpiciens quo pacto effici poſſit, ne quas amplius res molitetur populus, decrevit, conſulari poteſtate in præſens ſublata, alium Magiſtratum creare, penes quem belli paciſque & omnium aliarum rerum plena poteſtas eſſet, & a quo conſiliorum actorumque rationem repoſcere non liceret.* Quamvis BODINUS *de republic. lib.* 1. *c.* 8. *ab initio* exiſtimet, dictatorem tantum nudum commiſſarium fuiſſe conf. HOBBES *de cive c.* 7. §. 16.

Digitized by Google

nes, cum illæ quoque ſint arbitrariæ, ac ſolemniores declarationes (z) tantum, & in rebuſpubl. Ariſtocraticis & Democraticis eadem occurrat vis imperandi, licet tales externi ritus inaugurationum deficiant.

§. XXXV. Hæc poteſtas ſumma alias dici ſolet *Majeſtas*, & jura inde dependentia, *Majeſtatica*, quæ nihil aliud ſunt, quam *complexus* (zz) *jurium variorum, quæ imperanti independenter & proprio jure in civitate competunt ad obtinendum finem reipubl. præfixum.*

(z) Optime BECMAN. *in ſynt. dignit. ill. diſſ. 5. c. 1. §. 1.* inaugurationes nihil aliud eſſe dicit, quam *publicationes regiæ dignitatis; quibus reges non novum jus acquirunt ſed ſuſceptam a ſe dignitatem, ſubditi promiſſum eis obſequium ſuum, publice declarant*. Origo harum *ceremoniarum* quidem ex origine *decori* in genere petenda eſt, ſpecialiter vero ex duplici cauſa derivanda eſſe videtur: (1.) ut regiæ dignitatis eo efficacius exſtet indicium, præſertim cum apud Ethnicos reges quandam divinam venerationem a ſubditis poſtulaſſe videantur. (2.) Ut ſubditis imperans eo venerabilior redderetur. Inde regibus ſolemnia inſignia ab antiquis temporibus attributa ſunt, quæ apud quaſcumque gentes variant. vid. KNICHEN. *in oper. polit. lib. 2. P. 1. cap. 5. th. 4.* Plebis enim ea eſt indoles, ut ſenſibus & imaginatione plus valeat quam judicio. Nihil autem magis plebem ad venerationem & obſequium incitat, nihil magis auctoritatem imperanti apud plebem conciliat, quam *externa* ejuſmodi *pompa*. Ex hoc fonte quoque reginæ coronantur, quibus tamen nulla imperii poteſtas competit, immo etiam hi, quibus tantum deſtinata eſt futura ſucceſſio, adeoque magis ad *dignitatis regiæ ſplendorem* pertinet, quam ut præciſæ ſummæ poteſtatis character ſit. Ex quo fluit, electum regem omnia poſſe jura exercere, etiam ſi nondum coronatus ſit, immo etiamſi vel maxime nunquam coronaretur.

(zz) Quæ & quænam ſint jura majeſtatica, ſeu ſummi imperii, uno catalogo hic referre non eſt neceſſe, cum ſingulorum naturam *lib. II.* penitius excutere animus ſit. Illuſtrationis tamen gratia paucis adjiciam, quæ Romulus, conditor imperii Romani, ſibi attribuerit. Ita vero Dion. HALICARNASS. *lib. 2.* de eo ait: *Regis quidem hæc munia eximia eſſe juſſit, primum ut ſacrorum & ſacrificiorum principatum haberet, & omnes res divinæ & piæ per eum agerentur. Deinde legum & morum patriorum cuſtos eſſet, & omnes juris naturalis, & ex communi hominum conſenſu pactoque ſcripti curam gereret, & de graviſſimis injuriis ipſe cognoſceret: leviorum vero cauſarum cognitionem ſenatoribus permitteret (ita tamen, ut caveret, ne quid interim in judiciis peccaretur) & ſenatum cogeret, populumque convocaret, primuſque ſententiam diceret, & quæ pluribus viſa fuiſſent, ea faceret. Atque hos honores regi detulit: præterea vero, ut in bello ſummum haberet imperium.*

CAPUT V.

DE

LIMITIBUS SUMMÆ IN REPUBLICA POTESTATIS.

§. I. JUra imperantium duplici modo conſiderari poſſunt: [I.] quoad *externum effectum*, (*a*) quem producunt in republica, quo ſenſu omnia imperanti *licita* eſſe dicuntur, quatenus eidem reſiſti a ſubditis non poteſt.

§. II. Vel conſiderantur [II.] ſecundum proprie dictam diſpoſitionem juris naturæ, qua etiam adſtringitur quilibet imperans, quo ſenſu *facultatem legitimam & legibus conformem* (*b*) denotant, omne illud agendi, quod ad conſervationem & tranquillitatem reipubl. facit.

§. III.

(*a*) Hæc acceptio *juris* frequens quoque eſt in jure privato, ubi illa, quæ *impunita* ſunt & *licita*, *effectum juris externum* conſequuntur, adeoque eatenus *juris* eſſe dicuntur, quod non a legibus approbentur, ſed quod impedimentum adſit, quo minus poſſint vindicari. Optime CICERO *Philipp.* 13. *Nec enim, quod quiſque poteſt, id ei licet, nec ſi non obſtatur* (ob impedimentum aliquod juris vel facti) *ſtatim permittitur* (vel jure fit optimo, & ſecundum leges naturæ.) Interim ſolent potentiores communiter ſuam felicitatem inde metiri, exemplo Syllæ, qui perpetuo felix judicatus fuit; ſed addit APPIANUS *lib.* 1. *de bell. civ. p.* 692. *ſi felicitas dicenda eſt, poſſe quicquid velis.* Sunt itaque magis *injuſta* quam *juſta*, ſed tamen pro juſtis habentur, quod effectum quendam juris habeant. Videlicet omnia facta regum & imperantium ſunt *licita* & *impunita* hoc ſenſu, ut a nemine dijudicari poſſint, quo pertinet illud impudicæ Juliæ Auguſtæ aſſertum ad Cæſarem: *Si libet, licet, an neſcis te imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere?* VELLEJ. *l.* 2. *c.* 100. SPARTIAN. *in Caracalla cap.* 10. Ruſſorum imperator illimitatam poteſtatem exercet in omnibus, *libere & de voluntate ſua de omnium & vita & bonis, nemine obſtrepente, conſtituit. Conſiliariorum enim nullus eſt, qui diſſuadere aut ſibi in aliqua re, quantumvis injuſtiſſima, reſiſtere audeat: Omnes denique tam proceres quam conſiliarii & totus equeſtris & ſpiritualis ordo. fatentur publice, voluntatem Dei eſſe, & quicquid princeps, quamvis perperam egerit, ex voluntate Dei agere*, ut ait ALEX. GUAGUIN. *in Sarmatia Europ.* Cum itaque omnia, quæ hoc modo imperans agit, publicum effectum habeant, *juris* eſſe dicuntur ab *effectu externo* juris, quem habent, ſicuti cum prætor iniqua decernit, jus dixiſſe intelligitur, ob effectum rei judicatæ, quæ jus facit inter partes, licet prætor officio ſuo non bene functus ſit.

(*b*) Hic ſignificatus etiam in *jure privato* primario attenditur. Nam quicquid ſecundum legem naturæ fit, id *juſte* fieri cenſendum eſt: quicquid autem contra obligationem juris naturæ fit, id *injuſte* fit. Immo rarius prior acceptio in *ſubditorum foris* occurrit, cum inter ſubditos ſingula capita juris naturæ illibata ſint ſervanda, nec facile quid impunitum relinquendum, niſi corrupta reipubl. facies aliud aliquando poſtulaverit: inter imperantes eſt diverſa ratio, cum actus eorum ob *ſummitatem* a nemine reſcindi poſſint. Huc forſan reſpexit antiquorum decantata doctri-

na

§. III. Si in priori conſideratione jura imperantium intuemur, fruſtra eiſdem limites ponimus, (*c*) quippe limites omnes reſpuentibus, & ſua poteſtate inſigniter abutentibus.

§. IV. Et hoc ſenſu commodam interpretationem accipiunt, quæ 1. *Sam. VIII. de jure regio* (*d*) Iſraelitis proponuntur, non quod exemplar *regii juris* inde peti debeat, ſed quod prædixerit Deus Iſraelitis, quales ſint habituri reges, quæque pati ab illis debeant.

§. V. *Jus* autem *verum regium*, pro poteſtate legitime & ſecundum præcepta juris naturæ aliquid faciendi acceptum, hic non deſcribi, vel inde patet, quod Deus prædicat, ſe non exauditurum querelas, quas contra regem ad eum eſſent miſſuri. (*e*)

§. VI.

---

na *de plenitudine poteſtatis*, ſecundum quam imperantem omnia quæque facere poſſe dicere, etiam duriſſima & iniquiſſima, quibus floſculis antiquorum Juriſconſultorum libri referti ſunt. Sic BALDUS *in c. cum ſuper col.* 1. *X. de cauſ. propr. & poſſ.* de hac ipſa ita loquitur: *Hoc caſu nemo poteſt dicere, cur ita facis?* Recte, quia ſubditi reſiſtere nequeunt) *quia tunc eſt ſupra jus, contra jus, & extra jus, & eſt omnia.*

(*c*) Hoc facile patet exinde, quia ſi illis limites eſſent ponendi, aut hoc foret ab *obligatione interna*, aut a *vi externa:* prius fieri nequit, cum illam negligat, immo ſæpe ne quidem ſentiat, aut ſe obligari intelligat, quum quod hic ſolum reſpiciatur ad *effectum externum licentiæ*: poſterius itidem fieri nequit ob *defectum reſiſtentiæ*, cui ſubditi renunciarunt. Valet ergo abſolute, quod agunt imperantes, licet *duriſſima* & *iniquiſſima* agant. Concinne huc illud apud SALUST. *de bell. Jugurth. c.* 31. collinear: *impune quælibet facere, ideſt, regem eſſe*, quemadmodum Caligula apud SVETONIUM *in vita ejus c.* 29. ait: *memento omnia mihi & in omnes licere*. Hanc poteſtatem illimitatam, ſed malo ſuo, quoque affectabat Hieronymus Syracuſanus rex, quam initio ſuperbo admodum apparatu expreſſit. *Hunc convenientes ſequebantur mores contemtus omnium hominum, ſuperbæ aures, contumelioſa dicta, aditus non alienis modo, ſed tutoribus etiam difficiles, libidines novæ, inhumana crudelitas* &c. LIVIUS *lib. XXIV. c.* 5. En genuinam imaginem imperantis, *illimitata poteſtate* utentis, quem potius peſtem reipublicæ dixiſſes.

(*d*) Sunt, qui putant, jus *verum regium*, adeoque *omnium Regum* hic deſcribi, & hoc ſenſu ſubditos eſſe ſervos, quod eo, quem dixi, ſenſu admitti poteſt. Alii *herile imperium* tantum deſcribi arbitrantur, alii aliter. Si rem ipſam ex ſuis circumſtantiis eruimus, res ſatis clara erit. Poſtulabant Iſraelitæ regem humanum, & Monarchiam terreſtrem, quo ipſo Deum, regem Iſraelitarum, imperantem mitiſſimum & ſapientiſſimum, immo ipſam Theocratiam reſpuebant. In eo ſine dubio ſtolide agebant, uti ipſe Deus Samueli conteſtabitur, dicendo: *Non te ſed me rejecere*. Deinde poſtulabant regem, ſicuti vicini populi habebant: ergo ob oculos eis ponere Deus juſſit ſtatum futurum, ne poſſent de injuria ſibi facta conqueri, dicitque *hoc futurum eſſe jus* &c. adeoque non ſimpliciter aſſerit, *ita comparatum eſſe debere jus regium*, ſed quale ſit futurum ſecundum morem regum vicinorum, oſtendit.

(*e*) In *verſu* 18. dicitur: *Si vel maxime ad me clamabitis de rege veſtro*, quæ verba ſupponunt, legitimas quidem tunc futuras querelas Iſraelitarum, aſt ſe *in pœnam* nullo modo has exauditurum eſſe, cum mala hæc regiminis regii ſponte ambierint. Si itaque juſtæ ſunt querelæ, revera rex inique egit, hoc jure utens, & ſubditos inique opprimens. Deinde in *verſ.* 14. dicitur, quod agros & vineas rex ſub-

ditis

Digitized by Google

§. VI. Hoc jure illimitato principem ſuum inſtruere voluiſſe videtur NICOLAUS MACHIAVELLUS, (*f*) quod quidem tolerari potuiſſet, ſi ſimpliciter talia jura enarraſſet, oſtendendo, Tyrannos hæc jura ſibi vindicare, & non ſimul commendaſſet; quamvis CONRINGIUM defenſorem acceperit, cujus doctrina fere unice huc tendit, quod talia conſilia Machiavellica utilia ſint illis principibus, qui jus faſque omne negligunt.

§. VII. Parum quoque ab hac doctrina recedere videntur HOBBESIUS (*g*) & ADRIANUS HOUTUYNUS, (*h*) jura majeſtatica ex hac doctrina de *illimitata poteſtate* unice fere æſtimantes.

§. VIII. Verum hic ſtatim ab initio duæ quæſtiones ſunt ſeparandæ: (1) an hæc, quæ *effectum juris externum* habent, ad jura ſuo modo referri

---

ditis ſit ademturus: quod ſi jure ſuo id facere poteſt, nec peccaſſet in Nabothum Achabus, quod ei agrum ademerit, quod facinus tamen Deus graviter vindicavit 1. *Reg. XXI.*

(*f*) Fuit Reipubl. Florentinæ Secretarius, multoſque adverſarios nactus eſt, imprimis BARLAEUM *in principe Machiavelli*, POSSEVINUM, GENTILLETTUM, RIBADENEIRA alioſque. CONRINGIUS *animadverſiones* ſcripſit ad eundem, ubi in præfatione oſtendit, illum tantum dominatui leges dare, non jura imperantibus in genere præſcribere, & hoc ſenſu *honeſtatem principatum & dominatum ſtruenti non amplius ſectandam, quam expedit dominatui, huic autem ſæpe illum nocere & inutilem eſſe*, adeoque jura talia principi ſuo attribuit Machiavellus, quæ itidem habent *effectum externum*, hoc eſt, obligantem ſubditos ad patientiam. Putat deinde non eſſe peccatum a Machiavello, ſi inhoneſta commendaverit, modo commendaverit ſolis iis, quibus commendari debebant. Verum an illa Machiavelli intentio fuerit, & an non potius plane crediderit, hæc omnia *legitime* ſimul fieri poſſe, noncerto conſtat. Interim negari nequit, MACHIAVELLI principia ubique, etiam in ſtatu *eccleſiaſtico*, regnare.

(*g*) HOBBESIUS doctrinam ſuam clare proponit *de cive cap. VI.* §. 12. ubi illud ſupponit, quod hactenus dictum eſt, *ſcilicet impune debere eſſe quicquid ab eo factum erit*. Ex quo deinde §. *ſeq.* concludit poteſtatem hanc eſſe abſolutam, ut quidlibet poſſit facere, idque *jure*, viribus & opibus omnium ſuo arbitrio uti, & cum hoc jure conjunctam eſſe *obedientiam ſimplicem*, adeoque ut quicquid imperaverit, hoc *jure* faciat, quanquam non ſemper obliget ad obedientiam, v. c. ſi princeps ſubditum ſe ipſum interficere jubeat. Porro exinde infert, nemini in republ. *proprium* quid eſſe quicquam contra illum, qui habet ſummum imperium & quæ ſunt alia, quæ eum in ſenſum utique admitti poſſunt, quod hæc jure fiant a Principe, quatenus nemo ei reſiſtere poſſit; an vero ab hac doctrina jura imperantium ſint æſtimanda, poſtea videbimus. Addit quidem *cap. XIII.* quale debeat eſſe officium imperantis, quæ revera omnia hæc deſtruunt, quæ antea dixerat, non quidem quod hæ doctrinæ contradictionem inter ſe involvant, ſed quod videatur nimis ſejunxiſſe *officium* principis a *jure*, de quo nunc agendum.

(*h*) Si doctrinam HOUTUYNI intuemur, primo intuitu ſat blanda & optima eſſe videtur, præſertim ſi, quæ de *officio imperantium* adſtricto ad leges naturales §. 14. adferit, & quę in calce libri ad *errores Hobbeſianos* refert, paulo attentius conſideremus. Ubi vero poſtea jura imperii explicat, ita eadem explicat, ut ſui quaſi immemor nullos imperanti limites ponat, & jura talia eidem indulgeat, quæ non poſſunt non fini reipubl. eſſe adverſa, uti in ſingulis capitibus, occaſione ferente, annotabitur.

(*i*) Su-

Digitized by Google

ſerri poſſint? quod eo, quo dixi, ſenſu, admitti poteſt. (2.) An doctrina de *juribus majeſtaticis* ex his principiis primario ducenda, & princeps inde in regimine inſtruendus ſit? quod ſimpliciter nego. (*i*)

§. IX. Nam [I.] ex hiſce principiis jura imperantium primario velle determinare, eſt nihil aliud, quam cum SAMUELE populo publicas calamitates, miſeriam & quævis mala annunciare, (*k*) propter quæ tamen reſpublicæ non introductæ, quæque ſine dubio admodum vires ſumerent, ſi per hanc doctrinam legitimarentur.

§. X. [II.] Fundamentum tale *abſolutum* pugnat cum lege naturæ. (*l*) Enimvero jura regia ex jure naturæ deducere velle, quæ eſſent contra *jus naturæ*, inſigni haud careret abſurditate.

§. X.

(*i*) Supra dictum, Prætorem inique decernentem, *jus* fecifse intelligi ob *autoritatem rei judicatæ*. Quod ſi jam vellem jura magiſtratus ex legitimis principiis deducere, quis tam jejunus foret, qui fundamenti loco iniquiſſima quæque poneret, ſub hoc prætextu, quod hæc Prætoris iniquitas jus faceret, id quod tantum *ex accidenti* fit. Sic pater inique verberans liberos, *jure* feciſſe dici poteſt, quoniam filius reſiſtere non poteſt, ſed pari injuriam debet. Quis vero patriæ poteſtatis primarium fundamentum quæreret in *duritie* & *iniquitate*? Simili modo in *jure regio* indagando & docendo ejuſmodi principia ſunt quærenda, quæ juri naturæ & ſtatui reip. ſunt conformia, non quæ *ex accidenti* ſorſan eveniunt, & magis ad *mala reipubl.* pertinent. Hoc intuitu Claudius apud TACITUM *lib.* 12. *annal.* Meherdati, quem legati Parthorum regem ſibi expetebant, præcepta dabat, *ut non dominationem & ſervos, ſed rectorem & cives cogitaret, clementiamque ac juſtitiam, quanto ignara barbaris, tanto toleratiora capeſſeret*. Si cum HOBBESIO infers, hanc doctrinam de limitibus ad *officium* imperantis pertinere, non ad jus ſummum, reſponderem: aut doctrina de *officio imperantis* limites poteſtati ejus præſcribit, aut non. Priori caſu ſalva eſt doctrina noſtra; poſteriori vero otioſa eſt doctrina *de officio imperantium*, omni effectu deſtituta, quem tunc demum conſequitur, ſi poteſtatem ejus reſtringit. Concludo hanc meditationem dicto AUGUSTINI *lib.* 4. *de civit. c.* 4. *Remota juſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia?*

(*k*) Annunciabat Samuel jura regia, ſeu quæ reges, dominatum exercentes, ſibi tribuere ſolent, non quæ iis ſecundum leges naturales competunt h. e. publica *mala, calamitates communes*, quas ſub regibus perpeti deberent, ut eo magis populus poſſit convinci de ſtultitia commiſſa; hæc fuit mens, hæc intentio Dei & Samuelis, non quod voluerint reges inſtruere, quale jus eſſet ſervandum in regno futuro Judaico, ſed ut populo rebelli erga Deum potius indicarentur mala imminentia ex inordinato appetitu. Hoc intuitu auctor *tr. du gouvernement civile c. VI.* §. 14. cenſet, hujuſmodi poteſtatem abſolutam pugnare cum ſocietate civili. Suboluit HOBBESIUS *tr. de cive. c.* 6. §. 13. *in not.* hanc objectionem, quod ſcilicet, ſi quisquam tale jus abſolutum haberet, civium conditio miſerrima foret, quæ tamen ad felicitatem civilem in republ. eſſet deducenda. Sed reſpondet, *etſi jure i. e ſine injuria ſibi illata, non tamen juſte i. e. ſine violatione legum naturalium & injuria in Deum faciet*. Verum fluit hæc reſponſio ex principio ſupra rejecto, quod imperans ſubditis non obligetur, & quod in genere inter homines nulla talis obligatio ſupponi debeat.

(*l*) Lex naturæ obligat *ſingulos* ad pacem ſervandam & tranquillitatem *totius humani generis*, vel ut eleganter dicit doctiſſimus CLERICUS *ad Pentateuch. Exod. XXI. jus hominum ſitum eſt in generis humani ſocietate*, quorſum etiam collineat AUCTOR *du governement civil. c. I.* §. 4. ajens: *Le loi de la nature a pour but la tranquillite & la conſervation du genre humain.*

Digitized by Google

§. XI. Imo (III.) cum jura *ſocietatum* omnium, & ſic etiam *civilium*, poſſimum ſint æſtimanda ex *fine* & *ſcopo ſocietatis primario*, (*m*) inconveniens videtur, fundamenti loco in juribus imperantium aſſerendis illud ponere, quod finem omnem ſocietatis civilis deſtruit & conculcat, & quod *ex accidenti* tantum pro jure habetur.

§. XII. Præterea (IV.) quæ de *jure abſoluto* & *illimitato* vulgo aſſeruntur, ab hoc loco, ubi de fundamentis *legitimæ poteſtatis* quæritur, alieniſſima ſunt, cum potius referri debeant ad caput *de obligatione & patientia ſubditorum*; hoc enim intuitu demum *juris effectum* habent, quatenus ſubditi patienter omnia mala ferre debeant: *per ſe* (*n*) itaque non pertinent ad jura imperantis, ſed plane *per accidens*, quatenus imperanti reſiſti non poteſt.

§. XIII.

---

main. Hoc poſito, eadem lex quoque obligat quoslibet imperantes, ut *jura* ſua exerceant intra *modum hujus vinculi*. Certe jus naturæ imperanti non potuit majorem attribuere poteſtatem, quam quæ eſſet concluſa intra *obligationem ad pacem civilem ſervandam*. Neque populus plus poteſtatis ei in ſe dediſſe credendus eſt. Exprimam hoc verbis eruditiſſimi ICti NOODTII *orat. de jure ſummi imper.* ajentis: *Liberum habet arbitrium, qui nullis includitur finibus, nec tamen patitur humani ratio conſilii, ut jus probri, ſceleris, ac flagitii princeps accepiſſe eo exiſtimetur, quod de eo bene ſperavit populus, qui eum quaſi virum bonum publicæ privatæque utilitatis diſceptatorem elegit, nec opus eſſe putavit, quem tanta tamque libera poteſtate ornabat, pactis adſtringi ad id, quod ultro facturus videbatur. Magis populus cum non expreſſis ac diſertis verbis ei infrenatam dedis poteſtatem, tacite pactus videtur, ut, quam habet Princeps, non ad ſuam libidinem, ſed ad naturæ legem componat.*

(*m*) In omni ſocietate *formam* ex *fine* deſumendam eſſe recte aſſerunt eruditi, quia exinde totum negotium *ſocietatis* dijudicatur. Jam omnis ſocietas conſiſtit in *unione* plurium ad certum finem; neceſſario itaque poteſtas ejus ſocietatis debet concluſa eſſe *intra terminos finis illius*. Supra vero latius dictum eſt, finem imperiorum eſſe ſatis bonum, nempe eundem, qui eſt juris naturæ, ſcilicet, *ut publica adſit tranquillitas & pax eo magis corroboretur*, quæ ſatis lubrica erat in ſtatu naturali. Quod ſi imperanti *abſolutam poteſtatem* tribuis, etiam ſimul ſubditorum ſaluti, quæ ſuprema lex eſſe debebat, male conſulis, & revera tollis illam unionem, quæ debebat eſſe inter imperantem & ſubditos, imo illud ipſum iis adimis, propter quod unius imperio ſe ſubjecerunt. *Nec unquam ſatis fida potentia, ubi nimia eſt*, ait TACITUS *lib. II. hiſtor.* Ajunt quidem, *per contrariam doctrinam imperantes non reduci ad officium ſuum*. Verum an propterea præcepta juris naturæ ſunt evertenda, & ad palatum Tyrannorum accommodanda, quod homines per *doctrinam juris naturæ* non vivant ſecundum leges? An jus naturæ ex hominum depravatis affectibus deducendum, quod iis indulgeant? Concedo *ſuadere Principi, quod oporteat, multi laboris eſſe*, ut recte Galba apud TACITUM, *lib. I. hiſt.*, non tamen propterea veritas diſſimulanda, vel ad palatum imperantis accommodanda. *Imo*, dicis, *finis Reip. magis evertitur, ſi imperanti leges ponimus*. Id vero falſum eſſe poſtea apparebit, cum per hanc doctrinam magis elevetur. Aliud eſt, *quid ſubditi pati debeant*, & aliud, *quid imperans facere ex jure ſummo poſſit?* Finis dat menſuram mediis: media ad finem in Republ. obtinendum ſunt ſummum imperium, & inde deducta ſumma poteſtas, ergo huic quoque menſeram dare debet.

(*n*) Quod *per ſe* & *primario* jura imperantis non ſint æſtimanda ex *illimitata*

pote-

Digitized by Google

§. XIII. Denique (V.) ſi dicendum quod res eſt, ex mera *adulatione* (v) erga imperantem hæc inverſa docendi ratio orta; quo ampliora enim jura imperantibus quis adſcribere poteſt, eo gratiorem apud Principem ſe futurum credit, atque inde *omnia principum honeſta & inhoneſta laudat.*

poteſtate, patet ex fundamento eorundem, videlicet, *jure naturæ*, quod tantam imperantibus non tribuit poteſtatem. Quin quod *peſſimi* imperantes tantum ita agant, ſecum cum Othone reputantes, *non poſſe principatum ſcelere quæſitum ſubita modeſtia & priſca gravitate retineri.* TACIT. *lib. I. hiſtor.* Quod autem mala ab imperante Reipubl. illata effectum juris habeant, id revera *per accidens* eſſe aliquoties dictum. Quando princeps *per ſe* & *primario* jus tale haberet, aut haberet illud ex *lege naturæ*, quod negant etiam diſſentientes: aut *ex alia Dei conceſſione*, quod itidem falſum: aut ex *voluntate ſubditorum*; aſt quis crederet, in hoc eos *primario* conſenſiſſe, cum ei imperium detulerint ad *ſecuritatem* & *pacem* conſervandam? *An præſumendum erat*, ait clariſſ. NOODT. *orat. de jure ſummi imp. homines mentis ſanæ, qui in civitatem ac ſub imperium coibant, ne per aliorum vim atque injuriam naturæ beneficia amitterent, eo dementiæ veniſſe, ut conſtituta civitate atque imperio ejus finem everterent, ac naturæ bona in ſui honorem magiſtratus projicerent, ita ut exemplo pecudum ratione carentium, deinde non in ſuum ſed alterius uſum fructus ferre, ejuſque arbitrio paſci, agi, mulgeri, tonderi, jugulari, deglubi ac devorari vellent? Abſit, non id ratio, non communis ſenſus, non lex naturæ patiatur.* Equidem urgeri ſolet, neceſſario populum in hoc conſenſiſſe quod, ſi vel maxime imperans etiam iniqua eſſet perpetratutus, tamen eidem reſiſtere nollent. Eſto: interim tamen eidem non dederunt facultatem, talia perpetrandi, ſed ſe tantum obligarunt ad *patientiam* & ſubjectionem, quia viderunt, Rempubl. non poſſe eſſe ſalvam, ſi *reſiſtendi jus* ſingulis maneat integrum. Vindictam interim & debitam pœnam Deo committentes, *qui non negligit humana, & ſuperbiæ crudelitatiſque etſi ſeræ non leves tamen venire ſolent pœnæ*, uti de Appii crudelitate judicavit plebs R. apud LIVIUM *lib. III. c.* 56. Quo ipſo recedere cogor a ſententia eruditiſſimi NOODTII, qui *cit. l.* ex hac *limitata poteſtate* concludit, *omni jure divino & humano punire eum poſſe, quem liquet negligere legem, in quam pro tuenda omnium ſalute & libertate omnes naturali ratione i. e. divina voluntate conſenſere.* Aſt quis de eo judicabit? Non *ſinguli*, quia ſingulis non eſt in ſtatu civili judicium de eo permittendum, quod totam rempublicam concernit; nec *totus populus*, quia ita imperans a populo dependeret, ejuſque tantum adminiſter eſſet. Agnovit hoc GREGORIUS Turonenſis qui *lib. V. c.* 19. regem Chilpericum ita alloquitur: *Si quis de nobis, o Rex, juſtitiæ tramites tranſcendere voluerit, a te corripi poteſt. Si vero tu exceſſeris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, ſed ſi volueris, audis. Si autem nolueris, quis te damnabit, niſi is, qui ſe pronunciavit eſſe juſtitiam.*

(v) Hoc adulationis cacoethes, *vetus illud in republ. malum*, ut ait TACITUS *lib. II. annal.* aptiſſimum ſatis eſt ad hanc doctrinam inculcandam, cum omni *adulationi fœdum crimen ſervitutis inſit*, indice TACITO *lib. I. hiſtor. c.* 1. Egregie hoc ipſum depingit BARCLAIUS *in Argenide lib.* 3. c. 11. his verbis: „ Quid miremur Principes violenta adulationis procella inclinatos, quo ſponte jam volunt iis vocibus credere, quas ſolas accipiunt? Præſertim nemine ruinam ſuſtinente, ad quam tanta vis impellit: Nam illi ſapientes, quos negotiis adhibent, ſeu medicamentum, quamvis infundat ſalubritatem, tamen ingratum eſſe ſcient; his vulneribus non adhibent manum aut certe vitia diſtinguunt, quibus Rex „ ma-

§. XIV. Neque vero aſſeri poteſt, hanc doctrinam eſſe *periculoſam* (*p*) ſtatui Reipubl.; nam & veritati ſuus dandus in Republ. locus, nec eo ipſo ſubditis abjudicamus *patientiam*, quo imperantium iura ſuis includimus cancellis.

§. XV. E contrario a fortiori defendi poteſt vergere doctrinam contrariam in ſummum reipubl. præiudicium. Si enim Principi talem *illimitatam* adſcribimus *poteſtatem*, putant ſe omnia iuſte agere, ſe plane nullis limitibus circumſcriptam habere poteſtatem, (*q*) ex qua doctrina tot publicæ calamitates oriuntur.

§. XVI.

„ maculat, ab iis quibus perdit Rempu„ blicam. Et contenti utcunque mederi „ publicis, non reſtituunt Principi oculos, „ quibus ipſe ſuam ſortem & blandien„ tium fallaciam damnet. Quis familia„ rium ſapienter Reges admonuit, ſi avi„ ditate æris infames ſunt, ſi nimio ve„ nationum ſtudio amittunt reipublicæ cu„ ram, aut cum libidinis exemplis infi„ ciunt ſeculum, vel inconſultis amicitiis „ publicam invidiam concitant? Labora„ mus etiam virtutum nomina his cupi„ ditatibus fœdare. Cura futuri, laborum „ aſſuetudo, comitas, liberalitas appel„ lantur. Nec vitia illa tantum, ſed et„ iam leviora in his adoleſcunt menda„ ciis. Imo cum recte quid ſapiunt, adeo „ fictos inveniunt & nimios plauſus, ut „ ſæpe (credite amici) pudore, qui ce„ teris aberat, onerati oculi multum mi„ hi tremuerint. Videbam neque pudere „ iſtos effuſiſſimæ fraudis, neque Princi„ pes indignari, quod ſibi tam procaciter „ illuderetur. Quantum a comœdia diſtat „ hic ludus; cum utrobique in os lau„ des quos apud te protervo contemtu „ tanquam vanos aut pueriliter captos de„ rides? Quod niſi maiorem regibus ge„ nium, quam qui populum informat, „ Dii dediſſent, quotusquisque ex his pla„ gis evaderet, quæ vel ipſa conſuetudi„ ne placent, quia naſcentium cunas cir„ cumdant, nec eas meminerunt ſibi po„ ni? ſed neque his periculis ſoli Reges „ infeſti ſunt: plerique regiis malis in „ privata fortuna laboramus. Reges ſu„ mus ſupplicibus, rurſusque Rex nobis, „ in cujus eſt manu, quod petimus. Hunc „ tentamus blanditiis, hunc illa vanitate „ conficimus; Ultro amantem tela qui„ bus percelli" Reges ſolent. Qui vero hoc adulandi ſtudium damnant, tales limites imperantibus ſuis præſcribunt, quos ius naturæ poſtulat. Non poſſum facere, quin adulatoribus exemplum *Helvidii Priſci* opponam, de quo EPICTATUS *lib. I. diſſ. c.* 1. ita: *cum præmiſiſſet ad eum Veſpaſianus, ne ingrederetur ſenatum; reſpondit: penes te eſt, ne me ſenatorem patiaris, quamdiu vero ſum, oportet me eo ingredi. Eſto, ſed cum ingreſſus fueris, ait Domitianus, taceas. H. ne me roga, & tacebo. D. ſed me oportet rogare. H. & me dicere, quod videtur iuſtum. D. ſed ſi dixeris, te occidam. H. quando ergo tibi dixi, me eſſe immortalem?*

(*p*) Concedo, hanc doctrinam inimicam eſſe *dominatui* & *tyrannidi*; aſt huic non ſcribo leges, ſed Reipubl. ſecundum leges naturæ conſideratæ. Neque vero quis mihi hoc ipſo imputabit, quod methodo Platonica mihi in idea fingam rempublicam, qualis non datur; id ipſum enim ex hactenus adductis concludi nequit. Explico iura naturæ publica, non mala publica; neque tamen his, ſi eveniunt, ſuos denego effectus, interim in fundamentis ab his abſtinendum duxi, ſimulque credidi, totum hoc caput potius referendum eſſe ad doctrinam *de obbligatione ſubditorum*.

(*q*) Imperantes omnia ſibi licere exiſtimant, quæ ſuo palato grata eſſe ſentiunt, quia eo magis affectibus indulgent, quo minus pœnam aliquam humanam vel reluctantiam timere debent, ſed libere agunt & ſuarum actionum ſoli ſunt iudices. Rarius hi, qui ferocius agunt, ad offi-

§. XVI. Et cum tam ampliſſimam poteſtatem non adſcribant imperantibus in aliis reipubl. formis, (*r*) inconveniens foret, ſoli Monarchiæ *illimitatam poteſtatem* adſcribere velle.

§. XVII. Facile autem evitabimus obiectionem HOBBESII, quam habet *tr. de cive c. VI.* §. 18. quod ſcilicet, ſi poteſtas imperantium limi-

officium & ſanam mentem redeunt, niſi forſan Dei judicio per calamitates & ægritudinem corporis in ſe deſcendere cogantur, exemplo Tulli Hoſtilii, de quo LIVIUS *lib. I. c.* 31. ita: *Ipſe* (Tullus) *longinquo morbo eſt implicitus, tunc adeo fracti ſimul cum corpore ſunt ſpiritus illi feroces, ut qui nihil ante ratus eſſet minus regium, quam ſacris dedere animum, repente omnibus magnis parviſque ſuperſtitionibus obnoxius degeret, religionibus etiam populum impleret vulgo iam homines unam opem ægris corporibus relictam, ſi pax veniaque ab Diis impetrata eſſet, credebant.* Privati ut plurimum affectus ſuos ſupprimere debent, & quidem *metu pœnæ*, qui a Principe abeſt. Eo proniores itaque ſunt in omnia mala, quo magis hæc legitimantur ſub ſpecie *juris* alicujus, quia licet per ſe libere ad talia inclinent, tamen ambitionis ratio facit, ut eo citius talia agant, quando habent *prætextum iuris*, a quo abſtinuiſſent, ſi iniquitas illis ob oculos poſita fuiſſet. Si *ambitioni* indulget, jura ſua exinde dijudicabit. Si *avaritiæ*, ſubditorum opes ad ſe rapiet, eos ſervos eſſe credet. Si *luxurioſus*, & tunc luxuriæ iura ſua accommodabit. Quæ vero inde calamitates publicæ! Germania in provinciam eſſet redacta, ſi barbari, inquit FLORUS *lib.* 4. *c.* 12. *n.* 22. *tam noſtra vitia quam imperia ferre potuiſſent.* Idem de Britannis aſſerit TACITUS *in Agric. c.* 13. *Ipſi Britanni delectum & tributa & iniuncta imperii munera impigre obeunt, ſi iniuriæ abſint, has ægre tolerant.* Porro de Friſiis id *lib.* 4. *annal. c.* 74. notanter ait: *Friſii pacem exuere, noſtra magis avaritia, quam obſequii impatientes.* Denique quando Doctores tam illimitatam poteſtatem principi tribuunt, haud memores ſunt, ſibi cum ejusmodi perſonis rem eſſe, quæ hac doctrina abuti ordinarie ſolent. Depingam hoc verbis CÆSARINI FURSTENERI, qui *de ſupremate c.* 11. *inf.* ita ait: „ Imperia ergo „ Hobbeſiana neque apud moratiores gen- „ tes, neque apud Barbaros extare arbi- „ tror, neque poſſibilia neque optanda „ cenſeo, niſi illi, penes quos ſumma re- „ rum eſſe debet, angelicis virtutibus pol- „ leant; tamdiu enim homines retinendam judicabunt propriam voluntatem, „ ſuæque ſaluti, prout optimum videbi- „ tur, conſulent, quamdiu de Rectorum „ ſumma ſapientia & potentia perſuaſi „ non erunt, quod ad perfectam volun- „ tatis reſignationem neceſſe eſſe. Lo- „ cum ergo demonſtrationes Hobbeſianæ „ in ea tantum Republica habent, cujus „ Rex Deus eſt, cui ſoli tuto per omnia „ confidi poteſt. „ Idem confirmat AUTOR *du gouvernement civil.* ajens: *la Monarchie abſolute, qui ſemble eſtre conſiderè par quelques uns comme les ſeul gouvernement, qui doive avoir lieu dans le monde, eſt, a vray dire, incompatible avec la ſocietè civile, & ne peut nullement eſtre reputeè une forme de gouvernement civil*, quod de regulati & ſana republ. intelligendum eſſe credo.

(*r*) Differentiæ rationem quidam exinde petunt, quod *Regnum* omne ſit *imperium herile*, imperans *dominus* & ſubditi *ſervi* quemadmoum hoc ſenſu Romani Porſennæ obiiciebant, *non in regno populum Romanum, ſed in libertate eſſe.* LIVIUS *lib. II. c.* 15. Verum hoc petit id, quod eſt in principio. Salomonis imperium certe non erat herile; quod autem regna degenerent in conditionem herilem, fit *ex accidenti*. Fatetur ipſe HOBBES *tr. de cive c.* 10. §. 8. libertatem ſingulorum non minorem eſſe ſub Monarchia, quam ſub populo, quæ ſi de eo, *quod fieri debebat*, capiuntur, bene ſeſe habent, ſi vero de *praxi communi*, dubia ſunt. Nam non raro idem vitium, quod in *illimitata*

mitaretur, (*s*) neceſſe eſſet, ut id fieret a *maiori poteſtate*: nam id utique negari nequit, cum legis naturæ auctor eisdem limites ponat. Deinde vero ex *nuda promiſſione* & *pacto* poſſunt quoque huiusmodi limites oriri, licet paciſcentes ſint impares.

§. XVIII. Neque juvant HOBBESIUM dicta S. Scripturæ (*t*) pro abſoluto imperio adducta, *in c. XI.* §. 6. quæ partim de obligatione ſubditorum ad iniqua etiam ferenda obſtrictorum, partim de poteſtate legitime & intra terminos exercita intelligi poſſunt, partim etiam aliena ſunt.

§. XIX.

---

ta poteſtate unius deprehenditur, in populasi quoque deprehendimus. Eleganter LIVIUS *lib. XXIV. c.* 25. plebis mores depingit. *Hæc natura*, inquit, *multitudinis eſt*, *aut ſervit humiliter*, *aut ſuperbe dominatur*, *libertatem*, *quæ media eſt*, *nec ſpernere modice*, *nec habere ſciunt*: *& non ferme deſunt irarum indulgentes miniſtri*, *qui avidos & intemperantes plebeiorum animos ad ſanguinem & cædes irritent*. Sicuti vero hæc in multitudine indomita omnes reprobant, non pro *jure vero* habent, ita nefas foret, ad jura imperantium talia proprie referre.

(*s*) Tota vis argumenti dependet ex illuſtratione ejus, quid ſit *limites ponere*. Scilicet denotat *poteſtatem alicujus ita circumſcribere & reſtringere*, *ne nimium poſſit excedere*. Sic poteſtas dominorum in ſervos conſtricta eſt ex conſtitutione ANTONINI PII. *in* §. 2. *de his qui ſui vel al. jur. ſunt*. Reſtringitur autem poteſtas alicuius vel *lege* vel *pacto*, eoque vel *expreſſo* vel *tacito*; illa vel *naturali* vel *civili* ſeu *humana*. Utroque modo limites recipit poteſtas regia: (1.) *pacto* cum ſubditis inito, quo pertinent leges fundamentales, quibus ſæpe imperans promittere debet, *quid facere non poſſit*, imo & huc pertinet ipſum *pactum primævum*, per quod ſubditos in ſuam recepit ſubjectionem, & eis ipſo facto tranquillitatem & ſecuritatem promiſit, quo ipſo ſibi ipſi limites poſuit, imo ponere debuit. Quod pactum licet ſemper in ipſa imperii ſuſceptione lateat, tamen quibusdam populis ſolenne fuit etiam imperantes ſuos juramento ad hoc adſtringere. De Tartarorum regum renunciatione ſolenni ſingulatia adducit BODINUS *de republ. lib.* 1. *c.* 8. Antiqui reges Francorum jurare debebant hoc modo: *juro ego per Deum omnipotentem ac promitto*, *me juſte regnaturum*, *judicium*, *æquitatem ac miſericordiam facturum*. BODIN. *cit. l.* In hac formula illud ipſum promiſerunt, quod tacite omnes imperantes in ſuſceptione imperii promittunt. (2.) *Lege* non quidem humana ſed naturali. Argumentum Hobbeſii tantum oſtendit, quod non poſſit limites accipere ex *lege* humana *proprie dicta*, quod concedimus; ſed ſupereſt *lex naturæ*, a qua limites accipit. Dicis, tales limites deſtituti ſunt *obligatione coactiva*, ergo inutiles: hoc vero eſt quod nego. Nam licet illud, quoad ſubditos, hoc ſenſu verum ſit, ut principis poteſtatem per reſiſtentiam non poſſint reducere ad ſuos limites, tamen quando doctrinam de *poteſtate principis* ſecundum fundamenta juris examinamus, omnino hi limites oſtendunt, quid princeps facere poſſit, & ſic in hac limites tales non ſunt diſſimulandi, ne principes plane exleges faciamus. Sic quando imperans conſulit peritos, an hoc facere poſſit? iniquum foret, ſi ex principio de abſoluta poteſtate quis vellet reſpondere, principem hoc facere poſſe, quod tamen ex Hobbeſianiſmo fluit.

(*t*) Adducit (1.) locum *Matth. XXIII.* 2. ubi captat verba: *Omnia itaque*, *quæcunque dixerint vobis*, *ſervate*. Verum hic locus non agit de *imperio civili*, ſed tantum de *obſequio erga Doctores*, quales erant Scribæ & Phariſæi. Deinde ſub voce, *omnia*, complectuntur illa, quæ *in lege Moſaica* erant comprehenſa, & ita hæc obe-

§. XIX. Neque denique doctrinam de *legitima poteſtate imperantium* evertere poteſt inductio tot exemplorum (*u*) a Monarchiis abſolutis petitorum, cum exempla factum non legitiment, ſed tantum oſtendant, miſerrimam fuiſſe non raro ſubditorum conditionem ſub Monarchiis, nec tantam ineſſe regnis excellentiam præ aliis rerumpubl. formis, quam ſibi ſuaviter fingere ſolent.

§. XX. Cum itaque illi ipſi, qui pro *illimitata poteſtate* pugnant, concedere neceſſum habeant, imperantem ligari *lege naturali*, neceſſario quoque concedere debent, poteſtatem ejus eſſe concluſam intra terminos *juris*

obedientia erat reſtricta ad terminos legis Moſaicæ. Neque obſtat, quod dicatur, quia ſedent *ſuper Cathedram Moyſis* h. e. *principis civilis*, nam *cathedra Moyſis* vel denotat *officium Doctoris*, qualis etiam fuit Moyſes; vel *principis* ſeu *legislatoris*, qualem etiam repræſentavit. Jam ex ipſo contextu conſtat, Phariſæos & Scribas cathedram Moyſis tanquam *doctores* non vero tanquam *judices civiles*, obtinuiſſe. Poſito vero, quod loquatur Chriſtus de imperio civili, tamen ex voce *Omnia* non evincitur abſolutum imperium, quia Salvator ſubjungit ſtatim: *ſed ſecundum opera eorum ne agatis*. Deinde allegat locum *Rom. XIII.* 1. ex quo infert, poteſtates, quæ erant tempore PAULI fuiſſe approbatas a Deo, omnes autem imperantes eo tempore fuiſſe abſolutos. Verum reſpondeo: (1.) PAULUS unice loquitur *de obligatione ſubditorum*, non *de illimitata poteſtate* imperantium: (2.) loquitur *in theſi* de poteſtate divinitus ordinata, quæ non alia eſſe poteſt, quam quæ ordini Dei inſervit; (3.) non in genere de poteſtate *ſumma* agit, ſed etiam de *ſubalterna*, quam illimitatam fuiſſe, nemo afferet. Eundem in ſenſum accipit locum ad *Tit. III.* 1. *Matth. XXII.* 21. Illud vero ſane ridiculum eſt, quod putet, CHRISTUM quoque talem abſolutum Regem ſe geſſiſſe, *Matth. XXI.* 2. dum præcepit diſcipulis, ut aſinam ad ſe adducerent, quod *jure dominii* ſive *regis judæorum* feciſſe videretur, cum *tollere ſubditis bona ſit regis abſoluti*. Quomodo vero in *ſtatu humilitatis* agere potuit regem? deinde nequidem abſtulit aſinam domino invito, ſed commodato ſine dubio habuit. Ex V. T. loca quæ allegat, itidem valde contorta ſunt, ubi pleraque ſe reſolvunt in obligationem ſubditorum, de qua hic non eſt quæſtio. Huc pertinet locus *Joſ. I.* 16. *Deut. V.* 27. ubi rurſus quoque captat verba; *Omnia, cuncta*; quæ tamen juſta interpretatione adjuvanda ſunt, ne ad iniqua trahantur, alioquin enim cum Apoſtolis potius Deo eſt obediendum quam hominibus. De jure regio 1. *Sam. VIII.* quod itidem pro ſe allegat, ſupra jam actum.

(*u*) Video ſæpe HOBBESIUM ad *mores plerorumque regum* provocare: neque in eo errat, cum ſupra jam dictum, reges non raro magis afflixiſſe ipſam Rempubl., quam in alia forma fieri ſolet. Nemo inter imperantes ad mentem Hobbeſii jura imperii ſui illimitati tueri rectius videtur, quam Moſcovitarum imperator. Ita enim REINOLD. HEIDENSTEIN *lib. I. de bello Muſcovit. Muſcovitæ*, ait, *leges quibus utuntur, paucas admodum habent, eamque fere ſolam, ut principis voluntatem pro lege obſervent, de eo ita illis perſuaſum eſt, per principem tanquam interpretem Deum ſecum conjungi, ac prout de Deo meriti ſint, ita principem vel benignum vel aſperum in ſe eſſe, itaque voluntati ejus non ſecus ac divinæ, ſeu turpia ſeu honeſta, ſeu mala, ſeu bona jubeat, omnibus in rebus parendum pro fidei decreto habent, illeque vitæ & necis omniumque rerum ſummam in ſuos poteſtatem obtinet, unus omnibus rebus ſumma cum poteſtate præeſt, ſolus omnia imperia adminiſtrat &c.* Huiuſmodi imperanti non *lex naturæ*, ſed *voluntas* pro lege eſt. Quid dicam de aliis imperiis? De rege Perſarum PLUTARCHUS *ad præfect. indoct.* refert, *quod omnes pro ſervis habuerit, excepta ſua uxore*

iuris naturalis, (*x*) adeoque illa omnia agere non poſſe, quæ iuri naturæ repugnant,

§. XXI. Atque in eo nunc concordant apertæ ſacræ litteræ, quæ *Deut. XVII.* 14. *ſeqq. jus regium* (*y*) plane diverſum deſcribunt ab illo, quod habetur 1. *Sam. VIII.*, cum hic limites poteſtatis exacte ponantur, ex quibus judicari poſſit, an poteſtas *legitime* exerceatur, nec ne?

§. XXII.

---

uxore, *cuius maxime debuit eſſe dominus*. Exempla probant mores, ſed jus ſecundum leges naturæ conſideratum non probant. Si excipias regnum DAVIDIS & SALOMONIS & nonnullorum aliorum, reliquorum poteſtas præſertim orientalium plerumque fuit Tyrannica, & inde forſan eveniſſe credo, quod quidam inanem crediderint differentiam inter *Tyrannum* & *regem*. Si cauſam quæris, quod plerique tam male regnaverint, recte reſpondent prudentiores, quod obedire & parere antea haud didicerint. Sic enim Solon apud LAERTIUM *lib.* 1. *c.* 60. *Impera*, *ubi prius didiceris parere*. *Regi enim cum didiceris*, *ſcies regere*, & ISOCRATES *in Nicocle*, *ubi didicerint obedire*, *multo commodius poterunt imperare*. Unde PLUTARCHUS de Ageſilao prædicat, hoc ei profuiſſe ad rem in republ. bene gerenda, *veniſſe ad imperium non indoctum ſub imperio eſſe*. Denique & CICERO *lib.* 3. *de LL.* hoc etiam confirmat ajens: *Qui bene imperat*, *paruerit aliquando neceſſe eſt*, & *qui modeſte paret*, *videtur*, *qui aliquando imperet*, *dignus eſſe*. Qui nunquam paruit, nunquam ſibi limites præſcribi paſſus eſt, & ita inſtar indomiti equi poſtea agit, quod exempla tot tyrannorum docent.

(*x*) Concedit id quoque HOBBES *de cive c.* 13. §. 2. quod *officii eorum ſit*, *legi naturæ obedire*, ex quo recte concludit, *ſalutem ſubditorum ſummam debere eſſe legem*. Verum ita *illimitata poteſtas corruit*, vel ſaltem ex *iniquitate imperantium* ortum trahit. Veſpaſianus *inter initia imperii ad obtinendas iniquitates haud obſtinatus erat*, *donec indulgentia fortunæ* & *pravis magiſtris didicit auſuſque eſt*. TACITUS *lib. II. hiſtor.* En effigiem genuinam illimitatæ poteſtatis *a pravis magiſtris* & *iniquitate* depictam! Equidem pergit HOBBES: aliud eſt *jus imperantis*, aliud *officium ejus*, illud, quid facere *poſſit*, hoc, quid *debeat*, oſtendit. Neque in hoc contradico, ſicuti ab initio ſtatim dictum. In eo tamen remanet controverſiæ, *utrum poteſtas imperantis in doctrina de jure publico ſit attemperanda magis ad officium ejus*, h. e. *obligationem*, *an vero abſque obligatione conſideranda?* Prius, utique aſſerendum: cum enim maneat adhuc *vinculum humanitatis* inter ſubditos & imperantem, poteſtas ejus magis conſideranda erit ſecundum obligationem *juris naturæ*. Rara quidem hæc virtus imperantium, ſed eo magis urgenda, *ut non minus homines ſe*, *quam hominibus præeſſe meminerint*, id quod in Trajano laudat PLINIUS SECUNDUS *in paneg. ab init.* Licet vero hæc *obligatio interna*, & ita a *ratione juſti* ſeparanda videatur; hæc tamen eſt alius indolis, ex ipſo jure naturæ deſcendens, & *ex accidenti* tantum *imperfecta*. Bene AUTOR *tr. du gouvernement civil. c. VI.* §. 15. philoſophatur: *Un tel homme*, *quoy qu'il s'appelle Czar ou grand Seigneur*, *ou de quelque autre maniere*, *qu'on voudra*, *eſt auſſi bien dans l'eſtat de nature avec tous ceux*, *qui ſont ſous ſa domination*, *qu'il y eſt avec tout le reſte du genre humain*.

(*y*) In *alleg. textu* Moſes, quaſi e longinquo prævidens quod ſibi populus regem ſit poſtulaturus, regulas præſcribit, quomodo *jura regia* eſſe comparata debeant: (1.) *non alium eſſe eligendum*, *quam quem Deus electurus ſit*. Deus voluit ſalutem omnium, & imprimis populi Iſraelitici. Optimum ergo erat, ab eo petere regem, qui prodeſſe volebat populo. Ceteri reges plerumque per iniquiſſimas vias thronum occupaverant, & proinde magis tyranni, quam legitimi reges erant, adeo-

que

§. XXII. Hoc intuitu imperantes in ſacris dicuntur *vicarii Dei*, *Sap. VI*, 5. *Pſ. LXXXII. 6.* imo *Dei. Job. X.* 34. (ʒ)

§. XXIII. Huc quoque redit intentio eorum, quin in civitatem coiuere, & obſequium promiſere, quod non *illimitata*, ſed ad ſalutem & tranquillitatem populi *attemperata* [a] poteſtas eſſe debeat.

§. XXIV. Generatim autem ex lege naturæ tantum illa imperans poteſt

---

que hoc præcavere voluit Moſes (2) Præcepit, *ne eligeretur extraneus*, qui populum poſſet a Deo abducere, ſed potius ex populo Iſraelitico, qui ſcita, populo Judaico præſcripta, ſancte conſervaret & in praxin reduceret. Deinde *v.* 16. ſpecialia præcepta, tria vitia, per quæ omnia regna corrumpuntur, reſpicientia ſuggeruntur, (α) *ne multos aleret equos* ad nudam pompam: quo præcavere voluit nimiam *potentiam* ambitioni obnoxiam. (β) Deinde *voluptatem* præcavere ſtuduit eo præcepto, *ne multas uxores duceret*: & denique (γ) *avaritiæ* obicem poſuit eo ipſo dum vetuit, *ne argenti aurique copiam colligeret multam*, optime cognoſcens, regum mores corrumpi hiſce tribus vitiis, quibus & Salomoneum regnum tandem corruptum eſt. Subinde *v.* 13. *ſeqq* limites eidem ponit, quæ omnia ſimul ad officium regum judæorum, & eorum poteſtatem limitatam recte referri poſſunt.

(ʒ) Inde etiam recte vocantur *patres patriæ*, cum, indice Cyro, *nihil inter principem bonum & patrem bonum interſit*. XENOPH. *lib.* 8. *de inſtit. Cyr. ab init.* Notabile exemplum eſt in hiſtoria Theodorici Marchionis Brandenb adducta *tom. VIII. obſerv. Hall. obſ.* 16., qui cum a Vandalis, quibus imperitabat, tandem eſſet dejectus in miſeriam, dixiſſe fertur: *Excitavi ego iram Dei adverſus me, cum impoſui nimium operis populo meo, cujus me curatorem, non afflictorem, Deus conſtituerat.* Longe aliter Dio, qui apud PLUTARCHUM *in Dione p.* 962. *lit. b.* tale voluit eſſe Dionyſii regnum, *in quo moderatione & juſtitia velut parenti præſtanda benevole illi ſubiecti præſtarent*. Idem PLUTARCHUS *tom.* 2. *Apophthegm. p.* 182. *lit. c.* refert: *dicente quodam, omnia honeſta & juſta eſſe regibus, ſubjeciſſe Antigonum, omnino, barbarorum quidem regibus, nobis ſola honeſta pro honeſtis, ſola juſta pro juſtis habenda ſunt.* Tullius de ſe provocatione ad ipſum populum facta, apud DIONYSIUM HALICARNASS. *lib. IV. p.* 239. profitetur, *quod verſetur in populo non ſecus ac pater inter filios fuerit.* HERODOTUS *in Thalia* refert, Perſas dixiſſe, *Darium regem, quoniam res omnes quæſtui habebat, & conſtituit tributi ordinationem, fuiſſe inſtitorem: Cambyſem dominum, quia aſper & moroſus erat: Cyrum vero patrem, quoniam mitis erat, & omni ratione de iis mereri ſtudebat.* Unde & ERASMUS *de inſtit. princ.* huc reſpexit ajens: *Bonus princeps non alio animo debet eſſe in ſuos cives, quam bonus pater famil. in ſuos domeſticos. Quid enim aliud eſt regnum, quam magna familia, quid rex, niſi plurimorum pater?* & LIBANIUS *Orat.* 12. idem confirmat, aſſerens: *Oportet regem patri ſimilem eſſe.* Expreſſius SENECA *lib. I. de clement. c.* 14. *Hoc quod parenti*, ait, *etiam principi faciendum eſt, quem appellamus patrem patriæ, non adulatione vana adducti. patrem quidem patriæ appellavimus, ut ſciret datam ſibi poteſtatem patriam, quæ eſt temperatiſſima, liberis conſulens, ſuaque poſt illos ponens &c.* Hinc OVIDIUS Auguſtum eleganter admonet *lib.* 2. *Triſt.*

Tu quoque cum patriæ rector dicare, paterque,
Utere more Dei, nomen habebis idem.

Propterea hujus appellationis honor apud Romanos in magno pretio habitus fuit, ut non quibusvis imperatoribus, ſed *dignis* tantum tribueretur, & quidem *publico decreto*, *ut abſolutæ virtutis teſtimonium*, teſte APPIANO *lib. II. de bello civil. p.* 715.

(a) Appume SENECA *lib. I. de Clement.*

eſt, quæ non adverſantur *ſaluti totius corporis civilis*, (b) juxta vulgatum: *Salus populi ſuprema lex eſto*. Quæ autem huic adverſantur, ad illa agenda jus nullum habet.

§. XXV. In quo autem *ſalus reipubl.* ſita ſit, de eo quidem naturaliter ipſi imperantes judicant, interim tamen judicium ita comparatum eſſe debet, ut non primario privata commoda quærant, ſed ut toti reipubl. quoque bene ſit, [c] in cujus gratiam imperium exercent.

§. XXVI. Cum autem *ſalus populi* in eo conſiſtat, ut poſſint ducere vitam tranquillam & beatam, hinc [I.] imperanti commendata eſſe debet *cura circa diſciplinam publicam*, [d] ut *bonis moribus* imbuantur, & apti reddantur ad vitam civilem.

§. XXVII.

---

ment. c. 18. *Civium non ſervitus, ſed tutela principi tradita eſt.* Servitus illimitatam; tutela bene moderatam poteſtatem ſupponit.

(*b*) Optime CICERO *lib.* 8. *epiſt.* 11. *ad Attic.* ubi ita *ut gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, imperatori victoria: ſic huic moderatori reip. beata civium vita propoſita eſt, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit. Hujus enim operis maximi inter homines atque optime illum eſſe effectorem volo.* Expreſſius vero IDEM *lib. I. de Offic.* hoc ex doctrina Platonis illuſtrat, ajens: *Omnino, qui reipublicæ præfuturi ſunt, duo Platonis præcepta teneant, ut quicquid agunt, ad eam referant obliti commodorum ſuorum; alterum, ut totum corpus reipubl. curent, ne, dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant.*

(*c*) Equidem omnes homines ita comparati ſunt, ut privatam quærant utilitatem: quid ergo mirandum, ſi etiam in imperante valeat illud TACITI: *Privata cuique ſtimulatio, vile decus publicum?* Ah hoc ſi admittimus, non poteſt non reſpublica peſſime ſe habere. Nam; (1) ut ait LIVIUS *lib.* 20. *privatæ res ſemper offecere officientque publicis conſiliis*, & proinde recte monet CLAUDIANUS *in Honor.*

- - - *Conſule cunctis,*
Non tibi; nec tua te moveant, ſed publica vota.

PLUTARCHUS *in Galba p.* 1062. idem exemplo confirmat: *At Galba præ ſe tulerat, ſemper rempubl. ſe privatis anteferre rationibus ſuis.* Non itaque exemplis, ſed legibus indicandum erit. (2) Poſſunt homines, qui aliis ſpeciatim *jure perfecto* non ſunt obligati, intereſſe proprium ſequi, ut aliis injuriam non faciant, principes vero ſunt peculiariter per *pactum*, & ita *lege naturali* obligati, ut *communis utilitatis* rationem habeant, adeoque illam negligere nequeunt. Hoc intuitu Hadrianus ſæpe in ſenatu dixit: *ita ſe rempublicam geſturum, ut ſciret populi rem eſſe, non propriam.* SPARTIANUS *in Hadr. c.* 8. Denique (3) licet nulla reſpubl. ſit, in qua privata commoda ceſſent, ad minimum tamen hoc quoque curandum, ne cura ſalutis publicæ plane abjiciatur. Nam *eſt non modo ejus, qui ſociis & civibus, ſed etiam qui ſervis, qui multis pecudibus præſit eorum, quibus præſit, commodis utilitatique ſervire*, ut ait CICERO *lib. I. ad Q. fratr. epiſt. I.* Dum publico bene eſt, imperans quoque felix eſt, contra ſi patitur publicum, imperans quoque patitur. Hoc optime prævidit SALOMO, & hunc in finem in regni ſui primordiis preces unice ad Deum fudit, ut ipſius gratia populum ſibi comiſſum regere poſſet ſapientia & ſingulari cura, 1. *Reg. III.* 7. *ſeqq.*

(*d*) Curam circa diſciplinam eo magis ſibi princeps vindicabit, quo ineptiores plerumque homines ſunt ad vitam civilem. THEODOSIUS & VALENTINIANUS in *epiſt. ad Cyrillum*, a RICHERIO *lib.* 1. *hiſt. concil. gen. c. VII.* 1, 2. relati

hanc

Digitized by Google

hanc rem ſibi curæ cordique eſſe teſtantur. *In omnibus fere*, ajunt, *ſubditorum noſtrorum commodo intenti, unum hoc perpetuo urgemus, contendimusque ſedulo, ut pie religioſeque privatim vivant omnes, & ut pios decet in republica verſentur univerſi*. Hinc eſt cura circa Scholas, Eccleſias, inſpectio in eos, qui Eccleſiis præſunt, & ex hac *cura* ſeu *obligatione* jura plura naſcuntur ſuo loco plenius tradenda. Quocirca prohibere & impedire illa debet, quibus mores corrumpi poſſunt, multum enim in bene formatis moribus civium ſitum eſſe conſtat. In hunc finem in pluribus rebuspubl. *cenſura morum* introducta eſt, maxime in iis nævis neceſſaria, qui pœnis nequeunt evelli, & *tamen velut diutinis morbis ægra corpora ex ſeſe gignunt*, ut ait LIVIUS *lib. XXIV. c.* 18. De Ageſilao, refert XENOPHON. *in Orat. de illo p. m. 668. quod Græciam demum potentem fore exiſtimaverit, ſi Græci frugi eſſent*, PLAUT. *in Perſ. Act. IV. Sc.* 4. *Si incolæ bene morati ſunt, pulchre munitum* (oppidum) *arbitror*. Eundem in ſenſum Mecænas ad Auguſtum apud DIONEM *lib.* 55. diſſeruit: *Neque timueris, ne quis bene educatus inſtitutusque conſilium convellendi ſtatus publici ſit initurus, quinimo id a nulla diſciplina formatis & a flagitioſis timendum eſt. Hi enim facillime eo adducuntur, ut turpiſſima & peſſima queque in ſe & alios ſtatuant*. Cum itaque ab integra educatione puerorum ſalus reip. dependeat, juvat imprimis exemplo integræ vitæ illos docere, quod Lacædemonii obſervaſſe leguntur apud XENOPHON. *de republ. Spartan. Lacædemonii*, ait, *vitæ inculpatæ exemplo pueros ſuos docebant*: quod in *ſeqq.* declarat. Ab hac cura ſingulari circa diſciplinam & mores ſubditorum laudat XENOPHON *lib. I. Cyropæd. p.* 3. *lit. c.* leges Perſicas, ajens: „ Legum Perſicarum principalis cura eſſe videtur, id efficere, quod bono publico maxime conducat. Non enim inde faciunt initium, unde quam plurimis in civitatibus leges exordiuntur. Nam pleræque civitates cuivis educandi liberos ſuos, qua ipſa viſum ratione fuerit, poteſtatem faciunt, atque ipſis etiam provectioribus vivere ſui ex animi ſententia permittunt. Deinde edicunt, ne quis clepat, ne rapiat, ne per vim domum in aliquam irrumpat, ne quem per injuriam pulſet, adulterium ne committat, magiſtratus imperio parere ne detrectet, atque his itidem alia conſimilia. Quod ſi quis horum aliquid transgrediatur, pœnæ propoſitæ ſunt. At vero Perſicæ leges hoc antevertentes primum procurant, ne prorſus ejuſmodi cives ſint, qui pravi alicujus fœdive facinoris libidine ducantur. Atque hoc hujuſmodi quadam ratione procurant. Eſt apud eos forum, quod liberum vocant, in quo quum regia, tum curiæ magiſtratuum ceteræ ſunt exſtructæ. Hinc & res venales, & nundinatores, & clamores horum ac inſolentiæ alium in locum rejectæ ſunt, ne horum turbulenta confuſio cum decoro illorum ordine, qui ſunt inſtituendi, permiſceatur. Forum hoc ad curias ſitum, quatuor in partes eſt diviſum. Earum prima pueris eſt attributa, puberibus altera, tertia plenam adeptis ætatem viris, quarta militares annos egreſſis. Et ex lege ſinguli ſuis in locis adſunt, pueri quidem, & ætatis maturæ viri, primo diluculo: Seniores vero ubique commodum eſt extra ſtatos dies, quibus oportet eos adeſſe. Puberes etiam propter curias cum armis gymnicis exilibusve dormiunt, maritis exceptis, quorum præſentia ne quidem requiritur, niſi denuntiatum fuerit, ut adſint, nec honeſtum, hos abeſſe ſæpius. Harum partium cuique duodecim ſunt præſides, quod Perſarum natio totidem in tribus ſit diſtincta. Præſunt autem pueris delecti quidam ex Senioribus, qui eos effecturi quam optimos videantur. Ephebis item de virorum ætatis integræ numero lecti quidam, qui hos reddituri optimos exiſtimentur. Viris etiam maturæ jam ætatis præficiuntur, qui tales reddituri putentur, ut potiſſimum ſibi præſcripta, & a magiſtratu ſummo imperata præſtent. Ne ſenioribus quidem ſui præfecti deſunt, quippe quod his etiam qui præſint, deliguntur, ut & ipſi officium faciant. Ita nos etiam illa commemorabimus, quæ cuilibet ætati præſtanda legum ex præſcripto ſunt, ut, qua cura ſtudioque efficiant, quo cives optimi ſint, magis etiam pateat. Pueri ergo magiſtrorum domos frequentando in diſcenda juſtitia verſantur, &

§. XXVII. (II.) Facultates civium magis promovendæ, (*e*) quam diminuendæ, & omni ſtudio curandum, ut ſemina *odii* & *diſcordiarum* tollantur (*f*)

§. XXVIII. (III.) Ab *æxternis hoſtium inſultibus* legitime ſunt defendendi: interim pax, quantum fieri poteſt, magis ſervanda, quam tot ſubditorum ſanguine paranda. (*g*)

§. XXIX. (IV.) Permittendum, ut ſubditi *innoxia* utantur & fruantur *libertate*, (*h*) quantum ſalus publica hoc permittit.

§. XXX.

„ ajunt, ad hoc ſe non aliter itare, atque ſoleant apud nos, qui literis operam daturi ſunt. Horum autem præſides maximam diei partem jure dicendo conterunt. Nam & inter hos pueros nihilominus ac inter viros, mutuæ criminum accuſationes exiſtunt furti, rapinæ, vis illatæ, doli, convitii & aliorum, quæ accuſari ſolent. In illos autem, quos intelligunt talis alicujus injuriæ reos, animadvertunt. Eos etiam plectunt, quos per injuriam accuſare comperiunt, judicem vero dant de illo quoque crimine, propter quod inter homines odia mutua potiſſimum exiſtunt quum poſtulationes in judiciis de eo minime fiant, nempe de ingratitudine. Itaque ſi quem intellexerint gratiam non referre, quum poſſit, in eum etiam valde animadvertunt. Nam ingratos homines] imprimis, nulla Deum cura, nulla parentum patriæ amicorum adfici arbitrantur. Quia & impudentia potiſſimum ingratitudinem comitari creditur, quod hæc una omnium eſſe maxima dux ad turpiſſima quæque videatur. Præterea pueros ad temperantiam condocefaciunt. Plurimum vero ad hanc diſcendam confert, quod ipſos etiam ſeniores toto die temperantes ac moderate vitam agere vident. Addunt præcepta de præſtanda magiſtratibus obedientia, quam ad rem multum confert, quod & ſeniores enixe vident magiſtratibus obtemperare. Docent eos & ventris ac potus abſtinentiam, nec parum ad hoc adfert adjumenti, tum quod ſeniores quoque prius ventris cauſa diſcedere vident, quam ſuis a præſidibus dimittantur, tum etiam, quod apud matrem pueri non paſcuntur, ſed apud magiſtrum, poſtquam id præſides eis ſignificant. Adferunt autem domo panes quidam ad cibum, naſturtium vero ad obſonium, itemque ampullum, ut ſi quis ſitiat, e præterfluente hauriat. Ad hæc arcum tendere, ſagittis & jaculis ferire diſcunt. Exercent autem in his ſe pueri uſque ad ſextum ſeptimumve ac decimum ætatis annum, a quo jam tempore ad ephebos abeunt, qui hoc rurſum modo vivunt. Decem annis poſtquam e pueris exceſſerunt, ad curias ſomnum capiunt, ut dictum eſt, quum civitatis cuſtodiendæ tum exercendæ temperantiæ gratia: nam hæc potiſſimum ætatis requirere curam videtur. Iidem interdiu quoque magiſtratibus utendos ſe præbent, ſi qua in re ipſorum opera publica deſideretur &c.

(*e*) Recte DION. HALICARNASS *lib.* 2. *H. R.* cenſet, *omnem civitatem, quæ ex multis familiis conſtat, tunc florere, cum privatorum res florent, & contra magnis tempeſtatibus agitari, cum res uniuscujusque privati ſe male habent.*

(*f*) Hoc inprimis in legibus attendendum. Tyrannorum eſt, nutrire odia civium, ne poſſint contra eos conſpirare. De Juliano refert AMMIANUS MARCELLINUS *lib.* 22. *c.* 7. quod ſtudio diſſenſiones Chriſtianorum aluerit, *quod ideo*, ait, *agebat obſtinate, diſſenſiones augente licentia, ne timeret unanimantem poſtea plebem.*

(*g*) De hoc dicetur plenius *capite ſeqq.*

(*h*) Hoc etiam agnoſcit HOBBES *de cive c.* 13. §. 6. ne ſcilicet plane in ſervilem detrudantur conditionem. Ducuntur & trahuntur homines ordinarie ad aliquam libertatem, quam ſi in totum amittunt

per

§. XXX. (V.) Non eſt extendendum imperium ad illa, quæ imperium non recipiunt, quæ magis ſuadenda (*i*) quam imperanda.

§. XXXI. Præterea etiam reſtringi poteſt poteſtas imperantis per *pacta* (*k*) inita cum ſubditis, tempore delati imperii, ad quæ ſervanda obligantur ex lege naturæ. Hinc origo *legum fundamentalium* (*l*).

§. XXXII. Ex his pactis fundamentalibus oritur *obligatio*, ut ſecundum illa imperans regimen inſtituat, quamvis ſubditis exinde nullum jus naſcatur, exigendi *perfecte* (*m*) id a principe, ſi contra faciat.

§. XXXIII. Neque effectus *nullitatis* ſemper ſequi poteſt, quia annullandi jus ſubditis non eſt relictum, (*n*) quamvis ſucceſſor illud recte pro nullo declarare poſſit, tanquam contra leges actum, ſive clauſula annullatoria ſit adjecta, ſive non.

§. XXXIV. Non tantum autem illa ad leges fundamentales referenda, quæ *expreſſo pacto* ſtabilita, in ſcriptis conſervantur; ſed etiam quæ antiquitus conſtituta per *traditionem conſtantem* (*o*) ad poſteros tranſlata, & Uſu conſtanti obſervata fuere, licet *certa ſcriptura* non conſtent.

S 2 §. XXXVI.

---

per tot legum reſtrictiones, maximis obnoxia eſt periculis reſpubl. Nitimur omnes in vetitum. *Malum ergo eſt habere principem, ſub quo nihil ulli liceat, pejus tamen eum, ſub quo omnia omnibus*. DIO *in Nerva lib.* 68. Miſerrima erat populi Judaici conditio ſub Ægyptiorum regibus, ſub quibus duriſſime premebantur, qui proinde in reprobum ſenſum dati juſtiſſimas dabant pœnas. Huc pertinet etiam ambitioſa reſponſio Jeroboami ad populum Judaicum 1. *Reg. XII.* 4. *ſeqq.* ex qua ſane inſignis imprudentia elucescit. Optime SENECA *lib.* 1. *de clement. c.* 24. *remiſſius imperanti melius paretur*. E contrario *nulla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu, poſſit eſſe diuturna*, ut ait CICERO *lib.* 2. *Offic.*

(*i*) De hoc agetur *cap.* 10.

(*k*) Ægre hæc admittit HOBBES, putans, principem non obligari poſſe, cum non adſit cui obligetur; populum enim, ſtatim ac ſe poteſtati imperantis ſubjicit, deſinere eſſe *perſonam moralem* ait. Verum, deſinit quidem populus eſſe *libera* perſona *inter gentes*, cum e ſtatu *naturali* in *civilem* tranſeat, ſed inde non ſequitur, populum ita fieri *non ens*, uti ſervi apud Romanos: manet populus perſona moralis intuitu imperantis, ſed intuitu aliarum gentium princeps populum & totam rempubl. repræſentat. Sicuti vero in privatis promiſſionibus, ita quoque hujusmodi pactis tacita ſemper ſubeſt conditio *rebus ſic ſtantibus*. *Omnia eſſe debent eadem*, inquit SENECA *lib. IV. de benef. c.* 35. *quæ fuerant cum promitterem, ut promittentis fidem teneas.* conf. ID. *cit. l. n.* 39.

(*l*) Ex his pactis originem trahunt *leges* rerumpubl. *fundamentales*, ex quibus deinceps conſtruitur *jus publicum particulare*, quod proinde in eis quoque rebuspubl. eo magis excoli ſolet, ubi hujuſmodi leges plurimæ occurrunt, uti Germani ſuo exemplo teſtantur. Hæc ubi deficiunt, ſolum *jus publicum univerſale* negotia publica dirigit.

(*m*) Non itaque cum nonnullis inferendum, ac ſi imperans contra pacta agens ſuo imperio cadat, neque enim eſt, qui eum privare poſſit imperio. Neque poteſt a ſubditis adigi, ut pactum ſervet, ſed ſi frangat fidem, præter tolerantiam ſubditis nihil supereſt.

(*n*) Patet hoc per ſe ex defectu juris reſiſtendi. Aliud in *fœdere ſyſtematico*, ubi ſupereſt æqualitas inter confœderatos, & ita quoque *jus reſiſtendi*.

(*o*) Sicuti lex quælibet, ita pactum quoque ad ſui naturam non præciſe requirit

§. XXXVI. Quin etiam nonnulli ſunt, qui putant, per *pacta tacita* cum ſubditis inita poſſe inſtituta quædam determinari in republ. quæ inde colligunt, ſi per *longam obſervantiam* aliquid diu *eodem* ſemper *modo* obtinuit, de quo tamen merito dubito. (*p*)

PAR-

rit *ſcripturam*. Sufficit, ſi aliter de eo conſtet, quamvis ſecurior modus pacta ſeu leges fundamentales conſervandi *ſcriptura* ſit, præſertim ſi pacta perpetuum ſint habitura valorem, uti leges fundamentales. Inter illos modos *memoriam antiquorum inſtitutorum conſervandi* eſt quoque *traditio* conſtans, ſi quaſi de manu in manum illa a majoribus poſteris tradita fuere, qualis modus tunc præſertim obtinere debuit, ubi nullus adhuc ſcripturæ uſus fuit, quem demum tempore Moſis cœpiſſe multi arbitrantur. Apud Germanos antiquos ſerius eundem invaluiſſe conſtat, atque adeo hi leges ſcriptas haud agnoverunt, ſed ad exemplum Lacedæmoniorum magis ea, quæ pro legibus obſervabant, memoriæ *per carmina* mandabant, donec, cognito uſu ſcripturæ, leges quædam ſcriberentur, quo ipſo tamen omnia vetera inſtituta in ſcripturam haud fuerunt redacta, ſed potius *continuata traditione* in poſteros derivata, tum quæ privata, tum quæ publica negotia reſpexere. Inde RADEVICUS *lib. I. de geſt. Frider. c.* 16. ait: *Duo ſunt, quibus noſtrum regi debet imperium: leges ſanctæ imperatorum, & uſus prædeceſſorum & patrum noſtrorum.* Atque hujusmodi leges publicas *traditas* adhuc hodie in noſtro imperio deprehendere licet, & quamvis alii pactum *tacitum* hic ſupponere malint, tamen juxta indolem reipubl. antiquæ Germaniæ convenientius videtur, *inſtitutum expreſſum* ibid. ſupponere, licet de modo & auctore ſeu prima origine non ſemper conſtet; ipſa vero traditio antiqua non eſt modus leges ejusmodi publicas introducendi, ſed *medium* tantum aliquod easdem conſervandi. Vocari alias ſolet, *das alte Herkommen*, vel etiam *das Reichsherkommen*. Unda etiam vulgo *obſervantiæ* nomine venit. Rectius *traditionis* voce utitur CAROL. IV. in *A. B. c.* 28. §. 5. his verbis: *Ex clariſſimis relationibus & traditionibus antiquorum illud a tempore, cujus contrarii jam non habetur memoria, per eos qui præceſſerunt feliciter, eſſe jugiter obſervatum.* vid. diſſ. *de obſerv. eccleſ.* & *diſſert. prælimin. ad Petrum de Marca de Concord. Sacerd. & Imp.*

(*p*) Equidem illud non nego, poſſe etiam imperantem tacite ſuum conſenſum ipſo facto declarare; an vero ex conſtanti obſervantia & exercitio ſe ipſum adſtringere voluiſſe credendus ſit, ad hæc vel illa negotia eodem modo in poſterum exercenda, illud ipſum eſt, de quo merito dubito. Omnia, quæ imperans in republ. reſpectu ſuorum ſubditorum agit, ex *mera libertate* vel *jure imperii* agit. Nec credendum eſt, quod ſe facile ad certa inſtituta proprio marte alligare voluerit, id quod communiter inclinationi eorum, qui imperant, adverſatur. *Prudentiæ regulæ* quandoque a principe prudente poſtulant, ut ſe ad mores ſubditorum ſuorum accommodet, quo magis amorem populi cui præficitur, ſibi conciliet, atque adeo inſtituta ab anteceſſoribus recepta continuet. Animos Parthorum a ſe alienavit Vonones, quod, repudiatis patriis moribus, ſecundum Romanos viveret, *diverſus a majorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum cura; quotiens per urbem incederet, lecticæ geſtamine, faſtuque erga patrias epulas. Irridebantur & Græci comites ac viliſſima utenſilium anulo clauſa, ſed promti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia, & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.* TACIT. *lib.* 2. *annal. ab init.* Neutiquam tamen ex *juſtitiæ regulis* ad hoc ipſum obſtrictus erit, nec ſtatim ex hoc vel illo *ordine*, ex libertate mera recepto & inſtituto, imperans ſe ſubditis obligaſſe dici poteſt. Loquor vero de *meris ſubditis*: alias ſicuti in aliis collectionibus hominum, ita quoque inter eos, qui *nexu ſyſtematico* vel *expreſſo* vel *tacito* continentur, ex diuturna & conſtanti obſervantia jus naſci poſſe perſuaſiſſimum habeo.

Digitized by Google

PARTIS SPECIALIS
LIBER II.
DE
JURIBUS SUMMI IMPERII.
CAP. I.
DE
JURIBUS IMPERANTIUM CIRCA PUBLICAM SECURITATEM EXTERNAM.

§. I. Securitas publica naſcitur, ex pace *externa* & *interna*. (*q*) Cum vero pax *externa* per vim hoſtium, & bella maxime turbetur, unicum fere medium illam redintegrandi quærendum in *legitima defenſione*.

§. II. *Vim* itaque *externam* imminentem, vi oppoſita, juſte imperans repellit; ex quo JUS BELLI (*r*) hoc quoque ſenſu fluit: nam alias imperans illud quoque habet, intuitu aliarum gentium ex ratione *ſtatus naturalis* & *libertatis*, in quo eſt conſtitutus.

§. III.

(*q*) Interna conſiſtit in optima *unione* civium inter ſe; externa reſpicit *ceſſationem omnis hoſtilitatis*, a vicinis populis metuendæ, quæ extra civitates raro habetur; per reſpublicas autem optime conſervatur & redintegratur. *In hæc enim principatus conſtituti ſunt, ut saluti ſubditorum conſulatur, ne invicem aut ab exteris injurias accipiat*, ait Livia ad Auguſt. apud DION. *lib.* 55. Quorſum etiam reſpexit ARISTOT. *Polit.* 6. *Duo ſunt*, ajens, *quibus omnis reſpubl. ſervatur, in hoſtes fortitudo & domi concordia*. Et Claudius apud TACITUM *lib. XI. annal.* felicitatem reipubl. ex eo prædicat, quod *ſolida domi quies* (ſeu pax interna) *& adverſus externa floruerit*. De Numa Pompilio refert DION. HALICARNASS. *lib. II. in f.* quod *ejus opera & induſtria neque inteſtina ſeditio civium concordiam diſſolverit, neque bellum externum de præſtantiſſimis illis & maxime admirandis inſtitutis civitatem dimoverit*.

(*r*) Debent imperantes ſubditis præſtare vitam tranquillam & ſecuram, quo ſenſu id Deo gratum eſſe aſſeritur 1. *Tim. II.* 1. 2. 3. immo inde, ſi quæ eſt belli inter Chriſtianos juſtitia, hæc ratio primario aſſumenda eſt. Cum enim Chriſtus magiſtratus & imperia non ſuſtulerit, defenſionem quoque eiſdem demandatam & pro ſalute ſubditorum exercendam tollere haud voluit. Quamvis itaque Chriſtus *patientiam* inculcaverit ſingulis, volueritque, ut non reſiſteretur malo, aliud tamen eſt, annon *ſinguli* injurias ſibi illatas patienter ferre debeant? quod affirmatur: aliud vero, annon imperans, cujus a ſingulis jam diverſa ratio eſt, commiſſum ſibi a Deo populum defendere debeat, ut poſſint du-

cere

Digitized by Google

§. III. Verum, ne jura inter gentes locum habentia confundamus cum *juribus publicis univerſalibus*, & aliena hic immiſceamus, notandum, aliter jus belli conſiderari extrinſece *reſpectu aliarum gentium*: aliter intrinſece *reſpectu ſubditorum & reipubl.*, cui imperans præeſt. (*ſ*)

§. IV. Secundum priorem conſiderationem jus belli ad *jus gentium* (*t*) ſpectat, & ex *ſtatu naturali* fluit, varioſque inter gentes liberas producit peculiares effectus, qui ab hac diſciplina alieni ſunt.

§. V. Si poſteriori modo ſeu *intrinſece* jus belli in imperante conſideratur, reſtrictius eſt, & unico fere nititur fundamento, ſcilicet in *defenſione reipubl. & civitatis*. (*u*)

§. VI. Proinde licet imperans ab alia gente laceſſitus juſtam bellandi cauſam adverſus alteram gentem habere poſſit, hoc ſenſu, ut gens altera iniqua non poſſit conqueri de injuria ſibi illata: ſi tamen ſecuritas publica eo ipſo non eſt læſa, nec ei alias periculum imminet, jus belli ab

---

cere vitam tranquillam & quietam? quod itidem affirmo: id quod ſi abſque *bello* fieri non poſſit, ita neceſſitas imperanti ad hoc jus tribuit. Bellum enim unice propter pacem. *Ita*, ait CICERO *lib. I. de offic. c. 23. bellum ſuſcipiatur, ut nihil aliud, quam pax quæſita videatur. Paratur enim*, ut ait Epaminondas, *pax bello, & qui ea diutina volunt frui, bello exercitati eſſe debent*. CORNEL. *in Epamin.*

(*ſ*) Fluit hæc duplex conſideratio ex *duplici reſpectu* imperantis. Conſideratur quippe tum reſpectu aliarum *gentium*, cum quibus in ſtatu naturali conſiſtit, & *liber* eſſe dicitur; tum reſpectu *ſubditorum*, quibus præſtare debet vitam tranquillam & beatam ex fine omnibus rebuſpubl. propoſito. Si *illo reſpectu* imperans conſideratur, jus belli *ex jure libertatis* fluit; & hoc ſenſu forſan accipiendum eſt, quod legitur apud TACITUM *lib. XV. annal. c. 1. ſua retinere privatæ domus, de alienis certare, regiam laudem eſſe*, quibus verbis *nude ad ſtatum libertatis naturalem*, quo per vim agitur, reſpicitur, non habita ratione reipublicæ. Galli quidem olim dixerunt: *ſe in armis jus ferre, & omnia fortium virorum eſſe*. LIVIUS *lib. V. c. 36.* Sed hæc magis ad *latrocinia* quam *jus belli* ſpectant. Si vero *hoc reſpectu*, ſimul quoque ad hanc diſciplinam pertinet, tum, ut judicari poſſit, *quousque bellum poſſit decernere pro ſalute Reipubl.*; tum, *quid eo nomine poſſit in ſuos ſubditos*. Diverſi hi reſpectus diverſos producunt effectus & jura, tum reſpectu aliarum *gentium*, tum reſpectu *reipubl.*, cui præeſt imperans.

(*t*) Hoc reſpectu bellum *juſtum* eſſe dicitur, quod geritur inter eos, qui non agnoſcunt ſuperiorem, ideſt, qui in *ſtatu naturali* ſunt. Hoc enim cogendi medium in illo ſtatu unicum fere eſſe, ſupra in parte generali dictum. Suſcipitur itaque ob *juris quæſiti denegationem*, non habito reſpectu ad reipubl. ſalutem, utrum hanc quoque cauſa belli concernat, nec ne: id quod ex præſenti diſciplina æſtimandum; ſufficit, quod gens altera vel loco ejus imperans non poſſit conqueri de injuria ſibi illata, ſi denegaverit alteri, quod ei tamen debetur. Effectus varios belli *inter gentes* recenſet GROTIUS *de J. B. & P. lib. III.*, ubi tamen diverſos hos reſpectus non ſemper diſtinxit.

(*u*) Nihil præſtantius eſſe poteſt, quam ut ſubditi defendantur, ſi ab aliis impetantur, cum ſecura & tranquilla via ſit potiſſimus rerumpublicarum finis. Ex quo adducor, ut credam, bellum tantum *defenſivum* huc pertinere, utut bellum defenſivum latius ſe extendat, & ſub ſe non tantum *præſentis mali propulſionem*, ſed etiam *futuram ſecuritatem* comprehendat.

Digitized by Google

ab imperante non eſt exercendum, (*x*) quia ita *ſecuritas publica*, quam conſervare debet, in diſcrimen ambiguum per bellum vocatur.

§. VII. Neque ita ſimpliciter a *ſtatu naturali*, ubi *jus belli* locum habet, argumentum ducendum, cum quamvis imperans in eo conſtitutus ſit, ſimul tamen ſuæ civitati primario obligatus eſt, (*l*) niſi forſan reſpubl. ſit mere *berilis*. (*m*)

§. VIII. Interim arbitrium, utrum bellum ſit ſuſcipiendum, nec ne? eſt penes imperantem, ex jure naturæ tamen ita moderandum, (*n*) ut bellum *ſecuritatis publicæ* ſtabiliendæ, non tollendæ gratia ſuſcipiatur.

§. IX. Hoc intuitu [I.] juſta belli cauſa non eſt, ſi vicinæ reipublicæ potentia nimis creſcat. Neque enim ſtatim certum eſt, (*o*) quod

(*x*) Sæpe accidit, ut aliquis jus aliquod habeat adverſus alium, ut tamen illud non poſſit exercere propter obligationem, qua aliis obſtringitur. Princeps injuria affectus habet jus belli in populum iniquum, & hactenus eſt *juris gentium*, nec peccat in gentem iniquam, quæ calamitatem bellicam ſuæ malitiæ acceptam ferre debet; ſed poteſt ſimul princeps peccate in rempubl., dum ſecuritatem publicam in diſcrimen vocat, quæ non eſt læſa, quam tamen præferre debebat ſuis privatis commodis. Neque hæc privata injuria in univerſam ſtatim redundat rempubl., quamvis plura bella ob hanç ſint ſuſcepta. Darius Rex Perſarum bellum legitur intuliſſe Regi Scytharum Lanthino, *cum filiæ ejus nuptias non obtinuiſſet, & armatis ſeptingentis millibus hominum Scythiam ingreſſus*. JUSTIN. *lib.* 2. *c.* 5. Hæc cauſa belli ne quidem inter gentes juſta fuit; multo minus intuitu reipubl. De Cyro refert XENOPHON. *in Cyropæd. lib. VIII. p. m.* 202. *lit. d.* quod inter res maximi momenti poſuerit, *ut abſque bello impetraret id, quod cuperet*. Quorſum etiam reſpexiſſe videtur Scipio ajens, *ſe malle unum civem ſervare, quam mille hoſtes occidere*. CAPITAL. *in Anton. Pio*. Nam ut ait TACITUS, *in pace cauſa & merita ſpectantur, ubi bellum ingruit, innocentes & noxii juxta cadunt*. conf. FORSTNER. *ad Tacit. lib. I. annal. verb. ad arma civilia actum &c.*

(*l*) Ordinarie ad *juſtitiam belli* nihil præterea requirunt, quam ut quis ſummam poteſtatem habeat, ſeu, ut *liber ab omni imperio* ſit; nam de *cauſa belli* judicari nequit, cum arbiter inter gentes ceſſet. Verum id quidem ſufficit, ſi de *juſtitia gentis erga gentem* quæritur. Sed etiam, ubi imperans reip. præeſt, cogitare debet, ſe liberum eſſe non *propter ſe*, ſed *propter ſubditos*, h. e. non pro lubitu ad intereſſe privatum bella gerere poteſt, cum primario reſpectus reipublicæ habendus. Ludovicus XI. Rex Gallorum noluit vindicare injurias, quas, dum Aurelianenſium dux fuerat, acceperat, ſed ſuaſoribus graviter reſpondit: *Non decere Gallorum regem injurias ducis Aurelianenſis vindicare*.

(*m*) In *regno berili* primario Rex ſuum quærit commodum, & hic facilius admitti poteſt, ut propter ſuam utilitatem bellum gerat.

(*n*) Raro imperantes proprio motu bella ſuſcipiunt, plerumque conſilia aliorum audiunt. Sed hi ut plurimum in eo peccant, quod non habito reſpectu ad rempubl. quemvis pruritum in principe approbent, & hoc intuitu recte notat FORSTNER. *ad Tacit. lib.* 1. *annal. p. m.* 54. Theologos & Juriſconſultos, *quod venalem ſtylum hac occaſione propenſioni principum ſuorum accommodent*. Valet hic quoque Metelli effatum: *Omne bellum facile ſumitur, ceterum ægerrime deſinit: nec in ejuſdem eſt poteſtate initium ejus & finis: ſiquidem incipere cuivis & ignavo licet, deponi, cum victores velint*. SALUST. *de bello Jugurth. c.* 82.

(*o*) Equidem *inſita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpi-*

quod reſpublica vicina, ſi vel maxime poſſit, alteram velit opprimere. (*p*).

§. X. [II.] Jus belli ceſſat, ſi lædens populus ſatisfacere, (*q*) & de ſecuritate alterius gentis conſervanda cautionem præſtare & *poſſit* & *velit*: obtento enim fine ceſſant media.

§. XI.

---

troſpicere, modumque fortunæ a nullis magis exigere, quam quos in æquo videre, ut philoſophatur TACITUS *lib. I. hiſtor.* Aſt ſola invidia & metus inde ortus jus per ſe in alterum non tribuit. Eleganter GROTIUS *de jure B. & P. lib. II. c. 1. §. 17.* hac de re differit, ajens; *adverſus incertos metus a divina providentia & ab innoxia cautione & non a vi præſidium petendum eſt*. Sunt adhuc media ſecuritati ſuæ & reipubl. proſpiciendi abſque omni injuria & oppreſſione ejus, cujus potentiam metuimus. Si rempubl. Judaicam in exemplum adſumimus; certe conſtat, eandem tot potentiſſimis regnis undequaque fuiſſe circumſeptam, ut mirari liceat, quod ſe tam diu contra vicinam potentiam conſervaverit, præſertim cum vi bellica terram Cananæam occupaſſet, & inde vicini populi exemplo Cananæorum territi juſtam belli cauſam habuiſſe videri potuiſſent. Sed præſidium ſuum a Dei providentia petebat, qua diſcedente, mox finitimis populis prædæ fieri incipiebat. Attamen ad infringendam alterius potentiam, conceſſum eſt, fœdus cum aliis gentibus inire, & moto contra unum bello, arma ex *lege fœderis* potentiori opponere, ac ita per indirectum bellum erit juſtum. Nunquam prohibitum eſt fœdus inire cum gente vicina, ut ſibi quis proſpiciat; ſed abſque ulla cauſa potentiorem armis aggredi rationi non eſt conveniens.

(*p*) Qui Hobbeſianiſmo favent, non poſſunt non quoque tale bellum approbare, cum in *ſtatu naturali* quilibet arbitrari debeat, quid potiſſimum ad conſervationem ſui reſpiciat. Præſertim cum ſecundum hæc principia præterea ſupponendum ſit, hominem, qui *poteſt* nocere, ſtatim etiam nocere *velle*. Quodſi tamen ſemel pax per pactum cum vicina gente inita ſit, ipſe HOBBES ob quemvis metum non vult a pactis recedendum eſſe. Nam, inquit, *niſi cauſa metus nova exſiſtat, ex facto vel alio ſigno voluntatis non præſtandi a parte altera, metus juſtus cenſeri non poteſt*: vid. *tr. de cive c. 2. §. 11. in not.*

(*q*) Quodſi ſecuritas reip. læſa deprehenditur, duo conſideranda ſunt: vel enim res ad arma jam deducta, vel demum eſt deducenda. Poſteriori caſu cum bellum debeat eſſe ultimum ſubſidium, ſi alio modo ſaluti reip. conſuli nequeat, ante omnia tentandum eſt, annon abſque bello imperans ſecuritati reipublicæ conſulere poſſit; exemplo Cyri, qui hoc inter res maximi momenti ponebat, *ut abſque bello id impetraret, quod cuperet*, XENOPHON. *de Cyropæd. lib. 8. p. m. 202. lit. d.* quorſum etiam collineat Archidamus apud THUCYD. *lib I.* ajens: *qui ſe offerunt diſceptationi, eos tanquam injurios aggredi injurioſum eſt*. Hinc de *ſatisfactione* & *cautione* alteri præſtanda lædens populus merito interpellandus erit, quo reſpexerunt Batavi in reſponſione ſua anno 1674. legato Svecico data, quam exhibet ZIEGLERUS *de jure Majeſt. lib. 1. cap. 33. § 34.* ubi inter alia hæc occurrunt: *Wann nun unter allen inſonderheit* Chriſtl. *Potentaten von alters hero jederzeit umb unwieder ſprechlicher Urſach willen gebrauchlich gewesen iſt, daſs wann ein oder anderer beleydiget worden zu ſeyn vermeinet, der Beleidigte, ehe und bevor er zu den* Waf*fen gegriffen, von demienigen, welcher die Beleidigung ihm zuzefugt, ſatisfaction begehret hat*. Reſpexerunt ſine dubio Batavi ad *jus antiquum feciale*, quia moris ſemper fuit, antequam bellum inferretur, feciales mittere, per quos *res repeterentur*, & niſi redderetur, bellum indiceretur. vid. BARNAB. BRISSON. *de verb. pop. rom. ſolemn. lib. 4. p. 342.* quod inſtitutum exacte juri naturæ convenit, & a Deo ipſo quoque Iſraelitis præſcriptum eſt. *Deut.*

XX.

§. XI. [III.] Nullum eſt jus belli populum vicinum idololatram ad *veram religionem* reducendi, (*r*) cum ex diverſitate religionis ſecuritas rerumpublicarum vicinarum in ambiguum diſcrimen haud vocetur.

§. II. [IV.] Quamvis defenſio reipublicæ quoque concredita ſit magiſtratibus ſubalternis, hi tamen, cum belli ratio admodum reipubl. periculoſa ſit, inconſulto imperante, bellum inferre (*ſ*) nequeunt, licet vel maxime juſta adſit cauſa.

XX. 10. *ſeq.* Priori caſu pax oblata non reſpuenda, ſi per illam ſecuritati reipub. ſatis conſulatur, non ſaltem *præſenti*, ſed etiam *futuræ*, quem in finem ſolent cautiones exigi, quas vulgo *Guarantias* vocant, quæ ſi oblatæ & tales ſunt, ut nulla juſta de cauſa reſpui poſſint, & nihilominus victor bellum continuare deſiderat, ex poſtfacto non tantum ſuæ male conſulit reipubl., ſed præterea aggreſſor fieri incipit.

(*r*) Notum eſt, quod medio ſub papatu *bella Domini*, uti vocata fuere, ſuaſu cleri geri contra infideles, terram ſanctam incolentes, cœperint ex nulla alia ratione, quam quod crederent, terram ſanctam ad Chriſtianos pertinere, vel hoſtes fidei ſub jugum reducendos eſſe. Prætextus erat *incrementum gloriæ divinæ*; ſed vera cauſa *intereſſe cleri*, quod ex eventu apparuit, quoniam exinde tot inſtituta nova orta ſunt, tot ordines militares introducti, ut hiſce novis clericis militantibus pinguiores proventus provinciarum per orbem Chriſtianum cederent. Unde recte BECMANNUS *de bellis Domini cap.* 1. §. 18. ait, expeditiones has nec *juſte* nec *prudenter* nec *pie* inſtitutas fuiſſe; *non juſte*, quia Saraceni non minori juris titulo Palæſtinam tunc tenebant, quam antea Romani, neque Religio Chriſtiana aut ſacrum ſepulchrum jus eis dare poterat ad hanc expeditionem, cum religio non ſit alligata ad certum locum. *Non prudenter*, quia conſervatio locorum acquiſitorum e remotioribus Europæ partibus petenda non erat. Denique *nec pie*, quippe pietatem armis promovere fas non eſt. Carolum M. itidem Saxones, liberam gentem, domaſſe conſtat prætextu *religionis*, ſed ut pruritus extendendi fines Francici regni potentiorem cauſam conſtitueret. Ferdinandus Catholicus pallio religionis itidem terras alienas invaſit. De eo ſic THUANUS *lib. I. hiſt. in eo nihil merito deſideres, præterquam fidem, qua ſub colore religionis, quam omnibus actionibus ſuis ſemper prætexebat, ad ambitionem & inexplebilem propagandi imperii cupiditatem mira calliditate abuſus eſt.*

(*ſ*) Potiſſimum hic quæſtio eſt, de *præſidibus provinciæ*, qui integram provinciam gubernant, & ſic quoque defenſionem ejus ſuſceperunt. Equidem ſub defenſione etiam jus belli comprehendi videtur, quod tamen non de alio, quam de *defenſivo* bello, per quod vis inſtans repellitur, intelligi debet; & ſicuti defenſio ſingulis adhuc in ſtatu civili conceſſa eſt, ita multo magis *defenſio provinciæ* conceſſa erit magiſtratui inferiori, ſi ab hoſte extraneo ex improviſo civitas vel provincia imperatur, quatenus ſe defendere poteſt, quia hoc non poteſt non ipſis civitatibus relictum eſſe, quatenus unum corpus ſuſtinent. Mithridates ad milites apud JUSTINUM *lib.* 38. *c.* 1. notanter loquitur, aſſerens, *optanaum ſibi fuiſſe, ut de eo liceret conſulere, bellumne ſit cum Romanis, an pax habenda. Quin vero ſit reſiſtendum impugnantibus, nec eos quidem dubitare, qui ſpe victoriæ careant.* Enim vero de bello alteri inferendo aliud judicium ferendum; adeo ut recte in jure Romano magiſtratus inferior criminis læsæ majeſtatis reus arguatur, ſi inconſulto principe bellum etiam ex juſta cauſa alteri intulerit. Ideo PLATO *de LL. lib.* 12. *in med.* lege conſtituebat: *Si quis privatim ſine publico ſcito pacem bellumve fecerit, capitalis eſto.* Moris etiam fuit, eum dedere in ſatisfactionem hoſti, qui inconſulto imperante

§. XIII. Poteſt etiam aliunde jus belli inferendi reſtringi, vel per *fœdera* (*t*) vel in genere per *nexum ſyſtematicum*, ſi illud ipſum quoque in hoc nexu comprehenſum ſit, ne altera civitas inconſultis reliquis confœderatis bellum alteri genti inferat.

§. XIV. Contingere tamen poteſt, ut etiam in ſyſtemate plurium civitatum jus belli ſingulis rebuſpubl. adverſus gentem extraneam ſalvum manſerit, quamvis hoc caſu ſyſtema tale *irregulare* eſſe ſoleat. (*u*)

§. XV. Ex jure belli, *intuitu reipubl.* conſiderato, plura nova emanant jura. Huc refero [I.] *Jus armorum inſtruendorum*, ſeu *armandiæ*, vi cujus imperanti (*x*) competit jus *armamentaria publica inſtituendi*, jus

rante bellum alteri intuliſſet. Cum Cæſar privato auſu bellum Gallis intuliſſet, Cato Uticenſis cenſuit in ſenatu, *legiones Romanas domum revocari*, *Cæſarem vero Gallis dedi oportere*, PLUTARCH. *in Caton. Utic.* Neque enim ſub *generali conceſſa adminiſtratione* provinciæ hoc comprehendi videtur, de quo unice ſummus imperans arbitrari & ſtatuere debet. Poteſt aliquando bellum eſſe juſtum *intuitu gentis* alterius iniquæ, *reipublicæ* tamen maxime noxium, & cum ita tota reſpubl. in idem diſcrimen vocetur, ſi vel maxime intuitu unius provinciæ læſio contigerit, certe non alius de bello ſuſcipiendo arbitrari poteſt, quam qui univerſæ præeſt reipubl. non is, qui ſaltem partem reipubl. & quidem *dependenter*, adminiſtrat, quia in effectu jus decernendi de ſummis univerſæ reipubl. ſibi ſumeret conf GROTIUS *de J. B. & P. lib.* 1. *c.* 4. §. 6. & *c.* 3. §. 5. *n.* 3.

(*t*) Loquor rurſus de bello *offenſivo*, cujus inferendi quidem jus ſingulis gentibus liberis competit, ſed ubi per pacta ſpecialia hæc libertas reſtricta, in communi concilio, vel cum fœderatis deſuper demum deliberandum, neque, invitis ſociis, bellum eſt inferendum, quia his jus diſſentiendi ex *pacto* competit. Inter pacis & fœderis conditiones, quas Ætoli & Romani inter ſe pepegerunt, hoc quoque caput præcipuum fuit: *Si populus Romanus fœdere jungeretur regi* (Philippo) *ut caveret, ne jus ei belli inferendi Ætolis ſociiſque eorum eſſet*, LIVIUS *lib. XXVI. cap.* 24. Similiter inter pacis conditiones, quas populus R. Carthaginenſibus dabat, erat, *bellum neve in Africa, neve extra Africam injuſſu populi R. gererent*, de cetero *liberi legibus ſuis viverent*. LIVIUS *lib. XXX. c.* 37. Pacis cum Philippo Rege Macedoniæ leges erant, *bellum extra Macedoniæ fines ne injuſſu ſenatus gereret* ID. *lib. XXXIII. cap.* 16. In *fœdere ſyſtematico* ubi hoc comprehenſum eſt, res expedita eſt, quia ſit totum ſyſtema *unum* quaſi *corpus* repræſentat, maxime in iis, quæ ad ſecuritatem ſingularum rerumpublicarum pertinent, & non poteſt non totum ſyſtema periclitari, ſi vel maxime unus ex ſociis bellum inferat. Quodſi aliter ex fœdere, cum alia republ. inito, jus belli reſtrictum ſit, idem puto dicendum eſſe, modo ſe aliter conſervare poſſit populus, quod de bello inferendo cogitat.

(*u*) In imperio noſtro, quod *ſyſtema* aliquod *irregulare* continere videtur, ſingulis ſtatibus conceſſum, ſeparatim jus *fœderis* & *belli* exercere, modo non exerceatur contra imperium. Equidem hoc communiter de bello *defenſivo* non *offenſivo* intelligunt, prout plenius declaratum eſt *tom. IV. obſerv. Hallenſ.* 8. Verum cum bellum offenſivum facillime poſſit defenſivum dici, & ita a ſtatibus ſemper rationes adduci, vi quarum ubique ſe bellum defenſivum gerere, aliis perſuadere ſuſtineant, in effectu jus belli iis denegari nequit, id quod bene obſervavit commentator ad *Obſerv. Hallenſ.* 31. *tom.* 6.

(*x*) Privatis certe non competit *jus Armamentaria inſtruendi*, quin ſuſpicionem rebellionis incurreret, qui ingentem apparatum armorum congerere vellet. Immo ne quidem nobilibus in caſtris ſuis abſque

Digitized by Google

jus *fabricandi* (*y*) arma, vel reſtringendi vel ſubditis permittendi, ſubditos armis inſtruendi, vel eorum uſu prohibendi, &c.

§. XVI. [II.] Jus *exſtruendi fortalitia* ſeu munimenta, quæ ſecuritati publicæ inſervire, (*z*) hoſtemque repellere poſſint. Unde quoque jus circa *fortalitia* jam exſtructa ordinarie ad imperantem, non magiſtratum ſubalternum, ſpectat.

T 2 §. XVII.

---

abſque ſpeciali principis permiſſione conceſſum eſt, tormenta habere, quia alioquin reſpubl. inde detrimentum accipere poſſet, neque his ad defenſionem indigent, cum præſidium ſibi non a *violentia* ſed a *Republica*, in qua degunt, & principis *providentia*, petere debeant. Et ſi vel maxime contingeret, per fortunæ beneficium tormenta ſub terra defoſſa in prædiis nobilium inveniri, ne ſic quidem nobiles fortunæ beneficio frui poſſent, niſi ex tacita principis conceſſione. vid. BERNEGG. *in Tacit. Germ. q.* 123.

(*y*) *Jus fabricandi* arma in noſtris rebuſpubl. non quidem ubique eſt reſtrictum, ſed peritis indiſtincte concedi ſolet, poteſt tamen ſine dubio ad exemplum Juſtiniani *in N.* 85. *c.* 1. pro ſtatu reipub. varie determinari & reſtringi, commercium promiſcuum armorum ſubditis interdici, maxime, ne extraneis vel hoſtibus ea vendantur, cum id aperte pernicioſum reipubl. futurum ſit, & adeo rectiſſime tale commercium cum hoſtibus ad crimen perduellionis apud Romanos relatum eſt. *l.* 4. *D. ad l. Jul. Maj.*

(*z*) *Fortalitia* non ad *nocendum*, ſed ad *defendendum* ordinarie ædificantur, atque adeo jus extruendi talia munimenta ad jus belli retuli. Equidem non nego, poſſe etiam fortalitia ad *nocendum* exſtrui, ut ſcilicet ex illis, exorto bello, eo ſecuriores excurſiones fieri poſſint in terram vicinam; aſt utrum hac intentione munimentum ædificatum ſit, & annon potius defenſionis intuitu? nemo determinare, & conſequenter bellum eo nomine alteri inferre poteſt. Eodem quippe jure alteri genti, quæ damnum ex ejuſmodi exſtructione metuit, permiſſum eſt, ad ſui defenſionem munimenta exſtruere, & ita mala inde metuenda præcavere. Non commode itaque hic applicari poteſt exceptio, quod ad *æmulationem* talis exſtructio fieri non debeat, h. e. ut aliis noceatur, non ut reſpubl. commodum inde habeat, quam ſuggerit GAIL. 2. *obſ.* 69. *num.* 18. NICOL. BOER. *deciſ.* 320. *n.* 8. & probare intendit ex *l.* 3. *ff. de oper. pub.* Sed unde de tali *æmulatione* conſtabit? Ex fortalitiis ordinarie ingens in rempub. redundat utilitas, & ita allegari non poſſunt rationes alicujus æmulationis. Diffidentiæ utique indicium præbet, ſed inde alteri genti nullum datur jus contradicendi. Unde & allegatus BOEPIUS *c. l. n.* 16. de temporis praxi notanter ait: *Rex Franciæ facit caſtra in finibus ſui territorii ad æmulationem regis Angliæ, & e converſo, & idem faciant omnes mundi domini, quia cum juriſdictiones ſint diſtinctæ & pariter territoria, unuſquiſque poteſt ſe in ſuo territorio præmunire & caſtra metari.* Poteſt tamen alteri jus prohibendi ex *pacto* vel *alio jure* competere, ſi forſitan fœdere comprehenſum ſit, ne in hoc vel illo loco fortalitia exſtruantur, quemadmodum Tencteri ab Agrippinenſibus apud TACITUM *lib. IV. hiſtor. cap.* 64. id poſtularunt, inquientes: *ut amicitia ſocietaſque noſtra in æternum rata ſint, poſtulamus a vobis, ut muros coloniæ, ſervitii munimenta detrahatis.* Sic etiam per privilegium territorio competens idem jus prohibendi *pro vario ſtatu reip.* contingere poteſt, uti in imperio noſtro, ubi plurima loca ex veteri jure tale jus ſibi vindicant prohibendi, ne intra certum terminum fortalitia exſtruantur. Norimberga a Carolo IV. privilegium habet, *daſs keinem frey ſtunde in einer Meilwegs um die Stadt Marck oder Feſten aufzurichten.* vid. GOLDASTUS *tom.* 1. *der Reichsſatzungen p.* 66. Ludovicus Bavarus anno 1332. apud BROWER

lib. 17.

§. XVII. Privatis (*a*) vero recte interdici poteſt, ne munimenta talia in caſtris ſuis exſtruant.

§. XVIII. Cum itaque hæc exſtructio in ſalutem totius reipubl. vergat, imperanti quoque competit jus eo nomine ſubditos *collectandi*, (*b*) vel *operas* eorum exigendi.

§. XIX. Quin & agros ædeſque ſubditorum imperans licite occupat, (*c*) quatenus vel ad fortalitiorum exſtructionem illis indiget, vel alias ex

lib. 17. *annal. Trevir.* vetuit, ne caſtra, munitiones, propugnacula a quoquam infra leucam a feudo Archiepiſcopi Trevirenſis aut Eccleſiæ invitis Dominis attollantur vel ponantur. vid. HERTIUS *diſſ. de ſupr. territor.* §. 19. *in not.* Hoc quoque inde patet, imperantem tantum *in ſuo territorio* munimenta exſtruere poſſe, niſi rurſus ex *pacto* peculiari hoc jus alteri competat, veluti ob *jus clientelare* eo rectius exercendum. Inde cum Advocati eccleſiarum in ditionibus eccleſiaſticorum ſummum jus exercere & propugnacula exſtruere conarentur, Fridericus II. ſpeciali conſtitutione, quæ exſtat apud SCHILTER. *inſtit. jur publ. tom. II. lib.* 15. *n.* 7. & Dn. a LUDWIG *tom. VII. reliq. MSCt. p.* 515. hoc prohibuit. Verba *cit. conſtit. n.* 7. *p.* 113. ſunt hæc: *Item conſtituimus, ut nulla ædificia, caſtra videlicet, ſeu civitates in fundis eccleſiarum vel occaſione Advocatiæ vel aliquo quoquam prætextu conſtruantur, & ſi qua forte ſunt conſtructa contra voluntatem eorum, quibus fundi attinent, diruantur regia poteſtate.* Hoc intuitu quoque Imperator LEOPOLDUS *in cap. art.* 13. *in f.* promittere neceſſum habuit, ſe nolle in ſtatuum territotiis fortalitia nova exſtruere, aut vetera reficere, quod liquidum indicium præbet, imperatori in ſtatuum rerritoriis parum juris amplius competere.

(*a*) Equidem *nobilibus* aliquatenus permiſſum eſt, levi muro vel foſſa caſtra ſua munire, prout etiam in *l.* 10. *C. de priv. ædif.* id olim indultum fuit. Sed de hujuſmodi *munimentis leviſſimis* hic non quæritur, ſed de talibus, quæ vim bellicam ſuſtinere & hoſtem quodammodo arcere poſſint. Talem defenſionem ut ſibi circumponant nobiles, neceſſe non habent, quam a tota republ. expectare debent, cum verendum ſit, ne tale propugnaculum privatum in reipubl. detrimentum vergere poſſit. Dominandi libido & reſiſtendi ſtudium ſubditis innatum eſt, maxime primatiis, & copia omnium rerum abundantibus. Primi motus ex hujuſmodi arcibus ut plurimum oriuntur, quo intuitu Henricus II. Rex Angliæ procerum arces mœnibus nudaviſſe legitur. Idem contigiſſe in regno Neapolitano conſtat, in quo ob procerum potentiam motus frequentes ſemper fuerunt, qui vix aliter, quam deſtructis potentiorum caſtris, ſedari potuere. FORSTNER. *in Tacit. lib.* 2. *annal. p. m.* 172.

(*b*) Communis utilitas communibus ſumtibus quoque eſt promovenda, cum quidquid in exſtructionem fortalitiorum impenditur, in omnium vergat ſalutem. Illuſtrationis loco hic conferri poteſt diſpoſitio *R. I. de Anno* 1654. §. 180. & *l.* 11. *C. de publ. oper.* Conferunt autem omnes in univerſum ſubditi, etiam qui extra fortalitium, prædia vel ſedes ſuas habent, cum talis exſtructio totius territorii cauſa fiat, & ruſtici quoque eo majorem ſibi poſſint promittere ſecuritatem, quatenus irruptio hoſtium vel ita impeditur, vel ſimul tutum refugium præſtatur.

(*c*) Privatorum jura & ſic quoque dominia ſubordinantur ſaluti reip., atque quod ita in ſalutem publicam impenditur ex bonis ſubditorum, in eo illis nulla infertur injuria. Non itaque imperans loca publicis uſibus neceſſaria a ſubditis proprie loquendo redimere & pretium eorum ex ſuis reditibus ſolvere tenetur, ſed cum pauciores in commodum omnium aliquid contribuant, & quaſi pro omnibus impendant,

dant,

Digitized by Google

ex illis damnum fortalitiis imminere animadvertit, ut tamen ab omnibus reſarciatur, quod pro omnibus datum eſt.

§. XX. Similiter non denegatum erit imperanti, in caſu neceſſitatis publicæ *caſtrum* aliquod, alicui ex ſubditis proprium, *occupare*, & *munire*, (*d*) vel illud *deſtruere*, ſi noxium ſecuritati reipubl. videatur.

§. XXI. Nec excipienda forent *templa*, (*e*) ſi pro conſervanda ſecuritate reipubl. munienda viderentur.

§. XXII. Proximum huic eſt (III.) *jus præſidiarium*, vi cujus imperanti jus competit, fortalitia & civitates *milite præſidiario* (*f*) tuendi, ad defenſionem reipubl.

§. XXIII.

---

dant, merito id ex publico repetunt, vel ex collectis, exſtructionis intuitu ſolutis, iis ſatisfaciendum. Ex eodem principio dependet jus *deſtruendi ædes*, propugnaculo nimis vicinas præſertim imminente belli impetu, ne ſcilicet hoſtis occupando ædes ſuburbanas gravius damnum reip. vel civitati inde inferat.

(*d*) Si imperans muniviſſet caſtrum nobilis alicujus tempore belli, impenſas in caſtrum muniendum factas nobilis reſtituere haud obligatus eſſet, quas imperans non in *poſſeſſoris*, ſed *potius reip.* commodum fecit, quin quod magis hoc gravare poſſeſſionem videatur, dum ob munitionem plerumque *militem præſidiarium* recipere, vel ipſum caſtrum imperanti cedere, vel denique permittere teneatur, ut munimentum iterum deſtruant, ne forte ſubito ab aliis occupetur.

(*e*) De jure naturæ *templa* ſunt locus publicus, cultus divini cauſa adornatus, atque hoc intuitu ſpectant *ad reipubl.* nec uſibus ejus exemta ſunt. Certe aliquando plus inſerviunt templa, ſi ad conſervationem tot millium hominum tempore belli facere poſſunt, quam ſi cultus aliquis ſplendidiſſimus in iis tempore pacis DEO exhibetur. Neque attendimus Pontificis decretum in *c.* 14. C. 10. *q.* 1. ubi prohibetur, ne eccleſiæ a laicis *incaſtellentur* h. e. vallo muniantur & ad uſum caſtelli dirigantur, vid. DU FRESNE *in Gloſſ. lit. I. ſub voc. incaſtellare*; quod & aliis variis conciliis conſtitutum reperimus v. c. Anno 1122. *in Concil. Later. ter. c.* 12. item Anno 1209. *in Avenionenſi c.* 9. anno 1279. *in Badenſi c.* 53. anno 1280. *in Synodo Colonienſi c.* 11. Anno 1287. *in Conſilio Herbipolenſi c.* 28. quæ tot repetitæ in conciliis prohibitiones oſtendunt, praxin ejus temporis fuiſſe frequentiſſimam, munimenta templis circumponere. Quo intuitu OTTO FRISINGENSIS *lib. VII. Chron. c.* 31. hoc *ſacrilegium* vocat, ajens: *Eccleſiam B. Petri incaſtellare ſacrilege & prophaniſſime non metuunt*. Non nego, poſſe aliquando hoc ſacrilegium committi, ſi latrocinii impii cauſa templa occupentur & muniantur; verum pro defenſione patriæ aliud utique dicendum. Optime QUINTILIANUS *declamat.* 369. *Tecta in ſubeuntes & ſacra, quin etiam templorum faſtigia deſperantium tela ſunt. Certum eſt omnia licere pro patria.*

(*f*) Munimenta ſine *milite præſidiario* plus nocent reip. quam proſunt. Sicuti itaque cuilibet imperanti jus præſidiorum in ſuo territorio competit, ita quoque exinde *aliqua* deducitur *præſumptio*, quod ille ſit dominus territorii, qui *præſidiario milite* hæc vel illa loca detinet. Admittit tamen probationem in contrarium. Sæpe ex *pacto* alicui competit *jus præſidii* in territorio alterius principis, ſicuti olim Hollandi in Clivia illud ipſum habebant. In *Inſtrum. Pac. Cæſar. Gallic.* regi Galliæ conceſſum fuit jus tenendi Præſidium in caſtro Philipsburg *protectionis* ergo, ad convenientem tamen numerum reſtrictum, licet præter *protectionem* & *præſidium* nihil ulterius prætendere debuerit, ſed ipſa *proprietas* cum *omnimoda juriſdictione* emolumentisque & omnibus ceteris regalibus epiſco-

Digitized by Google

§. XXIII. Neque civitates imperanti ſubjectæ hoc jus in dubium eidem vocare poſſunt, ex hoc fundamento, quod huc uſque illud non exercuerit. (*g*)

§. XXIV. Ex eodem fundamento quoque imperans (*h*) ſubditis *excubias* imperat in civitatibus, imo ſi tantum immineat periculum, ut omnes cives pro defendenda civitate laborare debeant, nemo excuſatur a vigiliis publicis, (*i*) quocunque demum honoris gradu fulgeat.

§. XXV.

epiſcopo & capitulo Spirenſi ſalva & illæſa relicta ſint. Sic etiam, ubi *fœdere clientelari* conventum, ut patronus fortalitia exſtruere in clientelari territorio poſſit, ſine dubio quoque patrono jus denegari nequit, fortalitia talia *præſidiario milite* defendendi, quamvis hoc pactum in perniciem ut plurimum vergere ſoleat. Nullo itaque jure magiſtratus oppidanus contra principem hoc jus prætendere poteſt, & quamvis in nonnullis Germaniæ civitatibus ſenatui umbra quædam hujus juris relicta eſſe videatur, dum quandoque per milites oppidanos ex more antiquo, quo cuſtodia civitatum civibus demandata erat, excubias agunt; inde tamen nullum *jus præſidiarium* ſibi vindicare poſſunt, excluſo milite principis, cui jus belli & inde dependentia jura unice competunt, & ſi vel maxime per magiſtratum oppidanum jus præſidiarium exercitum fuiſſet, vix tamen eſt, ut *ſuo jure* ſe id exercuiſſe, allegare poſſint, modo alias principi omnimoda ſuperioritas territorialis, & ſic imperium in ipſam civitatem competat. Nam poſtquam imperii noſtri ratio ſemel in irregularem ſtatum deducta eſt, certe in plurimis civitatibus plura irregularia obtinere cœperunt. Dantur civitates, quæ quidem non abſolute provinciales, nec tamen etiam *liberæ* & *immediatæ* ſunt, quæ dominis territorii jus præſidii, excubiarum &c. in dubium ex graviſſimis argumentis vocant, quod inprimis eluceſcit ex controverſiis agitatis inter Epiſcopum Hildeſienſem & ſenatum civitatis Hildeſienſis *de jure præſidiario*. Scripta nonnulla hac de re in lucem edita, a parte Epiſcopi, *vorlauffiger Bericht, uber das Ihrer Hochfurſtl. Gnaden zu Hildesheim in dero Haubt und Reſidentz Stadt ſelbiges Nahmens zukommendes jus præſidii militaris*. A parte ſenatus prodiit tractatus: *Begruudeter Gegenbericht in puncto juris præſidii militaris civitatis Hildeſienſis &c.*

(*g*) Subditi & magiſtratus ſubalternus de ſummis rerum non diſponunt, & ita quoque contra ſuum imperantem, *ex libertate* agentem, nullam poſſunt, ne quidem *præſcriptionem immemorialem*, allegare, cum ne quidem ſola omiſſio ejus, quod libere quis facere & non facere poteſt, inter privatos aliis jus prohibendi tribuat, multo minus ſubditis, quibus jus prohibendi nullum ordinarie contra principem competere poteſt. conf. FRITSCH. *de jure Præſid. c. II.*

(*h*) Jus *excubiarum adornandarum* etiam aliquando ſenatui relinqui ſolet, uti fere olim per Germaniam obtinuit, ubi civitatum cuſtodia ut plurimum a Cæſaribus ſenatui oppidano eſt demandata, ex quo etiam factum, ut in plerisque civitatibus hodie excubiæ quædam paſſim a ſenatu imperentur. In antiquis legibus ſolent non raro vocari *Wacta*, *Wachta* a voce Germanica *die Wachte* vid. DU FRESNE *in gloſſ. voce Wacta*. Sed *primaria cura* penes principem, maxime tempore belli, reſidet, ſicuti jus præſidiarium.

(*i*) Hoc rationem habet, cum ſubditi ſe ideo conjunxere, ut conjunctis viribus ſe ab aliorum inſultibus incolumes præſtare poſſent. Inde ne quidem Clerici excuſantur. Quamvis enim de jure naturali non adeo *jus præcipuum* præ aliis habeant, ſed, quia ſunt ſubditi, ad omnia ſubditorum onera obligentur, tamen poſito, quod lege poſitiva paſſim immunitate gaudeant, ne ſic quidem tempore neceſſitatis excuſantur ab excubiis, cum omnis immunitas ſubditis data non poſſit non in ſe *tacitam*

exce-

§. XXV. (IV.) A jure belli (*k*) quoque dependet *jus conſcribendi milites*, eorumque *delectum habendi*, ſed tantum intra fines territorii. (*l*)

§. XXVI. Modus *conſcribendi milites* ex imperantis determinatione dependet, obſervata tamen *humanitatis* ratione. [*m*]

§. XXVII.

---

exceptionem neceſſitatis continere, ne ſaluti reipubl. noxia exiſtat. Agnovere id ipſum pontifices, alias immunitatibus ſuis tenaciter inſiſtentes, dum in *c.* 2. *X. de immun. eccl.* clericis quoque idem officium incumbere diſponunt.

(*k*) Quodſi itaque vel maxime provinciam cum omnibus juribus imperans alii tradat, & ſibi unice *jus belli* in illa reſervet, hoc jus quoque ibidem exercebit, ut poſſit milites conſcribere: eſt enim belli conſequens neceſſarium.

(*l*) Poteſt contingere, ut quis in alterius territorio hoc jus exercere queat, vel ex *pacti*, vel ſi *fœdere clientelari* hoc quoque comprehenſum ſit. Juſte itaque reſiſtitur, ſi peregrini abſque *conceſſione domini territorii* milites conſcribere volunt, ſicuti etiam privati, inconſulto imperante conſcribentes milites, ſe ſuſpectos de *perduellionis* crimine reddunt, & hoc intuitu Romani id ad crimen læſæ Majeſtatis referebant. Quinam conſcribendi ſint ad militiam, dependet ex determinatione imperantis. Sunt quippe omnes ſubditi obligati, ad reipublicæ per militiam inſerviendum, & cum ita ſinguli obligentur, omnes autem ut adhibeantur ad militiam, non ſemper neceſſe ſit, penes imperantes eſt electio. GROTIUS *de I. B. & P. lib.* 1. *c.* 5. §. 4. Hoc intuitu militia olim apud Romanos relata fuit *ad munera publica*, adeo *ut olim de ſuo hoc munere quisque functus eſſet*, donec tandem a ſenatu decretum eſſet, *ut ſtipendium miles de publico acciperet*. LIVIUS *lib. IV. c.* 59. Apud Perſas omnes in bellum ire cogebantur, ex quo arma ferre poterant, & viceſimo anno ſtipendia merere incipiebant, STRABO *lib.* 15. *Parum tuta enim ſine viribus eſt majeſtas*, ut ait LIVIUS *lib. II. c.* 55. Franci olim certum hominum genus tantum ad militiam admittebant, & quidem vel ideo, quia militia ſimul *dignitatis* argumentum erat, (cum Saxones promiſcue quoslibet admitterent,) & inde profluxit, quod nobiles paſſim *milites* penes antiquos vocentur. Inprimis autem defenſioni & ſecuritati inſervit militia *provincialis*, lecta ex ſubditis, & indigenis, qualem Anglia, Svecia &c. habent & alunt. Ad hanc ſubeundam eo magis ſubditi obligantur, quo adſtrictius ſinguli ad defenſionem reip. cooperari debent. Felix ſemper habita eſt illa civitas, quæ tempore pacis de bello cogitat. Hoc ipſum Corinthiorum legati apud THUCID. *lib.* 1. agnoverunt, hisque verbis declararunt: *Quiete ut plurimum ii homines fruuntur, qui ita quidem ſunt inſtructi, ut injuriam nemini faciant: ſed viciſſim ita comparati, ut laceſſiti paſſuri id nequaquam videantur*. Id ipſum Romani ubique obſervarunt, unde tot bella egregie perficere potuerunt, uti recte judicat JOSEPHUS *lib. III. de bello jud. c.* 3. *Quod ſi quis*, ait, *aliam Romanorum diſciplinam in militia inſpexerit, cognoſcet, hoc grande imperium eos non fortunæ beneficio, ſed propria virtute quæſiſſe. Neque enim initium illis armorum ipſum bellum eſt, nec ſolum, cum uſus & neceſſitas eſt, manus movent in pace feriati, ſed tanquam congeniti armis nullas capiunt exercitii inducias, nec expectant tempora. Meditationes illorum nihil a vera contentione diſcrepant, ſed in dies ſingulos militum quisque omnibus armis, tanquam in procinctu poſitus exercetur, quo etiam facillime prælia tolerant.*

(*m*) Optimum exemplar conſcribendorum militum, ratione modi a principe obſervandi Deus ſuppeditat, rationem hanc Iſraelitis præſcribens: *Deut. XX.* 1. *ſeqq.* (1) vult non eſſe ad militiam vocandos, qui rei œconomicæ neceſſaria cura quodammodo diſtrahuntur, cum alii commodius hoc officium præſtare poſſint: (2.) non eſſe invitos ad militiam cogendos,

maxi-

§. XXVII. (V.) Ab hoc jure præterea dependet *jus metationis*, [n] vi cujus imperans ſubditis imponit, ut milites in ædes recipiant, quos pro ſecuritate publica conſcripſit.

§. XXVIII. Et poſſunt omnes ſubditi (o) cujuscunque conditionis ſint ad id cogi, niſi ſe doceant exemtos per *privilegium*, quod tamen in caſu *neceſſitatis* non attenditur.

§. XXIX. Æquum præterea eſt, ut ſubditi ſumtibus ſuis (p) *milites recipiant*, cum ad alendum militem, reipubl. defendendæ cauſa conſcriptum, obligentur.

§. XXX.

---

maxime timidiores. Durior modus conſcribendi milites habetur. 1. *Sam. VIII.* 11. qui proinde inter *mala* & *calamitates* ſubditorum infertur. Quemadmodum etiam DION. HALICARNASS. *lib. X.* hoc ipſum de *morboſa civitate Romana* aſſerit. *Cum enim*, ait, *moderatos delectus habere deberent, illi eos, qui militiam detrectabant, vi cogere cæperunt, nullam excuſationem admittentes, nulli veniam dantes, ſed pœnis lege ſtatutis & in eorum corpora & bona acerbe utentes*. Equidem imperans ſi ſubditos ad militiam cogit, non iniuſte facit, quia omnino ſinguli ad hoc obligantur; ſed (1.) non ſemper *prudenter* agit, ſi ſub *coacto milite* hoſtem propulſare intendit, imo (2.) regulas *humanitatis* ſæpe violare poteſt, ſi eos ad militiam cogit, qui nequidem ſubditi ſunt, vel qui hoc modo curam domeſticæ œconomiæ plane deſerere tenentur. Si debite omnia obſervarentur in conſcribendo milite, quæ obſervari debebant, non deforet copia militum, veluti ſi non differretur conſcriptio militum ad ultimum neceſſitatis articulum, ſi ſtipendia ſufficientia militibus præberentur, ſicuraretur, ut incolis replerentur civitates &c. vid. Dn. BUDEUS *de Offic. imper. in conſcrib. milit.*

(n) Plenius explicuit hanc doctrinam TABOR *in tr. de metat*, quamvis ubique ad leges Romanas provocet, & ex iisdem ſua aſſerta confirmet, quia perſuaſiſſimum habuit, neminem rectius poſſe *jus publicum* explicare quam ICtum Juſtinianeum, in quo penitus diſceſſit a CONRINGIO, (vid. *c.* 5. *de met.* §. 4. *ſeqq.*) quocum poſtea eo nomine in graviores lites incidit. Potuiſſet TABOR apparatu tali operoſiſſimo ſuperſedere, ſi ex *juris univerſalis publici* principem rem explicuiſſet; quæ enim in jure Romano hac de re habentur, itidem ex noſtra doctrina deſumta ſunt. Certum facile patet, jus hoc *metaterum* fuiſſe neceſſarium potiſſimum propter *militem mercenarium*, qui undique corradi & in unum cogi ſolet. In milite *lecto*, qualis potiſſimum adhuc obtinet in *militia provinciali perpetua*, multa onera olim ceſſabant, quæ non quidem ſubditi ſuſtinent, præſertim cum olim quilibet *ſuo ſumtu* ordinarie militaret, qualis etiam fuit militiæ ante tempora MAXIMILIANI I. Poſt quæ tempora ubi miles conductitius adſumi ſuevit, inde quoque *jura metatorum* conſtitui debuerunt.

(o) Quia omnium ſubditorum una eademque eſt obligatio intuitu imperantis, nemo *ſuo jure* ab eo liberatus erit. Cum itaque ſtatu imperii non ſint ſubditi *imperatoris*, neque eos neque eorum territoria metatis gravare poteſt, niſi quatenus ex *pacto imperii publico* ad defendendum imperium ſinguli ſtatus concurrere, & hac ratione, conditione belli vel neceſſitatis id poſtulante, metata militum admittere debent. Atque inde in *I. P. art.* 8. §. *gaudeant*. proviſum, quod *jure ſuffragii* ſtatus gaudere debeant, quando *delectus* aut *hoſpitationes* militum ſunt inſtituendæ. Breviter: metata militum imperii ſtatus non ſuſtinent ex imperio Cæſaris *tanquam ſubditi*, ſed *ex pacto imperii publico*, ex quo ſinguli in communi periculo tenentur ſuccurrere neceſſitatibus publicis, quemadmodum etiam in *ſyſtemate* plurimum civitatum fieri ſolet.

(p) Cum metata ex *bonis* ſubditorum ſuſti-

Digitized by Google

§. XXX. Quamvis autem *jus metatorum* ab imperante potiſſimum exerceatur, *diſtributio* (*q*) tamen ipſa *hoſpitiorum* per magiſtratum oppidanum fieri poteſt.

§. XXXI. Tandem [VI.] ex jure belli fluit *jus ſequelæ*, vi cujus imperans pro defenſione reipubl. maxime, ubi ſumma neceſſitas ingruit, ſubditos [*r*] in militiam evocare, & ut eundem armati ſequantur, cogere poteſt.

§. XXXII. Neque tantum imperans hoc jus exercet quamdiu hoſtis inhæret finibus reipublicæ, ſed etiam ſubditis recte imponi poteſt, ut eum ſequantur *extra fines* [*s*] territorii, ſi ſecuritati reipublicæ aliter proſpectum eſſe non poſſit.

ſuſtinenda ſint, ſequitur, ut in dubio magis ad *onera realia* referri debeant. Ceterum in ſubditorum libero arbitrio abſolute non videtur eſſe poſitum, utrum milites recipere, an vero loco *hoſpitationis* æſtimationem ſolvere malint, quod *aderationem* vocare ſolent; *aderare* enim eſt, *ad æris pretium rem redigere*; CAROL. DU FRESNE *in Gloſſ. voce aderatio*, cum in nullius debitoris privato arbitrio ſit, objectum obligationis mutare, aut aliud pro alio ſolvere, præſertim cum hoc ipſum in aliorum præjudicium vergere poſſet. Solet tamen non raro electio ſubditis relinqui, ut loco hoſpitationis *aderationem* ſolvant, quam vocant *Service-Gelder*, quemadmodum tam in Saxonia quam Brandenburgico Electoratu ejusmodi edicta deprehenduntur, quo caſu electio ſubditis ex *voluntate imperantis* ſalva eſt.

(*q*) Nemini rectius *diſtributio* committi poteſt, quam *magiſtratui oppidano*, quippe cui optime inter omnes conſtat, quomodo adſignatio hoſpitiorum facienda, quique conditionem loci & incolarum exacte novit, quam metatores alii ignorare, & ob hanc rationem alios prægravare poſſunt.

(*r*) Cum in plerisque rebuspublicis imperantes *mercenario milite* utantur, ordinarie omnes ſubditi in bellum evocari non ſolent; ſi tamen ille deficiat, ſingulis ſubditis incumbit obligatio rempublicam defendendi. Hinc *jus ſequelæ* naſcitur, *der allgemeine Aufboth*, quod inprimis exercetur, in *caſu extremæ neceſſitatis*. Apud Athenienſes ab anno decimo quarto usque ad ſexageſimum cives, exigente neceſſitate, in bellum ire cogebantur, cujuscunque eſſent dignitatis. JUL. POLLUX *in Phocione*. Imo hoc jus quoque magiſtratum inferiorem exercere poſſe exiſtimarem, ſi provincia eidem concredita ex inopinato ab hoſte invaderetur, ut nulla alia illam defendendi ratio ſuppeteret: quia enim hoc caſu *defenſionem* etiam per *vim*, inconſulto imperante, recte exercet, hoc medium defendendæ provinciæ eidem denegari nequit. Hac imminente neceſſitate *immunitates* a militia quieſcunt, quod & apud Romanos obtinebat, qui tunc *tumultum* eſſe declarabant, qua appellatione gravius quid quam ſimplex bellum denotabant. BRISSON *de form. ſolemn. lib.* 2. p. 258. Decreto *tumultu* a ſenatu ceſſabant vacationes, nec cujusquam excuſatio in delectu habendo admittebatur; APPIANUS *lib.* 2. *bell. civil.* Inde formula: *delectus ſine vacationibus habiti ſunt*. LIVIUS *libr.* 10. *c.* 21. & *lib.* 3. *c.* 28. Unde ne quidem Sacerdotes immunes erant.

(*s*) Hoc quidam vel inde negant, quod ſubditi tantum arma capere debeant pro *defendendis* reipublicæ *limitibus*, quo poſito, ſuo videntur ſatisfeciſſe officio, ſi a finibus hoſtem depellere ſuſtinuerint. Verum cum ſubditis haud concedendum ſit, ſuo definire arbitratu, utrum ſalus reipubl. ſalva ſit per repulſionem hoſtis a limitibus? præterea quoque contingere poſſit, ut reipubl. non aliter ſatis proſpectum ſit, quam ſi etiam ulterius vires ejus debili.

§. XXXIII. An autem & quinam *in perſona* imperantem ſequi debeant, an vero *ſubſtitutum* mittere ſufficiat, an denique ſolvere *pecuniam* poſſint pro *ſequela*, regulariter æſtimabit imperans, [*t*] qui *ſequelam* imperat, cujus eſt judicare, quomodo ſecuritati publicæ proſpectum ſatis eſſe poſſit.

§. XXXIV. Tenentur autem eo caſu ſequi imperantem ſuo *ſumtu* & *victu*, [*u*] vel, quod perinde eſt, aliquid in commune conferre, unde totus exercitus ſuſtineatur.

§. XXXV. Sicuti omne bellum *pacis cauſa* [*x*] ſuſcipi debet, ita imperanti quoque *jus pacis ſanciendæ* in ſuæ reipublicæ ſecuritatem competit.

§. XXXVI.

---

bilitentur, conſequens eſt, ut *jus ſequelæ* hac ratione reſtringi nequeat. Neque in futurum reſpublica eo ipſo tuta dici poteſt, quod jam quidem hoſtis ſit depulſus; nam poteſt utique hoſtis vires colligere, & de novo rempublicam in ambiguum vocare diſcrimen.

(*t*) Audiendi non ſunt, qui ſubditis dant *electionem*, quaſi præſtando intereſſe liberari queant, quod ſint obligati ad faciendum, quo caſu volunt ſufficere *præſtationem ejus, quod intereſt*. Nam (α) ipſa hæc doctrina in jure civili fundata dici nequit, licet communiter Dd. hanc regulam in ore habeant: *debitor facti liberatur præſtando intereſſe*. (β) Si vel maxime inter *privatos* vera eſſet, non adeo congrue tamen ad ſubditorum obligationem applicatur, quæ multo adſtrictior eſt, quam quidem privatorum inter ſe. (γ) Aliquando etiam imperantis intereſſe poteſt, ut ſubditi *in perſona* compareant, quorum fidem magis perſpectam cognitamque habet, quam eorum, quos ſubſtituunt, qui undiquaque corradi ſolent. Tempore belli Punici II. ubi Hannibal ad portas erat, *ne prætoribus quidem, qui ad jus dicendum creati erant, vacatio a belli adminiſtratione data eſt*. LIVIUS *lib. XXIII. c.* 82. (δ) Aliquando etiam juſte exigit *pecuniam* pro ſequela, cum accidere poſſit, ut princeps ſubitaneo & exercitato milite indigeat, illum etiam aliunde pro pecunia habere poſſit, cum tamen cives forſan non ita exercitati ſint. Equidem quidam hoc limitant & hunc excipiendum caſum judicant, ſi pactis aliter conventum fuerit. MYLER. ab EHRENBACH. *de Princip. & Stat. imper. c.* 76. §. 2 Verum cum jus ſequelæ hodie, ubi *milite conductitio* utimur, non niſi in caſu *ſummæ neceſſitatis* exerceri ſoleat, in hoc vero caſu talia pacta vim ſuam amittant, illa ut plurimum otioſa erunt.

(*u*) Loquor hic de caſu, quando omnes & ſinguli principem ſequi tenentur, neceſſitate ita ferente, ubi expeditum eſt, quod quilibet ſe inſtruere debeat armis & veſtibus. Ubi forſan *decimus quiſque* ex civitate in militiam vocatur, civitas, cujus nomine electi militiam ſubeunt, hæc ſubſidia præſtare tenetur, ne alioquin pauciores onus ferre cogantur, quod *nomine omnium* ſuſcipitur. Denique licet vel maxime ratio belli non ſemper ita ferat, ut proviſio ſingulis poſſit relinqui, quia potius *publicæ proviſiones* in hunc finem adornari debeant; hæ ipſæ tamen inſtituuntur ex ſubditorum collectis, ut in effectu videantur *ſuo ſumtu* militare.

(*x*) Bellum ſuſpicitur propter *pacem* hoc ſenſu, ut ſubditi tandem tranquille & ſecure vivere, nec vim externam amplius metuere debeant. *Si*, judice CICERONE *Philipp. VII. p. m.* 889. *lit. d. pace frui volumus, bellum gerendum eſt, ſi bellum omittemus, pace nunquam fruemur*. Porro ut recte IDEM aſſerit *lib.* 1. *de offic. p. m.* 469. *lit. d. ſuſcipienda bella ſunt eam ob cauſam, ut ſine injuria in pace vivatur. Qui enim aliter non poſſunt, ideo belligerantur, non ut perpetuo bellum gerant*,

§. XXXVI. Duces itaque belli, quibus ab imperante *belli directio* concredita eſt, hoc jus ſibi vindicare nequeunt, [y] adeo ut ſi vel maxime cum hoſte, neceſſitate compulſi, pacem inire coacti fuerint, hæc tamen non aliter imperantem obligare, quam ex ſubſecuta *ratihabitione*, queat, quale pactum cum belli ducibus initum olim SPONSIO [z] appellatum fuit.

gerant, ſed ut tandem tuto in pace quieſcant, ut ait THEMISTIUS *orat.* 5. Cum vero nulla ſalus in bello ſit, & imperans ſemper præferre debeat ſecuritatem reipublicæ ambiguæ belli fortunæ, recte CICERO *lib. VI. epiſt.* 6. inde concludit, *iniquiſſimam pacem juſtiſſimo bello anteferendam eſſe* & *lib. VII. ad Attic. epiſt.* 14. *in f.* idem repetit his verbis: *ad pacem hortari non deſino, quæ vel injuſta utilior eſt, quam juſtiſſimum bellum*, id quod ſine dubio intelligendum; ſi modo de cetero reſpublica incolumis ſervari, & a futura injuria ſalva eſſe queat. Rationem IDEM ſuggerit *in Philipp. XIII. pr.* his verbis: *Dulce nomen eſt pacis, res vero ipſa tam jucunda tam ſalutaris: Nam hec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis jura cara habere poteſt, quem diſcordia, quem cædes civium, quem bellum civile delectat.* Unde non minor ratio *pacis*, quam *belli* in republ. habenda eſt: *Si enim regum atque imperatorum animi virtus in pace ita uti in bello valet, æquabilius & conſtantius ſe res humanæ habent* SALUST. *de bello catil. c.* 2. *n.* 3. In Numa Pompilio LIVIUS *lib. I. c.* 21. hoc ſtudium pacis regni cauſa laudat: *omnium maximum*, ait, *operum fuit tutela per omne regni tempus haud minor pacis quam regni.* Ex accipiente, *& malo more* civitatis contingit, ſi *bella externa* magis, quam *pax* prodeſſe videantur, id quod tamen in antiqua Romana republ. contigiſſe conſtat. Obſervat hoc ipſum DIONYS. HALICARNASS. *lib. X.* ajens: *Hoc illi civitati familiare erat, ut, ſi bello premeretur, concors eſſet: ſi pace frueretur, ſeditione laboraret. Quod cum animadverterent ſummi magiſtratus, nihilo magis quam bellum aliquod externum ſemper oriri optabant: Quotiens vero pax foris erat, ipſi crimina* (con)*fingebant, & bellorum occaſiones quærebant, quippe quod viderent rempublicam bellis magnam & fortunatam fieri, ſeditionibus vero humilem & infirmam reddi.* Enimvero hoc medium conſervandi pacem reipublicæ eſt formidoloſum: ad minimum a tramite vero deflectit, ut nulla inde regula deſumi poſſit, ſicut regula vivendi ab eo peti non poteſt, qui perpetuis conflictatur malis internis externisque.

(y) Pacis arbitrium unice penes imperantem conſiſtit, nec ejus conditiones dependere poſſunt ex beneplacito Ducum belli, ſi vel maxime illis libera belli adminiſtratio ab imperante commiſſa fuerit, cum hoc negotium tam arduum ſit, ut ipſius principis *ſpecialem directionem & arbitrium* requirat. Hoc Romani antiquitus ſæpe, & inprimis in ſponſione Caudina, urſerunt, ubi ipſe Poſthumius cenſuit, *cum pax illa injuſſu populi facta eſſet, populum ea non teneri*. LIVIUS *lib.* 9 *c.* 8.

(z) Huc reſpexit ICtus in *l.* 5. *D. de pact.* ubi *jus pacis faciendæ* ducibus belli adſcribere videtur, ajens: *Publica conventio eſt, quæ fit per pacem, quotiens inter ſe duces belli quædam paciſcuntur*. Equidem *jus publicum univerſale* ex jure Romano addiſcendum non eſt. Illuſtrationis tamen cauſa quædam hic ex hiſtoria Romana adjiciam. Diſtinguebant Romani *pacem* a *ſponſionibus*. Hæ dicebantur pactiones initæ a ducibus belli, pacis cauſa, auctoritate populi Romani demum ratihabendæ; quæ *ratihabitione* deficiente, ſponſio effectu carebat, quamvis ſpondentes hoſti dedendi erant, ut illuſtri exemplo duplicis *ſponſionis Caudinæ & Numantinæ* conſtat. Utriusque rationes & momenta explicat egregie Dn. THOMASIUS diſſertatione duplici. Deinde alia quæſtio eſt, utrum duces belli *pacem perpetuam*

Digitized by Google

§. XXXVII. Pax ſemel inita ſancte ſervanda, neque ſub inani prætextu rumpenda, licet vel maxime publicæ rei ratio per illam quodammodo læſa ſit, (*a*) cum hoc damnum compenſetur *tranquillitate publica* reſtaurata.

§. XXXVIII.

---

petuam inire queant? quod hactenus negatum eſt: &, annon aliquo modo *inducias*, vel pactum cum hoſte de redimendis captivis, vulgo *Cartel*, vel aliam *conventionem* de urbe oppugnata his vel illis conditionibus reddenda inire queant? quod facilius aſſerendum eſt, ſi duci *libera belli adminiſtratio* concredita fuit; quamvis quoad *inducias* adhuc diſtinguendum ſit, utrum ad longum tempus ſeu aliquot annos pactæ fuerint, an vero ad breve tempus? illæ cum *paci* ſimiles ſint, non dependent ex Ducis belli arbitrio, cum *totale armiſtitium* inducant; facilius autem hæ, quæ finem bello non imponunt. Hoc facile concedo, ſi ducibus pacis bellique arbitrium ſpeciatim conceſſum eſt, pacem ab illis initam rempublicam obligare. Tale *liberum arbitrium pacis ac belli permiſſum* Quintio conſuli legitur apud LIVIUM *lib. XXXII. cap* 37.

(*a*) Duo in *pace* potiſſimum concurrere ſolent: (I.) pactum de intermittenda & deponenda hoſtilitate, & fruenda tranquillitate: (II.) tranſactio ſuper controverſiis, propter quas bellum hactenus geſtum. Utrumque obligat imperantem tum intuitu alterius *gentis*, tum etiam intuitu *reipubl. ſuæ*, cujus ſalus in *pace* conſiſtit, quam ſi temere frangit, injurius in gentem alteram & propriam rempublicam eſt. Immo ſi vel maxime pro pace obtinenda de jure ſuo aliquid remittere neceſſum habuit, nihilominus tamen, quia ſecurius fuit, de jure ſuo aliquid remittere, quam perpetuæ hoſtilitati rempublicam exponere, pax inita ſtabilis eſt, atque hoc damnum compenſatur fructibus pacis. Nec ad jura renunciata patet regreſſus, quod, pace facta, demum de jure alterius liquido conſtare incipiat, forſan ex documentis noviter repertis, cum *ſententia judiciali* non decidatur negotium. Multo minus admittenda exceptio, quod pax per *vim majorem* & *metum* extorta ſit: *Quis eſt enim*, inquit recte BODIN. *lib. V. de republ. qui neſciat, pacis conditiones ſemper invitis dari & a victoribus vi ac metu accipi, ut quod dici ſolet, minima de malis. Nemo tamen aut legiſlator aut princeps extitit unquam, qui, quod victori promiſiſſet, exequi recuſaret, quaſi vi coactus id feciſſet.* conf. Dn. WERLHOFF *diſſ. de pact. liber. gent.* §. 24. *ſeqq.* Equidem ADRIANUS HOVTUYN *in polit. gent.* §. 50. *in f.* excipit caſum, *ſi pax ſit inita contra ſalutem populi*; ſic enim peccare imperantem putat, ſi tale pactum ſervet, modo non adeo modicum ſit præjudicium; quemadmodum enim, ait, jus civile læſos reſtituit, ita imperantes, qui ſibi judices ſunt, ex facultate naturali ſe ipſos reſtituere poſſe judicat. Fingamus, principem prælio ſatis debilitatum non potuiſſe alia conditione pacem a gente victrice obtinere, quam hac duriſſima conditione, ut omnia fortalitia in territorio ſuo deſtrueret, nec unquam nova in poſterum exſtrueret. Nemo negabit, ſecuritatem totius reipublicæ valde titubare. Sed tamen ne ſic quidem juſtam pacem rumpendi cauſam adeſſe, exiſtimarem. Sit ita, quod utilitati publicæ hac conditione & *lege pacis* non ſatis conſultum fuerit; (*α*) gens tamen victrix jure ſuo egit, tales conditiones devictæ genti præſcribendo, adeoque de injuria ſibi facta conqueri, multo minus læſionem iniquam allegare nequit. Pœni in bello primo cum Romanis has *leges pacis* accipere coacti ſunt: *Pœni Sicilia & omnibus inſulis, quæ inter Italiam & Africam ſunt, excedunto: MCC. talenta in annos XX. pendunto.* POLYB. *lib.* 1. *c.* 62. Inde vero nulla cauſa peti poterat, pacem frangendi, ut factum eſt bello Punico ſecundo, utut alia ſimularetur. FLOR. *lib. II. c.* 6. (*β*) Sicuti eo tempore, quo pax pangebatur, utilius reipubl. videbatur ſub ejuſmodi duriſſimis conditionibus pacem amplecti, quam ex-

trema

§. XXXVIII. Durat hæc obligatio ad pacem ſervandam in quolibet *ſucceſſore*, (*b*) quia hic quoque in omnem obligationem, quæ *reipublicæ cauſa* inita eſt, ſuccedit, quocumque modo ſuccedat.

§. XXXIX. Denique quicquid *pacis cauſa* factum merito pro *lege ſuprema* (*c*) reipublicæ agnoſcendum, quatenus ſalus populi integri aliter conſervari non potuit.

§. XL. Præterea ſecuritatem publicam admodum promovent (*d*) *fœdera publica*, unde iterum jus ſoli imperanti competens naſcitur, fœdera cum

---

trema quævis ſubire, ita ex poſt facto inutilis talis pax judicari non debet, quæ eo tempore, quo inita eſt, ſalutaris & utiliſſima fuit, *cum pax qualiſcumque bella præferenda ſit*. DION. HALICARN. *lib*. 8. (γ) Incongruum eſt argumentum a *reſtitutione in integrum* deſumtum, quæ a *judice* indulgetur inique læſis, qualis læſio allegari nequit, cum penes gentem victricem fuerit, jure victoriæ totam exſcindere rempublicam. Alia vero quæſtio eſt, utrum prudenter ejuſmodi duriſſimæ conditiones in caſu neceſſitatis devictæ genti imponantur, quæ ad nova bella ut plurimum anſam præbent? *quæ enim vel neceſſitate aliqua vel occaſione ſive a privatis hominibus ſive a rebuſpubl. extorquentur, ſimulatque occaſio vel neceſſitas ſublata eſt, ſtatim diſſolvuntur*, ut ajunt legati Romani ad Coriolanum apud DION. HALICARNASS. *lib XIII* Valet plerumque hic quoque illud TACITI *lib. XV. annal. pacem ex æquo utilem*, quemadmodum etiam cena fuit ſenatus apud LIVIUM *lib. VIII. c.* 21. *ibi pacem eſſe fidam, ubi voluntarii pacati ſunt*. Cum enim Privernates interrogarentur, qualem pacem Romani cum illis habituri eſſent? reſponderunt, *ſi bonam dederitis, & fidam & perpetuam: ſi malam haud diuturnam*.

(*b*) Sicuti in perſona imperantis integra quaſi reſpublica ſuſtinetur, ita quoque cum tota republica pax ſtabilita videtur, atque adeo quilibet ſucceſſor illa, quæ reipublicæ cauſa geſta ſunt, approbare debet, quia reſpublica intuitu alterius gentis non mutatur, mutato ejus præſide. Quodſi vero jure *victoriæ* & *belli* reſpublica quædam eſſet ſub jugum redacta, victorem quidem non obligari legibus pacis, antea a tali republica cum gente alia concluſis, facilius concederem, quia victor non tanquam ſucceſſor conſiderari poteſt, nec ſponte & voluntate ſubditorum imperium obtinuit, ſed mage jure belli, quo ipſo ſtatus reipublicæ penitus mutatur. Atque adeo in dato ad §. *antec.* exemplo victori integrum foret, fortalitia exſtruere, quæ alias exſtrui haud potuiſſent, ſi reſpublica in priſtino ſtatu permanſiſſet.

(*c*) Pertinet hæc obſervatio ad illos caſus, quando pacis cauſa quædam alienantur & reipublicæ ſubtrahuntur, quod legibus fundamentalibus adverſum fuit. Nam cum *pacis cauſa* hoc factum ſit, contra leges fundamentales factum dici nequit, quæ quoque ex ſalute totius reipublicæ, tanquam *lege ſuprema*, ſuam interpretationem deſumunt. Sic etiam quod pacis cauſa in res ſubditorum quoquo modo factum, vel promiſſum, vim ſuam habebit, cum res privatorum ſubſint ſaluti reipublicæ, quæ inprimis in pace continetur.

(*d*) Fingi vix poteſt reſpublica, quæ ſibi ſoli ſufficiat tempore *belli* & *pacis*, præſertim ſi metus *potentiæ vicinæ* præſens adſit, qui per fœdera talia facilius averti poteſt. Prout autem ratio ſalutis reipub. id poſtulat, ita vel *æqualia* vel *inæqualia* ineuntur, quæ ſatis exacte explicantur a GROTIO *de J. B. & P. lib. II. cap.* 15. §. 7. Collineat huc quodammodo Menippus apud LIVIUM *lib. XXXIV. c.* 56. ubi trium generum fœderum mentionem injicit. Ratione finis quoque alia *defenſiva* alia *offenſiva* ſunt, quæ cum magis ad *jus gentium* ſpectant, hic explicare nolo. Quia vero *nomine reipubl.* tale fœdus initur, morte imperantis non exſpirat, adeoque

cum aliis gentibus pangendi, non aliter tamen exercendum, quam in ſalutem populi.

§. XLI. Fœdera hæc cum aliis inita ſemper *tacitam* videntur in ſe continere *conditionem*, (*e*) quatenus, ſalva incolumitate reipublicæ, promiſſum præſtari poſſit.

§. XLII.

---

eoque male cenſebat Turnus Hardonius, fœdus cum Latinis initum, morte Tarquinii Priſci extinctum fuiſſe. DION. HALICARNASS. *lib. IV.* Ceterum *jus fœderum pangendorum* non ſemper liberum, ſed pactis & legibus fundamentalibus circumſcribi poteſt. In privilegiis, nobilibus Pomeraniæ anno 1560. conceſſis, reperiuntur ſequentia: *Wir Furſten und unſere Erben und nachkommende Herrſchaft, wollen uns auch in keine Kriege noch neue Verbundnuſſen mit jemandes einer ohne des andern Vorwiſſen und Willen, und ohne gemeine Rathe der Land-Stande einlaſſen &c.* Eadem obligatio, cum conſenſu *ſtatuum provincialium* fœdera pangendi, in aliis quoque territoriis deprehenditur, de qua vid. Dn. STRYK. *de Statib. Provinc.* & Dn. HERTIUS *diſſ. de Conſult. LL. & judiciis in Special. Rom. Germ. Imper. rebuſpubl.* §. 8. Multum itaque ad efficaciam fœderum facit, ſi panguntur cum iis, quibus ſumma rerum concredita eſt. Ordines reipubl. vel ſubditi imperanti ſuis fœderibus præjudicare non poſſunt, quod exemplis omnium ſæculorum conſtat. Cum ſeculo XV. ſatis infeliciter ſuſcepta eſſet expeditio contra Mauros, Luſitanique victi deditionem Septæ & ex Africa diſceſſum Barbaris promiſiſſent, de ſancito fœdere in conſilio principum Eboræ diſquiſitum & communi conſilio concluſum: *injuſſu regis conditiones pactas irritas videri, religionem, ſi qua erat, gens obligata eo fœdere, ſatis exſolvi obſidibus in hoſtium poteſtate relictis, ut ſuis capitibus luerent, quæ ſtulte & temerarie promiſerant. An ſi eadem ſuperbia Luſitaniæ deditionem polliceri barbari univerſæ coegiſſent, conditioni eſſet ſtandum? Mauricique imperii jugum reponendum Hiſpaniæ? quid alia, quæ multa polliceri & indigniſſima potuiſſet; num iis gens Luſitana teneretur?* MARIAN. *lib. XXI. de reb. Hiſp. c. 12.*

(*e*) Equidem fœdera alias magnam in ſe vim apud gentes ab antiquo obtinuere, & communi omnibus gentibus inſita ratione, quoniam *fides*, h. e. *conſervatio fœderum* optimum eſt reipublicæ munimentum; nihilominus tamen multi fœderibus talibus magis ad populos ſubjugandos abuſi ſunt, ſicuti ſupra de populo Romano notatum. Equidem de eo FLORUS *lib. II. c. 6. n. 5.* ita ait: *ſumma fœderum Romanis religio eſt*, quod etiam confirmat Sextus Cæcilius Juriſconſultus apud A. GELL. *in N. A. lib. XX. c. 1.* ajens: *Populus Romanus e parva origine ad tantæ amplitudinis inſtar emicuit, ſed maxime atque præcipue FIDEM coluit, ſanctamque habuit tam privatim quam publice.* Hoc enim inprimis in *ſtatu civili* valet, quod patres apud LIVIUM *lib. III.* [illegible] urgent, *famæ & FIDEI damna majora eſſe, quam quæ æſtimari poſſint.* Hac *fide* Romanorum in ipſo bello conſervata adducti Faliſci, ut ſe ſponte dederent Romanis. LIVIUS *lib. V. cap. 27.* Interim quantæ fraudes a populo Romano nonnunquam commiſſæ fuerint, optime enucleat FORSTNERUS *ad Tacitum P. 1. p. 287.* quem locum ſupra *p. 146.* integrum dedi. Suo forſan ipſius exemplo moniti Romani cavebant ſemper, *ne ita crederent externis auxiliis, ut non plus ſui roboris, ſuarumque proprie virium in caſtris haberent.* LIVIUS *lib. XXV. c. 33.* Quid vero ſi reſpublica quædam bello durſſimo implicita ſit, ut alteri promiſſa ſubſidia abſque evidenti ſui ipſius pernicie præſtare non poſſit? Hoc caſu ſine dubio fœdus *exceptionem* patitur, nec hunc fœdere comprehenſum eſſe credendum eſt, quod non ad deſtructionem propriæ reipublicæ, ſed ejus conſervationem initum eſſe, judicari oportet. Cum bello Punico II. tot fœderati a Romanis defeciſſent, Petellini ſoli ex Bruttiis in amicitia Romana manſerunt,

& cum

§. XLII. Sicuti itaque fœdera in ſecuritatem reipublicæ ejuſque conſervationem tendere debent, ita de jure naturæ nihil ulterius requiritur, quam ut cum tali ineantur, qui ſufficientia poſſit reipublicæ præſtare ſubſidia, cujuſcumque *religionis* fuerit. *(f)*

§. XLIII. Poteſt tamen jus fœderum pangendorum reſtringi vel ex *fœdere antiquiori*, *(g)* vel *fœdere ſyſtematico*, *(h)* ne in hujus perniciem vergat.

§. XLIV.

& cum ex fœdere ſubſidia a Romanis peterent, denegata eiſdem ſunt, *fideque ad ultimum expleta, conſulere ſibimet ipſos in præſenti fortuna juſſerunt*. LIVIUS *lib. XXIII. c. 20.*

(f) Late de hac quæſtione diſputant GROTIUS *lib. II. de J. B. & P. cap* 15. §. 8. *ſeqq.* ZIEGL. *de jurib. majeſt. lib.* I c. 38. §. 7. BESOLD. *de fœderum jure c. IV.* Notum eſt Franciſci I. Regis Galliæ fœdus cum Turcarum imperatore initum, de quo variæ cenſuræ & querelæ hinc inde reperiuntur; inprimis vero *in R. I. de anno* 1544 §. *und demnach & ſeq.* graviter hoc fœdus a toto imperio improbatum legimus. Verum hic caute quæſtiones variæ ſunt ſecernendæ. Quando quæritur, utrum imperans jus fœderum recte exerceat, ſi illud cum infideli pangit, in conſervationem ſuæ reipublicæ contra quoſcumque ejus oppugnatores? ſine dubio hoc affirmandum eſt, quia omnia media conſervandi rempublicam a *jure naturæ* imperanti cuilibet indulta ſunt, ſine quibus commode conſervari non poteſt, ſive fœdus ineatur contra *fideles* ſive *infideles*. Prius quidem ZIEGLERUS in dubium vocat, abſque ratione tamen, quia *diverſitas religionis* non tollit aut mutat *jura gentium* communia, nec ulla ratio imperat, rejicienda eſſe auxilia eorum, qui noſtræ reipubl. bene cupiunt, & pro ejuſdem incolumitate ſimul laborant. Regerit quidem ZIEGLERUS *cit. l.* §. 9. adverſus *fratrem*, hoſtem communem excitandum non eſſe; ſed reſpondeo, me ignorare, quæ jura fraternitatis Chriſtianæ inter *hoſtes Chriſtianos* obſervari debeant, quin quod ſæpe Chriſtiani magis barbare ſæviant in hoſtes ſuos, ac quidem ipſi infideles. Deinde alia quæſtio eſt, utrum excitare per fœdus liceat infidelem ad infringendam potentiam alterius, qui quamvis Chriſtianus, nobis tamen metuendus videtur? quod nego, non quia alter infidelis eſt; nam nec *fidelem* excitare liceat; ſed quia tale medium juri naturæ adverſatur, & alia media adſunt, ſibi intuitu alterius potentiæ conſulendi.

(g) Exemplum in Campanis, qui, ubi fœdus cum Romanis inire vellent contra Samnites, Romani tamen id recuſarunt, multam licet ſibi utilitatem ex tali fœdere pollicerentur; nam, ut inquit LIVIUS *lib. VII. c.* 31. tanta utilitate fides antiquior fuit, atque hinc tale reſponſum tulerunt: *Auxilio vos, Campani, dignos cenſet ſenatus, ſed ita vobiſcum amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas violetur. Samnites nobiſcum fœdere juncti ſunt, itaque arma Deo prius, quam homines violatura adverſus Samnites vobis negamus, legatos ſicut fas juſque eſt, ad ſocios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.* Ceterum alia quæſtio fuit, an poſtquam Campani ſe poſtea in populi Romani poteſtatem dederunt, hi abſque violatione fœderis recipi potuerint? Ita quidem cenſuit ſenatus apud LIVIUM *cit. l.* adhuc enim videbatur res integra: nondum bellum erat cœptum: id demum inſtabat, nec recipiebantur in *ſocietatem*, ſed in *ſubjectionem & deditionem*. Alia ratio fuit Sidicinorum, quorum deditionem aſpernabantur Romani ut ſeram, *ultimaque tandem neceſſitate expreſſam*, ut ait LIVIUS *lib. VIII. c.* 2. neque enim amplius in *ſua poteſtate* videtur eſſe populus, qui in extrema neceſſitate conſtitutus ſe alteri ſubjicere cupit.

(h) Revera *duplex explicatio* hic occurrit: (1.) quoad rempublicam propriam,

(2.)

§. XLIV. Hoc ipſo quoque ſubditis non interdictum eſſe videtur, fœdera cum aliis gentibus *commerciorum (i) cauſa* inire, quippe quæ pacta nec *rempublicam* primario concernunt, nec *jus imperantis* violant.

§. XLV. Immo & ſic quoque civitatibus ſingulis, communem alias imperantem habentibus, fœdera pro *conſervatione* & *ſecuritate* ſua cum aliis inire licet, quoties ab imperante ſuo deſeruntur, ut quaſi pro derelictis habitæ videantur. (*k*)

§. XLVI. Sub hoc jure fœderum pangendorum comprehenditur quoque

(*a*) quoad reliquas fœdere ſyſtematico comprehenſas, atque adeo jus fœderum ita exercendum, ut utrinque ſecuritas maneat illibata & ſalva. Quamvis itaque ſtatibus imperii *jus fœderum* competat, non aliter tamen exerceri poteſt, quam *ne ſint fœdera contra imperatorem vel imperium, pacemve ejus publicam*, ut dicitur in *J. P. art.* 8. §. *gaudeant*, quo ipſo nihil adeo ſingulare eſt conſtitutum, cum illa ipſa limitatio ex *jure publico univerſali* per ſe fluat. Interim ſi reſpubl. ſyſtemate comprehenſa a reliquis ejuſdem ſyſtematis ſociis bellum & vim hoſtilem metuat, non dubium eſt, quin talis reſpubl. hoc caſu in ſui defenſionem fœdus cum aliis contra reliquos ſocios inire poſſit, quia imperans magis obligatur ſuæ reipubl. quam reliquis ſociis fœderis ſyſtematicis.

(*i*) Commercia *res privatas* potiſſimum reſpiciunt, nec regimen publicum per ſe tangunt. Poteſt quidem imperans illa reſtringere, quo facto ad leges civitatis in exercitio commerciorum ſubditi obligantur, ſed, his deficientibus, libertas priſtina ſeſe exſerit. Inde forſan *fœdus Hanſeaticum*, olim tam celebre, defendi poteſt, in quod plurimæ civitates, abſque publica imperantis auctoritate, receptæ ſunt, cum tale fœdus nihil aliud fuerit, quam maxima quædam *ſocietas negotiatorii* lucri cauſa inita. Oſtendit enim CONRINGIUS *de urb. German.* §. 98. hoc fœdus *συμμαχίας* cauſa non fuiſſe initum: neque hoc credibile eſt, quin principes tale quid nunquam permittere potuiſſent. Interim rationes politicæ non ſemper ferunt, ut talis libertas ſubditis relinquatur, uti bene obſervat CONRING. *cit. l.* §. 101.

(*k*) Poſſunt publicæ calamitates rempublicam ita affligere, ut civitates a ſuo imperante amplius defendi nequeant, ſed aliunde ſibi defenſionem quærere debeant. Talis ſtatus Germaniæ fuiſſe videtur tempore funeſti illius interregni, quem MUTIUS *lib.* 21. *Chron. germ. p.* 192. ita deſcribit: *His temporibus arma ubique, leges fere nuſquam, dominabantur: quiſque occupabat, quantum potuit per vim. Status* itaque *naturalis* reductus videbatur: civitates omni defenſione erant deſtitutæ, & tamen potentiores in viſcera imperii ſæviebant, ut in tali rerum ſtatu nihil conſultius eſſet, quam *defenſionis* cauſa fœdera inire. Primitus paucæ civitates anno 1254. inter ſe fœdus tale inierunt, cui fœderi poſtea ſe aliæ adjunxere, & militem communem ad communem defenſionem aluere. Non potuere non ægre id ferre, quibus raptu vivere, & *λῃστρικῶς* vitam paci præferre cordi erat, quamvis cum ob tutelam ſuam id facerent, jure id feciſſe exiſtimari debebant. Rem totam ita deſcribit ARNOLDUS Abbas Stadenſis *in fin. Chron. Quidam validus civis in Moguntia cœpit hortari concives ſuos, ut pro pace reſtauranda juramento ſe invicem conſtringerent. Conſenſerunt ei & aliæ civitates plurimæ. Vocarunt eum Walbodonem. Non placuit res principibus, nec militibus, ſed neque prædonibus, & maxime his, qui habebant aſſidue manus pendulas ad rapinam, dicentes, eſſe ſordidum, mercatores habere ſuper homines honoratos & nobiles dominatum.* Civitates ipſas ſub hoc fœdere comprehenſas enarrat LEHMAN. *in Chron. Spir. lib.* 5. *c.* 92. Conf. DATTIUS *de pace publ.*

Digitized by Google

que *jus clientelare*, (*l*) tam *activum*, quam *paſſivum* adeoque cui prius competit, poſterius denegari non poteſt.

§. XLVII. Sicuti itaque fœdera libertatem alterius non tollunt, ita quoque *jus clientelare* non liberat ſubditos ab obſequio erga proprium imperantem, cum huic omnia jura ſummi imperii maneant ſalva. (*m*)

§. XLVIII. Sed etiam ſingulorum ſecuritati aliquando contra vim externam juſte proſpicit imperans, quo referunt *jus repreſſaliarum*, quod primario in eo conſiſtit, ut imperans in ſuo territorio ſubditis gentis extraneæ denegare poſſit juſtitiam, (*n*) quæ ſubditis hujus imperantis illam denegavit, vel idem jus in gentem extraneam ſtatuatur, & exerceatur, quo in noſtram gentem uſa eſt.

Boehmeri Jus Publ. X §. XLIX.

(*l*) *Jus clientelare* inter ſummos principes nihil aliud eſt, quam *fœderata conſociatio, qua alter alterius majeſtatem obſervare tenetur, ut ab injuria potentiorum tutior eſſe poſſit*, obſervante BODINO *de rep. lib.* 1. *c* 7. Eſt enim fœdus vel *æquale* vel *inæquale*. Ad claſſem poſteriorem *clientelare jus* referri debet, quia infirmior defenſionem ab altero recipit, non præſtat, & quia patronus potentior eſt, hinc præterea receptum, ut infirmior majeſtatem alterius comiter conſervet, quod explicat PROCULUS *in l. non dubito* 7. §. 1. *D de captivis*, & eodem fere modo CICERO *orat. pro Cornel. Balbo p. m.* 721. *lit. e. ſeqq.* Atque hinc quoque receptum eſt, ut publicis precibus patroni ſoleant commendari in iis locis, quibus defenſionem debent. Cum itaque ſubditi proprie dicti defenſionem ſuam ab imperante petere debeant, alterius defenſioni ſe ſubmittere nequeunt, quia poteſtas domini territorii inde læderetur. Cautum id legitur *in Cap. Joſeph. art. VIII.* quemadmodum etiam jam in *R. I. de anno* 1519. §. *vvir auch Churfurſten*, ſtatus imperii ſe invicem obſtrinxerunt, *Daſs keiner des andern Unterthanen und Vervvandten, des Glaubens oder anderer Urſache halber in ſonder Schutz und Schirm, vvieder ihre Obrigkeit nehmen ſollen noch vvollen*. Quamvis vero dictum ſit, ſubditos ne quidem intuitu *religionis* ſe alterius clientelæ ſubjicere poſſe, quia in effectu, implorando defenſionem patroni, imperanti ſuo legitimo reſiſterent; alia tamen quæſtio eſt, annon imperans, qui ſucceſſorem diverſæ religionis habet, ſubditos ſuos alterius defenſioni poſſit commendare, ne in exercitio libero religionis a ſucceſſore forſan turbentur? quod itidem negandum exiſtimo. In effectu enim talis diſpoſitio duplex diverſum & contrarium involveret imperium, ſubditiſque ſuppeditaret anſam, imperanti reſiſtendi, cum non aliter poſſint defendi a patrono, quam vel *interceſſionibus*, vel denique *adhibita violentia*.

(*m*) Vulgatum eſt: *Schirm Gerechtigkeit giebt keine Obrigkeit*. Sed tamen itidem vulgatum eſt: *aus Schirm Herrn vverden leicht Sturm-Herrn*, ſcilicet ſi patroni inique ſua poteſtate abutuntur, qualis metus tunc ut plurimum adeſt, ſi patronus nimia polleat potentia. Plurimæ id ſuo damno expertæ ſunt civitates, inter quas quoque Metis, Tullum & Verdunum non poſteriores ſunt, quæ protectionem Galli amplectendo ab imperio pedetentim avulſæ ſunt. Ipſum Romanum imperium jam olim per oppreſſionem confœderatorum hujuſmodi admodum auctum fuiſſe conſtat.

(*n*) In hoc potiſſimum repreſſalias conſiſtere, docet PESCHWITZ *de repreſſ. c.* 2. quamvis alii aliter rem explicent, & res inter ſe affines confundant. Eſt hoc remedium non adeo iniquum, cum per indirectum ita adigatur gens extranea, ſubditis alienigenis, ſi quid jure petere poſſunt, æque adminiſtrare juſtitiam ut propriis. Præerequiritur autem, (*α*) jus ejus, cui alibi juſtitia eſt denegata, eſſe liquidum: (*β*) eidem omne auxilium in terri-

Digitized by Google

§. XLIX. Faciunt præterea aliud *repreſſaliarum* genus, conſiſtens in *detentione perſonæ aut bonorum propter debitum aliquod*, (ο) ratione cujus ſubdito hujus territorii denegata juſtitia eſt, ad effectum, ut læſo a gente iniqua ſatisfiat.

C A-

---

territorio extraneo contra ſubditum illius denegari: (γ) deficere utrinque ſuperiorem, ad quem provocari poſſit, in caſu *denegatæ juſtitiæ*. Exercet hoc jus tantum ſummus imperans, adeoque, utrum locum habere poſſit? deſuper unice cognoſcit, & magiſtratui inferiori, qui illud *ſuo jure* exercere nequit, per mandatum injungit, ut caſu eveniente ſuſpendat *juſtitiæ adminiſtrationem* contra extraneum.

(ο) Solent nonnulli hanc ſpeciem *pignorationem* appellare, alii vero totam repreſſaliarum naturam in hoc ipſo quærere. ZIEGL. *de jurib. majeſt. lib.* 1. *c.* 34. §. 29. GROT. *lib. III. c.* 2. Hoc jus potiſſimum defendunt ex *belli juſtitia*, adeo ut nonnulli illud ipſum *belli minus ſolemnis* nomine inſignire ſoleant, atque ex eo ulterius deducunt, inter illas perſonas jus hoc exerceri poſſe, inter quas licite bellum geritur; quando enim judex adeſt ſupremus, qui propter *denegatam juſtitiam* adhuc adiri poteſt, ad hoc extremum medium deveniri nequit, quo intuitu has pignorationes ſtatus imperii inter ſe nullo jure exercent, bene tamen erga extraneos. Eatenus autem ad *jus publicum univerſale* ſpectant, quatenus ab imperante adhibentur pro *ſecuritate* & *defenſione ſubditorum* ſuorum, quibus agente extranea vel jus denegatum, vel alia injuria facta. Cum enim hoc ipſo non tota reſpublica læſa, ſed tantum quidam ex republica, & hinc propter horum læſionem bellum movere & totam rempublicam in ambiguum vocare diſcrimen periculoſum, ne dicam iniquum videbatur, expeditior modus cogendi gentem iniquam introduci & exerceri cœpit, qui tamen non raro ad bellum ipſum anſam dare ſolet.

Digitized by Google

C A P U T II.

D E

JURIBUS TRANQUILLITATEM INTERNAM REIPUBLICÆ RESPICIENTIBUS.

§. I. SI imperans rempublicam a *vi externa* defendere debet, multo magis eidem incumbit, eandem præſtare ſecuram & incolumem a *vi interna*, (*p*) ſtatui civili admodum inimica, & quæ rempublicam longe acerbius quam externa affligere ſolet. (*q*)

 §. II.

(*p*) Supra dictum eſt, ſtatum reipublicæ in *unione* ſubditorum *arctiſſima* fundari. Quando hæc patitur, vel plane diſſolvitur, corpus civile ruinam minatur, cum per *vim internam* conſumatur, & præterea a vi externa ſalva & incolumis præſtari non poſſit. *Quoties enim civitas*, ut philoſophatur C. Claudius apud DION. HALICARN. *lib. XI. concors bellum ſuſcipit, & idem omnibus, tam illis, qui imperant, quam illis, qui parent, utile videtur, omnes alacriter mala ſubeunt, nec ullum laborem aut periculum refugiunt. Quoties vero inteſtino malo laborans priuſquam res domeſticas componat, bella externa ſuſcepit, & multitudini in mentem venit, ſe non pro ſuis bonis mala paſſuram, ſed ut alienum imperium in ſe magis confirmet: ipſi vero duces cogitant, ſuas copias non minus quam hoſtiles ſibi inimicas fore, cetera quoque laborant, & quævis manus iſtiuſmodi exercitus facile debellare & delere poteſt*. Utplurimum hoſtes inde anſam arripiunt, invadendi rempublicam, ſi animadvertunt, illam internis conflictari malis. Cum ob tyrannidem Decemvirorum, & imprimis Appii Claudii major pars reip. ægra eſſet, Sabini & Æquii bellum intulerunt Romanis. *Illi enim*, ait C. Claudius apud DION. HALICARN. *cit. l. cum audierint, jam pridem noſtram rempublicam fluctibus & tempeſtatibus agitari & laborare, & plebem patriciosque a reipubl. præſidibus animo alieno eſſe, exiſtimarunt, ſi quod externum bellum nobis præter mala inteſtina inferretur, & magiſtratus vellent copias educere ad agri propugnationem, eos neque habituros omnes cives ad militare ſacramentum promtos, ut antea, quod magiſtratus odio proſequantur, nec duces pœnis lege ſtatutis in contumaces uſuros, veritos, ne quod gravius malum faciant. Eos vero, qui obtemperarint, & arma ceperint, aut ſigna deſerturos, aut ſi permaneant, rem in prœliis ignaviter dedita opera geſturos, quorum nihil ſperarunt, quod non ſit veriſimile*. Quæ cum ita ſint, ratio dictitat, *firmandam eſſe rempublicam, non armis modo neque adverſus hoſtem, ſed quod multo majus, multoque aſperius, bonis pacis artibus*, quibus unio illa interna conſervatur, & fulcitur. SALUSTIUS *orat. I. de repub. ord. c. I. n. 7.*

(*q*) Oritur illa calamitas publica a *vi interna*, ſeu ipſis ſubditis, Reipublicæ incolumitati inſidiantibus, quales *morbi interni* eo magis metuendi ſunt, quoniam conſtat, homines ad turbas movendas eſſe pronos & proclives, ad parendum vero & ſtatum civilem ſatis ineptos, uti ſupra *Lib. 1. c. 1. p. 131.* demonſtratum. De Hiſpanis JUSTINUS *lib. XLIV. c. 2. Hiſpani bellum quam otium malunt, ſi extraneus deeſt, domi hoſtem quærunt*. Immo hoc vitium magnarum civitatum eſſe LIVIUS *Lib. XXX. c. 44.* hiſce verbis prodit: *Nulla magna civitas diu quieſcere poteſt, ſi foris hoſtem non habet, domi invenit, ut prævalida corpora ab externis cauſis tuta videntur, ſed ſuis ipſa viribus onerantur.*

§. II. Obligatio hæc imperanti ſuggerit media ad finem facientia, quibus vel præcavet, ne talia mala erumpant, vel ſi jam eruperint, ut mature exſtinguantur, & civitas ad pacem reducatur. (*r*)

§. III. Quoad prius membrum jus competit imperanti, mediis ſanæ rationi convenientibus ſubditos conſtringendi, & potentiam eorum muniendi, (*ſ*) ne

---

rantur. Ipſum vaſtiſſimum corpus imperii Rom. magis ſub hoſte interno quam externo cecidit. *Et ad occaſum ab ortu ſolis omnia domita armis parebant, fuere tamen cives, qui ſe remque publicam obſtinatis animis perditum irent*, ut ait SALUST. *de bell. Catil. c.* 36. Comparant alias eruditi rempublicam *cum corpore humano*, ut HOBBESIUS facit, quod pati poteſt a *vi externa*, & *internis* nonnunquam, immo ut plurimum, affigitur *malis*, quæ eo graviora ſunt, quo magis deſtructionem corporis ſecum trahere poſſunt. Ad hæc mala avertenda regulæ tum *prudentiæ politicæ*, in politicis tractandæ, tum *juris publici univerſalis*, hic excutiendæ, faciunt.

(*r*) In *corpore humano* conſervando itidem hæc duo attenduntur, & ſic quoque in *corpore civili*. Sicuti in pace de bello cogitandum, & ad futura pericula quis ſemper inſtructus eſſe debet; ita ad præcavendas omnes turbas talis ordo in republica ſervandus, quo turbatoribus omnes viæ præcludantur, aliquid moliendi contra rempublicam. Novit homo, corpus, quod ſuſtinet, eſſe languidum, morbis obnoxium: novit etiam imperans, corpus civile, quod ſuſtinet ſuo imperio, eſſe corruptum; hinc quæ contra mala metuenda adhiberi debeant remedia, ſollicite indagare debet. Cum vero interna reipublicæ quies in *concordia ſubditorum* conſiſtat, hæc vero per *culturam juſtitiæ* obtineatur, ſtudium ejus ante omnia excolendum eſt imperanti, quippe quæ *civium concordiam alit & conſervat*, ut ait DION. HALICARN. *lib. II. in f.*

(*ſ*) Fruſtra de remediis contra morbos quæſtio inſtituitur, niſi ſontes morborum fuerint detecti. *Cauſæ morborum civilium* ſunt infinitæ, quas indagare debent hi, qui *prudentiam civilem* tractant. Sed plerique hanc doctrinam vel plane omiſerunt, vel ſatis frigide tractarunt, quia materiis plane alienis tractatus ſuos impleverunt, proprias neglexerunt, in quo tamen HERTIUS ceteris omnibus exemplo contrario præivit, oſtendens *in elem. prud civil.*, potiſſimam partem hujus doctrinæ conſiſtere in eruendis *morborum civilium* cauſis, & ſuggerendis *remediis* ſufficientibus. Ut rem in compendio complectar, malum internum ſtatui publico imminet vel a *nimia paucorum auctoritate & potentia*, vel a *nimia plebis libertate*. Priori caſu, ſi præſertim ſub ſe militem habent, nihil non tentare poſſunt contra ſtatum publicum, præſertim cum *potentia* vel *auctoritas* in occulto latere, & ſub ſpecie *pietatis* vel *virtutis* ſeſe publico commendare poſſit, (quod optime illuſtrat FORSTNER *ad Tacit. P.* 1. *p.* 148. *ſeqq.*) poſtea tamen erumpit in flammam, toti reipubl. ruinam minantem. Deplorant adhuc plurima regna imprudentiam majorum, qua clero tantam ubivis auctoritatem & potentiam indulſerunt, quam ſupprimendi jus faſque fuiſſet. Quantæ ſtrages, quantæ turbæ in rebuspublicis inde ortæ! Eſt quippe plebs ita comparata ex judicio CURTII, *ut ubi ſemel ſuperſtitione capta eſt, plus pareat vatibus, quam ducibus*. Atque ex hiſce malis metuendis plura jura imperanti adſcribenda, præſertim quoad *ſacra*, quæ alias eidem tribuenda non erant, uti ſuo loco videbimus. Poſteriori caſu, ubi *nimia populi libertas* adeſt, multum patitur reſpubl. a *factionibus*, quibus ordinarie populares reſpublicæ ſunt obnoxiæ, maxime ſi *licentia concionum publicarum* accedit, quæ imprudentem plebem ad quævis facinora ſollicitant. Non inepte reip. R. jacturam CICERO *orat. pro L. Flacco p. m.* 500. inde deducit ajens: *Illa vetus, quæ quondam opibus, imperio, gloria floruit, hoc uno malo concidit, libertate immoderata ac licentia concionum*. Reſtringenda ergo eſt nimia ſubditorum *auctoritas & libertas*, ſed legitimis modis & mediis.

Digitized by Google

ne quid audere poſſint contra *ſtatum publicum*, vel alio modo rempublicam reformandi. (*t*)

§. IV. Jus *reformandi rempublicam* utut imperanti proprium ſit, tamen pro ſtatu diverſo reipublicæ illis quoque committi ſolet & poteſt, quibus totius provinciæ cura & adminiſtratio concredita eſt. (*u*)

§. V. Ita tamen *jus reformandi* exercendum eſt, (I) quatenus abſque majoris mali metu fieri, & ſtatus reipublicæ illibatus ſervari poteſt; alioquin non inique imperans quædam reipubl. incommoda & mala toleret, (*x*) ne totum corpus interitui exponat.

§. VI.

(*t*) *Modum reformandi civitatem* regulæ politicæ ſuggerunt: *jus ipſum* ex hac doctrina petendum. Cui enim totius reipubl. ſtatus commiſſa eſt, circa *reformationem* quoque ſollicitus eſſe debet, ſive per ſe, ſive per alios illam expediat, exemplo reip. Athenienſis, quæ Solonem conſtituit *reipubl. reformatorem*, quæ periculoſiſſime laborabat. Idem jus affectabat Lycurgus, ſed magis *vi*, quam *jure* moribus corruptam Spartam reformavit, cum jus reformandi ipſi haud demandatum fuerit. Plenius de utroque exemplo agit HUBER. *de jur. civit. lib.* 3. *S.* 3. *c.* 4. Impudentius autem & majori cum ſpecie juris nemo hactenus *jus reformandi reſpublicas* affectavit, quam præſul Romanus, ex univerſali cura circa eccleſias, & cum respublicas quoque ad eccleſias traxerit, has quoque pede ſuo ſubeſſe judicavit. Verum res invertenda eſt. Sunt eccleſiæ in republica, non contra. Clericorum eſt, principem admonere de *reformatione inſtituenda*, non *jus reformandi rempubl.* ſibi tribuere.

(*u*) In ſtatibus *popularibus* hoc ut plurimum accidit. Solon ex decreto Athenienſium jus reformandi exercuit, uti ad §. *antec.* dictum eſt. Simile jus illi conceſſum erat, quibus apud Romanos provinciæ demandatæ erant. Provocat huc CICERO *lib. IV. ad Attic. epiſt.* 1. ajens: *Appius ad me ex itinere bis terve ὑπομεμψιμοίρους literas miſerat, quod quædam a ſe conſtituta reſcinderem. Ut ſi medicus, cum ægrotus alii medico traditus ſit, iraſci velit ei medico, qui ſibi ſucceſſerit, ſi, quæ ipſe in curando conſtituerit, mutet ille: ſic Appius cum ἐξ ἀφαιρέσεως provinciam curarit, ſanguinem miſerit, quicquid potuit, detraxerit, mihi tradiderit enectam: προσανατρεφομένην eam a me non libenter videt, ſed modo ſuccenſet, modo gratias agit. Nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia, tantummodo diſſimilitudo offendit hominem &c.* Hinc conſuetæ formulæ apud Romanos, quando magiſtratui rempubl. commedabant: *videret, ne quid respubl. detrimenti caperet:* (quæ formula tamen ultimæ neceſſitatis tantum habita eſt. LIVIO teſte *lib. c.* 4. *in f.*) ageret *uti e republ. fideque ſua eſſe videbitur*: faceret, *quod reipubl. expedire judicaſſet*. BRISSON. *de ſolenn. pop. R. verb. lib.* 2. *p.* 212. *ſeqq.*

(*x*) Sæpe iniqua ſunt toleranda, ſi abſque jactura reipubl. inſigni reformari nequeunt, quod exemplis illuſtrat CICERO *lib. II. ad Attic. epiſt.* 1. ubi ſimul imprudentiam Catonis, omnia exacte & ſevere in ſtatu turbido expedire conantis, notat. Coriolano, civi optimo, & de ſalute reipubl. admodum ſollicito, nihil magis obfuit, quam *minus accurata & ſevera juris obſervantia. Cum enim plebeis mediocriter cedere debuiſſet, eorumque cupiditatibus aliquid indulgere, & inter eos principem obtinere locum, id fatere noluit, ſed quod contra res omnes injuſtas diceret, odium ſibi contraxit, & ab iis expulſus eſt.* DION. HALICARNASS. *lib. VIII.* Inde poſtea tot mala rempubl. afflixerunt. Equidem, quod miror, Ipſe CICERO *lib. III. de LI.* omnia tentanda vult, nec, an aliquid obtineri poſſit, laborandum eſſe. Ita etiam ille: *Iſta ſententia maxime & fallit imperitos, & obeſt ſæpiſſime reipublicæ, tum aliquid verum & rectum eſſe*

dici-

§. VI. (II.) Ipſa *media*, quibus reformatur ſtatus publicus, ita debent eſſe comparata, ne *juri publico univerſali* adverſentur, (y) alioquin *Machiavelliſmum* ſapiunt.

§. VII.

---

dicitur, ſed obtineri, i. e. obſiſti poſſe populo negatur. Primum enim obſiſtitur, cum agitur ſevere: deinde opprimi in bona cauſa eſt melius quam male cedere. Ipſe tamen antea *cit. epiſt.* 1. in Catone hoc notaverat, *quod ſumma fide noceat interdum reipubl. & ſententiam dicat tanquam in Platonis* πολιτείᾳ *non tanquam in Romuli fæce.* Concedo *nimiam timiditatem* abeſſe debere a reformandi ſtudio. Si tamen ſimul imprudentia concurrat, & certiſſima reipubl. jactura, non reformatur reſpubl. ſed deformatur. Quemadmodnm medici non raro in deſperatis morbis unice præcavent, ne malum latius ſerpat: ita quoque imperans in ſtatu admodum corrupto civitatis non ſemper pronus eſſe debet, ad ſtatum reipubl. in melius formandum, ſed tunc id tantum videndum, ne moles reipubl. male cohærens plane corruat. *Medici plus interdum quiete, quam movendo atque agendo proficiunt*, ait LIVIUS *lib. XXII. c.* 18. *in f. & in morbis nihil eſt magis periculoſum quam immatura medicina* judice SENECA *in conſol. ad Helvid. c.* 1. Reprehendit hoc LUCANUS *lib. III.* in Sulla dictatore ita canens:

Dum nimis jam putrida membra reſcindit,
Exceſſit medicina modū, nimiūque ſecuta eſt.
Qua morbi duxere, manus periere nocentes,
Sed cum jam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes.

Plures in regno Poloniæ ſunt irregulares gubernandi formæ, unde tot mala reipublicæ imminent; ſed omnes funditus exſtirpandi forent, ſi ſtatus in melius eſſet reformandus. Utnt itaque in ſtatu corrupto finis *civilis pacis* non perfecte obtineatur, comparative tamen loquendo melius eſt, ſi aliquatenus obtineatur, quam ſi in totum per immaturam reformationem deficiat.

(y) Conſilia ad conſervandam rempublicam a politicis varia traduntur, quæ tamen ſæpe a regulis *juſtitiæ* recedunt, qualia detexit Noricorum decus PELLERUS *in Polit. ſceleratæ*. Illa autem veram reformandi viam & ſalutem reipubl. continent, quæ (I.) *a tramite juſtitiæ non abeunt*, quale erat conſilium Themiſtoclis, de quo CICERO *lib. III. de Offic. Themiſtocles*, ait, *poſt victoriam ejus belli, quod cum Perſis fuit, dixit in concione, ſe habere conſilium reipubl. ſalutare, ſed id ſciri opus non eſſe: poſtulavit, ut aliquem populus daret, quicum communicaret. Datus eſt Ariſtides. Huic ille: claſſem Lacedemoniorum, quæ ſubducta eſſet ad Cytheum, clam incendi poſſe, quo facto frangi Lacedemoniorum opes neceſſe eſſet. Quod Ariſtides cum audiſſet, in concionem magna expectatione venit, dixitque, perutile eſſe, quod Themiſtocles afferret, ſed minime honeſtum. Itaque Athenienſes, quod honeſtum non eſſet, id ne utile quidem putaverunt, totamque eam rem, quam ne audiverant quidem, repudiarunt.* Recte TACITUS *lib. IV. hiſtor.* cenſet: *ſola bona, quæ honeſta: mala tantum, quæ turpia.* De Cyro XENOPH. *in Cyroped. lib. VIII. p. m.* 297. *ii. e.* ſimilia docet inquiens: *quamobrem deſpiciens, quo ab iis quoque tutus eſſet, arma quidem illis adimi, & reddi ad bellum ineptos, minime probavit: quod eſſe illud & cum injuria, & cum imperii everſione conjunctum duceret. Rurſus eos non admittere, ac palam declarare, quod fidem eis non haberet, id belli arbitrabatur eſſe initium. Itaque hoc unum iſtorum omnium loco judicabat, & optimum eſſe ad ſecuritatem ſuam & honeſtiſſimum, ſi præſtantiſſimos illos ſibi redderet amiciores, quam inter ſe ipſos eſſent.* (II.) *Quæ conſtantem & durabilem reipublicæ afferunt pacem & tranquillitatem.* Gallia, quæ antea imperio Romano terrorem incuſſerat, tandem ſubacta; aſt nihilominus inquieta erat & variis agitabatur motibus. Unde exiſtimabat CICERO *de provinc. proconſ.* illam ſempiternis vinculis eſſe adſtringendam: *impolitæ enim res*, ait, *& acerbæ ſi erunt relictæ, quamquam ſunt abſciſſæ, tamen efferent ſe aliquando, & ad renovandum bellum revireſcent:*

Digitized by Google

§. VII. Quo poſito nullum jus imperanti competit e medio removendi eos, (z) quos ſibi & reipublicæ *ſuſpectos* credit, cum adverſus *metum incertum* ſaniora adſint conſilia.

§. VIII. Multo minus ſupra dicta obligatio imperanti jus tribuere poteſt, exercendi *Oſtraciſmum*, (a) exemplo Athenienſium, qui ſuſpectos reipublicæ exilio mulctabant.

§. IX. Equidem qui dominatum defendunt aut illimitatam populi licentiam, non poſſunt non hunc modum defendere; (b) attamen conſtat, hoc modo optime meritos de republica, publicis decorandos præmiis, ob metum incertum indigniſſime haberi, & inſontes puniri, quin quod in horum

veſcent. (III.) Denique hæc quoque ratio ſanandæ reipublicæ eſt, *quæ præſenti accommodata eſt ſtatui*. Notat CICERO *lib. II. ad Att. epiſt.* 1. Catonem, quod, optimo animo utens & ſumma fide, noceat interdum reip. *Dicit enim tanquam in Platonis* πολιτείᾳ *non tanquam in Romuli fæce ſententiam*. Aliæ rationes in reſpubl. *ægra*, aliæ in *ſana* adhibendæ. Eadem fere fata habuit *intempeſtiva ſapientia* Muſonii Ruſi, qua ſeditioſum militem ad officium reducere tentavit, de quo ita TACITUS *lib. III. hiſtor. Miſcuerat ſe legatis Muſonius Rufus equeſtris ordinis, ſtudium philoſophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, bona pacis & belli diſcrimina differens, armatos monere. Id pleriſque ludibrio; pluribus tædio: nec deerant, qui propellerent, proculcarentque, ni admonitus modeſtiſſimi cujusque & aliis minitantibus, omiſiſſet intempeſtivam ſapientiam*. Breviter, *ad conſilium de republica dandum, caput eſt, noſſe rempublicam* ut ait CICERO *lib. II. de orat. p.* 249. & ſicuti non ſemper idem ſtatus rerum, ita quoque conſilia præſentem rerum faciem directa eſſe debere ratio ſuadet. *Optime*, ait DION. HALICARNASS. *lib. X. adminiſtratur civitas, quæ ſe pro rerum ſtatu fortunæ accommodat, & optimus conſiliarius ille eſt, qui non privatis inimicitiis impulſus aut gratia adductus, ſed publica utilitate commotus ſuam ſententiam dicit*. Hujuſmodi conſilia ſana ſi negliguntur, reſpublica ex interna ſua peſte, qua laborat, conſumitur. *Sicut enim rubigo*, (ut eleganter ait POLYB. *hiſtor. lib. VI. n.* 8.) *ferro, coſſi & teredines ligno congenitæ peſtes inſunt, adeo ut quamvis nihil extrinſecus illa læſerit, per ea tamen, quæ cum ipſis ſunt nata, intereant: ſic etiam naturæ legibus ſimul cum ſingulis rerumpubl. formis naſcitur aliquod vitium quod aſſidue illas comitatur &c.* id quod in *ſeqq.* declarat.

(z) Hoc ſceleſtiſſimo medio uſus eſt Alexander M. de quo JUSTINUS *lib. XI. c.* 5. ita: „ Proficiſcens ad bellum „ Perſicum omnes novercæ ſuæ cognatos, „ quos Philippus in excelſiorem dignita„ tis locum provehens imperiis præfece„ rat, interfecit, ſed nec ſuis, qui apti „ regno videbantur, pepercit, ne qua „ materia ſeditionis, procul ſe agente, „ in Macedonia remaneret.

(a) OSTRACISMUS, dictus ab *Oſtraco* i. e. teſtula, cui nomen ejus, qui ejiciendus erat, inſcribebant, apud Athenienſes in uſu fuit, ad inſtar *medicinæ* adhibitus, *cujus ope ad expurgandam civitatem conſtituto tempore populus uti ſolebat; nam ei exilium indicebatur, qui ceteros gloria, divitiis, exiſtimatione ſuperaret*, ut ait PLUTARCH. *in Nic. vita*. Cum vero talis non ob delictum, ſed magis ob *virtutem* ſuam ejiceretur, bona non publicabantur, quo exilii genere præſtantiſſimi viri afflicti ſunt contra meritum, ut Themiſtocles, Cimon, Thucidides, Alcibiades, Ariſtides, & alii, utpote quos plebs ob *auctoritatem* & *virtutem* nimis reipubl. ſuæ ſuſpectos habebat. De origine ejus vid. *tom. 9. obſ. Hall.* 3. §. 8.

(b) Objiciunt: rationes *utilitatis publicæ* ita poſtulaſſe, ut reipubl. ſuſpecti ejicerentur: trahere omne magnum exemplum

Digitized by Google

horum *ejectione* ſæpe plus damni capere poſſit respubl. quam ſi eosdem ex merito foverit.

§. X. Nec iniquitas removetur hac ratione, quod *æqualitatem* inter cives respublica hoc modo conſervaverit, (*c*) quæ & aliis legitimis modis conſervari poteſt. Multo minus admittendum, oſtraciſmum fuiſſe *malum* (*d*) *neceſſarium*; nam talis neceſſitas *fingitur*, non *probatur*.

§. XI. Sunt autem alia media juſta & æquiſſima, & magis tuta, (*e*) quibus hujusmodi potentiorum ſubditorum auctoritas infringi poteſt, quæ inprimis ad ſcholas politicorum ſpectant.

§. XII. Præterea quoque (III.) in exercitio *juris reformandi* cauſæ morborum [*f*] ſpectandæ ſunt. Cauſa morbi interni potiſſimum eſt ex vitio ſtatus, per leges publicas male adornati. (*g*) Neutiquam vero imperanti jus concedimus, ſub prætextu melioris ſtatus introducendi, leges funda-

---

plum aliquid ex iniquitate, quod contra ſingulos utilitate publica compenſetur; Aſt hoc modo quæcunque facta iniqua ſub prætextu *utilitatis publicæ* abſcondi & excuſari poſſent. Alia ſine dubio mitiora media excogitari potuiſſent, infringendi horum *auctoritatem* & *potentiam*, quam ut ita indigniſſime habiti fuerint, ac iniquum eſt, malo afficere cives, qui præmiis decorandi ſunt; denique qui indigniſſime patria pelluntur, ſæpe plus poſſunt eandem affligere, ubi abſunt, quam ubi præſentes remanſiſſent. Plus nocuit quam profuit ejectio Coriolani Romanis, qui Volſcos contra Romanos excitavit, iisque inſignem cladem attulit, teſte DION. HALICARNASSEO *lib. VIII.* Neque obſtat, quod *Oſtraciſmus* pœna non fuerit, ut diſerte fatetur DIODOCUS SICULUS *XI.* 55. vel ut PLUTARCHUS loquitur *in vita Ariſtid. non improbitatis pœna erat Oſtraciſmus ſed honeſtum nomen impoſitum rei erat, nimiæ potentiæ imminutio, eratque invidiæ lenimen tolerabile*. Sufficit enim, quod fuerit inſignis *afflictio*, quam ille a republica ſuſtinebat, qui inſignia merita in eandem contulerat.

(*c*) Nulla poteſt popularis dari civitas, in qua omnimoda adſit *æqualitas* inter cives, neque unius vel alterius inæqualitas ſtatim noxia dici poteſt reipublicæ, modo caveatur, ne adminiſtratio reipublicæ tali committatur, quo caſu nihil adeo metuendum eſt. Deinde addunt, experientiam teſtari, ex unius potentia ſeditiones ortas fuiſſe; adeoque mature eam infringendam eſſe, ut ſecuritas publica conſervetur. Verum & tales ſeditiones aliis præcaveri potuere mediis, oſtenduntque talia exempla illud tantum, caute in republica potentiam unius eſſe infringendam.

(*d*) Imo quidam ne quidem *malum* hic admittunt, quod haud dici poſſit *malum*, extra patriam vivere. Quod ſi ita eſt, cur exilia & relegationes ad pœnas referimus? Hoc largior, eum nullum ſentire malum, qui *ſponte* extra patriam vivit; aſt qui vivere extra illam *cogitur*, qui e patria ejicitur, non poteſt non affligi. Neque obſtat, quod hæc ejectio non infamaverit; nam etiam, qui a latronibus multis afficitur vulneribus, non notatur infamia, & tamen indigniſſimo affectus malo dici recte poteſt.

(*e*) Plura excogitata ſunt conſilia a politicis, quæ referuntur FORSTNERO *in not. ad Tacit. p.* 153. *ſeqq.* & *in tom.* 9. *obſ. Hall.* 3. §. 19. *ſeqq.*

(*f*) Optime CICERO *lib. III. Tuſcul. quæſt. ut medici cauſa morbi inventa curationem eſſe inventam putant: ſic cauſa ægritudinis reperta medendi facultatem reperiemus.*

(*g*) *Vitia ſtatus* potiſſimum ex ipſis inſtitutis publicis deſumuntur, quando *leges fundamentales* reipubl. ita ſunt comparatæ,

fundamentales, quibus ipſe ligatur, diſſolvendi & annullandi, atque alium ſtatum adornandi, niſi fiat conſenſu eorum, quorum intereſt.

§. XIII. Aliud dicendum arbitror de illis promiſſionibus, quæ evidenter juri naturæ repugnant, & ſic nullam producere poſſunt obligationem. (*b*)

§. XIV. Deinde *morbi interni* civitatum etiam oriuntur ex *ſubditorum moribus* depravatis. Ad hos itaque, quantum fieri poteſt, emendandos ſummam imperans adhibere debet curam, (*i*) & hunc in finem jura varia ipſi competunt infra diſcutienda.

§. XV. Hoc ipſo tamen imperanti haud competit *jus extirpandi fundi*

Boehmeri Jus Publ. Y *tus*

---

tæ, ut non poſſint non ſubditos diſponere ad turbas, renitentiam inter eos, qui regimini præſunt, producere, & præterea id operari, ut negotia publica, maxime, quæ ſecuritatem internam reſpiciunt, ſegniter & difficulter expediri queant. Nihilominus tamen imperans obligatur illis, cum quibus pactus eſt, veluti ſtatibus provincialibus, & his invitis nihil contra pacta hæc audere poteſt. Sunt qui inſtant, imperantem ejusmodi legibus fundamentalibus, reipubl. adverſis, ſtringi non poſſe, quippe cui antiquior eſſe debeat ſalus totius corporis, quæ in facili expeditione negotiorum publicorum & tranquillitate interna, mutuaque harmonia conſiſtit. Aſt regero: (α) pacta hujusmodi non eſſe *abſolute* iniqua, ſed aliquatenus reipublicæ incommoda, interim nihilominus obligatoria: (β) antequam imperium acciperetur, cogitandum fuerat, utrum ejusmodi conditionibus eſſet accipiendum; aſt ubi ſemel conditiones & pacta placuerunt, poſtea diſplicere nequeunt: (γ) utilius eſt præſenti ſtatui reipublicæ, pacta talia ſervare, quam, reſciſſis pactis, novum velle introducere ſtatum, quod certe non in publicam utilitatem, ſed contra eam vergeret, cum inde prima occaſio ad *bella civilia*, renitentiam, ſeditionem & tandem ἀναρχίας naſci ſoleat.

(*b*) Refero huc *licentiam duellorum*, quæ olim in Germania in jus abierat, adeo ut certis legibus publicis circumſcri berentur, & ad cauſarum deciſiones adhiberentur, indeque olim nota fuere die *Kampffrechte und Kampffgerichte* vid. MAURIT. *de Duell.* §. 29. RACHEL. *de duell.* De horum iniquitate plenius agitur *tom. 9. obſerv. Hall.* 5. §. 11. *ſeqq.* Quis vero aſſereret, principem conſtringi ſua promiſſione, ne hunc morem impium tolleret? Interim hoc non nego, ſumma providentia opus eſſe in tollendis abuſibus, uti ad §. *V.* jam monitum eſt, cum mala inveterata difficulter eradicari ſoleant, quod hiſtoria de exſtirpanda licentia duellorum oſtendit.

(*i*) Hoc impetrabit imperans, (α) *ſi paci ſtudeat*, cum tempore belli ſubditorum mores magis depraventur. Ita Auguſtus, devictis omnibus & pacatis gentibus, *converſus ad pacem pronum in omnia mala & in luxuriam fluens ſeculum gravibus ſeveriſque legibus multis coercuit*. FLORUS *lib. IV. c.* 12. (β) *ſi a ſummis in republica viris incipiat*, quippe a quibus luxus, magnificentia aliaque vitia in rempubl. redundant, quosque alii gregatim ſequi ſolent. *Quæcunque autem mutatio morum in his extiterit, eadem quoque in populo ſequetur*. Hoc ſuppoſito CICERO *lib. III. d. LL.* ſatis recte judicat inquiens: *Ego nobilium vita victuque mutato mores mutari civitatum puto. Quo perniciofius de republica merentur vitioſi principes, quod non ſolum vitia concipiant ipſi, ſed ea infundant in civitatem: neque ſolum obſunt, quod illi ipſi corrumpuntur, ſed etiam quod corrumpunt, pluſque exemplo, quam peccato nocent*. (γ) *Si ipſe imperans optimo exemplo ſubditis præeat*, quod *cap. ſeq.* §. *III.* plenius illuſtrabitur.

tus hanc vel illam ſectam (*k*) quæ in conceptibus intellectualibus ab aliis differt, ceteroquin mores ſatis probos præ ſe fert; talis enim extirpatio ad pacem internam conſervandam nihil facit.

§. XVI. Et cum doctrina & ſcriptis nefariis animi ſubditorum ad peſſima quæque contra rempublicam molienda poſſint præparari, (*l*) jus competit imperanti, libertatem talem reſtringendi & prohibendi, ne *ſeditioſæ* ſpargantur *doctrinæ*.

§. XVII.

(*k*) Romanæ Eccleſiæ ſectatores non tantum jus concedunt imperanti, ſed eum quoque obligatum eſſe volunt ad *exſtirpandos hæreticos*, quaſi abſque horum exſtirpatione quies interna non poſſit haberi: quod exemplo *laniene Pariſienſis* probant. Non nego, propter diverſitatem religionum interna odia & diſſidia in republica eſſe orta; ſed auctores harum turbarum plerumque fuere Clerici *dominantes*, e quorum re fuit, diſſentientes ſuſpectos facere, & omnium odium in eos excitare quo ſemel excitato, plebs incauta ſub *ſpecie pietatis* turbas movere poteſt. Proinde in ejuſmodi caſibus interna inquies ex *diverſitate religionis* non oritur, ſed potius a *clero dominante*, atque adeo hic conſtringendus, & cives ad mutuam tolerantiam aſſuefaciendi, quod facile fieri poteſt, ubi auctores turbarum ſatis domiti fuere. conf. *infr. c. X.* §. 5.

(*l*) Inepta plebs deſtituitur judicio diſcretivo, & falſa doctrina facile decipi poteſt, qua ſi ſemel mens imbuta fuerit, non injuſte ſe tumultus moviſſe credit. At in *hypotheſi*, quænam tales *ſeditioſæ ſententiæ* ſint, non ſemper ſatis determinari poteſt. Quo magis imperans ad dominatum inclinat, eo minor plerumque dicendi licentia, cum verba quæcunque captentur, & interitum loquentis explicentur. Aſt benignitas imperantium raram illam felicitatem operatur, *ut ſentire quæ velis, & quæ ſentias, dicere liceat*, ut ait TACITUS *lib. I. hiſtor. c.* 1. Similiter qui diſſentientium opiniones impugnant, non raro dilabuntur ad hanc rationem, clamantes, doctrinam hanc eſſe *ineptam*, *ſeditioſam*, & *reipublicæ maxime contrariam*, uti ſupra exemplum vidimus de hypotheſi, *quod Majeſtas non ſit immediate a Deo*. Catalogum ſeditioſarum opinionum collegit HOBBES *de cive c. XII.* ſed ſæpe fallitur. Sic in §. 1. c. 12. ad ſeditioſam ſententiam refert, *judicationem boni & mali ad ſingulos pertinere*. Aſt confudit varios & diverſos reſpectus, *juſti* & *honeſti* & *licentiæ externæ*, id quod ab aliis jam notatum eſt. Poteſt imperans in republ. ſua determinare, quid effectum externum juris habere debeat nec ne? ſed *naturam rei moralem*, quam ex norma divina habet, mutare nequit, atque de hac etiam licite judicant ſinguli, & nos judicamus in Academiis. Porro ad ſeditioſas opiniones in §. 2. refert, *non eſſe obediendum imperanti iniqua imperanti*, quia ſcilicet credit, omnem actum a principe eſſe juſtum, quatenus juſtus eſt. Hoc concedi poteſt quoad forum externum & effectum juris. Quid itaque, ſi quis jubeatur ab imperante, inceſtum cum matre committere? Deum aut Chriſtum abnegare? Ergo Apoſtoli ſeditioſam opinionem foverunt, docentes, Deo eſſe magis obediendum quam hominibus? Magis ſobrie philoſophatur Lycortas prætor apud LIVIUM *lib* 39. *c.* 38. ajens: *Veremur vos Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus, ſed plus veremur & timemus Deos immortales.* In §. 6. impie ad ſeditioſas opiniones refert, *fidem & ſanctitatem non ſtudio & ratione naturali acquiri, ſed ſemper ſupernaturaliter hominibus infundi & inſpirari.* Agnovit hic quoſdam abuſus committi, ſed eo ipſo non debebat alterum eligere extremum. Scriptura infinitis locis ſatis docet: *fidem eſſe opus Dei*, adeoque *viribus naturalibus acquiri non poſſe*. Similes ſententiæ ſeditioſæ & reipublicæ adverſæ paſſim a gentilibus Chriſtianis objectæ ſunt, de quibus videatur Dn BUDDEUS

diſſ.

§. XVII. Inprimis nullæ ſunt tolerandæ *factiones* (*m*) in civitate, ſed maturis conſiliis mox illis occurrendum.

§. XVIII. Quod ſi tandem mala hæc publice erumpunt, & ſubditi turbas movent contra rempublicam, oritur inde *crimen perduellionis*, eo gravius & ſeverius puniendum, (*n*) quo magis reipublicæ & ſtatus publici *interna quies* turbatur.

---

diſſ. de concord. relig. Chriſt. ſtat. civ. c. 2. Poſtquam vero hodie religio Chriſtiana in varias ſciſſa eſt ſectas, & ita a vera doctrina Salvatoris noſtri receſſit, negari utique nequit, in his vel illis ſectis talia dogmata, ſaluti reipublicæ adverſantia, deprehendi. Præſertim Romanenſium doctrina tales hypotheſes fovet, veluti, quod fas ſit principem, quem ſubditi pro tyranno habent, interficiendi: quod imperantes ſubſint poteſtati pontificis: quod clerici a poteſtate ſeculari exempti ſint: quod pontifex poſſit ſubditos abſolvere a vinculo ſubjectionis &c. Docent omnium ſeculorum hiſtoriæ, quantas turbas hæ ſimilesve ſeditioſæ doctrinæ in rebus publicis dederint, poſtquam in praxin deductæ ſunt. Anabaptiſtarum & Quackerorum opiniones, an & quatenus *ſeditioſæ* dici mereantur, ex profeſſo excuſſit Dn. BUDD. *cit. l. cap. VI.* Propius ad ſeditioſas opiniones referri debet WILHELMI ROSABI impius liber *de auctoritate reip. chriſtianæ in reges impios & hæreticos*, qui proinde anno 1594. Pariſiis recte combuſtus eſt.

(*m*) Apprime ad rem LIVIUS *lib. IV. hiſt.* 9. ait: *Factiones fuere, eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive, quæque alia in Deum iras, velut ultima publicorum malorum vertunt.* Principes Etruriæ de Romano populo non inepte judicarunt, *æternas eſſe opes Romanas, niſi inter ſemetipſas ſeditiones ſæviant, id unum venenum, eam labem civitatibus opulentis repertam, ut magna imperia mortalia eſſent.* LIVIUS *lib. II. c.* 44. & in genere de *vulgi indole* ex rei veritate ait TACITUS *lib. I. hiſt. Vulgus ſeditionibus & ambitioſo imperio lætum, per turbas & raptus facilius ad bellum civile impellitur*, uti poſt Galbæ mortem apparuit. Adſunt quidem exempla, quod aliquando imperantes factiones foverint ad ſtabiliendam tyrannidem, de quibus vid. FORSTNERUS *ad Tacitum P.* 1. *p.* 241. verum hæc a juris ratione aliena ſunt, nec ſemper ſperatum effectum ſortiuntur, quod exemplo ſuo ſatis luctuoſo probatum dedit Carolus I. Rex Angliæ, Presbyterianis favens contra Epiſcopales. Hujusmodi imperans infinitis ipſe eſt obnoxius periculis, adeo ut recte CICERO *Philipp. II* dicat *millies perire eſſe melius, quam in ſua civitate ſine armatorum præſidio non poſſe vivere.* Exemplum optimum ipſe præbet Otho imperator, poſtquam cæde ſeſe maculaverat, *cum timeret, ut evenit inclinatis ad ſuſpicionem mentibus, timebatur*: ſed imperium ejus minus diuturnum erat TACITUS *lib. I. hiſtor.*

(*n*) Apud pleroſque populos duriſſimæ pœnæ in *rebelles* ſunt conſtitutæ. Veſtigium adhuc aliquod ſupereſt in *l.* 5. *C. ad L. Jul Mai.* de cujus æquitate circumferuntur judicia, de qua infra *c. VIII.* §. 20. Intereſt ſane omnium imperantium, tale ſcelus puniri multo magis, ſi ad effectum perductum, & cæde imperantis infauſta auctum ſit. Cum ex rebellione Othonis Galba eſſet occiſus, *plures quam CXX. libellos præmia expoſcentium ob aliquam notabilem illa die operam Vitellius poſtea invenit, omnesque conquiri & interfici juſſit, non honore Galbæ, ſed tradito principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultionem.* TACITUS *lib. I. hiſtor.* Hoc interim conſtat, ſæpe populum adeo ad *motus civiles* eſſe pronum, ut non aliter quam graviſſimis ſuppliciis coerceri, & a ſeditionibus avocari queat, quo ipſo imperans non tranſgreditur limites juſtitiæ, qui alia ratione *tranquillitatem internam* conſervare nequit. Nonnunquam medios

§. XIX. Imo cum etiam inter ipſos ſubditos *peculiare aliquod vinculum ad mutuam pacem* reperiatur, oritur inde ingens crimen, ſi coadunatis hominibus ſeipſos hoſtiliter invadant, (*o*) quo ipſo pax publica reipublicæ frangitur.

§. XX. Hinc recte imperantes dijudicationem horum criminum ſibi ſoli vindicant, atque pœnæ determinationem reſervant, (*p*) licet inferiori magiſtratui in omnibus reliquis delictis cognitionem reliquerint.

§. XXI. Dum itaque rebelles ſub obſequium reducere imperans intendit, non utitur adverſus eos *jure belli* (*q*) proprie loquendo, ſed potius *jure imperii*, & *judicii*, quod in eos habet, & ſic juſtum ſuum in eos exercet *judicium*.

§. XXII.

dios inter motus ſtatim quidam ad ſupplicium rapiuntur, ceſſante omni proceſſu, quem alias *regulæ juſtitiæ* poſtulant, id quod fit *non pœnæ feſtinatione, ſed periculi præveniendi cauſa*, ut dicitur in *l. 6. §. 9. de injuſto, rupt. & irrit. fact. teſtam.* Hinc non iniquum judicatum fuit, ſingulis committere vindictam in eum, qui ad patriam delendam venit, adeo, ut liberi etiam ſine ſcelere parentes interficere potuerint, præmiis adhuc afficiendi *l. 35. de relig.*

(*o*) Crimen hoc in imperio noſtro ſatis notum eſt, & non inepte *fractæ pacis publicæ* vocatur. Turbata erat per licentiam diffidationum *quies publica*, ad quam reducendam tot ſemper fuere curæ imperatorum, quia non poteſt non ipſa ſalus reipublicæ periclitari, ſi impune tales diffidationes permittuntur, ac diſcordiæ civiles haud ſupprimuntur, quæ ad bellum & interitum viam aperiunt. Tempore belli cum Cæſare Rex Pharnaces magis diſcordiæ Romanorum fiducia quam virtutis ſuæ infeſto in Cappadociam agmine ruebat. FLOR. *l. IV. c. 2. n. 62.*

(*p*) Inter ICtos adhuc hodie diſputari videmus, annon etiam judex inferior, qui merum imperium habet, poſſit cognoſcere de *crimine læſæ majeſtatis* ſeu *perduellionis*, cum de omni alio crimine cognoſcere poſſit? quod non dixerim (*α*) quia hoc crimen immediate concernit imperantem & ſtatum publicum, nec (*β*) huic negotio ſemper ſufficere poteſt magiſtratus inferior, quia rebelles ut plurimum ſocios ejuſdem criminis ſibi adſciſcunt, & propterea magis metuendi ſunt. Accedit (*γ*) quod hoc delictum *univerſam* rempublicam concernat, cujus defenſio ſoli imperanti data eſt, non inferiori magiſtratui, cui tantum in certo diſtrictu vindicatio criminum commiſſa eſt. Merito tamen præſides provinciarum excipio, quos *Pro-Reges* vocant, ſi præſentiſſimum periculum in mora ſit.

(*q*) Non poteſt bellum dari ſubditorum adverſus imperantem; ſed ubi manu violenta eidem reſiſtunt, eundemque ut hoſtem oppugnant, non tam *hoſtes*, quam *rebelles* exiſtimandi. Equidem eadem vis illis quoque opponenda, quæ alias opponi ſolet hoſti in bello; aſt longe diverſo effectu, ſi *jura belli* intuemur, & a pœnis civilibus diſtinguimus. Hoſtes ante captivitatem fuere liberi, poſt captivitatem reſervantur non ſupplicio, ſed ſubjectioni: hi rediguntur vel dimittuntur: rebelles vero deprehenſi propter delictum commiſſum ſuppliciis acrioribus ſubjiciuntur, nec *jura hoſtium* iisdem applicantur, quamvis potentia rebellium ſæpe differre pœnam ſuadeat, ne *jure retorſionis* utantur. Deinde pax pangitur inter liberas gentes; aliquando rebellibus ſubditis itidem per generalem amneſtiam gratiam imperans facit: aliquando etiam quædam cum iis paciſcitur, ut eo citius ad obſequium ſuum redeant; ſed hæc pacta non tam *pacis* proprie dictæ, quam *legum fundamentalium* rationem præ ſe ferunt, quia nihilominus ſubditi ad priorem ſtatum redire, & ſe imperantis imperio rurſus ſubmittere debent.

§. XXII. Interim ſi imperans boni publici & quietis internæ reducendæ gratia in certa pacta & placita conſenſerit, ita ut hac ratione *pax interna* reſtituta fuerit, puto obligari imperantem (*r*) ad ſemel promiſſa ſervanda.

§. XXIII. Sed etiam contingere poteſt, ut una vel altera provincia imperanti reſiſtat, nolitque plane ad officium ſuum redire, quo caſu, ne pars ſincera trahatur, dimittenda erit potius provincia (*s*) quæ jugum excuſſit, quam ut tota reſpublica in periculum interitus totalis conjiciatur.

§. XXIV.

---

bent. Interim talia pacta, ſi averti poſſunt, non facile ineunda, ne rebelles videantur *jure* egiſſe, uti optime monet BARCLAI. *in Argen. lib. III. c.* 4. ubi Cleobolum ita loquentem ad Regem Siciliæ inducit: *Fœdera, leges, pacta cum armato rebelli nec audi! Unum ſit pœnitentiæ remedium, ſi ſupplicet, ſi ſupercilium ponat, ſi ſe & cauſam damnet. Lenitatis tuæ erit, ſic compoſito indulgere, niſi pernicioſe erraverit, aut in neceſſitatem diſtulerit pœnitentiæ larvam. Sed ignoſce ea lege, ut aliquid ipſi in mulctam decedat* &c.

(*r*) Non leves rationes dubitandi hic exſurgere poſſunt. Rebelles talia pacta & conditiones a principe extorſerunt *per vim illicitam & injuſtam*, quales promiſſiones de jure naturæ nullius momenti eſſe videntur. Neque enim a parte promittentis ultroneus adeſt conſenſus, neque, ſi adeſſet, a parte ſubditorum *acceptatio* promiſſionis *legitima* oſtendi poteſt. Eo ipſo, quo inique extorquent promiſſionem a ſuo principe, nullum habuere *jus accipiendi* promiſſionem. Aſt enim vero rariſſime in hujusmodi caſibus abſoluta & talis neceſſitas in imperante ſupponitur, ob quam neceſſario debuerit in tales conſentire conditiones: integrum ut plurimum imperanti fuit non conſentire, vi oppoſita rebelles coercere, atque ad officium reducere. Quamdiu itaque imperans ſat virium habet, quas rebellibus opponere poteſt, tamdiu pacta talia metu extorta dici nequeunt, cum omnino liberum eidem fuerit, pacta non inire, quæ tamen *pacis cauſa* inire, & aliquid de ſuo jure remittere maluit, quam tot civium ſanguine tranquillitatem redimere publicam. Cum poſt ſeceſſionem ſeditioſam plebis ſenatus coactus eſſet conſentire in creationem tribunorum, ab his vero poſtea multum detrimenti ſtatus publicus perciperet, non deerant, qui pacem cum plebe initam reſcindendam judicarent. Appius Claudius tamen contra ſenſit, aiens: *Auctor ſum vobis, ut quæcunque pacis cauſa gratificati eſtis, & conceſſiſtis plebi, ea quomodocunque rata ſervetis, & nihil, quod fuerit conceſſum, irritum faciatis, non quaſi illa ſint honeſta, & ex reipubl. dignitate, ſed ut neceſſaria, & quæ corrigi amplius nequeunt*. DION. HALICARN. *lib. VIII.* Quod ſi tamen imperans a rebellibus ad tantas eſſet incitas redactus, ut ulterius nec reſiſtere, nec e manibus rebellium ſe liberare potuerit, non magis hoc in caſu ad placita & pacta obligatus erit, quam ſi quis latroni aliquid ob metum mortis præſentem promiſit. Conſ. Dn. THOMAS *juriſpr. div. lib. II. c. 7. n. 73. ſeqq.*

(*s*) Hæc res nullam difficultatem habet, ſi provinciæ *patrimoniales* fuerint, quia ſic alienatio imperanti aliaque diſpoſitio denegari nequit. Interim ſi vel maxime omnis alienatio *lege fundamentali* imperanti ademta ſit, idem tamen dicendum arbitror, cum hæc alienatio *neceſſaria*, non *voluntaria* fuerit, ſuppoſito caſu, quod totius reipublicæ tranquillitas alia ratione reduci haud potuerit, quemadmodum hac ratione Hiſpani coacti fuerunt Belgium dimittere. Conſervatur hoc modo reliqua reipublicæ pars, & ita quod in conſervationem totius reipublicæ factum, legitime factum videri debet. Eleganter Nabarzanes apud CURTIUM *lib.*

Digitized by Google

§. XXIV. Dimiſſo ſemel populo, & libertati ſuæ reſtituto, jura gentium ſe in poſterum in talem populum exſerunt, ceſſante *imperio*, ad quod revocandum nullum jus (*t*) amplius imperanti priſtino competit.

CAPUT III.

DE

JURE IMPERANTIUM DIRIGENDI ACTIONES SUBDITORUM PER LEGES.

§. I. I*Nterna* reipublicæ *quies* inprimis promovetur per *leges* optimas & prudentiæ civili conformes; neque enim hoc magnum ex tot diverſis ingeniis conflatum corpus absque *legibus*, diu ſubſiſtere poteſt. (*u*)

§. II.

---

lib. V. c. 9. Gubernator ubi naufragium timet, jactura quicquid ſervari poteſt, redimit.

(*t*) Obſtat, quod provincia inique & injuſte ſe in libertatem vindicaverit, atque ita hoc pactum non videatur eſſe obligatorium. Enim vero jam antea reſponſum eſt, poſſe in principio adeſſe vitium ante pacta mutua, quod purgatur ex ſubſequente pacto & dimiſſione, neque violentia tanta inter gentes poteſt occurrere, quæ *abſolute* imperantem cogeret ad conſentiendum in dimiſſionem, atque adeo regulæ de promiſſionibus metu extortis hic applicari nequeunt, quamdiu adhuc belli fortuna dubia, & facile in alteram quoque partem ſe inclinare poteſt.

(*u*) Si in genere genus humanum non poteſt absque *legibus* ſubſiſtere, & ut PLATO *lib. IX. de LL.* ait: *Si homines absque legibus viverent, nihil a feris atrociſſimis diſcreparent*, quod *P. gen. c. 1.* ſatis oſtenſum eſt; quomodo *corpus* hoc *civile*, quod adhuc firmiori nexu cohærere debet, contineri absque legibus poteſt? Sunt homines a natura inordinati, inter ſe diſcordantes, atque absque certo ordine inter ſe vix conglutinari poſſunt, & niſi præterea huic ordini præſcripto frenum aliquod efficax adderetur, inefficax omnis ordo foret. *mens & animus*, ait CICERO *pro Cluentio*, *& conſilium & ſententia civitatis poſita eſt in legibus. Ut corpora noſtra ſine mente, ſic civitas ſine lege, ſuis partibus, ut nervis ac ſanguine & membris uti non poteſt.* Hinc Ageſilaus prudenter exiſtimavit, *tunc demum rempublicam fore felicem, ſi ſubditi legibus ſervandis incumbere non deſiſterent.* XENOPH. *in Orat. de Rege Ageſil. p.* 668. quia, ut ait ARISTOT. *lib. I. Rhetor. c. 4 in legibus conſiſtit ſalus civitatis.* Qui ſola libidine ducuntur, aliter judicant, exemplo adoleſcentium nobilium conjuratorum poſt refugium, exiſtimantium, *leges rem ſurdam & inexorabilem eſſe, ſalubriorem melioremque inopi quam potenti; nihil laxamenti vel veniæ habere, ſi modum exceſſeris; periculoſum eſſe in tot humanis erroribus ſola innocentia vivere.* LIVIUS *lib. II. c. 2.* Equidem CICERO *lib. II. de offic. p. m.* 503. *lit. g.* legum conſtituendarum eandem fuiſſe cauſam arbitratur, quæ regum, id quod ſi verum eſt, vitioſum habent initium, quia illorum quoque vitioſum initium eſſe, ſupra demonſtratum eſt. Etenim fateri neceſſum eſt, primos imperantes, qui *ambitione* ducti imperia in alios introduxere, leges magis ſuæ *ambitioni* conformes tuliſſe, quam ut reipublicæ ſuæ conſulerent, quamvis forſan pauciſſimæ fuerint; interim licet in *modo* peccaverint, negari tamen nequit, leges eſſe *per ſe* optimum reme-

Digitized by Google

§. II. Interim minime inde concludendum, eo beatiorem eſſe rempublicam, quo *pluribus* abundat *legibus* poſitivis; quin potius cum propter improbos condantur, multitudo legum certum eſt judicium *ſtatus corrupti*, [x] ac ſæpe *internam quietem* & *unionem* inter ſubditos magis deſtruit, quam promovet.

§. III. Deinde hoc quoque experientia docet, imperantes plus *bono exemplo* quam *infinitis legibus* reipublicæ prodeſſe; [y] quin bonum exem-

---

remedium reipublicæ. Audiamus CICERONEM *lib. I. de invent. Rhetor. lib. I. cap.* 38. ubi ita: *Ea virtute & ſapientia majores noſtri fuerunt, ut in legibus ſcribendis nihil ſibi aliud niſi ſalutem atque utilitatem reipubl. proponerent. Neque enim ipſi quod obeſſet, ſcribere volebant: & ſi ſcripſiſſent, cum eſſet intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. Nemo enim leges legum cauſa ſalvas eſſe vult, ſed reipublicæ, quod ex legibus omnes rempublicam putant optime adminiſtrari.*

(x) Optime PLATO: *Ubi plurimæ leges, ibi & lites & mores improbi*, quo cum etiam conſpirat vulgatum germanorum: *Viele Aertzte, viele Patienten, viele Geſetze, viele Gezancke, viel rechts, wenig gute Wercke*. Cum enim leges propter improbos feruntur, neceſſarium conſequens eſt, rempublicam corruptiſſimam eſſe, ubi leges multæ adſunt, ſicuti medicorum abundantia ægrotorum præſupponit multitudinem. Inde TACITUS *lib. III. annal.* fatetur in *corruptiſſima republica plurimas fuiſſe leges*. Oritur enim multitudo legum (α) *ex improborum calliditate*, quæ plures leges ſæpe imperanti extorquet: (β) *ex imperantium pravitate*, leges magis ad ſuum pravum affectum, quam ad ſalutem reipublicæ accommodantium. In corrupto ſtatu reipublicæ Romanæ plures hujusmodi leges latas fuiſſe fatetur TACIT. *cit. l.* ajens: *ſecutæ ſunt leges* (ſcil. poſt LL. XII. tabb) *& ſi aliquando in maleficos ex delicto ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & adipiſcendi illicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava per vim latæ ſunt*. Auguſtus converſus ad pacem pronum in omnia mala & in luxuriem fluens ſeculum *gravibus ſeveriſque legibus multis coercuit*, FLOR. *lib. IV. c. 12. n.* 64. Germania noſtra olim quidem non adeo multis abundabat legibus: paucitate ſua juſtitiam ſincerius obſervabat, quam deinceps in multitudine legum neglexit. vid. LEHMANN. *in Chron. Spir. lib. 2. c.* 24. Ubi enim juris Romani immenſa copia in foro Germaniæ introduci cœpit, lites quoque & multiplicari, & in infinitum extendi cœperunt, adeo ut neceſſum fuerit, novum adhuc conſtituere judicium imperii, ceu eruditi obſervant. Immerito itaque reprehendit juſtum LIPSIUM, mecum ſentientem FORSTNER. *in Tacit. p. 1. p. m.* 296. aſſerens ex legum multitudine non venire tot cavillationes & litigia, ſed ex improbitate hominum, nam licet hanc non excludam, multitudo tamen litium malis hominibus anſam cavillandi ſuppeditat, quæ illis eſſet præſcindenda. Deinde ait, leges multas eſſe quidem argumentum *ægræ civitatis*, ſed ideo non eſſe eam corruptam aut ægram, quod multas leges habeat. Sed nec hoc abſolute admitti poteſt. Poteſt, & plerumque ſolet multitudo legum enaſci ex ſtatu reipublicæ corrupto, ita ut non in *ſalutem reipublicæ*, ſed in *oppreſſionem populi* aliorumque fiant, quales leges plures apud Romanos fuerunt, ubi patricii omnia eo referebant conſilia, ut plebem opprimerent, ceu erudite oſtendit illuſtr. THOMAS *in tr. de nau. jurisprud.*

(y) Optime CICERO *lib III. de leg. Ut cupiditate principum & vitiis infici ſolet tota civitas, ſic emendari & corrigi continentia. Verba* quodammodo movent, ſed *exemplum* ejus, cujus auctoritas apud omnes maxima eſt, fortius ad imitationem inclinat & trahit, ceu ſupra *P. gener. c. 1. p. 12. ſeq.* jam oſtenſum. Non ine-

Digitized by Google

exemplum eſt *lex viva*, quod ſubditi penitius intuentur quam *leges ſcriptas*, quas imperantes forſan contrario ſuo exemplo conculcant.

§. IV.

---

inepte judicavit Cyrus apud XENOPH. *Cyropæd. lib. VIII. p. m.* 204. meliores quidem effici homines legibus ſcriptis, ſed *principem bonum eſſe νόμον βλέποντα, legem oculis præditam*, vel ut CICERO *lib. III. de LL.* ab init. loquitur: *eſſe legem loquentem, legem autem, mutum Magiſtratum*. Laudat LIVIUS *lib. I. c.* 21. Numam Pompilium, quod ita ſe geſſerit, *ut ipſi ſe homines in Regis veluti unici exempli mores formaverint*. De Ageſilao XENOPHON *in orat. de Reg Ageſil. p.* 672. prædicat, quod *non tam adverſus hoſtes, quam ad omnem virtutem civibus ſuis dux fuerit; princeps enim optimus*. Ait VELLEI. *lib. II. c. 126. n. 5. recte facere cives ſuos faciendo doces, cumque ſit imperio maximus, major vult eſſe exemplo*. Graviter admodum PLUTARCHUS, *ad princ. inerud. p. 780. lit. D. ſicuti neceſſe eſt primo omnium ipſam regulam rectam & firmam eſſe, atque ita deinde quibus applicatur, ipſa quoque ſui ſimilia facere, atque ad rectitudinem perducere. Ita oportet principem prius in ſeipſo imperium moresque conſtituere, atque dirigere, poſtea ei ſubditos accommodare. Nam neque cadentis eſt, erigere, neque componere incompoſiti, neque ordinare inordinati, neque imperare nulli imperio ſubditi*. Optimum exemplum rem hanc declarans occurrit apud LIVIUM *lib. 26. c.* 35. Cum enim conſules edixiſſent, ut privati ad publicas neceſſitates aliquid conferrent, *tantus*, inquit, *fremitus hominum, tantaque indignatio fuit, ut magis dux, quam materia ſeditioni deeſſet*. Pergit *in c.* 36. hoc modo: *cum in hac difficultate rerum conſilium hæreret ac prope torpor quidam occupaſſet hominum mentes, tum Levinus Conſul, Magiſtratus ſenatui, & ſenatus populo ſicut honore præſtat, ita ad omnia, quæ dura atque aſpera eſſent ſubeunda, ducem debere eſſe: ſi quid injungere inferiori velis, id prius in te ac tuos ſi ipſe juris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas, nec impenſa gravis eſt, cum ex ea plus quam pro virili parte ſibi quemque capere principum vident. Itaque ut claſſem habeat, quam ornare volumus, populus Romanus, privatos ſine recuſatione remiges dare nobismet ipſis primum imperemus, aurum, argentum, æs ſignatum omnes ſenatores craſtina die in publicum conferamus: ita ut annulos ſibi quisque & conjugi, & liberis, & filio bullam, & quibus uxor filiæve ſunt, ſingulas unicas auri pondo requirant: argenti, qui curuli ſella ſederunt, equi ornamenta & libras pondo, ut ſalinum patellamque Deorum cauſa habere poſſint, ceteri ſenatores libram argenti, tantum æris ſignati, quina millia in ſingulos patres familias relinquamus. Ceterum omne aurum, argentum, æs ſignatum ad triumviros menſarios ex templo deferamus, nullo ante SCto facto, ut voluntaria collatio: & certamen adjuvandæ reipublicæ excitet ad æmulandum animos primum equeſtris ordinis, dein reliquæ plebis. Hanc unam viam, multa inter nos collocuti, conſules invenimus. Ingredimini Deis adjuvantibus: Reſpublica incolumis & privatas res facile ſalvas præſtat: publica prodendo tua nequicquam ſerves*. Hoc erat conſilium prudentiſſimum conſulis Levini, cui etiam optatus reſpondit eventus. Ita enim pergit LIVIUS: *Senatu inde miſſo, pro ſe quisque aurum argentum in publicum conferunt, tanto certamine injecto, ut prima inter primos nomina ſua vellent in publicis tabulis eſſe, ut nec triumviri accipiendo, nec ſcribæ referendo ſufficerent. Hunc conſenſum Senatus equeſter ordo ſecutus, equeſtris ordinis plebs*. Merito itaque reprehenditur Pompejus apud TACIT. *lib. III. ann. c.* 28. *quod ſuarum legum auctor & ſubverſor fuerit*. Egregie idem confirmat CLAUDIANUS, ubi ita canit:

In commune jubes ſi quid, cenſesque tenendum;
Primus juſſa ſubi, tunc obſervantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipſum
Auctorem parere ſibi: componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus

Huma-

§. IV. Dum autem requiro *leges*, non præciſe *poſitivas* aut *ſcriptas* (z) intelligo, cum *legum naturalium* uberrima ſeges ſit, ut vel ſecundum illas rempublicam imperans dirigere poſſit.

§. V. Quo ſimpliciores enim ſunt *leges naturæ*, eo aptiores ſunt ad conſervandam quietem internam: (a) poſitivæ, quia ab hac ſimplicitate recedunt, ad plures lites ſolent ſuppeditare occaſionem.

§. VI. Immo, cum per *leges civiles* tolli debeat occaſio corruptionis, nonnunquam accidit, ut magis promoveatur *luxus*, *ambitio* & *avaritia* augean-

Humanos edicta valent, quam vita regentis.
Plura hac de re vid. apud CONSTANTINUM GERMANICUM *in itinerar. Germ. Polit. p. m.* 491. Conf. SIRACID. *c.* 10. *verſ.* 2. 3.

(z) Si plures Quintii Cincinnati in rebuſpublicis eſſent, ſufficeret *ex æquo & bono* lites decidere. Ante hujus æquiſſimi viri Conſulatum plebs leges ſcriptas ferendas eſſe acriter urgebat, cum Conſules *pro ſuo arbitrio* jus dicerent in fraudem & oppreſſionem plebis. Sed Quintius *jus ipſe reddebat, maximamque litium partem ipſe ex æquo & bono dijudicabat, per totum diem pro tribunali ſedens, omnibuſque, qui ad diſceptandum in jus veniebant, ſe facilem, lenem & humanum præbebat, ut novas amplius leges non deſiderarent, qui juris æquabilitate in republica fruebantur, ſed omnes illa juris legumque æquabilitate, quæ tunc in civitate erat, contenti eſſent, & gauderent.* DION. HALICARNASS. *lib. IX.* Similiter Germani priſci nullum *jus ſcriptum* habebant, & tamen de iis TACITUS prædicat, quod *apud eos boni mores plus valerent, quam apud Romanos ſcriptæ leges.* Corruptiores erant mores Romanorum quam Germanorum, & tamen hi nullo ſcripto jure utebantur, atque adeo leges ſcriptæ per ſe mores haud corrigunt, & ſic nec abſolutæ neceſſariæ ſunt. Sic etiam valde credibile eſt, primas reſpublicas inprimis leges *naturales* agnoviſſe, paucas deinde poſitivas ſuperadditas fuiſſe, prout ratio reipublicæ, ſubditorum malitia & imperantis peculiaris ratio id poſtulabant. Reſpexit huc TACITUS *lib. III. annal. cap.* 26. ubi aſſerit, quod *leges primum rudibus hominum animis ſimplices fuerint.* Hic hominum ſtatus forſan beatior fuit, ac quidem ille, ubi in corruptiſſima republica plurimæ leges latæ dicuntur. Equidem objiciunt, ex *jure naturali* omnia determinari non poſſe. Verum hæc pauciora ſunt (veluti gradus ſucceſſionis) quæ adeo a legislatore facile ſuppleri & adhuc determinari poſſunt.

(a) Jus naturæ unice tendit ad conſervandum vinculum, quod natura inter omnes conſtituit homines, & ſic principia ejus *ſimplicia, facilia, & omnibus nota.* Quo ſimplicius nunc vivitur, eo minus corrupti ſunt mores, & ſic leges quoque ſimpliciter ſufficiunt. Illuſtrat hoc STRABO *lib. VI.* exemplo Zaleuci ajens: *Zaleucum illum Thuriis olim paucas & ſimplices leges dediſſe. Sed ſecutos alias per ſubtilitatem & nimiam curam addidiſſe: ex quo factum, ut celebres magis, quam boni redderentur.* Leges *Germanorum* antiquæ *ſimplices* fuiſſe videntur, & juri naturæ maxime conformes, quia ipſimet majores noſtri in ſumma *ſimplicitate* vivebant. Aſt poſtquam luxus corrupit reſpublicas, & ambitio dominari cœpit, mox, exuta vita ſimpliciori, ſucceſſit vita delicatior & ſplendidior, omniaque in republica ad ſplendorem & elegantiam compoſita fuere. Quid ergo mirum, quod ſimplicitati legum naturalium multa ſuperaddita ſint, ſub *prætextu decori & honeſtatis publicæ*, magis tamen ex vitio reipublicæ, & corruptione totali? Hinc leges civiles ab antiquis Juriſconſultis Romanis non inepte inde definiuntur, *quod juri naturali aliquid addant vel detrahant. L. 6. D. de J. & J.* *Addunt* enim plura ſolemnia, formulas, rituſque actibus expediendis, quæ omnia ſimplicitas juris naturæ ignorat. Dum itaque

augeantur, ut nonnulli non inique dixiſſe videantur, leges non raro eſſe *inſtrumenta dominationis*. (*b*)

§. VII. Denique huc etiam pertinet, quod *boni* (*) ſubditorum *mores* plus proſint reipublicæ, (*c*) quam infinitæ *ſcriptæ leges*.

§. VIII. Quando tamen ob *neceſſitatem publicam* (*d*) leges ferendæ ſunt, jus illas ferendi penes ſummum imperantem unice reſidet, & quidem

---

que aliquid ſimplicitati juris naturæ addunt, ſimul eidem aliquid *detrahunt*, conſtituendo, ut actus forma ſua ſolemni deſtitutus ſit ipſo jure nullus, quo ipſo fit, ut juris naturæ diſpoſitio effectu careat, & de ipſis ſolemnibus & formulis perpetuæ lites foveantur.

(*b*) Prima rerumpublicarum origo eſt ex *ambitione*, & ita quoque plurimæ poſtea ad *ambitionem* & *avaritiam* compoſitæ fuerunt, ut non mirum ſit, ſi etiam leges huc reſpexerint. Appius Claudius LL. XII. Tabb. magis ad ſuam & patriciorum potentiam confirmandam, quam commune bonum reipublicæ promovendum adornaverat, ut vel ex lege de prohibitis connubiis inter Patricios & plebem colligit DION. HALICARN. Excipio hic merito *legislationem divinam* per Moſen factam, qua ſapientiſſime omnia ita adornata ſunt, ut ſubditi magis a *luxuria*, *ambitione* & *avaritia* abducerentur. Hoc quoque cenſet DION. HALICARN. *lib. II. antiq. Rom.* principem *eas leges ferre debere, quæ juſtam & temperantem privatorum vitam efficiunt*.

(*) Ubi civium mores optima inſtitutione formati, legum quoque major reverentia eſt. De Lycurgo PLUTARCH. *in Numa in f.* ait: *Parvi fuiſſet momenti jurisjurandi religio, niſi per diſciplinam & inſtitutionem leges puerorum moribus quaſi tinxiſſet Lycurgus, & nutrimenta ardenti ſtudio imbuiſſet inſtitutorum ſuorum*.

(*c*) In hoc Germanis prærogativam TACITUS conceſſiſſe videtur, quod ſcilicet tanta apud eoſdem corruptio haud fuerit, uti quidem apud Romanos. Mores hujuſmodi non ſcripti magis accommodati ſunt ad genium populi, & ad illos ſtatim a primo inventæ flore componuntur & formantur, cum *leges ſcriptæ* magis cavillationibus obnoxiæ ſint, atque adeo tandem in monopolium eruditorum tranſeant, cum tamen ſinguli ſubditorum jus patrium ſcire deberent. Mores quoque ſubditos facilius ad obſequium alliciunt, quam leges latæ. Optime SUIDAS *in verbo* ἔθος: *Conſuetudo non eſt inventum hominis, ſed vitæ & temporis. At lex quidem ſimilis eſt tyrannidi: terrore enim & vi cuncta conficit: conſuetudo enim magis humanitate regit: ultro enim omnes eam abſque neceſſitate ſequuntur*. Idem CICERO confirmat in *Lælio* ajens: *Magna vis eſt vetuſtatis & conſuetudinis. Nemo eſt, ſi nulla res impediat, qui non, quo conſuevit, equo lubentius utatur, quam intractato & novo. Nec modo in hoc, quod eſt animal, ſed in eis etiam, quæ ſunt inanimata, conſuetudo valet, cum locis etiam montanis delectemur, & ſylveſtribus, in quibus diu commorati ſumus, ſic veteres inquilinos indulgentia loci & conſuetudo etiam inter injurias detinet*. Sed deſino plura hic addere, poſtquam Dn. THOMAS. *diſs. de contem. morum cum jure ſcripto*, ſatis hanc rem explicuit.

(*d*) Hanc neceſſitatem quandoque extorquent corrupti mores ſubditorum. Manumittendi libertas olim non fuit reſtricta, ſed variis legibus reſtringi cœpit, poſtquam illa cives R. abuti inceperunt. Idem *de neceſſitate legum annalium* affirmat CICERO *Philipp.* 5. ajens: *majores noſtri veteres illi, admodum antiqui, leges annales non habebant, quas vero multis poſt annis attulit ambitio, ut gradus eſſent petitionis inter æquales*. Non omittenda quoque hic eſt Pæti Thraſeæ oratio apud TACITUM *lib. XV. annal.* qui hac de re ita philoſophatur: *Uſu probatum eſt, leges egregias, exempla honeſta apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic Oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges; magiſtratuum avaritia Calpurnia*

dem *radicaliter*, (*e*) quippe qui ſupremum jus *cogendi* & ſubditos *obligandi* habet.

§. IX. Quo ipſo hæc *poteſtas* publica *legiſlatoria* ſatis diſtinguitur a juribus affinibus, privatis etiam competentibus. Et quidem [I.] a PRÆCEPTIS patrum, dominorum &c. (*f*) quæ ſemper publicis legibus reipublicæ ſunt ſubordinata, & intra limites *privatorum* & *domeſticorum negotiorum* concluduntur.

§. X. Differunt [II.] a DOGMATE, (*g*) quod cum magis *doctrinam*

---

nia ſcita, pepererunt. Nam culpa quam pœna tempore prior, emendari quam peccare poſterius eſt. Sic olim ante LL. XII. Tabb. paucæ erant *leges ſcriptæ* apud Romanos, ſed ut olim reges ita quoque poſtea conſules lites decidebant ex *æquo & bono*, non *jure ſcripto*. Offendebat hoc plebem, quia patricii ita ubique premebant plebejos, ſuam autem *libertatem* amplificabant, inde tandem ad LL. XII. Tabb. ferendas occaſio data eſt. DION. HALICARN. *lib. IX.*

(*e*) Equidem aliquando ex *rationibus politicis* hanc facultatem imperantes temperant, ne illam exercere videantur, exemplo *Auguſti* & ſucceſſorum, qui ſenatui quoad externam ſpeciem jus condendi Senatuſconſulta indulgebant, ipſi vero prævia *oratione* tantum ſuadere legem videbantur. Verum hæc *externa ſchemata* rem ipſam haud evertunt. Revera Senatuſconſultorum auctores Imperatores Romani erant, neque Senatui integrum videtur fuiſſe a mente & voluntate eorum recedere, adeo ut etiam Juriſconſulti Romani ſæpe magis verba *orationis* imperatoriæ allegent, quam *ipſius Senatuſconſulti*, quod ad præviam illam orationem factum eſt. In hypotheſi tamen majores ſolent occurrere difficultates, utrum hic vel ille imperans ſummus ſit, ut hac facultate gaudere valeat? De Imperatore noſtro certum eſt, quod ſolus leges, totum imperium concernentes, ferre haud poſſit, ſed ſtatum in Comitiis concurrere debeant. *Art. 8. J. P. §. gaudeant.* Aſt quid de ſtatibus ſingulis quoad territorium proprium dicendum ſit, anceps videtur. Olim fuiſſe hanc poteſtatem quadantenus a Cæſare dependentem, ita ut *confirmatio Cæſarum* acceſſerit, docet Dn. HERTIUS *de ſuper. territ.* §. 25. Sed hodie poſtquam ſtatibus in ſuis territoriis ſuprema poteſtas, quam voce *ſuperioritatis territorialis* denotare ſolent, aſſerta eſt, & nulla proprie dicta dependentia a Cæſaris imperio amplius deprehenditur, poteſtas leges ferendi eiſdem denegari nequit. Reſtringunt tamen hanc poteſtatem quidam, ut contra *jus commune* nihil poſſint ſtatuere in ſuis territoriis; MULERUS *de Stat. imp. c. 39. §. 5.* quod eatenus admitti poteſt, quatenus nihil ſtatuere poſſunt contra *publicam imperii ſalutem*: ſi tantummodo leges negotia privata ſubditorum concernunt & dirigunt, iiſque *formam novam* præſcribant, hoc omnino ex eadem ſuprema poteſtate illis erit concedendum, licet contrarientur receſſibus imperii, quippe quibus ipſi Principes inter ſe propter *pactum* obligantur, ſed, ut quoque eaſdem in ſuis terris præciſe in obſervantiam deducant, minime adſtringuntur. Plenius hac de re agit Dn. THOMAS. *diſſ. de ſtat. imp. poteſt. legiſlat.*

(*f*) Varia etiam in ſtatu civili datur *imperiorum* & *poteſtatis* ratio. Nam & in privatorum familiis *imperii* aliqua ratio occurrit, velut dominorum in ſervos, vel famulos, patris in liberos, præceptoris in diſcipulos &c. qualis *imperii* conditio omnino poteſtatem jubendi & præcipiendi, abſque qua inanis foret, patribus, dominis vel præceptoribus concedit, indeque & hodie in famulos noſtros aliqua coërcitio ex natura *imperii* conceditur, licet operas ſuas (cum ſubjectione quadam) locaverint.

(*g*) *Dogmata* (1) per modum *imperii* haud inculcantur, ſed potius *ſuadenda*, ſunt-

nam morum reſpiciat, ſub obligationem *externam* non cadit, *internam* unice intendens, & ſic a *pari* etiam fieri poteſt.

§. XI. Porro [III.] a CONSILIO differunt, quod quatenus ex *regulis prudentiæ* promanat, perſuadet, & ſic non tantum *interne* obligat, (*h*) ſed etiam a *pari* vel *inferiori* procedere poteſt.

§. XII. Denique [IV.] a PACTO (*i*) in hoc differt, quod hoc ineatur inter pares, *qua tales*, & operetur quidem *obligationem externam*, vi ſuæ

ſuntque (2) regulæ variæ vivendi a ſapientibus præſcriptæ ad mores formandos, atque adeo (3) non a *ſuperiori qua tali*, ſed etiam a *pari*, immo etiam ab *inferiori* traduntur, & (4) magis *internam obligationem* pro fine habent, quatenus hominum vitam tranquillam, & beatam reddere annituntur. *Leges*, inquit SENECA *epiſt.* 94. *non perſuadent, quia minantur. At hæc* (præcepta) *non cogunt, ſed exorant. Deinde leges a ſcelere deterrent, præcepta in officium adhortantur. His adjice, quod leges quoque proficiunt ad bonos mores, ſi non tantum imperant, ſed docent.* Per indirectum in *legem* abire poſſunt, quatenus, ut talia dogmata publice in republica doceantur, lege publica imperantis ſtatuitur. Interim hi, qui talia dogmata proponunt, nullum *imperium* affectare debent, quod tamen ſi fiat, revera tum dogmata perverſo modo traduntur, tum imperantis imperium violatur, quod ne fiat, imperantis eſt, præcavere. Ex hoc perverſo modo, dogmata docendi, enata eſt monſtroſa illa hierarchia, quæ etiamnum hodie cum ſummo tot rerumpublicarum præjudicio ubique regnat. Sunt & fuerunt clerici a prima origine ſua tantum doctores, ad *docendum* populum electi, & conſtituti; ſed conniventia imperantium ad *imperium ſacrum* evecti, contra juris publici univerſalis fundamenta, ceu infra pluribus notabitur.

(*h*) Commune aſſertum eſt, *conſilium* non eſſe obligatorium, quod quidem de *externa* facile concedi poteſt; ſed de *interna obligatione* ſecus ſe res habet, quæ tamen ſpecies principalis obligationis eſt, uti *cap.* 1. *part. gen.* oſtenſum. Ceterum *conſilia* potiſſimum illud pro ſcopo habeat, ut oſtendant ſecundum *regulas prudentiæ*, quidnam potius in re ambigua & ancipiti ſequendum, & quodnam in præſenti e. re eſſe videatur, *ne honeſtas rerum cauſas, ni judicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequantur*, ut ait Otho apud TACITUM *lib.* I. *hiſtor.* Conſtat enim *omnia inconſulti impetus cœpta initiis valida, ſpatio langueſcere.* ID. *lib.* III. *hiſtor.* Ad hæc præcavenda *conſilio maturo* opus eſt, quod ex præteritis prudentiores deſumunt. *Optime enim de futuris conſultant, qui rerum futurarum exempla ex præteritis ſumunt*, ait Titus Romilius apud DION. HALICARNASS. *lib.* X. atque hoc ipſum quoque præſtare *inferiores* vel *pares* vel *amici* poſſunt. Habet hæc doctrina ſua peculiaria præcepta, quæ ex intima hominum natura itidem, uti dogmata aliaque doctrinalia, caute deſumenda ſunt, & peculiariter expoſita ſunt a Dn. THOMASIO *tr. de prudent. conſult.* Rem ipſam per varia exempla explicuit CYRIACUS LENTULUS *in tr. quid conſilii?*

(*i*) Pacta non raro *leges* vocantur, quo ſpeciatim referuntur *leges fundamentales* rerum publicarum, quemadmodum in noſtro imperio plures ejuſmodi leges publicæ, quæ revera *pacta* ſunt, reperiuntur. Sic in Capitulationibus imperator dicit, *er habe ſich mit denen Churfurſten aus freyen Willen gedings und pacte-weiſſe vereiniget* & in *R. I. de anno* 1500. *in f. und haben uns desbalben mit und gegen einander in Contractsweiſſe vereiniget, verpflichtet und verſchrieben* &c. Sed magis pacta ab effectu ſuo *leges* dicuntur, quamvis formali ratione ab iis differant. Nam in hoc ingens latitat differentia, quod, qui ad legem proprie dictam alterius ad aliquid obſtringitur, neceſſario ſe alteri ſubjectum profiteri debeat, nulloque modo ſummum poſſit

ſuæ naturæ, non tamen, ut *lex*, in ſe involvat coactionem *imperantis* per modum *pœnæ*.

§. XIII. Poſſunt quidem hæc omnia in imperantem quoque cadere, diverſo tamen reſpectu; (*k*) nam & *doctoris* & *patris* & *domini* & *conſulentis* officium ſuſtinere poteſt, & ſic quatenus ſub hac vel illa qualitate agit, ita quoque vel legem vel dogma &c. præſcribit.

§. XIV. Exercet imperans poteſtatem legiſlatoriam *ſuo jure* & *independenter*, atque adeo *conſenſus ſubditorum* (*l*) ad vigorem legum non requiritur, conſtituuntur enim ex *jure imperii*.

§. XV.

poſſit habere imperium quod ſalvum & integrum tamen retinere poteſt, ſi nudo & ſimplici pacto alteri ad aliquid obligetur, quippe quod *paritatem* non tollit, nec *ſuperioritatem* in alterum inducit, uti quidem lex. Pluribus id declaratum *Part. Spec. lib. I. cap. 3.* Sic etiam per pactum obligamur *ſponte*, nec adeſt ad paciſcendum ordinarie quædam *coactio*: per legem etiam *inviti* ſtringuntur, nec in noſtra poteſtate poſitum, utrum legem accipere velimus nec ne? unde & porro lex ex ſolius imperantis determinatione dependet, pactum ejus conſenſum requirit, qui per illud obligandus eſt.

(*k*) Salomon erat rex potentiſſimus & ſic jure imperii leges, *qua rex*, ſubditis præſcribere poterat. Erat tamen idem quoque ſapientiſſimus *doctor*, & ſic dogmata egregia regulaſque vivendi præſcripſit, ſed non qua rex. Marcus Antoninus Imperator idem ſuo exemplo docuit, ceu aureus ejus liber *de ſe ipſo ad ſe ipſum* oſtendit. Ipſe Julianus Apoſtata *doctorem & philoſophum* agere voluit, ut alios taceam, & hactenus omnes hi diverſi reſpectus in imperante, quatenus debito ordine exercentur, nullam involvunt inconvenientiam: ubi confunduntur, veluti ſi dogmata per modum legis imperantur, peccatur in *modo exercendi*, & inde eſt *Cæſaropapia*.

(*l*) Eo ipſo, quo ſubditi in imperium imperantis conſenſere, generaliter quoque *obedientiam* in omnibus illis promiſiſſe videntur, quæ ad ſalutem publicam jubet & conſtituit. Idem de optimatum legibus dicendum eſſe ratio ſuadet, & quamvis in ſtatu populari populus leges condat, id tamen rurſus vel ideo fit, quia penes populum eſt ſummum rerum arbitrium, & hoc intuitu olim in populari ſtatu reipubl. Romanæ leges vocabantur *ſponſiones reipublicæ communes*, quia cives per modum *ſponſionis* ſe ad illas in comitiis obſtringebant. Hoc intuitu patres, cum de legibus ferendis diſceptaretur, dixerunt, *leges eſſe pacta ex communi civitatum, non autem partis civium in iis habitantium, conſenſu facta*. DION. HALICARNASS. *lib. IX.* Equidem ex regulis prudentiæ legiſlatores *prudentum* conſilium in legibus ferendis adhibere ſolent, ſed ut ad illud non præciſe ſint obſtricti, & lex ab imperante lata nihilominus vigorem ſuum habeat, licet neminem in conſilium adhibuerit. Conſtat de Auguſto, quod jus codicillorum & fidei commiſſorum antea introducere noluerit, quam collatione deſuper cum Juriſconſultis inſtituta *pr. I. de codicill.* De Alexandro Severo refert LAMPRIDIUS, quod nullam legem ſanciverit ſine viginti juriſperitis & quinquaginta ſapientiſſimis diſertiſſimiſque viris. Quin etiam aliquando imperatores ſibi ipſis legem præſcripſerunt, quod aliter leges ferre nollent, uti Theodoſius & Valentin. CÆSARES *in l. VIII. C. de LL.* diſerte formam hanc approbarunt, adjuncta hac clauſula: *Scitote igitur, patres conſcripti, non aliter in poſterum legem a noſtra clementia promulgandam, niſi ſupra dicta forma fuerit obſervata. Bene enim cognoſcimus, quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem noſtri imperii & ad noſtram gloriam redundare*. Verum hæc omnia dependent ex imperantis arbitrio & *regulis prudentiæ*.

Digitized by Google

§. XV. Quodſi tamen legibus reipublicæ fundamentalibus aliud proviſum, cautumque, ut *procerum* in conventu (*m*) de lege nova ferenda deliberari debeat, imperans ad *conſenſum procerum* ligatus eſt.

§. XVI. Perinde autem eſt, utrum imperans leges *per ſe* condere, an vero ei, quod privatus quibusdam æquum juſtumve viſum fuit, vim legis tribuere velit, (*n*) quod ita auctoritatem legis ab *imperantis approbatione* ſortitur.

§. XVII. Atque ita (*o*) (I) *mores* & *conſuetudines* vim legis nanciſcun-

dentiæ, non *juris neceſſitate*. Multo minus itaque ad *conſenſum ſubditorum* legis vigor adſtringendus eſt, quod tamen doctiſſimus cæteroquin Archiepiſcopus PETRUS DE MARCA *de concord. ſacerd. & imper. lib. II. cap.* 16. §. 3. *ſeq.* cenſet, dum diſtinguit inter jus *publicum* & *privatum*. Illud quidem abſolute valere concedit, ſed hoc neutiquam, niſi *tacito* conſenſu *populi* confirmatum fuerit. Poſtea in §. 5. hoc applicat ad leges eccleſiaſticas & inde concludit, quod non obligent, donec uſu receptæ fuerint. Hac in ſententia etiam fuiſſe videtur GRATIANUS, qui *D.* 4. ita poſt *cap.* 3. ait: *Leges inſtituuntur cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur*. Enim vero ita omnis efficacia legum non ab *imperio* imperantis, ſed *ſubditorum arbitrio* dependeret, & pœnæ legibus appoſitæ ægre applicari poſſent, quia ſemper opponere poſſent, communi conſenſu populi & ſubditorum legem non eſſe approbatam. Hoc interim largior, ſæpe legum tantam non eſſe efficaciam, ut quoſdam mores inter ſubditos inveteratos poſſint tollere, quoniam in ipſa legum latione non ea adhibetur prudentia, quæ adhiberi debebat, de qua vid. Dn. THOMAS. *diſſ. de content. mor. cum jur. ſcript.* §. 44. *ſeqq.* Interim id fit *ex accidenti*, non vero exinde, quia leges ſubditorum conſenſum prærequirunt. Conf. *Obſervat. noſtr. ad Pe[t]rum de Marca cit. l.*

(*m*). Sic olim in regno Franciæ ex more inveterato obtinuit, ut leges conſenſu procerum conderentur, quem morem ipſe quoque Carolus M. adhuc retinuit. Sic enim *ann[ales] Francorum ad ann.* 802. publicati a PETRO LAMBECIO *L.* 2. *bibliotb. Caeſ. cap.* 5. *Imperator* (Carolus) *congregavit duces, comites reliquoſque apoſtolos Chriſtianos cum legislatoribus, & fecit omnes in regno ſuo legi & tradi unicuique hominum legem ſuam, & emendare, ubicumque neceſſum fuit, & emendatam legem ſcribere, & ut judices per ſcriptum judicaſſent*. Alicubi adſunt *ſtatus provinciales*, quorum conſilio de ſummis rerum deliberationes inſtituuntur, & ſic quandoque legum ferendarum cura huc referenda, quemadmodum in pleriſque epiſcopatibus conſenſu capituli leges novæ conduntur.

(*n*.) Hac methodo uſus eſt Auguſtus, quippe qui ICtis quibusdam dedit facultatem *de jure reſpondendi*, hoc effectu, ut reſponſa eorum vim authenticæ interpretationis obtinerent, quemadmodum etiam poſtea Juſtinianus collectis ICtorum ſententiis & opinionibus de novo legis univerſalis effectum tribuit. Idem fere dicendum eſt de *decretis tribunalium ſummorum*, quibus itidem Juſtinianus effectum legis dedit in *l. f.* C. *de LL.* quamvis magis cauſæ controverſæ decidendæ quam legis ferendæ gratia eſſent facta. Quod vero eadem hodie effectum legis univerſalis non agnoſcant, id eſt ex defectu *voluntatis* imperantis arceſſendum.

(*o*). Mores alias ad jus *non ſcriptum* referuntur; ſed qua ratione juris effectum habere poſſint, inquirendum. Mores fere conſiſtunt in *actionibus hominum in una ſocietate viventium conformibus*, quam conformitatem ex longævo temporis uſu traxerunt. Quemadmodum itaque in ſingulis contingere ſolet, ut, quo ſemel eſt imbuta recens ſervet odorem teſta diu, & mores ſemel aſſumti tenaciſſime alicui adhæ-

ſcuntur, non ex *ſubditorum uſu*, ſed *imperantis approbatione*: qua deficiente, lex ſtricte dicta eſſe nequeunt, utut obligare poſſint membra ſocietatis ex *tacito pacto*.

§. XVIII. Excipere ſolent *mores irrationabiles*, (*p*) quos imperans approbaſſe non præſumitur; ſed hoc non omni caret dubio. (*q*)

§. XIX.

adhærere ſoleant; ita quoque ſingula corpora ſuos mores peculiares habent, in quibus educantur, nutriuntur, & quaſi a pueritia ad illos aſſueſiunt, quo ipſo fit, ut mores tales a ſubditis æque tenaciſſime defendi ſoleant, ac quidem ſinguli ſuos mores fovere ſolent. Atque hinc *mores* in jus abeunt, & legis vigorem conſequuntur. Sed unde? Quidam *voluntatem* principis *tacitam* ſupponunt; ſed illi fingunt aliquid, quod non eſt. Quomodo enim imperans mores ſingulorum corporum & locorum ſcire poteſt? Si autem ignorat, quomodo tacite illos approbare poteſt? vix itaque aliunde colligi poteſt principis approbatio, quam ex *generali* ejusdem *declaratione*, quod velit, ut ſecundum mores cujuscunque loci judicetur, quem in finem judicibus injungi ſolet, ut juxta leges & mores conſuetudinesque locorum ſingulorum pronuncient. Sic Rudolph. I. *in Conſtit.* apud LEHMANNUM *lib. V. c.* 108. *chron. Spir.* præcepit, *daſſ alle Unſere Furſten und alle die Gerichte von uns haben recht richten, als des Landes Sitt und Gewohnheit iſt.* & *in Ordin. Cam. p. I. tit.* 57. judices judicare jubentur *nach rechtlichen ehrbaren Ordnungen, Statuten und Gewohnheiten* &c. Quod ſi expreſſa ejusmodi declaratio deficiat, tunc quidem recurrendum ad præſumtum imperantis conſenſum quo mores inveteratos ſubditorum approbaſſe eo ipſo videtur, quia novit, ſingula corpora & loca regi ſuis moribus peculiaribus conſenſu tacito receptis, quos nec ſemper tollere poteſt per leges contrarias, nec ſemper expedit, pacis internæ ſervandæ cauſa.

(*p*) Ante omnia (I.) conſtare debet, quinam mores ſint *irrationabiles*. Plerumque ita homines ſunt comparati, ut ſuos tantum mores vel majorum inſtituta adorent, & ſecundum illos aliorum mores etiam judicare velint, cum quibus ſi hi non conveniant, pro *irrationabilibus* habentur. Interim *decorum* in moribus variat, & quod alicubi *honeſtum* dicitur, id *inhoneſtum* alibi eſt, & contra, quod tamen ſtatim pro *irrationabili* non habendum. Vitellius apud TACITUM *lib. XII. annal.* de matrimoniis idem judicat, *nova ait nobis in fratrum filiis conjugia, ſed aliis gentibus ſolennia neque lege ulla prohibita, & ſobrinarum diu prohibita tempore addito percrebuiſſe. Morem accommodari, prout conducat, & fore hoc quoque in his, quæ mox uſurpentur.* In omnibus moribus ſolet quædam latitare *ſtultitia*, ut tamen non in omnibus æque appareat; quam tamen inter homines eradicare non poſſumus. Bene TACITUS: *Vitia donec homines*. Conf. CORNEL. NEPOT. *præfat. vitis excellentium Imperat.* præmiſſam. Quod ſi itaque mores ob concurrentem ſtultitiam eſſent eliminandi, nulli mores tolerari deberent in republica, qui tamen eliminari nequeunt, poſtquam homines tam acriter in mores aſſumtos propendent, licet aliis *irrationabiles* & *abſurdi* videantur. Bene PLUTARCHUS *de audiend. p.* 37. *lit. E. qui in civium numerum adſcribuntur alienigenæ & omnino peregrini multa eorum, quæ fiunt, reprehendunt ac inique ferunt: qui vero inquilini educatione ac conſuetudine ſibi leges familiares reddiderunt, abeque moleſtia, quæ ſuarum ſunt partium obeunt, uſuque ſunt contenti.* (II.) Illos ergo mores *irrationabiles* dicendos eſſe exiſtimarem, qui rationi juris naturalis, ſeu *regulis juſtitiæ* repugnant, ubi tamen rurſus cavendum, ne omnia præcepta moralia confundamus, omniaque ad jus naturæ referamus. Sic itaque mores ſubditorum hoc ſenſu eſſent irrationabiles, quibus licentiam reſiſtendi magiſtratui, duella inſtituendi, privata latrocinia inter ſemet faciendi &c. prætendere vellent.

(*q*) Non ſemper legislatori integrum eſt,

§. XIX. (II.) *Decreta ſummorum tribunalium* (*r*) non aliter legem univerſalem conſtituunt, quam ex imperantis voluntate antecedente.

§. XX. *Legibus extraneis* itidem imperans auctoritatem tribuere poteſt ſua *confirmatione* (*s*) vel *expreſſa* vel *tacita*, ut valeant intra rempublicam ſuam, quamvis talis *legum extranearum receptio* non ſemper e re reipublicæ poſſit eſſe.

§. XXI.

---

eſt, illos eliminare, ſed tam diu ob ſtatum reipublicæ ægrotantem tolerandi ſunt, donec paulatim in melius mutentur. Certe legibus funditus eradicari nequeunt, ſed plerumque verendum, ne ſubita mutatio plus damni reipublicæ allatura ſit. *Nocet*, ait TACITUS *lib. I. hiſtor. rigor, & nimia ſeveritas, cui jam pares non ſumus*, id quod Galbæ exemplo, militibus Romanis nihil indulgentis, illuſtrat. Idem olim veritus eſt Tiberius imperator apud TACITUM *III. annal. c. 52. ſeq.* ubi de *luxu immenſo eradicando* conſilia agitabantur. Secum enim anxie deliberavit, *an coerceri tam profuſæ cupidines poſſent? num coercitio plus damni in rempubl. ferret, quam indecorum, adtrectare, quod nun obtineretur*. Inde literis ad ſenatum compoſitis inter alia philoſophatur: *Quaſi mecum ante viri ſtrenui ædiles conſilium habuiſſent, neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quam hoc aſſequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares eſſemus*. Et tandem his vitiis ita occurrendum eſſe concludit: *nos, pudor; pauperes neceſſitas; divites ſatietas in melius mutet*, ſiquidem *imperantis exemplum* fortius & validius omnibus legibus eſt, uti probavit Veſpaſianus ſuo exemplo, qui non *pœnis*, non *legibus*, ſed ſuo *exemplo* luxum ſuſtulit. Ajunt: tentandum eſſe, per *ſeveritatem ſuppliciorum* omnia prævalida vitia poſſe tolli. Verum prudenter SENECA *lib II. de ira c. 10.* reſpondet, *lento adiutorio opus eſt contra mala continua & fœcunda, ut non deſinant, ſed ne vincant*, præſertim cum judice CICERONE *lib. I. ad Q. fratr. epiſt. I. difficile ſit, mutare animum & ſi quid eſt penitus inſitum moribus, id ſubito evellere*. Quamdiu itaque injuſtos mores eradicandi non datur occaſio, hactenus *juris & impunitatis* effectum habent, ut apparet ex moribus duellantium priſtinis, qui adeo *juris auctoritatem* induerant, ut etiam cauſis judicialibus decidendis adhiberentur, donec *paulatim* licentia hæc penitus ſuppreſſa fuerit. Imo ſicuti *ſcriptæ leges iniquiſſimæ* non raro deprehenduntur, & tolerari debent, quid mirum, ſi mores iniqui in republica morbida *juris* effectum habere poſſint. Bene ANTONINUS *de ſe ipſo lib. 9. §. 29. non Platonis rempublicam expecta, verum ſufficiat, ſi vel parum ad modum res proceſſerit*.

(*r*) De his jam dictum *ad* §. 16. In tribunalibus *decreta* fiunt *decidendarum controverſiarum* cauſa non vero *legum ferendarum*, quin quod in judiciis in decernendo novum jus haud conſtituatur, ſed tantum jus jam conſtitutum ad facta applicetur, & ſic inde magis declaretur. Hoc poſito judicia inferiora non tenentur ſequi decreta ſuperiorum tribunalium, quia *legem* per ſe non conſtituunt.

(*s*) Valet itaque jus extraneum ſeu peregrinum ex *recepto*, quemadmodum olim apud Romanos *leges Rhodiæ navales* receptæ & approbatæ erant, quatenus juri Romano non adverſabantur. In Germania multa jura extranea valent, *Romanum*, *Longobardicum*, *Pontificium*, eodem ſcilicet modo, ex *receptione*, quæ quidem ab initio magis privata non publica conſtabant auctoritate, dum judices reliquique juris periti ad illa provocarunt, eaque ſenſim in obſervantiam deduxerunt, qua ſemel introducta, pedetentim acceſſit publica auctoritas, non quidem *expreſſa* declaratione, ſed magis *generali* ad hæc jura *provocatione*, quæ *obſervantiam quandam* innuit. Cum itaque approbatio juris hujus extranei pleriſque in locis expreſſa haud adſit, vel ubi adeſt, in tantum ap-

pro-

Digitized by Google

§. XXI. Quodſi itaque, ſalvis legibus domeſticis, *jus extraneum* præterea receptum ſit, prout receptio juris extranei ſemper facta cenſeri debet, & inter utrumque jus repugnantia quædam deprehendatur, magis pro vigore legum *domeſticarum* præſumendum, (*t*) niſi harum derogatio probata fuerit.

§. XXII. Ex quo fluit, allegantem *jus extraneum* contra *jus patrium*, obſervantiam ejus docere debere, (*u*) cum major ſit præſumptio pro jure patrio.

probatum cenſeri debeat, quatenus receptum eſt, eundem ubique vigorem legis Romanæ non habent. Ex quo inſignia incommoda promanarunt: (*α*) quod dubium fere ubique maneat in multis materiis, in quantum receptum fuerit; (*β*) quod etiam in iis, ubi obſervatur, non raro deprehendatur incongrua applicatio ad præſentem ſtatum Germaniæ, qui a Romano plane diverſus fuit. Et ſic eadem fere imprudentia in receptione juris Romani occurrit, qua imputari ſolet Romanis, quod a Græcis leges ſuas petierint, qui in eo tamen prudentiores erant, quod illas *expreſſe* approbaverint, ut de jure certo ſatis conſtiterit, id quod apud nos ex modo recipiendi aliter ſeſe habet. Incommoda hæc ſatis nervoſe depingit LIPSIUS *in monitis c.* 10. licet in eo erret, quod Lothario reductionem hujus juris tribuat. *Receptæ igitur ſunt*, ait, *& quo fructu? certo illo, litium, nemo negaverit, quæ ex eo nimium quantum ſuccreverunt. Europam vide, & mentiar, niſi maxima ejus pars circa iſtas occupatur; Alii judicant, alii inſtruunt, alii agunt, & qui miſerrimi ſunt eas habent.* Et deinceps: *Nam quæ tam clara cauſa eſt, quæ non aliqua lege, imo interpretatione (nam & has admittimus) obſcuretur? Quæ tam improba, cui non dent colorem? Ars enim facta eſt cauſidicina, & perite captare aut capere laudem habet.*

(*t*) Conſtat id quoque ex receptione *legum navalium Rhodiarum* apud Romanos, quæ eatenus tantum receptæ & approbatæ apud Romanos olim erant, quatenus juri Romano non adverſabantur, ut dicitur in *l. 9. D. ad L. Rhod. de jact.* Idem quoque de *tacita receptione* judicandum, cum principes magis præſumantur jura propria valere velle, quam extranea, quæ *in ſubſidium* tantum recepta intelligi debent, ceſſantibus juribus patriis. In diſſenſu itaque jurium ſtatur *jure patrio*, niſi de *contraria obſervantia* ſatis conſtet, quæ tamen præciſe de illo loco oſtendenda, ubi jus applicandum. Alterius loci & territorii obſervantia ſe non extendit ad alia loca, unde & hodie varia juris Romani obſervantia eſt: alibi plus, alibi minus obſervatur. Ubi ergo in re quadam jus Romanum in Germania non obſervatur, ibi rectius dicitur, illud *non* eſſe *receptum*, quam quod *abrogatum* ſit, quia abrogatio præſupponit juris valorem, qui tamen in Germania nunquam univerſalis fuit, nec eſſe debuit.

(*u*) Concluſio hæc fluit ex antecedentibus, nec adeo in dubium vocari poteſt, niſi ab illis, qui omnem erga jus patrium venerationem depoſuerunt, peregrinis in totum immerſi. Hoc enim conſtat, (*α*) *derogationem juris patrii* non præſumi, nec (*β*) factam præſumi ex receptione juris extranei, quod magis *in ſubſidium* receptum, & ſic (*γ*) *jus patrium* conſtituit *regulam*, jus extraneum vero magis *exceptionem*. Sicuti vero pro *regula* magis præſumitur, ita quoque idem de *obſervantia juris patrii* dicendum reor. Si a *theſi* ad *hypotheſin*, procedimus, certe idem de *jure Romano* affirmarem, niſi ubi expreſſo edicto illud receptum & approbatum fuit, repudiato patrio, vel ubi conſtat, per *non uſum* juribus patriis ſemel eſſe renunciatum. Aſt ſi in dubio caſu jura patria cum peregrino collidunt, putarem cum celeberrimo GULPISIO, allegantem diſpoſitionem juris peregrini probare debere; ſi vero

§. XXIII. (IV.) Magiſtratus ſubalterni leges condere nequeunt, [*x*] niſi hæc poteſtas illis fuerit conceſſa & delegata.

§. XXIV. Non tantum vero magiſtratus condit *ſtatuta*, ubi *expreſſo privilegio* jus hoc acquiſivit; ſed etiam tunc, ubi totius civitatis adminiſtratio [*y*] & cura cum juriſdictione ipſi commiſſa fuit.

§. XXV. Hoc poſito ſtatuta talia non neceſſario *confirmatione* (*z*) imperantis indigent, quæ tamen utilis eſt.

§. XXVI. Interim ſatis reſtricta eſt magiſtratus ſubalterni poteſtas, ut de aliis negotiis, quam quæ *adminiſtrationem publicam* reſpiciunt, ſtatuta condere nequeant, (*a*) quemadmodum *legibus anterioribus* imperantis derogare haud poſſunt. (*b*)

§. XXVII.

vero jus patrium de tali caſu nihil diſpoſuiſſet probatio receptionis non deſideratur, cum ſemel generaliter *in ſubſidium* receptum ſit.

(x) Magiſtratus ſubalterni habent quodam imperium reſpectu ſuorum ſubditorum, ſed reſpectu imperantium pro *privatis* habentur. Neque hæc poteſtas ex *juriſdictione* fluit, cum hæc tantum *applicationem juris jam conſtituti* ad facta & negotia ſubditorum involvat, non vero novas leges præſcribendi facultatem largiatur. Hoc intuitu dicuntur *miniſtri*, non *arbitri legum*. Condunt tamen nonnunquam *ſtatuta*, non *jure proprio*, ſed ex *conceſſione* imperantis, cujus auctoritate quoque valent, & ita nihil aliud ſunt, quam *jus a ſubalterna poteſtate conſenſu imperantis conſtitutum*, *ligans illius loci ſubditos*. Imo licet vel maxime deficiat hæc ſtatuendi poteſtas, non tamen dubium, quin magiſtratus oppidanus cum civibus illius loci per *pactum* ſtatutum quoddam de illis rebus condere poſſit, de quibus libere paciſci valet, id quod tunc inter eos vim legis ex pacto habebit.

(y) A ſola *conceſſione juriſdictionis* non fluere jus ſtatuendi jam ante monitum eſt, qualiscunque demum juriſdictio fuerit conceſſa, quia hæc tantum *juris dicendi facultatem* continet, licet incaute plures contrarium ſtatuant. Vid. COLER. *de proc. execut.* P. 1. c. 3. n. 12. *ſeq.* Diſſentientes forſan inde decepti videntur, quod viderint, multis in civitatibus ſenatui *jus ſtatuendi* competere, cui id adſcripſerunt ex *juriſdictione*, ſed admodum male. Utplurimum ſenatui vel magiſtratui oppidano integra cura adminiſtratioque publica ipſius civitatis conceditur, quo caſu *vi illius adminiſtrationis der Policey* ſtatuta huc pertinentia condere poſſunt, quæ ad *politiam civitatis* ſpectant, cum, cui adminiſtratio publica civitatis conceſſa eſt, ei non poſſit non quoque conceſſa eſſe facultas quædam ſtatuendi, quæ ad politiam faciunt, ut ſunt *Fever-Ordnung*, *Becker. Brauer Ordnung*, *Wochen-Marchs Ordnung*, *Gaſten-Armen-Ordnung*, vid. H. PISTOR. *IV. q.* 134.

(z) Plerique *confirmationem* ſtatutorum ad eorum *validitatem* requirunt, quod tamen in ſuppoſitis caſibus neceſſarium haud arbitror, cum ita ſemel ex *delegata poteſtate* magiſtratus aliquid ſtatuerit, quemadmodum ſententiæ a magiſtratu latæ vim rei judicatæ obtinere debeant abſque *nova confirmatione*, niſi per appellationem fuerint devolutæ.

(a) De hoc ſatis conſtat, quoniam omnis poteſtas determinatur ſuo objecto.

(b) Hoc inde liquidum eſt, quia ſi contra leges imperantis ſtatuta conderent, ſibi poteſtatem arrogarent, leges, quibus adſtringuntur, corrigendi & mutandi, quod illis haud conceſſum, cum voluntas ſuperioris ſemper prædominari debeat. Omnis poteſtas magiſtratui conceſſa, quanta quanta eſt, ſemper intelligitur, *ſalvo jure imperantis*, cui eſt ſubordinata. Hinc forſan promanavit commune aſſertum, *quod ſtatuta ſint ſtrictæ interpretationis*, intuitu

Digitized by Google

§. XXVII. Simile quid fere deprehendimus in *collegiis & corporibus*, quæ de rebus collegii quædam ordinare & determinare poſſunt, (*c*) ut ad inſtar *legis* inter membra collegii valeant, mediante *conventione*.

§. XXVIII. Subſunt hæc *collegiorum pacta*, ſicuti alia ſubditorum negotia, directioni & inſpectioni imperantis, ita, ut ſi illorum abuſum animadvertat, juſte convenientiorem ordinem præſcribere, & *abuſus* tollere poſſit. (*d*)

§. XXIX. Extra *conceſſionem* ſive *expreſſam* ſive *tacitam* imperantis,

tuitu ſcilicet legum univerſalium, quæ ut jus *ordinarium* & *commune* in illo territorio ab imperante latæ ſunt, hoc ſenſu, ne ab illis ullo modo recedant, quoniam ſtatuentes ab illo recedere haud potuere, & ſic ſtatuta juri ordinario ſubſervire debent. Verum hoc brocardico inſigniter abuti ſolent. Nam (*α*) minus recte tunc applicatur, quando ſtatutum diſponit de *negotiis jure communi ſeu ordinario non deciſis*, quia ſic per Jus commune reſtringi nequeunt. (*β*.) Imprudenter ad quævis ſtatuta civitatum applicatur, cum tamen ſtatuta ſint diverſæ indolis. Solent hodie particulares civitatum quarumvis leges *ſtatuta* appellari, præter vel contra jus Romanum introductæ, uti ſunt ſtatuta Hamburgenſia, Lubecenſia, Bremenſia &c. quibus applicant regulam, quod ſtatuta talia ſtricte ſint interpretanda, ne nimis recedant a *jure Romano*, cum tamen in ejusmodi locis jus Romanum non conſtituat jus *ordinarium*, ſed potius *ipſa ſtatuta*. Scilicet talia locorum ſtatuta ſunt vel *antiquiſſima* vel *recentiora*. Illa voco, quæ jam dudum ante receptionem juris Romani viguerunt, & ſic *jus proprium* illius civitatis dici merentur, uti *jus Lubecenſe*, & plura alia ſtatuta locorum dantur, quæ ut plurimum ex jure antiquo Germanico rivuli ſunt. His in ſuo vigore jam exiſtentibus, poſtea per *jus Romanum* quædam acceſſio facta eſt, non ut illis vim ſuam detraheret, ſed ut *in ſubſidium* valeret. Quæ cum ita ſint, incongrue applicaretur commune illud aſſertum, *ſtatuta eſſe ſtricte interpretanda, ne recedant a jure Romano*, cum potius *jus Romanum*, ibi quieſcere debeat, ubi diſponit *ſtatutum*, quod intuitu juris Romani *regulam* conſtituit, & *jus* illius loci *ordinarium*, nec ex jure poſt recepto reſtringi poteſt; ſed potius eandem admittere debet interpretationem, quemadmodum jus illud ordinarium & commune. *Recentius* ſtatutum voco, quod demum poſt jus Romanum ſemel in tali loco, ut *commune* receptum, introductum eſt: ad hoc ipſum utique applicari poteſt regula, *quod talia ſtatuta ſint ſtricte interpretanda*, ne a jure Romano, antea ſemel recepto, recedant, id quod rationem habet, modo conſtet (*α*) ſtatutum eſſe novum, (*β*) jus Romanum, ut *jus commune*, in illo loco antea viguiſſe.

(*c*) Collegium non aliter ſubſiſtere poteſt, niſi ad certum ordinem membra ejus adſtringantur, ut tamen unice pacta talia *res collegii* reſpiciant, nec bonis moribus contraria ſint. Poſſunt enim *pœnam conventionalem* determinare, & ſe ad eandem adſtringere, unde tamen *proprie dicta juriſdictio* collegiis adſcribi non debet. Inde etiam eccleſiis ab antiquo jus condendi *ſtatuta* quædam *eccleſiaſtica* competiit, quoniam itidem collegii vicem gerunt, de quo ſuo loco uberius differendum erit.

(*d*) Potiſſimum hoc applicandum ad mores ineptos opificum, & alia abſurdiſſima collegiorum ſtatuta, quibus vel *monopolia*, reipublicæ nociva, inducuntur, vel nimiis exactionibus hi, qui primum in collegium adſumuntur, premuntur, ut fere inidonei poſtmodum fiant ad onera reipublicæ ferenda. Pertinet huc *concluſum der dreyen Reichs Collegiorum de anno 1671. die Abſtellung der Misbräuch bey denen Handwerkern betreffend*.

nemo ſibi jus legiſlatorium intra limites territorii arrogare poteſt, (*e*) niſi jura imperii violare velit.

§. XXX. Feruntur leges ab imperante, tum ut actiones civium ſecundum illas *dirigantur*, in ſalutem reipublicæ; tum ut iniqui debita coactione ad illas *adſtringantur*. (*f*)

§. XXXI. Principalis pars, *diſpoſitiva* ſcilicet, verſatur circa actiones civium, recte ad præſcriptum ejus adornandas, ubi (I.) primario illa, quæ jus naturæ poſtulat, (*g*) inculcanda.

§. XXXII.

(*e*) Nullo itaque jure pontifex ſibi poteſtatem legiſlatoriam in ſacris arrogavit per univerſum orbem Chriſtianum, quo ipſo revera poteſtatem & imperium quoddam exercet in ſingulis in rebuspublicis, ſummo cum præjudicio eorum, qui illis præſunt, qui etiam ipſi ſe hiſce legibus ſubjectos profiteri debent. Et quamvis tandem per fraudes, dolos, & vim tam *apertam* quam *clandeſtinam* hanc poteſtatem ſibi *ſolitarie* & *privative* vindicaverit, (utut Galliæ regnum quandam prærogativam *libertatis* retinuerit) revera tamen, ut ego exiſtimo, ſemper manſit vitium in ipſo exercitio hujus poteſtatis, adeoque Proteſtantibus vitio verti non potuit, quod huic jugo ſe tandem ſubduxerint, & *poteſtatem* ejus *uſurpatoriam* amplius agnoſcere noluerint, quo jugo excuſſo, per conſequentiam hanc poteſtatem, in ſacris leges ferendi, recte ſibi ipſi principes vindicarunt. *V. Præf.*

(*f*) Hinc duplex legis officium eſt: *directivum* & *vindicativum*. Alterutrum non ſufficit. Quando lex quid diſponit, nec tamen *punit* & *cogit*, ſi contra fiat, magis *monitum* & *conſilium*, quam *lex* eſt, & hinc olim vocata fuit *lex imperfecta*. Talis dicitur fuiſſe *lex Cincia*, quæ prohibuit, ne Patronis quid daretur a clientibus, ſed factum non punivit. ULPIANUS *in fragm. Inſtit. tit.* 1. §. 1. Similis fere lex fuit Valeriana, apud LIVIUM *lib. X. c. 9.* quæ eum, qui provocaſſet, virgis cædi ſecurique necari vetabat; *Si quis adverſus ea*, pergit, *feciſſet*, *nihil ultra*, *quam improbe factum adjecit*, *id* (*qui tum pudor hominum erat*) *viſum*, *credo*, *vinculum ſatis validum legis*, *nunc vix ſervo ita minetur quiſquam*. Facit itaque hominum malitia, quod leges debeant eſſe *armatæ*, quæ alioquin ſolo hoc vinculo, *improbe in contrarium fieri*, ſuſtineri poſſent. In legiſlatione Moſaica plures hujusmodi leges occurrunt, quæ *coactionem externam* adjunctam non habent, nec eam commode ex natura objecti ſui, de quo diſponunt, recipiunt, atque inde magis ſunt *monita paterna*, interne utique obligantia, quamvis contemtus eorum varias calamitates poſt ſe trahat, quo in primis præcepta de *exercenda humanitate & amore erga proximum* ſpectant. Quod itaque lex jubet, aut vetat, *unice & primario* a legiſlatore intenditur, non pœna, niſi in *ſubſidium*. Errant, qui legi obligationem alternativam adſcribunt, ut delinquens eidem ſatisfeciſſe videatur, pœnam ſolvendo. Fieret hoc modo diſpoſitio legis eluſoria, quia in arbitrio ſubditorum ſitum foret, vellentne ſolvere pœnam, an legi obedire? Aſt ita legiſlatoris voluntati nondum ſatisfit, qui non vult *pœnam*, ſed id, propter quod pœna a delinquente ſoluta eſt. Contingere quidem poteſt, ut lex alternative feratur, veluti *ut ſubditi non amplius curru vehant per plateas*, *aut quotannis ſolvant* 10. *thaleros*. Sed tales alternativæ leges proprie *pœnales* non ſunt, quia *præciſe* nihil præcipiunt, ſed tantum volunt, ut facultas, hoc vel illud faciendi, certo demum redimatur pretio, quod inſtar *tributi* eſſe videtur.

(*g*) Ideo res publicas ſtatui naturali præferendas eſſe, dictum ſæpius eſt; quoniam in *hoc ſtatu* legum naturalium, quæ tamen vinculum humani generis conſervant, cultura admodum fragilis eſt, quæ in ſtatu civili propter accedens imperium

perium

§. XXXII. (II.) Cum *libertas naturalis* in iis, quæ jure naturali nec *præcepta* nec *prohibita* reperiuntur, a pleriſque in abuſum trahi ſoleat, (*b*) hæc ipſa inprimis per leges poſitivas in ſalutem reipublicæ, quatenus huic noxia videtur, reſtringenda eſt.

§. XXXIII. (III.) Diſponendi ſunt ſubditorum animi (*i*) per leges, quantum fieri poteſt, ad *humanitatem* erga ſe invicem exercendam, (*k*) quippe quæ *amorem*, vinculum illud pacis arctiſſimum, egregie operatur.

§. XXXIV.

---

perium civile ſuos effectus neceſſarios habeat. Eo magis autem per leges civiles hujus juris cultura eſt inculcanda, quo magis per illam fundamenta publicæ ſalutis ſtabiliuntur & firmantur; ſicuti e contrario eo majoribus periculis reſpublica obnoxia eſt, quo magis a tramite juris naturalis recedunt. Et cum homines illa, quæ *juris naturalis* ſunt, pro ſuis pravis affectibus varie pervertere, & prærerea in remotioribus concluſionibus nodum in ſcirpo quærere ſoleant, hinc aliquando neceſſarium videtur, lege poſitiva illa, quæ juris naturalis, declarare.

(*b*) Quanta incommoda *libertas naturalis* in ſtatu naturali ſoleat producere, ſupra plenius expoſitum eſt, quæ ne affligant rempublicam, merito præcavendum. Hoc intuitu Appius Claudius apud DION. HALICARNAS. *lib. V.* cenſuit, *nullam pejorem eſſe conſuetudinem aut ipſis rebuſpubl. aut familiis, quam ſi unuſquiſque ſemper pro ſua libidine vivat*. Atque adeo inprimis jus imperanti circa illam reſtringendam & determinandam concedi debet, quia homines alias ſolius *honeſtatis internæ* rationem non adeo habent, quæ alioquin eos impellere debebat, ne libertate hac abuterentur. *Quæ enim unuſquiſque ſolus*, pergit Appius Claudius *cit. l. aut pudore proprio aut ab alio impeditus facere vetetur, ea, ſi more publico recipiantur, ab eo in ſua voluntate aliorum exemplo & conſuetudine confirmato, facilius & audacius patrantur*. Sunt hæc quidem *adiaphora*, uti vocantur, ſed illis tamen periculoſa, qui libertatis uſum genuinum ignorant, quales plerique ſunt in republica. *Cum cupiditates vulgi ſtulti ſunt inexplebiles*, pergit rurſus Appius Claudius *cit. l. & infinitæ, earum principiis obſtandum eſt*. Sed tamen hic quoque temperamentum adhibendum eſſe, dixi ſupra *l. I. p. Spec. c. 5. §. 29.*

(*i*) Quo magis ſubditorum animi per leges conglutinari poſſunt, eo meliori ſtat reſpublica loco. Tyranni eſt, leges ferre ad disjungendos civium animos, prout feciſſe legitur Appius Claudius Decemvir, legem ferens, *ne Patriciis connubia cum plebeis contrahere liceret, non ob aliam cauſam*, ut judicat DION. HALICARN. *lib. X. quam ne familiis conjugii & affinitatis vinculo conſociatis ordines in concordiam coirent*.

(*k*) Equidem *officia humanitatis* directo per leges vix inculcari, aut pœnis homines ad hæc adduci poſſunt, interim tamen per indirectum illa, quæ maxime humanitati reſiſtere poſſunt, aut illi impedimento eſſe, recte eliminari, & omnia ita diſponi poſſunt, ut homines in ſuis actionibus ad *humanitatem* exercendam adducantur. Sunt homines plerique *inhumani*, & niſi ratio ambitionis, avaritiæ, vel luxuriæ id poſtulat, plane alieni ab hiſce officiis, ex qua inhumanitate tamen vinculum pacis communiter multum patitur. Hinc vero (α) ante omnia requiritur *bonum exemplum imperantium*, quod hic potiſſimum ſubditos ad imitationem trahere ſolet. Eleganter id ipſum declarat XENOPHON. *in Cyropæd. lib. VII. p. m.* 204. *ſeq.* ubi de Cyro hoc habet: *etiam pudore ac verecundia putabat omnes magis impletum iri, ſi palam ipſe declararet, ita ſe omnes revereri, ut nihil fœdum ac turpe nec diceret nec perpetraret*, & paucis interjectis: *nam cum vident homines eum, cui maxima facultas eſt inſolenter agendi, modeſte ſe gerere, nolunt imbecilliores alii quidquam inſolentius palam agere*.

Dein-

§. XXXIV. (IV.) Sicuti *ambitio*, *avaritia*, & *luxuria* potiſſimum corrumpit & evertit rempublicam, ita legibus præſcindi debent irritamenta & occaſiones, (*l*) hujusmodi paſſiones irritantes.

§. XXXV.

Deinde de *continentiæ ſtudio* ita ediſſerit: *Continentiam ſic exercitatum iri a ſuis maxime putabat, ſi ipſe declararet, ſe per occaſiones oblatarum voluptatum ab iis, quæ honeſta & bona eſſent, non abſtrahi, ſed velle potius ante voluptatum gaudia laborem cum honeſtate conjunctum ſuſcipere.* Idem de *decoro* in ſequentibus affirmat, ajens: *neminem ibi animadvertiſſes vel iraſcentem cum vociferatione vel inſolente cum riſu gaudentem, ſed eos adſpiciens exiſtimaſſes, reapſe ad honeſti decorique normam vivere.* Mirandum eſt, barbaras gentes humaniores inter ſe plerumque fuiſſe, quam ita dictas gentes moratas. SALVIANUS *lib. V. de gubernat. Dei* huc provocat, ajens: *Omnes ſe fere barbari, qui modo unius ſunt gentis & regis, mutuo amant.* Speciatim vero de Gothis prædicat, *eam apud eos juſtitiæ conſervandæ curam fuiſſe, ut plurimi Romani & inter eos nobiliſſimi ejus boni fruendi cauſa, e Rom. terris ad hos confugerint, quærentes apud barbaros Romanam humanitatem, quia apud Romanos barbaram inhumanitatem ferre non poterant.* Id ipſum vero legibus duriſſimis quin adſcribi debeat, non dubito. Denique quoque (β) neceſſe eſt, ut leges quoque ſuo modo huc dirigantur, ut homines *humanitatem erga alios* exerceant. Licet enim vel maxime officia humanitatis aliquatenus virtutem ſuam amittant, ſi legibus pœnalibus jubeantur, cum *ſpontaneus affectus* illa producere debeat; in *ſtatu civili* tamen magis neceſſitatis ſunt, & ſæpe expedit reipublicæ, ut ad illa ſubditi cogantur, quæ ſponte facere recuſant, quod fit, ſi legibus imperantur. Sic propter ingratitudinem ordinarie non datur actio; ſed, quia ingratus magis *inhumanus* quam *injuſtus* eſt, pudore ſuffunditur, & quidem adeo, ut magis odioſum inter homines habeatur nomen *ingrati*, quam *injuſti*. Interim cum ingratitudo diſſidia & odia ingentia inter homines diſſeminare soleat, hinc Perſæ pœnas in ingratos poſuerunt. Ita enim XENOPH. *lib. I. Cyropæd. p.* 4. de horum inſtitutis loquitur: *Judicium dant* (Perſæ) *de illo quoque crimine, propter quod inter homines odia mutua potiſſimum exiſtunt, cum poſtulationes in judiciis de eo minime fiant, nimirum de ingratitudine. Itaque ſi quem intellexerint gratiam non referre, cum poſſit, in eum etiam valde animadvertunt. Nam ingratos homines inprimis nulla Deorum cura, nulla parentum, patriæ, amicorum adfici arbitrantur.* Equidem SENECA *lib. III. de benef. c.* 7. multas adducit rationes, propter quas crimen hoc in legem cadere non debere arbitratur; omnes tamen magis huc vergunt, quod ita beneficium amittat virtutem ſuam, quod quidem non negatur, ſimul tamen odia & ſimultates graves inter ſubditos præcaventur. Deus ipſe, ſapiens in populo Judaico legislator, populum judaicum per leges varias ad *humanitatem* adducere voluit, id quod nunc paucis declarandum eſt exemplis. Huc reſpexit in præcepto de honorandis parentibus. *Exod. XX.* 12. de ſervo poſt ſeptennium manumittendo: *Exod. XXI.* 2. *ſeqq. Deuter. XV.* 12. *ſeqq.* De humanitate & hoſpitalitate erga extraneos exercenda: *Exod. XXII.* 21 *ſeqq. Deuteron. X.* 18. *ſeq.* de uſuris non exigendis, ſed mutuo gratis dando: *Exod. XXII.* 26. de commodo alterius promovendo: *Exod. XXIII.* 4. *ſeqq. Deut. XXII.* 1. *ſeqq.* De meſſe non adeo avare facienda: *Levit. XIX.* 9. *ſeq. Deuter. XXIV.* 19. *ſeqq.* de vitando odio erga proximum: *Levit. XIX.* 18. de veneratione erga ſenes: *ibid.* 32. de re vendenda ſecundum qualitatem utilitatis: *Levit. XXV.* 14. *ſeqq.* de fovendis viduis & orphanis: *Deut. X.* 19. *XXIV.* 17. de paupertate non toleranda: *Deut. XIX.* 14. de non capiendo pignore ob debitum: *Deut. XXIV.* 10. *ſeqq.* de exercenda humanitate erga bruta: *Deut. XXV.* 4. de bonis alienatis ad priorem dominum revertendis, *Levit. XXV.* 25. *ſeqq.* & quæ ſunt hujus generis plura alia, quæ *humanitatem* ſingulariter commendant, & ſubditos ad eam ducunt.

(*l*) Quod plures reſpublicæ tot turbis

ag:-

§. XXXV. (V.) Interim in legibus ferendis *imbecillitatis humanæ* ratio habenda eſt, ne *nimis amare* (*m*) omnia exigantur.

§. XXXVI.

---

agitentur, & ab omni *unione civili* alienæ ſint, id non raro malis legibus adſcribendum, quibus paſſiones hominum irritantur & aluntur. *Quemadmodum enim*, ut philoſophatur POLYBIUS *hiſtor. l. VI. c. 45. quoties in aliquo populo mores legeſque laudabiles vigere exploratum habuerimus, & cives & ipſam remp. fore laudabilem non dubitamus affirmare: ſic cum & privatorum vitam avaritiæ deditam, & publicas actiones injuſtas alicubi obſervaverimus, quis dubitat merito dici poſſe, & leges apud ipſos eſſe malas, & tam mores ſingulorum quam univerſam rempublicam vituperabilem*. Ratio itaque naturalis prædipit, omnem materiam mali, qua ali paſſiones humanæ poſſunt, per leges, quantum fieri poteſt, exſcindi & removeri debere. De Perſicis legibus XENOPHON *lib. I. Cyrop. p. 3. in f.* ſequentia narrat: *Perſicæ leges hoc antevertentes primum procurant, ne prorſus ejuſmodi cives ſint, qui pravi alicujus facinoris ſceleris libidine ducantur*, quod quomodo perfecerint, in *ſeqq.* tradit, quæ verba ſupra *lib. I. P. Spec. c. V. §. 26.* jam adducta ſunt. Eleganter hoc demonſtrat ſimili deſumto a medicis Dn. THOMAS. *de contentr. viol. cum jure ſcripto §. 45.* ajens: *Qui ægrotantes curant, operam dare ſolent, ne, quod externum ac viſibile in morbo eſt, ſaltem auferant, ſed etiam ut intrinſecam hominis conſtitutionem & intemperiem ſanguinis emendent. Alias ſi morbus reprimatur quidem, ſed non cauſa morbi tollatur, vitæ periculo ſæpe exponitur æger, morbo plerumque majori cum violentia ac damno redeunte. Eadem eſt ratio legiſlatoris, ſi ſaltem prohibeat effectus vitiorum, non ſublata cauſa, id quidem efficere poteſt legibus ſcriptis, ut certa quædam vitii ſpecies omittatur, ſed mox in ejus locum ſubſtituantur mores adhuc pejores prioribus*. Certe legiſlator divinus optime omnium hoc obſervaſſe videtur, cum plures leges ubique occurrant, quæ irritamentis harum paſſionum obicem ponunt, quo pertinet lex de non exercendo fœnore: *Exod. XXII. 25.* Apud Romanos quoque hujus rei ratio habita fuit. Sic enim TACITUS *lib. VI. annal. Vetus urbi fœnebre malum, & ſeditionum diſcordiarumque creberrima cauſa: eoque cohibeatur antiquis quoque & minus corruptis moribus*. Huc quoque pertinet lex divina de muneribus ſpernendis: *Ex. XXIII. 8.* de delectu in cibis habendo, quibus luxuria & libido potiſſimum irritatur. *Levit. III. 17. 19. ſeqq. Lev. XVII. 10. ſeqq. Num. VI. 3. ſeqq.* De Nerviis transrhenanis populis CÆSAR *de B. Gall. lib. 2. c. 15.* refert: *nullum aditum eſſe ad eos mercatoribus, nihil pati vini, reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri, quod his rebus relangueſcere animos eorumque remitti virtutem exiſtimarent*.

(*m*) Exemplum ipſe Deus præbuit in legiſlatione ſua, qui in multis ſe accommodavit ad *genium populi*, unde fere omnes leges ceremoniales profluxiſſe videntur, ceu optime demonſtrat JO. SPENCER. *de LL. Hebr. ritual.* Sic etiam leges de *divortio, polygamia* &c. revera ex eadem ratione latæ videntur; quin quod ipſe ſalvator diſerte aſſerat, hæc Moſen tantummodo indulſiſſe populo ob σκληροκαρδίαν. Leges Platonis contra hoc præceptum ubique peccaſſe videntur. Unde eas ridet ATHENÆUS *lib. II. dipnoſ. c. 22. quod iis præſcripta ſint, quos imitationes ſanxerit, ut, qui legibus illis pareant, perquirendi ſint*. Neſcio vero, utrum hæc indulgentia legiſlatoris tam late ſit extendenda, ut etiam, quæ contra jus naturæ ſunt, legibus permitti, & ſuo modo legitimari poſſint. Talem legem reperio apud Ægyptios, de quibus DIODORUS *lib. I. bibl. p. 72.* hæc refert: *Juſſit lex eos, qui vellent hanc artem* (furandi) *habere, nomen profiteri apud præfectum furum, & e veſtigio furtum ad eum ex pacto referre. Eos vero, qui amiſerunt, ſimiliter ſcribere, quæcunque amiſſa ſunt, addito loco, die, & hora, qua perierunt. Hoc modo cunctis facile repertis neceſſe erat, eum, qui amiſerat, ſoluta quarta parte pretii, ſua ſola habere*. Rationem vero legis

hanc

§. XXXVI. Dirigunt leges actiones ſubditorum omnium, qui ſunt in illo diſtrictu, & ſic *clerici* (*n*) nullo jure ſe huic ſubjectioni ſubducere poſſunt.

§. XXXVII. Quin etiam *extranei* per indirectum legibus alterius territorii poſſunt ſubjici, ſi *bona* ibidem ſita habeant, circa quæ leges diſponunt. (*o*)

§. XXXVIII. Sic itaque ipſius *imperantis actiones* aut bona legibus illis haud ſubjacent, (*p*) quamvis ſecundum *regulas prudentiæ* (*q*) legibus quoque ſuis vivere debeat.

§. XXXIX.

---

hanc reddit: *cum fieri non poſſet, ut omnes a furto abſtinerent, viam legislator invenit, qua quicquid amiſſum fuerat, ſervaretur, exigua data redemtione.* Ceterum de ſingulari DEI indulgentia, ad genium populi duriſſimi ſe accommodatis ita judicant doctiſs. CLERIGUS *in Pentateuch. Exod. XXV.* 10. *Niſi Deus συγκαταβάσει ſingulari legem aptaſſet indoli Hebræorum, hoc eſt, opinionibus & conſuetudinibus inter eos dudum receptis, non aliam tuliſſet, quam quæ poſtea a Chriſto lata eſt: omiſſiſque illis infirmis elementis ad perfectiora omnia Hebræorum animos erexiſſet. Deus qui idem eſt hodie atque heri, eodem modo coli illo tempore ſe voluiſſet, ac poſtea juſſit. Verum cum in plurimis deſcenderit ad abjectos & humiles Iſraelitarum animos, propter eorum σκληροκαρδίαν, in hac quoque re receptis ritibus eos uti paſſus eſt, ut in ceteris omnibus, in quibus nulla naturalis honeſtas, nihil ſpirituali numine dignum, nihil mortalibus proficuum deprehenditur.*

(*n*) Equidem clerici eccleſiæ Romanæ *exemtionem a legibus civilibus* cujuſcumque reipubl. prætendunt, ſed ſatis impudenter. Cum enim in republica vivant, ſunt quoque ſubditi illius reipubl., ubi commorantur, & ſic ſe accommodare debent ad leges reipublicæ. Præter rationem juris antiqua praxis omnium fere rerumpublicarum hoc inculcat, immo & primitivæ eccleſiæ, nec ab hac ſententia alieni fuiſſe videntur ipſimet patres, ceu docet ARNISÆUS *de ſubject. & exemt. cleric. c. 3. n. 2. ſeqq.* Veſtigia adhuc plura ſuperſunt in jure Canonico, quæ oſtendunt, olim clericos ſe ſubjectos imperio civili agnoviſſe. Sic GREGORIUS M. *in c.* 41. C. 11. *q.* 1. vult ut imperatores ſacerdotibus ita dominentur, ut tamen debitam iis reverentiam impendant, quo ipſo ſubjectionem clericorum non negavit. In *Concilio Carthaginenſi III.* poteſtati ſeculari non omnino clerici exemti leguntur. vid. *c.* 45. *ibid.* Alia hujus rei documenta ex Ambroſio adduxit Gratianus *in c.* 27. *ſeqq. ibid.* Plenius hoc thema perſecutus eſt Dn. COCCEI *diſſ. de fundata in territ. & pl. loc. concur. poteſtate c. 3. per tot.*

(*o*) Summum imperium fundatum eſt in *perſonas* & *bona* intra ejus limites ſita, ut leges de iis ferri, & per conſequens poſſeſſores ad illas adſtringi poſſint, ſive ibidem deprehendantur ſive non. Atque ſic (I.) imperans poſſeſſores lege publica lata adſtringere poteſt ad *homagium* quoddam, quemadmodum contingere ſolet in iis locis, ubi *Landſaſſiatus* eſt receptus, de quo vid. SCHILTER *pecul. diſſ.* (II.) Et quia itaque territorii juriſdictio ad bona illa fundata eſt, conveniens eſt, ut etiam extranei ratione bonorum illorum *forum* ibidem ſortiantur; ſicuti etiam (III.) ratione bonorum illorum ad quævis *onera*, ex bonis reipublicæ præſtanda, obligantur &c.

(*p*) Videlicet (α) ſibi legem imperans præſcribere noluit, ſed ſubditis: (β) leges præſcribuntur *vi imperii*, & quidem *ſubditis*. Imperans autem ſibimet ipſi non eſt ſubditus. (γ) ceſſat in imperante obligatio ad leges ſervandas, quæ unice fluit ex *ſubjectione*. Loquor de legibus *mere civilibus*, ſive de vi *coactiva* ſive *directiva*, uti quidam diſtinguunt, ſermo ſit. *Naturalibus* utique ligatur, uti in *part. ſpec. lib. I. cap.* 5. oſtenſum eſt, & ſic vi hujus juris aliquando per indirectum ad leges reipublicæ ſpeciales obligatur, ſi ſub auſpicium regni ſubditis promiſit, quod has vel illas leges etiam in ſua perſona valere velit.

(*q*) Hoc ipſum apparet ex iis, quæ

dicta

Digitized by Google

§. XXXIX. Ut autem ſubditi ſecundum illas leges actiones ſuas dirigere & inſtituere poſſint, neceſſaria eſt *promulgatio*, (*r*) & quidem in tali lingua facienda, quam intelligere poſſunt ſubditi. (*s*)

dicta ſunt ad §. 3. *hujus cap.* quod *exemplum principis* plus proficiat, quam infinitæ leges. Non rectius leges in obſervantiam deduci poſſunt, quam ſi princeps ipſe ſecundum eas vivat, quo in ſenſu THEODOSIUS & VALENT. in *l.* 4. *C. de LL.* dixerunt, *dignam vocem eſſe majeſtate regnantis* h. e. utile & conſultum maxime eſſe, *legibus alligatum ſe principem profiteri*, vel ut dicitur in *l.* 23. *D. de leg.* 3. *Decet* (h. e. non quidem ex regulis *juſtitiæ* obligatur; bene tamen ex regulis *decori* & *prudentiæ*) *tantæ majeſtati*, *eas ſervare leges*, *quibus ipſe* (ex regulis juſtitiæ) *ſolutus eſſe videtur*. De Ageſilao refert XENOPHON. *in Orat. de eod. p. m.* 668. *edit. Francof.*, quod quamvis in republica ſe plurimum poſſe ſciret, maxime tamen ſe legibus ſervire declaraverit. *Nam*, inquit XENOPHON. *quis tandem obedire his noluiſſet*, *cum eis regem obtemperantem videret?* JACOBUS Rex Angliæ *orat. V. fol* 547. de ſemet ita: *Ubi meum agebatur patrimonium*, *rem foro permiſi*, *ut unus e multis*: *nec injuria*, *cum regem deceat ad legum obedientiam ſuo exemplo ceteros invitare*. Et huc pertinent verſus CLAUDIANI elegantes ad §. 3. *b.* ſupra adducti, & alterius Poetæ, qui ita canit:

> *Nam nihil*, *ut verum fatear*, *magis eſſe decorum*
> *Aut regale puto*, *quam legis jure ſolutum*
> *Sponte tamen legi ſeſe ſupponere regem*:

(*r*) *Promulgatio* eſt illud medium, per quod voluntas imperantis ſubditis innoteſcit, atque adeo demum lex obligat poſt *promulgationem*, niſi tempus quoddam præſtitutum ſit, a quo lex obligare debeat. Conf. PETRUS DE MARCA *de concord. ſacerd. & imp. lib.* 2. *c.* 15. Modus publicandi arbitrarius eſt. Communiter *ſcriptura* adhibetur, non tamen neceſſario, ſicut Romani plures leges antiquitus tulerunt, *quarum maxima pars nullis ſcriptis eſt mandata*, *nonnullæ etiam ſunt ſcriptæ*, ut ait DION. HALICARNASS. *lib. II.* Quæ ſcriptæ ſunt, olim apud Romanos publice in foro proponebantur, uti in ſpecie *de LL. XII. Tabb.* conſtat. Apud Athenienſes in *tabulis quadratis* ſcribebantur, quæ vocabantur κύρβεις SUID. *hac voc.* vel etiam ἄξονες JULIUS POLLUX *lib. VIII. c.* 10. Horum morem poſtea videntur imitati Romani, unde & leges publice promulgatæ, *XII. Tabularum*, vocatæ ſunt. Quin etiam apud Græcos leges *cantari* ſolitæ fuerunt, forſan antequam mos leges tabulis inſcribendi inoleviſſet. Ita enim ARISTOTELES *Sect.* 19. *probl.* 28. *Cur leges pleræque cantilenæ appellantur? An quod homines*, *priusquam literas ſcirent*, *leges cantabant*, *ne eas oblivioni mandarent*, *quod etiam noſtra ætate Agathyrſis in more eſt*. Germani idem medium conſervandi leges habuiſſe videntur; nam refert TACITUS *de moribus Germ. c.* 2, quod *carmina apud illos unicum memoriæ & annalium genus ſit*, & tamen leges ſuas habuere, licet forſan paucas. Immo licet vel maxime apud Romanos leges XII. Tabb. publicis tabulis proſcriptæ eſſent, a pueris tamen mandari itidem ſolebant memoriæ, teſte CICERONE *lib.* 2. *de LL.* ibi: *a parvis enim*, *Quincte*, *didicimus*: *ſi in jus vocat atque eat*, *& ejuſmodi leges alias nominare*, & deinceps: *Diſcebamus pueri XII. ut carmen neceſſarium*. Poſt ubi ſcribi cœperunt, publicatio facta eſt per *prælectionem*, tradebantur a ſummo cancellario, epiſcopis & comitibus, ut eas in ſuis diœceſibus & comitatibus recitari procurarent. Ita enim *Capit. Ludov. P. anno* 823. *lib.* 2. *cap.* 24. *In ſuis comitatibus coram omnibus relegant*, *ut cunctis noſtra ordinatio & voluntas nota fieri poſſit*, ex quo concludit SCHILTER. *in præf. ad jus Allem. feud.* §. 10. capitula talia non in alia lingua promulgari potuiſſe niſi *vernacula*, quia ſic finis haud potuiſſet obtineri.

(*s*) Finis promulgationis eſt, ut leges in cunctorum ſcientiam veniant; & ita quoque promulgatio huc debet eſſe directa, quemadmodum olim verba ſolemnia

edi.

Digitized by Google

§. XL. Hunc in finem quoque quælibet lex *clara* eſſe debet vel ſi nimis obſcura ſit, jus *declarandi* & *interpretandi authentice* (*t*) eſt itidem penes imperantem.

§. XLI. Interim his, qui jura docent & illuſtrant, aut ſecundum illa judicant, non erit ademta facultas, ſenſum ex legibus eruendi ſecundum probabiles conjecturas, (*u*) cum absque hoc medio *interpretandi jura* nec doceri nec applicari valeant.

§. XLII.

edictorum id indicabant: *unde de plano recte legi poſſit*; BRISSON. *de formulis lib.* 3. *p. m.* 324. non vero eo modo, prout, referente SVETONIO, Caligula fecit, qui legem propoſuit minutiſſimis literis & anguſtiſſimo loco, ubi ne cui deſcribere liceret, multo minus legere. Obſervarunt hoc Imperatores VALENTINIANUS, & MARTIANUS, qui in *l.* 9. C. *de LL.* ita diſpoſuere: *Leges ſacratiſſimæ, quæ conſtringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent, ut univerſo præſcripto earum manifeſtius cognito vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur.* Quo poſito, id quod quidem recta ratio dictitat, valde incongruum eſt, leges in *peregrino idiomate* in republica introducere, prout in noſtra republica id contingit, ubi leges Romanas, Longobardicas & Pontificias latino idiomate ſcriptas habemus, quas pauciſſimi intelligere poſſunt, de qua perverſa ratione ita judicat JOH. LUDOVICUS PRASCHIUS *de Juriſconſulto vero & perſonato* §. 17. *Omne*, ait, *jus eatenus obligat, qua intelligitur, nec lex habetur niſi promulgata, niſi ad notitiam hominum ſufficienter atque adeo linguæ vernaculæ remigio deducta. Caligulæ crimini datur, quod leges minutiſſimis literis præſcriptas anguſtiſſimo propoſuerit loco, ne poſſent legi. Quantum intereſt, minutis an peregrinis lex ſit ſcripta literis? Notabilis profecto incuria tum neſcientium jus, quo vivunt, tam voluntatem ſuam ſciri ab omnibus non deſiderantium, nec facientium in foro, quod in ecclesia nonnulli faciendum ſibi putaverunt.*

(*t*) Quilibet eſt optimus ſuorum verborum interpres, & ſic etiam legislator, præſertim ſi *legis ſententia* adeo dubia ſit, ut commode intelligi nequeat. Hæc declaratio ſeu interpretatio ſolet alias dici *authentica*, habetque eandem virtutem, quam lex ipſa, quia ita imperans ſenſum legis declarat. Cui ergo jus ferendarum legum conceſſum, illi quoque jus leges *authentice* interpretandi haud denegandum. Quin etiam legislator collegio cuidam hanc poteſtatem delegare poteſt, ut interpretatio earum in caſibus dubiis *authentica* habenda ſit, prout in concilio Tridentino congregationi Cardinalium hoc negotium delatum eſſe conſtat, & olim ſuo modo Juriſconſultis, quibus per ſpeciale beneficium hoc jus datum erat, quamvis an prudenter hoc ita fiat, merito ſubdubitem.

(*u*) Doctrina juris non eſt ſine *legum interpretatione* imo tota in ea conſiſtit, cum *verba* tenere non ſufficiat, ſed potius *vis* & *poteſtas* eruenda. Atque hunc in finem *ſolent* JCti conſtitui, qui caſus dubios ſua interpretatione reſolvant, ne ubique recurratur ad imperantem. Dico, quod *ſoleant* conſtitui. Alia quæſtio eſt, an conſultum ſit, illos conſtituere? Feliciores Germani fuerunt, ubi JCtos non noverant. Romanas leges corruperunt JCti. Audi CICERON. *Orat. pro L. Muræn. cum permulta*, ait, *præclare legibus eſſent conſtituta, ea JCtorum ingeniis pleraque corrupta ac depravata ſunt.* Sufficere poſſent *judices*, quibus eſſet interpretatio committenda; quid enim aliud eſt *judicare quam leges ſingulis caſibus interpretando applicare?* vid. HOBBES. *de cive c.* 14. §. 13. *in f.* Verum hæc interpretatio a priori adhuc differt, quod non ſit *authentica*, adeoque *probabilitatem* tantum operetur, nec liget judicem, ut ſecundum illam præciſe judicare debeat, quamvis judicis interpretatio, quæ in ipſo judican-

§. XLII. Ex quo oritur conceptus *juriſprudentiæ*, conſiſtentis in habitu leges legitime intelligendi, & prudenter ad actiones occurrentes applicandi, (*x*) & qui hoc habitu præditi ſunt, *JCti* vocantur.

§. XLIII. Quod porro dictum eſt, actiones ſubditorum dirigi per *leges civiles*, hoc intelligendum eſt [I.] *de actionibus externis*, non *internis* (*y*) *animi motibus*.

Bb 2 §. XLIV.

---

dicando ſeſe exſerit, in illa lite, de qua jus dicit *jus perfectum* conſtituat.

(*x*) Leges ſunt propter *applicationem*; hæc vero aliter fieri nequit, niſi quis vim & poteſtatem legum, h. e. genuinum earundem ſenſum, intelligat. Optime CICERO *orat. pro A. Cluentio p. m.* 385. *lit. A. Legum miniſtri, magiſtratus; legum interpretes, judices*. Atque adeo omnis juriſprudentia duabus partibus abſolvitur. (I.) *LEGUM INTELLECTU*, quæ ſi naturales ſunt, *demonſtratione* opus eſt, prout ſupra dictum; ſin poſitivæ, ex *rationibus* propriis ſeu *civilibus* eruendæ. Neque enim fertur lex absque *ratione*, licet hæc ſæpe nos lateat, qua tamen inventa, lex demum recte intelligitur. Præſtitit hinc ſingularem operam & induſtriam JO. SPENCER. in evolvendis variis rationibus *legum ritualium Moſaicarum*, utut in tanta rerum obſcuritate facile fieri potuerit, ut falſas pro veris adduceret, quod tamen ei facile condonari poteſt. Simile inſtitutum fuit doctiſſimi CLERICI, qui in *comment. ad Pentateuch.* rempublicam judaicam variis antiquitatum deliciis exornavit, legesque Moſaicas miro judicii acumine ex rationibus hiſtoricis illuſtravit explicuitque. Quantam induſtriam JACOBUS GOTHFREDUS in *commentariis ſuis ad codicem Theodoſianum* attulerit, eruditi norunt, in quibus egregium interpretem egit, quod rationes legum ex circumſtantiis hiſtoricis deduxerit. Eſt enim *hiſtoria* legum quaſi primus aditus & via ad ſenſum earundem inveniendum. (II.) *LEGUM APPLICATIONE*, circa quam notandum (α) *ipſum factum*, ut illud ex ſuis circumſtantiis rite cognitum ſit, & quia JCto impoſſibile eſt, ut omnia negotia, quibus jus applicandum, ipſe per ſe ſatis calleat, peritiorum in illa arte judicio & ſuggeſtione ſtare debet. Hoc ſenſu JCtus aſſumit vulgatum illud, *quod peritis in ſua arte credendum*. vid. *diſſert. prælim ad Petrum de Marca de concord. ſacerd. & imp.* (β) *modus applicandi*. Exſerit autem ſeſe applicatio vel *conſulendo*, vel *cavendo*, vel *judicando*, vel *advocando* ſeu cauſas in judicio perorando & jura litigantibus ſuggerendo. In quibus omnibus JCti officium verſatur. Exemplo eſſe poteſt SERVIUS SULPICIUS, de quo CICERO *in Philipp. X. p. m.* 900. *lit. f. g.* inter alia ita loquitur. *Neque ille magis JCtus, quam juſtitiæ fuit, itaque quæ proficiebantur a legibus & jure civili, ſemper ad facilitatem æquitatemque referebat, neque conſtituere litium actiones malebat, quam controverſias tollere.*

(*y*) Hinc cogitationum pœna *civilis* non eſt, tum quod per illas haud turbatur tranquillitas & unio reipublicæ, tum quia in poteſtate legiſlatoris non eſt, per leges internos animi motus ad rectitudinem dirigere, id quod ſanctioris philoſophiæ opus. Sunt civitates *cœtus hominum jure ſociati*, ut ait CICERO *in ſomn. Scip.* qualis ſocietas potiſſimum externe ſeſe exſerit, actionibusque externis contrahitur, exercetur, firmatur. Equidem in legibus ſuo modo habetur ratio internorum motuum, veluti *bonæ & malæ fidei*, *ſcientiæ*, *ignorantiæ*, *doli*, *&c.* ſed notandum eſt, hos reſpectus verſari ſemper circa *actus externos*, quatenus ex illis quis actiones ſuſcepit vel peregit, vel neglexit, quales externæ actiones dijudicantur ex ſuis principiis. Aliquando etiam *ſcientia nuda* punibilis eſt, quatenus ex illa quis ad aliquid faciendum vel patefaciendum obligatus fuerit, neque tamen fecit, quod reipublicæ ſalus poſtulabat; nam & *non facta* ſub *factis* in moralibus comprehenduntur & puniuntur.

Digitized by Google

§. XLIV. [II.] *De actibus voluntatis*; quæ ad intellectum (z) & credenda ſpectant, lege imperari nequeunt, niſi ut hactenus, quænam doctrina publice doceri tantum debeat, *civilis pacis cauſa* [a] determinetur.

§. XLV. [III.] *De negotiis futuris* [b] Præterita ordinarie non judicantur lege ſubſequente, niſi *ex juſta cauſa* (c) lex expreſſe ad negotia pendentia tracta fuerit, quamvis pœna legi addita nunquam ad *præterita* applicari debeat.

§. XLVI. [IV.] *De negotiis jure naturæ non ſatis vel plane non determinatis*. [d] Eatenus enim legis civilis nomen ſtricte meretur.

§. XLVII.

(z) Actiones hominum externæ fluunt ex voluntate, & cum illæ ſint tantum legum objectum, *voluntas* potiſſimum, non vero *intellectus* ſub legum directione eſt. Sic itaque imperari civibus per metum pœnæ nequeunt *doctrinalia* ſeu *credenda*, h. e. ut præciſe ſuos conceptus inſtituant ad præſcriptum imperantis; id enim nec in poteſtate legislatoris eſt, neque eousque voluntatem ſuam ei ſubmiſerunt, *ut etiam credere velint*, *quæ ipſe in credendis præſcribit*. Quæ *credenda* ſunt, alia methodo indigent, ut homines ad illa perducantur, & inde ſi vel maxime a principe proponantur, magis *dogmata*, quam *leges* ſunt, vel ſaltem publicam doctrinam reſpiciunt.

(a) Hoc infra plenius *cap. V.* §. 24. enucleabitur.

(b) Hæc regula ſicuti naturalis eſt, ita tam in *Theodoſiano*, quam *Juſtinianeo* ſæpe ejus injicitur mentio. Sive enim lex aliquid prohibeat ſub *nullitatis*, ſive alia *pœna*, illa nullo modo applicari poteſt ad eum caſum, qui delictum non continet, qualis eſt omnis actus ante legem ſuſceptus. Optime CATO UTICENSIS apud JAC. GOTHFR. *ad l. 3. C. Theod. de conſtit. Princ. Neque enim definiri facile, quousque extendere ſe debeat in præterita inquiſitio: & ſi novæ ſtatuantur ante commiſſum pœnæ, fore ut inique cum iis agatur, qui punientur ex lege, quam nec violarunt, nec ex parte læſerunt.*

(c) Ex gravi cauſa contingere poteſt, ut lex ad *præteritas* vel adhuc *pendentes* cauſas transferatur, (id quod tamen legislator in lege ſua expreſſe cavere debet, alias ſubſiſtendum in regula) vel quod hactenus negotia quædam ſecundum mores incertos & ambiguos fuerint deciſa, qui ex poſt facto per leges ſpecialius determinati ſunt, quia ſic tantum mores magis declarantur, antea *dubii* & *obſcuri*, ſicuti lex dubia, poſtea declarata, recte ad præterita trahitur: vel quod ſalus publica id poſtulet, de qua arbitratur legislator. Id vero impium & injuſtum eſt, ſi hoc medium, protrahendi leges ad cauſas præteritas, in fraudem & detrimentum aliorum adhibeatur, quale exemplum recenſet PROCOPIUS *in anecdotis n. 519.* occaſionem referens introductæ *centenariæ præſcriptionis* contra eccleſiam, in quo quidem defendere conatur Juſtinianum 10. EICHELIUS *in animadv. ad anecdot. cit. l.* Verum fraus manifeſtiſſime ex ipſis legis verbis finalibus perſpicua eſt; ita enim in *l. 23. C. de SS. Eccleſ. in f.* dicitur: *Hæc autem omnia obſervari ſancimus, & in his caſibus, qui vel poſtea fuerint nati, vel jam in judicium deducti ſunt*, quæ clauſula oſtendit, Procopium ſatis veroſimilia enarraſſe, legemque illam unice latam fuiſſe in fraudem eorum, a quibus eccleſia Emeſſena fraude Priſci aliquid petebat.

(d) Quæ legislator civilis ex jure naturæ in lege ſua repetit, promiſcue quoque *legis civilis* nomen adſumunt propter publicam ſanctionem; propterea tamen vim ſuam & poteſtatem propriam non deponunt, unde non *ex mera voluntate legislatoris probabili*, uti leges civiles ſtricte dictæ, ſed *ex propria naturali ratione* interpretationem & quidem *per demonſtrationem*.

§. XLVII. Pars altera legis *vindicativa* conſiſtit in *obligatione coactiva*, ſine qua, quicquid in lege diſpoſitum eſt, effectum ſortiri nequit. [*e*]

§. XLVIII. Obligatio *coactiva* varie ſeſe exſerit. Nam [I.] aliquid præcipitur vel prohibetur *ſub metu pœnæ proprie dictæ*. [*f*]

§. XLIX.

---

tionem accipiunt. Enim vero plura ſunt determinanda circa leges naturales, quæ in plurimis indefinita ſunt, & hoc intuitu *additamentum civile* accipiunt. Sic (I) legis civilis eſt, legi naturali ad majorem ejus obſervantiam, quam facile homines negligunt, *addere ſanctionem pœnalem*, quam jus naturæ non determinat: (II.) *determinare perſonas*, quæ actum aliquem in republ. ſuſcipere, quæ ab illo repelli debeant. Hac determinatione facta, ſequitur, ut actus hic a perſona prohibita ſuſceptus legi naturali, quæ perſonas non determinat, non amplius ſubjaceat. (III.) *Addere negotiis in republica agendis certam formam*, ſub qua iiidem præciſe peragi debeant; lex enim naturalis *modum* non determinat, ſed legislatoris arbitrio relinquit. Quamvis itaque lex naturæ aſſerat, pacta eſſe ſervanda, tamen poſtquam legislator certum *modum formamque* pactis præſcripſit, non amplius pro pactis in republica haberi poſſunt, quæ forma præſcripta deſtituuntur. Atque hæ *determinationes juri naturali ſuperaddita*, ſunt proprie *leges civiles*. His illæ leges accedunt, quæ negotia in mera libertate poſita, ſeu *adiaphora* determinant, prohibent, vel præcipiunt. Ex quo tamen cum HOBBESIO non concludendum, quod fieri non poſſit, ut lex civilis juri naturali repugnet; nam plura ſatis certo determinata in jure naturæ occurrunt, quæ ſi aliter in genere definirentur, juri naturali contrarium diſponeretur. Audiamus CICERONEM *lib. I. de LL.* ubi ita: *Jam vero ſtultiſſimum illud, exiſtimare, omnia juſta eſſe, quæ ſcita ſint in populorum inſtitutis aut legibus. Etiamne, ſi quæ ſint Tyrannorum leges, ſi triginta illi Athenis leges imponere voluiſſent? aut ſi omnes Athenienſes delectarentur tyrannicis legibus, num idcirco hæ leges juſtæ haberentur? nihilo, credo, magis illa, quam interrex noſter tulit, ut dictator, quem vellet civium, indicta cauſa impune poſſet occidere. Eſt enim unum jus, quo devincta eſt hominum ſocietas, & quod lex conſtituit una.*

(*e*) Cum hominum voluntates ſemper in vetitum nitantur, vinculum adſtrictius legi addendum eſt, ne diſpoſitio legis fiat eluſoria. Pertinet autem hæc pars ad leges proprie dictas, non vero ad nuda *monita*, *dogmata*, & *conſilia*, quæ *leges proprie dictæ* non ſunt, licet legislator, ut quandoque fieri ſolet, in legislatione ſua illorum mentionem fecerit.

(*f*) *Pœnalis obligatio* eſt arctiſſima & de voluntate legislatoris *præciſe* ſervanda indicium præbet, quam qui contemnit, contra Deum quoque peccat, *Rom. XIII.* Hæc obligatio tamen ſemper intelligi debet ſub clauſula: *ſalvo jure Dei*, *ſeu obligatione Deo debita*, quod optime obſervarunt obſtetrices Ægyptiacæ & Daniel, *Daniel. III. 6.* ut & Apoſtoli, *Actor V. 29.* de qua materia infra *lib III.* agendum erit. Peccant autem ſubditi contra legem non tantum *aperte* & *directo*, ſed ut plurimum *occulte*, quando *in fraudem legis* aliquid faciunt, & mentem legis circumveniunt. De hujus farinæ hominibus apprime PLAUTUS *curcul. act. IV. ſc. 2. v. 23.*

Rogitationes plurimas propter vos populus
ſcivit,
Quas vos rogatas rumpitis: aliquam reperitis rimam
Quaſi aquam ferventem frigidam eſſe:
ita vos putatis leges.

Applicat hoc ad leges circa uſuras TACITUS *lib. VI. annal.* ajens: *multis plebiſcitis obviam itum fraudibus, quæ toties repreſſæ miras per artes rurſum oriebantur.* Quæ vero fraudes hic commiſſæ ſint, eleganti exemplo docet LIVIUS *lib. XXXV. c. 7.*

Digitized by Google

§. XLIX. Præterea [II.] leges diſponunt *ſub metu irritui ſeu nullitatis*, [g] hoc effectu, ut in foro externo omnis denegetur aſſiſtentia; qui tamen contra ejusmodi leges facit, non ſemper reatum in conſcientia committit.

§. L. Neque tale negotium, quod ob deficientem formam nullum eſt, aliquam efficaciam conſequitur ex *accedente juramento*, [h] quod ſequitur naturam actus, cui accedit.

§. LI. Quodſi tamen lege publica [i] juramento *nova vis* conceſſa fuerit obligandi, valent hactenus actus alias irriti, ob vinculum juramenti, neutiquam vero illi, qui abſolute & *ſub pœna prohibiti*. [k]

§. LII. Vel denique [III.] aliquid injungitur *ſub comminatione faciendæ reſtitutionis vel actionis judicialis* ad id, quod alteri quomodocunque in commerciis hominum debetur. [l]

§. LIII.

(g) Talis effectus legis potiſſimum ſeſe exſerit quando forma peculiaris in lege præſcribitur, ſub qua actus præciſe peragi debeat, qua omiſſa, actus *pro non facto* habetur *civiliter*. Ex quo fit, ut qui ſolennia non adhibet; modo contemtus legis abſit, non peccet in conſcientia, ſed *nihil*, imo *imprudenter* egiſſe cenſeatur; niſi præterea alia pœna in contemtores ſtatuta fuerit, quæ magis ſtringit. Qui non adhibet ſolennia negotii, ſibi tantum nocet, & imprudenter agit, ſed neminem præterea lædit. Alia autem quæſtio eſt: an non ille, qui defectum ſolennium allegat, & a negotio reſilire vult, quandoque contra regulas *decori* & *honeſtatis* agere poſſit? hic quidem alteri haud facit injuriam, qui ſibi imputet, quod non debito modo egerit; ſed propterea non ſemper in conſcientia tutus eſt, id quod ex ejus intentione æſtimandum. Volunt enim communiter, eum, qui non obſervatis debitis ſolennitatibus aliquid promiſit, eſſe naturaliter obligatum, ſeu inſpecto ſolo jure naturali, ex quo Juriſconſulti Romani varias deduxere concluſiones.

(h) *Juramentum* eſt *oratio acceſſoria*, ad majorem fiduciam alteri, quocum agitur, ingenerandam inventum. Debet ergo negotium validum eſſe. Si non valet per ſe, nec juramentum valet, quod, quia *acceſſorium* eſt, præſupponit *principale* valere. Et hoc quoque agnovere leges civiles in *L.* 5. C. *de LL.* Quod Pontifices contrarium diſpoſuerint ſub prætextu metuendi perjurii, id in fraudem legum civilium factum eſt, quia eo ipſo modus a lege præſcriptus eluſorius, & diſpoſitio civilis inanis reddita eſt, id quod potiſſimum clerici intendiſſe videntur.

(i) Non conſultum tamen eſt, hanc efficaciam juramento tribuere, quia (α) per indirectum diſpoſitio & obligatio ad legis præſcriptum ſervandum inanis fit: (β) ad multiplicanda juramenta anſa præbetur, quibus parciſſime utendum erat, id quod praxis quotidiana oſtendit, poſtquam jus canonicum hoc in paſſu retinuimus: (γ) in fraudem legis ut plurimum ibi etiam adhiberi ſolet, ubi adhiberi non debebat, quæ incommoda & alia plura evitantur, ſi juramento nulla nova vis tribuatur.

(k) Si contra legem *præciſe prohibitivam* juramentum valeret, vinculum iniquitatis fieret, & operaretur, ut quis impune poſſit contra voluntatem principis facere. Proinde ſedulo animadvertendum eſt, utrum prohibitio legis ſit *abſoluta* & *præciſa*, an vero tantum aliquid diſpoſitum in favorem ejus, quem lex reſpexit, ut tamen ejus libero relictum ſit arbitrio, an jure ſuo uti velit nec ne?

(l) Exſerit potiſſimum hic effectus ſeſe in commerciis humanis, ubi quilibet ſuum intereſſe privatum perſequitur; nam ibi legum obligatio potiſſimum in eo ſeſe exſerit, quod mediante judiciali executio-

no

§. LIII. Quidquid ita lege civili non eſt determinatum, neque jure naturæ prohibitum, id *jure* [*m*] fieri dicitur, & ſic in *foro externo* attendendum.

§. LIV. Determinatur tamen hoc jus quod *libertatis* vocatur, etiam *lege civili*, (*n*) ut, quatenus ſubditi illo uti poſſint, conſtet, nec eo abutantur in perniciem reipubl.

§. LV. Sicuti vero imperantis arbitrio relictum, quatenus & quousque obligatio legis ſeſe exſerere debeat; ita quoque penes imperantem erit, quosdam (*o*) ab obligatione legis eximere.

§. LVI. Hoc intuitu imperanti ſoli competit jus concedendi *privilegia*, (*p*) quam-

---

ne quis poſſit cogi ad ſatisfaciendum alteri, qui aliquid exigit. Ne autem lites in infinitum excreſcant, ad quas homines alias proni ſunt, recte limites eisdem ponit legislator determinando, quando & quatenus & ex qua cauſa & denique quousque actio ſit concedenda?

(*m*) Supra *P. gen. c.* 1. *in f.* jam eſt notata diſtinctio inter *legem* & *jus*, quæ hic ſuo modo recte applicantur. Qui ædificat in ſuo, tamdiu jure egiſſe videtur, donec oſtendatur, quod libertas ædificandi hoc facto fuerit ademta.

(*n*) Huc pertinet, jus agendi determinate ad certum tempus, reſtringere libertatem ad hunc vel illum *locum* & *tempus &c.* Inde ad differentiam illorum negotiorum, quorum libertas lege civili eſt reſtricta, reliqua *indefinita* dicuntur, *res mere facultatis naturalis*, quæ juxta libertatem naturalem peraguntur, nec limites legum civilium habent, ut ſunt, ire per viam publicam, ad hoc vel illud molendinum, altius ædes tollere &c.

(*o*) Si poteſt imperans in totum tollere legem, cur non etiam quoad certas perſonas? Verum non dubium eſt, quin etiam hæc libertas eximendi aliquos ab obligatione poſſit lege reipubl. fundamentali vel ſuo modo reſtringi, vel in totum aboleri, qualibus pactis, in quæ imperans ſub auſpicium regiminis ſui conſentit, obligatur. In LL. XII. Tabb. reperitur hæc lex: *privilegia ne irroganto*, cujus rationem hanc CICERO *pro domo ſua* affert, aiens: *vetant leges ſacratæ, vetant XII. Tabulæ, leges privatis irrogari. Id eſt enim privilegium, quod nemo unquam tulit, quo nihil crudelius, nihil pernicioſius, nihil quod minus hæc civitas ferre poſſit.* Videlicet ſtatus *democraticus* inprimis *æqualitatis* conſervationem inter cives deſiderat, ad quam obtinendam nullum aptius medium eſt, quam ut omnes inter ſe *æquali jure* fruantur; cum autem per privilegia recedatur ab illa *æqualitate*, paucorum libertas laxetur, ceterarum reſtringatur, cum tamen omnes *libertatis* deſiderio trahantur, non poſſunt non inde odia, invidiæ, diſſenſiones & æmulationes inter cives oriri, quæ unioni civili e diametro adverſantur. Verum, exſurgente poſtmodum ſtatu *Monarchico*, & ſuppreſſa libertate civium Romanorum, privilegiorum dandorum uſus quoque in republ. Romana ſeſe exſeruit, qui ad hunc ſtatum aptior eſſe videtur, quo minori libertatis uſu ſubditi in illo gaudent.

(*p*) Privilegia quoad *certam perſonam* legem mutant, vel *tollendo* vel *detrahendo*. Magiſtratui ergo ſubalterno hoc jus tribui nequit, quibus arbitrium circa leges non eſt relictum, niſi forſan imperantis non adeo interſit, & magiſtratus per modum *conventionis cum civibus initæ* aliquem ex ſubditis ab oneribus eximere, & onera ejusdem, ratione reipubl. ferenda, ſubire paratus ſit, qualia privilegia *conventionalia* dici merentur. Præterea quemadmodum quandoque magiſtratui ſub alterno

quamvis ad officium ejus pertineat, non aliter, quam *ex gravi & juſta cauſa* (*q*) eadem irrogare.

§. LVII. Facilius (*r*) *jus ſingulare* quam privilegium conſtitui poteſt, cum hoc *in quasdam tantum perſonas feratur*; illud vero magis *negotia civium peculiaria*, *certumque in republica ordinem perſonarum* reſpiciat, adeoque ſuo modo facilius ad univerſos cives applicari poſſit, qui vel in his negotiis vel in tali ordine commorantur.

§. LVIII. Privilegium dari poteſt illis, quibus inde aliquod commodum afferri poteſt, & ſic etiam *non-ſubdito*. (*s*)

§. LIX. Dependent omnia privilegia ex voluntate imperantis; quoad modum tamen concedendi diverſitas adeſt, dum quædam conceduntur in *remune-*

alterno *jus ſtatuendi* competit, ita quoque eidem certas perſonas ab obligatione ſtatuti eximendi jus haud denegandum, ſuppoſita juſta cauſa, de qua mox. Nihil enim a ſuo munere alienum magiſtratus hic facit, ſed illud ipſum, quod in jure ſtatuendi comprehenditur. Modus dandi privilegia arbitrarius eſt, neque adeo præciſe *hæc* ad ſui vigorem *ſcripturam* requirunt, uti nec *leges*, quamvis ut de iis in poſterum conſtet, hæc perutilis ſit, cum privilegia in dubio vel ideo præſumi non poſſint, quod potius pro generali & univerſali legum obligatione tanquam *regula* præſumtio capienda, niſi forſan quis ab immemoriali tempore, absque ulla contradictione, uſum alicujus privilegii exercuiſſet, cum ex tanto lapſu temporis urgens præſumtio conceſſi antiquitus privilegii ſit capienda, licet *ſcriptura* nulla deſuper adſit.

(*q*) Quod *gravis cauſa* in privilegiis concedendis neceſſaria ſit, patet ex iis, quæ ad §. *antecedentem* dicta ſunt.

(*r*) Loquor *comparative*. Alias ſi *jus æquale* conſtituatur civibus, id omnino, quatenus fieri poteſt, unionem inter ſubditos magis conſervat. Optime SENECA *epiſtola* 30. *prima pars æquitatis eſt æqualitas*, & CICERO *lib. I. de orat. p. m.* 180. *lit. e. ſit igitur in jure civili finis his legitimæ atque uſitatæ in rebus cauſisque civium æquitatis conſervatio*. Atque hoc ipſum in *legiſlatione Moſaica* ſapientiſſima perſpicere licet. Interim quando legiſlator ex juſta cauſa aliquando recedit a jure communi ſeu lege generali, *jus ſingulare* conſtituit, quod in effectu *exceptionem* a regula conſtituit. Atque hoc ipſum non in *certum individuum* conſtituitur, uti quidem privilegium, ſed vel ordini certo perſonarum v. c. *maſculis*, *mulieribus*, *minoribus*, *ſenibus*, *&c.* vel negotiis & cauſis v. c. *nundinis*, *mercaturæ*, *rei ſalinariæ*, *agriculturæ*, *doti &c.* tribuitur, & peculiaria jura iisdem aſſignat, quæ cum non pauca quædam individua reſpiciant, ſed per univerſos cives quodammodo ſe diffundant, non adeo æmulationes inter ſubditos producunt. Interim hoc commune cum privilegiis habent, quod cum recedant a legibus univerſalibus, & ſic *exceptionem* præbeant, non præſumantur, ſed expreſſe indulta eſſe, oſtendi debeat. Atque inde fluit commune aſſertum, *quod ſtricte interpretanda ſint*, id quod in ratione naturali fundatur.

(*s*) Hinc univerſalis non eſt illatio, quod privilegii conceſſio arguat imperium concedentis in eum, cui conceditur. Obſtare quidem videtur, quod *extranei* non ligentur legibus alterius reipubl. & hoc intuitu quoque legibus illis eximi haud poſſint. Verum poſſunt etiam extranei aliquando conſtringi legibus alterius reipubl. quatenus lucrum vel quæſtum ex illa quærere intendunt, & quemadmodum penes imperantem eſt, extraneos omnes excludere, ita ſpecialiter quosdam ab hoc interdicto excipere poteſt. Imo per indirectum quoque ſic extraneo conceſſiſſe privilegium videtur, *quatenus ſubditis pro-priis*

Digitized by Google

remunerationem bene meritorum : quædam pro *pretio* conceduntur, quædam ex *mera gratia* indulgentur. (*t*)

§. LX. Similiter penes concedentem eſt, modum privilegio præſcribere, & utrum *reale* an vero *perſonale* eſſe debeat, determinare. (*u*)

§. LXI. Ex privilegio ſemel conceſſo privilegiato jus aliquod naſcitur, & quidem *perfectum* intuitu ceterorum concivium (*x*); ratione concedentis vero vel *imperfectum*, vel *perfectum*. (*y*)

---

priis, quid prohibet in favorem extranei, veluti bibliopolis, ne certum librum imprimant, &c.

(*t*) Hinc fluit vulgata diviſio privilegiorum, quod ſint vel titulo *gratioſo* vel *oneroſo* acquiſita. Equidem omnia privilegia ex *gratia* concedentis dependent, quatenus ex *mero debito* haud proficiſcuntur; ſed tamen gratia non ſemper unica eſt cauſa concedendi privilegia, ſed (α) vel *pretium oblatum* vel (β) *antecedentia bene merita*. Quoad prius, revera res in contractum emtionis incidere videtur, cum illud jus, quod *pretio* acquiritur, ſit pretio æſtimabile, licet ut plurimum res non per modum contractum peragi, ſed quoad ſchema externum jus hoc in alterum quaſi ex gratia transferri videatur, & hoc intuitu talia privilegia dicuntur *conventionalia*. Si ob *bene merita ſingularia* conceduntur, multum participare videntur ab illis, quæ alias *titulo oneroſo* conceſſa ſunt. Equidem remuneratio non præſupponit tale debitum, quod *obligationem perfectam* producere poſſet; nam quæ in ſubdito vocantur *bene merita*, illa nihil aliud, quam expletionem officii, quod quilibet reipub. debet, continent, nec tanta poſſunt excogitari, quanta non poſſunt requiri a ſubdito. Verum cum etiam impetantis ſit, eos, qui ſingularem reipubl. curam impenderunt, omnibus modis fovere, & *præmiis* exornare, & vero ad *præmia* conceſſiones privilegiorum quoque ſpectent, conveniens eſt, ut ex *natura præmiorum* talia privilegia interpretemur, quorum hæc ſolet eſſe ratio, ut ei, qui *præmiis* ob ſingularia bene merita ornatur, *jus irrevocabile* largiatur, ut in contractibus fieri ſolet, & hoc reſpectu forſan ad privilegia *titulo oneroſo quæſita* referuntur.

(*u*) Reſpexit huc Juriſconſultus in *l. de R. I.* Quodſi voluntas concedentis dubia ſit, recurrendum ad conjecturas, quæ potiſſimum ex cauſa privilegii aliiſque circumſtantiis deſumendæ: Similiter ex *modo concedendi* quoque multum dependet; quando enim pretio privilegium aliquod eſt quæſitum, illud pro *reali* & *perpetuo* reputandum, quoniam per hujuſmodi conventiones intendimus communiter *jus irrevocabile* & *ſtabile* acquirere. Et quamvis concedens ſit optimus privilegii ſui interpres; tamen nec *doctrinalis interpretatio* hic eſt excludenda, præſertim ſi concedens mortuus ſit, nec ita amplius mentem ſuam declarare poſſit.

(*x*) Privilegium obligat ceteros concives, ne privilegiatum turbent in exercitio juris ſui, contra quos quoque ſe defendere legitimis mediis poteſt, quæ jus civile cujuſcumque loci adornat, ſicuti etiam magiſtratus eſt, privilegiatum in exercitio juris ſui contra quoſcumque defendere. Hoc intuitu quoque plerumque moris eſſe ſolet, ut ejuſmodi conceſſionibus addatur mandatum ad omnes & quoſcumque magiſtratus ſubalternos, ad defendendum privilegiatum ratione ſui privilegii, quo intuitu privilegium *lex* dici poteſt, tum reſpectu *magiſtratus inferioris*, ſecundum quam pronunciare debet, ubi controverſia privilegium concernens ingruit; tum reſpectu *ceterorum*, qui firmiter inde obligantur, prout dictum eſt.

(*y*) Difficultas maxima occurrit intuitu concedentis, *an & quatenus inde obligetur? an libere eadem revocare poſſit?* HOBBESIUS concedit ex *abſoluta poteſtate* imperantem *ubique* & *ſemper* privilegia revocare, neque adeo *perfectum jus* ſubditos intuitu concedentis impetrare poſſe! (vid.

in

§. LXII. Jus *imperfectum* & *revocabile* potiſſimum illa privilegia conferunt, quæ *jure precario* (z) conceſſa ſunt, qualia ut plurimum habentur *gratioſa*, & ita quoque in dubio habenda videntur.

§. LXIII. *Irrevocabile* vero *jus* privilegia conferunt, quæ eis modis acquiſita ſunt, quibus alias jus plenum ſeu proprietas acquiri ſolet, ut ſunt privilegia *titulo oneroſo* (a) acquiſita.

§. LXIV.

---

tr. de cive cap. 6. §. 13. *ſeqq. Leviath. c.* 18.) ſupponit enim generaliter, *principem ſubditis ſuis non obligari*. In eandem fere ſententiam inclinat ADRIAN. HOVTUYN. *polit. gener.* §. 26. *circa f.* addito tamen hoc temperamento, *niſi in vim contractus abierint, & de eo manifeſto conſtet*. Idem defendit BODINUS *de repub. lib.* I. *c* 8. ſed ex novo fundamento, *quod omne privilegium lex ſit, adeoque abrogationi obnoxia*. Alii vero nulla privilegia *ſine cauſa* revocari poſſe ſtatuunt, ex eo fundamento, quod etiam gratuita privilegia in donationem tranſeant, quam nec princeps revocare queat. RAUCHBAR. *lib.* 2. *q.* 11. Alli aliter. Verum cum non una ſit natura privilegiorum, una deciſione quoque quæſtio hæc abſolvi nequit, ut in ſequentibus expediendum.

(z) *Jus precarium* hanc habet naturam, ut ſemper & pro lubitu revocari poſſit, cum hac intentione alicui quid concedatur, ut *jus irrevocabile* in alterum non transferatur. Tale jus potiſſimum eſt, quod *ex gratia* principis & confertur, & in poſterum quoque dependet, ubi ſemel collatum eſt. Sunt tamen, qui ajunt, *conceſſionem* quidem eſſe ex *gratia*, ſed neutiquam ejus *exercitium*, exemplo donationis, quæ ab initio ex libera voluntate & gratia donantis ſit, ſed, ubi ſemel facta eſt, non amplius ex *gratia* dependet, ſed *jus perpetuum* operatur. Equidem hanc comparationem admitto, ſi in *privilegiis gratuitis* expreſſe ſe declaraverit princeps, quod *jus irrevocabile & perpetuum* in privilegiatum transferre velit, quia ſic conſtat, *jure precario* privilegium haud eſſe collatum, quamvis plerumque in Gallia concedi ſoleant, cum clauſula privilegiis communiter ſubjici ſolita: *quand il nous plaira*. Sicuti enim princeps irrevocabiliter ceteras res corporales ſubditis donare poteſt, ita nulla apparet ratio, cur non etiam jus aliquod eodem modo & efficacia in alterum transferre valeat? An vero hoc ipſum voluerit in dubio, alia quæſtio eſt, id quod negandum exiſtimavi, quia (α) conceſſio *precaria* in dubio magis præſumitur, quam abſoluta donatio, maxime (β) in ejuſmodi juribus, quæ ut plurimum *jure precario*, & *ex gratia* conferri ſolent. Neque (γ) omnis gratioſa conceſſio ſtatim *donatio* eſt, cum etiam *commodatum* & *precarium* gratioſa conceſſione nitatur. Ceterum an ſemper talis revocatio conſulta ſit, ex *regulis prudentiæ* metiendum, ex quibus rationes juris non deſumuntur. Conf. interim CONRING. *diſſert. de privileg. recte confer. & revoc.*

(a) Privilegia titulo oneroſo conceſſa illa dicuntur, quæ non ex nuda & mera *gratia* & *liberalitate* principis provenere, ſed vel *pretio* aliave re interveniente comparata ſunt, vel ob *bene merita inſignia*, & *præmio compenſanda* ſunt conceſſa, prout §. 50. dictum. Sicuti itaque in negotiis privatorum ex *titulo* potiſſimum cognoſcitur, quale jus in alterum translatum ſit, cum *titulus index noſtræ voluntatis ſit*; ita quoque ex *titulo*, mediante quo privilegium aliquod comparatur, judicandum, an jus *perpetuum* & *irrevocabile* translatum ſit nec ne? Quodſi titulus dominii translativus intervenerit, veluti emtio, permutatio, &c. jus *perfectum* & *plenum* privilegiato collatum cenſeri debet. Neque obſtat, quod ſubditis non poſſit competere *jus perfectum* intuitu imperantium; quod eo ſenſu accipiendum, ut non poſſint principem ex jure ſibi competente cogere; interim tamen hoc ſenſu jus perfectum ex hujuſmodi privilegiis habebunt, ut princeps abſque violatione juris naturæ illa revocare haud poſſit quod

ſecus

§. LXIV. Dicuntur autem *irrevocabilia* talia privilegia *comparative*, quod pro lubitu, uti quidem *gratioſa*, revocari haud poſſint; ceteroquin, ſalute reipublicæ id exigente, (*b*) recte revocentur, ut tamen indemnes ſervandi, qui ex tali revocatione læduntur.

§. LXV. Aliquando etiam in *caſu neceſſitatis* privilegiorum exercitium ad tempus ſuſpenditur, (*c*) qua ceſſante, vigor eorum reviviſcit.

ſecus erat in *privilegiis gratioſis*. Princeps enim ſummus æque ex contractibus ſuis cum ſubditis initis obligatur, ut privati, cum & legibus naturæ ſubjaceat, *& principis dignitas poſtulet, ut fidem datam ſervet, etiam cum aliquali ſuo incommodo*, uti ait BODIN. *de republ. lib. I. c. 8. p. m.* 156. Eadem intentione concedi ſolent privilegia *ob bene merita* conceſſa, ut ſcilicet *jus perfectum* & *irrevocabile* in alterum transferatur, id quod animus compenſandi ſingularia bene merita indicat, a quo alienum eſt, revocare illud, quod compenſationis cauſa datum eſt. Conf. Dn. STRYK *de privil. tit. onerofo quæſit. c. 3. §. 6. ſeqq.*

(*b*) Fuſius hæc quæſtio tractata eſt in *Obſ. Hallenſ. 16. & 17. tom. 3.* Scilicet notum eſt vulgatum illud ſupra jam toties quoties inculcatum: *ſalus populi ſuprema lex eſt*; & ita ex hoc principio omnia jura ſubditis competentia ſunt limitanda, & ſaluti reipubl. ſubordinanda. Sicuti itaque ad *ſalutem reipublicæ* ſubditi omnes ſuas conferre debent vires, ita quoque privilegii impetrati commodum, quod hactenus habuere, reipublicæ cauſa dimittere ſponte debent; tale enim jus nec acceperunt nec accipere potuerunt, quod cum ſalute reipublicæ pugnaret. Ejuſmodi privilegia vel ſtatim *ab initio* talia ſunt, vel *ex poſt facto* nocere reipubl. incipiunt. Ad priora referri poſſet privilegium ſenatui datum *de non reddendis rationibus de bonis civitatum*, quod e diametro ſaluti reipub. adverſatur, cum ita ſenatui anſa detur diſponendi de bonis civitatum pro lubitu, quorum conſervatio reipublicæ ſicuti valde proficua eſt, ita non poteſt non illud eidem eſſe damnoſum, quod interitum horum bonorum promovet. Idem eſſet dicendum de *monopolio* alicui conceſſo ſine pretii determinatione. Ad poſterioris generis privilegia illi caſus potiſſimum ſpectant, quando ſtatus reipublicæ ita ex poſtfacto mutatus eſt, ut præſens ſtatus, ſtante tali privilegio antiquitus conceſſo, ſalvus & incolumis eſſe haud poſſit, veluti ſi imperans videat, privilegium collegio conceſſum ex poſtfacto perpetuas parare inter ſubditos diſcordias & ſeditiones, nec aliter rebellem plebem ad concordiam deduci poſſe. Utut vero princeps de eo judicare poſſit, an privilegium ſaluti reipubl. adverſum ſit, non tamen quodlibet leve incommodum, quod ex privilegio in rempubl. redundat, juſtam cauſam illud revocandi operari poteſt, cum certum ſit, privilegium vix concedi poſſe, ex quo non aliquod incommodum reſpub. percipiat, quod tamen compenſatur vel *meritis antecedentibus*, ſi ob hæc conceſſum; vel *pretio interveniente*, quod in rem reipublicæ verſum eſt. Licet vero princeps ſuo jure agat, quando tale privilegium revocat, hoc ipſo tamen non excluditur *ſatisfactio* eo nomine illi facienda, qui inde læditur, modo læſionem allegare poſſit, veluti ſi reditus ex exercitio privilegii percepti haud reſpondeant pretio, pro quo privilegium comparatum eſt. Dn. STRYK *cit. l.* §. 23.

(*c*) Hoc caſu proprie non revocatur, ſed tantum ad tempus quieſcit, quoniam deficit illa occaſio, ubi commode exerceri poſſit. Credendum omnino eſt, omne privilegium ita conceſſum eſſe, *modo commoda occaſio adſit*; illa ergo ceſſante, quieſcit quoque uſus privilegii, veluti tempore *neceſſitatis bellicæ*, quo quieſcunt omnia immunitatis privilegia. Neque aliud dicendum in privilegiis per contractum quæſitis, ut vult MYLER AB EHRENB. *de princip. & ſtatib. imp. cap. 62.* §. 17. quaſi contractus neceſſitatem præſtationis habeant, nam de hoc non eſt quæſtio, ſed,

§. LXVI. Hæc obligatio de non revocandis privilegiis, irrevocabiliter conceſſis, etiam ſucceſſores (*d*) ſtringit, licet *titulo ſingulari* (*e*) ſuccedant, quatenus conceſſio privilegii e re reipubl. facta.

§. LXVII. Sicuti vero imperantis voluntas legem conſtituit, ita contraria eandem tollit, (*f*) ſive *expreſſa*, ſive *tacita*. (*g*)

§. LXVIII.

ſed, quouſque neceſſitatem habeant? tantum quæritur, id quod ex natura privilegiorum colligendum. Et cum *ſummæ neceſſitati* renunciari haud poſſit, invalida erit clauſula privilegio adjecta, *quod nec neceſſitatis caſu privilegium ſuſpendi debeat*, cum præterea privilegium hoc modo qualificatum evidentem reipublicæ jacturam involvat, & eatenus haud obligatorium ſit. Dn. STRYK. *cit. l.* §. 21.

(*d*) De ſucceſſoribus *univerſalibus*, qui *jure hæreditario* ſuccedunt, forſan minor ratio eſt dubitandi, cum juris naturæ ſit, ut ille, qui ſuccedit in omne commodum defuncti, incommoda quoque a ſe non declinet; & quemadmodum per defunctum heres acquirit, ita æquum eſt, ut per eum quoque obligetur. BODIN. *de republ. l. I. c. 8. p. m.* 164.

(*e*) Qui ſuccedunt titulo *ſingulari*, *electione* forſan populi, uti hodie in Epiſcopatibus & Abbatiis contingit, vel *pacto publico*, quemadmodum per *inſtr. P.* plura territoria Regi Boruſſiæ, Sveciæ, aliiſque ceſſa ſunt, hi non æque ex facto anteceſſorum ſuorum obligaotur. Neque enim per anteceſſorem ſuccedunt, ſed ex *novo plane jure*; interim tamen cum in *officio* anteceſſori ſurrogentur, æquum eſt, ut ex conceſſione illorum privilegiorum obligentur, quæ *intuitu officii* facta eſt, ſeu ubi ceſſit reipubl. commodo; BODIN. *cit. l.* veluti ſi ob bene merita in rempubl. collata, vel pro pretio, quod in manifeſtam reipubl. utilitatem verſum eſt, ſunt conceſſa.

(*f*) Et *legislatio* & *legum abrogatio* ex eadem poteſtate fluit, ut tamen prudentis principis ſit, leges ſemel latas & reipubl. maxime conducibiles haud temere revocare, cum ea pleriſque populis retinendæ vetuſtatis innata ſit cupido, ut vix ferre talem mutationem poſſint, & non raro fluctus inde in republ. ſint metuendi. PETRUS DE MARCA *de concord. ſacerd. & imper. lib. III. cap. 9. §. 9.* Quia etiam leges optime excogitatæ in abuſum trahi ſolent, ſed propterea ſtatim tolli non poſſunt ob reipubl. corruptionem, qualis olim erat lex *de manumittendis ſervis*, qua tamen ſæpe abutebantur Romani. Verum addit DION. HALICARNASS. *l. V. Ego hanc legem tollendam minime cenſeo, ne quid gravius malum inde in rempublicam erumpat, verum tamen, quantum fieri poteſt, corrigendam cenſeo.* Sicuti vero in legibus *ferendis*, ita quoque in *abrogandis* concurſum ſubditorum non requirimus, niſi quod ex peculiari reipubl. ratione imperans aliquando adſtrictius ſit, ad ſtatuum quorundam conſenſum.

(*g*) Hoc fit vel *conſuetudine* introducta *contraria*, vel *ſtatus mutatione*, qua neceſſario mutari debent illæ leges, quæ neceſſariam connexionem cum ſtatu publico habent, uti videbimus in Romana repub. poſt regifugium, ubi leges regiæ paulatim exoleverunt, maxime quæ quandam connexionem cum regimine regio habuere; nam omnes omnino exoleviſſe non conſtat. Imperii noſtri ſtatus a temporibus CAROLI IV. valde mutatus eſt, & ſic non mirandum, quod multæ Aureæ Bullæ capita hodie mutata eſſe deprehendantur, quæ collegit Dn. JAC. BRUNNEM. *diſſert. de mutat. A. B. In jure publico particulari* hoc inprimis attendendum, ubi de *legum obſervantia* nemo recte judicare poteſt, niſi qui notitia *ſtatus* publici, tum *antiqui*, tum *novioris*, ſatis eſt imbutus; alioquin enim in applicatione ſæpiſſime erratur. Atque hæc *tacita* legum mutatio facilius fieri poteſt, quam *expreſſa*, cum ad hanc ſæpe requiratur conſenſus ſtatoum reipubl. Quæ itaque poſt *tacitam* hanc legum *mutationem* facta ſunt, merito vigorem ſuum obtinent. Lege Pompeja cautum erat, *ne alii in Bythinia ſena-*

tus

Digitized by Google

§. LXVIII. Eadem poteſtas quoque imperanti indulget *facultatem diſpenſandi* (*b*) in legibus a ſe latis quoad certas perſonas, in peculiari caſu, ultra quem ſe non extendit.

C A.

---

tus adſcriberentur, quam cives illarum civitatum. Hæc lex per *contrarium uſum* in deſuetudinem abierat: hinc quæſtio exoriebatur, an alienigenæ in ſenatum aſſumti ejiciendi eſſent? Reſpondit TRAJANUS PLINIO quærenti: *Nam & leges auctoritas, & longa conſuetudo uſurpata contra legem in diverſum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus, ſed manerent, quamvis contra legem adſciti quarumcumque civitatum cives; in futurum autem lex Pompeja obſervaretur: cujus vim ſi retro quoque velimus cuſtodire, multa neceſſe eſt perturbari*. *vid.* PLINIUS SECUNDUS *lib. X. epiſt.* 116. Neque hanc poteſtatem leges abrogandi ſibi ipſi vel poſteris ſuis imperans adimit, ſi vel maxime clauſulam legi antea latæ adjeciſſet: *ut ne abrogari unquam poſſit*. Cum enim ſummus imperans ſuperiorem ſe habeat neminem, legibus ejuſmodi ſe adſtringere nequit, præſertim quia per hanc clauſulam magis ſeriam & conſtantem ſuam voluit *declarare* voluntatem, quam ſubditis aliquid *promittere*. Fit legiſlatio μονομερῶς a ſolo principe, atque ita talis clauſula *nudæ aſſertionis*, non *promiſſionis* virtutem habet, quæ concurſum aliorum, qui promiſſum accipiunt, requirit. Conf. HERTIUS *diſs. de lege clauſ. ne abrog. poſſit munita* §. 4. ubi adducit verba CICERONIS *lib III. ad Attic. epiſt.* 24. quæ cum rem egregie illuſtrent, huc tranſcribere placet. Ita autem ille: *Scis Clodium ſanxiſſe, ut vix aut omnino non poſſit nec per Senatum nec per populum infirmare ſua lex: ſed vides, nunquam obſervatas eſſe ſanctiones earum legum, quæ abrogarentur: nam ſi id eſſet, nulla abrogari poſſet: (neque enim ulla eſt, quæ non ipſa ſe ſepiat difficultate abrogationis) ſed cum lex abrogatur, illud ipſum abrogatur, quo non eam abrogari oporteat. Hoc cum revera ita ſit, cum ſemper ita habitum obſervatumque ſit, octo noſtri Tribuni pl. caput poſuerunt hoc: Si quid in hac rogatione ſcriptum eſt, quod per leges, plebiſcita vel SCta, hoc eſt, quod per legem Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare, S. F. non liceat, non licuerit, quodve ei, qui promulgavit, abrogavit, derogavit, obrogavit, ob eam rem pœnæ mulctæve ſit e. h. l. n. r. 1. c. ejus hac lege nihilum rogator*. Conſtat Auream B. hac clauſula variis in locis fuiſſe munitam, & tamen variis in capitibus mutationem jam paſſam fuiſſe, uti antea dictum, & præterea etiam obſervatum ab illuſtri HERTIO *cit. l. ſect.* 2. §. 3. *ſeq.* Facilius tamen talis abrogandi licentia reſtringi *pacto publico* poſſet, quemadmodum imperans ſub auſpicio regni ſui ſæpe promittere debet ſe nullo modo leges antiquas abrogaturum, qualis promiſſio tamen curſus limitationem patitur ex *ſtatu* poſtea *mutato*.

(*b*) Dum *jus diſpenſandi* ſoli *imperanti* adſcribo, inde *magiſtratum ſubalternum* excludo, niſi quatenus ex *delegata* ſibi *poteſtate* diſpenſant, ceu quandoque Conſiſtoriis datum eſt, ut poſſint in quibuſdam gradibus matrimonialibus diſpenſare, qua delegata poteſtate deficiente, a jure diſpenſandi deſiſtere debent, quod a gratia & *poteſtate legiſlatoria*, non *judiciaria* dependet. Inde quoque eſt, quod magiſtratui inferiori haud conceſſum ſit, pœnam lege conſtitutam remittere, aut in aliam mutare, ſed ſimpliciter legem ſequi debeat. Non confundenda tamen eſt cum diſpenſatione *interpretatio reſtrictiva*, quæ itidem ad magiſtratus inferiores ſpectat, cum ita tantum judex declarat, caſum ob peculiarem concurrentem circumſtantiam haud contineri ſub lege, neque principis voluntatem, licet in lege generaliter declaratam, ad caſum propoſitum extendendam eſſe.

CAPUT IV.

DE

JURE IMPERANTIUM CIRCA COLLEGIA ET UNIVERSITATES.

§. I. COLLEGIUM ſeu UNIVERSITAS eſt *collectio conſtans, plurium perſonarum unitarum ad certum aliquem finem communiter obtinendum.* (*i*).

§. II. Collegia & ſodalitia inire eſt res libertatis naturalis, adeoque in *ſtatu naturali* permiſſa, immo ad amicitias ſtabiliendas ſatis apta, quamvis propter finem malum (*k*) *ex accidente* juri naturæ repugnare poſſint.

§. III. Neque, introductis rebuſpublicis, collegia prohibita fuere abſolute, quia cum his optime conſiſtere poſſunt, tanquam *ſocietates æquales*, (*l*) & quæ reipublicæ adhuc eodem modo ſubſunt, uti ſinguli. Quid quod

(*i*) (1) Requiruntur ad collegium *plures perſonæ*, ad minimum tres, ut eo facilius poſſint inter ſe conſentire, & majora efficere. (2) Debent eſſe *uniti inter ſe ad unum finem*, quæ *unio* ad eſſentiam requiritur, & per illam *unum corpus*, vel *una perſona moralis* conſtituuntur. Hæc unio eſt *anima collegiorum*, & hinc, illa penitus diſſoluta, collegium quoque interit, quia ita quaſi ſpiritum ſuum amittit; e contrario, quamdiu *eadem unio* manet, idem collegium durare cenſetur, licet paulatim mutentur perſonæ, & aliæ aliis ſurrogentur. Porro quicquid ita uniti agunt, hoc non *ſingulis* imputandum, ſed *omnibus conjunctim ſumtis*, atque hac ratione, quod univerſitas debet, ſinguli haud debent. Neque ſtatim quod ſinguli egerunt, univerſitati imputandum, ut ſi ſinguli deliquerunt, non tamen qua ſunt *collegæ*, id quod ratione pœnæ infligendæ attendendum, ubi ſinguli ſeparatim coercendi. Quando autem collegium deliquit, id quod fit, ſi ex *decreto collegii* aliquid factum, pœna in ipſum collegium conveniens dictatur. Denique (3) *unus idemque finis* omnibus communis eſſe debet, quod de *licito* haud dubie intelligendum. A *ſocietate negotiatoria* in eo differt, quod non inſtituantur ad commune lucrum & quæſtum, nec *perpetuo jure*, ſed ſinguli ſua propria bona habeant, in collegio ut plurimum.

(*k*) Sic quando inſtituuntur ſodalitia ad generis humani oppugnationem, qualia olim *latronum* erant *ſodalitia*, juri naturæ repugnant, licet vel maxime inter gentes tolerentur, vel a republica approbentur, quorſum refert Solonis legem in *l. ult. D. de Colleg.* BODIN. *de republ. lib. III. c. 7. p. 513.* ubi verbis: ἐπὶ λεηλασίαν οἰχόμενοι, aliter interpretatur, ac quidem vulgata verſio admittit.

(*l*) Collegia ſunt *ſocietates æquales*, quatenus ordo imperandi & parendi talis, qualis in republ. viget, ibidem ceſſat. Solet quidem aliquis collegio præfici, qui dirigat collegii negotia, ſingulos convocet, acta collegii cuſtodiat, & jura ejus tueatur, ſed abſque *imperio*, cum reliquorum votis propterea nihil detrahatur. Hoc poſito, nova reſpubl. in republica per collegii conſtitutionem non erigitur, ſed tum ſinguli, tum omnes conjunctim & pro una ſumti

quod ratio reipubl. nonnunquam certa collegia requirat, per quæ adminiſtratio reipubl. expediri queat.

§. IV. Et quia collegia quædam proprium & a reip. fine diverſum finem habent, non involvit contradictionem, ſi imperans ſemet quoque collegio ſubditorum adjungat, quo caſu non ut *imperans*, ſed ut *membrum collegii* (*m*) conſideratur.

§. V. Introductis tamen civitatibus, ex fine reipublicæ imperantis erit, præcavere, ne per collegia aliquod præjudicium reipublicæ inferatur. (*n*)

§. VI. Immo ſicuti ſinguli, ita quoque integra collegia imperantis directioni adhuc ſubſunt. (*o*)

§. VII. Sic itaque imperanti competit [I.] jus plane prohibendi (*p*) collegium aliquod, quo facto, collegium *perſonæ civilis* amittit jura.

§. VIII.

ſumti perſona, ſubſunt imperio reipublicæ, adeoque hujus eſt præcavere, ne ſimplex collegium æquale in formam *reipubl.* paulatim excreſcat, quod facile fieri poteſt, ſi poteſtas ſingulorum collegiorum non ſatis circumſcribatur.

(*m*) Sunt *eccleſiæ* nihil aliud quam *collegium æquale*, quibus princeps cum ſe adjungit, ibidem haud conſideratur ut *princeps*, ſed ut *auditor*, ut *Chriſtianus*, qui cum reliquis eundem finem intendit, quod non recte animadvertunt hi, qui triplicem ſtatum in eccleſia fingunt, *eccleſiaſticum*, *imperantem*, & *plebejum*. Similiter cum princeps etiam ut *paterfamilias* circa rem familiarem poſſit conſiderari, quid prohiberet, ſi collegio mercatorum, metallicorum, aliorumque ſe adjungeret? prout praxis rerumpublicarum docet. Veruntamen nihilominus ut ſummus princeps adhuc in ipſum collegium retinet & exercet ſummam poteſtatem, ex quo fit, ut minus tutum ſit ceteris ſodalibus, habere imperantem collegam.

(*n*) Habent collegia in repubL ſua comoda, habent incommoda. Promovent comercia, unionem inter cives firmant, & defenſioni reipubl. inſerviunt, quæ ſæpe magis a collegiis quam ſingulis haberi poteſt. Sed incommoda a collegiis quoque metuere debet respubl. Jam antea dixi, facile poſſe degenerare in respublicas novas: certe apta ſunt ad ſeditiones in republica fovendas, ad declinandum obſequium, ad factiones colendas, quæ omnia a ſingulis non tam facile metuenda ſunt. Cogitandum eſt, rempubl. eſſe corpus ægrotans, ex multis corruptis membris conſtans, quo magis autem ejusmodi membra putida inter ſe cohærent, eo plus damni reipubl. imminet. Ad hoc vero avertendum, finis reipubl. imperanti curam ſingularem commendat.

(*o*) Novum argumentum, ex quo jus imperanti in collegia adſtruitur. Collegia coaleſcunt ex ſubditis, qui inter ſe adhuc manent æquales, & ſic collegium ipſum, licet *novam perſonam moralem* in repubL ſuſtineat, a *ſubjectionis* vinculo tamen haud liberatur. Quale jus ergo in ſingulos, tale multo magis imperanti in collegium competit, quod itidem *unius perſonæ vicem* gerit, ſed magis reipubl. nocere poteſt, ac quidem ſinguli, & ita quoque eo magis imperanti incumbit, omnibus providere modis, ne reip. damnum a collegiis inferatur.

(*p*) Judicat ipſe imperans, quæ collegia ſint toleranda in civitate, quæ reprobanda. *Si tolerat*, habent effectus civiles, licet omni juſtitiæ & pietati adverſa ſint. Si *reprobat*, amittunt omnes effectus civiles, licet pietati & bonis moribus congruant. Sic *eccleſiæ* & *Hetæriæ*, uti agapæ primorum Chriſtianorum vocantur a PLINIO, optimum & ſanctiſſimum habuere ſcopum: aſt poſtquam ſub imperatoribus ethnicis prohibebantur, pro *corpore civili* in repubL Romana nec haberi, nec ex teſtamento capere, nec immobilia

aut

Digitized by Google

§. VIII. Quem in finem [II.] imperans quoque diſponere poteſt, ne ullum aliquod collegium in republica toleretur, (*q*) niſi quod confirmatum, & publice approbatum ſit.

§. IX. Similiter [III.] imperanti competit jus nova collegia & ſocietates inſtituendi, (*r*) & illis certum regimen, leges, privilegia aliaque jura præſcribendi, prout ſalus reipublicæ poſtulare videtur.

§. X.

---

aut alia bona poſſidere poterant, donec per Conſtantinum M. facies rerum mutaretur, & eccleſiæ approbarentur, quo ipſo ſtatim effectus civiles conſequebantur. Pertinet huc PLINII *ad Trajanum epiſtola* de collegiis Chriſtianorum, ubi circa finem ita: *Quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſusque coeundi, ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & innoxium, quod ipſum facere deſiiſſe poſt Edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetærias eſſe vetueram*, vid. *lib.* 10. *epiſt.* 97. ubi contextu docet, *hetærias* idem denotare quod *collegium*, uti obſervat Clariſs. SAMUEL BASNAGE *tom. 2. annal. ad ann.* 110. §. 3. Conf. *diſſ. jur. eccleſ. antiq. IV. ad Plin. & Tertull.* Sic etiam de Avillo Flacco Ægypti Præfecto Philo *Flacc.* ait: *vetabat cœtus promiſcuæ multitudinis, ſublatis etiam ſodalitiis, quæ prætextu ſacrorum vacabant mero & crapulæ.* Scilicet eadem ratione uſus eſſe videtur, qua patres, qui ob eandem rationem vigilias nocturnas, ex quibus multa incommoda in eccleſiam redundabant, ſeculo XIII. paſſim ſuſtulerunt: ſic quoque agapæ tandem ſublatæ ſunt, cum in comeſſationem degenerarent.

(*q*) Quantopere Romani in republ. libera horruerint conventus promiſcuos civium, docet LIVIUS *lib. XIX. c.* 15. Ita enim Poſthumius ibidem: *Majores veſtri, ne vos quidem, niſi cum aut vexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus eductus eſſet, aut plebi concilium tribuni indixiſſent, aut aliqui ex magiſtratibus ad concionem vocaſſent forte temere coire voluerunt, & ubicunque multitudo eſſet, ibi & legitimum multitudinis rectorem cenſebant debere eſſe.* Noverant enim incommoda, quæ ex promiſcua coitione civium in rempubl. redundare poſſent. Ita quoque *jure Lubecenſi* proviſum, ut omnibus collegiorum conventibus quidam ſenatores interſint, ne quid in detrimentum reipublicæ ibidem ſtatuatur, vid. *jus Lubec lib. IV. tit.* 13. *art.* 3. Atque hinc ſatis prudenter in jure Romano conſtitutum fuit, nullum collegium pro legitimo habendum eſſe, niſi auctoritate publica eſſet conſtitutum, & hac ratione *criminis extraordinarii* rei erant, qui absque *publica approbatione* coiverant. Licet enim collegia per ſe non ſint illicita, talia tamen fiunt, ubi lege publica certa ratione ſunt prohibita. Neque hoc tantum ad *collegia profana* pertinet, ſed etiam *ſacra*, cum imperantis ſit providere, ne ſub prætextu ſacrorum & pietatis aliquid fiat contra rempublicam. Experti ſunt imperantes cum maximo ſuo damno, quantas turbas ſæpe dederint tot pia, ut vocantur, collegia, fraternitates, ordines, ſocietates, cetera, quæ cum ab initio ſub involucro pietatis permiſſa fuerunt, poſtea, ubi altas radices egerunt, ſatis eradicari non potuerunt.

(*r*) De *privatis* hactenus. *Publica* ſequuntur, quæ quoad ſuam inſtitutionem primam & directionem a *publica* dependent *auctoritate* reipubl. & ſic in multis a collegiis ceteris privatis differunt, tum ratione privilegiorum & jurium, tum ratione adminiſtrationis bonorum, quæ hic non æque ſolet eſſe libera, uti quidem in *privatis*: in his enim collegium de bonis ſuis adhuc libere diſponere poteſt, prout privati: *publica* collegia, quæ bona poſſident, *auctoritate publica* poſſident, & imperanti eo nomine ratio eſt reddenda, atque adeo ſine ejus præſcitu ordinarie de iis diſponere nequeunt, uti ſunt bona civitatum, communitatum, Academiarum, immo etiam eccleſiarum. Quid enim aliud ſunt, quam cœtus publici? Pertinent huc

inſti-

Digitized by Google

§. X. Hæc *collegia publica* ad adminiſtrationem reipublicæ pertinent, proinde [IV.] imperanti competit jus cogendi ſubditos, ut in tale collegium ſe referant, (*s*) & quod ſui muneris ibi erit, peragant.

§. XI. Circa *privata collegia* (V.) jus habet proſpiciendi, nequid ibidem ſtatuatur in præjudicium reipublicæ. (*t*)

§. XII. Quamvis itaque cuilibet collegio integrum ſit, per modum *pacti* aliquid ſtatuere de *negotiis collegii*, ſecundum quod in iis procedatur;

---

inſtitutiones *collegiorum commerciis perpetuis inſervientium, Academiarum, Gymnaſiorum* & *Scholarum*, variarumque *ſcientiarum*, ut ſunt paſſim *les ſocietès des ſciences*. Idem collegium *JCtorum, Medicorum, Scabinatuum, Judicum, proventuum & reditutum reip. curandorum* &c. Immo ex hoc jure fluit jus *dandæ civitatis*, ut ſcilicet pagus vel vicus poſſit erigi in civitatem quoad jura, privilegia & alia, quæ civitatem conſtituunt, quæ unice ex imperantis auctoritate dependent, cum hoc jus regimen reipubl. reſpiciat. Hinc olim ſatis diſputatum fuit, utrum dominis regionum jus dandæ civitatis competeret? Adducit hunc in finem NICOL. HERTIUS *diſſ. de ſuper. territ. c.* 18. chartam de anno 1312. ex JO. ISAACI PONTANI *hiſt. Gelr. lib.* 6. ubi concluſum fuit per principes, *quod nullus princeps aut dominus poſſit alicui oppido vel concedere aliquas libertates, vel privilegiare aliqua oppida abſque manu & expreſſo conſenſu Regis, in cujus regno dominium ipſius domini ſitum exiſtit*, id quod etiam exemplis aliis declarat, non omiſſis tamen contrariis, ſiquidem principes eo tempore tanta haud gaudebant ſuperioritate, uti quidem hodie, propter quam iis quoque hoc jus denegari nequit, ut probatum dedit Dn. THOMASIUS peculiari diſſ. *de jure ſtatuum dandæ civitatis*.

(*s*) Præſuppoſui talia collegia, quæ *adminiſtrationi reipubl.* inſerviunt, quæ revera ad munera publica referenda ſunt. Hoc intuitu quoque admitto, renitentem ſuo modo, non tamen obtorto collo, cogi poſſe ad ſubeundum munus eccleſiaſticum, ſi (α) ſatis idoneus (β) & religioni illius eccleſiæ, cui præficiendus, addictus ſit. ZIEGLER *de cleric. renit.*

(*t*) Hoc imprimis attendi debet circa collegia opificum, qui non raro inter ſe conſtituere ſolent, quæ vel *monopolia* ſapiunt, vel aliter *noxam* reipubl. inferunt. Graviter de ejuſmodi abuſibus conqueritur JO. FERRARIUS MONTANUS *lib.* 6. *de inſtit. reip. c.* 5. ajens: *In ſocietatibus ſuis atque collegiis iſthæc ordinant, atque ſtatuunt, quod privatim commodet, atque a publica utilitate tam alienum ſit, quam quod alieniſſimum. Hinc eſt, quod in rebuſpublicis non bene inſtructis piſtores inter ſe ſtatuunt, donec alteri panis ſuperſit, ne alter venalem proponat. Calcearii, ſartores, linteones atque alii, ut arctus ſit famulitii numerus. Inter panniculatios conveniri ſolet, ne ultra præſtitutum quiſquam pannos annuo ſpatio conficiat. Quæ ex eo promanant, quod in collegiis plerumque ſunt plures eorum, qui vel artificia male callent, ægreque exercent, aut ſua luxu, alea & comeſſationibus profundunt ac decoquunt, quam qui ſedulo laborant, rebuſque acquirendis ſtrenuam & honeſtam operam locant, artiſque exercitium ſibi utile faciunt. Inter quos facile numerus vincit, & quod privatum eſt utili præfertur: tametſi fæx illa hominum parum conſideret, quid utile ſit, etiam utcumque, ſed cum ipſis nulla emergendi ſpes ſit aliis quoque ſucceſſum invident, & hoc pacto non ſolum, quod publice perinicioſum eſt, urgent, verum etiam, quod privatim commodaret, intervertunt. Unde fit, ut collegia illa artificum præter hoc, quod ob inconſultam ſtatutorum temeritatem illicita atque inhoneſta habent, etiam multis oppidis pernicioſa ſint; Quo magis invigilandum eſt magiſtratibus, ne tale quidqiam fiat, ſed peſtibus illis interdicatur.* Eſt itaque principi relicta reformatio eorum, quæ peſſimis moribus in collegiis

Digitized by Google

tur; hæc tamen ſtatuta etiam ſubſunt (*u*) imperantis judicio & inſpectioni.

§. XIII. Ex eodem fundamento [VI.] fluit, imperanti competere jus, collegiis præſcribendi certos *limites*, (*x*) quatenus hoc reipublicæ conducibile viſum fuerit.

C A-

legiis introducta in detrimentum reipublicæ vergunt, de quibus mediis pleniſſime agit PETRUS GREGORIUS *de republ. lib.* 13. *c.* 3.

(*u*) (I.) Leges quidem condere ſoli imperanti conceſſum; interim privatis haud interdictum, inter ſe *pacta* de negotiis inter ſe peragendis inire, quin cum collegium abſque certo ordine non ſubſiſtat, hic vero per pacta certa determinari debeat, cenſetur quoque collegio jus pacta talia conſtituendi datum, eo ipſo, quo publice approbatum eſt. Neque adeo (II.) *confirmatio* talium ſtatutorum neceſſario a principe vel ſumma poteſtate petenda, cum etiam abſque illa vim obligandi ex propria virtute habeant, quamvis omnino utilis ſit. Poteſt tamen (III.) imperans confirmationem eorum ſibi reſervare, ut abſque illa non valeant, id quod maxime reipubl. conducit, cum alias collegia plerumque talia ſtatuant, quæ reipubl. quidem damnoſa, ſingulis autem de collegio proficua eſſe ſoleant. Hac confirmatione accedente, pacta talia (IV.) in leges proprie dictas tranſeunt, & ſic non amplius a collegio poſſunt revocari, uti quidem nuda pacta. Cæterum (V.) pacta talia tantum valent, quatenus de rebus collegii inita, extra quas ſi aliquid ſtatuatur id merito pro invalido habendum, quo etiam pertinet, ſiquidem aliquid determinent de rebus collegii ſui, ſed (VI.) in *præjudicium reipublicæ*, quia in genere omnia pacta privatorum ad hanc normam dirigenda, & ea, quæ adverſantur ſaluti reipublicæ, pro illicitis habenda. Sic damnoſum eſt reipublicæ collegiorum ſtatutum, ſi opifices ſtatuant, ut nemo operam ſuam minoris locet, vel rem ſuam minoris vendat, quam inter ſe convenerint, vel ut injuriam paſſus tamdiu ab opificio excludatur, donec injuriam vindicaverit &c. Cum autem (VII.) talia pacta eſſent otioſa, niſi etiam quædam *coactio* illis adjiceretur, ita quoque permiſſum collegio pœnam conventionalem in tranſgreſſores ſtatuere, quæ tamen mulctam pecuniarum leviorem excedere nequit. Hoc ipſo (VIII.) *proprie dictam juriſdictionem* haud exercet, quippe quæ abſque imperio eſt inefficax, quod in collegio æquali ceſſat: interim hoc collegio quoque datum cenſeri debet, ut poſſit cognoſcere de negotiis ad collegium ſpectantibus, & per majores determinare, an aliquis pacta violaverit, in qua *notione* ſi excedatur, tunc demum judex ordinarius de hoc gravamine cognoſcet & *ſententiam deciſivam* ferre poteſt. Atque hinc etiam eſt, quod illa, quæ per *juriſdictionem proprie dictam* cum *auctoritate* & *imperio* exerceri debent, coram collegio fieri nequeant, veluti quod non poſſint dare tutores, recipere teſtamenta &c.

(*x*) Huc pertinet: (I.) ne *extranei* in tale collegium adſumantur, quatenus *originarii* opifices adſunt, his enim primario, ut propriis ſubditis, proſpiciendum: (II.) ne alii recipiantur, quam qui in tali loco degunt: (III.) Poteſt præterea determinare numerum collegarum & prohibere, ne ultra numerum alii adhibeantur, neque alii opifices, quam qui intra numerum ſunt, tolerentur. Ab antiquo enim in plerisque rebuſpubl. receptum fuit, ut in civitatibus certa & diſtincta haberentur collegia, & ne promiſcue unuſquiſque opificum quoddam peragere poſſet, niſi a collegio fuerit approbatus, & in illud receptus. Quo ipſo collegio naſcitur *jus prohibendi*, ne aliquis in civitate extra collegii membra opificum exercere audeat.

CAPUT V.

DE JURE IMPERANTIS CIRCA SACRA.

§. I. JURA CIRCA SACRA non recte examinari & dijudicari poſſunt, niſi antea cognoverimus, quomodo *religio* & *eccleſia* ſe habeant ad *rempublicam*, & qualis utriuſque potiſſimum finis ſit. (*y*)

§. II. Sacra hic primario *modum colendi Deum externum* (*z*) denotant, atque adeo non hujus ſed illius vitæ ſalutem pro ſcopo habent: quo poſito, apparet, religionem non pertinere primario ad *actiones* hominum *civiles inter ſe*. (*a*)

§. III. Et quamvis ſacra externo cultu & externis actionibus perficiantur, *finem* tamen *internum* reſpiciunt, adeoque non abſolute *coactionibus* obnoxia ſunt, (*b*) ſed plurima *libertati conſcientiarum* relinquenda.

(*y*) Inde omnis diſſenſus inter eruditos de hac materia, quod diverſos conceptus ſibi de *religione* & *ſtatu eccleſiæ* forment, & ad illos conceptus præſuppoſitos jura applicent. Qui ex religione commercium faciunt, jura fini huic conformia excogitant; ſimiliter qui eccleſiam eſſe volunt rempublicam, ordinem parendi & imperandi in *ea* fingunt &c.

(*z*) *Religio* ſumitur partim pro *interno*, partim pro *externo* cultu. Hic conſiſtit in certis actibus externis, ad Deum colendum & pietatis culturam directis, vel *revelatione* determinatis, vel *humano conſilio* ſuperadditis. Finis eſt *æterna beatitudo*, & ſic rurſus primario ſocietatis externæ ſeu vitæ hujus felicitatem non reſpicit, quamvis per conſequentiam hæc exinde fluat. Si enim actiones omnes ad æternam diriguntur ſalutem, actiones reliquæ in *vita civili* neceſſario erunt juſtæ & legibus conformes.

(*a*) Cum religio *primario* dirigatur ad Deum, (I.) non requirit *per ſe* ſocietates humanas, ſed extra eaſdem eſſe, & quilibet ſibi ipſi ſufficere poteſt ad colendum Deum: (II.) non pertinet ad actiones hominum inter ſe *primario*, adeoque non poteſt primario de *cultu Dei externo*, quomodo a ſingulis inſtituendus ſit, quomodo cultura pietatis promoveri debeat, in jure naturæ agi, & quamvis (III.) *ſocietates* ad colendum Deum & exercenda conjunctim pietatis exercitia homines ineant, jus naturæ tamen tales ſocietates non præcipit, ſed conſtitutas dirigit; quin quod ſæpe *rationes accidentales* ſacra externa ſeu *coitiones* inter gentes produxerint. Ita obſervat doctiſſimus CLERICUS *in Pentateuch. Exod. XII.* 11. ſacra plura eſſe nata ex defectu literarum. *Antiquiſſimis temporibus*, ait, *cum raræ eſſent literæ, dies feſti inſtituebantur, in quibus eventus memorabiles ſolemnibus eorum imitamentibus celebrabantur, atque inde natæ plurimæ ſanctiſſimæ ethnicorum ceremoniæ*.

(*b*) Ordinarie externa negotia quidem coactionem recipiunt, ſed non aliter, quam quatenus *civilia* ſunt, ſeu *ad civilem ſocietatem in republica pacifice peragendam pertinent*, & ita reſpiciunt *actiones hominum inter ſe*. Verum actiones immediate ad cultum Dei directæ, *abſque ulla hominum inter ſe coitione*, non eadem ratione ſunt obnoxiæ coactioni civili, cum ne quidem ad negotia reipubl. pertineant, ſed internam unice ſingulorum emendationem reſpiciant, uti *part. gen. c.* 1. §. 23. plenius dictum.

Digitized by Google

§. IV. Neque primario civitates ſunt introductæ propter *religionem*, nec dici poteſt, quod cives ſubmiſerint quoque in hiſce cauſis voluntatem ſuam imperantis arbitrio, (*c*) cum id ne quidem *potuerint*.

§. V. Retinuere itaque ſubditi libertatem, (*d*) ut poſſint colendi Dei gratia coire, & ſacra facere, dummodo de cetero pacifice & tranquille vivant.

§. VI.

dictum. Et ſic juri naturæ adverſabatur *preceptum Darii*, *ne quis intra triginta dies Deum quemcumque adoraret*, & preces ad eum mitteret, unde non peccabat Daniel, quod illud non attenderet *Dan. VI.*

(*c*) Finis rerumpubl. primarius eſt *tranquillitas externa & ſecuritas*: illa itaque omnia, quæ huc ſpectant, in imperantis arbitrium contuliſſe cives videntur, h. e. quæ *privati juris* & *arbitrii* erant. Peccat in hoc ipſo HOVTUYN. *in polit. gener.* §. 63. dum idem *de religione* aſſerere conatur, ex *ſubmiſſione generali*. Verum huic recte reſpondet PUFENDORF. *de habitu religionis ad vitam civilem*, *in calce*, quod ſubmiſſio illa generalis utique limitanda ſit *ex fine inſtitutarum civitatum*. Hoc enim ſuppoſito, poſſet imperans quemvis externum cultum idololatricum ſubditis injungere, & a vero Deo avertere, quod ſanæ rationi repugnat.

(*d*) Quod ethnici libertatem hanc ſubditis haud conceſſerint *idololatricæ religionis principiis non rationi juris* adſcribendum. Illa ritus ſibi adverſos ferre nequit, ſolida enim pietate deſtituta eſt. Inde odia, ſimultates, bella denique civilia. Audiamus JUVENALEM qui *lib. V. Sat. XV. v.* 33. ita canit:

Inter finitimos vetus atque antiqua ſimultas,
Immortale odium, & nunquam ſanabile vulnus,
Ardet adhuc Ombos & Tentyra. Summus utrinque
Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
Odit uterque locus, cum ſolus credat habendos
Eſſe Deos, quos ipſe colit &c.

Rex Scythiæ Anacharſim & Scylem interfecit, quod hunc græco ritu Baccho, illum matri Deum clam ſacrificaſſe comperiſſet, teſte HERODOTO *lib. IV. n.* 109. Cum animos Romanorum multiplex religio & pleraque externa invaſiſſet, *datum hoc negotium ædilibus, ne qui, niſi Romani Dii, neu quo alio more, quam patrio, colerentur*. LIVIUS *lib. IV. cap.* 30. Eodem ex fonte M. Æmilius edixit, *ne quis in publico ſacrove loco novo aut externo ritu ſacrificaret*. ID. *lib. XXV. c.* 1. Hoc ipſum in Romanis admiratione dignum cenſet DIONYS. HALICARNASS. *lib. II.* quod *licet innumeræ gentes in urbem venerint, quibus omnino neceſſe eſt, colere Deos patrios ritu domeſtico, nulla tamen peregrina ſacra civitas Romana ſit æmulata, ita ut publice ea ſint recepta*; quo ipſo tamen *privatum ſacrorum exercitium* non penitus excluſiſſe videtur. Aſt vero cum religio *animam* concernat, & per ſe *pacem civilem* non tollat, coactionis omnis neſcia eſt. De Ægyptiis tradit JO. LEO *l. VIII. deſcript. Africæ*, *quatuor ſectas inter eos vigere, quæ inter ſe ritibus ſententiiſque differant, etſi ex Muhametis dogmate initium omnes trahant. Earum tamen antiſtites & ſacerdotes inter ſe ſine odiis & concorditer vivere, ſed nec inconditam plebem inimicitias aut rixas ideo fovere*. Quando ex diſſenſione religionum pax civilis turbatur, hoc fit culpa eorum, qui ſacris præſunt, non vero diſſonantiæ religionum adſcribendum eſt, adeoque injuſtum eſt, ſub hoc prætextu conſcientiis vim inferre, *cum tamen nihil tam voluntarium quam religio ſit, in qua ſi animus adverſus eſt, jam ſublata, jam nulla eſt*, ut ait LACTANT. *lib. V. c.* 14. VALENTINIANUS imperator hæc perpendens *hoc moderamine principatus inclaruit, quod inter religionum diverſitates medius ſteterit, nec quenquam inquietaverit, neque ut hoc coleretur imperaverit, aut illud, nec interdictis minacibus ſubjectorum cervicem ad id, quod*

ipſe

§. VI. Hæc libertas tamen non impedit, quo minus [I.] imperans proſpicere & præcavere poſſit, immo debeat, ne ſub prætextu ſacrorum, ſcelera, fraudes, conjurationes (*e*) aliaque nefanda committantur.

§. VII. Præterea [II.] haud interdictum eſt imperanti, eos, qui *peregrinis* deditiſ *ſacris* ſunt, non recipere, (*f*) aut ſi jam recepti ſunt, eis *emigrationem* ex juſta cauſa injungere. (*g*)

§. VIII. Porro [III.] nec interdictum imperanti eſt, *cultum* ſacrorum *publicum* (*h*) prohibere, ut interim *privata ſacra* ſubditis relinquantur.

§. IX.

---

ipſe coluit, inclinabat, ſed intemeratas reliquit has partes, ut reperit MARCELLINUS *lib. XXX. c.* 30. Ipſe MAXIMILIANUS II. agnovit, *nullum enormius peccatum dari poſſe, quam in conſcientias imperium exercere velle.* Quin ne quidem rationes politicæ oppreſſionem libertatis hujus ſuadent, quippe quæ turbas ſeditioneſque in republ. excitare ſolet.

(*e*) Conjurationes prætextu religionum in rebuſpublicis quandoque ſuſceptas fuiſſe, docet plenius LIVIUS *lib. XXXIX. c.* 8. ubi ſimul in *ſeqq. cap.* fuſius *ſacra* nefanda *nocturna* & *Bachanalia* recenſet, & quantam curam in illis eliminandis conſules poſuerint, refert. Talia nefanda, quæ *crimina publica*, non *ſacra* ſunt, neutiquam in republica tolerari debent.

(*f*) Sicuti extraneos imperans recipere non tenetur, ita etiam ſub *certa* poteſt *conditione* recipere, ſi religioni publicæ approbatæ ſe ſubmittere velint; tunc enim eis integrum manet, velintne recédere, an ex pacto ſe conformare ſactis publicis, id quod in *receptione Judæorum* ubivis animadvertimus, quos imperans recipere non tenetur. Poſtquam tamen ſemel eos ſimpliciter recepit, ad Chriſtianam religionem eos cogere minime poteſt, nec quæ in contrarium proſtant exempla, *jus* faciunt, ſed *mera facta* referunt.

(*g*) Supponi poteſt caſus, ſi ob diverſitatem religionis pax publica ita turbata ſit, ut aliter reduci non poſſit, quam ſi his, qui diſſentiunt a religione dominante, diſcedendi neceſſitas imponatur; tunc enim haud inique agere imperantem exiſtimarem, ſi ad majora mala evitanda emigrandi neceſſitatem ſubditis imponat.

(*h*) Principis arbitrio relictum eſt, quid *publice* fieri debeat, decernere. Aſt *privatæ coitiones* colendi Dei cauſa huc non pertinent. Equidem periculoſas privatas coitiones eſſe objiciunt; ſed ſatis idonea media ſunt, pericula talia evitandi, ſi, ut publice tolerentur, permittatur; neque enim ex publicis coitionibus aliquid mali reſpublica ſentit. Porro objiciunt, principem collegia privata prohibere poſſe, ergo etiam hujuſmodi privata conventicula. Verum alia collegia verſantur circa negotia *arbitraria* & *mere civilia*, & hactenus ſubſunt diſpoſitioni reipublicæ: hæc vero collegia talem finem haud habent, ſed pietatis animæque culturam, de qua non æque princeps diſponere poteſt. Probarunt hanc *libertatem*, quæ civili imperio non ſubjacet, ſuo exemplo primi Chriſtiani, quæ cum eis inique ab ethnicis imperatoribus denegaretur, non tamen intermiſerunt, colendi Dei cauſa clanculum coire, id quod facere haud potuiſſent, ſi prohibitio eos obſtrinxiſſet. Noverant enim, magiſtratui eſſe obediendum: nihilominus tamen hic obedientiam denegabant, & quævis adverſa potius experiebantur, & patienter tolerabant. PLINIUS *lib. X. epiſt.* 97. *de Chriſtianorum cœtibus* diſerte fatetur, *hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ vel erroris, quod eſſent ſtato die ſoliti convenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere*; & deinde, *quod coire ſoliti fuerint ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & innoxium*, quo ipſo intelligit agapas, addit tamen, *hoc ipſum facere deſiiſſe poſt edictum, quo ſecundum mandata Trajani hæterias eſſe vetuerat*, quod non intelligendum de *ſacris conventibus*, ſed potius *agapis*, quippe quæ facilius intermitti poterant. Vid. clariſs. SAM. BASNAGE *to.* 2.

annal.

Digitized by Google

§. IX. Quando itaque homines inter ſe coeunt in ſocietatem cultus divini cauſa, diſtinguendæ ſunt eorum *actiones* ratione *cultus externi*. Quædam ex intima *religionis* cujuſcumque natura, (*i*) nullo vero modo ex arbitrio humano fluunt, & ſic nec arbitrio imperantis ſubſunt.

§. X. Quædam inſtituta ſunt *ordinis cauſa* adornata, in quibus tamen arbitrio humano adhuc multum relictum quoad ſpecialiorem determinationem, (*k*) & hæ actiones facilius ſubeſſe poſſunt imperio civili.

§. XI.

annal. ad an. 118. §. 23. Plenius de his hæteriis egi *diſs. IV. ad Plin. ſecund. & Tert.* In aprico eſt, potuiſſe ethnicos eiſdem argumentis contra Chriſtianos pugnare, quibus hodie contra diſſentientes, quos *hæreticos* vocant, pugnatur, adeo ut ſi *tolerantiam* tollas, libertatem conſcientiarum, quam ſubditi in civitatem euntes ſibi reſervarunt, ſimul evertas. Non inepte Ermenegildus Hiſpanicorum Princeps ad parentem Levigildum Regem Hiſpaniæ Arrianum ſcripſit apud MARIAN. *de reb. Hiſp. lib. V. c.* 12. *in ſaniori religione, quam ipſe invidiæ cauſam novam dicis, complectenda, orbis judicium ſequebamur, multis præterea nixi præſidiis: De veritate non diſputo, cuique de ea re liberum arbitrium facimus, tantundem modo nobis detur.*

(*i*) Illæ actiones ex *intima religionis natura* fluere videntur, quæ eſſentialem illius religionis rationem conſtituunt, & ſic ex *revelatione* dependent, vel ſaltem dependere vulgo creduntur. Ut in Chriſtiana religione ſunt uſus S. cœnæ, baptiſmus, &c. Nulla certe religio eſt, quæ non habet ſua peculiaria inſtituta, quæ *eſſentialia* & *neceſſaria* eſſe exiſtimant, licet ab aliis habeantur ſuperſtitioſa. Quæ Judæis erant a Deo præcepta, ab ethnicis ſuperſtitioni adſcribebantur, quod nec TACITUS *lib. V. hiſtor.* diffitetur ajens: *Profana illic* (apud Judæos) *omnia, quæ apud nos ſacra: rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta.* Gentiles plura ex antiqua revelatione ſacra deduxerunt, & inde non *arbitraria* eſſe crediderunt, ſed omnino *neceſſaria*, qualia fuiſſe videntur, quæ Numa quaſi ab Egeria Dea accepta Romanis proponebat. Et inde nunc ſtatim colligitur jus cogendi ſubditos ad certam religionem aſſumendam principi haud competere, quod revera etiam fruſtraneum eſt, cum, ut ait JACOBUS I. Rex Angl. *orat. IV. ratio ipſa perſuadeat, & experientia confirmet, homines cum religionis cauſa vexantur, potius animi ſui magnitudine ingeniique pervicacia, quam cauſæ bonitate omnia tormenta alacriter ſuſtinere, & mortem quoque ipſam, ut vanam illam & umbratilem martyrii famam conſequantur.* Nulla ſane peſtilentior opinio reſpublicas unquam laceravit, affl:xitque, quam *de perſequendis & exſcindendis hæreticis*, uti rerum monumenta per omnia ſecula demonſtrant. Nata enim ab illis opinio eſt, qoi rempublicam conculcare in ſui lucrum & commodum ſtuduerunt. Hoc modo etiam ipſi imperantes, de hæreſi ſuſpecti, de ſolio deturbari potuere. Hoc modo integra regna exhauſta ſunt, uti de Hiſpania conſtat, quam *inquiſitio* inopem deſertamque reddidit.

(*k*) Quod homines coire debeant, precationum communium ergo, & ita alter alterum excitare debeat ad devotionem, illud lege publica conſtringi non poteſt, qnia etiam Apoſtoli hic dixere, *magis obediendum eſſe Deo quam hominibus.* In ipſa autem congregatione inſtituta plura dependent ex humana inſtitutione v. c. circa *locum, tempus, formam, modum &c.* & quæ ita ſunt comparata, ad civilem poteſtatem *ſuo modo* pertinere poſſunt, maxime ſi *externi ritus* & *ceremoniæ* magis magiſque creſcant. *Externa* enim *pompa* plures leges, & obſervationes requirit, majoribuſque rixis & contentionibus obnoxia eſt. Quo ſimplicior cultus, eo melior, quod nec ethnici diffeſſi ſunt. Laudat LIVIUS *lib. III. c.* 57. priſcos Romanos, *quod magis pie, quam magnifice religionem*

gionem

§. XI. Tunc itaque actiones hominum inter ſe, juri naturali ſubjectæ, circa ſacra ſeſe exſerunt, quando homines coeunt cultus divini gratia, quales ſocietates *ſtatum* aliquem *politicum* non faciunt, ſed ſubſiſtunt intra naturam *collegii æqualis*. Interim licet finis *civilis* ſed *ſpiritualis* ſit, nec talia negotia, commercia *civilia*, ſed *ſpiritualia* reſpiciant; quatenus tamen collegium & ſocietatem externam inter ſe conſtituunt, jura quoque collegiorum (*l*) ſuo modo hic applicari debent.

§. XII.

---

giones coluerint. Sic itaque negotia in eccleſia poſſunt duplici modo conſiderari: (I.) *in ſe*, & ſic non pertinent ad *civilem beatitudinem*, adeoque ad reip. curam proprie non ſpectant: (II.) quatenus ſimul *reſpectus politicus* ſeu *reipubl. ratio* concurrit, ſecundum quam providendum eſt, ut omnia, quæ pro arbitrio recipiuntur, tranquillitati reipubl. ſint congrua, nec per ea aliquid ſuſcipiatur, unde *ἀταξία* & aliæ turbæ in civitate dari poſſint.

(*l*) Quando homines ſocietates inter ſe conſtituunt cultus divini gratia, neceſſe eſt, ut actiones quoque ſocietati iſti convenientes producant, quæ quatenus inter ſocios & collegas peragendæ ſunt, ſuo modo jure naturæ diriguntur, quippe quod jura ſociorum inter ſe determinat. Coeunt homines cultus divini & pietatis excolendæ cauſa, & ita *negotium* hujus ſocietatis non eſt *civile*, vel *externam felicitatem* reſpicit, ad quæ cetera collegia diriguntur, ſed potius omnia quæ hic aguntur, ab omni commercio humano longe aliena ſunt, & pietatis culturam, quæ ſpiritu & interna mentis operatione perficitur, concernit. Atque adeo cum aliis collegiis non æque in omnibus poteſt comparari, quæ ſuam exiſtentiam a ſecuritate reip. habent, extra quam negotia collegiorum civilium frigent; præterea quoque mere arbitraria ſunt, & pro lubitu e republ. poſſunt eliminari. Eccleſiæ *externam ſecuritatem reip.* ad ſui operationem non abſolute requirunt: finem ſuum poſſunt obtinere in turbida etiam republ., & ubi motibus internis perſecutionibuſque omnia plena ſunt. Quandoque rectius finem aſſequuntur ſocietates eccleſiaſticæ ſub perſecutione, quam in plena ſecuritate conſtitutæ. Reſpexit huc CHRYSOSTOMUS *lib. adv. gentil.* ajens: *cum imperialem thronum conſcendit is, qui nobiſcum in fide ac opinione conſentit*, (& ſic eccleſiæ plena fruuntur ſecuritate) *hinc ſegniores efficiuntur res Chriſtianorum: tantum abeſt, ut illæ per humanos honores erectæ conſiſtant. Rurſus cum impius aliquis Imperator regnat, qui nos undique urget, qui nos infinitis malis exercet, tunc eædem pretium accipiunt atque inclareſcunt, tunc præmiorum ac triumphorum tempus, tunc præconiorum ac virtutis omnis oſtentandæ facultas*. Commercia *civilia*, quæ in civitate vigent, tolluntur, ſublata quiete publica: neutiquam commercium pietatis. Ex quo deduco, (I.) hoc collegium eſſe mere *æquale*, quod ad finem hujus collegii obtinendum non *externa* vis, non *imperium* neceſſarium ſit: tranſiret ſane in peculiarem reipubl. formam & civiles rationes adſumeret, ſi alio modo inſtrueretur: immo cum eccleſiæ ſeu hujuſmodi ſocietates eſſe poſſint in republ., quamvis pars ejus non ſint, ſalus reipubl. convelleretur, ſi nova reſpubl. in hac ſocietate erigeretur, quia ita nova reſpublica in republ. daretur, id quod abſurdum, & quamvis (II.) ſocietates hæ abſque aliqua *directione externa*, ut ordine & decenter in tanta hominum multitudine omnia fiant, ſubſiſtere nequeant, & ita ſoleant eiſdem præfici, per quos dirigantur; hi tamen non per modum *imperii*, ſed potius *conſilii* omnia, quæ decernunt, peragere debent, & ita, quæ ad ordinem externum hujus collegii ſpectant, per modum *pacti* ut plurimum expedienda ſunt. Et cum (III.) finis hujus ſocietatis ſit magis directus ad *internam animi emendationem* & *pietatis culturam*, omnia quæ in tali ſocietate aguntur, ita peragenda ſunt, ne ille impedia-

tur.

Digitized by Google

§. XII. Cum vero in omnì colleglo privato *ordine* & *decenter* omnia peragenda, & quæ huc ſpectant, collegium poſſit ordinare, hinc ex natura hujus collegii deſcendit, quod poſſint membra ejuſdem conſtituere Doctores, (*m*) aliaque determinare circa modum, perſonas, locum, tempus, &c.

§. XIII. Neque mutatur hujus collegii natura, ſi vel maxime imperans eidem accedit, quamvis tunc quoque fiat membrum illius collegii, (*n*) non vero eccleſia *ſtatus civilis*.

§. XIV. Unde minus recte aſſeritur, imperantes eo ipſo fieri *capita eccleſiarum* (*o*) & *epiſcopos*, niſi hoc de generali imperantis jure circa omnia collegia intelligas, quod tamen jam antea habuere.

§. XV. Cum vero eccleſia ſit in republica, imperanti non minus ac in

---

tur. Statim vero ac homines (IV.) ab illo fine deſciſcunt, quod facile fieri poteſt, negotia hujus ſocietatis facile ſolent induere σχῆμα πολιτικὸν, & in *commercium civile* converti, quo ipſo *jura eccleſiaſtica* magis magiſque augentur, id quod hodietna eccleſiarum facies oſtendit, & religio ethnicorum demonſtrat. Et ita poſtquam ex depravatione ſua magis magiſque ad *civiles rationes* deflectit, jura quoque imperantium circa tales ſocietates majora emergunt, qui præcavere debent, ne quid detrimenti reſpubl. capere inde poſſit. Et hinc tot *jura imperantium circa ſacra* nata ſunt.

(*m*) Si coitiones *privatim* fiant, res expedita eſt. Si ſacra *publica* in civitate fiant, indolem *negotiorum publicorum* quodammodo ſortiuntur, & ita imperans ex *jure circa collegia publica* hanc libertatem reſtringere, & præfectos ſacrorum conſtituere, inter eos gradus facere, vel electionem cœtui certis ſub legibus permittere poteſt, quod jus imperatores in eccleſiis paſſim exercuerunt, antequam clerus ad tam faſtuoſam potentiam perveniret. Nec gentiles aliter hac in re egerunt. Romulus ſacrorum antiſtites certo modo determinavit, *juſſitque ex unaquaque tribu vatem unum ſacris intereſſe, quem* ἱεροσκόπον *appellabant. Omnes autem ſacerdotes & Deorum miniſtros lege lata juſſit a curiis eligi & confirmari ab iis, qui Deorum voluntatem per vaticinia interpretabantur*. DION. HALICARN. *lib. II.*

(*n*) Illud quoque ex dictis ad *cap. antec.* apparet. Sic poſtquam imperatores Chriſtiani facti, ſecura quidem & tranquilla ratio eccleſiarum facta, ſed nihil accrevit eo ipſo imperantibus, nec imperium novum in eccleſia ipſa ortum eſt. Accedit enim imperans ad eccleſiam non *qua talis*, ſed qua *Chriſtianus*, & ſic hoc reſpectu membrum fit *eccleſiæ*, & quatenus eſt membrum hujus collegii, plus juris non habet, quam ceteri. Nec exiſtimandum eſt, quod tunc demum jus circa ſacra conſequatur; nam illud etiam jam antea ex *ſuprema poteſtate* obtinuit, antequam cœtui huic ſe adjungeret, cum illud non exerceat, quatenus membrum eſt eccleſiæ, ſed quatenus reipublicæ præeſt. Etenim inſpectio ſuprema circa quæcumque ſacra eſt eadem. Unde Chriſtiani principes exercent jus circa ſacra judæorum, aliarumque ſectarum, utut majorem curam inſpectionemque illis impendere ſoleant, quibus ipſimet addicti ſunt.

(*o*) In eo peccavit HOVTUYN §. 63. Diverſa ſcilicet ſunt, an imperans imperium ſuum *in eccleſia* exerceat, & an *in eccleſiam*? Poſterius admitti poteſt, quatenus in *omnia collegia* certo modo jus habet providendi, ne reſpubl. exinde damnum ſentiat, & ita non conſideratur, ut *membrum eccleſiæ*, ſed ut *princeps* reipublicæ. Sed in ipſa eccleſia, quatenus tamquam *membrum* ejus conſideratur, imperium nullum exercet, quoad illa, quæ eccleſiæ propria ſunt, ſed retinet eccleſia ſuum antiquum ſtatum.

Digitized by Google

in cetera collegia competit *jus inſpectionis generalis*, [*p*] ut videat, ne quid in ſui & reipubl. præjudicium ibi agatur: Inde prima fundamenta *juris circa ſacra*.

(*p*) Non raro contingit, membra collegii & inprimis, qui illis præſunt, ſua abuti poteſtate, & limites officii ſui excedere, adeoque arrogare ſibi *poteſtatem legislatoriam* vel *imperatoriam*, ſicuti id peſſimo Romanæ eccleſiæ exemplo conſtat. Mature itaque præcavendum eſt, ne quid tale fiat, ſed doctores intra limites officii coerceantur. Eo accuratiorem autem inſpectionem hæ ſocietates merentur, quo graviora damna in rempubl. exinde redundare poſſunt, ſi a vero fine deflectunt. Homines a natura imperium in alios ambiunt, præſertim ubi *venerationem* & *cultum externum* aliorum ſibi conciliarunt. Jam inter omnes fere gentes inſignis ſemper veneratio erga eos obtinuit, qui ſacris præfuere, adeo, ut CURTIUS haud inepte dixerit, *plebem incautam, ubi ſuperſtitione capitur, plus vatibus quam ducibus obedire*. Quod cum metuendum ſit, ſalutis reipubl. ratio poſtulat, ut quantum fieri poteſt, præcaveat, ne ſacrum quoddam imperium in eccleſia oriatur. Cetera collegia ut plurimum reſtricta ſunt ad pauciores, quin ut in *cap. anteced.* viſum eſt, juſte imperans poteſt membra eorum reſtringere ad certum numerum, atque eorum tamquam pauciorum attentata non adeo reipubl. metuenda ſunt. Sed ſocietates ſacrorum cauſa initæ, vel univerſos ſubditos, vel maximam partem eorum complectuntur, ut adeoque, ſi imperans vigilantiam ſuam hic negligit, & præpoſiti ſacris ambitione trahuntur, prout facile contingere poteſt, omnino metuendum ſit, ne *juriſdictionem* paulatim exercere & *hierarchiam* ſtabilire incipiant. Plus ſæpe una ſeditioſa concio nocuit reipubl. quam alii hoſtes externi. Majores nonnunquam præpoſiti dedere in republ. turbas, & quietem internam turbarunt, quam alia extrema reipubl. mala, præſertim ſi inter ſe concertationibus egerunt, alterque alterum ſupprimere ſtuduit, quales concertationes ordinarie factiones plebis ſecum trahunt, & plebem, turbis dandis aptam natam, in rabiem & furorem mutuum conjiciunt, quod exemplo *Damaſi* & *Urſicini*, epiſcopatus Romani competitorum, oprime declarat AMMIANUS MARCELLINUS *lib.* 27. *c.* 3. Augetur periculum in republ. ſi diſſenſiones *circa ſacra* oriuntur, ſectæ formantur, & ita cœtus eccleſiaſtici ſcinduntur, ex quibus ſciſſionibus mox mutua odia, ex his perſecutiones, turſus vero ex his novæ turbæ prorumpunt, quæ non aliter præcaveri poſſunt, quam ſi imperans *jus ſuum circa has ſocietates* maxima vigilantia exerceat. Quot triſtiſſima exempla poſt tempora Conſtantini adduci poſſent, ſi ratio inſtituti id permitteret, quotum non aliæ poſſunt adduci rationes, quam quod (1.) imperantes Chriſtiani, etiam ipſe CONSTANTINUS, nimium clero indulſerint, omnibus modis tumultuantes fovērint, & piaculum eſſe duxerint, hos compeſcere, qui debebant eſſe exemplum gregis. Si imperatores juribus ſuis invigilaviſſent, nunquam ſucceſſores mancipia cleri facti fuiſſent: (2.) quod pleraque negotia eccleſiaſtica directioni clericorum permiſerint, quam eo magis ſibi vindicare debuiſſent, quo certius jam conſtabat, eos regimine eccleſiaſtico plane abuti in detrimentum reipublicæ: (3.) quod præterea judicium de clero a ſe abdicaverint, uti imprudenter feciſſe legitur CONSTANTINUS M. apud RUFIN. *hiſtor. lib.* 1. *cap.* 2. ajens: *Deus vos conſtituit ſacerdotes & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque judicandi, & ideo nos a vobis recte judicamur. Vos autem non poteſtis ab hominibus judicari. Propter quod Dei ſolius inter vos expectate judicium, & veſtra jurgia, quæcumque ſunt, ad illud divinum reſerventur judicium. Vos etenim nobis a Deo dati eſtis Dii, & conveniens non eſt, ut homo judicet Deos.* Hoc judicium CONSTANTINI poſtea epiſcopi toties imperatoribus ceteris objecerunt, quoties cleri machi-

§. XVI. Et cum multum imperantis interſit, ut mores ſubditorum rite formentur, ut publica tranquillitas hoc modo quoque obtineatur, *ſpecialior cura* ad eum pertinet, ut videat, ne Doctores moribus deperditis præditi eccleſiis præficiantur, (*q*) & circa horum conſtitutionem omnes evitentur fraudes, quia ſub his circumſtantiis *reſpectus civiles* concurrunt.

§. XVII. Præterea ut hæc in tanta hominum ad diſſenſum inclinatione eo felicius ſuccedant, imperantis quoque eſt, præſcribere certum *modum*, in conſtitutione obſervandum, immo & ſi ne ſic quidem tranquillitas illæſa maneat, ad conſervandam pacem etiam *jure imperii* doctores conſtituere poteſt. (*r*)

§. XVIII. Et, ne doctores ex innata ad imperium in conſcientias inclinatione excedant limites ſui officii, conſtituere poteſt, qui in hos *inſpectionem* habeant, (*s*) eoſque in officio contineant.

§. XIX.

---

machinationibus reſiſtere voluere, uti conſtat de GREGORIO M. qui MAURITIO imperatori hoc aſſertum audacter & imprudenter objecit. Hæc itaque *inſpectio ſpecialis* dat principi *jus ſupremum circa ſacra*, cujus intuitu HENRICUS VIII. Rex Angliæ ſe *caput eccleſiæ* non inepte dixit, jugo Pontificis, qui caput eccleſiarum omnium dici voluit, excuſſo. Sed non eo ſenſu, prout HOVTUYN ſupra refutatus voluit.

(*q*) Circa *conſtitutionem miniſtrorum eccleſiæ* plerumque ex hominum ad diſſentiendum facilitate plures motus exſurgere poſſunt, & ita partes ſunt imperantis, ne aliquid inordinate fiat. Oſtenderunt ſuo exemplo Damaſus & Viſicinus *in §. antec.* adducti, quantam ſtragem reipubl. inferre poſſit inordinata miniſtrorum conſtitutio. Huc reſpexit ZEPPERUS *polit. eccleſ. lib. 2. c. 3.* inquiens: *Cum vero progreſſu temporis hæreſibus & ſchiſmatibus in eccleſia creſcentibus Clerici hæretici ſchiſmatici aut aliis affectibus præoccupati & faſcinati jure electionis ſæpe abuterentur, & populus ſuæ quiſque factionis epiſcopum eligi vellet, adeo ut ex univerſæ multitudinis ſuffragiis ſæpe ſimultates aut tumultus orirentur immo & cædes fierent, Chriſtianis magiſtratibus neceſſitas impoſita fuerit, ut ſuam interponerent auctoritatem, concilio orthodoxorum Epiſcoporum adhibito, eccleſiis miniſtros darent, &c.* Illuſtrat hoc deinde exemplo ſequenti: *ſic cum in electione Epiſcopi Conſtantinopolitani inter Dioſcorum & plebem diverſa eſſent ſuffragia, aliis aliorum, quos ordinari vellent, nomina in chartam ſcribentibus, Theodoſius, perlecto inſcriptorum catalogo, tandem in Neſtorio ſubſtitit, eumque elegit, multis reluctantibus.*

(*r*) Collegio quidem hoc jus competit, & hactenus illud recte exercet, nec imperans ex jure imperii ſibi *præciſe* hoc arrogare poteſt, quatenus pacifice jure ſuo & non in perniciem reipubl. utitur, ſed ſæpe ad imperantem *per accidens* veniunt, quæ alias ab imperio non *per ſe* dependent. Hodie in plurimis locis jus conſtituendi miniſtros eccleſiæ ad principes devolutum eſt, ſed hac ſaltem ratione, quia turbidi ſubditi tot clamores ſemper excitarunt, ceu oſtendi in *diſp. de injuſt. vocat. fact. ad clam. populi.*

(*s*) Agnoſcit hoc THEODOSIUS in reſcripto ad concilium Epheſinum dato, ubi inter alia ait: *Ante omnia autem in id operam damus, ut eccleſiaſticus ſtatus ejuſmodi ſit, qui & Deum deceat, & temporibus noſtris quam maxime congruat, idemque ex omnium concordia & conſenſione ſuam tranquillitatem obtineat, tum per eccleſiaſticarum controverſiarum a turbis & ſeditionibus liber exiſtat, tum demum ut pia religio ab omni reprehenſione immunis perſeveret, eorumque vita, qui vel inter clericos*

cen-

§. XIX. Atque ex his omnibus nunc fluit [I.] jus *præſcribendi ordinationes* (t) *eccleſiaſticas*; ſecundum quas tum agendum, tum judicandum.

§. XX. Ulterius [II.] *jus reformandi ſacra* (u) huc referri debet. Hoc verò vel concernit *mores* & *ordinem* eccleſiaſticum, & hactenus recte imperans illud exercet: vel *dogmata*, & ita quæ ſupra ſunt dicta, obtinent.

§. XXI. [III.] *Jus diſponendi circa ritus*, (x) *ordines* & alia *adiaphora* quoque exercet, quatenus illorum determinatio *pro ſalute reipubl.* neceſſaria videtur, & ita *reſpectus civilis* hic concurrit.

---

cenſentur, vel magno quoque inter illos ſacerdotio funguntur, omni prorſus nævo & culpa vacet. vid. *Concil. Epheſ. P. I. c.* 32. Hinc dependet neceſſitas conſtitnendi *judicia eccleſiaſtica*, & cognoſcendi de exceſſibus clericorum, ne cuiqnam ſub prætextu zeli pii graves ſint. Certe poſtquam pietas & ſacra in monopolium cleri pertranſierunt, multa incommoda exinde metuenda ſunt, quæ cum ſatis tolli non poſſint, ſaltem præcavendum, ne erumpant, in publicam reip. perniciem.

(t) Hoc jure Imperatores antiquos uſos fuiſſe conſtat, & latius deducit M. ANTON. DE DOMINIS, *de republ. eccleſ. lib. VI.* Inde nunc oriuntur *publica ſacra*, quæ ex *præſcripto* & *lege imperantis* adornantur. Eleganter eruditiſſimus CLERICUS *ad Exod. V.* 3. hoc obſervat, inquiens: *Eget populus externa aliqua celebritate, ut officii ſui commonefiat, memorque ſit Dei, res humanas curantis; eget communibus & publicis ſacris, ut arctius iis, qui in civitatem unam coierunt, conjunctum ſe intelligat. Alioquin, ut eſt ingenium humanum, plebs & Dei & officiorum omnium oblita, una cum religione etiam ſocietatis humanæ jura temere violaret, unde innumera hominibus orirentur in vita mala.*

(u) *Jus reformandi exercitium religionis* ambiguam habet explicationem. *Reformare* ut plurimum denotat, *mutare in melius, tollere abuſus, & noxia*, & quæ magis conducere videntur, introducere. Deinde *exercitium religionis* denotat *cultum externum publicum*, qui potiſſimum conſiſtit in variis *ritibus externis & arbitrariis actionibus*, quæ hoc vel illo modo ſe habere, & quia homines ad corruptionem proclives ſunt, facile in abuſus abire poſſunt. Hoc ſenſu jus reformandi tantum verſatur circa *externum ordinem*, & ea, quæ ex *inſtitutis hominum* in ſacris inventa & adſumta, aliquando etiam ex peſſimis moribus introdncta ſunt, & hactenus dependet ex *jure circa ſacra*, vi cujus imperans noxia & abuſus evellere, & magis ſalutaria introducere poteſt. Hunc in finem CAROL. M. *in Capitul. lib.* 1. *c.* 122. diſponit: *ut miſſi per ſingulas civitates & monaſteria virorum & puellarum prævideant, quomodo & qualiter in domibus eccleſiarum & ornamentis eccleſiæ emendatæ & reſtauratæ eſſe videntur, & diligenter inquirant de converſatione ſingulorum, & quomodo emendatum habent quod juſſimus, de eorum lectione & cantu ceteriſque diſciplinis ad ordinem eccleſiaſticæ regulæ pertinentibus.*

(x) Habet quodlibet collegium ſuos *mores peculiares*, & quidem ab initio hi dependent ex inſtituris cujuſvis collegii, qui quatenns nullum reipubl. incommodum afferunt, merito tolerantur a principe; ſi *damnoſi* appareant, aboleri vel *reformari* poſſunt. Neque aliud de eccleſiis dicendum. Sunt cuique ſui peculiares mores & ritus, in quibus ſi aliquid inordinati appare:, partes imperantis ſunt, abuſus tollere, & ſi occaſione horum lites oriantur, illas ſua ſententia decidere, ſi nihil horum adſit, prudentis principis eſt, mores, rituſque eccleſiaſticos cuique eccleſiæ relinquere. Non itaque audiendi ſunt, qui *jus adornandi & mutandi liturgica* eccleſiæ *privative* adſcribunt, quaſi hic principis nullæ ſint partes; vel qui ita principi hoc jus adſcribunt, ut tamen conſenſum vel eccleſiæ, vel Theologorum

§. XXII. Similiter [IV.] ſi incommoda quædam ex *modo docendi* (*y*) imminere videantur, ex poteſtate ſuprema circa ſacra de hoc quoque ſtatuit imperans, & convenientiorem præſcribit.

§. XXIII. [V.] *Juriſdictionem* circa ea, quæ ſacra, lites, aliaque arbitraria reſpiciunt, ſuo jure exercet. Alias quidem cœtibus integrum eſt, *cenſuras quaſdam* (*z*) inter ſe pacto determinare, ſed cum miniſtri ſacrorum

vel etiam omnium reliquarum eccleſiarum ejuſdem confeſſioni addictarum requirant. Scilicet poſſunt ritus & alia adiaphora determinari vel ab *eccleſia* vel a *principe*. Priori caſu *communi pacto* determinantur omnium eorum, qui membra eccleſiæ ſunt, & ſic etiam princeps, quatenus membrum eccleſiæ eſt, huic pacto includitur, aſt eo caſu non conſideratur ut *princeps*. Quando autem imperans animadvertit, neceſſe & e re reipubl. eſſe, ut hic officium ſuum interponat, quoniam forſan non eo, quo debebat modo, ritus & ordinem comparatos eſſe animadvertit, & omnia ad *ſuperſtitionem* duci, nec ſperanda meliora in liturgicis abſque ſua auctoritate videt, id quod in corruptiſſima rerum facie plerumque contingit, per modum *legis* liturgica determinat, mutat, tollit & reformat, atque ad hujus juris exercitium concurſus Theologorum non eſt neceſſarius. Quot poſſint rixæ & contentiones circa liturgica oriri, hiſtoriæ eccleſiaſticæ docent, & exemplo ſuo Presbyteriani & Epiſcopales in Anglia, ac Orientales eccleſiæ circa *iconolatriam* teſtantur, immo ipſa hiſtoria reformationis in Germania luctuoſiſſima tempora nobis ob oculos ponit, ad quas turbas præcavendas recte imperans arbitrium circa liturgica ſibi reſervat, quod vel clerici facile ad ſe rapiunt, & ita aliis moleſti eſſe ſolent, qui non eadem ducuntur ſuperſtitione. Interim QUOD imperans liturgica determinare poſſit, hoc facit intuitu reipubl., ſed QUOMODO determinare debeat, id ex *fine eccleſiis propoſito* metiendum, ut ſcilicet verus cultus Dei abſque omni ſuperſtitione promoveater. Neque hoc tantum reſtringendum eum nonnullis eſt ad ritus *particulares* alicujus eccleſiæ, ſed etiam *univerſales*, h. e. qui in omnibus eccleſiis ejuſdem confeſſionis conſervantur; nam cum & hi ſint *indifferentes*, cujuslibet quoque imperantis arbitrio in territorio ſuo ſubjecti ſunt.

(*y*) *Modus docendi* eſt arbitrarius, licet ipſa *doctrina* haud talis ſit. Sed in *modo* poteſt ſæpiſſime peccari, ut verus ſacrorum finis plane evertatur. Olim in concionibus publicis *acclamationes* populi permiſſæ erant, quæ tamen revera ſacra turbarunt, & plerumque ex imprudentia factæ ſunt, uti oſtendi diſs. *de injuſt. vocat. facta ad clamorem populi*. Græcorum theologia fuit fabuloſa, & pleraque divina fabulis propoſita, quemadmodum variis ſub prætextibus Græci defendebant, quod *aliæ naturæ opera per allegorias demonſtrent*, *aliæ vero*, *quod examinent animi perturbationes & terrores*, *& non ſanas opiniones evellant*, *aliæ vero*, *quod ad humanarum calamitatum conſolationem compoſitæ fuerint*, *aliæ denique*, *quod ad aliquam aliam utilitatem ſint confictæ*. Sed incommodum hunc modum docendi ſacra, immo ad impietatem viam ſternentem fuiſſe judicat DION. HALICARNASS. *lib.* 2 *Pauci ſunt*, ait, *qui hujus philoſophiæ ſunt participes*, *ſed vulgaris turba*, *quæ magna eſt*, *quæque hujus philoſophiæ eſt imperita*, *ſolet in deteriorem partem accipere*, *quæ de illis dicuntur: eique horum alterum accidere ſolet*, *vel ut Deos contemnat*, *ut magna infelicitate implicitos*, *vel a nullis fœdiſſimis & maxime ſceleſtis facinoribus abſtineat*, *quod vel ipſos Deos his obnoxios eſſe videat*. Quis itaque negaret, imperanti jus competere, conſtituendi, ut veritates divinæ abſque coloribus, pigmentis oratoriis, allegoriis, fabulis, aliiſque ornamentis proponantur.

(*z*) Cenſuræ eccleſiaſticæ ſunt *medium quoddam coercendi contumaces in eccleſia*. Scilicet omne collegium, quatenus eſt ſocietas æqualis, cogendi vim per *modum impe-*

Digitized by Google

rum illis facile abuti poſſint, Imperans iis modum ponit, ne alicui injuria inferatur, vel ipſimet ſub illis *imperium* quoddam vel *jurisdictionem* exerceant.

§. XXIV. [VI.] Jus *decidendi controverſias theologicas* itidem imperanti proprium eſt. Illæ vero vel *dogmata* reſpiciunt, vel *ritus* ſeu *adiaphora*. Illæ quidem *deciſionem judicialem per ſe* non admittunt; (*a*) interim imperans

---

imperii non habet, habet tamen ex *pacto*, ſi ſcilicet *pœnam* quandam *conventionalem* conſtituit, ut eo rectius inſtituta in obſervantiam deducantur, quo in ſpecie *excluſio* vel *partialis* vel *totalis* a collegii communione pertinet. Apud antiquos Gallos jam nota hæc cenſura fuit, ſi quis enim decreto eorum non ſtabat, illi ſacrificiis interdicebant. *Hæc pœna*, ait CÆSAR *lib. VI. de bell. Gall. c. 13. n. 6. ſeq. apud eos eſt graviſſima. Quibus ita eſt interdictum, in numero impiorum & ſceleratorum habentur; iis omnes decedunt, aditum eorum ſermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur.* Cum primævi Chriſtiani ſub ethnicis adhuc viverent, pleraque inter ſe per *pacta* determinare, & ſic *pœnas conventionales* introducere debebant, quo etiam *excommunicatio* & varia pœnitentiarum eccleſiaſticarum genera referebantur. Teſtatur hoc ipſum TERTULLIANUS *Apol. adv. gentes c. 2.* ubi refert, Plinium ſecundum Trajano retuliſſe, *nihil aliud ſe de ſacramentis Chriſtianorum comperiſſe, quam cœtus antelucanos ad canendum Chriſto & Deo & ad confœderandam diſciplinam.* Excommunicatio ex judaiſmo erat retenta, ſed paululum immutata, uti oſtendit illud Britanniæ decus SELDENUS *Tr. de Synedriis lib. 1. c. 7. ſeqq.* & quia in excluſione ſeu in totali ejectione ab eccleſia conſiſtebat, communi eccleſiæ conſenſu peragebatur, cum æquum erat, ut, cum quis tanquam membrum putidum a toto cœtu abſcinderetur, communis conſenſus adhiberetur. Poſtea hoc jus epiſcopi ad ſe traxerunt, excluſo collegio eccleſiaſtico, & tunc demum varia argumenta ex ſacris petiere, quibus jus illud, quaſi a Chriſto ſibi demandatum, ſibi *privative* & *ſolitarie* adſcriberent, & eo uterentur adverſus quoſcumque, etiam ipſos imperantes, quo denique factum, ut monarchia illa ſacra exſtructa ſit, quæ adhuc hodie durat. Interim oſtendit eleganter prælaudatus SELDENUS *lib. I. de Synedr. cap. 10.* ipſos etiam imperatores Chriſtianos, cum epiſcopi nondum vi aperta agere audebant, ſæpe hoc jus excommunicandi, & abſolvendi exercuiſſe, & decreviſſe, ne quis abſque eorum præſcitu & decreto excommunicaretur, quorſum etiam collineat JUSTINIANUS in *Nov. 123. c. 11.* quod jus, ſi etiam ſucceſſores non neglexiſſent, tantas calamitates Germania & alia regna nunquam experta fuiſſent.

(*a*) Quæ huc ſpectant, plenius ſunt excuſſa in Dn. THOMAS. *Furſten-Recht in Theologiſchen Streit-Sachen.* Res fidei ſunt extra arbitrium imperantis, cum immediate tangunt conſcientias. Et nullius deciſio hic valet, ne quidem imperantis. Verum aliud eſt, an pro *reducenda pace publ.* princeps poſſit ſententiam aliquam eligere, quæ *publice* doceatur, poſtquam ipſe quoque ſecundum verbi divini regulas eandem controverſiam examinavit? quod eo magis affirmo, quoniam ſine hac non poteſt retineri *pax publica* cum experientia tot ſeculorum doceat, inter publicas cleri diſputationes graviter admodum internam reipubl. tranquillitatem in diſcrimen fuiſſe adductam, cum ſemper tumultuantes ſub prætextu *veritatis divinæ* pugnaverint, & interim majora mala inter homines incautos excitaverint. Cum, teſte *Joſepho*, inter Judæos & Samaritanos uſque ad ſeditionem orta eſſet contentio de *templi præſtantia*, res ad Ptolomæum Philometorem rejecta eſt, qui juſ-

ſit,

Digitized by Google

perans pro *pace publica reducenda* vel *conſervanda* decidere poteſt, quæ ſententia *publice* doceri debeat, ut tamen, utrum illam ſuſcipere velint, ſingulis libertas relinquatur.

§. XXV. Si lites oriantur circa *ritus* & *adiaphora*, quæ ſunt ſub principis arbitrio, omnino diſſentientes ſua compeſcet juriſdictione, ſicuti quoque id juris eſt in controverſiis, in aliis collegiis obortis. (*b*)

§. XXVI. Præterea [VII.] *jus convocandi ſynodos*, vel colloquia Theologorum dirigendi imperans exercet, (*c*) ſi hæc media ad controverſias ſopiendas conducibilia duxerit.

§. XXVII. Quæ autem in his ſynodis conſtituuntur, quatenus doctrinam reſpiciunt, non aliter habebunt auctoritatem, quam *interpretativam*, (*d*) & ut imperans eo, quo dictum, modo, poſſit ſententiam illam approba-

ſit, ut utriuſque partis advocari nulla alia argnmenta quam ex Lege Moſaica adferrent, & ita, ponderatis argumentis, pro templo hieroſolimitano reſpondit. Sed in diſſentientes propterea nihil ſtatuere, eoſque non expellere, ſed eis tantum ſilentium imponere debet, ne poſt hæc *publice* de hac quæſtione diſputent, aut diſſentientes odio habeant, multo minus licitum erit, legibus vel pœnis doctrinam hanc approbatam introducere, nam id ad ejus imperium non ſpectat. Quod enim tales pœnas in diſſentientes ſtatuiſſe legantur imperatores, id cleri dominantis machinationibus adſcribendum; interim exemplis non judicandum, ſed legibus. Rex THEODORICUS longe aliter ſenſit, ajens: *religionem imperare non poſſumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus.* CASSIODOR. *var. lib. II. c.* 27. Conf. *jus ecclеſ. prot. tom. I. lib. I. tit.* 1.

(*b*) Non itaque aſſerendum, *juriſdictionem* quandam ſeparatam a *politica* competere imperanti, ſed una eſt juriſdictio imperantis, qua & hujuſmodi lites dirimit, & contendentes ad pacem reducit. Neque cum princeps lites clericorum dirimit, aliam induit perſonam, cum clerici reſpectu imperantis æque ſint ſubditi ac alii, & ſic ejus judicio ex fine rerumpub. ſe ſubmittere teneantur, & deciſionem ab eo expectare. Utrum autem ad *forum commune*, an vero ad *ſeparatum* has cauſas delegare, & quos illis controverſiis præficere velit, arbitrio imperantis ſubjectum eſt.

(*c*) Conſtat id exemplis tot ſynodorum ab imperatoribus & regibus convocatorum, quibus ſæpe ipſimet præfuerunt, ordinarie autem miniſtros ſuos ad illas delegarunt, ad præcavendas turbas, uti conciliorum omnium hiſtoriæ docent. De moribus in *concilio Epheſino II.* agitatis graviter conqueritur THEODOSIUS ad CYRILLUM: *res ita geſta eſt*, ait, *ut manifeſtum evaderet, alios aliis eſſe infenſos ob vehemens ſtudium erga illa, quæ quomodocumque placita ſunt &c.* Inde ad pacem reducendam recte imperans prohibet *diſputationes privatas* de religione, vel ne quis *publice* abſque ejus auctoritate diſputationes ſuſcipere, pro concione in adverſarios debacchari, vel ſcriptis eos perſtringere & refutare poſſit.

(*d*) Occurrunt quidem exempla frequentia eorum, qui ſtatuta conciliorum in rebus fidei *per modum legis* obtrudere voluere, ſed id factum eſt ſuaſu cleri, dominatum in conſcientias ambientis. Synodi non habent decidendi auctoritatem, nec jus aliud, quam ut ſuam confeſſionem de rebus fidei edant; poteſt tamen eatenus imperans illam confeſſionem confirmare, ut *ob pacis ſtudium* illa doctrina pro *publica* habeatur, illa tantum publice doceatur, ſed tamen diſſentientes tolerentur, dummodo de cetero quiete agant. Neutiquam vero exiſtimandum, ac ſi tantum clerici ejuſmodi ſynodis intereſſe, & de rebus eccleſiaſticis deliberationes inſtituere debeant, cum etiam laicis non ſint dene-

Digitized by Google

probare, ut *publice* doceatur. Cetera quæ ordinem eccleſiaſticum concernunt, vim legis ex confirmatione imperantis ſortiuntur.

§. XXVIII. Neque tamen jus ullum imperanti adſcribi poteſt, doctrinam hanc ſemel approbatam per modum *legis* obtrudendi ſubditis, nec diſſentientes pœnis afficiendi, (*e*) cum nullum jus *in intellectum* ſubditorum principi competat.

§. XXIX. [VIII.] Præterea cum cœtus ſacrorum cauſa inſtituendi totam fere complectantur civitatem, ad ordinem eo rectius conſervandum *diſtrictibus certis* cœtus diſtinguere & plures conciones ſeu eccleſias, a ſe invicem diſtinctas, propriiſque legibus & juribus munitas conſtituere valet. (*f*)

C A-

---

denegata χαρισμάτων Spiritus S., & hinc pæque admitti debeant, ut in concilio Hieroſolymitano tota eccleſia congregata fuiſſe legitur. Quod poſtea a conciliis ſint excluſi laici, id eo tempore factum, quo Clerus jam dominatum ſacrum occupaverat. Sane jam Theodoſii tempore id factum fuiſſe conſtat. Miſerat imperator Candidianum ad ſynodum Epheſinam, ſed, ut ait in literis ad Concilium directis apud SEVERIN. BINIUM *tom.* 1. *cap. ult. ea lege & conditione, ut cum quæſtionibus & controverſiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quicquam commune habeat; Nefas eſt enim*, pergit, *qui ſanctiſſimorum epiſcoporum catalogo adſcriptus non eſt, illum eccleſiaſticis negotiis & conſultationibus ſe immiſcere.*

(*e*) Aliud eſt *doctrinam aliquam facere publicam*; aliud *doctrinam lege obtrudere ſub pœna ſubditis*. Illud tantum eo reſpicit, ne in publicis cœtibus aliud doceatur, adeoque nemo ad tale officium ſacrum admitti poſſit, niſi huic publicæ doctrinæ aſſenſum præbeat. Hoc vero ultetius progreditur, & libertatem conſcientiis aufert, quod non admittendum. Unde pœnæ in diſſentientes injuſtæ ſunt, quia hactenus demonſtrari non potuit, hæreſin per ſe eſſe aliquod crimen civile.

(*f*) Sic Romulus *valde appoſite diviſit ſacra curiis*, in quas antea populum diviſerat, ut refert DION. HALICARNASS. *lib.* 2. Scilicet poſtquam Romulus populum in tribus & curias diviſerat, ſingulis curiis præpoſuit unum aliquem virum, quem *curionem* dixit, qui ſacra pro curia ſua curaret. Hiſce omnibus unus præerat, quem *curionem maximum* dicebant. PAUL. MERULA *de ſacr. Rom.* c. 2. §. 7. Satis evidenter hoc confirmat HALICARNASS. *cit. l.* & præterea FESTUS *lib. III.* hac de re ita ait: *Curiæ etiam nominantur, in quibus uniuſcujuſque partis populi Romani quid geritur, quales ſunt eæ, in quas Romulus populum diſtribuit, numero* 30., *ut in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriaſque obſervaret*, Poſt, ubi Tarquinius Priſcus tribus augeret, ſacrorum quoque cura aliter diſtribui cœpit. Ita enim FESTUS *lib.* 17. *Sex Veſtæ ſacerdotes conſtitutæ ſunt, ut populus pro ſua quoque parte haberet miniſtrum ſacrorum, quia civitas Romana in ſex tribuſa eſt partes*. Quilibet diſtrictus itaque habuit ſua propria templa, ædes & ædicula, in quibus ſacra pro ſingulis curiis fiebant. Quis ignorat, ſimilem diviſionem inter Chriſtianos quoque intuitu ſacrorum obtinere, & eccleſias diœceſibus, aliiſque limitibus diſtinctas eſſe, quas diſtributiones quilibet princeps in ſuo territorio adornare poteſt, utut præſul Romanus vel epiſcopi hoc jus ad ſe trahere conati fuerint. Poterit tamen hæc diſtributio vel limitum mutatio impediri pacto publico vel lege fundamentali, quale quid in *inſtrum. Pac.* occurrit.

Digitized by Google

CAPUT VI.

DE

JURE IMPERANTIUM CIRCA PUBLICA OFFICIA.

§. I. ADminiſtratio reipubl. & omnia, quæ ab ea dependent, ſive concernant ejus tranquillitatem *externam* ſive *internam*, originetenus (g) & quoad fundamentum penes ſolum imperantem in quavis civitate reſident.

§. II. Cum autem adminiſtratio hæc ob multitudinem negotiorum (h) a ſolo imperante commode expediri non poſſit, neceſſitas urget, ſubditos in *partem curarum* vocare, eiſque *munera certa* reipublicæ obeunda committere.

§. III.

(g) Conſiſtit imperium in jure omnia illa agendi, quæ ad ſalutem reip. ſpectant, quemadmodum etiam in principis voluntatem omnia, quæ huc ſpectant, delata ſunt. Ergo præter imperantem nemo jus imperandi in republ. *ſuo nomine* & *jure* habere poteſt, ſed omnes ſunt ſubditi, omnes ab eo dependent. Interim alia quæſtio eſt, annon prudentius imperans agat, ſi alios in conſilium & auxilium in adminiſtratione reip. vocat? ANTONINI imperatoris ſententia fuit: *æquius eſt, ut ego tot & talium amicorum conſilium ſequar, quam ut tot & tales amici eam unius voluntatem ſequantur.* Eadem ſententia fuit L. Æmilii apud LIVIUM *lib. XLIV. c.* 22. ajentis: *non ſum is, qui non exiſtimem, admonendos duces eſſe, immo eum, qui de ſua unius ſententia omnia gerat, ſuperbum judico magis quam ſapientem.*

(h) Ampliſſima & multifaria ſunt negotia reipubl., quo latius territorii limites ſe extendunt, & reſpublica ſubditis abundat. Antiquiſſimarum civitatum adminiſtratio vel per *unum* ſatis commode expediri poterat, ſcilicet ipſum *imperantem*, poſtquam ſubditorum non tanta erat copia, & limites territorii non adeo ſe extendebant. Aſt ubi civitates creſcere, & urbes pagoſque plures in ſe continere, & ſic ampliſſimum imperii ambitum comprehendere cœperunt, ratio neceſſitatis public. poſtulavit, ut imperans quoſdam in ſubſidium ſibi aſſumeret, ex quo tot *officia publica* in rebuſpubl. nata ſunt. Revera enim *vis conſilii expers mole ruit ſua*, ut ait HORAT. & *plures facilius munia reipubl. ſociatis laboribus exſequuntur.* TACIT. *lib. I. annal. c.* 11. Hoc intuitu Jethro Moſi auctor fuit, de eligendis viris *idoneis, piis* & *prudentibus*, qui regerent populum in certas claſſes & ordinem diſtributum, quoniam huic rei ſolus Moyſes ſufficere haud poſſet, *Exod. XVIII.* 17. *Deut. I. 9. ſeqq.* & cum ne ſic quidem Moyſes omnibus ſufficeret negotiis, ſeptuaginta viri ad juſſum Dei electi ſunt, qui ſimul ſub eo populo præeſſent. Satis apte enim VELLEJUS *lib. II. c.* 127. ait: *magna negotia magnis adjutoribus* egent, ex quo perſpicuum eſt, ſalutem reipub. quoque in optimis adminiſtratoribus ſitam eſſe, ceu prudenter judicat Otho imperator apud TACITUM *lib. I. hiſt. c.* 84. ajens: *Quid? vos pulcherrimam hanc urbem domibus & tectis & congeſtis ſtare creditis? Muta iſta & inania intercidere & reparari poſſunt. Æterna rerum & pax gentium & mea cum veſtra ſalus* INCOLUMITATE *ſena-*

Digitized by Google

§. III. Ex quo fluit, [I.] omnia officia, qualiacumque den. rint, dependere a ſumma poteſtate imperantis, atque adeo reſpectu ...rantis officiales manere *ſubditos*. (*i*)

§. IV. Porro [II.] qui ſibi publicum aliquod munus abſque con... ſione imperantis (*k*) arrogat, criminis læſæ majeſtatis reus merito h... betur.

§. V. Quamcumque [III.] officiales *auctoritatem publicam* & *poteſtatem* habent, hanc omnem habent ab imperante: (*l*) in ceteris pro privatis habentur.

§. VI. Subditi [IV.] non poſſunt ſibi conſtituere magiſtratus, (*ll*) niſi

---

ſenatus firmatur. De Cyro XENOPHON. *in Cyropæd. lib. 8. p. m.* 203. refert, *quod hac in re rei militaris ordinem intuitus ſit. Nam.*, ait, *plerumque decuriones curam decurionum gerunt, ductores manipularii decurionum, tribuni manipulariorum ducum, decem millium præfecti tribunorum, quo quidem ipſo contingit, ut nemo ſit, cujus cura non geratur, tametſi valde multæ ſint hominum myriades, cumque vult imperator exercitus opera uti, ſatis eſt, decem millium præfectis mandata dediſſe*.

(*i*) GROT. *Lib. I. cap. 4. n. 6.* Si officiales conſiderantur reſpectu eorum, quibus præpoſiti ſunt, habentur pro *publica perſona*, ſi reſpectu imperantis, ſunt & manent *ſubditi* & *privati ſunt*, *nam omnis*, ait GROTIUS *cit. loc. facultas gubernandi, quæ eſt in magiſtratibus, ſummæ poteſtati ita ſubjicitur, ut quicquid contra voluntatem ſummi imperantis faciant, id defectum ſit ea facultate, & pro actu privato habendum*, id quod contra Monarchomachos omnino notandum, qui ſatis inepte magiſtratui ſubalterno reſiſtendi imperanti facultatem concedunt. Pertinet huc effatum MARCI AURELII imperatoris: *Magiſtratus quidem ipſos de privatis, principes de magiſtratibus, Deum autem de principibus decernere & judicare*.

(*k*) Concredere alicui munus reipubl. eſt ſolius imperantis, & ſine hujus conceſſione nemo imperium ſibi arrogare in republ. poteſt, quod cum ſubditus facit, violat eo ipſo majeſtatem reipubl. ſeu *jura imperantis*, quo etiam reſpexit JCtus *in l. 3. D. ad L. Jul. Majeſt.* Ex quo etiam per ſe fluit, quod quilibet ſubalternus magiſtratus *conceſſionem* ſuam; ſeu *titulum* principi edere debeat, ſi conceſſio ejus in dubium vocetur, cum officium publicum a nemine ſine conceſſione imperantis vel *immediate*, vel *mediate* poſſideri poſſit.

(*l*) Quatenus habent auctoritatem publicam, eatenus *vice imperantis præſident*, & inde non ineptum eſt, quod in magiſtratus inferiores poſſit committi crimen læſæ Majeſtatis, non propter ſe, ſed propter eum, cujus characterem gerunt. vid. *l. 5. C. ad LL. Jul. Majeſt.* Sed publicam habent auctoritatem, *quatenus poteſtate ſibi commiſſa legitime utuntur*. Quodſi ſub prætextu auctoritatis publicæ vim inferant, vel alias inique agunt, pro *privatis* habentur, & ſic ſingulis permiſſa in eos videntur, quæ in *privatum*, atque adeo licet crimen ſit, reſiſtere magiſtratui ſubalterno, reſiſtentia tamen impunita erit, ſi contra poteſtatem ſibi commiſſam agit, & quidem *notorie*. Hoc ſenſu dicitur, *magiſtratum de facto agentem pro privato haberi*. Circumſcribitur autem poteſtas tum reſpectu loci, tum perſonarum &c.

(*ll*) Poſtquam Scipiones, quibus imperium in bello Hiſpanico commiſſum erat, cecidiſſent, L. Marcius, eques Romanus, imperium in exercitu Romano, illo conſentiente, ſuſcepit, reſque egregias geſſit. *Res geſta ejus quidem magnificæ ſenatui viſa ſunt, titulus honoris, quod imperio non populi juſſu, non ex auctoritate patrum dato, proprætor ſenatui ſcripſerat, magnam partem hominum offendebat, rem mali exempli eſſe, imperatores legi ab exercitibus*, judicantes, atque adeo proprætoris titulum & ho-

Digitized by Google

§. XII. Cum vero in omni collegio privato *ordine* & *decenter* omnia peragenda, & quæ huc ſpectant, collegium poſſit ordinare, hinc ex natura hujus collegii deſcendit, quod poſſint membra ejuſdem conſtituere Doctores, (*m*) aliaque determinare circa modum, perſonas, locum, tempus, &c.

§. XIII. Neque mutatur hujus collegii natura, ſi vel maxime imperans eidem accedit, quamvis tunc quoque fiat membrum illius collegii, (*n*) non vero eccleſia *ſtatus civilis*.

§. XIV. Unde minus recte aſſeritur, imperantes eo ipſo fieri *capita eccleſiarum* (*o*) & *epiſcopos*, niſi hoc de generali imperantis jure circa omnia collegia intelligas, quod tamen jam antea habuere.

§. XV. Cum vero eccleſia ſit in republica, imperanti non minus ac in

---

tur. Statim vero ac homines (IV.) ab illo fine deſciſcunt, quod facile fieri poteſt, negotia hujus ſocietatis facile ſolent induere σχῆμα πολιτικὸν, & in *commercium civile* converti, quo ipſo *jura eccleſiaſtica* magis magiſque augentur, id quod hodierna eccleſiarum facies oſtendit, & religio ethnicorum demonſtrat. Et ita poſtquam ex depravatione ſua magis magiſque ad *civiles rationes* deflectit, jura quoque imperantium circa tales ſocietates majora emergunt, qui præcavere debent, ne quid detrimenti reſpubl. capere inde poſſit. Et hinc tot *jura imperantium circa ſacra* nata ſunt.

(*m*) Si coitiones *privatim* fiant, res expedita eſt. Si ſacra *publica* in civitate fiant, indolem *negotiorum publicorum* quodammodo ſortiuntur, & ita imperans ex *jure circa collegia publica* hanc libertatem reſtringere, & præfectos ſacrorum conſtituere, inter eos gradus facere, vel electionem cœtui certis ſub legibus permittere poteſt, quod jus imperatores in eccleſiis paſſim exercuerunt, antequam clerus ad tam faſtuoſam potentiam perveniret. Nec gentiles aliter hac in re egerunt. Romulus ſacrorum antiſtites certo modo determinavit, *juſſitque ex unaquaque tribu vatem unum ſacris intereſſe, quem* ἱεροσκόπον *appellabant. Omnes autem ſacerdotes & Deorum miniſtros lege lata juſſit a curiis eligi & confirmari ab iis, qui Deorum voluntatem per vaticinia interpretabantur*. DION. HALICARN. *lib. II.*

(*n*) Illud quoque ex dictis ad *cap. antec.* apparet. Sic poſtquam imperatores Chriſtiani facti, ſecura quidem & tranquilla ratio eccleſiarum facta, ſed nihil accrevit eo ipſo imperantibus, nec imperium novum in eccleſia ipſa ortum eſt. Accedit enim imperans ad eccleſiam non *qua talis*, ſed qua *Chriſtianus*, & ſic hoc reſpectu membrum fit *eccleſiæ*, & quatenus eſt membrum hujus collegii, plus juris non habet, quam ceteri. Nec exiſtimandum eſt, quod tunc demum jus circa ſacra conſequatur; nam illud etiam jam antea ex *ſuprema poteſtate* obtinuit, antequam cœtui huic ſe adjungeret, cum illud non exerceat, quatenus membrum eſt eccleſiæ, ſed quatenus reipublicæ præeſt. Etenim inſpectio ſuprema circa quæcumque ſacra eſt eadem. Unde Chriſtiani principes exercent jus circa ſacra judæorum, aliarumque ſectarum, utut majorem curam inſpectionemque illis impendere ſoleant, quibus ipſimet addicti ſunt.

(*o*) In eo peccavit HOVTUYN §. 63. Diverſa ſcilicet ſunt, an imperans imperium ſuum *in eccleſia* exerceat, & an *in eccleſiam*? Poſterius admitti poteſt, quatenus in *omnia collegia* certo modo jus habet providendi, ne reſpubl. exinde damnum ſentiat, & ita non conſideratur, ut *membrum eccleſiæ*, ſed ut *princeps* reipublicæ. Sed in ipſa eccleſia, quatenus tamquam *membrum* ejus conſideratur, imperium nullum exercet, quoad illa, quæ eccleſiæ propria ſunt, ſed retinet eccleſia ſuum antiquum ſtatum.

Digitized by Google

In cetera collegia competit *jus inſpectionis generalis*, [p] ut videat, ne quid in ſui & reipubl. præjudicium ibi agatur: Inde prima fundamenta *juris circa ſacra*.

(*p*) Non rato contingit, membra collegii & inprimis, qui illis præſunt, ſua abuti poteſtate, & limites officii ſui excedere, adeoque arrogare ſibi *poteſtatem legislatoriam* vel *imperatoriam*, ſicuti id peſſimo Romanæ eccleſiæ exemplo conſtat. Mature itaque præcavendum eſt, ne quid tale fiat, ſed doctores intra limites officii coerceantur. Eo accuratiorem autem inſpectionem hæ ſocietates merentur, quo graviora damna in rempubl. exinde redundare poſſunt, ſi a vero fine deflectunt. Homines a natura imperium in alios ambiunt, præſertim ubi *venerationem* & *cultum externum* aliorum ſibi conciliarunt. Jam inter omnes fere gentes inſignis ſemper veneratio erga eos obtinuit, qui ſacris præfuere, adeo, ut CURTIUS haud inepte dixerit, *plebem incautam, ubi ſuperſtitione capitur, plus vatibus quam ducibus obedire*: Quod cum metuendum ſit, ſalutis reipubl. ratio poſtulat, ut quantum fieri poteſt, præcaveat, ne factum quoddam imperium in eccleſia oriatur. Cetera collegia ut plurimum reſtricta ſunt ad pauciores, quin ut in *cap. anteced.* viſum eſt, juſte imperans poteſt membra eorum reſtringere ad certum numerum, atque eorum tamquam pauciorum attentata non adeo reipubl. metuenda ſunt. Sed ſocietates ſacrorum cauſa initæ, vel univerſos ſubditos, vel maximam partem eorum complectuntur, ut adeoque, ſi imperans vigilantiam ſuam hic negligit, & præpoſiti factis ambitione trahuntur, prout facile contingere poteſt, omnino metuendum ſit, ne *juriſdictionem* paulatim exercere & *hierarchiam* ſtabilire incipiant. Plus ſæpe una ſeditioſa concio nocuit reipubl. quam alii hoſtes externi. Majores nonnunquam præpoſiti dedere in republ. turbas, & quietem internam turbarunt, quam alia extrema reipubl. mala, præſertim ſi inter ſe concertationibus egerunt, alterque alterum ſupprimere ſtuduit, quales concertationes ordinarie factiones plebis ſecum trahunt, & plebem, turbis dandis aptam natam, in rabiem & furorem mutuum conjiciunt, quod exemplo *Damaſi* & *Urſicini*, epiſcopatus Romani competitorum, optime declarat AMMIANUS MARCELLINUS *lib.* 27. *c.* 3. Augetur periculum in republ. ſi diſſenſiones *circa ſacra* oriuntur, ſectæ formantur, & ita cœtus eccleſiaſtici ſcinduntur, ex quibus ſciſſionibus mox mutua odia, ex his perſecutiones, rurſus vero ex his novæ turbæ prorumpunt, quæ non aliter præcaveri poſſunt, quam ſi imperans *jus ſuum circa has ſocietates* maxima vigilantia exerceat. Quot triſtiſſima exempla poſt tempora Conſtantini adduci poſſent, ſi ratio inſtituti id permitteret, quorum non aliæ poſſunt adduci rationes, quam quod (1.) imperantes Chriſtiani, etiam ipſe CONSTANTINUS, nimium clero indulſerint, omnibus modis tumultuantes foverint, & piaculum eſſe duxerint, hos compeſcere, qui debebant eſſe exemplum gregis. Si imperatores juribus ſuis invigilaviſſent, nunquam ſucceſſores mancipia cleri facti fuiſſent: (2.) quod pleraque negotia eccleſiaſtica directioni clericorum permiſerint, quam eo magis ſibi vindicare debuiſſent, quo certius jam conſtabat, eos regimine eccleſiaſtico plane abuti in detrimentum reipublicæ: (3.) quod præterea judicium de clero a ſe abdicaverint, uti imprudenter feciſſe legitur CONSTANTINUS M. apud RUFIN. *hiſtor. lib.* 1. *cap.* 2. ajens: *Deus vos conſtituit ſacerdotes & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque judicandi, & ideo nos a vobis recte judicamur. Vos autem non poteſtis ab hominibus judicari. Propter quod Dei ſolius inter vos expectate judicium, & veſtra jurgia, quæcumque ſunt, ad illud divinum reſerventur judicium. Vos etenim nobis a Deo dati eſtis Dii, & conveniens non eſt, ut homo judicet Deos.* Hoc judicium CONSTANTINI poſtea epiſcopi toties imperatoribus ceteris objecerunt, quoties cleri machi-

§. XVI. Et cum multum imperantis interſit, ut mores ſubditorum rite formentur, ut publica tranquillitas hoc modo quoque obtineatur, *ſpecialior cura* ad eum pertinet, ut videat, ne Doctores moribus deperditis præditi eccleſiis præficiantur, (*q*) & circa horum conſtitutionem omnes evitentur fraudes, quia ſub his circumſtantiis *reſpectus civiles* concurrunt.

§. XVII. Præterea ut hæc in tanta hominum ad diſſenſum inclinatione eo felicius ſuccedant, imperantis quoque eſt, præſcribere certum *modum*, in conſtitutione obſervandum, immo & ſi ne ſic quidem tranquillitas illæſa maneat, ad conſervandam pacem etiam *jure imperii* doctores conſtituere poteſt. (*r*)

§. XVIII. Et, ne doctores ex innata ad imperium in conſcientias inclinatione excedant limites ſui officii, conſtituere poteſt, qui in hos *inſpectionem* habeant, (*s*) eoſque in officio contineant.

§. XIX.

machinationibus reſiſtere voluere, uti conſtat de GREGORIO M. qui MAURITIO imperatori hoc aſſertum audacter & imprudenter objecit. Hæc itaque *inſpectio ſpecialis* dat principi *jus ſupremum circa ſacra*, cujus intuitu HENRICUS VIII. Rex Angliæ ſe *caput eccleſiæ* non inepte dixit, jugo Pontificis, qui caput eccleſiarum omnium dici voluit, excuſſo. Sed non eo ſenſu, prout HOVTUYN ſupra refutatus voluit.

(*q*) Circa *conſtitutionem miniſtrorum eccleſiæ* plerumque ex hominum ad diſſentiendum facilitate plures motus exſurgere poſſunt, & ita partes ſunt imperantis, ne aliquid inordinate fiat. Oſtenderunt ſuo exemplo Damaſus & Viſicinus *in* §. *antec.* adducti, quantam ſtragem reipubl. inferre poſſit inordinata miniſtrorum conſtitutio. Huc reſpexit ZEPPERUS *polit. eccleſ. lib. 2. c. 3.* inquiens: *Cum vero progreſſu temporis hæreſibus & ſchiſmatibus in eccleſia creſcentibus Clerici hæretici ſchiſmatici aut aliis affectibus præoccupati & faſcinati jure electionis ſæpe abuterentur, & populus ſuæ quiſque factionis epiſcopum eligi vellet, adeo ut ex univerſæ multitudinis ſuffragiis ſæpe ſimultates aut tumultus orirentur, immo & cædes fierent, Chriſtianis magiſtratibus neceſſitas impoſita fuerit, ut ſuam interponerent auctoritatem, concilio orthodoxorum Epiſcoporum adhibito, eccleſiis miniſtros darent, &c.* Illuſtrat hoc deinde exemplo ſequenti: *ſic cum in electione Epiſcopi Conſtantinopolitani inter Dioſcorum & plebem diverſa eſſent ſuffragia, aliis aliorum, quos ordinari vellent, nomina in chartam ſcribentibus, Theodoſius, perlecto inſcriptorum catalogo, tandem in Neſtorio ſubſtitit, eumque elegit, multis reluctantibus.*

(*r*) Collegio quidem hoc jus competit, & hactenus illud recte exercet, nec imperans ex jure imperii ſibi *præciſe* hoc arrogare poteſt, quatenus pacifice jure ſuo & non in perniciem reipubl. utitur, ſed ſæpe ad imperantem *per accidens* veniunt, quæ alias ab imperio non *per ſe* dependent. Hodie in plurimis locis jus conſtituendi miniſtros eccleſiæ ad principes devolutum eſt, ſed hac ſaltem ratione, quia turbidi ſubditi tot clamores ſemper excitarunt, ceu oſtendi in *diſp. de injuſt. vocat. fact. ad clam. populi.*

(*s*) Agnoſcit hoc THEODOSIUS in reſcripto ad concilium Epheſinum dato, ubi inter alia ait: *Ante omnia autem in id operam damus, ut eccleſiaſticus ſtatus ejuſmodi ſit, qui & Deum deceat, & temporibus noſtris quam maxime congruat, idemque ex omnium concordia & conſenſione ſuam tranquillitatem obtineat, tum per eccleſiaſticarum controverſiarum a turbis & ſeditionibus liber exiſtat, tum demum ut pia religio ab omni reprehenſione immunis perſeveret, eorumque vita, qui vel inter clericos*

cen-

Digitized by Google

§. XIX. Atque ex his omnibus nunc fluit [I.] jus *præſcribendi ordinationes* (*t*) *eccleſiaſticas*; ſecundum quas tum agendum, tum judicandum.

§. XX. Ulterius [II.] *jus reformandi ſacra* (*u*) huc referri debet. Hoc vero vel concernit *mores* & *ordinem* eccleſiaſticum, & hactenus recte imperans illud exercet: vel *dogmata*, & ita quæ ſupra ſunt dicta, obtinent.

§. XXI. [III.] *Jus diſponendi circa ritus*, (*x*) *ordines* & alia *adiaphora* quoque exercet, quatenus illorum determinatio *pro ſalute reipubl.* neceſſaria videtur, & ita *reſpectus civilis* hic concurrit.

Ee 2 §. XXII.

---

cenſentur, vel magno quoque inter illos ſacerdotio funguntur, omni prorſus nævo & culpa vacet. vid. *Concil. Epheſ. P. I. c.* 32. Hinc dependet neceſſitas conſtituendi *judicia eccleſiaſtica*, & cognoſcendi de exceſſibus clericorum, ne cuiquam ſub prætextu zeli pii graves ſint. Certe poſtquam pietas & ſacra in monopolium cleri pertranſierunt, multa incommoda exinde metuenda ſunt, quæ cum ſatis tolli non poſſint, ſaltem præcavendum, ne erumpant, in publicam reip. perniciem.

(*t*) Hoc jure Imperatores antiquos uſos fuiſſe conſtat, & latius deducit M. ANTON. DE DOMINIS, *de republ. eccleſ. lib. VI.* Inde nunc oriuntur *publica ſacra*, quæ ex *præſcripto* & *lege imperantis* adornantur. Eleganter eruditiſſimus CLERICUS *ad Exod. V.* 3. hoc obſervat, inquiens: *Eget populus externa aliqua celebritate, ut officii ſui commonefiat, memorque ſit Dei, res humanas curantis; eget communibus & publicis ſacris, ut arctius iis, qui in civitatem unam coierunt, conjunctum ſe intelligat. Alioquin, ut eſt ingenium humanum, plebs & Dei & officiorum omnium oblita, una cum religione etiam ſocietatis humanæ jura temere violaret, unde innumera hominibus orirentur in vita mala.*

(*u*) *Jus reformandi exercitium religionis* ambiguam habet explicationem. *Reformare* utplurimum denotat, *mutare in melius, tollere abuſus, & noxia*, & quæ magis conducere videntur, introducere. Deinde *exercitium religionis* denotat *cultum externum publicum*, qui potiſſimum conſiſtit in variis *ritibus externis* & *arbitrariis actionibus*, quæ hoc vel illo modo ſe habere, & quia homines ad corruptionem proclives ſunt, facile in abuſus abire poſſunt. Hoc ſenſu jus reformandi tantum verſatur circa *externum ordinem*, & ea, quæ ex *inſtitutis hominum* in ſacris inventa & adſumta, aliquando etiam ex peſſimis moribus introducta ſunt, & hactenus dependet ex *jure circa ſacra*, vi cujus imperans noxia & abuſus evellere, & magis ſalutaria introducere poteſt. Hunc in finem CAROL. M. *in Capitul. lib.* 1. *c.* 122. diſponit: *ut miſſi per ſingulas civitates & monaſteria virorum & puellarum prævideant, quomodo & qualiter in domibus eccleſiarum & ornamentis eccleſiæ emendatæ & reſtauratæ eſſe videntur, & diligenter inquirant de converſatione ſingulorum, & quomodo emendatum habent quod juſſimus, de eorum lectione & cantu ceteriſque diſciplinis ad ordinem eccleſiaſticæ regulæ pertinentibus.*

(*x*) Habet quodlibet collegium ſuos *mores peculiares*, & quidem ab initio hi dependent ex inſtitutis cujuſvis collegii, qui quatenus nullum reipubl. incommodum afferunt, merito tolerantur a principe; ſi *damnoſi* appareant, aboleri vel reformari poſſunt. Neque aliud de eccleſiis dicendum. Sunt cuique ſui peculiares mores & ritus, in quibus ſi aliquid inordinati appatet, partes imperantis ſunt, abuſus tollere, & ſi occaſione horum lites oriantur, illas ſua ſententia decidere, ſi nihil horum adſit, prudentis principis eſt, mores, rituſque eccleſiaſticos cuique eccleſiæ relinquere. Non itaque audiendi ſunt, qui *jus adornandi & mutandi liturgica* eccleſiæ *privative* adſcribunt, quaſi hic principis nullæ ſint partes; vel qui ita principi hoc jus adſcribunt, ut tamen conſenſum vel eccleſiæ, vel Theologorum

vel

§. XXII. Similiter [IV.] ſi incommoda quædam ex *modo docendi* (*y*) imminere videantur, ex poteſtate ſuprema circa ſacra de hoc quoque ſtatuit imperans, & convenientiorem præſcribit.

§. XXIII. [V.] *Juriſdictionem* circa ea, quæ ſacra, lites, aliaque arbitraria reſpiciunt, ſuo jure exercet. Alias quidem cœtibus integrum eſt, *cenſuras quaſdam* (*z*) inter ſe pacto determinare, ſed cum miniſtri ſacrorum

vel etiam omnium reliquarum eccleſiarum ejuſdem confeſſioni addictarum requirant. Scilicet poſſunt ritus & alia adiaphora determinari vel ab *eccleſia* vel a *principe*. Priori caſu *communi pacto* determinantur omnium eorum, qui membra eccleſiæ ſunt, & ſic etiam princeps, quatenus membrum eccleſiæ eſt, huic pacto includitur, aſt eo caſu non conſideratur ut *princeps*. Quando autem imperans animadvertit, neceſſe & e re reipubl. eſſe, ut hic officium ſuum interponat, quoniam forſan non eo, quo debebat modo, ritus & ordinem comparatos eſſe animadvertit, & omnia ad *ſuperſtitionem* duci, nec ſperanda meliora in liturgicis abſque ſua auctoritate videt, id quod in corruptiſſima rerum facie plerumque contingit, per modum *legis* liturgica determinat, mutat, tollit & reformat, atque ad hujus juris exercitium concurſus Theologorum non eſt neceſſarius. Quot poſſint rixæ & contentiones circa liturgica oriri, hiſtoriæ eccleſiaſticæ docent, & exemplo ſuo Presbyteriani & Epiſcopales in Anglia, ac Orientales eccleſiæ circa *iconolatriam* teſtantur, immo ipſa hiſtoria reformationis in Germania luctuoſiſſima tempora nobis ob oculos ponit, ad quas turbas præcavendas recte imperans arbitrium circa liturgica ſibi reſervat, quod vel clerici facile ad ſe rapiunt, & ita aliis moleſti eſſe ſolent, qui non eadem ducuntur ſuperſtitione. Interim QUOD imperans liturgica determinare poſſit, hoc facit intuitu reipubl., ſed QUOMODO determinare debeat, id ex *fine eccleſiis propoſito* metiendum, ut ſcilicet verus cultus Dei abſque omni ſuperſtitione promoveatur. Neque hoc tantum reſtringendum eum nonnullis eſt ad ritus *particulares* alicujus eccleſiæ, ſed etiam *univerſales*, h. e. qui in omnibus eccleſiis ejuſdem confeſſionis conſervantur; nam cum & hi ſint *indifferentes*, cujuslibet quoque imperantis arbitrio in territorio ſuo ſubjecti ſunt.

(*y*) *Modus docendi* eſt arbitrarius, licet ipſa *doctrina* haud talis ſit. Sed in *modo* poteſt ſæpiſſime peccari, ut verus ſacrorum finis plane evertatur. Olim in concionibus publicis *acclamationes* populi permiſſæ erant, quæ tamen revera ſacra turbarunt, & plerumque ex imprudentia factæ ſunt, uti oſtendi diſſ. *de injuſt. vocat. facta ad clamorem populi*. Græcorum theologia fuit fabuloſa, & pleraque divina fabulis propoſita, quemadmodum variis ſub prætextibus Græci defendebant, quod *aliæ naturæ opera per allegorias demonſtrent, aliæ vero, quod exaniment animi perturbationes & terrores, & non ſanas opiniones evellant, aliæ vero, quod ad humanarum calamitatum conſolationem compoſitæ fuerint, aliæ denique, quod ad aliquam aliam utilitatem ſint confictæ*. Sed incommodum hunc modum docendi ſacra, immo ad impietatem viam ſternentem fuiſſe judicat DION. HALICARNASS. *lib.* 2 *Pauci ſunt*, ait, *qui hujus philoſophiæ ſunt participes, ſed vulgaris turba, quæ magna eſt, quæque hujus philoſophiæ eſt imperita, ſolet in deteriorem partem accipere, quæ de illis dicuntur: eique horum alterum accidere ſolet, vel ut Deos contemnat, ut magna infelicitate implicitos, vel a nullis fœdiſſimis & maxime ſceleſtis facinoribus abſtineat, quod vel ipſos Deos his obnoxios eſſe videat*. Quis itaque negaret, imperanti jus competere, conſtituendi, ut veritates divinæ abſque coloribus, pigmentis oratoriis, allegoriis, fabulis, aliiſque ornamentis proponantur.

(*z*) Cenſuræ eccleſiaſticæ ſunt *medium quoddam coercendi contumaces in eccleſia*. Scilicet omne collegium, quatenus eſt ſocietas æqualis, cogendi vim per *modum* impe-

Digitized by Google

rum illis facile abuti poſſint, Imperans iis modum ponit, ne alicui injuria inferatur, vel ipſimet ſub illis *imperium* quoddam vel *jurisdictionem* exerceant.

§. XXIV. [VI.] Jus *decidendi controverſias theologicas* itidem imperanti proprium eſt. Illæ vero vel *dogmata* reſpiciunt, vel *ritus* ſeu *adiaphora*. Illæ quidem *deciſionem judicialem per ſe* non admittunt; (*a*) interim im-

perans

---

imperii non habet, habet tamen ex *pacto*, ſi ſcilicet *pœnam* quandam *conventionalem* conſtituit, ut eo rectius inſtituta in obſervantiam deducantur, quo in ſpecie *excluſio* vel *partialis* vel *totalis* a collegii communione pertinet. Apud antiquos Gallos jam nota hæc cenſura fuit, ſi quis enim decreto eorum non ſtabat, illi ſacrificiis interdicebant. *Hæc pœna*, ait CÆSAR *lib. VI. de bell. Gall. c. 13. n. 6. ſeq. apud eos eſt graviſſima. Quibus ita eſt interdictum, in numero impiorum & ſceleratorum habentur; iis omnes decedunt, aditum eorum ſermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur.* Cum primævi Chriſtiani ſub ethnicis adhuc viverent, pleraque inter ſe per *pacta* determinare, & ſic *pœnas conventionales* introducere debebant, quo etiam *excommunicatio* & varia pœnitentiarum eccleſiaſticarum genera referebantur. Teſtatur hoc ipſum TERTULLIANUS *Apol. adv. gentes c. 2.* ubi refert, Plinium ſecundum Trajano retuliſſe, *nihil aliud ſe de ſacramentis Chriſtianorum comperiſſe, quam cœtus antelucanos ad canendum Chriſto & Deo & ad confœderandam diſciplinam.* Excommunicatio ex judaiſmo erat retenta, ſed paululum immutata, uti oſtendit illud Britanniæ decus SELDENUS *Tr. de Synedriis lib. 1. c. 7. ſeqq.* & quia in excluſione ſeu in totali ejectione ab eccleſia conſiſtebat, communi eccleſiæ conſenſu peragebatur; cum æquum erat, ut, cum quis tanquam membrum putidum a toto cœtu abſcinderetur, communis conſenſus adhiberetur. Poſtea hoc jus epiſcopi ad ſe traxerunt, excluſo collegio eccleſiaſtico, & tunc demum varia argumenta ex ſacris petiere, quibus jus illud, quaſi a Chriſto ſibi demandatum, ſibi *privative* & *ſolitarie* adſcriberent, & eo uterentur adverſus quoſcumque, etiam ipſos imperantes, quo denique factum, ut monarchia illa ſacra exſtructa ſit, quæ adhuc hodie durat. Interim oſtendit eleganter prælaudatus SELDENUS *lib. I. de Synedr. cap. 10.* ipſos etiam imperatores Chriſtianos, cum epiſcopi nondum vi aperta agere audebant, ſæpe hoc jus excommunicandi, & abſolvendi exercuiſſe, & decreviſſe, ne quis abſque eorum præſcitu & decreto excommunicaretur, quorſum etiam collineat JUSTINIANUS in *Nov. 123. c. 11.* quod jus, ſi etiam ſucceſſores non neglexiſſent, tantas calamitates Germania & alia regna nunquam experta fuiſſent.

(*a*) Quæ huc ſpectant, plenius ſunt excuſſa in Dn. THOMAS. *Furſten-Recht in Theologiſchen Streit-Sachen.* Res fidei ſunt extra arbitrium imperantis, cum immediate tangunt conſcientias. Et nullius deciſio hic valet, ne quidem imperantis. Verum aliud eſt, an pro *reducenda pace publ.* princeps poſſit ſententiam aliquam eligere, quæ *publice* doceatur, poſtquam ipſe quoque ſecundum verbi divini regulas eandem controverſiam examinavit? quod eo magis affirmo, quoniam ſine hac non poteſt retineri *pax publica* cum experientia tot ſeculorum doceat, inter publicas cleri diſputationes graviter admodum internam reipubl. tranquillitatem in diſcrimen fuiſſe adductam, cum ſemper tumultuantes ſub prætextu *veritatis divinæ* pugnaverint, & interim majora mala inter homines incautos excitaverint. Cum, teſte *Joſepho*, inter Judæos & Samaritanos uſque ad ſeditionem orta eſſet contentio de *templi præſtantia*, res ad Ptolemæum Philometorem rejecta eſt, qui juſ-

ſit,

Digitized by Google

perans pro *pace publica reducenda* vel *conſervanda* decidere poteſt, quæ ſententia *publice* doceri debeat, ut tamen, utrum illam ſuſcipere velint, ſingulis libertas relinquatur.

§. XXV. Si lites oriantur circa *ritus* & *adiaphora*, quæ ſunt ſub principis arbitrio, omnino diſſentientes ſua compeſcet juriſdictione, ſicuti quoque id juris eſt in controverſiis, in aliis collegiis obortis. (*b*)

§. XXVI. Præterea [VII.] *jus convocandi ſynodos*, vel colloquia Theologorum dirigendi imperans exercet, (*c*) ſi hæc media ad controverſias ſopiendas conducibilia duxerit.

§. XXVII. Quæ autem in his ſynodis conſtituuntur, quatenus doctrinam reſpiciunt, non aliter habebunt auctoritatem, quam *interpretativam*, (*d*) & ut imperans eo, quo dictum, modo, poſſit ſententiam illam approba-

ſit, ut utriuſque partis advocari nulla alia argumenta quam ex Lege Moſaica adferrent, & ita, ponderatis argumentis, pro templo hieroſolimitano reſpondit. Sed in diſſentientes propterea nihil ſtatuere, eoſque non expellere, ſed eis tantum ſilentium imponere debet, ne poſt hæc *publice* de hac quæſtione diſputent, aut diſſentientes odio habeant, multo minus licitum erit, legibus vel pœnis doctrinam hanc approbatam introducere, nam id ad ejus imperium non ſpectat. Quod enim tales pœnas in diſſentientes ſtatuiſſe legantur imperatores, id cleri dominantis machinationibus adſcribendum; interim exemplis non judicandum, ſed legibus. Rex THEODORICUS longe aliter ſenſit, ajens: *religionem imperare non poſſumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus.* CASSIODOR. *var. lib. II. c.* 27. Conſ. *jus eccleſ. prot. tom. I. lib. I. tit.* 1.

(*b*) Non itaque adſerendum, *juriſdictionem* quandam ſeparatam a *politica* competere imperanti, ſed una eſt juriſdictio imperantis, qua & hujuſmodi lites dirimit, & contendentes ad pacem reducit. Neque cum princeps lites clericorum dirimit, aliam induit perſonam, cum clerici reſpectu imperantis æque ſint ſubditi ac alii, & ſic ejus judicio ex fine rerumpub. ſe ſubmittere teneantur, & deciſionem ab eo expectare. Utrum autem ad *forum commune*, an vero ad *ſeparatum* has cauſas delegare, & quos illis controverſiis præficere velit, arbitrio imperantis ſubjectum eſt.

(*c*) Conſtat id exemplis tot ſynodorum ab imperatoribus & regibus convocatorum, quibus ſæpe ipſimet præfuerunt, ordinarie autem miniſtros ſuos ad illas delegarunt, ad præcavendas turbas, uti conciliorum omnium hiſtoriæ docent. De moribus in *concilio Epheſino II.* agitatis graviter conqueritur THEODOSIUS ad CYRILLUM: *res ita geſta eſt*, ait, *ut maniſeſtum evaderet, alios aliis eſſe inſenſos ob vehemens ſtudium erga illa, quæ quomodocumque placita ſunt &c.* Inde ad pacem reducendam recte imperans prohibet *diſputationes privatas* de religione, vel ne quis *publice* abſque ejus auctoritate diſputationes ſuſcipere, pro concione in adverſarios debacchari, vel ſcriptis eos perſtringere & refutare poſſit.

(*d*) Occurrunt quidem exempla frequentia eorum, qui ſtatuta conciliorum in rebus fidei *per modum legis* obtrudere voluere, ſed id factum eſt ſuaſu cleri, dominatum in conſcientias ambientis. Synodi non habent decidendi auctoritatem, nec jus aliud, quam ut ſuam confeſſionem de rebus fidei edant; poteſt tamen eatenus imperans illam confeſſionem confirmare, ut *ob pacis ſtudium* illa doctrina pro *publica* habeatur, illa tantum publice doceatur, ſed tamen diſſentientes tolerentur, dummodo de cetero quiete agant. Neutiquam vero exiſtimandum, ac ſi tantum clerici ejuſmodi ſynodis intereſſe, & de rebus eccleſiaſticis deliberationes inſtituere debeant, cum etiam laicis non ſint dene-

Digitized by Google

probare, ut *publice* doceatur. Cetera quæ ordinem eccleſiaſticum concernunt, vim legis ex confirmatione imperantis ſortiuntur.

§. XXVIII. Neque tamen jus ullum imperanti adſcribi poteſt, doctrinam hanc ſemel approbatam per modum *legis* obtrudendi ſubditis, nec diſſentientes pœnis afficiendi, (*e*) cum nullum jus *in intellectum* ſubditorum principi competat.

§. XXIX. [VIII.] Præterea cum cœtus ſacrorum cauſa inſtituendi totam fere complectantur civitatem, ad ordinem eo rectius conſervandum *diſtrictibus certis* cœtus diſtinguere & plures conciones ſeu eccleſias, a ſe invicem diſtinctas, propriiſque legibus & juribus munitas conſtituere valet. (*f*)

C A.

---

denegata χαρίσματα Spiritus S., & hinc pæque admitti debeant, ut in concilio Hieroſolymitano tota eccleſia congregata fuiſſe legitur. Quod poſtea a conciliis ſint excluſi laici, id eo tempore factum, quo Clerus jam dominatum ſacrum occupaverat. Sane jam Theodoſii tempore id factum fuiſſe conſtat. Miſerat imperator Candidianum ad ſynodum Epheſinam, ſed, ut ait in literis ad Concilium directis apud SEVERIN. BINIUM *tom.* 1. *cap. ult. ea lege & conditione, ut cum quæſtionibus & controverſiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quicquam commune habeat; Nefas eſt enim*, pergit, *qui ſanctiſſimorum epiſcoporum catalogo adſcriptus non eſt, illum eccleſiaſticis negotiis & conſultationibus ſe immiſcere.*

(*e*) Aliud eſt *doctrinam aliquam facere publicam*; aliud *doctrinam lege obtrudere ſub pœna ſubditis*. Illud tantum eo reſpicit, ne in publicis cœtibus aliud doceatur, adeoque nemo ad tale officium ſacrum admitti poſſit, niſi huic publicæ doctrinæ aſſenſum præbeat. Hoc vero ulterius progreditur, & libertatem conſcientiis aufert, quod non admittendum. Unde pœnæ in diſſentientes injuſtæ ſunt, quia hactenus demonſtrari non potuit, hæreſin per ſe eſſe aliquod crimen civile.

(*f*) Sic Romulus *valde appoſite diviſit ſacra curiis*, in quas antea populum diviſerat, ut refert DION. HALICARNASS. *lib.* 2. Scilicet poſtquam Romulus populum in tribus & curias diviſerat, ſingulis curiis præpoſuit unum aliquem virum, quem *curionem* dixit, qui ſacra pro curia ſua curaret. Hiſce omnibus unus præerat, quem *curionem maximum* dicebant. PAUL. MERULA *de ſacr. Rom. c.* 2. §. 7. Satis evidenter hoc confirmat HALICARNASS. *cit. l.* & præterea FESTUS *lib. III.* hac de re ita ait: *Curiæ etiam nominantur, in quibus uniuſcujuſque partis populi Romani quid geritur, quales ſunt eæ, in quas Romulus populum diſtribuit, numero* 30., *ut in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriaſque obſervaret*, Poſt, ubi Tarquinius Priſcus tribus augeret, ſacrorum quoque cura aliter diſtribui cœpit. Ita enim FESTUS *lib.* 17. *Sex Veſtæ ſacerdotes conſtitutæ ſunt, ut populus pro ſua quoque parte haberet miniſtrum ſacrorum, quia civitas Romana in ſex tributa eſt partes*. Quilibet diſtrictus itaque habuit ſua propria templa, ædes & ædicula, in quibus ſacra pro ſingulis curiis fiebant. Quis ignorat, ſimilem diviſionem inter Chriſtianos quoque intuitu ſacrorum obtinere, & eccleſias diœceſibus, aliiſque limitibus diſtinctas eſſe, quas diſtributiones quilibet princeps in ſuo territorio adornare poteſt, utut præſul Romanus vel epiſcopi hoc jus ad ſe trahere conati fuerint. Poterit tamen hæc diſtributio vel limitum mutatio impediri pacto publico vel lege fundamentali, quale quid in *Inſtrum. Pac.* occurrit.

Digitized by Google

CAPUT VI.

DE

JURE IMPERANTIUM CIRCA PUBLICA OFFICIA.

§. I. ADminiſtratio reipubl. & omnia, quæ ab ea dependent, ſive concernant ejus tranquillitatem *externam* ſive *internam*, originetenus (*g*) & quoad fundamentum penes ſolum imperantem in quavis civitate reſident.

§. II. Cum autem adminiſtratio hæc ob multitudinem negotiorum (*h*) a ſolo imperante commode expediri non poſſit, neceſſitas urget, ſubditos in *partem curarum* vocare, eiſque *munera certa* reipublicæ obeunda committere.

§. III.

(*g*) Conſiſtit imperium in jure omnia illa agendi, quæ ad ſalutem reip. ſpectant, quemadmodum etiam in principis voluntatem omnia, quæ huc ſpectant, delata ſunt. Ergo præter imperantem nemo jus imperandi in republ. *ſuo nomine* & *jure* habere poteſt, ſed omnes ſunt ſubditi, omnes ab eo dependent. Interim alia quæſtio eſt, annon prudentius imperans agat, ſi alios in conſilium & auxilium in adminiſtratione reip. vocat? ANTONINI imperatoris ſententia fuit: *æquius eſt, ut ego tot & talium amicorum conſilium ſequar, quam ut tot & tales amici eam unius voluntatem ſequantur*. Eadem ſententia fuit L. Æmilii apud LIVIUM *lib. XLIV. c.* 22. ajentis: *non ſum is, qui non exiſtimem, admonendos duces eſſe, immo eum, qui de ſua unius ſententia omnia gerat, ſuperbum judico magis quam ſapientem*.

(*h*) Ampliſſima & multifaria ſunt negotia reipubl., quo latius territorii limites ſe extendunt, & reſpublica ſubditis abundat. Antiquiſſimarum civitatum adminiſtratio vel per *unum* ſatis commode expediri poterat, ſcilicet ipſum *imperantem*, poſtquam ſubditorum non tanta erat copia, & limites territorii non adeo ſe extendebant. Aſt ubi civitates creſcere, & urbes pagoſque plures in ſe continere, & ſic ampliſſimum imperii ambitum comprehendere cœperunt, ratio neceſſitatis publ. poſtulavit, ut imperans quoſdam in ſubſidium ſibi aſſumeret, ex quo tot *officia publica* in rebuſpubl. nata ſunt. Revera enim *vis conſilii expers mole ruit ſua*, ut ait HORAT. & *plures facilius munia reipubl. ſociatis laboribus exſequuntur*. TACIT. *lib. I. annal. c.* 11. Hoc intuitu Jethro Moſi auctor fuit, de eligendis viris *idoneis, piis* & *prudentibus*, qui regerent populum in certas claſſes & ordinem diſtributum, quoniam huic rei ſolus Moyſes ſufficere haud poſſet, *Exod. XVIII.* 17. *Deut. I. 9. ſeqq.* & cum ne ſic quidem Moyſes omnibus ſufficeret negotiis, ſeptuaginta viri ad juſſum Dei electi ſunt, qui ſimul ſub eo populo præeſſent. Satis apte enim VELLEJUS *lib. II. c.* 127. ait: *magna negotia magnis adjutoribus* egent, ex quo perſpicuum eſt, ſalutem reipub. quoque in optimis adminiſtratoribus ſitam eſſe, ceu prudenter judicat Otho imperator apud TACITUM *lib. I. hiſt. c.* 84. ajens: *Quid? vos pulcherrimam hanc urbem domibus & tectis & congeſtis ſtare creditis? Muta iſta & inania intercidere & reparari poſſunt. Æterna rerum & pax gentium & mea cum veſtra ſalus INCOLUMITATE*

ſena-

Digitized by Google

§. III. Ex quo fluit, [I.] omnia officia, qualiacumque demum fuerint, dependere a ſumma poteſtate imperantis, atque adeo reſpectu *imperantis* officiales manere *ſubditos*. (*i*)

§. IV. Porro [II.] qui ſibi publicum aliquod munus abſque conceſſione imperantis (*k*) arrogat, criminis læſæ majeſtatis reus merito habetur.

§. V. Quamcumque [III.] officiales *auctoritatem publicam* & *poteſtatem* habent, hanc omnem habent ab imperante: (*l*) in ceteris pro privatis habentur.

§. VI. Subditi [IV.] non poſſunt ſibi conſtituere magiſtratus, (*ll*) niſi

ſenatus firmatur. De Cyro XENOPHON. *in Cyropæd. lib.* 8. *p. m.* 203. refert, *quod hac in re rei militaris ordinem intuitus ſit. Nam*, ait, *plerumque decuriones curam decurionum gerunt, ductores manipularii decurionum, tribuni manipulariorum ducum, decem millium præfecti tribunorum, quo quidem ipſo contingit, ut nemo ſit, cujus cura non geratur, tametſi valde multæ ſint hominum myriades, cumque vult imperator exercitus opera uti, ſatis eſt, decem millium præfectis mandata dediſſe.*

(i) GROT. *Lib. I. cap.* 4. *n.* 6. Si officiales conſiderantur reſpectu eorum, quibus præpoſiti ſunt, habentur pro *publica perſona*, ſi reſpectu imperantis, ſunt & manent *ſubditi* & *privati ſunt*, *nam omnis*, ait GROTIUS *cit. loc. facultas gubernandi, quæ eſt in magiſtratibus, ſummæ poteſtati ita ſubjicitur, ut quicquid contra voluntatem ſummi imperantis faciant, id defectum ſit ea facultate, & pro actu privato habendum*, id quod contra Monarchomachos omnino notandum, qui ſatis inepte magiſtratui ſubalterno reſiſtendi imperanti facultatem concedunt. Pertinet huc effatum MARCI AURELII imperatoris: *Magiſtratus quidem ipſos de privatis, principes de magiſtratibus, Deum autem de principibus decernere & judicare.*

(*k*) Concredere alicui munus reipubl. eſt ſolius imperantis, & ſine hujus conceſſione nemo imperium ſibi arrogare in republ. poteſt, quod cum ſubditus facit, violat eo ipſo majeſtatem reipubl. ſeu *jura imperantis*, quo etiam reſpexit JCtus *in l.* 3. *D. ad L. Jul. Majeſt.* Ex quo etiam per ſe fluit, quod quilibet ſubalternus magiſtratus *conceſſionem* ſuam; ſeu *titulum* principi edere debeat, ſi conceſſio ejus in dubium vocetur, cum officium publicum a nemine ſine conceſſione imperantis vel *immediate*, vel *mediate* poſſideri poſſit.

(*l*) Quatenus habent auctoritatem publicam, eatenus *vice imperantis præſident*, & inde non ineptum eſt, quod in magiſtratus inferiores poſſit committi crimen læſæ Majeſtatis, non propter ſe, ſed propter eum, cujus characterem gerunt. vid. *l.* 5. *C. ad LL. Jul. Majeſt.* Sed publicam habent auctoritatem, *quatenus poteſtate ſibi commiſſa legitime utuntur*. Quodſi ſub prætextu auctoritatis publicæ vim inferant, vel alias inique agunt, pro *privatis* habentur, & ſic ſingulis permiſſa in eos videntur, quæ in *privatum*, atque adeo licet crimen ſit, reſiſtere magiſtratui ſubalterno, reſiſtentia tamen impunita erit, ſi contra poteſtatem ſibi commiſſam agit, & quidem *notorie*. Hoc ſenſu dicitur, *magiſtratum de facto agentem pro privato haberi*. Circumſcribitur autem poteſtas tum reſpectu loci, tum perſonarum &c.

(*ll*) Poſtquam Scipiones, quibus imperium in bello Hiſpanico commiſſum erat, cecidiſſent, L. Marcius, eques Romanus, imperium in exercitu Romano, illo conſentiente, ſuſcepit, reſque egregias geſſit. *Res geſtæ ejus quidem magnificæ ſenatui viſæ ſunt, titulus honoris, quod imperio non populi juſſu, non ex auctoritate patrum dato, proprætor ſenatui ſcripſerat, magnam partem hominum offendebat, rem mali exempli eſſe, imperatores legi ab exercitibus*, judicantes, atque adeo proprætoris titulum

& ho-

Digitized by Google

niſi *ex conceſſione imperantis* , (*m*) quæ tamen itidem *dependens* eſt.

§. VII. Et cum [V.] quilibet, qui alterius nomine agit, alteri, cujus auctoritate agit, ad rationes reddendas obſtrictus ſit, merito quoque ſinguli officiales ad hoc obſtricti ſunt. (*n*)

§. VIII. Neque officiales ab hac obligatione liberare poteſt ullum *privilegium* (*o*) aut *obſervantia* in contrarium, cum utrumque nihil operetur in damnum reipublicæ.

§. IX.

& honorem ei denegarunt, & P. Scipionem cum imperio in Hiſpaniam miſerunt. LIVIUS *lib. XXVI. c.* 2.

(*m*) Quicquid ſubditi, eligentes Conſules &c. agunt, non *ſuo*, ſed *imperantis* nomine agunt, atque adeo huic quoque rationes reddere debent, Quod ſi ſua abutantur poteſtate in perniciem reipublicæ indignos eligendo, principis eſt, eos ſuo jure privare, vel alios conſtituere. Unde optime CONRING. *de majeſt. civil. c.* 15. obſervat differentiam, quod aliud ſit conſtituere *ſua vi*, *ſua auctoritate & poteſtate*, & conſtituere *opera vicaria & delegata*. Neque poteſt imperans poteſtatem hanc alteri concedere *privative* ſeu *independenter*, niſi velit majeſtatem ſuam diminuere. Hoc intuitu pleriſque in locis *confirmatio ſuperioris* requiritur, quæ *conſtitutioni* æquiparatur, cum vi hujus electum poſſit rejicere, ſiquidem id rationes reipublicæ poſtulent.

(*n*) Non deſunt noſtris temporibus exempla, quæ docent, a *magiſtratu oppidano* hoc in dubium vocatum & exiſtimatum fuiſſe, ſed ad rationes principi reddendas non eſſe obſtrictam, Sed cum omnem ſuam poteſtatem non *jure proprio*, ſed *dependenter* gerant, revera *independentiam* eo ipſo profitentur, qui rationum redditionem declinant. Dictatores olim ſummam poteſtatem inde ſibi vindicare poterant, quod nullis rationibus reddendis eſſent obnoxii, ut paſſim DIONYS. HALICARNASSEUS ait. Sed magiſtratus Athenienſes, officio depoſito, cogebantur rationes reddere geſti magiſtratus apud *logiſtas* vel *Euthynas*, *eſt enim nomen magiſtratus apud Athenienſes. Erant viri numero decem, apud quos rerum a ſe geſtarum rationes reddebant illi, qui legationem obierant, aut magiſtratum geſſerant, aut aliquid de rebus publicis adminiſtrarant*. SUIDAS *voc.* εὐθύνας. Idem confirmat ABSCHYNES *orat. contra Cteſiphont. Jubet*, ait, *lex magiſtratus omnes, quos populus creat, & publicorum operum præfectos, & omnes, qui tractant aliquid civitatis ultra triginta dies, & qui judiciorum principatus obtinent, & qui forte lecti ſunt, hos inquam, omnes lex jubet praeeſſe, probatos in foro & rationem atque* εὐθύνας *apud ſcribam & Logiſtas deponere, ita ut nemo vel minimo magiſtratu geſto, niſi rationem &* εὐθύνας *reddiderit, a populo corona donari poſſit*. Intereſt præterea imperantis, ut bona civitatum, quæ Senatus ut plurimum adminiſtrat, in ſalutem reipublicæ conſerventur, non dilapidentur. Sunt enim magiſtratus ſubalterni, quaſi *reipubl. villici*, ut eos appellat CICERO *pro Cn. Plancio*, hos autem ad rationes reddendas eſſe obſtrictos, nemo unquam dubitavit. Neque hoc ipſo Jura civitatum minuuntur, ſed conſervantur, contra perfidos & malos adminiſtratores, & ſi vel maxime dicamus, bona hæc ad civitatem pertinere, & ſic illis, qui eum repræſentant, rationes eſſe reddendas, hoc ipſo tamen non adimitur imperanti *ſuprema inſpectio*, cum etiam a ſingulis rationes adminiſtrationis bonorum propriorum exigere poſſit, quatenus reipublicæ intereſt, ne quis re ſua male utatur, vid. Dn. STRYK. *de jure principis circa rationes civitatum cap.* 2.

(*o*) Plures ſunt civitates, quæ ab hac redditione rationum ſe liberas putarunt, quod intra tantum tempus non fuerit exacta. Sed (1.) talis obligatio, quæ immediate ex *ſubjectionis* ratione deſcendit, eſt

impræ-

Digitized by Google

§. IX. Immo [VI.] quæcumque demum poteſtas libera ipſis concedatur, ita tamen comparata eſt, ut adhuc recurſus detur ad *ſuperiorem*, (*p*) ſi contra officium ſuum agant.

§. X. Cum autem publicæ rei adminiſtratio ſatis ardua ſit, præſides quoque tales deſiderat, qui huic negotio ſufficere poſſunt. Atque adeo ad *idoneos* h. e. ſapientes & prudentes (*q*) conſtituendos princeps quilibet obligatur.

Ff 2 §. XI.

impræſcriptibilis: (2) ſi non eſſent rationes reddendæ de geſto officio, quodammodo *independentes* magiſtratus fierent. Idem de ejuſmodi privilegiis dicendum eſt, quia tendunt in perniciem reipubl., qualia quæ ſunt, recte revocantur, uti ſuo loco dictum eſt.

(*p*) Sic ſi princeps certo collegio concedit privilegium de non appellando, non tamen eo ipſo excluſa eſt *querela denegata vel protractæ juſtitiæ*, quia hæc tantum eo tendit, ut Princeps inquirat, an collegium hoc recte conceſſo jure utatur nec ne?

(*q*) In hunc finem duo obſervanda ſunt: (I.) *ut ſincere omnia in magiſtratibus creandis agantur*; ſin ſecus, reipublicæ ſalus peſſime ſe habet. Certe tempore Cæſaris & Pompeii reſpubl. Romana cladem ingentem inde perpeſſa eſt, quod magiſtratus turpiter acquirerentur. Nam, ut ait APPIANUS *de bello civ. lib. II. p.* 724., *& magiſtratus per factiones largitioneſque, improbis ſtudiis, interdum ſaxis etiam gladiiſque acquirebantur, & largitiones nullo pudore cohibente frequentabantur, & populus venales in comitiis præbebat operas, boni vero his de cauſis in univerſum a magiſtratibus abſtinebant, ut ſtatu tam perturbato res publica per octo menſes aliquando magiſtratu caruerit.* Hoc perpendens Pompejus *judicia propoſuit, cum de aliis criminibus, tum præcipue de munerum corruptelis ac largitionibus; videbatur enim ex hoc, ceu fonte, naſci mala publica, & proinde hoc curato ſecuturam ſanitatem celerem.* APPIANUS *lib. II. de bell. civil. p.* 728. (II.) *ut probi & ſapientes officiis publicis præficiantur*, exemplo Dei, qui hoc egregie obſervavit in populo ſuo, uti ex locis *ad* §. 2. allegatis patet. Inprimis vero conſiliarii integritate conſpicui eſſe debent *Prov. XII.* 5. cum optimum conſilium & quod ſalutare eſſe debet, eſt a ſolo Deo. *Prov. XIX.* 21. Joſaphat exemplo ſuo id confirmat 2. *Paral. XIX. 6. ſeqq.* Contra malorum conſiliariorum infeliciſſimi eventus. 2. *Sam. XVI. 20. ſeqq. & XVII.* 1. *Reg. XII. 6. ſeqq.* Cyrus apud XENOPHONTEM *lib.* 8. *Cyropæd. p. m.* 202. *lit. D.* non inepte exiſtimavit, *quod ſi tales ii non eſſent, quales eſſe conveniret, quorum opera maxima plerumque negotia eſſent conficienda, male ſuis rebus proſpectum fore. Sin illi tales eſſent, quales oporteret, præclare ſecum actum iri.* Hos itaque miniſtros ut impetraret, optime judicavit, ſibi quoque virtutem eſſe exercendam. *Nec enim fieri poſſe putabat, ut qui talis ipſe non eſſet, qualem eſſe oporteret, is alios ad præclaras & laudabiles actiones incitaret.* Multum autem ſitum eſſe in eo, ut *optimi* ſummis rerum præficiantur, id alibi *lib. de proventib. p. m.* 920. *lit. a.* hac declarat ratione, *quod quales ſint præſides, tales etiam ſint reſpubl.* Hinc BASILIUS impet. ad filium *cap.* 18. *Conſiliariis*, inquit, *utere iis, qui rebus propriis bene conſuluerunt, recteque eas adminiſtrarunt, non autem, qui per imprudentiam male. Nam qui ſuis rebus male proſpexerit, nunquam ille bene conſuluerit alienis.* Male certe rebus publicis conſulunt, qui in eligendis miniſtris magis gratiam, quam merita reſpiciunt, quod Tiberius exemplo Sejani expertus eſt. Plura exempla adducit FORSTNER. *ad Tacitum lib. I. annal. c.* 24. *verb. magna apud eum auctoritate.* Quo magis officia publica rebuſpublicis proſunt, ſi in probos incidunt, eo magis etiam rempublicam affligunt, ſi ad improbos, intemperantes & avaros devolvuntur. Tribunos crean-

§. XI. Quos imperans dignos judicat, hos vel *invitos* ad officium publicum ſubeundum cogere poteſt: (*r*) quos indignos ex poſt facto & infideles animadvertit, hos rurſus ſua poteſt privare poteſtate. (*s*)

§. XII. Quod in tantum verum eſt, ut etiam, quibus officium hereditarium conceſſum eſt, ob abuſum ingentem ſuo poſſint privari jure. (*t*)

§. XIII. Præterea quamvis imperans officia publica per rempubl. diſtinxerit, & cuique certum aſſignaverit negotium, eo ipſo tamen poteſtas eidem non eſt adempta, aliquando in certis caſibus aliis extra ordinem (*u*) negotium expediendum committendi, ex quo fluit *jus committendi*.

§. XIV.

creandi mos reipubl. Romanæ *magis vel minus commodus erat pro tribunorum ingeniis. Quoties enim homines juſti & moderati & publicæ utilitatis, quam ſui privati commodi amantiores hanc poteſtatem habebant, is, qui rempubl. læſiſſet, pœnis perſolutis, aliis, qui idem facere fuiſſent parati, metum ingentem incutiebat: Sed quoties improbi & intemperantes & avari homines tantam poteſtatem adipiſcebantur, tunc his contraria fiebant.* Inde concludit DION. HALICARN. *lib. VII. Quare his mos non erat corrigendus, ut vitioſus, ſed in creandis tribunis plebis danda erat opera, ut viri honeſti & boni ad id deligerentur, neve temere quibuſvis res tanti momenti committerentur.*

(*r*) Hoc fluit ex *obligatione ſingulorum ſubditorum*, & *poteſtate imperantis circa rempubl.* Eo ipſo enim, quo quis ſe in Rempubl. aliquam confert, merito quoque ad onera ejuſdem ſubeunda obligatur. *Stare debemus omnes*, inquit CICERO *orat. pro Cn. Plancio, tanquam in orbe aliquo reipubl., qui quoniam verſetur, eam deligere partem debemus, ad quam nos utilitas illius ſaluſque convertent.*

(*s*) Hoc liquidum itidem eſt ex fine reipublicæ, quæ inprimis corrumpitur per infidelium adminiſtrationem, qui tanquam *prædones* adminiſtrationi inhærent. Res conclamata eſt; ut vero digniores exquirantur & ſubſtituantur, ut plurimum in republica corrupta eſt difficile, quo ipſo fit, ut mutandi officiales poteſtas non ſemper exerceri poſſit. Capuæ infeſtus plebi jam dudum ſenatus erat, quod Pacuvio Calavio nobili, homini improbo, anſam præbebat, ſibi ſenatum plebemve obnoxiam faciendi. Negotium miro artificio aggreſſus eſt, quod refert LIVIUS *lib. XXIII. c. 2. & 3.* ſimulavitque ſe veterem ſenatum tollere velle, ſed ita ut in ſingulorum remotorum locum *virum fortem & ſtrenuum* cooptarent. Ubi ad electionem deventum eſt, apparuit, *deeſſe quos in eorum locum ſubſtituerent*, inde veterem ſenatum ſponte retinuerunt dicentes, *notiſſimum quodque malum tolerabile eſſe*.

(*t*) Pertinet huc *patrimonialis juriſdictio*, quæ pluribus hodie conceſſa eſt, ſed ob abuſum merito aufertur ex ratione allata. Licet enim jam videatur *propria* eſſe, eſt tamen nihilominus adhuc *ſubordinata*, nec ita potuit in alterum transferri, ut pro lubitu etiam in detrimentum reip. quis illam exercere poſſet. vid. Dn. STRYK. *de abuſu juris quæſiti*.

(*u*) Directio officiorum publicorum manet ſemper penes imperantem, ergo & arbitrium, utrum negotia incidentia, quorum expeditio alias officialibus ordinariis eſt demandata, per ordinarios illos expedire, an alios peculiariter ad id delegare malit? Noti ſunt apud Romanos *extraordinarii magiſtratus*, qui neceſſitate publica cogente conſtituebantur, quales erant *interreges*, *Dictatores*, *decemviri* &c. vid. OBRECHT *de extraord. populi R. imper.* Notabile vero inprimis erat *illud extremum atque ultimum SCtum, quo niſi pene in ipſo urbis incendio, atque deſperatione omnium ſalutis utebantur*, ut ait CÆSAR *lib. I. de bello civil. c. V. n. 3.* Non enim ſemper eſt eadem ratio temporis, ſtatuſque publici. *Quilibet nautarum vectorumque*

que

Digitized by Google

§. XIV. Immo ſi imperans conſultius utilitati reipublicæ eſſe arbitretur, per commiſſarios negotium expedire, vel invitis partibus, (*x*) quarum intereſt, ex officio tales poteſt delegare.

§. XV. Quamvis vero imperans lege antecedente publica *ſtatum*, *ætatem* aliaſque *qualitates* circa officiales determinaverit, ipſe tamen ad hæc requiſita non præciſe obſtringitur, (*y*) cum ſibi legem haud dixerit, utut in dubio a lege illa publica recedere noluiſſe præſumi debeat.

§. XVI. Sic quoque penes imperantem arbitrium eſt, utrum *indigenæ* an vero *extranei* officiis publicis ſint præficiendi, (*z*) niſi lege fundamentali ſeu *pacto publico* imperantis poteſtas reſtricta ſit.

§. XVII.

---

que tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſæva orta tempeſtas, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt, ut ait Q. Fabius apud LIVIUM *lib XXIV. c.* 8. Immo nec ita negotia omnia poſſunt officiis publicis diſtribui, ut non plurima ad ipſum principem adhuc reduci debeant, ubi multo magis commiſſariis opus eſt, quatenus ipſe per ſe negotia talia expedire nequit. Atque hi commiſſarii ab ordinariis in eo differunt, quod hi *perpetuo* certis cauſis expediendis præficiantur, commiſſarii vero *extra ordinem* ad certam cauſam ab imperante conſtituuntur.

(*x*) Exinde nullum jus abſolutum partibus eſt quæſitum, quod iis præpoſiti ſint ordinarii officiales; nam & horum conſtitutio ut & commiſſariorum æqualiter dependet a principe. Generalis quidem imperantis voluntas in conſtitutione ordinariorum officialium hæc eſt, quod regulariter hi expedire debeant negotia iis demandata; ſed ſubditis eo ipſo nihil promittit, nec iis obligatur, quin ſi vel maxime promiſiſſet, talis tamen promiſſio eſſet intelligenda *cum exceptione*, niſi aliud ab imperante fuerit poſtea utilius reipub. judicatum, cum ſalus reipublicæ ſemper ſuprema lex eſſe debeat. Atque tales commiſſarii declinari non poſſunt, facilius tales, qui *extra neceſſitatis* caſum invita altera parte forſan petiti ſunt.

(*y*) Quæſtiones *politicæ* a *juridicis* ſunt diſcernendæ. Non ſemper prudenter facit imperans, ſi *contra legem* latam officiis publicis eum admoveat, qui debitis requiſitis haud inſtructus eſt, quoniam id ipſum non raro ceterorum invidiam & odium excitare ſolet, interim ſi facit, nihil contra regulas juris facit. Sic Q. Fabius conſulatum recuſabat, ex lege, qua cautum erat, *ne intra decem annos eundem conſulem refici liceret*. Tribuni plebis *nihil id impedimenti futurum ajebant, ſe ad populum laturos, uti legibus ſolveretur. Et ille quidem in recuſando perſtabat: quid ergo attineret leges ferri, rogitans, quibus per eoſdem qui tuliſſent, fraus fieret? jam regi leges, non regere*. Populus nihilominus ſuffragia inibat, & conſulem eum dicebat. LIVIUS *lib. X. c.* 13. Hoc ſenſu itaque accipi debet, quod vulgo dicitur, *quod ſacrilegii inſtar ſit, de ejus habilitate diſputare, quem imperans ſcienter officio publico præpoſuit*. Hac poteſtate populi fretus P. Cornelius Scipio petebat ædilitatem ante legitimam ætatem, cui cum obſiſterent tribuni plebis, *Si me*, inquit, *omnes Quirites ædilem facere volunt, ſat annorum habeo*. Tanto inde favore ad ſuffragium ferendum in tribus diſcurſum eſt, ut tribuni repente incœpto deſtiterint. LIVIUS *lib. XXV. c.* 2.

(*z*) Iterum hæc quæſtio magis eſt *politica* quam *juridica*. Aliquando conſultius eſt plane indigenas non admittere, ſicuti in jure Rom. extant peculiares conſtitutiones, quibus excludebantur indigenæ a certis officiis publicis, *l. 3. D. de off. aſſeſſ. l.* 10 C. *de aſſeſſor. & domeſt. t. t. C. ut nulli patriæ ſuæ adminiſtratio permittatur*, ne ſimul indigenæ aliquid moliri poſſint in perniciem reipubl., id quod ſæpe Romani in provinciis experti erant. Tempore Claudii imperatoris acriter concertatum fuit, utrum primores Galliæ Co-

mata

§. XVII. Idem quoque jus habet conſtituendi officiales *perpetuos* & *temporales*, concedendi officia *perſonalia* & *hereditaria*. (*a*)

§. XVIII. Sicuti porro imperans, ut hactenus dictum, officia inter ſubditos actu diſtribuit, ita jure naturæ non prohibetur, quo minus poſſit alicui ſpem ad officium mox vacaturum dare, quod alias vocant *expectativam*. (*b*)

§. XIX. Sive autem *generalem* ſive *ſpecialem* expectativam alicui dederit, revocari ab imperante *licite* poteſt, (*c*) cum declaratio de officio publico

---

matæ ad honores in urbe adipiſcendos eſſent admittendi? Vicit tamen ſententia Claudii, & ita admiſſi ſunt. TACITUS *lib. XI. annal.* Aliquando autem ſtatus reipublicæ non fert alienigenas, & hinc lege publ. hoc præcaveri ſolet, uti MYLER AB EHRENBACH *in hyparchol. cap.* 6. §. 10. *ſeqq.* ex variis gentium & rerumpubl. moribus demonſtrat.

(*a*) Iidem hoc ex regulis prudentiæ dependet, & ex facie & ſtatu reipub. æſtimandum. vid. FORSTN. *ad Tacit. P.* 1. *p.* 2. BODIN. *de Rep. p.* 672. Mamercus apud LIVIUM *lib.* 4. *c.* 24. judicat, *maximam cuſtodiam libertatis eſſe, ſi magna imperia diuturna non eſſent, & temporis modus imponeretur, quibus juris imponi non poſſet.* Quod conſilium in rebuſpubl. democraticis ſatis tutum eſt. Cum ordo judicum Carthagine dominaretur, eo maxime, *quod idem perpetui judices erant, prætor factus Annibal extemplo legem promulgavit, pertulitque, ut in ſingulos annos judices legerentur, ne quis biennium continuum judex eſſet.* LIVIUS *lib.* 31. *c.* 32. Ceterum non idem juris retinet imperans circa *perſonalia*, quod habet circa *hereditaria*. Hæc difficilius auferuntur, facilius illa, quæ plerumque ex *mera* dependent *gratia*, cum illa per modum contractus acquirantur, & in alterius patrimonium redigantur.

(*b*) De licentia expectativarum olim varie diſputatum fuiſſe oſtendit MYLER AB EHRENBACH *in hyparch. c.* 3. § 1. Sed rationes contra illas admodum leves ſunt. Ajunt diſſentientes, in omni *expectativa* latitare *votum captandæ mortis* alterius, immo non raro ſæpe metuendas eſſe inſidias, quæ alteri propterea ſtruuntur. Verum hæ rationes quidem indicant periculoſas quandoque eſſe poſſe expectativas, ſed juri naturæ eaſdem eſſe adverſas, non evincunt: nullius jus lædunt, neque ſtatim, quod votum captandæ mortis continet, pro *turpi* vel rectius *injuſto* habendum, quia ſic omnes ſucceſſiones eſſent eliminandæ. Et denique ſi quæ turpitudo hic adeſt, illa non eſt in *concedente*, ſed in *impetrante*, nec in regulas *juſti*, ſed tantum *honeſtatis* internæ impingit. conf. STRUV. *ſynt. jur. feudal. cap.* 7. *aph.* 5. ubi exemplum HIERONYMI SCHURFII adducit, qui recuſavit ob haſce rationes expectativam feudalem, quaſi omni juri eſſet contraria, in quo tamen erravit.

(*c*) Non eſt quæſtio hic *de regulis decori*, ſecundum quas *indecorum* ut plurimum videtur, revocare beneficium promiſſum & inconſtantiæ character eſt, ſemel deſtinata certo conſilio retractare. Sed quæritur *de regulis juſtitiæ*, ubi unice inquirendum, an in expectativa tali lateat pactum proprie dictum? id quod volunt allegati a MYLERO AB EHRENBACH *in hyparchol. cap.* 3. §. 24. *ſeqq.* quaſi hic princeps ſerio promitteret, & ſubditus ſeu expectativarius promiſſum acciperet. Ipſe quidem MYLERUS in contrariam ſententiam inclinat, ſed ex rationibus valde inadæquatis, quas nec referre nec examinare lubet. Videlicet hactenus oſtendi nequit, *pactum* proprie dictum hic adeſſe, ſeu promiſſionem hac intentione a principe datam, *ut alteri velit jus perfectum tribuere* ad promiſſum præciſe exigendum. Eſt enim promiſſio, judice PUFENDORFIO, *perfecta* & *imperfecta*, vid. *de offic. hom. & civ. c.* 9. §. 6. *Illa* eſt, per quam promittens

Digitized by Google

blico alicui conferendo non ſit *pactum*, inter imperantem & ſubditum initum, ſed nuda *gratioſa declaratio*, quid in poſterum imperans facere velit.

§. XX. Multominus itaque *ſucceſſor* in imperio obligabitur ad expectativam adimplendam, (*d*) cum idem arbitrium officia pro lubitu conferendi habeat ſucceſſor, quod defunctus.

§. XXI. Non negandum tamen eſt, poſſe aliunde obligationem accedere ad expectativam utroque caſu adimplendam, tum ob inſignia *merita* impetrantis, tum ſi per modum cujuſdam *contractus* (*dd*) ſit conceſſa in utilitatem reipublicæ.

§. XXII. Ex eodem fundamento imperanti competit jus *ſubſtituendi* (*e*) alium ei, qui adhuc officium gerit, ut ſimul cum eo in adminiſtratione concurrat.

§. XXIII. Neque abſolute contra regulas juris naturæ eſt, (*f*) certum *pretium* exigere ab illis, qui ad officia publica adſpirant, modo de cetero

---

tens intendit *jus perfectum* in alterum transferre, & quidem *irrevocabile: hæc* vero, per quam, ut dictum eſt, non intendit jus perfectum in alterum transferre, ſed magis ex regulis decori & humanitatis ſe adſtringit, ita ut *præſtatio promiſſi unice ipſius liberalitati & humanitati relinqui debeat*, quorſum pertinent hodie promiſſiones ſeriæ virorum potentum de promovenda alterius ſalute. Ceterum utrum promiſſio *perfecta* an *imperfecta* ſit, plerum. que ex natura negotii æſtimandum, utrum tale ſubſit, in quo alicui jus perfectum transferri ſoleat nec ne? Quæ negotia ita ſunt comparata, ut unice precibus a ſuperiore expetenda & gratiæ ejuſdem accepta ferenda ſint, in iis nullo modo ſe adſtringere perfecte voluiſſe videtur. Atqui expectativæ, h. e. *promiſſiones de officio in futurum ex gratia conferendo*, ſunt tale negotium, cum unice ex *principis gratia* collatio officiorum dependeat, & ſic in expectativa magis latitat *imperfecta* quam *perfecta* promiſſio. Et cum princeps officia jam collata revocare queat, nulla ratio apparet, cur non etiam poſſit ab *expectativa* recedere, maxime ſi iniquis, ut ſolet, mediis impetrata ſit. *Nov. 69. c.* 1.

(*d*) Si ipſe princeps, qui expectativam dedit, ad illam implendam haud perfecte adſtringitur, multominus obligabitur ſucceſſor, quacumque demum ratione ſuccedat. Neque aliud dicendum arbitror, ſi vel maxime *expectativam* confirmaſſet, cum *confirmatio* nihil novi juris transferat, ſed ſequatur naturam ejus quod confirmatur.

(*dd*) Conf. quæ dicta ſunt ad *cap. III.* §. *LXIII.* de irrevocabilitate privilegiorum, quæ itidem ad expectativas quadrant.

(*e*) Differunt ſubſtituti ab illis, qui nudam *expectativam* habent, quod jam actu adſumantur ad officium, juramentum præſtent, & ſic ipſo jure poſt mortem ejus, cui ſubſtituuntur, munus continuent. Ex eodem fundamento habet *jus* quoque *adjungendi &c.*

(*f*) Omne vitium, quod hic ſubeſſe poteſt, inde eſt, ſi nude ad *divites* reſpiciatur, non attendendo, utrum ſint habiles, nec ne? Item ſi cum ſummo reipublicæ periculo pauperes excluduntur, qui tamen ſunt habiles. Hæc ſi præcaveantur, nullum vitium in collatione non gratuita officiorum eſt. Neque enim jus naturæ determinat, utrum munera *gratis* ſint conferenda, an vero pro pecunia? ergo principis determinationi hoc relinquendum, maxime ubi ipſa officia ſatis quæſtuoſa ſunt. Conf. Cardin. RICHELIEU *Teſtam. politique Part. I. ſect.* 1. *cap.* 4. Non nego tamen, conſultius eſſe, hoc mercimonii

Digitized by Google

cetero habeatur ratio *qualitatis perſonarum*, & *ſalus publica* inde nullum detrimentum capiat.

§. XXIV. Interim ſi imperans *habiles* excludit ab officio, peccat quidem contra officium, (*g*) & rempublicam, ſed non in eos, quos excludit, quippe qui nullum *jus perfectum* habent, *ſuo jure* poſtulandi hoc officium.

§. XXV. Denique ſicuti vel invitos cogit imperans ad officium publicum, ita quoque in ejus arbitrio eſt, (*h*) utrum *renunciationem ſpontaneam* officialium admittere velit.

C A-

monii genus in conferendis publicis officiis eliminare. Nam ALEXANDER SEVERUS optime dixit: *ego vero non patiar mercatores poteſtatum; neceſſe eſt enim, ut qui emit, vendat* LAMPRID. *c.* 49. Tale utique mercimonium officiorum, quale fuit tempore Theodoſii M., merito juri publico univerſali repugnare aſſero, de quo ita ZOSIMUS *lib. IV.* ſcribit: *Cum temere & in indignos publica inſumeret, pluribus egere cœpit pecuniis, eaque re provinciarum adminiſtrationes venales propoſuit quibuſvis accedentibus, nulla exiſtimationis aut boneſtæ vitæ ratione habita; quin eum idoneum judicant, qui agri vel argenti plus afferret, adeoque videre erat, collectarios & nummularios alioſque profeſſiones in foro fœdiſſimas obeuntes magiſtratuum inſignia ferre, majoremque pecuniæ vim habentibus provincias tradere.*

(*g*) Unde *juſtitia diſtributiva*, quam ſtatuunt Ariſtotelici, tantum ad *officium principis* ſpectat, non ad ſingulos in republica, ut inde poſſint *ſuo jure* officium petere, accedit, quod ſubditis non ſit relinquendum arbitrium, utrum ſint habiles ad hoc officium, quod unice imperans æſtimare debet. Unde *petenda* ſunt officia, uti olim in comitiis populi R. fiebat, non *exigenda*.

(*h*) Ratio ubique eadem eſt. Nemo itaque pro lubitu ſpartam commiſſam derelinquere poteſt, ſed prius *dimiſſionem* humillime petere & impetrare debet, quam ſi imperans denegat, ſubſiſtendum in officio commiſſo, cum ſemel ſe reipublicæ per *ſubjectionem omnimodam* ad quævis onera ferenda obſtrinxerit; niſi conditiones reipublicæ aliud permittant.

Digitized by Google

CAPUT VII.

DE JURE IMPERANTIUM CIRCA JUDICIA.

§. I. Civitatibus conſtitutis, *judicia* eo magis neceſſaria fuere (*i*), quia ſine his nec vigor legum ſubſiſtere, nec *pax* reipublicæ *interna* inter cives conſervari potuit.

§. II. Judiciis introductis, ceſſat illa *naturalis* in ſtatu naturali obtinens *libertas*, per vim & propria auctoritate ſibi jus dicendi, (*k*) immo quod tunc licitum erat, modo in crimen incidit omnino puniendum.

§. III. Atque adeo legibus naturæ plane repugnant omnes *violentiæ* ſpecies, quibus committitur controverſiarum deciſio, uti olim *duella* erant, (*k*)

(*i*) Res clara eſt, & ex rationibus perſpicua. Optime CICERO *in Philipp. XII. Cum ſeptus ſis legibus & judiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neque ad omnes inſidias præſidia quærenda*, quia ſcilicet ſufficiens præſidium a *judiciis* peti poteſt. Quidam tamen a PAULO judicia improbata eſſe exiſtimant. 1. *Cor. VI.* 1. *ſeq.* Verum intentio PAULI haud fuit improbare judicia, ſed tantum mores Corinthiorum increpat, quod tanquam *Chriſtiani* tam alieni eſſent ab amore, ut litigiis variis ſecum pugnarent in judiciis *infidelium*, nec potius concordiam tentarent. Jam vero (I.) licet judicia ſint ſalutare remedium in republica, ſunt tandem indicium *ſtatus corrupti*, & propter malevolos & injuſtos habentur, adeoque qui temere ad judicia provocat, oſtendit, ſe longe a *gradu amoris perfecti* abeſſe; (II.) amor vero Chriſtianorum debebat eſſe proprium *κριτήριον* & indoles. Neque (III.) omnem in judiciis reprobat contentionem, ſed tantum illam, quæ de rebus mundanis temere ſuſcipitur, & quidem non judicat ſecundum *regulas juſtitiæ*, ſed *amoris*. Ceterum ſi ad *innocentiæ* exculpationem judicia aguntur, provocationes ad judicia neutiquam inculpandas eſſe, ſuomet exemplo docuit PAUL. *Act. XVI.* 37. *XXIII.* 17. *XXIV.* 10 *Sancta* quoque eſſe judicia & ordinationi Dei conformia, apparet ex *Deut. XVI.* 18. *Deuteron. I.* 17. 2. *Paralip. XIX.* 6.

(*k*) Pertinet huc *l.* 14. C. *de Judæis*, ubi aſſeritur, *quod idcirco judiciorum vigor juriſque publici tutela videatur in medio conſtituta, ne quiſquam in poſterum per vim ageret*. Inde lex XII. Tabb. *vis in populo abeſto*. CICERO *lib.* 3. *de LL.* Sane in ſtatu naturali, ubi judicia ceſſant, quilibet ſibi jus etiam per *vim* dicit, & inde ſtatus naturalis ſatis turbidus eſt. Aſt in *ſtatu civili* vis omnis privata, per quam quis ſibi ipſi jus dicit, prohibita eſt, & in crimen degenerat ſecundum effatum MARCI *in l.* 13. *quod met. cauſa*. *Vis eſt & tunc, quoties quis id, quod deberi ſibi putat, non per judicem repoſcit*. Hinc conſtituta erat pœna amiſſionis juris. *l.* 7. C. *Unde vi*. Optime CICERO *lib. III. de LL. Nihil eſt*, ait, *exitioſius civitati, nihil tam contrarium juri & legibus, nihil minus civile & humanum, quam, compoſita & conſtituta republica, quidquam agi per vim*. vid. *diſs. de pœna ſibi jus dicentis ſine judice*.

(*k*) Ideo receſſum a ſtatu naturali, ne per vim ageretur: ideo judicia *ordinatio Dei* vocantur, ut *inordinatæ concertationes* per vim ceſſent. Non itaque *duellis*, ſed *legitimo judicio* lites decidendæ. Exempla con.

quamvis ubi *lege publica* permiſſa, *externam impunitatem* tamdiu habeant, quamdiu tolerantur.

§. IV. Neutiquam vero ſub hac prohibitione comprehendi debet *privata defenſio*, ubique tum propter conſervationem propriæ *vitæ*, tum *bonorum* & *juris* ſubditis permiſſa, quippe quæ per conſtitutionem judiciorum non cenſetur ademta. (*l*)

§. V. Immo quoties alias periculum in mora, & judicis copia haberi non ſtatim poteſt, *naturalis* reviviſcit *libertas*, (*n*) cum ita quodammodo ceſſent judicia.

§. VI. Extra hos caſus nemo per vim ſibi jus dicere poteſt, ne quidem ſi probabiliter exiſtimet, juris & juſtitiæ adminiſtrationem a judice ſibi denegatum iri: (*o*) nam ſicuti in aliis, ita quoque in hoc caſu hæc *injuria publica* toleranda.

§. VII.

contraria jus non demonſtrant, ſed corruptionem reipublicæ. In ſtatu naturali plerumque *jus in viribus* conſiſtit, MARCELLINUS *lib. XVII. c.* 27. & plerumque illud obtinet, quod Archius in *controverſia de agris* adverſus Spartanos gladium ſtringens dicebat: *qui hunc tenent, optime de finibus agrorum diſputant*. PLUTARCH. *in apophthegm.* Sic inter ipſos Germanos olim *judicialia duella* permiſſa fuerunt, nec Galli, Hiſpani, Longobardi, & Hiberni ab hoc *manuario jure* abſtinuere, quod habuit *effectum juris externum*, quatenus per rationem ſtatus corruptæ reipublicæ lege publica duella confirmata, utut fini Reipublicæ & legibus naturæ plane repugnent. vid. RACHEL *de duell.* MAURIT. *de duell. tom. 9. obſerv. Hallenſ.* 4. & 5. De *injuſtitia duellorum* judicialium *obſ.* 5. §. 12. plenius agitur & ſimul ad objectiones reſpondetur, quæ omnia hic repetere nolo. Quia tamen manifeſta iniquitate conſtant, hinc tandem legibus publicis prohibita. STRUV. *in tr. de vind. privat. c.* 2. *aph.* 1.

(*l*) Judicia maxime tunc vigent, ubi concertationes moram quandam habent, ut auctoritate judicis clare poſſint decidi. Quodſi autem quis invadatur, ceſſant quaſi judicia *momentanee*, ut loquitur GROTIUS, & ita *judicis copia* ad hunc effectum haberi nequit, adeoque licita eſt reſiſtentia & defenſio vitæ, etiam cum internecione alterius, quatenus injuſta fuit aggreſſio, & cetera *moderaminis inculpatæ tutelæ* obſervata requiſita. Sic etiam ob *res* quædam defenſio licite permiſſa cenſeri debet in republica, quatenus abſque privata reſiſtentia illa conſervari commode nequeunt, quod & jure Romano obſervatum, ubi permiſſum eſt poſſeſſionem rerum corporalium & incorporalium vi defendere. *l.* 7. §. 3. *D. quod vi aut clam.* Hoc adeo extenſum, ut etiam judici violenter & injuſte procedenti reſiſtere permiſſum ſit, quatenus ita non agit ut *judex* ſed ut *violentus aggreſſor*, cui reſiſtere fas eſt. *l.* 5. *C. de jure fiſci l.* 5. *C. de execut. l. f. C. de diſcuſſ.* Huc etiam pertinet, quod illud nonnunquam quis licite deſtruere poſſit, quod vi & clam in noſtro ab alio factum eſt, *l.* 7. §. 3. *quod vi aut clam. l.* 5. §. 10. *de non oper, nunc.* & quæ ſunt alia juris Romani placita, quæ in jure naturæ fundata ſunt, nec pugnant cum fine rerumpubl., quatenus in rebuſpublicis *vis injuſta* quidem, non *defenſio* prohibita cenſeri debet.

(*n*) Naturalis libertas in *ſtatu civili* eatenus tantum reſtricta eſt, quatenus per *judicia* idem obtineri poteſt, quod in ſtatu naturali per *vim* obtineri debeat. Inde eſt, quod de jure Romano creditor debitorem fugientem & ſecum ferentem pecuniam ſiſtere, & quantum debet, eidem auferre poſſit; *l.* 10. §. 16. *D. quæ in fraud. cred.* quæ lex non *Romana* & *civilis*, ſed *naturalis* potius dicenda.

(*o*) GROTIUS *lib. II. de J. B. & P. c.* 7. §. 2. *n.* 2. in alia omnia hic ire videtur,

Digitized by Google

§. VII. Quod ſi per injuriam temporum in totum ceſſant judicia, & *juſtitium* (*p*) inducitur, de jure naturæ reviviſcit *libertas naturalis* ſibi ipſi privata auctoritate etiam *per vim* jus dicendi.

detur, & ſupponit caſum, ubi jus quidem certum, ſed ſimul quoque moraliter certum ſit, per judicem juris explementum conſequi non poſſe, puta quia deficit probatio. Hoc caſu exiſtimat, ceſſare legem *de judiciis*, & ad jus rediri priſtinum, quod fuit ante conſtitutas civitates. Aſt vero hæc minus cohærent; neque enim in hoc caſu ceſſant *judicia*, licet forſan *per accidens* ob deficientem probationem tali jus reddi nequeat, & ſi hæc ſententia reciperetur, non poſſet non turbis anſa dari in republica, cum quilibet, qui de jure ſuo per judicem obtinendo deſperat, poſſit hoc remedio violento uti, quod tamen in crimen incidit. Eleganter abſurditatem hujus ſententiæ Dn. HERTIUS *diſs. de diff. jur. in ſtat. nat. & advent. ſect. II.* §. 14. his notat verbis: *Et ſane*, ait, *nunquam moraliter certum videtur, per judicem jus obtineri non poſſe, niſi prius res in judicium ducatur, & de ſufficientia probationis cognoſcatur. Porro ſi, actore non probante, reus juſte abſolvatur, quomodo contra juſte abſolutum actor ſibi jus dicere juſte poterit, ita ut non aut de vi aut de furto teneatur? Ad hæc ſunt alia probationes, ſi non per teſtes & inſtrumenta, certe per jusjurandum, quod vel litigans litiganti vel etiam judex interdum defert, ſunt & alia componendæ litis remedia. Quæ omnia ſi fruſtra fuerint, ſatius eſt Deo rem committere, quam pœnam furti aut violentiæ in foro externo mereri.*

(*p*) Juſtitium juxta GELLIUM *l. XX. N. A. cap. 1. eſt juris quaſi interſtitio quædam & ceſſatio, ut nihil his diebus agi poſſit*. Eſtque vel *voluntarium*, de quo poſtea, vel *neceſſarium* ſeu *ſumtum*, quod præter voluntatem reipublicæ ex *turbato reipubl. ſtatu & aliis calamitatibus publicis* ipſo facto contingit, ut judicia quaſi clauſa & deſolata habeantur, neque amplius jus dici poſſit. Ceterum *juſtitium neceſſarium* poteſt eſſe rurſus vel *generale* vel *particulare*. *Illud* inducit ceſſationem judiciorum generalem; *hoc* vero tantum reſpicit particularis alicujus judicii ceſſationem, ut tamen aliorum judicum in republica copia non deficiat, qualem caſum non una vice experta eſt Camera Imperii, quæ non ita pridem per aliquot annos juſtitio laboravit. Loquor vero hic potiſſimum de *juſtitio neceſſario generali*, ex publica & generali totius reipublicæ calamitate & quidem tanta orto, ob quam omnia turbida & quaſi emortua ſunt, & totum corpus civile ita laceratum eſt, ut vix amplius cohæreat, ſed omnia ad interitum & ἀναρχίας ruere videantur. Atque huc quidem tria reipublicæ mala, tanquam fontes *juſtitii*, referenda, *bellum*, *peſtis*, *fames extrema*, quæ Deus rebuſpublicis ob hominum malitiam immittere ſolet. 1. *Sam. XXIV. 12. ſeqq. Jerem. XXIV. 10. XXIX. 17. XLII. 17. XLIV. 17. Ezec. XII. 6. XIV. 21. Exod. XXVI. 6. Deut. XXXII. 21. ſeqq.* De *bello* res expedita eſt, ſive *externum* & *internum* ſit, & vel ſola Germania id ipſum ſuo exemplo tum in tricennali bello, tum in longiſſimo illo interregno demonſtrat, ubi inprimis interregnum ubivis fere ejuſmodi juſtitium introduxit. vid. LEHMAN. *in Chron. Spir. lib. V. c. 95.* & CONRING. *de judic. reip. Germ. th. 53.* Nec de *peſte* deſunt exempla, ſi tanta ſit, ut generalis ſtrages affligat rempubl. LIVIUS *lib. IV. c. 31.* & *lib. XXIV. c. 26.* Et denique de *fame* extrema id ipſum liquidum facit DIO *l. 5.* ajens: *Hæc Romanis infeſta fuerunt, cum fames præterea ingens, adeo, ut gladiatores mancipiaque venalia ultra octoginta M. paſſus ſint ab urbe redacta, multoſque ex ſuis miniſtris cum alii tum ipſe Auguſtus ablegaverint, juſtitium indictum, ſenatoribus, ut quo vellent, proficiſcerentur, permiſſum fuit*. Equidem in hujuſmodi *juſtitio* ſubditi adhuc quodammodo quodam *vinculo civili* cohærere videntur. Sed *videntur*, cum revera civitates in anarchiam hoc modo recidere videantur, licet vel maxime

§. VIII. Hoc tamen tantum intelligendum de *juſtitio neceſſario*; ſecus eſt in eo, quod publica auctoritate & voluntate imperantis ad breve tempus indicitur, [*q*] quia ſic judicia *in totum* non ceſſant.

§. IX. Quin quod in tali juſtitio ipſo facto exceptæ ſint cauſæ *moram non ferentes*, & publicam reſpicientes ſalutem ac tranquillitatem. [*r*]

§. X. Exſerit ſeſe autem in civitatibus judiciorum vigor per *juriſdictionis exercitium*, quæ eſt nihil aliud quam *publica poteſtas per modum imperii* [*rr*] *de negotiis ſubditorum judicandi*, *&* *leges latas applicandi*. [*s*]

§. XI.

---

me ſubditi quandoque adhuc cohabitent. Certe *tempore interregni* fere talis ſtatus fuiſſe videtur, ubi ſecundum *Chronic. Hirſ. omnia per tumultum ſine lege ſine ordine pro lubitu fiebant*. Dum enim judicia deficiunt; rigor quoque legum ceſſat. Sic itaque ſtatus talis juſtitii proxime in *naturalem* declinat, maxime ſi effectus utriuſque conſideramus, quia tempore juſtitii, ubi deficit judex, ſicuti in *ſtatu naturali*, quilibet ſibi ipſi jus dicit, & pro judiciis vis privata intercedit. Audiamus CICER. *pro Sextio: inter hanc vitam perpolitam humanitate & illam immanem, nihil tam intereſt, quam JUS atque VIS. Horum utro uti nolimus, altero eſt utendum. Vim volumus extingui, jus valeat neceſſe eſt, vel judicia, quibus omne jus continetur. Judicia diſplicent aut nulla ſunt? Vis dominetur neceſſe eſt*. Ceſſant itaque in ſtatu juſtitii omnes leges pœnales iis impoſitæ, qui ſibi in ſtatu civili per vim jus dicunt, & quæ interim *per vim* aguntur, habent effectum juris externum, &, remiſſo juſtitio, non revocantur, aut pro ſpolio accipienda ſunt, niſi poſtea poſſit doceri, præſentem poſſeſſorem omni jure deſtitui. Sic quoque, pendente juſtitio, nemo jus ſuum amittit ob *negligentiam* vel *præſcriptionem*, cum judicis copia deſit, nec agere potuit læſus.

(*q*) Uſitatiſſimum apud Romanos olim fuiſſe hoc juſtitium *voluntarium* vel *indictum*, hiſtoriæ docent, & inprimis tunc adhiberi ſolitum, quando vel *luctus publicus* ob mortem viri clariſſimi vel gravem jacturam reipublicæ univerſos afficiebat, vel *publica lætitia* inſtabat. De hac teſtatur HORATIUS *lib. IV. Ode* 2. De illa paſſim occurrunt exempla apud LIVIUM *lib. III. c.* 4. *lib. X. c.* 4. *lib. IV. c.* 26. *lib. VI. c.* 7. *lib. VII. c.* 6. *in f. l. IV. c.* 31. *in f.* Sæpe in abuſum tractam fuiſſe hanc indictionem, oſtendit CICERO *de Haruſp. reſp. p. m.* 616. & *epiſt.* 17. *ad Att. lib. IV.* Ob luctum publicum indictum fuiſſe juſtitium teſtatur TACITUS *lib. I. annal.* LUCANUS *lib. II. verſ.* 16. *ſeqq.* PEDO ALBINOVANUS *in elegia de morte Druſi*, ubi ita canit:

Jura ſilent, mutæq; tacent ſine vindice leges:
Aſpicitur toto purpura nulla foro.

Quin etiam Ægyptios hunc morem in luctu publico obſervaſſe teſtis eſt DIODORUS SICULUS *lib. I. Bibl. p.* 2. *c.* 3. vid. *diſſert. noſtra de eo quod juſtum eſt circa luctum publ.* §. 20. & *de eo, quod juſtum eſt durante juſtitio c.* 1. §. 6. *ſeqq.* Verum ita anarchia nulla nec ſtatus naturalis inducitur, cum tantum ad breve tempus judicia claudantur, & magiſtratus adhuc omnino ſuperſit.

(*r*) Unde de *feriis* hæ cauſæ peragi potuerunt, ſicuti id conſtat ex jure Romano, cum tantum *juſtitium* hoc quoad illas cauſas obtineat, quæ poſſunt differri.

(*rr*) Talis juriſdictio proprie huc ſpectat, quæ *jure imperii in ſubditos* exercetur. Alias inter liberas gentes *ſine læſione imperii ſummi* fieri poteſt, ut lites voluntate utriuſque partis alterius reipublicæ deciſioni committantur, quemadmodum Aricini & Ardeates, cum ſæpe de ambiguo agro bello certaſſent, *multis invicem cladibus feſſi, judicem populum Romanum cepere*. LIVIUS *lib. III. c.* 71. Sed vertebant judices litem in rem ſuam, uti in potentia judicum fieri ſolet.

(*s*) Optime CICERO *pro Cæcina*, *Omnia judicia aut diſtrahendarum controverſiarum*,

rum,

§. XI. Conſtat quidem hæc *poteſtas judicariia* ex tribus: *cauſæ cognitione*, *ſententiæ latione*, *& executione*; non tamen requiritur, ut immediate [*t*] omnes tres actus exerceantur ab eo, qui juriſdictioni præeſt.

§. XII. Judicia reſpiciunt vel *cauſas privatorum* privatum intereſſe continentes, vel *vindictam publicam* in puniendis delinquentibus exercendam. [*u*]

§. XIII. Atque hæc *judiciaria poteſtas*, tota quanta eſt, penes imperantem reſidet, & ab ejus arbitrio exercitium ejus dependet, [*x*] atque ita hoc ſenſu cuilibet imperanti recte tribuitur *juriſdictio*.

§. XIV.

---

rum, *aut puniendorum maleficorum causa reperta* eſſe aſſerit. Leges enim frigent in republica, niſi ſint, qui leges applicent & cuſtodiant, atque inde ex ſumma poteſtate reipublicæ fluit *poteſtas judiciaria*, quæ quatenus *jus* denotat, dici communiter ſolet *juriſdictio*; quatenus vero ipſum *exercitium* hujus poteſtatis, *judicium*. *Poteſtas* ipſa *judiciaria* verſatur circa negotia civium ſecundum leges dijudicanda, & ita neceſſario abſolvi debet his partibus: (1.) *cauſa cognitione*, cum audiendus ſit, qui contradicit & controverſiam movet: (2.) *Sententiæ latione*, quia in hunc finem judicia in republica ſunt conſtituta, ut judex controverſias determinet & leges applicet: (3.) *executione*, quia fruſtra foret ſententiæ latio, niſi in effectum deduci poſſet. Hac ratione, quia in reluctantes & invitos jus redditur, judicia per *imperium* exercentur; eſt enim poteſtas judiciaria pars poteſtatis ſummæ in republica, quæ in *imperando* conſiſtit, ſive eandem imperans *per ſe* vel *per alios* exerceat. Proinde hanc partem eleganter Romani vocant *mixtum imperium* quoniam huic poteſtati ſemper admixtum debet eſſe imperium, ut contra invitos & reluctantes poſſit eo rectius exerceri. *Arbitrorum* nulla eſt juriſdictio, ut & *collegarum*, qui quamvis de cauſis collegiorum quodammodo cognoſcere poſſint, illas tamen *pro imperio* definire nequeunt.

(*t*) Prout ſcilicet ratio judiciorum publicorum conſtituta eſt, ita hoc variare poteſt. Apud Romanos *Magiſtratus majores* non ſolebant ipſimet cauſarum cognitionibus vacare, ſed hanc ſpartam aliis demandabant nomine eorum exercendam, qui dicebantur *judices pedanei*. Eodem modo ſeutentiæ latio aliis committi poteſt, ut hodie fieri ſolet, cum acta ad *collegia juridica* tranſmittuntur, qui tamen nomine ejus, qui juriſdictionem exercet, ſententiam concipere ſolent. Denique & executio quoque aliis committi poteſt, & aliquando ex peculiari conſtitutione reipublicæ aliis committi debet, uti ſententiarum in ſummis tribunalibus latarum executio expeditur per circulos &c.

(*u*) Dixi antea, *poteſtatem judiciariam inprimis in legum applicatione in republica verſari*. Leges autem verſantur circa (1) *cauſas intereſſe ſingulorum*, quatenus in iis de *meo* & *tuo* agitur, reſpicientes, & ſic vel lites de iis incidunt; tunc has judex determinabit: vel nullæ lites de iis incidunt, ſed tantum ad judicem deferuntur, ut ipſe eis impertiatur publicam auctoritatem, & ſic illas confirmat. (2.) Circa *cauſas ſecuritatem ſingulorum intendentes*, quod fit per *pœnarum* propoſitionem, in quibus itidem *judiciaria poteſtas* verſatur ſecundum tria illa capita, uti hactenus dictum, & hinc factum, quod juriſdictio communiter ſoleat dividi in *civilem* & *criminalem*, quæ diſtinctio ex *poteſtatis judiciariæ natura* fluit. Utraque ſpecies in civitate eſt neceſſaria, quia utraque ad tranquillitatem reipublicæ tendit, hæc tamen magis eam promovet, quam illa; unde merito pro *excellentiori* & *primaria* ſpecie haberi debet, quatenus magis reipub. ſalus ab ejus exercitio dependet, uti *cap. ſeq.* oſtendam. Cum itaque utraque ſpecie ſeparatum officium exerceat, dubium non eſt, quin etiam quoad *exercitium* in civitatibus ſeparari queant.

(*x*) Res declaratione non indiget. Reſpublica non poteſt eſſe ſine judiciis: jodi-

ciaria

§. XIV. Quocirca non dubium eſt, quin imperans per ſemet ipſum jus dicere poſſit *(y)* ſi ratio reipubl. id ita ferat.

§. XV. Cum vero ipſe huic rei non ſatis ſufficere poſſit, conſtituit, qui juriſdictioni præſint, & ſubditis litigantibus jus dicant. *(z)*

§. XVI.

ciatia autem poteſtas abſque *imperio* exerceri nequit, & conſeqnenter juribus ſummis imperantium merito adſcribenda. Hinc quod antiqui de imperatore dixere, *quod* ſcilicet *ad eum omnis juriſdictio pertineat, ab eo tanquam a fonte fluat, & ad eundem refluat tanquam ad mare*, id de ſingulis imperantibus in rebuſpublicis recte dicitur, utut hoc aſſertum olim imperatoribus tributum hodie quoad territoria ſtatuum minus recte ſe habeat, quin potius ad ſingulos dominos territorii applicari debeat.

(*y*) Primos imperantes *per ſe* jus dixiſſe, non dubitandum poſtquam diſtrictus admodum reſtrictos poſſiderent. Unde HESIODUS:

Hoc uno reges olim ſunt ſine creati
Dicere jus populis injuſtaque tollere facta.

quamvis an hæc primaria introducendarum civitatum cauſa fuerit, ut HESIODUS putat, dubium ſit propter illas conjecturas, quæ ſuo loco adductæ ſunt. Certe MOSEN in populo Iſraelitico jus dixiſſe apparet: quin & qui poſt Joſuam populo præerant, inde *judices* appellabantur, a primaria poteſtate populum regendi, denique & SALOMONEM alioſque reges juri dicundo vacaſſe conſtat. AUGUSTUS ipſe jus dixit teſte SVETON. *in auguſt. cap.* 33. Idem de TIBERIO teſtatur TACITUS *lib. I. annal. c.* 75. De CLAUDIO novum teſtimonium affert SVETON. *in Claud. c.* 14. De CAROLO M. EGINHARDUS *in vita ejus* hæc refert: *Cum calcaretur & amiciretur, non tantum comites admittebat, verum etiam ſi comes palatii litem aliquam eſſe diceret, quæ ſine ejus juſſu definiri non poſſet, ſtatim litigantes introduci juſſit, & velut pro tribunali ſederet, lite cognita ſententiam dixit.* Quin etiam de LUDOVICO pio annales memorant, quod per tres dies in hebdomade publice in palatio cauſis audiendis operam dederit, & jus omnibus ſumma æquitate reddiderit. Ceterum alia quæſtio eſt, an *utile* ſit reipublicæ, principem per ſe jus dicere, quæ cum ſit alterius fori & diſciplinæ, merito hic ſequeſtrari debet, vid. interim BODINUS *de republ. lib.* 4. *cap.* 6. ubi prolixe *negativam* defendit.

(*z*) Et hi proprie dicuntur *judices*, omnemque auctoritatem, quam exercent, a principe habent, & ejus jure utuntur. Et licet hi intuitu *imperantis* adhuc *ſubditi* maneant, reſpectu eorum tamen, quibus præſunt, *publicam perſonam* cum imperio repræſentant, ut his eodem modo obediendum ſit ac ipſi imperanti, quatenus officio ſuo ſatisfaciunt. Hunc in finem plerumque juramentum ab eis exigitur *de juſtitia recte adminiſtranda*, quod quidem *accidentale*, ſimul tamen antiquiſſimum eſt. Juramentum judicum apud Græcos refert JULIUS POLLUX *lib. VIII. onom. c.* 10. his verbis: *Juramentum autem judicum erat, ſe de illis rebus, de quibus leges haberentur, ſecundum eaſdem judicaturos, de quibus autem leges nullæ ſunt, juſtiſſimam laturos ſententiam.* Pleniorem formulam recitat DEMOSTH. *orat. in Timocrat.* Cum vero tantum ad jus dicendum inter ſibi ſubditos ſunt conſtituti, apparet, eos jus dicere non poſſe de iis controverſiis, quæ ipſum imperantem concernunt. Sed ſicuti ſe legibus ſuis propria voluntate ſubjicere poteſt, ita quoque boni Principis eſt, forum idem cum privatis eligere & ſubire, qualia exempla apud Principes Romanos paſſim occurrunt. De Tibero TACITUS *lib. IV. annal.* refert, quod, *ſi quando cum privatis diſceptaret, forum & jus* obtinnerit. De Trajano multa congeſſit PLINIUS *in ejus Panegyri cap.* 64. quæ digna viſa ſunt, ut hic adjicerentur: *Peracta erant*, inquit, *ſolemnia comitiorum, ſi principem cogitares, tamque ſe omnis turba commoverat, cum Tu mirantibus cunctis, accedis ad conſulis ſellam, adigendum te*

præ-

Digitized by Google

§. XVI. Hoc ipſo tamen imperans ſe haud privat ſua poteſtate jus dicendi, [*a*] ſed integrum adhuc eidem manet, quaſdam cauſas ab ordinario judicio *avocare*, & ſua deciſione finire.

§. XVII. Et ſic omnis juriſdictio ſemper debet intelligi conceſſa *ſubordinate*, [*b*] ut illud, quod a ſubalterno geſtum eſt, adhuc ſubjaceat examini ſuperioris.

§. XVIII. Atque inde eſt, quod a judice inferiori ſemper *provocetur* imperans, [*c*] quatenus huic provocationi certos limites non poſuit.

§. XIX.

---

præbes in verba Principibus ignota, niſi cum jurare cogerent alios . . . Stupeo P. C. nec dum ſatis aut oculis meis aut auribus credo, atque identidem me, an audierim an viderim, interrogo. Imperator ergo & Cæſar & Auguſtus, Pontifex maximus, ſtetis ante gremium conſulis, ſeditque conſul, principe ante ſe ſtante: & ſedis inturbatus, interritus & tanquam ita fieri ſoleret. Quin etiam ſedens præbuit jusjurandum, & ille juravit, expreſſit, explanavitque verba, quibus caput ſuum, domum ſuam, ſi ſcienter ſefelliſſet, Deorum iræ conſecraret. Ingens Cæſar, & par gloria tua, ſive fecerint iſtud poſtea Principes ſive non fecerint. Ullane ſatis prædicatio digna eſt, idem tertio Conſulem feciſſe, quod primo? Idem principem, quod privatim? Idem imperatorem, quod ſub imperatore? Neſcio jam, neſcio, pulchrius ne ſit iſtud, quod præeunte nullo an hoc, quod alio præeunte juraſti. In roſtris quoque ſimili religione ipſe te legibus ſubjeciſti. Legibus Cæſar, quas nemo Principi ſcripſit &c. Item c. 36. *Dicitur actori atque etiam procuratori tuo: in jus veni, ſequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum cruciatu eſt par ceteris, niſi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & urna fiſco judicem aſſignat. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria eſt, ſæpe vincitur fiſcus, cujus mala cauſa nunquam eſt niſi ſub bono Principe.*

(*a*) *Judices ſubalterni* aſſumuntur tantum *in ſubſidium*, ut eo rectius expediri poſſit ratio reipublicæ. Erga Principem jus non habent impediendi, ne ipſe judicet, cum ejus ſint *miniſtri*, & ſic liberum ei relinquere debent, an pro re nata ipſe velit in hac vel illa cauſa jus dicere, vel etiam acta a judice ordinario avocare.

(*b*) Pertinet huc quæſtio veterum, utrum juriſdictio cenſeatur *privative* an *cumulative* conceſſa? Utrumque incommode dicitur. Prius enim proprio ſenſu denotat, quaſi Princeps eo ipſo a ſe abdicaverit omnem poteſtatem, quod dici nequit. Poſterius vero quaſi imperans habeat concurrentem juriſdictionem, quod quo ſenſu admitti poſſit, ex §. *antec.* conſtat. Scilicet cum Princeps ſemel ordinarios magiſtratus conſtituerit, non integrum erit ſubditis, ſtatim Principem adire, prætermiſſo ordinario, cum hic eo ipſo ſit conſtitutus, ut ipſe loco Principis judicet. Sed principi eo ipſo non ligantur manus, quin poſſit cauſam ex ratione juſta ad ſe trahere, cum curare debeat, ne quid a judicibus peccetur. Romulus leviorum cauſarum cognitionem ſenatoribus permiſit, *ita tamen, ut caveret, ne quid interim in judiciis peccaretur*, ut refert DION. HALICARN. *lib. II.* Atque hæc poteſtas imperanti competit ex ſuprema inſpectione omnium judiciorum.

(*c*) Jus *appellandi* ad Principem in quibuſvis rebuſpublicis fere introductum eſt, hoc fine, ut ſi ſubditis forſan per *ſubalternos* injuria fiat, illa per *appellationem* corrigatur, & ita ſententia inferioris judicis examini ſuperioris ſubjiciatur: abſque quo ſi eſſet, non poſſet non judex inferior ſua abuti poteſtate. Ne vero ita rurſus Princeps multitudine cauſarum obruatur, poteſt itidem vel *certum collegium* adornare, quod nomine Principis judicet, & cauſas appellationis examinet, vel etiam *certum modum* determinare, intra quem appellationes ſint permiſſæ. Quamvis vero dictum ſit, appellationes fluere ex judicis inferioris poteſtate ſuperiori ſubordinata,

Digitized by Google

§. XIX. Et ſi vel maxime certo modo provocationem imperans inhibuit, (*d*) non tamen ſubditis omnis præcluſus eſt recurſus ad Principem ex alio capite.

§. XX. Cum autem ordo in judiciis exercendis ſervari debeat, imperantis eſt, judicia diſtinguere (*e*) tum ratione *diſtrictus*, tum ratione *cauſarum*.

§. XXI. Diſtinctis ſemel foris & judiciis judicum ſubalternorum, nemo poteſt ultra ſuos limites judicare, id quod ſi de facto fiat, impune ei non paretur, (*f*) cum extra ſuos limites inſtar privati ſit.

§. XXII. Manet tamen inter *principem* & *judicem ſubalternum* adhuc inſignis differentia, quod hic ad LL. præciſe ſit adſtrictus; ille vero *ex juſta cauſa* aliquando poſſit ſententiam ferre, prout *ſalus publica* & *aliæ circumſtantiæ* hoc poſtulant. (*g*)

§. XXIII.

---

nata, & inde ab inferiori ad ſuperiorem ordinarie appellationes dirigantur; non tamen ex ipſa provocatione ſtatim argumentum pro *dependentia* & *ſuperioritate* eſt deſumendum. Poteſt enim (α) provocatio fieri ex *mero compromiſſo*, & ſic etiam ad eum, qui non eſt ſuperior, quales olim provocationes in Germania frequentes fuerant. Sic Poloni olim provocarunt Magdeburgum: PARDHEN LITIGIOS. *cap.* 2. *l.* 2. *n.* 19. Urbes Pomeraniæ Lubecam, Veſalienſes Aquiſgranum. Alia exempla vid. *apud auctor dubior. Cameral. verb. appellatio & verb. conſultatio.* Deinde (β) poteſt appellatio adhuc locum habere ex *ratione ſtatus antiqui* reipublicæ, qui quidem jam ita mutatus eſt, ut ad præſentem formam reipublicæ non adeo quadret appellatio, interim tamen tanquam *veſtigium ſtatus antiqui* retineri debuit. Huc refero appellationes a ſtatuum imperii tribunalibus ad tribunal Imperatoris, propter quas ſtatus haud amplius poſſunt *magiſtratibus ſubalternis* æquiparari. Nam & apud Romanos non ſtatim is, qui appellabatur, eo major erat eo, a quo appellabatur, uti exemplis probat P. ÆRODIUS *lib.* 2. *rer. judicat. tit.* 9. *c.* 14.

(*d*) Quid enim ſi judex inferior deneget juſtitiam? quid ſi manifeſte jus detorqueat in ſiniſtram partem? vel alias partem valde gravaret? certe de his querelis ſubditi audiendi ſunt, ut conſtet, an judex recte ſuo officio fungatur.

(*e*) Sic variis in locis certi limites jurisdictionibus ſunt poſiti, ultra quos poteſtatem judex non habet. Immo & certis cauſis poteſt ſua peculiaria dare fora, prout expedire hoc reipublicæ viſum fuerit. Inde datur forum *eccleſiaſticum*, *criminale*, *ſeminarium*, *mercatorum*, *cambiale*, *metallicum*, *ſtudioſorum*, *militare*, *admirabilitatis* &c. non, quod præciſe hoc facere debeat, ſed quod propter *ordinem* poſſit & ſæpe hoc expediat. Neque ita neceſſe habet, ſeparatum conſtituere conſiſtorium, uti CARPZOVIUS exiſtimat ex falſa hypotheſi, ſed quod ita commodum videatur reipublicæ; interim omnia hæc fora, qualiacumque demum ſint, ſemper ab imperante dependent.

(*f*) Hoc etiam in jure Romano ex hac diſciplina repetitum. *Extra territorium jus dicenti impune non paretur.* Inde eſt exceptio *fori incompetentis*, quæ potiſſimum ex perſona rei æſtimanda, ſi contra eum agatur. Naturale enim eſt, ut actor ſequatur forum rei, quia ille hunc cogere ad id præſtandum, quod petit, ſatagit, & ſic ejus judicem ſequi debet.

(*g*) Pertinet huc exemplum Salomonis 1. *Reg. III.* 16. *ſeqq.* Item RUDOLPHI I. imperatoris, quod refert LEHMAN. *in Chron. Spirenſi lib.* 5. *c.* 109. ut & Galbæ, apud SVETON. *in ejus vita c.* 7. Dicitur hæc ſententia *ex plenitudine poteſtatis lata*, *ein Macht-Spruch*, cum omnia poſſit ad ſalutem reip. accommodare, & ſic gravi

cauſa

§. XXIII. Sic enim princeps deciſionem cauſæ certæ alteri quam ordinario *extra ordinem* recte committit; ſed non ſemper judici inferiori, poteſtatem ſuam rurſus alteri mandare, integrum eſt (*b*) niſi quatenus hæc poteſtas ei eſt conceſſa.

§. XXIV. Cum itaque omnis juriſdictio dependeat ab imperante, apparet, ſubditos eam nec ſibi ſumere, (*i*) neque aliis dare poſſe, utut poſſint *arbitros* (*k*) in cauſa controverſa eligere, quia ſic expeditius lites finiuntur, quod bono reipublicæ conducit.

§. XXV. Gravitas hujus officii ejuſmodi viros poſtulet, qui ſunt *juſtitiæ* & *veritati* ſincere dediti, (*l*) & ab omni proſopolepſia alieni.

cauſa exiſtente legibus latis non præciſe adſtringatur, ſed deciſum ſuum *pro re nata* abſque ullis ambagibus juſte interponat. Sic etiam ob ſalutem publicam aliquando partes ad tranſigendum cogit &c.

(*b*) Diſputant, *an judex inferior poſſit delegare ſuas vices alteri?* quod regulariter negandum exiſtimo, quia ſpecialiter ad hoc munus propter *induſtriam* & *ſingularem habilitatem* electus eſt, nec *jure proprio* ſed *beneficio principis* id ipſum gerit. Quamcumque ergo hodierni judices poteſtatem ſubdelegandi, vel juriſdictionem ſuam mandandi habent, ex *conceſſione ſuperioris* habent, quæ vel *ſpecialiter* ipſis conceditur, vel *lege communi*, qua poteſtas judicum circumſcribitur. Alias hanc poteſtatem exercere nequeunt. Quando vero juriſdictio quibuſdam conceſſa, ut non peculiaris perſonæ induſtria electa ſit; ſed etiam in *heredes* quoſcumque tranſire queat, facilius concedi poteſt, ut tales judices poſſint vices ſuas alteri mandare, cum juriſdictio non intuitu certæ perſonæ habilitatis conceſſa ſit.

(*i*) Criminis læſæ Majeſtatis reus habetur in jure Romano, qui ſibi privatim aſſerit juriſdictionem. Cum vero inter privatos quædam imperia ſubordinata dentur, veluti in uxorem, in liberos, in ſervos, quædam juriſdictionis ſpecies privatis in has perſonas relinqui potuit. Olim Romulus maritis dabat jus vitæ & necis in uxores, *qui cognoſcebat cum cognatis, ubi violata pudicitia fuiſſet, & ſi quam mulierem vinum bibiſſe conſtitiſſet*. DION. HALICARNASS. *lib. II. antiq. Rom.* plura vid. *ad* §. 15. *cap. ſeq.*

(*k*) *Arbitri* proprie non fiunt *judices*, nec *juriſdictionem* proprie dictam habent, cujus potiſſima virtus *in coactione judiciali*, ſeu quodam *imperio* conſiſtit; arbitri autem omni deſtituuntur *imperio*, & mere litem dirimunt ſua ſententia, ſi partes ſtare nolint, ad id ab arbitris cogi nequeunt, ſed ad ordinarium judicem eundum, qui alterum cogere debet, ut compromiſſo ſatisfaciat.

(*l*) Conf. *Exod. XXVIII.* 21. & *Deut. I.* 15. 17. Impii non poſſunt recte juſtitiam adminiſtrare, quia ſecundum ſuos affectus utplurimum agunt, & leges cavillatorie applicant, juſtitiamque corrumpunt. Avarus facile corrumpitur, uti dicitur *Prov. XVII.* 23. *XXVIII.* 5. Non inique itaque hujuſmodi hominum tribunalia dicuntur *Caſtella omnium ſcelerum*, & judices ipſi, *legum & civilis & humani fœderis* (quod natura inter homines conſtituit) *expertes*, ut apud LIVIUM *lib. III. c.* 57. Appius depingitur. Idque & gentiles ſeduio obſervabant. Cyrus dixit: *magiſtratu dignum non eſſe quenquam, qui non ſit melior ſubditis*, PLUTARCH. *apophth. p.* 172. *lit. e.* In jure Romano paſſim dicitur, quod judex debeat eſſe *vir bonus & innocens*. *Sacerdos juſtitiæ, getreue Vorſtehere des heilſamen Juſtiz*, uti judices eſſe jubentur in *R. I. de anno* 1654. §. 157. Graviter judicis officium depingit CICERO *pro A. Cluentio*, ajens: *Eſt ſapientis judicis, meminiſſe hominem, cogitare, tantum ſibi a populo R. permiſſum, quantum commiſſum & creditum ſit: & non ſolum ſibi poteſtatem datam, verum etiam fidem habitam eſſe meminiſſe, poſſe, quem oderit, abſolvere,*

Digitized by Google

§. XXVI. Quodſi itaque ex eventu appareat, judicem ipſum eſſe depravatis moribus, ut ſuſpectus recte removeri, & magis idoneus ſubſtitui poteſt. (*m*)

§. XXVII. Sicuti itaque judex vice imperantis judicat, ita judicata ejus *publicam* debent habere *auctoritatem*, (*n*) nec facile reſcindenda, niſi quatenus imperans illa ulteriori examini reſervavit, & eum in finem certum modum præſcripſit.

§. XXVIII. *Ordo* in judiciis exercendis obſervandus itidem præſcribitur ab imperante (*o*) qui exacte obſervandus eſt, quo non præſcripto, *naturalem* ordinem ſequitur judex.

§. XXIX.

re, quem non oderit, condemnare, & ſemper non quid ipſe velit, ſed quid lex & religio cogat, cogitare. De Ægyptiorum judicibus DIODORUS SICULUS *lib. I. Bibl. p.* 68. *Edit. Rhod.* ita: *Ferebat hic* (præſes judicium) *circa collum ex auro catena pendens ſignum pretioſorum lapidum, quod vocabant VERITATEM, inchoabant autem diſceptationes, cum veritatis imaginem appoſuerat ſibi judicum præſes.* De iiſdem ÆLIANUS *variar. hiſtor. lib.* 13. *c.* 34. *Horum Princeps erat maximus natu, & omnes in jus vocabat. Oportebat eum eſſe juſtiſſimum & ſinceriſſimum virorum. Habebat autem circa collum imaginem ex Saphiro gemma, & vocabatur ea imago VERITAS.* conf. LEHMAN. *in chron. Spir. P.* 1. *p.* 92. Et hæc forſan ratio fuit, quod apud plures populos judicis officium ſacerdotibus demandatum fuerit, cum pro his maxima ſanctitatis præſumtio militaret. De Druidibus hoc ipſum refert CÆSAR *de bell. Gall. lib.* 6. *cap.* 13. De Ægyptiis ſacerdotibus idem confirmat ÆLIANUS *lib. XIV. cap.* 34. De Judæis JUSTINUS *lib.* 36. ait: *ſemper hic mos apud Judeos fuit, ut eoſdem & reges & ſacerdotes haberent, quorum juſtitia religione permixta incredibile quantum coaluere.*

(*m*) Gravitas officii hoc imperanti indulget. Quod autem rarius hoc fiat, id *corruptioni* reipublicæ & malis moribus imperantium imputandum, uti ſuo exemplo JUSTINIANUS oſtendit, qui TRIBONIANUM alioſque peſſimos miniſtros judiceſque non tantum toleravit, ſed etiam fovit, adeo ut etiam publicis turbis Tyrannis eorum anſam dederit. SIC PROCOPIUS *lib.* 2. *de bello Perſ.* de JO. ZIBO, ita ait: *Poſthac Juſtinianus ad Lazos cum magiſtratus alios, tum Joannem Zibum cognomento miſit, hominem ſane obſcurum, & ducem factum non ob aliam cauſam, quam quod omnium hominum peſſimus ac pecuniæ reditus undequaque vel contra fas reperiret.* Quo magis peſſimi judices reipublicæ nocere poſſunt & *tranquillitatem internam* turbare, eo magis optimus princeps ſerio proſpicit, ut mutare removeantur. Satis pulchre AMMIANUS MARCELLINUS *lib.* 30. ait: *Cum recte procedunt judicia, delubra ſunt æquitatis, cum depravata, foveæ fallaces & cæcæ, in quas ſi captus ceciderit quiſquam, non niſi per multa exſiliet luſtra ad uſque ipſas medullas exutus.*

(*n*) Auctoritas rerum judicatarum non indiget teſtimonio juris civilis, quæ per ſe jam patet. Apprime CICERO *orat. pro Sylla p. m.* 535. *lit. a. ſtatus reipublicæ maxime rebus judicatis continetur.* IDEM *lib. V. in Verrem p. m.* 262. *lit. e.* inter exitiales exitus perditarum civitatum refert, ſi *res judiciales* reſcindantur. Poteſt autem determinare princeps, quando talem debeant habere auctoritatem, adeoque determinatio temporis non eſt ex *jure naturæ*, ſed *civili*. Sicuti autem ipſius imperantis arbitrium tantum intra territorium valet, ita enim talis res judicata extra territorium imperantis de jure ſtricto non aliam habet vim, niſi ex *beneplacito* illius imperantis, & conſequenter executio judicati extra territorium precibus nudis imploranda, nec ex *jure perfecto* prætendi poteſt.

(*o*) Inde in pluribus locis ſunt peculiares ordinationes proceſſuum, ne judex

nimis

Digitized by Google

§. XXIX. Quo magis autem ordo *naturalis* in peragendis litibus obſervatur, eo magis juſtitia incorrupta manet, & litium ambages evitantur, *(p)* ſicuti quo magis creſcit ſolemnitatum ſeges, eo plures aperiuntur malevolis viæ ad injuſtitiam committendam, & lites protrahendas.

§. XXX. Conſiſtit autem *ordo naturalis* in ſequentibus: *(I.)* ut reus ad petitionem actoris citetur (*) non ſemper dilatione indulta, niſi gravitas rei id poſtulet. (**)

§. XXXI. [II.] Ut reſpondeat ad actoris intentionem, quod *coram*, *(q)* etiam abſque omni *ſcriptura*, fieri poteſt, remotis etiam *Advocatis*.

nimis præcipitanter & turbulenter agat, nam ſine aliquo ordine ſumma committitur injuſtitia. Sed hic *duo extrema* committuntur: (1.) *ſi omnis ordo negligatur*, inde enim proceſſus eſt *tumultuarius*, qualis ratio erat plerumque judiciorum Weſtphalicorum, de quibus vid. SCHOTTELIUS *de antiq. in Germ. jurib. in f.* (2.) *ſi in exceſſu peccetur & nimium ordini indulgeatur*, quale vitium noſtris in judiciis regnat. Sane quo *ſimplicior* ordo, eo melior, quem cum antiqui Germani in foris ſuis obſervarent, lites brevi tempore ſopiri poterant. Neque eo tempore ordinationibus peculiaribus erat opus, poſtquam *ex bono & æquo* abſque ſubtili calliditate procedebatur.

(p) Conſtat hoc (1.) *ratione naturali*. Ordo *naturalis* eſt (α) *ſimpliciſſimus*, & unice pro ſcopo habet veritatis indagationem & juſtitiæ adminiſtrationem, lites mox ſopiuntur, ſumtus immenſi evitantur, fraudes advocatorum reſecantur. (β) *ſufficiens*, quod facile apparet in proceſſibus *ſummariis*, quibus æque hodie jus dicitur ac in ordinario, quamvis in illo tantum attendantur naturalia. (2.) Probatur *exemplis & experientia*. Antequam jus Romanum & canonicum foris applicari cœpiſſet, vel *unum judicium* imperii ſufficiebat, quoniam Germani olim plerumque naturalem ordinem ſequebantur, LEHMAN. *in Chron. Spir. lib.* 4. *c.* 21. CONRING. *de judic. reip. Germ.* §. 17. *ſeq.* ſed introducto utroque jure, lites creſcere & protrahi cœperunt, unde Camerale judicium inſtituendum erat &c. CONRING. *cit. l.* §. 98. qui etiam in §. 107. concludit, litium multitudinem & diuturnitatem non aliter tolli poſſe, quam ſi *proceſſus judiciarius* ad priſcam reducatur ſimplicitatem, qua tot ſeculis floruit Germania, quæque in omnium veterum rerumpublicarum foris fuit probata. De hujuſmodi ordine procedendi apud ſeptentrionales hæc habet H. GROTIUS *in prolegom. ad hiſt. Goth. p.* 67. *Apud ſeptentrionales litigandi temeritas ſponſionibus & pignoribus coercita, ipſis judiciis nihil expeditius. In facti quæſtione addicebat actor, adducebat reus teſtes ſuos, pro utro eſſet major teſtium auctoritas, ſecundum eum lis dabatur. In re ambigua ad jurisjurandi ibatur religionem, id reo deferebatur, ſed ita ſi complures viros exhiberet fama probatæ, qui ſe ipſius tamquam viri boni jurejurando credere dicerent. Juris rara erat diſputatio: ſi qua eſſet, non ex infinitis interpretum libris, ſed ex planis legum dictis, aut ex æquo & bono facile & ſtatim dijudicabatur.*

(*) Notum eſt vulgatum; *audiatur & altera pars*. Optime SENECA *in Med.*

Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera
Æquum licet ſtatuerit, haud æquus fuerit.

(**) Judicis eſt tempus judicandi non nimis coarctare, ne reo defenſio debita auferatur. Bene PLINIUS *lib. VI. ep.* 2. *Temerarium exiſtimo divinare, quam ſpatioſa ſit cauſa inaudita, tempuſque negotio finire, cujus modum ignores; præſertim cum primam religioni ſuæ judex patientiam debeat, quæ pars magna juſtitiæ eſt. At quædam ſupervacua dicuntur: etiam; ſed ſatius eſt & hæc dici, quam non dici neceſſaria. Præterea an ſint ſupervacua, niſi quum audieris, ſcire non poſſis.*

(q) Optima & naturalis via ad proceſſus abbreviandos eſt partes *coram* examina-

§. XXXII. [III.] Ut *probatio* accedat, quæ peragenda ab eo, qui dubium aliquod in judicium deducit, cui adverſarius contradicit, ex quo deciſio litis primario pendet. (*r*)

§. XXXIII. Probatio ipſa fit per inſtrumenta, confeſſionem, teſtes, qui & *velle* & *poſſe* veritatem dicere præſumuntur, item per aſſertionem religioſam (*s*) &c.

§. XXXIV. Ex probatione oritur *fides juridica*, (*t*) quæ ſuos gradus habet, ita ut pro cauſarum gravitate aliiſque circumſtantiis nunc *plenior*, nunc *minor* requiratur.

§. XXXV. Quia itaque fides tantum *probabilitatem ſummam* operatur, hinc [IV.] reo non eſt deneganda defenſio contra eandem, (*u*) ſi contrarium docere poſſit.

§. XXXVI. Excuſſa cauſa, [V.] ſententia a judice ferenda ſecundum leges præſcriptas, ad quas factum probatum, vel deductum applicandum. (*x*)

§. XXXVII.

---

minate. Ceteræ *exceptiones dilatoriæ* ſunt revera *dilatoriæ*, & ſubterfugium impiorum litigantium, quas judex facile diſcutere poſſet abſque omni prolixitate. Immo deductiones in ſcriptis factæ mirum in modum anſam dant ad ſophiſmata. Nec *advocati* præciſe neceſſarii, quoniam judex novitius, & ſic errantes in rectam viam deducere poteſt & debet. Hos ignorabant antiqui Germani, adeoque illis tam intolerabiles erant, ut poſt cladem a Varo acceptam potiſſimum ſævitum fuerit in cauſarum patronos. FLOR. *lib.* 4. *cap.* 12. *n.* 37. Apud Romanos vero *nihil quicquam publicæ mercis tam venale fuit*, *quam advocatorum perfidia*, ut ait TACITUS *l. XI. annal. c.* 6. In Dania adhuc hodie litigantes ipſimet cauſam ſuam agunt remotis advocatis.

(*r*) Id etiam in jure Romano uſu venit, niſi quod per præſumtiones jus Romanum aliquando aliquem liberet ab onere probandi, quod a ratione naturali non eſt alienum, cum illæ præſumtiones, quas jus Rom. recepit, *inſignem probabilitatem* habeant, propter quas ejus intentio, pro quo militat præſumtio, fundata & æqua eſſe videtur. Sive autem dubium illud in *affirmativa* ſive *negativa* conſiſtat, perinde eſſe videtur. Nam qui ſe fundat in *negativa*, itidem hoc *fundamentum* ſuæ *actionis* probare debet, quod ex ſolidis rationibus naturalibus illuſtravit Dn. COCCEJUS *diſs. de direct. probat. negativæ*.

(*s*) Pleraque, quæ hac de re in jure Romano habentur, ſunt *naturalia*. Inprimis qualitates teſtium ad duo capita prædicta redigendæ, quod itidem *naturale* eſt. Si enim præſumtio eſt, quod *nolit* veritatem dicere, fides ei haberi non poteſt: ſi *non poſſit* fidem facere, propter defectum illius ſenſus, per quem veritas dicenda erat, itidem inutilis eſt.

(*t*) Rarius veritas ipſa a judice poteſt haberi, niſi naturaliſſima ſubſit ratio. Ergo plerumque acquieſcendum in *probabilitate ſumma*, qualis haberi poteſt inter homines. Nam nec duo teſtes neceſſario probant, cum poſſint fallere; faciunt tamen probabilitatem talem, qualis inter homines haberi poteſt, cui in judiciis ut plurimum acquieſcendum. Inde *fides juridica*.

(*u*) Sic *ſumma probabilitas* eſt, eum eſſe creditorem, qui chirographum producit, ſed quid ſi alter habet Quitantiam? Si alter habet reverſales, quod tantum negotium ſit ſimulatum? ſumma probabilitas eſt pro duobus teſtibus. Sed quid ſi alter oſtendat, eos eſſe ſubordinatos?

(*x*) Hinc naturale eſt, quod ſententia debeat eſſe conformis *juri* & *actis*. Naturale itidem eſt, quod ſententia non valeat,

§. XXXVII. Ut vero ulterior provocatio concedatur, in eo quidem naturale eſt, ut ſuperior acta examinare poſſit, an recte pronunciatum ſit? ſed ut novus proceſſus de novo inſtituatur, mere civile & plerumque noxium eſt. (*y*)

§. XXXVIII. Tandem *executio* (*z*) ſententiæ facienda, quæ fit ex imperio, quod omni juriſdictione continetur, ſicuti etiam hoc ſeſe exſerit per totum proceſſum, ſi pars refractaria nolit obedire.

§. XXXIX. Quemadmodum vero æquum eſt, ut in cauſis moram ferentibus hic ordo obſervetur, ita contra in cauſis, quæ ſubitaneam deciſionem requirunt, ob ſalutem Reipublicæ negligi hæc poſſunt, ut ſtatim per mandata (*a*) procedatur.

C A-

leat, ſi directo ratio decidendi ſit contra leges, quoniam ita judex exceſſit limites officii ſui, ultra quos ſi aliquid agit, publicam habere auctoritatem nequit. Naturale porro eſt, quod judex leges ſimpliciter in applicando ſequi debeat, nec de earum æquitate diſputare; neque enim conſtitutus eſt ad leges examinandas, ſed ad præſcriptas applicandas. Naturale denique eſt, quod ubi *lex ſcripta* deficit, ex *naturali ratione* rem decidere debeat, multa quippe arbitrio judicum committenda ſunt.

(*y*) Dictum ſupra, imperanti jus ſalvum eſſe, ſub examen revocare illa, quæ a judice ſint peracta. Sed hoc fieri poteſt abſque novis deductionibus & probationibus, quæ potius ſunt noxiæ, ex judicio LUDOLPH. HUGONIS *de abuſ. appell. toll.*

(*z*) Modus *exequendi*, ſi non ſit determinatus, conſiſtit in convenienti coactione, prout circumſtantiæ negotii id patiantur.

(*a*) Qualis via tum jure Romano cognita tum vero praxi ſatis firmata. Neque enim expedit Reipublicæ, omnia terminare per *ſolemnem proceſſum*, maxime in caſibus, ex quorum ſubitanea deciſione tranquillitas reip. pendet.

Digitized by Google

CAPUT VIII.

DE

JURE IMPERANTIUM CIRCA PŒNAS.

§. I. Inter homines in *ſtatu naturali* poſitos, nulla proprie dicta pœna obtinere poteſt, cum hæc ſit conſequens neceſſarium *judiciorum*. (*b*)

§. II. Simile quid tamen in eo ſtatu obtinet, *vindicta* (*c*) ſcilicet, quæ inter *pares* locum habet, qua potiſſimum quilibet ſecuritatem propriam

(*b*) Præterea potiſſimum *pœna* infertur ob *malum actionis*, quod alter geſſit. Jam autem in ſtatu naturali nemini concedendum eſt arbitrium in alterum, & judicandi facultas, quia ſic foret ſuperior. Unde *bellum punitivum*, quod GROTIUS ſtatuit, eſt non ens. Neque obſtat, quod Deus puniiſſe dicatur gentes per Iſraelitas; nam Iſraelitæ fuere meri *executores divinorum judiciorum*, nec *ſua*, ſed *Dei auctoritate*, quicquid mali gentibus intulerunt, fecere. Antequam vero hinc abeam, paucis reſpondendum erit auctori *tr. du gouvernement civil. c.* 1. §. 4. *ſeqq.* ubi evincere conatur, *naturam unicuique dediſſe facultatem puniendi violationem juris naturalis, ut violans impediatur, ne ulterius contra illud agat. Les loix de la nature*, pergit, *auſſi loin, que toutes les autres loix, qui regardent les hommes en ces mondes, ſeroient entierement inutiles, ſi perſonne dans l'eſtat de nature, n'avoit le pouvoir de les faire executer, & de reprimer ceux, qui lui ſoint juſt.* Hactenus bene. Singulis datum eſt jus, ſe ſuaque defendendi, & reſiſtendi aggreſſori, immo defendendi eum, qui injuriam patitur. Aſt in *defenſione* nulla *pœna* eſt. Nihilominus tamen exinde infert, quod in ſtatu naturali quilibet jus habeat in alterum, ut poſſit delinquenti pœnam delicto conformem infligere, *qui enim*, ait, *jus naturæ violat, generi humano merito metuendus eſt, cum vinculum illud, quod manus altiſſimi conſtituit, ad præcavendum, ne quis injuriam accipiat vimque patiatur, ab hujuſmodi homine conculcetur & rumpatur, quo ipſo totum genus humanum, non tantum is læditur, cui injuria illata, & ſicuti quilibet ad conſervationem generis humani promovendam obſtrictus eſt, ita jus habere ſinguli debent, eos puniendi, qui contra genus humanum delinquunt.* Ut vero hanc hypotheſin plenius illuſtret, exemplum de *peregrino* adducit, quem imperans punire poteſt, ſi crimen intra fines imperii ſui commiſit, utut haud ſubſit legibus illius imperantis. Verum exemplum hoc nihil evincit. Supra evictum eſt, peregrinos, quatenus intra limites alterius imperantis verſantur, haberi pro *ſubditis*, & ſe accommodare debere ad leges illius reipublicæ, & hoc intuitu jus puniendi peregrinum imperanti tribuendum eſt. Et qui in ſtatu naturali aliquem violat, non ſtatim totum genus humanum violat, ut AUCTOR contendit, ſed læſum, cui tantum jus eſt, injuriam ſuam vindicandi, quam ſi negligit, aliis jus puniendi minime concedendum. Atqui, ait, talis homo omnibus noxius eſſe creditur. Enimvero inde nullum jus *puniendi* petendum, ſed tantum ab ejuſmodi homine nobis cavendum eſt. Et cum in ſtatu naturali nemo de aliorum actionibus judicare queat, inſolens foret, jus *puniendi* ſingulis tribuere, quod judicium de actionibus alterius præſupponit, quin quod non poſſent non ſub prætextu *puniendi* quævis mala, turbæ, ſcelera nefanda, aliaque crimina committi &c.

(*c*) Hinc *bella vindicativa*, quibus injuria illata tot hominum ſanguine reparatur, atque hactenus talis, præſuppoſito damno

priam tuetur, adeoque per *bellum* inter gentes, vel ſimiles vias exercetur.

§. III. Introductis civitatibus *vindicta* omnis privata ceſſare debuit, quæ proinde in *crimen publicum* (*d*) incidit.

§. IV. Quatenus tamen lege publica in quibuſdam caſibus *privata vindicta* ſingulis permiſſa, (*e*) eatenus impunitatem, & effectum juris habet.

§. V. Quandoquidem homines per coalitionem in civitates non meliores fiunt, ſed effrenem ſuam naturam retinent, ita *medium* aliquod ejuſmodi excogitandum fuit, quod naturæ eorum inimicum eſſet, (*f*) ut ſub hoc *metu* abſterrerentur ab omni *effreni libidine*, & *pruritu nocendi*, ad quem plerique proclives ſunt.

§. VI. Cum itaque hominibus inſit *amor ſe conſervandi*, & *propellendi*, quæ naturæ ejus ſunt *adverſa*, inde fit, ut ob metum deſtructionis ſui ipſius, vel eorum, quæ ipſimet ſunt chariſſima, (*g*) abſtineant a re maxime cupita.

§. VII.

---

damno injuſte illato, inter gentes iniqua non eſt, ſeu genti iniquæ nulla eo ipſo infertur injuria, utut is, qui vindicat injurias, contra præcepta *honeſtatis* peccare poſſit.

(*d*) Ideo ſunt *imperia* & *judicia* ordinata, ne quis ſibi ipſi jus dicat, & ſuum dolorem vindicet. Et ſi ſtudium vindictæ privatæ non coerceretur, ſecuritas publica, rerumpublicarum finis, obtineri non poſſet. Quin quod, cum *vindicta* per bellum in ſtatu naturali exerceatur, non eſſet ſublatus ſtatus naturalis, id quod tamen per civitates factum eſſe, ex prima civitatum origine patet. Quod ergo inter gentes *vim juris* habet, id in civitate in delictum incidit. Inde eſt *crimen fractæ pacis publicæ*. Inde dependet *duellorum injuſtitia* &c.

(*e*) Exemplum eſt *in retorſione injuriarum* & aliis in materiis, de quibus ex profeſſo egit STRUVIUS *de vindicta privata*. Alia quæſtio eſt, an princeps ſuo officio ſatisfaciat, ſi privatam concedat vindictam, quam per judicia poſſet exercere? quod nego; idque ex *fine rerumpublicarum* apparet, ut corruptus ſtatus reip. aliquando imperantem excuſet, ſi huic libidini ſatis reſiſtere nequeat. Sæpius audias imperantem cum Tiberio apud TACITUM *lib.* 3. *annal.* infirmitatem ſuam ita excuſare debere: *neſcio an ſuaſurus fuerim, omittere potius prævalida & adulta vitia, quam hoc adſequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares eſſemus.*

(*f*) Sicuti feræ ad manſuetudinem non aliter reducuntur, quam per illud, quod earum naturæ adverſum eſt, h. e. per plagas, famem, ita, cum homines natura ſua averſantur dolores, mortem, infamiam, amiſſionem bonorum &c. per poſitionem horum contrariorum actuum ad frugem reducendi ſunt, hoc effectu, ut quiete & pacifice omnia in republ. agantur. Inde neceſſitas pœnarum ſatis evidens eſt, quam optime ex ratione reipubl. deducit CICERO *lib. V. in Verrem p. m.* 262. *lit. v.* inquiens: *Perditæ civitates, deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere, ut damnati in integrum reſtituantur, vincti ſolvantur, exules reducantur, res judiciales reſcindantur, quæ cum accidunt, nemo eſt, quin intelligat, ruere illam rempubl.* Unde & commendat IDEM *lib. I. ad Brut. epiſt.* 15. Solonis dictum, *qui rempubl. duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna.* Optime denique neceſſitatem pœnarum ex natura hominis deducit ARISTOT. *lib. X. Eth. c. ult.* ajens: *Vulgus non ita natum eſt, ut pudori obſequatur, ſed ut metui, nec ut abſtineat a pravis ob turpitudinem, ſed ob ſupplicia.*

(*g*) Hæc ratio docet, quod pœnæ pro perſonarum temperamentis ſint infligendæ, & ju-

§. VII. Non ergo pœnæ ſunt, aut eſſe poſſunt *medium emendandi homines*, aut eoſdem ad *pietatem internam* reducendi, ſed tantum *frenum externum*, (*b*) quibus cupiditates hominum, ne erumpant, refrenantur.

§. VIII. Hoc *ſenſu juridico* itaque *pœnæ divinæ* huc non pertinent, quæ plane aliam habent rationem & indolem; vel enim *malum neceſſarium* (*i*) quod ex pravis actionibus per ſe fluit, repræſentant: vel *paternam caſtigationem*, vel *juſtum Dei judicium*, quamvis *extraordinarium* in hac vita, denotant.

§. IX. Finis itaque pœnarum *propoſitarum* eſt, ut homines ſuas cupiditates *metu hoc* coerceant: *inflictarum* vero, ut *tranquillitas publi-*

ca.

& judicum prudentiorum arbitrio committendæ, alias finis non facile obtinetur. Summe avarus non metuit diſpendium famæ. Ambitioſus non adeo metuit periculum fortunarum &c. & ita avarus metu infamiæ non retrahitur a furtis &c. Quod una eademque pœna omnibus inferatur, inde eſt, (1.) quia judices rarius intelligunt naturam hominum, (2.) quia putant homines inter ſe non differre ſpecie. Interim cum omnes homines ut plurimum in nonnullis conveniant, v. c. quod mortem averſentur, hinc legislatores facilius tales pœnas recte determinare, & delictis imponere poſſunt, quæ omnibus terrorem incutiunt.

(*b*) Pertinet huc vulgatum: *Oderunt peccare mali formidine pœnæ*, & inde timor *non diuturni magiſter officii* appellatur a CICERONE *in Philipp. II.* Pontifex bene dixit, ideo ſe legem ferre, *ut quos virtutis amor a vitio non retrahit, hos diſciplinæ rigor coerceat*. Huc reſpexit CICERO *lib. I. de oratore p. m.* 181. *lit. D.* ubi ait, *legum & pœnarum hunc finem eſſe, ſcil. domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, noſtra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere*. Patet hoc quoque exinde, quod homo, quoties putat, ſe clanculum & impune cupiditates ſuas exercere poſſe, facile delinquat, cum nihil jam adſit, quod ipſum retrahere poſſit, uti CIC. recte judicat *lib. I. de LL.* ajens: *quid faciet is homo* (impius) *in tenebris, qui nihil timet teſtem vel judicem? quid in deſerto loco nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit imbecillum atque ſolum* &c. Immo qui mortem non timent, ab his nemo ſecurus eſt. *Quiſquis vitam ſuam contempſit, tuæ dominus eſt*, ait SENECA *ep.* 4. Atque in hunc finem omnia *illa externa terriculamenta*, quæ in civitatibus haberi ſolent, inventa ſunt. De Romulo ita ſcribit DIONYS. HALICARNASS. *lib. II.* *Cum videret, ipſum metum homines ab omni facinore deterrere maxime poſſe, multa ad eam rem paravit & tribunal, ubi ſedens judicabat, in fori loco maxime conſpicuo, & milites numero trecentos, qui ipſum ſequebantur ſpeciem quandam formidabilem, & virgas, & ſecures a duodecim lictoribus prælatas, qui verbera promeritos in foro cædebant, & cervices illorum, qui graviſſima ſcelera patraſſent, in omnium conſpectu percutiebant*.

(*i*) In ſenſu primo huc refero *morbos, pericula* & *æternam damnationem*. In ſecundo purgationem piorum, quæ genus pœnæ eſſe videtur, cum cupiditatibus naturalibus valde videatur inimica, & tamen medium ſit neceſſarium ad emendationem vitæ. In tertio omnia mala intelligo extraordinaria, & huc pertinent *bella, peſtis, fames, incendia, diluviones*, quæ mala Deus, quamvis ex naturalibus cauſis profluant, *permittit* in juſtum ſuum judicium erga perditas civitates exercendum. Cum itaque homines per ſuas cupiditates has calamitates ſibi ipſis attrahant, utitur his Deus tanquam *pædagogia* aliqua, ad ceteros homines e ſomno excitandos & ad pœnitentiam ducendos, non quod ita homines pii reddantur, ſed quod ſit inſtar clangoris tubæ, per quem expergefiant ex ſopore duriſſimo, ut ad mentem ſanam redeant, & Deum timere incipiant.

Bene

Digitized by Google

ta (*k*) ſalva ſit, quæ non poſſet obtineri, ſi pœnæ propoſitæ ſevere executioni non darentur.

§. X. Sicuti pœna metum effrenatæ libidini hominum injicit, ita formalis ratio ejus conſiſtit in *poſitione mali alicujus ſeu doloris, quem propter delictum aliquod ſuperior infert inferiori in communem reipublicæ tranquillitatem*. (*l*)

§. XI. Jus *puniendi*, & *pœnas determinandi* eſt penes imperantem (*m*) in Republica, qui ad hoc obligatur (*n*) reipublicæ, cui præeſt.

§. XII. Quemadmodum autem omnia, ita quoque pœnarum inflictio eſt *ſubordinata ſaluti civitatis*, atque adeo, ſi ex illa majus damnum in eam redundat, differenda vel remittenda potius eſt. (*o*)

Bene CLERICUS *in Pentateuch. Exod. V. 3.* ait: *ipſorum hominum cauſa, utque iis poſtea bene ſit, mala quandoque humano generi immittere, quaſi pharmaca quadam, beneficæ eſt profecto naturæ, & communis omnium parentis.*

(*k*) Emendatio ſingulorum non ſemper intendi poteſt, ut apparet in pœnis ultimi ſupplicii. Verum ſecuritas publ., & ceterorum ſemper intenditur. Nec obſtat, quod aliquando unice ſatisfactio læſi intendi videatur, ut in injuriis; nam id abſolute dici nequit, ſed etiam hæc pœna privata reip. conſulit. Scilicet *propoſitio* pœnarum ſit in ſingulorum commodum, ut boni cives a malis tuti ſint, mali vero metu hoc deterreantur a flagitiis. Ipſa *executio* pœnarum itidem reipubl. cauſa ſit, non in emendationem delinquentis, qui per pœnas emendari nequit, interim deterret talis executio reliquos, ſi videant pœnas non eſſe vanum terriculamentum. Si deeſt executio, pœnarum propoſitio eſt fruſtranea, quia *maxima illecebra peccandi eſt impunitatis ſpes*, ut ait CICERO *pro Milone*. Probavit hoc ſuo exemplo Cyrus apud XENOPHONTEM *lib. I. de exped. Cyr. p. 267. lit. D.* ajentem: *Neque tamen hoc etiam dici poteſt, quod improbis & ſceleratis illudere ſibi permiſerit, ſed ita in eos animadvertebat, ut prorſus ipſis non parceret, ac ſæpe in numero triſtis in viis erat cernere quoſdam homines, qui pedibus, manibus, oculis multati eſſent. Quo factum, ut in iis locis, ubi Cyrus imperaret, cuivis tam Græco quam barbaro neminem lædenti, ſecure liceret iter facere, quocumque vellet, & quicquid tandem ſecum geſtare commodum eſſet.* Merito itaque ut CICERO *lib. 1. de offic. c. 15.* ait, *adhibenda eſt reipublicæ cauſa ſeveritas, ſine qua adminiſtrari civitas nulla poteſt.*

(*l*) Sic itaque non eſt proprie pœna, *nuda damni illati reparatio*; licet enim lædens aliquem dolorem inde capiat, non tamen propter delictum puniendum proprie infertur, ſed tantum ei ſatisfit, cui aliquod damnum datum, atque adeo, quia ſimul reipublicæ intereſt, ne damnum alicui inferatur, & ut ſingulorum patrimonium in tuto ſit, recte præterea animadvertit in hujuſmodi lædentes, quod fieri non poſſet, ſi ipſa *reſtitutio damni* per ſe *pœna eſſet*.

(*m*) Probatur hoc ex *natura pœnarum*, quæ a ſuperiore infliguntur inferiori, tum ex *natura imperii*, quod etiam ſeſe exſerit in puniendis delictis, tum denique ex *natura adminiſtrationis Reip.*, penes quem enim eſt primaria directio reip., penes illum quoque debet reſidere jus puniendi, cum illa ſine pœnarum indictione non poſſit expediri.

(*n*) Conſtat hoc ex fine reipubl., quia ad omne id obligatur Princeps, ſine quo ſalva non poteſt eſſe reſpubl. unde PAULUS quoque *Rom. XIII. jus gladii* magiſtratui tribuit.

(*o*) Exempla in Davide adſunt, qui in naſcente regno ſuo homicidam Joabum non punivit, mortem quamvis meritum. Caſſi & Bruti cædes cruenta Cæſaris valde

§. XIII. Fluit exinde, *collegiis* ſeu *ſocietatibus* æqualibus jus puniendi non competere, (*p*) & quamvis *pacto* inter ſe certam pœnam determinaverint, illam tamen abſque *executione* ſuperioris eſſe inefficacem.

§. XIV. Neque qui *docendi* tantum *munere* funguntur, puniendi jus habent, (*q*) licet cenſuras & reprehenſiones, *amoris affectus*, adhibere poſſint.

§. XV. Relinqui tamen etiam ſubditis aliquod jus modice puniendi potuit, quatenus in republica *imperium quoddam* eis in certas perſonas (*r*) eſt relictum.

§. XVI.

---

de afficiebat rempubl. ſed *cum appareret, quæ ſtrages reipubl.* ex pœna eorum *immineret, diſplicuit ultio*. FLORUS *lib. IV. c.* 7. *n.* 3. Simile eſt in Medico, qui incurabile vulnus leviter tractat. Sic ſi multi idem flagitium commiſere, non ſemper e re reipubl. eſt, omnes æquali ſupplicio afficere. Hinc CICERO *orat. pro Cluent. p. m.* 380. *lit.* C. *Statuerunt ita majores, ut ſi a multis eſſet flagitium rei militaris commiſſum, ſortitione in quoſdam animadverteretur, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret*, id quod TACITUS *lib. III. annal.* confirmat L. Apronii exemplo, qui decimum quemque fuſti necavit, quæ *decimatio* dicta fuit *lex patria* apud Romanos. APPIANUS *lib. II. de bell. civ. p.* 766. Alibi *lex Petreja* dicitur, ID. *p.* 750. ſed recte cenſet CASAUBONUS, *legem patriam*, νόμον πάτριον legendum eſſe. *Neceſſaria enim venia eſt*, ait SENECA *lib. II. de ira cap.* 10. *ubi totus exercitus deſeruit*. Hoc intuitu TACITUS *lib. XII. annal. c.* 54. reprehendit Felicem Palæſtinæ præſidem, quod *remediis intempeſtivis delicta accendiſſet*. Nam judice CICERONE *lib. II. de offic. c.* 25. *omnis animadverſio debet non ad ejus, qui punit aliquem, ſed ad reipublicæ utilitatem referri*. Triumvirato inter Antonium, Lepidum & Auguſtum firmato ſævitum eſt graviter in proceres reipubl. Cæſar Auguſtus ſolis percuſſoribus patris contentus fuit, de quo ita judicat FLORUS *lib. IV. cap.* 6. *in f. Hæc quoque niſi multa fuiſſet, etiam juſta cædes haberetur*.

(*p*) Pœnæ ratio potiſſima conſiſtit in *executione*. Hac collegium deſtituitur, quia deficit ſuperior in collegio. Hoc unicum tantum habet, ut ſi is, qui contra pacta collegii agit, qui ſtare pactis recuſat, excludatur a collegio, quia hoc regulare eſt, ut ſocietati renunciare debeat, qui ſe legibus ſocietatis conformare non vult. Quodſi tamen pacta illa confirmaverit imperans, tunc quia in leges proprie dictas tranſeunt, etiam a Magiſtratu pœnæ a Principe determinatæ exigi poſſunt.

(*q*) Hoc inprimis pertinet ad *ſacerdotale officium*, ex quo, quid de *cenſuris eccleſiaſticis* cenſendum ſit, apparet. Excommunicatio certe nihil aliud eſſe debebat, quam *excluſio a cœtu fidelium*, quia hæc non eſt pœna, ſed ex natura collegii profluit, ut collegio excludatur, qui ſe non vult conformare ad leges collegii, ſecundum quas eſt inſtitutum, quamvis, ut ſupra monitum, talis excluſio, cum ex affectu carnali fieri poſſit, recte reſtringatur ab imperante. Sed quoad vitam civilem nullum debet habere effectum, unde nec infamia excluſum ſequi debebat. Inde nec doctoribus qua talibus ulla juriſdictio adſcribi poteſt, niſi præterea ſpeciatim ab imperante hæc illis in certas perſonas tributa ſit, quo pertinet *juriſdictio Academica*.

(*r*) Talis poteſtas eſt parentum in liberos, dominorum in ſervos & famulos, mariti in uxorem. Hiſce perſonis olim *jus vitæ & necis* competiiſſe jura Rom. adhuc teſtantur. De maritali poteſtate veſtigia paſſim adhuc in antiquis monumentis occurrunt. De antiquis Gallis ita CÆSAR *lib. VI. de bello Gallico cap.* 19. *n.* 3. *Viri in uxores, ſicut in liberos, vitæ neciſque habent poteſtatem, & cum paterfamilias illuſtriori loco natus, vita deceſſit, ejus*

pro-

Digitized by Google

§. XVI. Perinde autem eſt, utrum princeps jus puniendi *per ſe*, an *per alios* (*s*) ad id conſtitutos exerceat, quod poſterius ubi fit, oritur inde *jurisdictio criminalis*.

§. XVII. Manet tamen adhuc hæc differentia, quod imperantis jus puniendi ſit *laxius*, cum *jure aggratiandi* conjunctum, ſubalternorum vero magiſtratuum *adſtrictius*. (*t*)

§. XVIII. Quod ſi inferiori juriſdictio criminalis conceſſa, illi *ex officio*, (*u*) quod nomine imperantis gerit, incumbit inquirere in delicta, non expectata accuſatione.

§. XIX. *Inquiſitio* hæc potiſſimum conſiſtit tum in delicti qualitate (*x*) pernoſcenda, tum an accuſatus auctor ſit delicti, & ſic jus naturæ quoque dictitat, pro *reorum defenſione* laborare debere judicem.

propinqui conveniunt, & de morte, ſi res in ſuſpicionem venit, de uxoribus in ſervilem modum quæſtionem habent, & ſi compertum eſt, igne atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt. De antiquis Germanis TACITUS *de moribus Germ.* hæc refert: *pauciſſima in tam numeroſa gente adulteria, quarum pœna præſens & maritis permiſſa. Acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vitam verberatam agit, publicatæ enim pudicitiæ nulla venia*. Romulum quoque talem poteſtatem puniendi uxores maritis tribuiſſe, teſtis eſt DIONYS. HALICARNASS. *lib. 2. antiq. Rom.* ajens: *Si qua in re* (uxor) *deliquiſſet, ipſum, qui injurias paſſus erat* (maritum) *judicem habebat, qui pœnæ magnitudinis erat arbiter. De his vero cognoſcebant ipſi cognati cum viro, ubi violata fuiſſet pudicitia, & (quod omnium peccatorum leviſſimum græcis videretur) ſi quam mulierem vinum bibiſſe conſtitiſſet. Romulus enim hoc utrumque, ut muliebrium peccatorum graviſſimum, puniri juſſit, quia ſtuprum dementiæ, ebrietatem vero ſtupri originem eſſe judicavit. Et duravit hoc utrumque apud Romanos, ita ut inexorabilis ita eſſet*. Probat hoc ulterius AUL. GELL. *in noctibus Atticis lib. X. cap.* 23. ubi verba M. Catonis hunc in finem adducit. Poſtea reſtricta quidem hæc poteſtas, ſed non penitus abolita, quemadmodum *juris patrii & maritalis* veſtigia ubique ſuperſunt.

(*s*) Conſultius putant Politici eſſe, ſi princeps potius per alios hoc jus exerceat, quam per ſe, ut ita magis amorem civium ſibi conſervet. FOERSTNER *ad Tacit. p. 1. pag.* 211. & 561. Cui obſervationi conferri poteſt, quod notat XENOPHON *in Cyropæd. lib. 8. p. m.* 203. *lit. d.* de Cyro, quam tamen, tanquam alius diſciplinæ, hic exornare nolo. Conf. BRINHARDI *theatr. prudent. eleg. p.* 1288. Ceterum de indole juriſdictionis criminalis ex traditis *cap. præced.* ſatis judicari poteſt.

(*t*) Judex inferior non poteſt durior aut mitior eſſe lege, neque pœnam mutare, quia legibus alligatur. Imperans contra pœnam mutare, remittere, vel etiam extra ordinem graviorem dictare poteſt, prout ſalus reip. hoc poſtulare videtur.

(*u*) Diximus, ad *officium Principis* ſpectare, punire delinquentes, & ad hoc obligatum eſſe. Quod ſi jam hoc officium alteri demandat, idem officium incumbit magiſtratui inferiori. Neque enim hic agitur de privato ſingulorum intereſſe, quod ſinguli negligere poſſunt, ſed potius de cauſa totius reipubl. quam per delictum ſuum delinquens afflixit, & ad quam ſartam tectam conſervandam imperans conſtitutus eſt.

(*x*) Variant pœnæ pro delicti qualitate & quantitate. Neque ſufficit conſtare de delicto commiſſo, niſi de perſona delinquente, & ejus animo, aliiſque circumſtantiis exacte conſtet. Dum itaque in hoc inquirere judex jubetur, ſimul quoque præcavere debet, ne innocens condemnetur.

§. XX. Puniendus tamen is eſt, (*y*) qui deliquit, non alius.

§. XXI. Delicta non alia punienda ſunt, quam quibus *læditur tranquillitas reipublicæ*. (*z*)

§. XXIII.

(*y*) Optime CICERO *lib.* 3. *de nat. Deor. in f. Ferretne ulla civitas latorem iſtiuſmodi legis, ut condemnaretur filius aut nepos, ſi pater aut avus deliquiſſet?* Cum Sp. Caſſium ob affectatam Tyrannidem de ſaxo præcipitem dediſſent, & *nonnulli etiam ipſos Caſſii liberos interficere conarentur, hoc atrox & perniciosum exemplum patribus viſum eſt. Itaque cum in eum in curiam conveniſſent, factum eſt SC. quo adoleſcentulis pœna eſt remiſſa, illiſque nec exilio mulctatis, nec ignominia affectis, nec alia calamitate accepta, tutiſſime vivere conceſſum eſt. Et ab hoc*, pergit DION. HALICARNASS. *lib. VIII. uſque ad hanc noſtram ætatem hic mos Romæ perpetuo ſervatus eſt, ut nulla parentum delicta liberi ſuo ſupplicio luant, ſive illi ſint tyrannorum filii, ſive parricidarum, ſive etiam proditorum, quod apud illos crimen eſt graviſſimum. Et qui hunc morem antiquare aggreſſi ſunt noſtris temporibus circa finem Marſici & civilis belli, quique liberis patrum Syllæ tempore proſcriptorum jus paternos honores capiendi ademerunt, aditumque ad ſenatum intercluſerunt, quo tempore ipſi rerum potiebantur, facinus & hominum invidia, & Deorum indignatione dignum patrare viſi ſunt. Quapropter temporis progreſſu pœna ſcelerum vindex non contemnenda eos eſt ſecuta, qua factum, ut ex altiſſimo gloriæ faſtigio in infimam fortunæ abjectæ conditionem deciderint, & ne eorum quidem genus niſi per feminas amplius ſit reliquum.* Hoc intuitu forſan CICERO *lib. II. ad Brut. epiſt.* 15. de ſuo tempore dixit: *licet crudele ſit, quod pœnæ ad liberos, qui nihil meruerunt, perveniant, tamen id eſſe antiquum & omnium civitatum.* Forſan reſpexit ad mores Græcorum; nam *alii quidem*, ut ait DION. HALICARNASS. *cit. l. ut liberi Tyrannorum una cum ipſis patribus necentur, æquum eſſe cenſent, alii vero eos perpetuo exilio mulctant, quaſi natura non ferat, ut boni filii ex malis patribus, aut mali ex bonis naſcantur.* De liberis Sejani conſtat, quod paterno ſupplicio interierint, TACIT. *lib.* 5. *annal. in f.* quod tamen contra jus naturæ eſt, nec Dei exemplo, pœnas poſteris propter peccata majorum intentantis, hoc excuſari poteſt, cum Deus unice aſſerat, poſteros ſeverius ſe habiturum, quam piorum ſobolem, propter peccata propria, quæ alioquin non puniret propter majorem pietatem. Quam multa Deus indulgentiſſime tulit in liberis Jacobi, quæ ſevere punire potuiſſet, niſi integritatis Jacobi rationem habuiſſet. Conf. JO. CLERICUS *ad pentateuch. Exod. XX.* 5. Ceterum diverſa eſt quæſtio, an non alienum delictum alteri in pœnam quoque imputari poſſit, qui præcavere illud & potuiſſet, & debuiſſet? Sic non inique Meſſalinus Cotta cenſuit, *cavendum SCto, ut quanquam inſontes magiſtratus, & culpæ alienæ neſcii provincialibus uxorum criminibus perinde quam ſuis plecterentur*, TACIT. *lib. IV. annal.* quia teſte eod. *lib. III. annal.* pleraque crimina præſidibus objurgabantur ex uxorum avaritia, & peſſimis moribus, quibus provincias corrumpebant.

(*z*) Pœnæ ſunt *medium conſervandi tranquillitatem reipubl.* non vero *emendandi malitiam hominum*, quod ipſum per pœnas obtineri nequit. *In corpore*, ait CICERO *Philipp. VIII. p. m.* 894. *lit. d. ſi quid ejuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, uri ſecarique patimur, ut membrorum aliquod potius, quam totum corpus intereat: ſic in reipublicæ corpore, ut totum ſalvum ſit, quicquid peſtiferum eſt, amputetur.* Hoc poſito ulterius extendendæ non ſunt, quam in quem finem comparatæ. Multa inhoneſta ab hominibus quotidie committuntur, quæ tamen pœnis ſubjici nequeunt, quia, his perpetratis, ſalva adhuc ſtat reipublicæ ſalus. Neque pœnis ejuſmodi inhoneſta aboleri poſſunt, quæ non lædunt rempubl. & ſic inhumanum foret, legibus pœnalibus illa comprehendere, cum tantum pœnæ debeant eſſe ſubſidium, & ul-

timum

Digitized by Google

§. XXII. Sic itaque actus *mere interni*, (*a*) utut ſatis vitioſi, pœnæ civili non ſubjacent, tum quod pœna non poſſit eoſdem extirpare, tum quod nemo inde læditur.

§. XXIII. Eodem modo communes omnium hominum nævi a *pœnis* ſunt immunes, (*b*) quatenus ex *affectibus externis* profluunt, niſi alterius læſionem complectantur; ſic enim in delictorum claſſem incidunt.

§. XXIV. Cum vero interſit reipublicæ, ut hi nævi, quantum fieri poteſt, reſtringantur, non dubium, quin *fomenta* (*c*) horum ſub pœna poſſint prohiberi.

§. XXV. Sic etiam *actus intellectus*, (*d*) qui in *conceptu mentis* ſubſiſtunt, pœnis humanis non ſubjacent, cum finis pœnarum eouſque pertinge-

---

timum medium conſervandæ ſalutis reipub. Pertinet huc CICERONIS dictum, quod ex ejus *fragment. de republ. lib.* 2. ſupereſt, ubi ita: *Statuo eſſe optime conſtitutam rempubl. quæ ex tribus generibus illis regali, optimatum & populari confuſa, modice nec puniendo invitet animum immanem ac ferum, nec omnia prætermittendo licentia ejus deteriores reddat.*

(*a*) Pertinet huc vulgatum: *cogitationis pœnam nemo patitur*. Deus ſolus eſt cogitationum & inclinationum judex. Sic adulterium in foro politico non eſt ex ſola inclinatione æſtimandum ſecundum doctrinam Chriſti, ſed ex actu externo, & ſic aliter judicamus in foro poli, aliter in foro ſoli. Huc reſpexit Cato apud GELLIUM *in Noct. Attic. lib.* 7. *c.* 3. ajens: *quæ lex tam acerba, quæ dicat: ſi quis illud facere voluerit, mille nummis dimidium familiæ multa eſto: Si quis plus quinquaginta jugera habere voluerit, tanta pœna eſto: ſi quis majorem pecudum numerum habere voluerit, tantum damni eſto. Atqui nos omnia plura habere voluimus, & id nobis impune eſt.*

(*b*) Sic *ambitio*, *hypocriſis*, *avaritia*, *inhumanitas*, per ſe non puniuntur, quia communis omnium hominum hæc eſt natura, & magis turbaretur reſpubl. ſi illi nævi quoque eſſent ſubjecti pœnis. Immo difficilius eſt, ut hæc vitia poſſint probari, cum ſe occultent ſemper, avaritia parſimoniam prætendat, hypocriſis pietatem ſimulet, inhumanitas prætextum juris alleget, &c. Sed cum hi nævi ſint fontes omnium ceterorum delictorum, reſpubl. turbantium, alia ratio eorum utique eſt, ſi in delictum proprie dictum & civile degenerant. Sic ex ambitione oritur contemtus aliorum & injuria, ex luxuria oritur ſtuprum &c. & hi effectus pravi haud debent eſſe impuniti.

(*c*) Sic luxuriam augent *convivia*, *compotationes*, *cibi delicati* &c. Quid ergo prohibet, quo minus imperans poſſet ſub pœna hæc prohibere, quemadmodum Romulus ſub pœna gravi mulieribus interdixit, *ne vinum biberent*, quoniam inde ſtupra & adulteria naſcerentur. vid. Exegeſin ad §. 15. Avaritia eſt mater *uſurariæ pravitatis*. Quin ergo & huic certus poſſit ſtatui modus, non dubium. Impietatem & neglectum cultus promovet nimia *libertas*. Quid ergo prohibet, quo minus poſſit imperans ſub pœna prohibere, ne die dominica ſub pœna hoc vel illud fiat &c. Quamvis itaque per has pœnales conſtitutiones impii non emendentur interne, eatenus tamen finis obtinetur, ut quantum fieri poteſt, affectus intimi magis magiſque domentur, refrenentur, & omnis occaſio amputetur, quibus ſe exſerere poſſint. Sic ergo ludi, ſaltationes, publicæ Comediæ, comeſſationes ſolemnes, dies feſtivi, aliaque recte ſub pœna prohibentur.

(*d*) *An hæreſis ſit crimen*, varie diſputant. Revera eſt tantum *error in intellectu*, & ſic per pœnam corrigi nequit, nec per ſe Reipub. nocet, quod vel Belgium oſtendit, ubi variæ ſectæ tolerantur. Turbæ ſi oriuntur, communiter ex odio eorum,

Digitized by Google

tingere haud poſſit, nec aliquod damnum reipublicæ inde afferatur, niſi præterea aliud concurrat delictum.

§. XXVI. Sic denique etiam alia crimina, quæ quidem *immediate* Deum, ſed rempublicam plane non lædunt, a pœnis eximi ſolent. (*e*)

§. XXVII. Pœna autem talis eſt infligenda, quæ ſit *delicto proportionata*, (*f*) h. e. quæ probabiliter ſufficere poſſit ad libidinem reprimendam ſubditorum.

§. XXVIII. Et denique cum malitia delinquentis creſcat ex *intentione* ejuſdem, ante omnia ad hanc reſpiciendum eſſe jus naturæ jubet, cum ob infirmitatem hominum *culpa* (*g*) excuſationem quandam mereatur.

C A-

---

tum, qui religionem dominantem defendunt, oriri ſolent. Tolerantia medium optimum. Nonnunquam ſub tali errore ſimul voluntatis malitia latitat, uti olim tumultus ruſticorum & Anabaptiſtarum docent. Sed tunc non error, ſed delictum publicum punitur, quod in *ſeditione* conſiſtit.

(*e*) Huc tantum refero peccata contra præcepta amoris & honeſtatis internæ commiſſa. Minime vero perjuria & blaſphemiam. Qui perjurus eſt, ne quidem vinculum, quo Reſpubl. cohæret, ſervat, ſed ad quamvis infidelitatem pronus eſt: immo perjurium ſemper læſionem alterius continet. Blaſphemia plane viam ſternit ad quæcumque mala perpetranda. Si vero princeps poteſt omnia cetera incitamenta pœnis ſubjicere, quæ poſſunt vergere in perniciem reipubl., maxime blaſphemos dimittere impunitos non debet.

(*f*) Sic itaque ante omnia inquirenda eſt gravitas delicti, quæ deſumenda (1.) ex *objecto*, quod læſum: (2.) ex *effectu*, prout damnum illatum reipublicæ: (3.) *frequentia*, aliiſque circumſtantiis, quorſum inprimis pertinet, ut pœna illa ſtatuatur, quæ poſſit homines abducere a delinquendo, & ſalutem publicam turbando. Hunc in finem optimi prudentiſque legislatoris eſt, ipſorum delictorum fontes examinare: quædam enim ex *avaritia*, quædam ex *ambitione*, quædam ex *luxuria* fluunt. Cognitis fontibus cogitandum erat de tali pœna, quæ maxime hiſce fontibus adverſatur. Sic delicta ex avaritia fluentia mulcta eſſent luenda, &c. ex ambitione vero, infamia aliaque ambitioſis contraria, & ita porro. Quod ſi enim avaris pœnam ambitioni contrariam impoſueris, parum effeceris.

(*g*) Culpa facillime cadit in hominem, unde dolus potiſſimum coercendus, & inde quoque eſt, quod animus diſtinguat delicta. Non tantum autem is delinquere videtur, qui *conſilium directum* delinquendi habuit, ſed etiam qui *indirectum*, ſeu qui illud maxime voluit, ex quo ſcivit delictum hoc vel illud neceſſario ſecuturum eſſe.

Digitized by Google

CAPUT IX.

DE JURE IMPERANTIUM EXIGENDI A SUBDITIS SUBSIDIA.

§. I. SOcietates & collegia quæcumque carere non poſſunt bonis & reditibus, præſertim cum onera, & ſæpe longe majora, ac quidem ſinguli, (*b*) ferre debeant.

§. II. Ex quo etiam eſt, quod cuilibet collegio probato permiſſum ſit, habere arcam communem, & conſtituere adminiſtratorem, (*i*) qui reditus collegii adminiſtret.

§. III. Et qui in ſocietatem aliquam ſe conferunt tanquam *membrum*, ad conſervationem iſtius ſocietatis obſtringuntur, ut neceſſaria conferant ſubſidia, & onera ſubeant. (*k*)

§. IV. Societates *civiles* gravioribus ex cauſis adhuc indigent variis ſubſidiis, quo graviores expenſæ ſunt faciendæ in adminiſtrationem, & defenſionem Reipublicæ. (*l*)

§. V.

(*b*) Si ſinguli bona non habent aut reditus, vel *mendicando* poſſunt ſuam ſuſtentare vitam. At ſocietates civiles in republ., quæ graviſſima habent onera, habere neceſſario debent, unde hæc ferant. Quo intuitu *nervum reip.* in tributis conſiſtere, ait ULPIANUS *in l.* 1 §. 20. *de quæſt.* Loquor autem de collegiis *civilibus*, in quibus prout finis præſtitutus majores ſumtus requirit, eo pinguiores quoque reditus habere debet.

(*i*) Probat hoc JCtus in *l.* 1. *D. ſi univerſ. non*. Idem in eccleſiis obſervatur, quarum ſingulæ ſua propria bona & reditus habent. Antequam olim approbatæ eſſent, integrum illis non erat, bona aut reditus poſſidere. Unde *jus conſtituendi adminiſtratores bonorum* proprie ad eccleſias ſpectat.

(*k*) Hæc concluſio etiam naturalis eſt, cum qui vult finem, velle etiam debeat media ad finem facientia. Qui ſe collegio adjungit, pro *conſervatione* ejus quovis modo laborare, nec tantum commodum quærere, ſed etiam onera ferre debet, cum naturale ſit, apud eum eſſe incommoda, qui commoda quærit. Sic quando eccleſiæ ſunt reficiendæ, parochiani ex hoc principio adſtringuntur, ut ſumtus refectionis ferant.

(*l*) Vere admodum TACITUS *lib.* 4. *hiſtor. Nec quies gentium ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt*. Verum expenſarum non una ubique & eadem ratio eſt. Alicubi minora, alicubi majora ſubſidia requiruntur, cujus ratio potiſſimum eſt petenda ex *ratione adminiſtrandi rempub.* Quod bonus Pater familias in privata domo, id Princeps in Republica; uterque modum in expenſis faciendis ſervare ſtudet, vel ad minimum ſtudere debet. Sed paterfamilias largiter vivens eodem modo bona diſſipat, ſicut Rex profuſus bona ſubditorum. Cum tamen tributa & vectigalia deberent eſſe *patrimonium imperii*, ut ait FLORUS *lib. III. c.* 13. *n.* 4 quia his demum *reſpublica ſuſtinetur*, & ita non facile

Digitized by Google

§. V. Utrobique itaque collegii membra obligantur ad præſtanda ſubſidia, ſed inæquali jure; in *æquali* ſocietate quidem *ex præcedente pacto*; in inæquali *ex imperio*, (*m*) cum penes imperantem ſit, exigere ſubſidia civilia a ſubditis. (*)

§. VI. Neque itaque hoc jus exigendi ſubſidia civilia imperanti præciſe adſcribendum propter *dominium* aliquod *eminens*, (*n*) cum alio ex fundamento ejus ratio ſatis conſtet.

§. VII. Præterea nec inferior magiſtratus *jure ſuo* imperare poteſt ſubſidia, ſi vel maxime juriſdictionem omnem habeat, (*o*) niſi conſentiant ſubditi, vel ex imperantis indultu *expreſſo* vel *tacito* eidem certæ præſtationes debeantur.

§. VIII.

---

cile diminuenda, uti Senatus cenſuit contra Neronem apud TACITUM *lib. XIII. annal. c.* 51.

(*m*) In *collegiis* ſubſidia per modum *pacti* conferuntur; ſed in *republica* per *modum imperii*. Utut enim imperantes aliquando leviori via utantur, & per preces collectas exigere videantur, conſtat tamen, preces imperantium magis eſſe *imperia*, & ita tales collectæ precibus impetratæ non amittunt naturam ſuam. Principes boni ſe accommodant ad naturam ſubditorum, qui ſponte agunt, quæ precibus exiguntur, inviti autem, quæ per imperium. Multa hujus generis habet KLOCK. *de contribut. c.* 1. Loquor de imperantibus proprie dictis, & independentibus. Reges germanorum, qui ſuadendi magis, quam imperandi auctoritate pollebant, nihil *jure imperii* exigere poterant. *Mos eſt*, inquit TACIT. *de Mor. german civitatibus ultro & viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, quod pro honore acceptum etiam neceſſitatibus ſubvenit.*

(*) Obligantur itaque ſubditi tanquam membra imperii civilis, præſertim quia ſumtus fiunt in communem ſalutem reipublicæ, h. e. *pro pace & tranquillitate ſervanda*, ut ſcilicet quilibet ſubditorum poſſit ſecure frui tranquillitate, patrimonii ſui commoda pacifice percipere, neque vim aut deprædationem ab hoſtibus metuere, in quo ſingulorum inſignis conſiſtit utilitas. Et cum hæc *publica tutela* pro omnibus ſuſcipiatur, æquum quoque eſt, ut ab omnibus ſubſidia neceſſaria huc facientia conferantur. Collineat huc JUSTINIANUS *in Nov.* 16. ajens: *Non aliter conſervare licet rempublicam, niſi præſtationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriantur copiæ, ut reſiſtatur hoſtibus, ac per agros & urbes agantur excubiæ, perfruuntur item reliqui ordines attributis ſibi ſalariis, reparantur quoque muri & urbes, denique omnia alia proveniunt, quæ communem ſubditorum utilitatem concernunt.*

(*n*) Non dico, quod non poſſit inde *ratio aliqua* peti, ſed id tantum aſſero, inde *unicum fundamentum* petendum non eſſe. In collegiis æqualibus non datur *dominium eminens*, & tamen obligatio ſingulorum adeſt ad ſubſidia collegio præſtanda; & deinde, prout ſupra id explicuimus, magis hoc dominium videtur reſpicere ad *caſum aliquem neceſſitatis ſummæ*. Aſt ſubſidia ſunt *neceſſitates ordinariæ, & quotidianæ*.

(*o*) Juriſdictioni, quam magiſtratus habet, non cohæret *jus indicendi tributa*, quæ *ut imperii ſummi* indicuntur. Juriſdictio enim ſuis incluſa eſt limitibus, & magiſtratus ſubalterni nullum aliud jus exercent, niſi quod iis commiſſum. Quod ſi tamen expenſæ faciendæ immineant, pro civitatis peculiari ſuſtentatione, cives conſentire debent, & ſic ſunt *collectæ conventionales*. Equidem plures ſunt civitates municipales, ubi certa ſubſidia ſunt præſtanda, ſed illa debentur vel ex antiqua imperantis conceſſione, vel olim a magiſtratu indicta ſunt, propter conceſſam *generalem*

Digitized by Google

§. VIII. Utrum autem conſenſus plurium ſufficiat, an vero vel ſinguli conſentire debeant, ex *cauſa*, propter quam ſubſidia præſtanda, ſtatuendum eſt, (*p*) quæ ſi commune bonum reſpiciat, ſine quo civitas commode ſubſiſtere nequit, vel majora vota ſufficiunt, alias ſinguli conſentire debent.

§. IX. Tempore *neceſſitatis extremæ* (*q*) tamen etiam magiſtratui inferiori hoc jus non eſſet denegandum.

§. X. Sic etiam *jus ſubcollectandi* (*r*) ſeu collectas ab Imperante indictas inter cives diſtribuendi ſervata æqualitate, illasque exigendi ex commiſſione imperantis, ſubalterno magiſtratui competere poteſt.

§. XI. Dependet quoque ex imperantis arbitrio *determinatio ſubſidiorum civilium*, & quantitas, quatenus utraque ſaluti reipublicæ expedire videatur. (*s*)

lem adminiſtrationem civitatis, quæ cum ſumtus requirant, tacite quoque conceſſum videtur, ut tales præſtationes exigere poſſint. Similiter & præſides provinciæ tributa exigunt ex *generali commiſſione provinciæ*, ſed ut non *ſuo*, *ſed imperantis nomine* ea exigant. Ægypti præfectum Tiberius graviter increpavit, quod graviora tributa, quam juſſus eſſet, exegiſſet, ajens, *tonderi oves meas*, *non deglubi volo*; SVETON. *in Tiber. c.* 32.

(*p*) Nota eſt diſtinctio inter collectas *voluntarias* & *neceſſarias*, quæ tunc ſatis fundata eſt, ubi ex conſenſu collegii, & non per *modum imperii* indicuntur collectæ. *Neceſſariæ* ſunt, ſine quibus non poteſt ſalus communis obtineri. *Voluntariæ*, quæ non præciſe neceſſariæ ſunt. v. c. Si civitas principi *die natali*, vel *honoris cauſa* vellet offerre munus aliquod, ubi ſingulos conſentire debere exiſtimarem, ſi prorſus ex libera voluntate hoc munus facere vellent. Huc referunt *den Willkomſchatz* uti vulgo vocant, quæ collecta unanimi civium conſenſu decernenda eſt. CHRISTOPH. WINTZLER *de collect. ceſ.* 4. *n.* 1. Sic aurum coronarium olim erat voluntarium munus, & inde in *l.* 1. C. *Theod. de auro coron.* JULIANUS ſancivit: *aurum coronarium munus eſt voluntatis* &c. ex quo porro inferunt imperatores in *l. un. C. de aur. coron. ad collationem auri coronarii neminem abſque conſuetudine eſſe cogendum*.

(*q*) Ponamus civitatem obſidione cinctam eſſe, Principe abſente; magiſtratus oppidani officium erit, civitatem in obſequio ſui principis retinere, & cum hoc aliter fieri non poſſit, quam per ſubſidia, hæc quoque exigere tunc licitum erit, quod tamen magis fit ex *præſumta voluntate* & conceſſione imperantis. ZIEGL. *de jur. maj. lib.* 2. *c.* 1. §. 19.

(*r*) Suppono caſum, ſi certa pecuniæ ſumma civitati ſit imperata. Qualis autem *proportio* in diſtribuendis collectis ſit ſervanda, id vel ex Principis committentis voluntate dependet, vel ex ſingulorum ſubditorum patrimonio, & reditibus æſtimandum: Qui plus poſſidet, eo majorem etiam utilitatem ex publica tranquillitate percipit, & ſic merito plus conferre debet. Ceterum qui ſe gravatos in ſubcollectando ſentiunt, recurrere poſſunt ad imperantem, cum ita magiſtratus limites officii ſui exceſſerit.

(*s*) Dantur ſcilicet varia genera tributorum, quædam *rebus* imponuntur, quædam *perſonis*, quædam ſunt *mixti generis*. Prout itaque expedit, ita poteſt vel *rebus*, vel *perſonis* indicere tributum. Quanta ſubſidia ſufficiant, optimus itidem eſt arbiter, quippe cui ſumma rerum commiſſa eſt, & hujus æſtimationem optime omnium ſcire debet. Merito tamen omnia ita providenda, *ut ratio quæſtuum*, & *neceſſitate rogationum inter ſe congruant*; TACIT. *lib. XIII. annal. c.* 50. Legem hanc

egre.

§. XII. Neque regulariter adſtringitur ad *conſenſum ſuorum ſubditorum* [t] in imponendis collectis, niſi lege fundamentali aliter proviſum, vel ratio Reipublicæ aliud poſtulat.

§. XIII. Imperari poſſunt hæc ſubſidia omnibus, qui vel in territorio degunt, vel ſaltem bona ibidem habent, cum etiam *extranei* bona ibidem poſſidentes fruantur ſecuritate reipublicæ.

§. XIV. Neque itaque ab hiſce civilibus ſubſidiis quiſquam ſe immunem præſtare poteſt, niſi vel plane ſubſidia talia præſtare non poſſit, [u] vel ex ſpeciali gratia principis immunitatem obtinuerit.

§. XV. Et cum nimia immunitatis conceſſio cæteros per conſequentiam gravet, illa abſque *gravi cauſa*, & *evidenti reipublicæ utilitate* non concedenda. [x]

§. XVI.

---

egregie obſervavit Valens, de quo AMMIANUS MARCELL. *lib. XXX. cap.* 30. *provinciarum æquiſſimus tutor, quarum ſingulas ut propriam domum cuſtodiebat indemnes, tributorum onera ſtudio quodam molliens ſingulari, nulla vectigalium admittens augmenta, in adærandis reliquorum debitis non moleſtus*. Eodem modo Rex Romanorum Servius *belli pacisque munia non viritim, ut ante, ſed pro habitu pecuniarum* ordinabat LIVIUS *lib. I. cap.* 42. quo factum, *ut in dites a pauperibus onera inclinata fuerint*, ut idem demonſtrat *cap.* 43. quod ante populo promiſerat. *Juſtum autem*, ait, *& reip. utile hoc ipſum exiſtimo, ut qui multa poſſident, multa conferant, qui vero tenuibus ſunt facultatibus, pauca*. DION. HALICARNASS. *l. VIII.*

(*t*) Ratio regulæ evidens eſt, quia ex *jure imperii* quicquid facit Princeps, *ſuo jure* facit; quod autem *ſuo jure* facit, approbatione civium non indiget. Ratio exceptionum etiam evidens eſt, quia etiam imperans legibus fundamentalibus adſtringitur. Hinc in multis locis ſtatus provinciales conſentire debent in impoſitionem collectarum. Penes antiquos Germanos ex ratione reipubl. *peti* non *imperari* poterant collectæ. In imperio noſtro collectæ ab imperatore per modum *imperii* non amplius indicuntur, ſed *mutuo ſtatuum pacto* & *conſenſu* determinantur. Ex quo facile conſtat, quid dicendum ſit de vulgata quæſtione, an vota majora hic ſufficiant, an ſingulorum conſenſus requiratur? de quo judicandum ſecundum ea quæ dicta ſunt ad §. *VIII.*

(*u*) Pauperes itaque per ſe immunes ſunt. Ultra poſſe nemo obligatur. Bene JCtus *in l.* 4. §. 2. *de muner. & bon. Inopes onera patrimonii ipſa non habendi neceſſitate non ſuſtinent*. Inde quilibet obligatus eſt ad profeſſionem ſuarum facultatum, & redituum annuorum. Cæteri omnes cum ſint ejuſdem conditionis, eadem quoque onera ſubire debent, cum ratio æqualis inter ſubditos poſtulet, ut omnes æqualia ferant onera.

(*x*) Quibus immunitas concedi debeat, determinat Imperans, neque enim jure naturæ quædam perſonæ ipſo jure exemtæ ſunt. De ſacerdotibus forſan hoc dicendum foret, ſi illud, quod apud omnes gentes peræque obſervatur, ex juris naturæ dictamine perveniret. Nam pleræque gentes hunc ſacerdotibus ſuis præſtant honorem, ut eos a quibuſcumque oneribus publicis immunes reddant. *Druides olim tributa una cum reliquis non pendebant, militiæ vacationem omniumque rerum habebant immunitatem*; CÆS. *de bell. gall. lib. VI. c.* 14. *n.* 1. Eodem modo Artaxerxes ex more univerſali ita reſcribit: *vobis quoque notum facimus de univerſis ſacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, nathineis & miniſtris domus Dei hujus, ut vectigal & tributum & annonas non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos*, *Eſdr. VII.* 24. Joſephus utut omnem terram tempore famis a ſubditis redime-

§. XVI. Non prodeſt tamen talis immunitas tempore *neceſſitatis extremæ* [*y*], ſed interim *ſuſpenditur*, licet non plane tollatur.

§. XVII. Modus in determinatione ſubſidiorum deſumendus ex *publica inopia* & *gravitate expenſarum* in utilitatem reipublicæ faciendarum. Quicquid ultra Princeps in ſolam ſuam avaritiam extorquet, in eo officii limites tranſgreditur, & contra jus naturæ peccat. [*z*]

§. XVIII. Quicquid autem imperans reſpectu ſubſidiorum civilium ſubditis imperat, ad hoc eoſdem recte *cogit*, & *imperio ſuo* [*a*] coercet.

§. XIX. Similiter ab advenis, & iter publicum per territorium facere volentibus recte ſubſidium aliquod exigit, tum reſpectu expenſarum in itinera publica faciendarum, tum reſpectu *ſecuritatis* & *libertatis commerciorum*. [*b*]

dimeret, tamen a ſacerdotum prædiis abſtinuiſſe legitur *Gen. XLVII.* 22. Ægypti ſacerdotes enim maxima immunitate gaudebant, DIOD. SIC. *lib. I. cap.* 73. quod etiam de Romanorum ſacerdotibus conſtat. vid. §. *ſeq.* Imperatores Chriſtiani Judæorum ſacerdotibus immunitates, quibus clerici fruebantur, indulgebant *l.* 13. *l.* 15. C. *Theod. de judæis*. Et infinitum foret, omnium populorum ſcita circa immunitatem ſacerdotum referre. Neutiquam tamen ex communi gentium more hæc immunitas juri gentium aut naturæ adſcribenda eſt, ſed unice *venerationi* & *devotioni*, quam erga ſacerdotes, utpote miniſtros Dei, habuere. Cum enim adhuc ſubditi ſint, paceque publica fruantur, jure naturæ quoque oneribus reip. ferendis obnoxii ſunt. Omnis itaque immunitas eorum eſt ex lege mere civili.

(*y*) Sacerdotes utut apud pleraſque gentes immunes ſint, tempore belli tamen non excuſantur: Sic *ultimam penſionem pecuniæ collatæ in bellum Macedonicum perſolvi placuerat privatis*. Igitur Q. Fabio Labeoni & L. Aurelio Quæſtoribus urbanis viſum eſt, ab omnibus Pontificibus hanc pecuniam exigi, melius commodiuſque eſſe, *quod ſtipendium hoc toto bello non contuliſſent*, quam a reliquis civibus, quorum jam magna pars idonea eſſe deſiiſſet. Itaque *magnum certamen cum omnibus ſacerdotibus fuit quæſtoribus urbanis*, cum hi antiqua ſua, & ſacroſancta privilegia vel immunitates allegarent, Quæſtores ex adverſo neceſſitatem urgerent. Ergo Tribunos pl. appellarunt. Tribuni pronunciarunt, *ſacerdotes necquicquam appellaſſe, omniumque annorum, per quos non dederant, exactum eſt*. LIVIUS *lib. XIII. c.* 28.

(*z*) Sunt hic duæ diſtinguendæ quæſtiones (1.), an ſubditi Principi poſſint reſiſtere injuſte extorquenti tributa, quod nego, uti ex infra dicendis apparebit. (2.) utrum Princeps juſte agat, ſi minus neceſſaria ſubſidia extorqueat, id quod nego etiam, quia boni paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere. In ſtatu turbido rei Romanæ, ubi bellis civilibus reſpublica lacerata erat, *acerbiſſime imperatæ pecuniæ exigebantur. Multa præterea generatim ad avaritiam excogitabantur. In capita ſingulorum ſervorum ac liberorum tributum imponebatur* &c. CÆSAR *lib. III. de bell. civ. c.* 32. Sed cogitandum eſt, talia inter publicas calamitates, ubi reſpubl. Romana in interitum ſuum ruere videbatur, contigiſſe, ubi magis per *vim*, quam *jure* agebatur, atque ita regulæ nullæ hujus doctrinæ admitti poterant. Graviſſime & ſimul pro more egregie de hoc argumento philoſophatur FORSTNER. *ad Tacit. lib.* 4. *circa f. p. m.* 441. ubi ſimul cautiones optimas adfert.

(*a*) Imperantur enim *vi imperii*, & ſubditi ad ſubſidia civilia obligantur ex *ſubjectionis vinculo*. Ergo *coactio* hic haud excludenda eſt. Interim certum eſt precibus ſæpe plus obtineri, quam imperio, quod probat LIVIUS *lib. IV. c.* 6.

(*b*) Quod notandum contra eos, qui vectigal injuſtum eſſe contendere ſatagunt,

quod

§. XX. Præterea ad oſtendendum dominium vel *imperium in mare*, vel *littora*, quod juri naturæ haud repugnat, non iniquum eſt, [*c*] ſi imperans navigantibus quoque vectigal imponit.

§. XXI. Quæ res autem vectigalibus eſſe debeant obnoxiæ, & qua pœna afficiendi defraudantes vectigal, ex imperantis determinatione pendet, neque hac in doctrina explicari [*d*] poteſt.

§. XXII. Quodſi viatores damnum in *via publica* paſſi ſunt, multi imperantem obligatum eſſe volunt ad ejus refuſionem, ſi vectigal percepit. Verum id ex *ratione damni perpeſſi*, & *cauſa vectigalium ſolutorum* [*e*] judicandum.

§. XXIII. Quod ſi damnum *culpa* ipſius *viatoris* contigit, [*f*] ſibi, non alii imputare hoc debet.

§. XXIV. Si vero *caſu fortuito* ex viarum corruptione vel deprædationibus damnum datum, tunc ſi quidem vectigal ſolvit *ob ſecuritatem viarum*, vel ob *viarum reparationem*, ſine dubio damnum ipſi ab Imperante refundendum. [*g*]

§. XXV. Quod ſi vectigal, ob commerciorum libertatem & ſecuritatem, ſolutum ſit, idem videtur dicendum. [*h*]

C A-

---

quod tranſeuntibus imponitur. His quippe etiam utilitas ſingularis in eo quæritur, quod ſecure commercia agere poſſint per aliorum territoria, & ſic merito ad conſervandam illam ſecuritatem, quæ ſumtus requirit, aliquid contribuere debent.

(*c*) ZIEGL. *de jur. maj. lib.* 2. *cap.* 7. §. 13. ex hoc *æquitatem vectigalis maritimi* deducit. Poſtquam enim imperium in certam maris portionem ſibi adſeruerunt imperantes, jure ſuo quoque in ſignum imperii aliquid exigunt; ſed etiam præterea ratio antea adducta hic quoque occurrit, quæ proinde hic non ſeparanda.

(*d*) In hac doctrina tantum illa duo explicari merentur (1.) quod habeat *Jus determinandi* collectas, (2.) *Jus puniendi* eos, qui vectigal non ſolvunt, & quidem ſi extranei ſunt, naturale eſt medium cogendi & coercendi *detentio corporis* & *bonorum*. Neque ita extraneis infertur injuria, qui quamdiu commorantur in territorio alterius imperantis, ejus legibus ſubjecti ſunt. Si ſubditi ſunt, pœnis aliis ordinariis ſubjici poſſunt.

(*e*) Damnum ordinarie is, cui illatum eſt, ferre debet, non alius, niſi ſit, quod alii imputari quid poſſit, veluti quod debuiſſet & potuiſſet præcavere damnum, nec tamen fecit, atque adeo per tertii culpam damnum contigerit.

(*f*) Quid enim ſi nimis oneravit currum? quod ſi anſam inimicitiæ dederit, ut ab hoſte in via publica violaretur? quid ſi debitam curam in vehendo non obſervavit, vel in equis regendis?

(*g*) Naturale eſt, ut qui aliquid ſolvere debet pro facto ab altero præſtando, id quoque exigere poſſit; alioquin qui ſua culpa id non præſtiterit, tenetur ad damnum perpeſſum reſtituendum. Si vero caſu fortuito impeditus ſit, aliud dicendum. Quod etiam hic applicandum, utut damnum paſſis executio deficiat, & inde actio plerumque inanis ſit.

(*h*) Ita recte ZIEGL. *de jur. majeſt. lib. II. cap.* 13. §. 1. *ſeqq.* Nam qui commercia agunt per territoria extranea, ſubſidia ſolvunt propter ſecuritatem commerciorum, quam ſi non habeant, reſpublic. eo ipſo fidem illis tacite datam non ſervat.

Digitized by Google

CAPUT X.

DE

JURE IMPERANTIS CIRCA *ἀδέσποτα*.

§. I. Status rerum *naturaliſſimus* (*i*) conſiſtit in eo quod ſint *ἀδέσποται*, ſeu quod quidem hominum uſibus inſerviant, a proprietate tamen omni alienæ ſint.

§. II. Dominium itaque, corrupto ſtatu generis humani id poſtulante (*k*) demum introductum eſt præcedente facto humano, i. e. *occupatione*.

§. III. Quæ vero occupata nondum ſunt, nec commode occupari potuere, manſere in ſtatu ſuo naturali, (*l*) & ſic *ἀδέσποτα* dicuntur.

§. IV. Quicquid itaque ab initio homines in res omnes juris habuere, id, ſi in ſtatu naturali conſiderantur, adhuc retinuere, ut ſcilicet vacua a dominio, occupanti cedant. (*m*)

§. V.

(*i*) Et hoc eſt quod Imp. *in* §. 1. *I. de R. D.* dicit, quaſdam res eſſe *naturali jure* communes, cum Stoici ſæpe jus *naturale* pro *ſtatu naturali* ſumant. Theologi contrarium ſentiunt ex *Geneſ. II.* quaſi ſtatim Deus Adamo dominium dederit, ille vero hoc ad poſteros tranſtulerit. Sed has fabulas alii jam ſatis profligarunt. Dedit DEUS hominibus *facultatem*, rebus in medio poſitis utendi, non *dominium* ſeu *proprietatem* in ſingulas res, quin magis voluiſſe videtur, ut inter homines *communes* eſſent, & in tantum cujuſvis uſibus paterent, in quantum neceſſitas id poſtularet.

(*k*) Proprietatis origo eſt ex *invidia* & *avaritia*, hæc enim denotat cupiditatem omnia ſibi habendi, & appropriandi, & ab abuſibus rerum ſibi appropriatarum alios excludendi. Multiplicato genere humano, & amore mutuo extincto, mox a communione receſſum eſt, & ſinguli ad proprietatem inclinarunt, & quia *communio* inter *corruptos homines* eſt *mater litium*, non aliud medium tollendarum litium fuit, quam ut dominium rerum introduceretur, & agris termini ponerentur. Atque id *juri Gentium* adſcribitur, quatenus abſque dominii introductione non potuit ſubſiſtere generis humani quies. *Occupatio* autem eſt naturaliſſimus modus ſibi res appropriandi, illas ſcilicet, ad quas occupandas jus naturæ omnibus facultatem dedit, quibus ita occupatis, alii ab uſu ejuſdem rei excluduntur. Et hoc eſt quod NERVA *Juriſconſultus in l.* 1. §. 1. *de acquir. vel amitt. poſſeſs.* dicit: *dominia rerum cepiſſe ex naturali poſſeſſione*, quæ incipit ab *occupatione*.

(*l*) Huc pertinent inſulæ in mari repertæ, & alia plura, quæ nondum occupata ſunt. Inde teſte Bojocalus apud TACIT. *lib. XIII. annal.* cenſet, *ſicut cœlum diis, ita terras generi mortalium datas, quæque vacua, eas publicas eſſe*. Immo nequidem omnia occupari potuerunt, vel quod proprietatem effugerent, vel quod non neceſſe in eam fuerit, ut redigerentur, quibus enim homines facile carere, vel abſque diſcordia *communiter* uti poterant, facilius primævam ſuam retinuere indolem, uti ſunt vaſtus oceanus, terræ omnem inhabitationem perpetuam repudiantes &c.

(*m*) Hæc enim eſt natura *τῶν ἀδεσπότων*, non quod acquiri non poſſint, ſed quod hactenus nondum ſint occupata, & ſic adhuc ante occupationem in ſtatu ſuo naturali ſubſiſtant, donec ab aliis occupentur.

Digitized by Google

§. V. In ſtatu civili receptum eſt, ut certus tractus terrarum, intra quem ſubſiſteret reſpublica, *per univerſitatem* occuparetur, & terminis circumſcriberetur, (*n*) qua occupatione facta, quicquid intra illud tractum continetur, ad *rempublicam* ſpectat. (*o*)

§. VI. Sicuti autem quæ ab *univerſitate* occupantur, ad illam *qua talem* quidem ſpectant; ita tamen ratio ordinis civilis poſtulavit, ut ſimul ſingulis peculiariter quædam res attribuerentur, & ita intra illum tractum *loca* quædam *particularia* ſubditis aſſignarentur, quibus frui poſ-

§. VII.

pentur. Occupari autem non tantum poſſunt a *ſingulis* fundi, vel agri aliæque res mobiles & ſe moventes, ſed etiam ab *univerſitate*, vel *populo* integri tractus terrarum, inſulæ, & diſtrictus quidam ipſius maris, ut ſcilicet tractum talem in univerſum quidem poſſideant, & ſinguli deinceps intra illum tractum aliquid ſibi tutius approprient. Contra hæc principia videtur peccaſſe Grotius, exiſtimans, mare a gentibus acquiri, & in proprietatem reduci non poſſe, quod quidem de *vaſto* mari haud negandum, bene tamen de *accolente*.

(*n*) Conſiſtit quidem primario civitas in *unione ſubditorum*, nec ita præciſe ad certam & perpetuam adſtricta eſt ſedem, ut tamen eo *ſtabilior tutiorque* fiat, nullum convenientius medium eſſe poteſt, quam ut in certo loco conſtituatur, & firmetur. Notæ interim ſunt variæ populorum migrationes, qui magis de raptu vivere, & nullibi ſubſiſtere, quam certam ſibi ſedem conſtituere amaverunt, ut interim rempublicam quandam inter ſe conſtituerint. De antiquis Germanis ipſe TACITUS hæc memorat: *Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, nec pati quidem inter ſe munitas ſedes. Colunt diſcreti ac diverſi ut fons, ut campus, ut nemus placuit.* De Svevorum gente ita CÆSAR *lib. IV. de bello Gallico c. 1. n. 7. Sic neque agricultura, neque ratio, neque uſus belli intermittitur. Sed privati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt, neque longius anno remanere uno in loco incolendi cauſa, licet.* De Scythis ARRIANUS *rerum indic. libr.* ait: *Scythæ arationem non exercent, ſed in plauſtris degentes incertis ſedibus vagantur, neque urbes incolunt*, quod etiam de Slavis memorat PROCOP. *l. 3. hiſtor. Goth.* Conf. Dn. HERTIUS *in elem. prud. civil. P. I. ſect. 5.* §. 18. Tales quoque olim *Nomades* fuiſſe, ſupra memoratum eſt. Verum poſtquam populi magis magiſque *cultiores* redditi, certis tandem ſedibus ſubſiſtere inceperunt, & tum quidem neceſſum fuit, certum tractum ſibi appropriare, & terminis, quibus a vicinis diſtinguerentur, diſtinctis includere, quod *territorium* vocare ſolemus.

(*o*) In hoc occupato tractu multæ quoque dantur *res ſingulorum*, ſed quæ extra illas ſunt, merito reipubl. adſcribuntur, & ſic ad *adeſpota* ſtricte loquendo referri nequeunt. Dicuntur ἀδέσποτα quædam *ſtricte, quæ ab omni proprietate vacua ſunt*, ut inſula a nemine hactenus occupata, & hoc reſpectu, quæ intra territorium ſunt, pro talibus haberi nequeunt, quippe quæ jam occupata ſunt, quod terminorum circumſcriptio indicat. Quædam *latius* ita dicuntur, quæ quidem per *univerſitatem* occupata ſunt, ſed tantum ad *uſus promiſcuos* ſingulorum adhuc conceduntur, & hoc ſenſu etiam, quæ intra territorium ſunt, ut ſylvæ, montes, lapides, valles, loca deſerta, antra, aliquando ἀδέσποτα dicuntur, quatenus ſingulorum uſibus poſt occupationem adhuc patent. Unde nunc fluunt ſequentes uſus.

(*p*) Nam quæ ratio ante conditas civitates homines induxit, ut, *multiplicato genere humano*, a communione recederent, hæc eadem eo magis, *introductis civitatibus*, ubi homines cohabitant & arctius conjunguntur, poſtulabat, ut quilibet proprium quid haberet, nec in commune

ſub-

Digitized by Google

VII. Quæ autem ſubditis *(pp)* haud aſſignata ſunt, vel in eorum *proprietatem* venerunt, ad *rempublicam* pertinent, & in ejus proprietate ſunt. *(q)*

§. VIII. Et ita penes imperantem eſt, an ſingulos ad promiſcuum & communem harum rerum uſum adhuc admittere *(r)* an eoſdem ab illo excludere, & res illas in *uſus publicos* convertere velit.

§. IX. Intelligendum autem hoc tantummodo de illis, quæ ita intra territorium ſita ſunt, ut firmiter eidem cohæreant, *(s)* quæ tantum per univerſitatem occupata intelligi poſſunt: Ceteræ res hinc inde in territorio vagantes adhuc ad ἀδέσποτα proprie dicta referendæ ſunt. *(t)*

§. X. Et hæ res naturali ratione cedunt occupanti. *(tt)*

§. XI. Poſſe tamen ſubditos ab uſu hujus juris, acquirendi ſcilicet hæc

---

ſubditi agris & paſcuis fruerentur. Cum enim ſtatus civitatum potiſſimum in *unione* tot hominum conſiſtat, illa aliter conſervari non potuit, quam ut ſingulis ſua particularis regio, ut ita loquar, attribueretur. Sic itaque quædam in republ. pertinent ad *ſingulos*; quædam ad *rempublicam*, ut theſis ſequens demonſtrabit.

(pp) Sub his etiam *corpora*, *collegia* & *univerſitates* in republica comprehendo, utpote quæ inſtar *privatorum* & ſubditorum judicantur, & ita bona eorum non ſunt bona reipublicæ, ſed *privata*.

(q) Idem judicium ferendum eſt de tractu maris occupati, & in dominium reipublicæ redacti, cum non tantum terræ, ſed etiam maria ſub reipubl. dominium cadere poſſint, uti eleganter Cornelius van BYNKERSHUCK *diſſ. de dominio maris* oſtendit.

(r) Quamdiu imperans, quæ extra ſingulorum proprietatem in territoriis reperiuntur, ſibi ſoli aut reipubl. uſibus non adſcripſit, *communia* vocantur, & ſingulorum uſibus patent, uti multis locis adhuc ſunt lapicidinæ ingentes, ſylvæ latiſſimæ &c. & hoc intuitu *nullius* dicuntur h. e. non ſunt in *privatorum* bonis, & ſic nullius non *abſolute*, ſed *reſpective* vocantur: cum alias omnino reipubl. ſint. Aſt quicquid in his imperans ſubditis indulget, hoc ex mera *gratia* facit, nec *ſuo jure* ſubditi uſum talem promiſcuum prætendere poſſunt. Quin potius *ſuo jure* imperans has res, reipubl. proprias, ſuo fiſco adſcribit, quia ille rempubl. totam repræſentant, & ejus imaginem gerit. Sic itaque ad rempubl. ſpectant *montes*, *fontes publici*, *flumina*, *maria parva intra territorium ſita*, *inſulæ in fluminibus natæ*, *deſerta*, *valles*, *lapicidinæ*, *promontoria*, *viæ publicæ*, *loca alia ad ſingulos non pertinentia*, *mineralia*, & alia *ſubterranea* &c.

(s) Quas ad §. *antec.* recenſui res, ſunt tales, ut ad immobilia quæ conſtanter & inſeparabiliter tractui occupato cohærent, referantur, & ita cum ſit pars territorii, ſimul quoque, integro tractu occupato, ſingulæ res occupatæ videntur, & hactenus non ſunt abſolute ἀδέσποτα.

(t) Sunt adhuc plures aliæ res, quæ territoriis non cohærent, & tamen ab omni omnino vacuæ ſunt proprietate, ut ſunt feræ beſtiæ, piſces in fluminibus, aves &c. Neque etiam quamdiu in hoc tractu vagantur, ad ipſum territorium pertinent, vel ejus acceſſorium dici poſſunt, non magis ac avis in mea arbore ſedens mea eſſe intelligitur. Sunt itaque feræ adhuc omnino nullius ante omnem occupationem, nec in dominio ſingulorum, nec reipublicæ.

(tt) Sæpe dictum eſt, per conditas civitates non omnem ſubditis adimi libertatem naturalem, & ita quoque non debet cenſeri, in ſtatu civili indiſtincte *ipſo jure* ſingulis jus occupandi feras beſtias ademtum eſſe, cum hoc nullo modo rationibus civilibus adverſetur, & plures gentes adhuc hodie unice inde ſe alant.

Digitized by Google

hæc *ἀδέσποτα*, excludi, vel inde patet, (*u*) quod libertas naturalis per leges civiles ex *juſta ratione* reſtringi, determinari, & imperans illa uſibus publicis applicare queat, quæ ſingulorum patrimonium non lædunt.

§. XII. Quin quod ſubditi eo ipſo non priventur jure quodam *quæſito*, ſed tantum *acquirendo*, (*x*) circa quod imperans facilius diſponere poteſt.

§. XIII. Sic itaque juſte imperans ſibi ſoli vindicat [I.] jus occupandi feras beſtias, & vi hujus juris quoque recte de *jure venationum* diſponit.

§. XIV. Aſſerto ſemel hoc jure, ſubditis haud amplius integrum eſt, provocare ad libertatem naturalem, quin potius jam in crimen (*y*) incidit, quod antea erat libertatis naturalis, niſi expreſſa conceſſio a Principe doceatur.

§. XV. Si de *conceſſione* conſtat, firmius jus (*z*) ſubditus habet, ac quidem antea ex *ſola libertate* habere poterat, ſcilicet reſpectu *concivium*. Reſpectu *imperantis* non idem obtinet, quippe qui jus *convenationis* adhuc quandoque exercere poteſt, niſi expreſſe hoc etiam remiſit; quamvis etiam ex aliis juſtis cauſis illud revocare valeat. Quicquid enim conceditur ab imperante, *ſubordinate* conceſſum eſſe intelligitur.

§. XVI.

(*u*) Veteres Moraliſtæ valde deſudarunt in eruenda juſtitia hujus juris. Diſquiſiverunt, quo jure princeps ſibi potuerit adſcribere *jus venandi* ſeu occupandi feras beſtias, vid. ZIEGLER *de jure maj. lib.* 1. *c.* 14. §. 14. cum tamen venatio dicatur *juris naturalis*. Sed tamen non eſt juris naturalis pro *lege* accepti, ſed *libertatis naturalis*, quæ tamdiu ſubditis ſalva manet, donec juſta ex ratione ſubditis reſtringatur.

(*x*) Ratio differentiæ eſt, quod jus *acquirendum* proprie non ſit jus perfectum, *quæſitum* enim denotat, quando res ad me „jam ſpectat cum jure excludendi alios ab uſu, & prohibendi, ne in ejus præjudicium ab aliis quid inique fiat: Ibi non eſt res propria, uti hic: In jure acquirendo manent res *ἀδέσποτοι*.

(*y*) Prohibitio pœnalis inducit delictum, licet antea res erat libertatis naturalis. Neque itaque amplius quis pro ſe præſumtionem habet, licet id negari non poſſit, tam diu pro *libertate ſubditorum* præſumi, donec de *prohibitione* conſtet, hæc autem ſi adſit, jam per ſe præſumtio ceſſat. Ex quo etiam fluit, quod ſtante prohibitione is, qui *jus venandi* exercet, conceſſionem imperantis pro ſe allegare & docere debeat, immo etiam hæc conceſſio ſolet plerumque eſſe reſtricta, quo caſu quoque intra reſtrictionem exercenda eſt.

(*z*) In *ſtatu naturali* quilibet in ſuo venari poterat, in loco communi vero quilibet abſque prærogativa, ſed ubi quis illud exercet ex *ſpeciali conceſſione*, non tantum in ſuo, ſed etiam in omnibus illis locis, ad quæ conceſſio porrigitur, illud exercere poteſt. Manet tamen penes principem ſemper ſuprema directio, quia regalia concedendo non indiſtincte ea *privative* conceſſiſſe dici poteſt. Immo ſi imperans jus venandi intra certum locum *ſuæ proprietatis* conceſſit, non ſibi aliquid adimere, & ſuam libertatem venandi reſtringere voluiſſe, ſed tantum prohibitionem, quoad ſubditos in genere factam, ſolvere & laxare ratione certæ perſonæ præſumitur. Aliud forſan dicendum, ſi princeps jus venandi nobilibus concedit in propriis fundis, quia hic *libertatem*, iis lege publica ademtam, reſtituit.

§. XVI. Ita vero ſibi imperans jus venandi tribuere debet, ut ſubditi indemnes (*a*) præſtentur in aliis ſuis bonis.

§. XVII. Pertinet huc [II.] *jus vindicandi loca deſerta & inculta, montes, ſilvaſque*, cum hæ res per ſe proprie reipublicæ ſint. (*b*)

§. XVIII. Ex jure in ſylvas dependent plura alia jura, quæ communiter jura *Foreſtalia* (*c*) appellari ſolent.

§. XIX. [III.] Sic etiam jura *ſubterranea* & *mineralia* (*d*) omnis generis ſuo adſcribere poteſt fiſco, ut ad uſus publicos adhibeantur.

§. XX. Ita tamen hoc jus exercendum, ut illæſum maneat jus ſubditorum in fundis ad eos ſpectantibus.

§. XXI. [IV.] Ex hoc fundamento plures reſpublicæ ſibi adſcribunt *theſaurum* (*e*) qui itidem inter ἀδέσποτα refertur.

§. XXII. [V.] Item huc refero jura circa flumina, (*f*) vi quorum omnes reditus ex fluminibus perceptibiles ſibi adſcribere poteſt.

(*a*) Sic itaque non iniqua eſt ſententia exiſtimantium, principem teneri damnum reſarcire, quod a feris datum eſt in frumento, dum eas capere nequeunt. ZIEGL. *c.* I. §. 29.

(*b*) Poteſt itaque de *montibus* vario modo diſponere, ut & de *locis deſertis*, illa aliis colenda concedere ſub certis decimis, quod hodie fieri ſolet; dicitur talis ager novalis *Neubruch*, unde recte dominus territorii talia ſuæ reſervat conceſſioni, quemadmodum olim a Cæſaribus in feudum data ſunt, inde tot locis vocem *rode* tributum eſſe credunt, quod idem eſt quam *ausrotten*, quia locus incultus conceſſus fuit in feudum, ut in culturam reduceretur.

(*c*) Vid. MYLER AB EHRENBACH *de jure ſtat. & Princip. Imp. cap.* 73. §. 1. *ſeqq.* Hujus juris virtute imperans ſylvis præficit præfectum, qui præcavet, ne per exciſionem arborum eæ devaſtentur, lignandi & paſcendi uſum in ſylvis aliis concedit, ſtatuta ſylveſtria condit *Wald- und Forſt-Ordnung*, exercet & prohibet jus glandis legendæ, aliaſque utilitates. v. c. *Holtz, Kohlen zu brennen, Pech, Tehr* &c. juriſdictionem itidem in Foreſtum exercet &c.

(*d*) Cum enim a ſingulis non poſſideantur, vel occupata ſint; ad rempublicam ſpectant. Immo & hoc procedere puto, licet in privatis bonis inveniantur, quia dominus fundi non ſtatim poſſidet jure proprietatis mineralia, quod dominus fundi eſt, ſicuti hoc argumentandi genere utitur Jureconſultus *in l.* 3. *D. de A. vel O. poſſ.* Olim quidem hæ fodinæ privati juris fuere, & adhuc ſunt, quamdiu imperans illas non ſibi tribuit *l.* 7. §. 13. *ſol. matr.* Sed ſi lege publica excludit ſubditos ab uſu juris, aliud dicendum. Sic jam olim teſte Svetonio *c.* 49. pluribus privatis jus metallorum ademtum eſt. Devictis regibus Macedoniæ reſpublica Romana per PAULUM pronunciavit, *metalli, auri atque argenti non exerceri, ferri & æris permitti.* LIVIUS *lib.* 45. *cap.* 29. Quemadmodum in Saxonia metalla minora privatis concedi ſolent. De Philippo Rege Macedonum refert LIVIUS *lib.* 39. *cap.* 24. *quod metalla vetera intermiſſa recoluerit, & nova multis in locis inſtituerit.*

(*e*) Omnis theſaurus habet quidem dominum, ſed quia ignoratur, pro eo eſt ac non adeſſet dominus. Neque recte dicimus, eum poſſidere theſaurum, qui poſſidet fundum, cum ne quidem is ſciat, ibi latere theſaurum. Jam autem abſurdum eſt, alicui tribuere dominium earum rerum, quæ ab ipſo ignorantur. Quamdiu autem fiſco non adſcripti ſunt, occupanti cedunt.

(*f*) Fluunt inde varia jura, quæ hic quidem in compendio referam, ſcilicet

LIBER III.

DE OBLIGATIONE ET JURIBUS SUBDITORUM.

CAP. I.

DE STATU SUBDITORUM VARIO.

§. I. CUM reſpublica quælibet potiſſimum *nexu ſubditorum cum imperante*, & illorum *inter ſe* conſtet, evidens eſt, ad jus publicum univerſale quoque ſpectare *obligationes* & *jura ſubditorum* (*a*) *qua talium*. (*aa*)

§. II. Sicuti autem *ſtatus perſonarum* ut plurimum *diverſitatem jurium* arguit, ita quin idem in *jure ſubditorum* (*b*) dicendum ſit, dubium eſſe non poteſt.

§. III. Diverſitas ſtatus, prout *inæqualitatem* inducit, non eſt a natura, (*c*) ſed in ſtatu naturali omnes homines ſunt æquales.

§. IV.

(1.) jus *piſcandi* (2.) jus *inſularum*. (3.) jus *alvei*. (4.) jus *alluvionis*. (5.) *conceſſionis aquæductus*. (6.) conceſſionis *molendini navalis*. (7.) jus *pontonem habendi*. (8.) *grana auri legendi*. (9.) jus *gratia*. (10.) *juriſdictio* in flumen. (11.) jus diſponendi de *navigatione*. (12.) jus *vectigal* navigantibus imponendi, &c.

(*a*) Supra dictum, duplicem eſſe nexum (1.) *imperantis cum ſubditis* (2.) *ſubditorum inter ſe*, quatenus civili vinculo inter ſe conjuncti ſunt. Non ergo ſufficit, jura *imperantium* tantum conſideraſſe, ſed præterea etiam ulterius ex correlatis inſpicienda ſunt *jura* & *obligationes ſubditorum*, ſicuti in ſocietate qualibet hoc juris eſt v. c. conjugali, ubi & *mariti* & *uxoris* jura conſideranda ſunt. Præſertim autem hæc doctrina vel ideo eſt neceſſaria, quod non pauci ſint, qui vel nullum jus ſubditis adſcribunt, ut *Machiavelliſtæ*, vel *nimium juris* eis tribuunt, ut *Monarchomachi* cum tamen ab utraque doctrina maxime cavendum ſit.

(*aa*) Habent enim ſubditi alia jura, quatenus conſiderantur ſimpliciter *ut homines*, de quibus hic non agitur. Aliud eſt *officium hominis*, aliud *civis*, ut PUFENDORF. *de offic. hom. & civ.* accurate diſtinxit.

(*b*) Pro ſtatu perſonarum jura variare certum eſt. Jam quidem omnes ſubditi intuitu principis in uno eodemque ſtatu generali ſunt, quod ſint *ſubditi*; inter ſe tamen diverſo adhuc *ſtatu ſpeciali* gaudent, & ſic diverſo utuntur jure, tum reſpectu ſui ipſius, tum reſpectu imperantis, quamvis etiam ſubditi reſpectu imperantis alium præterea ex *ejus* voluntate induere poſſint ſtatum, ex quo adhuc ſpecialius imperanti ſuo obligantur.

(*c*) Senſus hujus theſeos hic eſt, quod ante omne factum humanum, prout a natura homines generati ſunt, homines ſint æquales, nec alteri in alterum competat imperium, quo & tendit JCti monitum in *L.* 32. *de R. J.* ajens: quod *jus naturale attinet*, *omnes homines ſunt æquales*. Nam quod de *imperio maritali* aſſerunt, id itidem non *neceſſarium*, ſed *arbitrarium*

eſt,

§. IV. Atque adeo omnes *æquali* inter ſe fruuntur *jure*, (*d*) & nihil huic æqualitati contrarium a quocumque fieri poteſt.

§. V. Introductis autem civitatibus, nata eſt ſimul *ſtatus diverſitas*, & maxima *inæqualitas*, (*e*) & quidem primo *generalis*, qualis eſt inter *imperantem* & *ſubditos*.

§. VI. Conſiſtit hæc inæqualitas inprimis in eo, quod imperans adhuc *liber* ſit, nemini obnoxius, atque adeo in ſtatu naturali conſtitutus; ſubditi autem *libertatem naturalem* depoſuerint, & ſuam voluntatem arbitrio imperantis ſubjecerint. (*f*)

§. VII. Hoc poſito *inæqualitatis ſummæ* ſtatu, ſimul conſtat, *jura* ſubditorum pauca, vel ſaltem *imperfecta* reſpectu imperantis ſupereſſe, & parendi gloriam magis in eis produxiſſe *vinculum obligationis*, ſeu *neceſſitatem* quam *libertatem* (*g*) agendi, ſicuti in imperante manſit libertas agendi.

Ll 2 §. VIII.

---

eſt, nec generatio liberorum per ſe inducit aliquod imperium in patre, niſi quod *educatio*, quæ parentibus incumbit, abſque *imperio* quodam in liberos eſſe nequeat, & inde per conſequentiam *patria poteſtas* fluat. Interim tamen non talis inæqualitas in ſtatu naturali obtinet, qualis eſt in *ſtatu civili*, unde, ut dubiis eo magis occurramus, admittamus in hoc caſu hanc inæqualitatem in ſtatu naturali in *ſenſu comparativo*: ſed extra hunc caſum omnes æquales inter ſe erant, & liberi quoque *ex poſt facto*, ubi propriam inſtituebant familiam.

(*d*) Jura naturam ſtatus ſequuntur, atque adeo ſupra jam inde ſuppoſitum eſt, inter ipſos imperantes eſſe *æqualitatem*, nec alterum alteri cedere teneri, niſi pactum interceſſerit, vel regulæ prudentiæ & decori aliud poſtulent: ſunt enim imperantes inter ſe adhuc in ſtatu naturali, & ſic æquales.

(*e*) Inæqualitas hæc ſatis evidens eſt, qualis alias differentia eſt inter *parere* & *imperare*. Alii quidem jam ante civitates ejuſmodi inæqualitatem fuiſſe, veluti in familia ajunt, ſed illi ſupponunt, quod ex pluribus familiis ortæ ſint civitates, id quod univerſaliter aſſeri nequit. Eſt autem hæc tanta inæqualitas, ut vix major reperiri poſſit; atque hinc facta quoque *inæqualitas jurium* inter imperantes & ſubditos. Sed hæc inæqualitas tantum attenditur, quatenus prædictæ perſonæ in ſtatu illo conſiderantur; extra illum ſi conſiderantur, *ut homines*, ſubditi & imperantes *æqualibus* utuntur *juribus*, quia per ſuſceptionem imperii, & ſubjectionem homines non amittunt naturam humanam, ut tamen, prout ſupra monitum eſt, jura ſubditorum intuitu imperantis, non tam efficacia ſint.

(*f*) Hæc eſt quaſi principalis ratio differentiæ, unde tot nova jura enata eſſe ſupra dictum eſt, quæ partim fluunt *ex jure libertatis*, quo adhuc fruitur imperans intuitu aliarum gentium, cum ille adhuc in ſtatu naturali ſubſiſtat; partim *ex jure imperii*, quod præterea ei acquiſitum eſt in ſubditos. Contra ſubditi, amiſſa naturali libertate, amiſerunt quoque omnia jura, quæ antea obtinuere, & imperio civili agnito, *graviſſimam* ſubire *obligationem* & *ſubjectionem*, quarum antea expertes erant. Unde evidens eſt, ſtatum ſubditorum *magis* producere *obligationem* quam *jura*; cum contra ſtatus naturalis ſeu libertatis ab hac obligatione ſpeciali liber ſit, & magis *jura* producat.

(*g*) Differunt *jus* & *obligatio* ut *libertas & neceſſitas agendi*; loquor autem de libertate & neceſſitate *externa* agendi, quatenus de jure naturæ aliquid libere quilibet agere, vel non agere poteſt, & inter homines abſque ſua voluntate ad aliquid faciendum cogi nequit. Imperans ita-

§. VIII. Interim non una eademque omnium ſubditorum eſt ratio; ſed prout *adſtrictior* eſt *libertas* agendi imperantis, ita ſubditorum eminentiora ſunt jura, & ſtatus liberior.

§. IX. Licet enim propterea ſubditi non deſinant tales eſſe, tamen *neceſſitas* (*i*) ipſa agendi habet ſuos *gradus*, atque adeo in aliis *laxior* & *remiſſior*, in aliis *adſtrictior* eſſe poteſt.

§. X. Prout ergo civitas vel *ab initio* conſtituta, vel *ex poſt facto* paulatim mutata, ita ſtatus ſubditorum variat, (*k*) inter quos quidam *abſolute* parent, & dicuntur κατ' ἐξοχὴν *ſubditi*; quidam majori immunitate gaudent, & dicuntur vel *cives*, vel *ſtatus reipublicæ*.

§. XI. Civium autem & ſtatuum reipublicæ præeminentia potiſſimum in eo conſpicua eſt, quod in quibuſdam (*l*) concurrant ad reipublicæ adminiſtrationem, ſalva tamen ſubmiſſione in ceteris actionibus, quibus intereſſe nequeunt.

§. XII.

---

itaque quia *liber* manet, *libertatem agendi* retinuit, & ita infinitis gaudet juribus reſpectu ſubditorum: ſed *ſubditi* cum imperio & voluntati imperantis ſubſint, magis ſubſunt *neceſſitati agendi*, & ſi vel maxime adhuc jus quoddam habeant, illud tamen valde *imbecille* eſt propter neceſſitatem agendi, qua premuntur propter ſtatum ſuum.

(*h*) Jura correlatorum potiſſimum dijudicantur ex utriuſque natura. Neque enim naturam alterius recte ex correlatis poſſum conſiderare, niſi utriuſque comparationes inſtituerim. Conſequenter quo magis *libertas principis* adſtringitur, eo magis laxatur neceſſitas agendi in ſubditis, & vice verſa; quo magis imperans libertate agendi gaudet, eo adſtrictior eſt neceſſitas agendi in ſubditis. Neque adeo, *ſubditi* cum *ſervis* ſunt comparandi *ſimpliciter*, licet non negaverim, quorundam ſubditorum conditionem a ſervorum ſubjectione vix differre.

(*i*) Neceſſitas per ſe non eſt unius ejuſdemque naturæ. Sic ſervi abſoluta neceſſitate agendi ducuntur. Non eandem ubique ſortem habent liberi, qui liberalius educandi, licet nihilominus ſint ſub patris imperio, neque eadem poteſtas hodie in uxores competit maritis, uti quidem olim. Simili ratione omnes ſubditi in eo conveniunt, quod imperanti ſubjecti ſint, ſed *modus ſubjectionis* variare poteſt, & hinc ordinarie conditio eorum ex prima Reip. conſtitutione petenda.

(*k*) Per *inductionem* omnium rerumpublicarum res poteſt probari; ſi bello devicti ſunt populi, abſoluti ſubditi inde oriuntur, qui neceſſitate agendi in omnibus utuntur. Ceterum qui antea liber populus erat, & poſt ſibi elegit imperantem, ibi certum & probabile eſt, eligentes vel ſaltem proceres civitatum ſibi majorem reſervaſſe libertatem, qui *cives*, vel *ſtatus provinciales* vocantur, quod vel ex rerumpublicarum Germanicarum ratione & ſtatu apparet. Alias quidem *cives* dicuntur quoque illi, qui in Democratia concurrunt ad ſummam rerum, ſed itidem hoc intuitu, quod majorem retinuerunt poteſtatem. vid. PUFENDORF. *lib.* 7. *c.* 2. §. *ult.* Submiſſio voluntaris utrobique adeſt, ſed diverſo modo. Ægre hanc diverſitatem admittit HOBBES, ſed experientia & ratio rerumpublicarum ipſi contrariatur.

(*l*) In hoc adhuc differentia conſpicua eſt a ſtatu vero Democratico, vel Polyarchico. Hic enim omnia jure Imperii per *concilium* vel *procerum*, vel *plurium* expediuntur: ſed ſtatus provinciales, vel cives in quibuſdam tantum adhibentur in concilium, ita ut abſque horum præconſultatione abſolute imperans nihil determinare poſſit, in ceteris tamen adhuc ſubjecti manent, & parens imperio imperantis.

Digitized by Google

§. XII. Hæc *ſubmiſſio voluntatis*, quæ ſubditum conſtituit, afficit magis *perſonam* (*m*), quam *bona*, quo intuitu proprie non eſt ſubditus, qui ſub alio principe bona ſita habet.

§. XIII. Præterea illa ipſa ſubmiſſio voluntatis in conſtitutis jam rebuſpublicis non de novo declarari præciſe debet, ſed *ipſo facto* cenſetur fieri, quo quis in diſtrictu & territorio imperantis commoratur, quia verſari in republica alterius, & noluiſſe ſe imperanti ſubmittere, hoſtilitas foret.

§. XIV. Atque adeo inde eſt, quod judice GROTIO, peregrini, quamdiu in territorio aliquo commorantur, pro *ſubditis temporaneis* (*o*) habeantur.

§. XV. Quinam vero in claſſem ſubditorum ſint recipiendi, & inter reliquos ſubditos tolerandi, (*p*) imperans ſolus (*q*) determinat ex ſtatu reipublicæ.

§. XVI.

(*m*) *Submittere voluntatem imperii*, eſt declarare, quod actiones ſuas in poſterum ad ejus nutum in cauſis ad rempublicam pertinentibus inſtituere velit, & ſic ſubjectio ſupponit *perſonæ præſentiam ordinariam* ſub alicujus imperio, quo ſenſu quis ibi proprie ſubditus eſt, ubi habitat, & domicilium ſuum habet; non autem ubi tantum bona habet, quia ſuam voluntatem ibi non in omnibus ſubmiſit voluntati imperantis, licet ad leges *rebus* dictas in illa republica obſtrictus ſit.

(*n*) Alia ratio eſt *civitatis conſtituendæ*, quo caſu voluntas nonnunquam expreſſe declarari poteſt, ſed civitate jam conſtituta, natura ordinis non aliter patitur, quam ut qui ibi vult commorari in eo diſtrictu, debeat ſe accommodare ad conditionem communem omnium, qui commorantur. Nam & paterfamilias, qui ſuæ præeſt domui, his poteſt leges præſcribere, qui ædes ſuas intrare volunt.

(*o*) Concluſio hæc fluit ex antecedentibus. Inde jus ſtatuendi in extraneos, extraneos ibidem delinquentes puniendi, eorum perſonam vel bona detinendi, quod *arreſtum* vocatur; ab extraneis ſubſidia exigendi, uſibus reipublicæ inſervientia, illos excludendi a communi jure ſubditorum ſtricte dictorum &c. fluit; quatenus tamen eis tacite eſt conceſſa immunitas ſingularis, qualis *legatis* ſolet concedi, in eo merito ab aliis ſunt diſtinguendi. Ceterum a reliquis perpetuis ſubditis adhuc in eo differunt, quod nexu illo non contineantur, qui peculiariter inter *cives perpetuos* conſtitutus eſt.

(*p*) Recipere extraneos in claſſem ſubditorum eſt res *meræ facultatis*, receptos defendere, *neceſſitatis*, ſæpe receptio extraneorum poteſt eſſe damnoſa reipubl., quia mores ſubditorum ex commercio extraneorum corrumpi poſſunt, quod tunc inprimis attendi debet, ſi ingens multitudo in civitatem admitti petat. Romani quoſcumque aſciſcebant cives. Audiamus CICERONEM *orat. pro Cornel. Balbo*, ubi fatetur, *nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum, neque tam diſſidentem a populo R. odio quodam, atque diſſidio, neque tam fide benevolentiaque conjunctam, ex qua nobis interdictum ſit, ut neque adſciſcere civem, aut civitate donare poſſimus.* Atque id ipſum ex Romuli inſtituto fluxiſſe videtur, per ea, quæ refert DION. HALICARNASS. *lib. II.* ubi ſimul taxat græcorum mores. *Dum græcorum mores*, ait, *cum his confero, non poſſum ullo modo laudare illam conſuetudinem Lacedæmoniorum & Thebanorum & Athenienſium, qui de ſe ob ſapientiam magnificentiſſime ſentiunt: qui quod ſuam nobilitatem retinere vellent, nec ulli, niſi raro jura ſuæ civitatis impertirentur, (illud enim omitto, nonnullos etiam ſolitos eſſe hoſpites expellere) non ſolum nihil commodi ex ea*

ſua

§. XVI. Poteſt tamen libertas ſubditos quoſcumque recipiendi reſtringi vel *fœdere* (*r*) cum aliis gentibus inito, vel alio *pacto publico*, (*s*) vel *lege fundamentali* imperii. (*t*)

§. XVII. Recepti ſubditi ſolent quidem ordinarie *homagio* obſtringi, ſed id non neceſſitatis abſolutæ, (*u*) ſed meræ tantum ſecuritatis gratia fieri ſolet.

§. XVIII.

ſua arrogantia perceperunt, ſed etiam maxima propter eam damna perceperunt: Damna ipſa in ſequentibus refert, quæ recenſere ſuperſedeo. Terrarum Brandenburgicarum ſtatus florentiſſimus non minimum incrementum accepit ex peregrinorum receptione, quos tam indulgentiſſime habet habuitque Rex noſter potentiſſimus, qui Boruſſorum ſceptra tenent, ut fere dicere poſſis, quæ incommoda ex externorum receptione metuenda ſint, compenſari inſigni acceſſione commodorum, quæ reſpublica inde percipit.

(*q*) Magiſtratus inferioris non eſt, recipere ſubditos, quos imperans lege publica recipere prohibuit. Inde unice ratio petenda, quod receptio judæorum principum regalibus adnumeretur. Cum enim tolerantia judæorum ex principiis clericalibus ſemel generaliter interdicta ſit, uti oſtendi diſs. *de caut. judæor. tolerant.* inde ſi recipiuntur, ex ſola diſpenſatione recipiuntur, quæ *principi*, non *magiſtratui inferiori*; competit.

(*r*) Tale exemplum adfert CICERO *orat. pro Cornel. Balbo*, inquiens: *quædam fœdera extant, ut Germanorum, Inſubrium, Helvetiorum, Japidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in fœderibus exceptum eſt, ne quis eorum a nobis civis recipiatur.*

(*s*) Huc referre ſolent diſpoſitionem inſtrumenti pacis, qua cautum eſſe volunt, principes imperii hæreticos recipere non poſſe, quales omnes illi judicandi, qui a tribus illis approbatis religionibus recedunt, & alii ſectæ v. c. Socinianorum, Arrianorum adhærent: Ita enim in *I. P. art. VII. inf.* diſponitur: *præter religiones ſupra nominatas nulla in ſacro imperio Romano recipiatur vel toleretur.* Sed obſervarunt jam alii, *uſum ſacrorum peregrinorum* hic prohiberi, non *receptionem hominum*, his ſacris additorum, ſi abſque uſu ſacrorum publico in provincia vel territorio degere velint.

(*t*) Hujuſmodi lex fundamentalis erat itidem apud Romanos, uti oſtendit CICERO *orat. pro Cornel. Balbo*, ubi ait: *Nos non poſſumus & hujus eſſe civitatis & cujuſvis præterea: ceteris conceſſum eſt.* Qui ergo aliarum civitatum cives manebant, non poterant cives R. fieri. Pomponius Atticus, ne jus civitatis Romanæ amitteret, civis Athenienſis fieri recuſavit, CORNEL. NEPOS *in ejus vita*. Lege vero fundamentali id proviſum eſſe, itidem oſtendit CICERO *cit. l. O. jura præclara atque divinitus jam inde a principio Romani nominis a majoribus noſtris comparata, ne quis noſtrum plus quam unius civitatis eſſe poſſit; diſſimilitudo enim civitatum varietatem juris habeat neceſſe eſt.* Sic itidem per leges publicas imperii non ſunt tolerandi Zingari, vulgo *Ziegenner*, genus hominum turpe & nefandum, quod variis legibus publicis cautum eſt. Vid. Dn. HERTIUS *de ſubject. territ.* §. 10.

(*u*) Non ideo quis fit ſubditus, quia homagium præſtitit, ſed per homagium illi, qui jam ſunt ſubditi, publice profitentur, quod ſint ſubditi. Solet proinde homagium tamquam *judicium ſubjectionis* adhiberi, ſi dubius ſit ſtatus ſubditorum. Neque vero heri aut nudius tertius hæc ſolemnis homagii præſtatio invaluit, ſed jam antiquiſſimum eſt inſtitutum. Apud Athenienſes, qui in numerum civium cooptabantur, in hæc verba jurare debebant: *Non ignominia afficiam arma ſacra, neque deſeram meum adſtitem, quocum junctus fuero. Dimicabo pro ſacris & profanis ſive ſolus ſive cum multis. Patriam non relinquam in deteriori ſtatu, ſed ampliori meliorique, quam acceperim. Semper magiſtratui præfecto prudenter obediam, & legibus con-*

ſtitu-

§. XVIII. Sed præter homagium etiam aliis indiciis ſubjectio ſolet & poteſt probari, ſi ſcilicet membra alicujus civitatis actus imperii in ſe admiſerint; admittendo enim alterius in ſe imperium, (*u*) *tacita ſubmiſſio* inde deducitur.

§. XIX. Sed caveas, ne a *titulis* vel aliis externis *ſignis* (*x*) ſubjectionem petas, ſi cetera, ſubmiſſionem voluntatis denotantia, deſint.

§. XX. Fluit quoque ex hactenus dictis nullo jure *Clericos* exemtionem a ſtatu ſubditorum prætendere poſſe, (*y*) cum fruantur reipublicæ commodis, & in civili ſocietate vivant.

§. XXI. Immo quacumque etiam dignitate quis præfulgeat (*z*) ſiquidem in republica quadam vivit, *ſubditorum* claſſe eximi nequit, cum deſtitutus adhuc ſit libertate naturali, & agnoſcat imperium alterius.

§. XXII. Neque ordinarie aliud dicendum de *uxore* (*a*) *imperantis*, *liberis* ceteriſque *cognatis*, niſi quod quædam libertas & exemtio iis indulgeri ſoleat.

§. XXIII.

ſtitutis parebo, atque aliis quibuſcumque plebii conſenſu decretis. Quod ſi quis leges vel irritas facere vel iis non obtemperare velit, non concedam, ſed ulciſcar tam ſolus, quam cum pluribus. Sacra quoque patria colam. Horum mihi Dii teſtes & conſcii ſunto. JO. STOBÆUS *ſerm.* XLI. JUL. POLLUX *lib. VIII. Onomaſt. c. 9. n.* 25.

(*u*) Neceſſarius reſpectus eſt inter *imperium* & *ſubjectionem*; qui admittit alterius imperium ſupremum, eo ipſo libertatem ſuam negat. Huc refero (1.) ſi pareat civitas quædam mandatis emiſſis alicujus imperantis; (2.) Si pœnis ejuſdem ſe ſubjecerit; (3.) Si comparuerit ad Diætas provinciales, ad ſequelam &c. (4.) Si collectas *ex imperio* impoſitas ſolverit &c. quæ materia ſæpe occurrit in cauſis exemtionis, quia hiſce & ſimilibus probatur *exemtio*, qua probata, exemti ſunt ſubjecti imperio eximentis.

(*x*) Sic quando *reverentiæ* intuitu civitas principem extraneum ſalutat *unſern gnädigen Herrn*, inde nulla infertur ſubjectio. Quando Electores ad Cæſarem ſcribentes ſe nominant *allerunterthänigſte Churfürſten*, quando a Cæſare per mandata evocantur, quando Cæſar dicit: *Wir befehlen euch Churfürſten* &c. hæc & ſimilia non plane conveniunt cum libertate præſenti ſtatuum imperii, licet olim convenerint: non enim infrequens eſſe ſolet, ut formulæ antiquæ & ſtylus curiarum durent, licet ſtatus Reipublicæ jam mutatus ſit. Merito itaque ſtatus Reipublicæ non unice judicandus eſt ex hujuſmodi externis rerum figuris, ſed potius hæ formulæ, jam aliam interpretationem accipiunt ex *præſenti ſtatu*. Sane ignorantiam ſummam profiteretur, qui hodie ex formula juramenti a ſtatibus imperii præſtari ſolita, *treu' hold gehorſam und gewärtig ſeyn*, ſubjectionem eorum concludere vellet.

(*y*) Plenius hoc Dn. COCCEJUS *de poteſt. fundat. in territ. c.* 2. ex omni antiquitate & rationibus naturalibus & eccleſiaſtica praxi illuſtravit, & ſupra quoque de eo jam actum eſt.

(*z*) Sic multi principes in Gallia, Bohemia &c. item comites aliique ſubſunt imperio imperantium, licet dignitatem ſingularem habeant, quamvis ita non ſtatim in *infimam ſortem ſubditorum* ſint abjiciendi, interim cum non ſint liberi ab imperio imperantis, manent utique dependentes, & ratione imperantis *ſubditi* ſunt.

(*a*) Quærunt publiciſtæ, an Auguſta ſit ſubdita? id quod negant, quod ſit ſocia thori; ſed hoc quidem quoad rationem *matrimonii* certum eſt, propterea tamen

non

§. XXIII. In eo quoque eſt differentia ſubditorum, quod quidam *immediate* pareant, quidam *mediate*. (*b*) Hi ſubſunt alii, qui tamen itidem intuitu imperantis pro ſubditis habentur.

§. XXIV. Ex quo fluit, mediatos non amplius eſſe ſubditos ei, cui olim mediate ſubjecti erant, quando ille, cui immediate ſubjecti ſunt, non amplius ab imperio ſuperioris dependet, ſed ſuam libertatem recepit. (*c*)

§. XXV. Non mutatur ſtatus ſubditorum, mutata perſona Imperantis; licet enim huic ſubmiſiſſe tantum ſuam videantur voluntatem; tamen cum reſpublica per obitum imperantis non intercidat, ſed maneat eadem manet quoque ſtatus ſubditorum idem, (*d*) qui ante fuit.

§. XXVI. Si autem in totum extincta ſit linea imperantis, cui jus imperii quæſitum, populus vel omnis, ſi *æqualis* eſt conditio omnium, [illegible] vel

non ſtatim eſt *ſocia imperii*, nam actus omnes imperii in ſolo imperante reſident, atque adeo non dubium, quin poſſit juriſdictionem in eam exercere, qua *imperans*. Quid enim ſi de *adulterio*, vel *inſidiis vitæ mariti ſtructis* ſuſpecta ſit? Adſunt non pauca exempla imperantium, qui ob has & alias rationes jus vitæ & necis in uxores exercuerunt. De liberis idem dicendum. An etiam in patrem vel matrem? Nec hoc negaverim. De Fabio maximo PLUTARCH. *in Apophthegm. Rom. p. m.* 196. *lit. a.* hoc refert, quod ſenectute ejus ingraveſcente, cum filius ejus conſul in publico magna hominum frequentia officio fungeretur, conſcenſo equo ad eum adiverit. Sed cum filius miſſo lictore deſcendere eum ex equo juſſiſſet, reliquis pudore affectis, deſiluit ex equo, at contentiore, quam ætas ferret, impetu accurrit ad filium, amplexuſque eum, *recte*, inquit, *ſapis*, *fili*, *ſentiens*, *quibus præſis*, *& quantam imperii majeſtatem adeptus ſis*. Conf. LIVIUS *lib. XXIV. c.* 43. Exemplum ANNÆ Reginæ Angliæ oſtendit, imperaſſe eam, qua *Reginam*, marito ut *ſubdito*. Quod hodie in Germania Principibus denegetur imperium in apanagiatos, magis eſt ex antiqua obſervantia, quam ex jure univerſali. Aſt in Gallia res ſecus ſeſe habet.

(*b*) Si multi nobiles habent ſuos ſubditos *ihre Unterthanen*. Quando nunc quæritur cui adſtrictius obligentur, ſine dubio pro *imperante ſummo* eſt pronunciandum quia huic ipſe nobilis ſubeſt. Interim cum hic quædam ſubordinatio adſit, cavendum, ne ſubordinatio evertatur. Obtinuit olim hæc diſtinctio in Germania, ubi terræ quædam fuere *mediatæ* quædam *immediatæ*. In illis incolæ vel ſubditi ſub ducibus erant, hi autem ſub Rege.

(*c*) Id jam applicari poteſt ad noſtrum imperium. Communiter dicunt, ſubditos imperii ſub ſtatibus degentes eſſe *mediatos*, item civitates eſſe vel *mediatas* vel *immediatas* &c. Quæ omnia ſi ſenſu proprio ſecundum § *anteced.* eſſent intelligenda, ſequeretur, ut ipſi ſtatus adhuc eſſent ſubditi, quod neutiquam aſſerendum. Unde & in quæſtione, *cuinam ſubditi magis obligentur*, *an Imperatori*, *an Principi ſuo?* facilis ſane eſt deciſio, quod huic magis obligentur, quia hujus intuitu proprie ſunt ſubditi. Et licet hodie ex antiqua forma nomina retineantur, ſufficit tamen, quod mutata jam ſit rerum facies.

(*d*) Huc pertinet illud TACITI *l. IV. annal. Principes mortales*, *Rempublicam æternam*, quod eo magis obtinet, ſi jure ſucceſſivo imperium certæ familiæ deferatur. Cum ergo ex primæva ſubmiſſione ſemel ſubditi ſint, cuicumque habenas tenenti parere debent, ſive jam ex familia ſit, ſive voluntate ipſius imperantis alii imperium delatum, modo pacta non reſiſtant. Sic itaque, qui territorium cum omni jure pignoris detinet, itidem exer-

cet

Digitized by Google

vel ſaltem ſtatus reipublicæ, ſi *inæqualis*, redeunt ad primævam libertatem (*e*) quam vel retinere, vel de novo imperium alicui deferre valent.

§. XXVII. Idem dicendum, ſi plures provinciæ antea inter ſe diverſæ, poſtea ſub uno capite coaluerint, & hactenus unum quoddam corpus conſtituerint, tunc ſingulæ liberæ & ſui juris erunt, (*f*) niſi de novo in idem conſentiant imperium & nexum.

§. XXVIII. Tunc autem revera recedunt a ſtatu ſubditorum, ſi imperio imperantis non amplius proprie ſubſunt, nec ſuam voluntatem ſubmittere tenentur ejus voluntati, ſed libere agunt, (*g*) licet figura antiqui imperii ſuperſit.

§. XXIX. Sed etiam alii modi ſunt, quibus conditioni ſubditorum provinciæ ſe eximere poſſunt, ſi *internis ſeditionibus* coactus imperans in libertatem conſentire debuit. (*h*).

§. XXX. Status ſubditorum inter ſe, quo æqualior eſt, (*i*) eo magis tranquillitas reipublicæ obtinetur, cum ita *jure æquali* fruantur.

 §. XXXI.

cet poteſtatem, & ſubditi huic parere debent, quod etiam dicendum de eo, qui *ſequeſtri jure* Reipublicæ præeſt; licet enim uterque non habeat ſummam poteſtatem *proprio jure*, ſed ex conventione, ſubditorum tamen conditio ſemper manet eadem, cum imperium duret, quamvis per aliam perſonam nunc exerceatur.

(*e*) Eſt neceſſarius reſpectus inter ſubditos & imperantem. Hoc ergo ceſſante, deeſt, cui ſubmittant voluntatem, atque adeo conditio ſubditorum mutari poteſt, præſertim *potentiorum*, quod contigit in noſtro imperio, extincta domo Carolingica. Item in Franconia & Suevia extinctis ducibus, quo ipſo plures civitates ad libertatem redactæ ſunt, non quidem omnimodam, ſed ne amplius ducum poteſtati ſubeſſent.

(*f*) Exemplum extinctæ lineæ imperantis Germania novit anno 912. in LUDOVICO *infante*. Provinciæ antea cohærentes liberæ, & ſui juris factæ fuiſſe videntur i. e. *potuiſſent*, ſi *voluiſſent*, & ſi expediviſſet, *ſuo jure* uti, & in plures abire particulares, & a ſe diſtinctas, vel ſolum nexu *ſyſtematico* confœderatas Reſpublicas; ſed an hoc factum fuerit, quæſtio facti eſt, & ex hiſtoriis decidendum. Circumſtantias autem temporum perſcrutanti apparebit, omnino veroſimilius eſſe, reſpublicas illas Germaniæ in priſtinam rediiſſe ſortem, electo CONRADO, cui cum nihil juris detractum ſit, idem, quod anteceſſores habuere, legitime exercere potuit, uti præclare docuit Dn. GUNDELING *de ſtatu Reip. German. ſub Conrado I.* §. 4. utque adeo ab hoc ævo ſuperioritatis territorialis initia peti nequeant, ſed longe ex aliis cauſis, quas pererudite explicat Dn. HERTIUS *de orig. & progreſſ. ſpecial. Rom. Germ. Imper. rerumpubl.* Quin cum non omnes æquali jure a regibus Franciæ acquiſitæ, & ſub jugum redactæ ſint provinciæ, dubitari poſſet, an quoque omnes & ſingulæ poſſent fieri liberæ.

(*g*) Sic itaque *ſtatus* imperii non amplius ſunt *ſubditi*, nam (1) non dependent ab imperio Cæſaris, ſed in ſuis territoriis libere agunt, (2) omnia jura imperii exercent, nec (3) proprie illis Cæſar imperare poteſt, quin potius (4) ipſimet coimperant, (5) quo nomine Cæſari adhuc obſtricti ſunt, magis eidem obſtringuntur *ex pacto* & ut *Vaſalli*, quam ut *ſubditi ſeu vi imperii*.

(*h*) Sicuti enim per bellum imperia ſæpe conſtituuntur, ita ſæpe provinciæ ſe in libertatem vindicant. De juſtitia hujus vindicationis ex circumſtantiis dijudicandum.

(*i*) Inæqualitas mater litium eſt, & ſemina ſeditionis parit, quo magis pauco- rum

§. XXXI. Sicuti vero per ambitionem pleræque civitates ortæ, ita fieri aliter vix potuit, quin etiam *inæqualitas* inter ipſos orixetur ſubditos, cum enim omnia per ambitionem regerentur, neceſſarium erat, ut *inſtrumenta ambitionis* (*k*) ex ſubditis adhiberentur, quibus *præminentia* præ aliis indulgebatur.

§. XXXII. Sic & *famæ* & *exiſtimationis* valor inter cives (*l*) maxime vigere vel vileſcere incipit, prout nimirum quis ex vita ſua vel inter *optimos cives* haberi vel non haberi meritus eſt: nam in ſtatu naturali ceſſat hic valor, quia judicium alterius in alterum ceſſat.

§. XXXIII. Et hinc potiſſimum in *ſtatu civili* attenditur diſtinctio: utrum quis ſit integræ famæ nec ne? ad effectus ſcilicet civiles, quatenus in corpore civili ei valor (*m*) quidam attribui debeat.

§. XXXIV. Sed & hi, qui *integræ exiſtimationis* ſunt, ex *impoſitione imperantis* (*n*) cœperunt inter ſe diſtingui quoad valorem civilem, ſecundum quem alii aliis præferuntur, & ut alii iis cedant, *jure perfecto* exigere poſſunt; quo ipſo factum, ut certæ leges de *proedria* ſint introductæ.

§. XXXV.

rum potentia creſcit: eo minus ſecura eſt imperantis gubernatio, quod bene explicat FORSTNER *in not. ad Tacit. p.* 1. *p.* 143. *ſeqq.* Unde in Republica Hebraica maxima æqualitas ſemper fuit, donec in Regium ſtatum degeneraret.

(*k*) Inde eſt, quod in rebuſpublicis regiis plus valeat *potentia* inter ipſos ſubditos, plus per *ambitionem* agatur, quia hi, qui ad regimen ſimul adhibentur, & ſimul quandam prærogativam habent, *proceres* dicuntur, item *nobiles*: ceteri, *ſervi* vel *ignobiles*. Regis ad exemplum totus componitur orbis. Imperat hic, præcellit ceteris, ergo quos rex adhibet ad adminiſtrationem regiminis, prærogativam quærunt, quaſi imaginem imperantis gerentes, unde nobilitas prima in rebuſpubl. orta. Sic Romulus ſtatim ſub auſpiciis regni ſubditos in *patritios*, qui *proceres* erant, & *plebem*, qui infimæ conditionis homines, diviſit; ſed eventu apparuit, multa mala ex hac notabili inæqualitate orta eſſe.

(*l*) In ſtatu civili homines ſunt *famæ integræ*, vel *diminutæ*, quod ex judicio aliorum dependet, quod in ſtatu naturali ceſſat. Contemtus quidem aliquis inter gentes ex turpi facto oritur, v. c. qui pacta non ſervat, qui pacem vel fœdera frangit; ſed ut talis infamis fiat proprie, dici nequit, licet id quidem PUFEND. *lib.* 8. *c.* 4. §. 5. exiſtimet. Semper enim in ſtatu naturali actionum ſuarum quilibet cauſas juſtificas allegare poteſt, quæ an veræ, an falſæ ſint, nullius judicio *deciſivo* determinari poteſt.

(*m*) *Valor* quidem proprie prædicatur de rebus in commercio poſitis, quæ certam *æſtimationem* ex impoſitione humana habent, ubi quædam res ſunt, quæ nullum valorem & pretium habent; *aliæ* autem valorem quendam, ſed variantem habent. Sic etiam in civitatibus civibus aliquis valor inter ſe attribui cœpit, & alius quidem *communis*, propter quem in genere in ſubditorum numero haberi poteſt, cui opponuntur iſti, qui per turpia facta communem valorem amiſere, ut propterea in rebuſpublicis pro putido membro haberi debeant, & quaſi nullius pretii ſint, adeo ut collegiis, aliiſque honorificis actionibus intereſſe non poſſint.

(*n*) Omnis hic valor *adventitius* eſt, non *naturalis*, uti antea monitum, & hic valor aliis majorem tribuit dignitatem, & majorem efficaciam in negotiis civilibus, id quod ex particularibus rerumpublicarum ſtructuris metiendum.

Digitized by Google

§. XXXV. Hic valor potiſſimum ſeſe exſerit in excellentiori gradu honoris, & vel *ſanguini* (*o*) in genere tribuitur ab imperante, diciturque *dignitas nativa*, omnibuſque liberis cohæret, vel pro meritis perſonarum imponitur, & cum perſona extingui ſolet, niſi ad liberos primos ſimul lege protrahi cœpit.

§. XXXVI. Quemadmodum autem valor hiſce ſubditis ab imperante impoſitus tantum concernit *cives* inter ſe ratione reipublicæ, in qua ſunt poſiti, ita evidens eſt, extra rempublicam valoris hujus nullam haberi rationem, ſed *jus* tantum *imperfectum* (*p*) producere.

§. XXXVII. Sic etiam, qui infamis inter ſuos eſſe cœpit, non ſtatim apud alios extra rempublicam (*q*) in eodem ſtatu conſideratur.

(*o*) Sic nobilitas ſanguinis cohæret, & ſecundum varias diſpoſitiones rerumpublicarum variat, variaque jura habet, quæ ex jure publico particulari addiſcenda ſunt. Generatim prærogativa eorum in eo conſiſtit, quod majori libertate gaudeant, nec in infimam conditionem ſubjectorum abjecti ſint.

(*p*) Hæc concluſio fluit ex poteſtate circumcluſa territorio ipſi. Nobilis Gallus prærogativam, quam in Gallia habet, non poteſt *jure ſuo* prætendere in Germania, niſi forſan, uti communiter fieri ſolet, ex *complacentia* eidem tribuatur, nec ſi nobilis Gallus & Germanus in tertio loco concurrant, prætendere hic poteſt, ut ille ei cedat, quia prærogativa rempublicam non egreditur.

(*q*) Bannitus extra imperium poteſt a Rege Galliæ ad omnes admitti honores, quoniam infamia ſe non extendit ultra territorium, quod etiam in relegatis cum infamia ex academiis dicendum eſt. Et ſi vel maxime infamia perpetuo & ubique perſonæ cohæreat, poſſet tamen extra rempublicam ab alio imperante aboleri ad effectum, ut intra ipſius territorium ad omnes dignitates admitti queat.

CAPUT II.

DE

OBLIGATIONE SUBDITORUM INTUITU IMPERANTIS.

§. I. Obligatio ex natura *imperii* & *ſubjectionis* potiſſimum conſiſtit in *neceſſitate agendi ex imperantis præſcripto*, quæ alias dicitur *obedientia*. (r)

§. II. Dependet hæc ipſa obligatio ex *ſubmiſſione voluntatis* & *agnitione imperantis*. (s) quæ ſi in totum deficiat, obligatio quoque ceſſet.

§. III. Et quia hæc obligatio ſaluti humani generis proſpicit, & ex præcepto legis naturæ venit, & præterea in ſtatu civili abſolute neceſſaria, hinc etiam ſtringit conſcientiam. (t)

§. IV.

(r) Imperans ſe refert ad ſubditos, ex cujus imperii indole ſequitur, ut ei ſit obediendum, adeoque inde ſtatim regula juris: *imperanti parere*. Si enim ei non eſſet parendum, non foret imperans. Quin cum reſpublica tota hac mutua relatione cohæreat, & præterea ſocietas inæqualis ſit, *obedientia* per ſe inde fluit. Inane foret imperium ſine obedientia. Non ſunt ſubditi, qui ad obedientiæ leges non ſunt adſtricti, licet imperans quidam quoad *nomen*, non quoad *rem* in tali republica detur: Apud Germanos antiquos fuere reges *auctoritate magis ſuadendi quam imperandi*: ergo nec ſubditos proprie dictos habuere, cum non *vi*, ſed *precibus*, non *imperio*, ſed *conſilio* omnia peragere debebant. Prout itaque ratio imperii ſe habet, ita quoque de *ſubjectione* judicandum.

(s) Ab initio quidem reſpublicæ plerumque violenta ſubjectione ortæ ſunt, ſed, iis ſemel introductis, omnes, qui rempublicam intrant, ſe ſubmittere, & imperantis imperium agnoſcere tenentur. Immo qui antea liberi populi erant, ſtatim obligationem hanc ſubeunt, quoties ſe voluntati unius ſubjiciunt. Et ſic obligatio hæc *ex pacto* quoque *tacito* deduci poteſt, prout ſupra id expoſitum. Immo ne quidem ſubmiſſio ſufficit, ſi ne quidem ab imperante recipiuntur. Sic Afri cum Pœnis bellum gerentes ad Romanos confugerunt *& futuros ſe ſub imperio Romano dixerunt, ſi illis videatur, non ſunt tamen recepti*. APPIANUS *de bello Punic. p.* 7. *edit. Amſt.* Sic quoque victi in bellis ſe ſubmittere victori tenentur. Quamdiu adhuc reſiſtunt, *hoſtes*, non *ſubditi* ſunt, atque adeo ceſſat omnis ad parendum obligatio. Neque hæc *obligatio* pro inani habenda, quod *violenta* ſit, cum vis in ſtatu belli pro *injuſto* medio haberi nequeat, quippe quod inter gentes, ut licitum medium acquirendi imperia, receptum.

(t) Id ipſum eſt, quod PAULUS inculcat *Rom. XIII.* conf. GROT. *lib.* 1. *c.* 4. §. 4. Obligatio *in conſcientia* dicitur, quæ ſimul internam obligationem inducit, ut ſi contra agamus, Deum lædamus, omnis boni ordinis auctorem & approbatorem. Cum itaque hæc obedientia in hominum ſalutem a Deo approbata ſit, non poteſt non inobedientia Deum lædere. Accedit, in ipſa felicitatem totius reipublicæ contineri, quam ſupra in unione quæſivi, hanc autem non aliter obtineri poſſe evidens eſt, quam ſi omnium voluntas imperantis voluntatem ſequatur, id quod per obedientiam fit. Optime hoc animadvertit Ageſilaus, qui interrogatus, quam ob

Digitized by Google

§. IV. Comprehendi autem hæc obligatio neceſſario in ſe [1] *renunciationem omnis reſiſtentiæ*, quæ in *ſtatu naturali* obtinuit, (*u*) cum renitentia pugnet cum obedientiæ vinculo.

§. V. Quibus poſitis perſpicuum eſt, populum, qui imperio alterius paret, nullam retinere majeſtatem ſeu ſummam poteſtatem, (*x*) id quod ſtatuunt Monarchomachi.

§. VI. Sed voluntatum ſubmiſſione ſemel facta imperanti etiam *duro*, *impio*, & *infideli* parendum, (*y*) nec ſub prætextu *impietatis* aut *hæreſeos* (*z*) ei obedientia deneganda.

§. VII.

---

ob cauſam Spartani aliis feliciores eſſent? reſpondit: *Quia pluſquam alii ſe exercent imperando & obediendo.* PLUTARCHUS *in apophthegm. Lacon. p. m.* 212. Idem quoque AGIS Archedami filius interrogatus, *quænam diſciplina maxime Spartæ exerceretur?* corroboravit, reſpondens: *peritia imperandi & parendi* ID. *ibid. p.* 215. Eleganter id ipſum CHRYSANTUS apud XENOPHONTEM *l. VIII. Cyrop. p. m.* 201. *lit. a. b. c.* illuſtravit, & inde perpetuam rerumpublicarum felicitatem deduxit his verbis: *Cogitate, quænam urbs hoſtium ab iis capi poſſit, qui nolint imperio parere? quæ amicorum urbs conſervari poſſit, qui nolint imperio parere? qui militum contumacium exercitus victoria potiri poſſit? quonam modo facilius poſſint in præliis homines vinci, quam ubi ceperint ſeorſum ſinguli ſalutis propriæ conſilia capere: quid aliud rei præclaræ perfici poſſit ab iis, qui potioribus haud parent? quæ urbes legitime adminiſtrentur? quæ domus ſervari queant? quo pacto naves eo perveniant, quo tendunt? Nos ipſa ea commoda, quæ modo nobis adſunt, quanam alia ratione magis comparavimus, quam principi parendo &c.*

(*u*) In ſtatu *naturali* homines æquales ſunt, ergo ad reſiſtendum proclives, inde *bellum*. Sed in ſtatu *civili* neceſſario a ſtatu illo renitendi recedendum fuit, alioquin potius diſſociata multitudo, quam civilis ſocietas foret & ſtatus belli non ceſſaret. Accedit, quod obedientia ſtatim ceſſet, ubi reſiſtentia poteſt locum habere.

(*x*) Contradictionem involvit, ſubditos habere quandam majeſtatem h. e. ſummum imperium, & tamen eos debere obedire, eoſque renunciaſſe reſiſtendi facultati. Monarchomachi id ideo aſſerunt, ut populo jus tribuant inſurgendi contra imperantem, ſi male agat, ſic enim putant, populum ſuperiorem eſſe, qua ſententia perniciosior in hac diſciplina reperiri non poteſt. Nec obſtat, quod imperium *propter populum* ſit, & ſic ex nobilitate finis populus ſuperior judicari debeat, nam hoc tantum ad *officium imperantis* pertinet, quomodo ipſe debeat eſſe comparatus, non vero ad *jus populi*. Sic & pater utilitatem liberorum quærit, non tamen liberi ſuperiores ſunt, & patri reſiſtere poſſunt. Inde non poſſunt non arma ſubditorum contra imperantem mota juri publico univerſali repugnare. Cum contra EMERICUM Hungariæ regem a fratre juniore ANDREA arma ſumta & ſubditi ad ſeditionem deducti eſſent, & jam res ad prælium ſpectaret, Emericus depoſitis armis & ſtipatoribus, corona ſceptroque ornatus per mediam aciem ſeditioſam inceſſit, illamque his verbis compeſcuit: *Non cum mortali vobis res eſt, miſeri, ſed cum eo, cui præ divina dignitate ſupra mortalitatem aliquid accedit, ſub omnipotentis Dei tutela reges degunt, quorum læſa Majeſtas vix populorum exitio expiari poteſt.* BONFINIUS *rer. Hungar. decad.* 2. *l.* 7.

(*y*) Contrarium plures antiquitus cenſuerunt, tam Ethnici quam Chriſtiani. Satis notanter ait SENECA *in Herc. fur. victima haud ulla amplior poteſt, magiſque optima mactari Jove, quam rex iniquus.* Clerus Romanus ad ſtabiliendam ſuam poteſtatem populo impie perſuadere tentavit, regem impium, h. e. *a clero non dependentem*, non eſſe regem. Sic NICOLAUS

LAUS

Digitized by Google

§. VII. Multo minus *Pontifici* vel ulli alii poteſtas erit, vinculum obedientiæ, quo ſubditi conſtringuntur, relaxandi. (*a*)

§. VIII.

LAUS Pontifex Lotharium regem eſſe negat propter commiſſum adulterium, *ſi tamen*, ait, *rex veraciter dici poſſit, qui nullo ſalubri regimine corporis appetitus refrenat, ſed lubrica enervatione magis illicitis ejus moribus cedit c.* 21. C. 2. *qu.* 1. Similia in patrum ſcriptis paſſim obveniunt. Hoc intuitu Clerici auctores fuiſſe videntur, ut reges electi jurare & ſolemniter promittere neceſſum haberent *de pietate & juſtitia conſervanda*, ut ſi regem impium deprehenderent, jam amplius eidem ſubditos non obligari crederent, qualis eſt impia ROSSÆI philoſophia, quin talem regem impium *Tyrannum* eſſe allegabant, hunc autem legitime a quovis interfici poſſe, immo interfectorem adhuc præmiis affici debere voluere. Atque hæc philoſophia eſt illa peſtis nefanda, quæ tot rerumpublicarum everſionem procuravit, ſuffragante clero impio. Magis ſobria certe philoſophia veterum Chriſtianorum fuit, qui Juliano Apoſtatæ non denegaverunt obedientiam ob apoſtaſian. Ab hac impia ſententia profluxerunt ſeditiones & bella civilia, quæ tamen judice PLUTARCHO *in Bruto c.* 17. *pejora & deteriora ſunt tyrannide & injuſto imperio*. Breviter: ſicut princeps propter impietatem non amittit imperium, ita ſubditorum obligatio durat. Si amitteret illud, vel ex *natura ſtatus civilis* hoc fieri dicendum eſſet, quod abſurdum, cum potius ſtatui civili ejuſque quieti repugnet, vel *ex pracedente pacto*, quod tamen hic deficit, & ſi vel maxime adſit, deeſt tamen, qui de eo judicare poſſit, cum populus *proprio judicio* ſe obligationi eximere nequeat.

(*z*) Romanæ aulæ jus publicum aliud docet, quod ita principes Hierarchiæ & jugo cleri ſe ſubducant, & quaſi rebelles fiant, quod dogma mirifice excoluerunt ab omni tempore hi, qui ſocietatem Jeſu profitentur. Bellum omnibus regibus hæreticis graviſſimum indixit jam olim anno 1592. Wilhelmus Roſſæus, vel, qui ſub hoc nomine latitat, GILBERTUS GENEBRANDUS *in tr. de juſta reip. Chriſt. in reges impios & hæret. poteſtate*, ubi reges hæreticos non eſſe reges, ſed excommunicandos, immo bello perſequendos contendit. Quantas turbas ſeditionesque hoc impium dogma excitaverit, hiſtoriæ omnium ſeculorum loquuntur. Facile vero apparet, hoc dogmate nefando aulam Romanam tantum intendiſſe, imperantium poteſtatem ſupremam ſupprimere regiaque ſceptra pedo ſuo ſubjicere. Eſt in bibliotheca regia Berolinenſi *Codex MCtus* GRATIANI, antiquiſſimus, *ſeculi XIII.* manu elegante in membrana conſcriptus, ubi prima litera *decreti* GRATIANI, H. ſcilicet, in parte ſuperiore *Pontificem*, altera manu benedicentem, altera manu faſciam quandam tenentem: in parte infima literæ, *imperatorem* altera manu gladium, altera prædictam faſciam apprehendentem repræſentat, ipſi faſciæ vero hic notabilis & ſimul faſtuoſus verſiculus inſcriptus legitur:

Rex ego ſum regum, lex eſt mea maxima legum.

Te facio regem, tu rectam dilige legem.

qua ſententia totum *jus publicum aulæ Romanæ*, univerſali e diametro contrarium, depingitur, inſimulque oſtenditur, Reges tamdiu reges eſſe, quamdiu *rectam* diligant *legem*, h. e. cleri Romani placita. Utinam vero omnes eodem auſu pontifici reſtitiſſent, quo PHILIPPUS Pulchet BONIFACIO VIII. ſed forſan in aliis non defuit voluntas, quin ſubditorum ſuperſtitio executionem impedivit. Hæreſis, nec religio ipſa, quæcumque ſit, ſtatum publicum tollit, mutat, aut eam afficit, & res conſcientiæ eſt, quæ ſicuti ſubditis eſt relinquenda, ita eadem libertate imperantes multo magis frui debent. Eſt hæreſis *diſſenſus a religione dominante*, & ita novam *ſectam*, vel, ut loquuntur, *novam religionem* conſtituit, quæ jura imperii non concernit, cum ethnici reges idem imperium, quod Chriſtiani gerunt, optimo jure exerceant.

(*a*) Vinculum *obedientiæ* eſt ex propria ſubditorum ſubmiſſione, qua imperanti ſimul

Digitized by Google

§. VIII. Et in hoc principio naturaliſſimo conſenſerunt omnes, quibus curæ cordique ſalus reipublicæ fuit, nec ſtudio *hierarchiæ* abrepti ſunt. (*b*)

§. IX. Quatenus tamen voluntatem ſuam ſubmittere *potuerunt*, & *voluerunt*, eatenus obligantur, & ita in hac obligatione cenſetur exceptus ipſe Deus, tanquam *ſuperior*. (*c*)

§. X.

---

mul poteſtatem in ſe dederunt. Aut itaque imperantes alteri ſubſunt, aut non. Priori caſu non ſunt imperantes, cum poſſint a ſuperiori deponi & actionum ſuarum rationes eidem reddere teneantur: Poſteriori deficit ſuperior, qui vinculum ſubjectionis in ſubditis tollere poſſit. Equidem Pontifex imperium in imperantes ſibi arrogat, & vi hujus tot imperatores excommunicavit, ſubditoſque a vinculo ſubjectionis abſolvit. Aſt talis relaxatio *juri univerſali* e diametro repugnat, quod ſingulis rebuſpublicis *independentiam* tribuit, & hactenus monſtroſa illa Monarchia, cui etiam reges colla ſubmittere deberent, ab omnibus ſeculis ita impugnata eſt, ut quæ a Pontifice acta ſunt, *vi*, *aſtutia* & *ſubdolis artibus* geſta ſint. Nulla gravior peſtis rebuſpubl. imminere potuit, quam hæc ſacra Tyrannis, quæ Monarchomachiſmum adhuc ſuperat, cum prætextu *auctoritatis divinæ* adhuc inſtructa ſit, quæ facile vulgus ſuperſtitione captum decipere poteſt. Senſit Germania hanc peſtem, cum HENRICI IV. & FRIDERICI I. exauctoratio ſubditos armaret, & bellum civile excitaret, ut fere dicere poſſis, non graviorem hoſtem unquam rebuſpublicis imminuiſſe, quam Pontifices, qui animam & ſpiritum rerumpubl. extinguere conati ſunt. Et forſan illa pictura, de qua ad §. *præcedentem* mentio facta, adumbrare voluiſſe videtur FRIDERICI I. fata, quorum memoria eo tempore adhuc recens erat. Sed ab hac Tyrannide reſpublicæ hoc tempore providentia divina liberatæ ſunt.

(*b*) HAYMO Epiſcopus Halberſtadienſis *in cap.* 13. *ad Rom.* ſatis convenienter ait: *Sive bona ſit illa poteſtas ſive mala, quicumque ei reſiſtit, ſubtrahendo ſervitium ab ea, denegando tributum, & honorem non præbendo, quem ei debet præbere, Dei ordinationi reſiſtit & diſpoſitioni, cujus ordinatione illi principantur.* Veteres Chriſtiani aperte profitebantur, ſe pro imperatoribus ethnicis, qui in ipſos tamen ſæviebant, preces fundere, ceu pluribus oſtendi *diſſ. de jure precum publ. cap.* 1. §. 10. *ſeqq* ÆNEAS SYLVIUS *lib. de ort. & aut. Imp. Rom. c.* 16. in hunc ſenſum ita loquitur: *Tolerandum eſt patienter, quicquid princeps facit inique, expectandaque eſt vel ſucceſſoris emendatio, vel ſuperni correctio judicis, qui violentias & injurias non ſinit eſſe perpetuas.* Cum Darius a Beſſo lethaliter vulneratus eſſet, Alexander hoc nefandum facinus vindicare ſtuduit hac ratione, *quod ad ultionem pertineat, jam non ſuam, ſed exempli, communemque omnium regum eſſe cauſam, quam negligere illi & indecorum & periculoſum eſſe, quippe cum in altero juſtitiæ ejus, in altero etiam utilitatis cauſa verſetur.* JUSTIN. *lib. XI. c.* 15. CURT. *lib. V. in f.*

(*c*) Notum eſt vulgatum: *Deo magis obediendum eſſe, quam hominibus*, h. e. quævis extrema potius eſſe toleranda, quam ut ſecundum præceptum principis illa agamus, quæ voluntati Dei adverſantur. Veritas hujus adſerti ſatis certa eſt, ſed non raro homines ſibi fingunt præcepta Dei, ut ſub hoc prætextu obedientiam imperantibus denegent. Juſſus erat AMBROSIUS, ut templum traderet imperatoris delegatis, reſpondet: *Mandatur: trade baſilicam h. e. dic aliquod verbum in Deum & morere, nec ſolum dic adverſus Deum, ſed etiam fac adverſus Deum.* Ita interpretabatur Ambroſius mandatum imperatoris, *de templo hæreticis tradendo*, & ſub hoc prætextu obſequium denegabat, cum tamen *traditio templi* nihil contra voluntatem divinam contineat, cum Deus templis non indigeat, ſed templa potius ſint in imperantis poteſtate. Inde pergit: *alle-*

§. X. Si modo manifeſte conſtet, mandatum imperantis eſſe impium & iniquum: *in dubio* (*d*) enim potius parendum.

§. XI. Præterea idem præceptum applicari nequit, ſi *jubentis* tantum iniquitas adſit, non *exequentis*. (*e*)

§. XII. Sunt quoque ſubditi *ex voluntate imperantis* magiſtratui ſubalterno (*f*) ad obedientiam obſtricti; ſed ſicut hæc obligatio eſt *ſubordinata*, ita ſemper cenſetur excepta imperantis perſona.

§. XIII.

allegatur imperatori licere omnia, ipſius eſſe univerſa reſpondeo: noli te gravare imperator, ut putes te in ea, quæ divina ſunt, imperiale aliquod jus habere, noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt, quæ Dei Deo: quæ Cæſaris, Cæſari. Ad imperatorem palatium pertinet, ad ſacerdotem eccleſiæ. Publicorum tibi mœnium jus quæſitum, non ſacrorum. Iterum dicitur: mandaſſe imperatorem: debeo & ego unam baſilicam habere. Reſpondi; non licet tibi illam habere. Quid tibi cum adultera? adultera enim eſt, quæ non eſt legitimo Chriſti conjugio copulata c. 21. c. 23. qu. 8. Miſerrima ſane eſt philoſophia Ambroſii, quæ ſuperſtitionem circa templa ubique præ ſe fert, ne dicam, quod manifeſte jus ſupremum imperanti circa ſacra deneget. Meliorem philoſophiam ſecutus eſt PAPINIANUS, qui cum a CARACALLA juſſus eſſet, ut fratricidium GETÆ colore juris defenderet, detrectavit recte obſequium, aſſerens: *non tam facile eſſe parricidia excuſare, quam admittere*, & itaglorioſam ſuſtinuit mortem. Ruſſi e contrario domino in omnibus, quicquid etiam tyrannice mandet, obedientiam præſtare dicuntur, cum Dei voluntate omnia geri exiſtiment, CHYTR. *Chron. Saxon. lib.* 1. ad quam obedientiam tamen jus publicum univerſale eos non adſtringit. conſ. GROT. *de jur. bell. & p. lib.* 2. *cap.* 26. §. 3. *& in not.* ibidem, ubi plena manu id illuſtrat.

(*d*) Alias quidem in dubio abſtinendum eſſe ratio docet, ſed tantum in iis negotiis, quæ nullam neceſſitatem agendi habent, ſed æque facile omitti poſſunt. Aſt in iis, quæ neceſſitatem agendi habent ex *vinculo ſubjectionis*, talis electio haud ſalva eſt, quin potius tamdiu præciſe obedientia præſtari debet, donec de iniquitate manifeſte conſtet. Nulla eſt a civili ſocietate magis aliena opinio, quam *in dubio non eſſe parendum*, cum ita ſubditi facile ſibi dubium fingere poſſint, ad detrectandum obſequium. Et ita ſubditi pro cauſa ſui principis in hoſtem ire debent, utut de *juſtitia cauſæ* illis non ſatis conſtet. *Si ubi jubeantur*, philoſophatur OTHO apud TACITUM *lib. I. hiſtor. quærere ſingulis liceat, pereunte obſequio, etiam imperium intercidit*; & paucis interjectis: *parendo potius quam imperia ducum ſciſcitando res militares* (ſubditorum) *continentur*.

(*e*) Non ſemper peccatum eſt in executione. Inique ſæpe princeps extorquet a ſubditis tributa, in quorum *ſolutione* nihil iniqui latitat. Peccabat David jubendo, ut populus numeraretur, Joabus eum a propoſito graviter dehortabatur, tandem vero, rege idem mandatum urgente, obtemperavit.

(*f*) Magiſtratus ſubalterni intuitu ſubditorum publicam perſonam & auctoritatem habent, ſed non *ex horum ſubmiſſione* ſed *imperantis voluntate*, intuitu cujus *meri ſubditi* ſunt. Cum itaque ſubditi hiſce ad obedientiam obſtricti ſint ex *voluntate imperantis*, certe *contra voluntatem* ejus illis obedientiam præſtare nequeunt. Nequaquam itaque audiendi ſunt, qui inferiori magiſtratui facultatem reſiſtendi principi concedunt, ſi forſan contra officium agere videatur, inter quos eſt DANÆUS *lib.* 4. *polit.* & Stephanus Junius Brutus, cum tamen inferiores magiſtratus omnem ſuam auctoritatem a ſummo imperante habeant, ab eo dependeant, & intuitu ejus plus juris non habeant, quam ceteri ſubditi. Hoc unicum tantum eis reli-

§. XIII. Extendit quoque hæc obedientia ſe ad ea, in quibus ſubditi ſibi libertatem, imperantis pacto præcedente, (*ff*) retinuere.

§. XIV. Præterea [II.] ſubditi quoque obligantur ad *patiendum*, (*g*) quæcumque etiam illis injuria inferatur.

relictum eſt, ut, quæ obſtare executioni mandari videantur, referre imperanti poſſint, ſed neutiquam eidem reſiſtere.

(*ff*) Non raro ſubditi in delatione imperii quædam excipere ſolent, quorum libertatem imperans ipſis pacto publico promittit, v. c. ne turbentur a principe in *immunitatibus*, *privilegiis* aliiſque *juribus*, quin quando armata manu civitates occupantur, capitulatione prævia, plerumque pactum hoc ei inſeri ſolet, *de juribus civium non imminuendis aut tollendis*. Quid itaque dicendum, ſi princeps poſtmodum ea tollat, imminuat? Contra fidem pactorum utique agit, injurius eſt in ſubditos, ſed *conditio ſubjectionis* facit, ut obedientiam tandem nec in hoc caſu poſſint recuſare, aut eidem reſiſtere, cum talis reſiſtentia cum ſubjectione conſiſtere non poſſit. Quodſi vero tertius guarantiam horum pactorum in ſe recepit, *jure gentium* defendere ſubditos alterius imperantis poterit, ut pactis ſtetur: aſt ſubditi contra principem nihil tentare poſſunt, cum iis nunquam colores juris deficiant, quibus facta ſua incruſtare poſſint, de quibus tamen judicare ſubditis integrum haud eſt. Valet hic quoque illud VALENTINIANI imperatoris ad milites: *Veſtrum fuit, ut me extolleretis ad imperialem dignitatem, res autem adminiſtrare, non jam veſtri ſed principis ipſius eſſe, vos ipſi quoque dixeritis: itaque vos deinceps imperata facere & quietos eſſe, me autem, quid facto opus ſit, curare decet*. Equidem HUBERUS *de jure civitatis lib.* 1. *ſect.* 9. *c.* 3 §. 17. & 18. excipit caſum, ſi *lex commiſſoria* adjiciatur pactis publicis, *ut ſi rex non ſervet intra fundamentalia, populus omni obſequii vinculo ſolutus ſit*, uti Poloni hodiernum adhuc ſtipulari ſolent: verum tale pactum ſtatui civili contrariari & plane inane eſſe judico, cum deficiat ſuperior, qui de eo judicare poſſit, an & quatenus contra leges fundamentales imperans peccaverit, nec unquam rationes juris deficiant, quibus facta ſua juſtificare poſſit, de quo infra pluribus.

(*g*) Duplex obligatio ex *ſubjectione* fluit (*α*) ad *obediendum* (*β*) ad *patiendum*. Supra ubi de limitibus imperii actum eſt, hoc ſatis excuſſum, & ſimul oſtenſum, principis poteſtatem ſe quidem non extendere ad injuriam ſubditis inferendam, interim ſubditos in *publici boni gratiam* reſiſtere non poſſe, & hactenus facta ejuſdem effectum externum juris habere, quod etiam Deus innuit in deſcriptione juris regii 1. *Sam. VIII.* Plenius hac de re egit GROT. *de J. B. & P. lib.* 1. *c.* 4. Non poſſet ſalutis publicæ ratio ſubſiſtere, ſi promiſcuum reſiſtendi arbitrium ſingulis conceſſum foret. Tyranno tamen, qui *exercitio talis* ſit, reſiſti eumque occidi poſſe volunt. HUBER *cit. l.* Verum recte animadvertit illuſtris THOMASIUS *in obſervat. ibid.* vix *in hypotheſi* definire poſſe, quiſnam pro tali habendus ſit, & ſi vel maxime de eo conſtaret, ſingulis tamen jus reſiſtendi vel occidendi haud competeret, ut ita tota hæc doctrina ad ſpeculationes meras referenda videatur. Bene TACITUS: *Bonos imperatores voto expetendos, qualeſcumque tolerandos*. Idem alibi: *quomodo ſterilitatem aut nimios imbres & cetera naturæ mala, ita luxum & avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines, ſed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur*. Alii aſſerunt, eum pro Tyranno, cui reſiſti poſſit, habendum eſſe, *qui notorios imperii fines excedit in detrimentum totius reipub.* Sed quis ſubditorum de eo judicabit? Non *ſinguli*, quia nullo jure hoc judicium ſibi arrogare poſſunt; *non omnes*, quia populus de eo, quod reipubl. conducit, arbitrari nequit, quod judicium omne in imperantem tranſtulit.

§. XV. Atque adeo nequidem ob *religionem*, ejuſque illibatam conſervationem (*b*) arma contra imperantem ſubditi capeſſere poſſunt, ſed potius quævis mala tolerare debent.

§. XVI. Equidem GROTIUS quibuſdam in caſibus hanc obligationem ceſſare defendit, ſed vel *ad regulam* non ſpectant, (*i*) vel admodum dubii ſunt. (*k*)

§. XVII. Quodſi hoſtis invadat territorium, quamdiu quidem ſubditi hoſti reſiſtunt, eidem non obligantur; aſt poſtquam a ſuo legitimo imperante amplius defendi nequeunt, (*l*) & victoris jugum ſubire coguntur, ſoluti ſunt a priori nexu, & novo imperanti tamdiu obligantur, quamdiu ejus poteſtati ſubſunt.

§. XVIII. Ceterum vinculum hoc ſubjectionis, obligatio tam arcta ad parendum, non aufert ſingulis libertatem *emigrandi*, (*m*) & priſtinas ſedes

(*b*) Fuga potius amplectenda, quam armis hujuſmodi utendum ad exemplum primitivorum Chriſtianorum; de quibus plura egregia adduxit GROTIUS *de J. B. & P. lib.* 1. *c.* 4. §. 7. De convallenſibus plura ſingularia adduxit Dn. HENNIGES *in Comm. ad Grot. cit. l.* Fratrum Bohemorum exemplum quoque inſigne eſt, quod ad illuſtrandam hanc materiam adferatur, quorum fata ſane admiratione digna ſunt.

(*i*) Sic *lib.* 1. *c.* 4. §. 4. huc refert caſum, ſi principes ſub populo ſunt. Sed ita ſummum imperium non habent, quin populi miniſtri potius dicendi ſunt. In §. 9. huc refert caſum, ſi imperans imperium abdicavit, aut manifeſto pro derelicto habuit. Sed ira in ſortem privatorum incidit, qualitate enim depoſita, ceſſant omnes effectus qualitati illi cohærentes. Tale quid imputant WENCESLAO, quod imperium pro derelicto habuerit, de quo ex circumſtantiis hiſtoricis judicandum.

(*k*) Huc refert in §. 11. ſi hoſtili animo in rempubl. ſæviat, ſed talis caſus vix dabilis eſt, & plerumque in applicatione privatæ injuriæ quorundam pro *hoſtilitate in univerſam rempublicam* aſſumuntur. In §. *ſeq.* habet caſum de *clauſula commiſſoria*, de quo jam ſupra actum eſt. Idem judicium formandum de caſu in §. 14. propoſito.

(*l*) Supponi ergo caſus debet, ubi omni auxilio legitimi imperantis deſtituti ſunt, ita enim ſe ſubmittere hoſti licite potuere, cum legitimus princeps in hoc conſenſiſſe præſumendus ſit, ut potius hoſtis poteſtatem ſubeant, quam cum totali deſtructione civitatis reſiſtant. Neutiquam itaque contra obligationem ſubditorum exiſtimandæ ſunt pactiones, quas cum victore tales ſubditi omni defenſione deſtituti ineunt, uti plerumque fieri ſolet, cum ita ſe potius conſervet in ſui legitimi principis commodum. Unde licite homagium victori præſtant, preces pro eo fundunt in eccleſiis &c. cum hæc omnia ſint ſubjectionis conſequentia.

(*m*) Loquor hic de jure publico univerſali, ſi præterea libertas ſubditorum emigrandi haud reſtricta fuerit. Hoc enim conclamatum eſt, poſſe imperantem hanc libertatem reſtringere, vel certis demum ſub conditionibus admittere, qua lege deficiente, ſubditis hæc libertas ſalva manet. Equidem obſtare videtur vinculum arctiſſimum, quo imperanti ſunt obſtricti, quo ſe liberare poſſe, invito imperante, non videntur, eadem ratione, qua ſervi jugum ſervitutis declinare haud poſſunt. Verum ſicut magna diverſitas occurrit inter ſervos & ſubditos, ita argumentum ab illis deſumtum non ſtringit. Et licet ſubditi ſemel voluntatem ſuam imperantis voluntati ſubmiſerint, ſeque ad obedientiam obſtrinxerint, ex natura tamen rerumpublicarum per ſe non fluit *perpetua ſubjectio*, vel quod ſe ad *perpetuam ſubjectionem* obſtrinxerint, ſed quod, quamdiu ſub-

des derelinquendi, quatenus tali emigratione nullum civitati præjudicium creatur.

§. XIX. Quodſi enim migratio tenderet in gravem reipublicæ jacturam, (*n*) vel in fraudem ejus (*o*) fieret, delictum conſtitueret, & ab imperante impediri poſſet.

ſubditorum numero continentur, ſinceram & debitam obedientiam præſtare velint. Potuit ergo ſingulis libertas emigrandi relinqui, quæ vires reipublicæ nec minuit, nec ſupprimit. Nunquam deficit alter. Et denique cum tot circumſtantiæ obvenire poſſint, quæ pro varia vitæ humanæ conditione urgeant emigrationem, quæque in tanta copia hominum evitari non poſſunt, imperans, naturæ humanæ optime conſcius, potius emigrandi facultatem ſingulis reliquiſſe, quam ademiſſe videtur, id quod exemplum gentium quoque docet. CICERO *orat. pro Cornel. Balb. p. m. 719.* hoc exemplo civium Romanorum declarat ajens: *jure noſtro neque mutare civitatem quiſquam invitus poteſt, neque, ſi velit mutare, non poteſt, modo adſciſcatur ab ea civitate, cujus eſſe ſe civem civitatis velit*: & poſt pauca inter jura præclara atque divinitus a majoribus comparata inter alia refert, *ne quis in civitate maneat invitus. Hæc ſunt enim*, pergit, *fundamenta firmiſſima noſtræ libertatis, ſui quemque juris & retinendi & dimittendi eſſe dominium.* Equidem BODINUS *de republ. lib. 1. c. 6.* diſtinguit inter *domicilii commutationem* & *patriæ repudiationem*, ut illam quidem permiſſam, non æque hanc licitam cenſeat, quo ipſo reſpexiſſe videtur ad placita juris R. ſecundum quæ forum originis immutabile erat. Aſt de eo non eſt quæſtio, ſed tantum de jure publico univerſali diſputamus. Mere civile eſt, quod de *origine* diſponitur in jure Romano, cum jure naturæ, mutata origine, omne vinculum relaxetur & ſolvatur.

(*n*) *Sæpiſſime*, ait BODINUS *de repub. lib. 1. c. 6. principes ingenioſos homines præmiorum magnitudine ac immunitatum illecebris ad ſe pertrahunt, ſive ad finitimos principes debilitandos, ſive ad ſuos cives erudiendos, ſive ad opes & copias cogendas* &c. Debet diſceſſus eſſe innoxius, alioquin imperans illum recte prohibet, ne reſpublica detrimentum capiat. Quid enim ſi plures ex civitate diſcedere vellent, maxime illi, ex quorum commercio reſpublica floruit? quid ſi artifices aliorſum ſe conferre velint, cum tamen interſit imperantis, ne hujuſmodi artifices ad vicina loca emigrent?

(*o*) Huc reſpexit R. I. *de anno* 1512. ibi: *und nachdem ſich mannig faltig im Reich begiebt, daſs etliche leichtfertige Unterthanen umb verſchuldete Sachen von ihrer Herrſchafft oder Nachbahrn empoien, und unwillens befleiſsigen, ihre Herrſchafft oder deſſelben Unterthanen bedrauen, und umb ihre vermeinte Forderung nicht ordentlich billig recht nehmen wollen: haben wir denſelben zu begegnen geordnet und geſetzet, daſs hinfuhro dieſelben niemand wiſſentlich enthalten, hauſſen herbergen und dergleichen furſchub thun* &c. Similiter in R. I. *de anno* 1544. §. 83. cavetur: *Doch ſoll kein Stand den andern zu ſeiner Religion dringen, noch dem andern ſeine Unterthanen abpracticiren oder wider iede Obrigkeit in Schutz und Schirm nehmen* &c. Idem repetitum in R. I. *de anno* 1551. §. 93. Pertinent huc etiam, quæ in A. B. *tit.* 16. de *Phalburgeris* conſtituta leguntur: *Ceterum quia nonnulli cives & ſubditi principum, Baronum & aliorum hominum, ſicut frequens ad nos querela deduxit, jugum ordinariæ ſubjectionis quærentes abjicere immo auſu temerario contemnentes in aliarum civitatum cives recipi ſe procurant, & frequentius in præterito procurarunt, & nihilominus in priorum dominorum, quos tali fraude præſumſerunt vel præſumunt deſerere, terris civitatibus, oppidis & villis corporaliter inſiſtentes, civitatum, ad quas hoc modo ſe transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defenſari contendunt, qui in partibus Alemanniæ Phalburgeri conſueverunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alieni fraus & dolus &c.*

Digitized by Google

§. XX. Præterea emigrandi libertas reſtringi poteſt [I.] ſi aliud inſuper vinculum peculiare (*p*) adſit, ob quod diſcedere ſubditus non poſſit.

§. XXI. [II.] Si *lege publica* (*q*) emigratio prohibita ſit. (*r*)

§. XXII. [III. Si alias *intempeſtiva* (*s*) fuerit, h. e. eo tempore ſuſcipiatur, quo ſubditis imperans valde eget.

§. XXIII. Sicuti autem in totum prohiberi, ita quoque ita reſtringi lege publica poteſt, ut diſceſſurus *onera quædam* (*t*) præſtet in commodum illius reipublicæ, quam deſerere intendit.

§. XXIV. Ceterum utut ſubditi omnia jura, quibus ad ſe ſuaque inter homines tuenda egent, in imperantem tranſtulerint, & ſe ad omnimodam

(*p*) Subditi ad officium publicum ab imperante adſumti diſcedere, vel illud deſerere, invito eo, non poſſunt, cum vinculum illud, quod ex officio ſuſcepto eosdem ſtringit, indiſſolubile ſit intuitu ſubditorum, ut eo ſe liberare non poſſint, ſed imperans tantum eos removere queat, prout ſuo loco dictum eſt. Similiter glebæ adſcripti, proprii homines, & Wildfangi tam adſtrictiſſimæ conditionis ſunt, ut diſcedere haud poſſint, eodem modo, quo ſervi jugum herile excutere non poſſunt.

(*q*) Talem legem ut *inhumanam* invalidam eſſe quidam aſſeruerunt, vid. KLOCK *de vectigal. concl.* 63. SCHEPLITZ *ad conſuet. march. P.* 4. *tit.* 14. §. 2. quod libertati naturali adverſetur, & contra jus gentium ſit, contra quod princeps nihil diſponere poſſit, MYLER AB EHRENB. *de princip. & ſtat. imp. c.* 63. Aſt enim vero, ſi hujuſmodi argumentis robur quoddam ineſſet, imperanti interdictum eſſet, in aliis rebus quoque libertatem ſubditorum reſtringere, id quod tamen minime aſſeri poteſt, prout ſupra evictum. Quin ſemper libertas ſubditorum reſtringi poteſt, quatenus reipublicæ utilitas, ſalus & incolumitas id poſtulat. Neque hæc emigrandi libertas ſimpliciter poteſt dici *juris gentium*, prout *legem*, ſed tantum quatenus *facultatem naturalem* denotat, quæ tamen mutari omnino poteſt. Quin ſi lege publica emigrandi libertas prohiberetur, id agnoviſſe videntur, qui in illam ſe recipiunt, ſcientes, ſe legibus reipubl. ligari.

(*r*) Sic Mediolani Senatus decreto nec jus alienæ civitatis capere nec domicilium in ejuſdem imperii finibus commutare fas eſt, niſi prius impetrata venia & honorario principi ſoluto. Plura alia exempla collegit BODIN. *de republ. lib.* 1. *c.* 6.

(*s*) Ita enim vergeret diſceſſus in reipubl. præjudicium, nec innoxius amplius dici poſſet, quod tamen requiritur, prout ad §. 19. dictum; inde ratio poſtulat, ut diſceſſurus emigrandi propoſitum imperanti mature ſignificet, niſi ſatis conſtet, quod nullum in emigratione reipublicæ immineat periculum, vel decrementum.

(*t*) Ita in multis civitatibus receptum eſt, ut ſubditus, deſerere civitatem volens, de omnibus ſuis bonis certam pecuniæ ſummam ſolvere cogatur, quam penſitationem vulgo vocant *die Nachſteur*, *Abzug*. Antiquiſſimum hoc collectandi genus eſſe, vel inde conſtat, quod jam Cæſar Auguſtus eo uſus legatur ad varia bellorum incommoda ſuſtinenda *Dio lib. LV.* TACIT. *IV. annal.* 55. Fundatur hæc diſpenſatio optima ſane juris ratione; quoniam enim diſceſſurus tot commoda ex ſecuritate publica, per rempublicam conſtituta, & conſervata, percepit, æquum quoque eſt, ut in horum compenſationem aliquid largiatur in uſus publicos, unde porro onera publica ſuſtineri poſſint. Et cum hæc ratio univerſalis ſit, ſinguli ad hujuſmodi onera obligantur, niſi ſe exemtos doceant. Ipſa exemtio eſt juris poſitivi, nulla juris univerſalis, & ita in hac diſciplina explicari nequit. Poteſt etiam pacto mutuo civitatum exemtio conſtitui, qualia pacta hinc inde in Germania occurrunt, vid. KNIPSCHILD *de civit. imp. lib. II.*

modam ſubjectionem obligaverint, quædam tamen jura illis illibata manſerunt tum *inter ſe*, tum *intuitu imperantis*. (*u*)

§. XXV. Jura quæ *intuitu imperantis* ſibi vindicare ſubditi poſſunt, ea potiſſimum concernunt, circa quæ imperanti jus nullum competit, quorſum refero illa quæ ad *religionem* ſpectant, (*x*) quæ jure naturæ ſubditis libera manſerunt.

---

lib. II. c. 20. n. 22. MYLER. *de Stat. imper. c. 63. n. 8. ſeq.* BESOLD. *theſ. pract. voc. Abſchoſs.*

(*u*) Jam *P. gener.* oſtenſum eſt, in republ. dari duplicis generis negotia, *publica* & *privata*. Illa quidem ad diſciplinam præſentem ſpectant, hæc vero ad *jus privatum*, quod identidem vel *univerſale* vel *particulare* dici poteſt. Ceterum jura ſubditorum privata ſunt infinita, prout ſtatus ſubditorum varius eſt, quæ tamen ad hanc diſciplinam primario non pertinent, quæ principaliter jura negotia publica dirigentia complectitur. Equidem HUBERUS *de jure civit. lib. 2.* hæc quoque fuſius explicuit, verum, ut ſupra jam monitum eſt, intra terminos hujus doctrinæ non ſtetit, & plura aliena immiſcuit. Quædam tamen, quæ huc pertinere videntur, & ex ſtatu civili quandam neceſſariam determinationem accipiunt, ad caput ſequens reſervabo.

(*x*) Supra jam libertatem ſubditis circa ea, quæ religionem concernunt, aſſerui *lib. II. c. V. §. 5. ſeqq.* quæ hic quoque repetenda ſunt. Commendari hac in re meretur GERARDI NOODTII diſſertatio erudita *de religione ab imperio jure gentium libera*, quæ a Dn. BARBEYRACIO in gallicum quoque verſa eſt ſermonem, & BECMANNI *diſſ. de jure ſubditorum circa ſacra*. In ceteris juribus privatis princeps pro ſalute publica diſponit, ſed hæc Deus benignitati ſuæ reſervavit, cujus ſolius *imperium in conſcientias* fundatum eſt. Neque etiam excogitari poteſt, in quem finem imperans ſubditis formulam religionis præſcribere vellet, quæ ad intellectum & animum unice ſpectat, & tantum commodum & periculum ejus vertitur, qui religionem veram vel falſam amplectitur. Et ſane omnis coactio a religione tam aliena eſt, ut merito verendum ſit, *ne tandem populus ad impias libertinorum & de numine male ſentientium opiniones vi nimia & magiſtratus ſeveritate adigatur, ademto religionis, quam probant, cultu, & inculcata ejus, a qua abhorreant, profitendæ neceſſitate*, uti monuerunt Proteſtantes Belgici anno 1566. in literis ad Ducem Parmenſem ſcriptis apud THUANUM *lib. XL. p. 414.* Quantas calamitates ſententia contraria pepererit, docent nuptiæ Pariſienſes, varia gentium excidia, imprimis vero judæorum miſerrimæ clades, uti omnibus notum eſt.

Digitized by Google

CAPUT III.

DE

JURE ET OBLIGATIONE CIVIUM QUA TALIUM INTER SE.

§. I. EST inter ſubditos eo arctius vinculum, quod non tantum *ſub unius imperio* in unum corpus coaluerint, ſed *inter ſe* quoque ſocietatem æqualem (*y*) conſtituant.

§. II. Hæc ſocietas *æqualis* inter ſubditos ante *imperium* imbecillis fuit, ſed vires ſuſcepit ex imperio eidem accedente. (*z*)

§. III. Proinde imperium ſuperveniens non ſuſtulit *unionem illam æqualem* inter cives, ſed potius firmavit, (*a*) cum abſque imperio illa conſervari haud potuerit.

§. IV. Et quidem manente *eodem nexu*, cenſetur adhuc *eadem ſocietas* eſſe, quæ olim fuit, (*b*) licet mutatæ perſonæ ſint.

§. V. Cum vero ſubditi, uni imperio ſubjecti, non ſemper uno continen-

(*y*) Faciunt ſubditi unum corpus cum imperante, & hactenus ſocietas ſumme inæqualis eſt, & ex natura ſua *inæqualem obligationem* & *jura* producit. Deinde inter ſe, non habito reſpectu ad imperantem, æqualem Societatem colunt, id quod ex *geneſi rerumpubl.* earumque *nexu* conſpicuum, & *lib. I. cap. 2. P. Spec.* demonſtratum eſt: antequam enim cœtus ſe unius voluntati ſubjiciat, inter ſe nexu æquali cohærere debet, qui nexus per *imperium* accedens non abſorbetur, ſed firmatur, conſtringitur, augetur.

(*z*) Actum eſt ſupra de hujuſmodi unionibus earumque delectibus, ex imbecillitate naturali deductis.

(*a*) De hoc itidem plenius actum ſupra *cap. 2.* Patet exinde, quod *ſubditorum* inter ſe ſit longe diverſa ratio, ac *extraneorum*, qui in eandem ſocietatem civilem non ſunt ſuſcepti. His non æque ad defenſionem obligantur, ac ſibimet ipſis. Qui λνςρικὼ exercuerunt, in alios, non in ſemetipſos illam jure fundatam eſſe credidere. Non poſſunt denegare jura concivibus, quibus in communi fruuntur, bene extraneis, quibuſcum talis peculiaris ſocietas non eſt inita. Hinc quod cives extraneis præfetantur, habet rationem. Olim apud Romanos peregrini in totum a *communione juris Romani* excludebantur, ſalvis juribus naturalibus & Gentium. Nec proſelyti juris Hebræorum participes erant, quin omne commercium Judæis cum incircumciſis erat interdictum, quo concivem privare non poterant. Hinc Antiochi amici Judæos accuſabant, *ſolos ex omnibus populis inſociabiles eſſe extraneis, ita ut cæteros pro hoſtibus ducant, cum nulla gente alia menſam habere communem, neque bene eos aliis velle.* In hoc tamen Judæi leges naturæ minime obſervabant, cum per talem ſocietatem peculiarem non tollatur vinculum humani generis.

(*b*) Ita ex his principiis philoſophatur JCtus in *l. 76. de judic. l. 7. in f. quod cujuſque univ. nom.* id quod omnibus collegiis æqualibus commune eſt, conſequenter quoque omnia jura, privilegia & obligationes durant.

Digitized by Google

tineantur loco, hinc inde naſcuntur plures ſubditorum *ſpeciales ſocietates*, (*c*) quæ inter ſe quoque ſeparatas rationes habent.

§. VI. Et quia plerumque ſtatus ſubditorum diverſus eſt, diverſa quoque jura inter ſe quodammodo habent, (*d*) quatenus ſtatus diverſus hoc poſtu-

---

(*c*) Ab initio quidem ſinguli cœtus in uno loco collecti ſuum peculiarem imperantem habuere, ſed mox uni plures ſubjecti ſunt. Inde originem traxerunt *provinciæ*, *urbes*, *pagi*, *vici*, qui cætus ſinguli inter ſe peculiarem conſtituunt *univerſitatem*, uti vocantur in jure R., & peculiaria jura inter ſe habent. Agunt inter ſe ad inſtar ſingulorum. Poſſident bona in commune, quin omnia, quæ de collegiis dicta ſunt ſupra, his applicari poſſunt. Unde reſpectu ſummi imperantis ad inſtar *privatorum* ſunt, quod recte obſervarunt JCti Romani, qui civitates imperio Romano ſubjectas *privatorum* inſtar eſſe judicarunt, unde *jura reipublicæ propria* ſibi vindicare nequeunt, ſed tantum *jura collegiorum*. Sic jus fiſci haud exercent, nec quæ privilegia illi data ſunt, ſibi vindicant, quæ bona ad civitatem, pagum & vicum ſpectant, ſunt in ejus patrimonio, nec confundenda cum bonis reipublicæ, de quibus *cap. ult. lib.* 2. actum eſt. Sunt tamen ſuo modo *publica*, quatenus imperanti plus juris in illa competit, quam in ſingulorum patrimonium, cum ejus interſit, hæc bona univerſitatibus perpetuo conſervari & bene adminiſtrari. Plura ſunt permiſſa ſingulis in res proprias, quam univerſitati in res ſuas &c.

(*d*) Cives quidem inter ſe in *ſtatu* conveniunt, quod ſint ſubditi; quia tamen ſubjectionis dantur diverſi gradus, inde etiam major libertas quibuſdam in republica competere poteſt, quæ aliis denegatur, prout *cap. antec.* dictum. Interim hoc certum eſt, eo firmius cohætere corpus civile, quo minus in æqualitate libertatis inter ſe differunt. Dat hæc anſam ad invidiam, hæc diſcordiam operatur, & mutua odia alit, dum qui majori libertate in republ. pollent, facile quoddam imperium in plebem ſibi arrogant. Servius Tullius apud DION. HALICARNASS. *lib. IV.* ait: *præcipue decrevi jus civium æquare, ut omnes inter ſe pari & æquo jure in judiciis certare poſſint.* Hoc ipſum, ut fieri ſolet, ægre tulerunt patritii: nam idem alibi ait: *communis omnium dolor eſt, quia ex legibus vivere aſſueſcent, pari jure vobiſcum diſceptantes, nec quod jam faciunt, pauperibus tanquam mancipiis abutentes.* Unde tot diſcordiæ in Rom. republica, quam ex patritiorum ſtudio ſupprimendi plebem? quæ æquo jure cum illis frui volebat, quod in plurimis plebi denegabatur. Nata eſt *inæqualitas ſubditorum* ex vitio reipublicæ, & ita ex eodem vitio jura inæqualia orta ſunt. Monuit jam ſuo tempore CICERO *lib.* 1. *de oratore p.* 180. *lit. e. ſit ergo*, ait, *in jure civili finis hic legitimæ atque uſitatæ in rebus cauſiſque civium æqualitatis conſervatio.* Aſt in omnibus rebuſpublicis fere evenit, ut qui vel divitiis abundant, vel quibus ſimul reipublicæ adminiſtratio committi ſolet, ab aliis infimæ ſortis ſubditis & jurium inæqualitate & conditione diſtinguantur. Sic Romulus populum undequaque collectum more jam uſitato ſtatim diviſit in *plebejos* & *patritios*. Inter hos connumerabantur *genere & virtute celebres & opibus abundantes, & penes quos ſimul erat reipublicæ adminiſtratio*, ut ait DION. HALICARN. *l.* 2. Hac diſtinctione facta ſtatim quoque conſtituit, *ut patritii ſacra curarent, & magiſtratus gererent, & jus dicerent, & ſecum rempublicam adminiſtrarent, & urbana munia aſſidue obirent: plebeii vero horum quidem negotiorum eſſent immunes, ſed agros colerent, pecus alerent, & artes quæſtuoſas exercerent.* Eodem modo Theſeus Athenienſem rempub. ita adornaſſe legitur apud PLUTARCHUM *in ejus vita f.* 11. ajentem: *Primum diſcrevit ſeorſim patritios, agricolas & opifices. Patritiis curam ſacrorum & magiſtratuum ex ordine ſuo dandorum permiſit jus, legumque diſciplinam & interpretationem, quid jus fas eſſet. De cætero cives adæquavit, quod dignitate patritii,*

poſtulat, in cæteris æquali inter ſe jure fruuntur. [*e*]

§. VII. Utut vero *jura privatorum* primario ad jus publicum univerſale non ſpectent, cum ſubditi tantum eis inter ſe fruantur, pleraque tamen ex *ſtatu civili* diverſam ſortiuntur indolem, [*f*] & quodammodo alterantur, ut in hoc ſtatu non eodem modo amplius exerceri poſſint, ac quidem in ſtatu naturali.

§. VIII. Incipiam a *matrimonio* tanquam ſeminario reipublicæ, propter quod reipublicæ intereſt, ut matrimonium ſit *conſtans* & *bene ordinata ſocietas*, [*g*] nec *promiſcuæ cohabitationes* tolerentur.

§. IX.

---

tii, *utilitate agricolæ*, *artifices numero videntur præcellere*. At vero hæc prima diſtinctio ſicuti in aliis civitatibus, ita quoque in republica Romana perpetuas aluit lites. Ipſe DION. HALICARN *cit. l.* hoc non diſſimulat de aliis civitatibus, *dum aut humiliores a potentioribus contemnuntur*, *aut viles & egeni excellentioribus invident*. Atque ex hac diverſitate ſubditorum primo orta diſtinctio inter *nobiles* & *ignobiles*. Interim dum in hujuſmodi diverſam conditionem ſubditi ſe conjectos vident, ſinguli ſua ſorte contenti ſint, neceſſe eſt: *Eſt enim reſpublica quodammodo corpori humano ſimilis*. *Utrumque eſt compoſitum & conſtat ex multis partibus*, *quarum ſingulæ nec eandem vim habent nec uſus pares exhibent*, *nam in republica unaquæque gens proprium aliquem reipubl. uſum præbet*, *ut membra corpori*. *Alii enim agros colunt*, *alii pro ipſis pugnant cum hoſtibus*, *alii mercaturam exercentes multa commoda reip. ex mari afferunt*, *alii neceſſarias artes exercent*. DION. HALICARNASS. *lib. VII.* Si igitur membra propter diverſa ſtudia, conditionem, & jura inter ſe diſſentire, & omnia unum idemque munus & officium obire vellent, non poſſet non præſentem interitum ſibi attrahere.

(*e*) Status diverſus ſubditorum tantum quandam diverſitatem jurium inducit, quæ ſcilicet ex peculiari illo ſtatu promanant; dantur præterea alia jura infinita, quæ nullum reſpectum ad ſtatum peculiarem, quo diſtinguuntur, habent, in quibus æquali jure fruuntur. Sic nobiles in contractibus & commerciis communibus non plus juris ſibi vindicare poſſunt, quam ignobiles &c.

(*f*) Extra ſtatum civilem actiones ſingulorum ad propriam & peculiarem diriguntur utilitatem, quæ in ſtatu civili ad reipubl. ſalutem & ordinem compoſitæ eſſe debent. Quod præclare Pericles apud THUCYDIDEM *lib. II. n.* 138. ita demonſtrat: *Sic exiſtimo*, *etiam ſingulis hominibus plus eam prodeſſe civitatem*, *quæ tota recte ſe habet*, *quam ſi qua privatis floreat utilitatibus*, *ipſa autem univerſim laboret*. *Qui enim domeſticas fortunas bene collocatas habet*, *patria tamen everſa*, *pereat & ipſe neceſſe eſt*. *Contra vero etiamſi quis in beata republica parum felix eſt*, *multo tamen facilius per illam incolumis ſervatur*. *Quare cum civitas quidem ſingulorum poſſit ſuſtentare calamitates*, *ſinguli autem publicas non item*, *quid eſt*, *cur non univerſim ipſi conſulere ipſamque tueri oporteat*, *nec id facere*, *quod vos facitis*, *cum quaſi attoniti jactura rei familiaris ſalutem proditis reipublicæ*. Unde propter ſtatum civilem in juribus ſubditorum privatis quædam neceſſaria mutatio inducitur, quæ hic non prætereunda. Quæ vero utrique ſtatui communia ſunt, omittenda ſunt, quos limites HUBERUS plane non obſervavit.

(*g*) Equidem *regulæ honeſtatis* id quoque in ſtatu naturali docent; aſt *jus naturæ* non præciſe præcipit, hanc ſocietatem debere eſſe *perpetuam*, & ita in ſtatu naturali ad tempus hæc conſuetudo contrahi potuiſſet. Aſt in *ſtatu civili* ordo reipublicæ aliud poſtulat, & quod in ſtatu naturali regulæ honeſtatis exigunt, in civili quoque ratio civilis poſtulat, ne promiſcui

§. IX. Neque etiam jus naturæ præciſe poteſtatem marito in uxorem concedi, (*b*) cum finis hujus conſuetudinis abſque imperio hujuſmodi obtineri poſſit; Aſt in *civili ſtatu* cum ordinata matrimonia eſſe debeant, hoc ipſum vero ſine aliquo imperio obtineri haud poſſit, marito illud, quod convenientius eſt (*i*) concedi debuit.

§. X. Exinde quoque quædam *prærogativa imperii paterni* (*k*) in liberos naſcitur.

miſcui concubitus tolerentur, cum ex hac inordinata conſuetudine non poſſit non ratio reipubl. periclitari. Unde in omnibus rebuſpubl. matrimonia *ordinata* requiruntur, quæ conſtans & perpetuum vinculum poſtulant, ſaltem ut non facile diſrumpatur. vid. DIONYS. HALICARNASS. *lib. II.*

(*b*) Hoc etiam agnoſcit PUFENDORF. *lib. 6. c. 1. §. 11.* cum per ſe ex natura ſocietatis conjugalis hoc imperium non fluat. Equidem HIERONYMUS relatus in *c. 15. C. 25. q. 5.* ad jus naturæ provocat, afferens, quod etiam *gentiles feminæ viris ſuis ſerviant, communi lege naturæ.* & in *c. 12. C. 33. q. 5.* ait: *eſt ordo naturalis in hominibus, ut ſerviant feminæ viris, filii parentibus, quia nulla juſtitia eſt, ut major ſerviat minori.* Aſt vero nec ego nego, imperium hoc in naturali ratione fundatum eſſe, maxime in civitatibus, in quibus matrimonia potiſſimum ita inſtituenda, ut reſpubl. civibus repleatur, & familia quævis fortunæ bonis abundet, quo neceſſitatibus reipublicæ ſuccurri poſſit, quem in finem in familiis ſingulis imperium quoddam requiritur; Aſt extra *rationes has civiles* neceſſitatem naturalem non deprehendo, nec in ſtatu naturali femina cogi potuit, ut mariti imperium ſubiret, quippe quæ ſui juris fuit. Dicunt, imperium hoc eſſe ex *jure divino poſitivo*, & jam obtinuiſſe ante conditas civitates *Gen. III. 16. 1. Tim. II. 12. ſeqq.* Aſt Deus tantum prædixit feminæ *mala futura*, quæ ſubire neceſſe haberet, inter quæ etiam fore dicebat *ſubiectionem*, queis homines carere potuiſſent, ſi in ſtatu integritatis manſiſſent. Paulus vero non loquitur de origine imperii maritalis, ſed tantum prohibet, ne uxor marito imperet, ſi aliquod imperium adeſſe debeat, uti in ſtatu civili requiritur, quin tunc potius convenientius eſſe, ait, ut maritus imperet, ut in theſi dixi.

(*i*) Etiam HOBBES *de cive c. IX. §. 5.* inter ſtatum naturalem & civilem diſtinguit, & imperium maritale huic recte adſcribit. Cum itaque ſtatus civilis imperium aliquod in familia poſtulet, cui illud ex naturali ratione deferendum? maſculo an feminæ? Illi ſine dubio, cum etiam per maſculos integrum corpus reipubl. ſimul ſuſtineatur, conſervetur, defendatur, unde maſculorum eſt, omnia ita domi inſtruere, quo reipubl. bene ſit. Equidem ARRIANUS *2. H. Alex. M. c. 7.* ait: *receptum ſolitumque in Aſia jam inde a Semirami, etiam feminas imperium in viros exercere,* nec deſunt exempla in Europa imperiorum muliebrium ſat feliciter geſtorum; aſt de imperiis civilibus hic non loquor, & vero talia exempla irregularia ſunt, nec inde argumentum univerſale ad domeſticam ſocietatem inferri poteſt.

(*k*) Utrique parenti *jus naturæ* committit educationem infantis recens nati, & cum hæc abſque imperio eſſe non poſſit, utrique illud concedit, quatenus ad educationem neceſſarium eſt, & cum ad hanc tale imperium non ſit neceſſarium, quod ſimul *jus vitæ & necis* in ſe contineat, dubito, an in ſtatu naturali illud parentibus ex hoc imperio adſcribi poſſit; interim ſi liberi hoſtilia quædam in parentes machinati fuiſſent, omnia in eos licita fuiſſent, quæ in hoſtem. Cum vero in *ſtatu civili* interſit reipubl., liberos educari in ſpem patriæ, & pater in familia imperium habere debeat, etiam in ipſam uxorem, non poteſt non quoque prærogativam imperii habere in liberos præ liberorum matre. Quantum autem imperium eſſe debeat, determinat ut plurimum lex civilis.

(*l*) Su-

Digitized by Google

§. XI. Porro in *ſtatu civili* officia humanitatis non raro tranſeunt in neceſſitatem, ſi illa uſibus reipublicæ neceſſaria viſa fuerint. Atque hinc (I) naſcitur *neceſſitas ſuſcipiendi tutelam* (*l*) impuberum, aliorumque, qui ſe ipſos regere non poſſunt.

§. XII. Præterea (II.) *pauperes*, *languidi* & *debilitati* ſunt alendi a republica, (*m*) & conſequenter ſinguli ad hoc officium pietatis aliquid conferre debent.

§. XIII. In contractibus ineundis, (III.) quibus res invicem permutantur, ratio reipublicæ poſtulat, ut pretia rerum non ex cujuſvis arbitrio, ſed communi (*n*) determinentur.

§. XIV.

(*l*) Suſcipere educationem liberorum alienorum eſt *officium pietatis*, & *humanitatis*, & in ſtatu naturali cuivis liberum eſt, cogi autem ad hoc nemo poteſt, cum officia pietatis coactionem in hoc ſtatu non recipiant, cum ſingulis hoc incumbat, & ita alter ab altero in ipſum jure perfecto exigere non poſſit. Aſt in ſtatu civili ſicuti omnes ſubditi ſunt in tutela reipubl., ita multo magis hi, qui majori tutela indigent, quales impuberes aliique, & hinc ICtus in *l.* 2. §. 1. *D. ne de ſtat. defunct.* ad hanc rationem naturalem provocat, ajens, quod impuberes ſint in *tutela publica*. Cum itaque tutela harum perſonarum ad rempubl. ſpectet, ab imperante vero commode expediri non poſſit, illam ſubditis recte imponit, ad exemplum ceterorum munerum publicorum, quo intuitu recte Romani tutelam dixerunt eſſe *munus publicum*, & ita imperans eſt *ſupremus tutor*, qui inhabiles ex officio removet, & quos habiliores judicat, ſubſtituit.

(*m*) Sunt hi eodem ſenſu in tutela publica, quo impuberes. Dare eleemoſynas eſt res miſericordiæ, ſed in ſtatu civili converti poteſt in neceſſitatem, ſi ditiores nimis obdurati ſint. *Hæc benignitas*, ait CICERO *lib.* 2. *de offic. reipubl. utilis eſt, redimi e ſervitute captos, locupletari tenuiores*. Apud Græcos lex erat: *mutilati in bello, publice aluntor*. PLUTARCH. *in Solon.* Nam ut in ARIST. 1. *Polit.* 10. *aliquo modo eſt ejus, qui civitati præeſt, & ejus, qui rem domeſticam adminiſtrat, etiam bonæ valetudinis ſuorum curam habere*. De Thebanis ÆLIANUS *lib.* 2. *c.* 7. hæc refert: *lex hæc Thebanorum rectiſſime & humaniſſime poſita eſt, ne cui Thebano liceat exponere infantem, neque in ſolitudinem abiicere, capitis ſupplicio conſtituto. Verum ſi extrema mendicitate pater laboret, ſive mas ſit, ſive femina infans, jubet lex, eum ſtatim a materno partu ad magiſtratum cum ipſis faſciis afferre: qui acceptum alicui tradit levi pretio, cum quo pactum & conditiones intercedunt, bona fide infantem alat, & adultum ſervi vel ſervæ loco habeat, ſic ut pro mercede educationis operas ejus accipiat.*

(*n*) In *ſtatu naturali* quilibet eſt rerum ſuarum arbiter, quilibet pretium rebus ſuis ſtatuere poteſt, ut alter non poſſit conqueri de læſione, cum res per ſe pretium non habeant, ſed ex hominum affectione conſequantur. Aſt in ſtatu civili unio peculiaris inter ſubditos poſtulat, ut ſinguli ſe accommodent ad judicium majoris partis in republica, ut res ſuas haud majoris æſtiment, quam communiter æſtimari ſolent. Quod maxime tunc attendendum, ſi quis æſtimationem rei vel damni inire, vel alias pretium petere debeat. Et hoc eſt, quod vocant *juſtum pretium*. Aſt ſi contrahentes ipſimet pretium definiverint, major & laxior adhuc eſt libertas in pretio definiendo, modo dolus abſit, ut neuter facile de læſione conqueri poſſit. Optime SENECA *lib. VI. de beneſ. c.* 15. *Quædam*, inquit, *pluris ſunt, quam venierunt, & ob hoc mihi aliquid extra pro illis, quamvis emta ſint, debes. Primum quid intereſt, quanti ſint, cum de pretio inter ementem & vendentem convenerit? Deinde non veniit illud ſuo pretio ſed*

tuo.

Digitized by Google

§. XIV. Non eadem quoque poteſtas de rebus ſuis diſponendi (*o*) ſingulis permiſſa eſt in ſtatu civili, quæ obtinuit in ſtatu naturali.

§. XV. Imo in genere omnia jura ſubditorum inter ſe ſunt *ſaluti reipublicæ* ſubordinata, & imperantis diſpoſitioni (*p*) ſubſunt.

§. XVI. Porro defenſio ſui ipſius jure naturæ ſingulis permiſſa eſt, tam in *naturali* quam *civili* ſtatu; ſed in hoc nemini tam laxum ſpatium (*q*) indulgetur, uti quidem in illo.

§. XVII. Et denique libertas ſubditorum in quibuſcunque negotiis reſtricta (*r*) eſt ad ſalutem reipublicæ, quæ illimitata eſt in ſtatu naturali.

tuo. Pluris eſt, inquit, quam veniit. Sed pluris venire non potuit. Pretium autem cujuſque rei pro tempore eſt. Cum bene iſta laudaveris, tanti ſunt, quanto pluris venire non poſſunt. Præterea nihil venditori debet, qui bene emit. Conſ. illuſtr. THOMASIUS *de æquit. cerebr. l. 2. C. de reſcind. vend. c. II. §. 29.*

(*o*) In ſtatu civili obtinet regula; *expedit reipublicæ, ne quis re ſua male utatur*; manet quidem adhuc quivis rerum ſuarum arbiter, ſed non quoad uſum reipubl. nocivum. Inde olim apud Romanos profluxit jus declarandi prodigos.

(*p*) Pacta, contractus, tranſactiones & quævis alia negotia inter ſubditos poſſunt celebrari, & hactenus robur habent, quatenus ab imperante non reprobantur, ex ratione reipubl. Ajunt, *principem non poſſe tollere jus quæſitum ſubditorum*. Adde, *ſine juſta cauſa*. Atque hæc ſemper ſupponitur, ſi ratio reipublicæ reſiſtat pactis conventis, de quo imperans unice judicat. In caſu *publicæ inopiæ* creditores jus ſuum nimis acerbe & amare perſequi nec poſſunt nec debent. Quædam imperans ad debitorum levamen juſte remittit, imo ad aliquod tempus ſuſpendit exactiones debitorum. Inde nata ſunt reſcripta *moratoria*. Ad ſeditionem in republica Romana ſedandam ſenatus plebi debita remittere debuit. SVETONIUS *lib. I. c. 49.* refert, Julium Cæſarem dictatorem tuliſſe legem occaſione belli civilis, per quod multi cives ad incitas erant redacti, ut creditoribus ſatisfacerent, æſtimatione poſſeſſionum, quantæ illæ ante bellum erant comparatæ, fœnus vero omne in univerſum remitteretur, numerato de ſorte deducto. Qua ratione quarta fere pars deperibat. Similis lex lata fuit, dicta Licinia apud LIVIUM *lib. VI. c.* 38 Eodem modo & juramenta ſubditorum relaxare imperans poteſt, ut non habeant effectum civilem agendi, GROT. *lib. II. c. 13. §. 20.* Generatim CICERO *lib. II. de LL.* huc reſpicit: *Reſpubl. nomen univerſæ civitatis eſt, pro qua mori, & totos nos dare, & omnia noſtra ponere & conſecrare debemus.*

(*q*) In ſtatu *naturali* qui ſe hoſtem mihi profitetur, & *rupto fœdere humani generis*, ut FLORUS de latronibus loquitur, quævis mala mihi intentat, non tantum *illatam vim* repellere, ſed etiam *imminentem* præoccupare fas eſt. Sed in ſtatu *civili* defenſio quaſi in puncto conſiſtit, ſi judicis copia deficiat, adeoque ejus auxilio utendum eſt, ſi tamen vis e longinquo immineat, & tantum privata vindicta licita eſt, ſi quis aliter ſe ſuamque vitam defendere nequit. Porro in ſtatu naturali non tantum *præſentem* vim depellere, ſed etiam *in futurum* mihi ſecuritatem procurare poſſum, & ita defenſio non cenſetur finita, ſi vel maxime vis præſens feliciter fracta & depulſa ſit; aſt in ſtatu civili ſecuritas in futurum non a vindicta privata, ſed a magiſtratus ope & autoritate eſt petenda &c. vid. PUFENDORF. *lib. II. de jure nat. & gent. c. 5. §. 3. ſeq.*

(*r*) De hac reſtrictione aliquoties ſupra jam actum eſt, ut non neceſſe ſit, illud denuo hic repetere.

(*ſ*) Pec-

Digitized by Google

CAPUT IV.

DE

JURIBUS SUBDITORUM VACANTE IMPERIO.

§. I. Quo magis jura ſubditorum, *ſtante imperio*, intuitu regiminis publici quieſcunt; ita, *eo vacante*, eo plenius ſeſe exſerunt, cum deficiat illud vinculum, (*ſ*) quo antea conſtringebantur.

§. II. Non loquor autem de *totali interitu reipublicæ*, (*t*) quo accidente, nullum civile vinculum inter concives remanet, & conſequenter jura reip. in totum exſpirant. (*u*)

§. III. Quodſi ergo, qui ſuperſunt ex ruinis prioris reipublicæ, in ſo-

(*ſ*) Per imperium in unum vel plures collatum deſinunt velle ſinguli intuitu eorum, quæ ad ſumma rerum ſpectant, cum quoad hæc voluntatem ſuam in principis voluntatem contulerunt, prout fuſius hactenus dictum eſt. Vacante imperio res quodammodo redit ad ſua primordia; ſinguli regulariter, vel qui tanquam proceres ſingulos repræſentant, libertatem primævam *quodammodo* recipiunt, & ad voluntatem priſtinam redeunt, ex quo neceſſario major libertas iis competit. Verum cum variis modis vacare poſſit imperium, & præterea non uniformis ſit ratio rerumpublicarum, diſtincte de his juribus ediſſerendum eſt.

(*t*) Mors civitatum oritur ex *diſſolutione unionis* quæ *ſpiritum* & *vitam* earum conſtituit, qua ſublata diſſociata multitudo inde oritur. Quamdiu vinculum quoddam inter homines in ſocietate civili olim conjunctos remanet, tam diu civitas quodammodo durat, licet ſedes antiquas relinquant, uti ex migrationibus variis populorum conſtat. De Helvetiis refert CÆSAR *lib. I. de bell. gall. c.* 5. quod *oppida omnia ſua numero ad duodecim, vicos ad quadringentos & reliqua privata ædificia incenderint, frumentumque omne, præterquam quod ſecum portaturi erant, combuſſerint, ut domum reditionis ſpe ſublata paratiores ad omnia pericula ſubeunda eſſent*. Hi licet ſedes ſuas reliquerint, cohæſerunt tamen ſuo modo, & vinculo quodam civili fuerunt conglutinati. Aſt ſi aratrum civitati inducitur, id quod Carthagini contigit, ſi diſpergitur undique populus, *moritur* civitas, cum vitam ſuam, quæ cohæſit, amittat, & ſic quoque jura ſua ſimul habere deſinat, ut philoſophatur JCtus in *l.* 21. *D. quib. mod. uſusfr. amitt.* Tale fatum habuit reſpublica judaica ex juſtiſſimo DEI judicio, quæ antea tam celebris, & ab ipſo Deo ſapienter adornata erat, ut in hunc uſque diem Judæi diſperſi totum pervagentur orbem. Cauſæ hujus mortis civitatum ſunt variæ, inprimis vero *ipſa diſcordia* ſubditorum hic nominanda eſt, quæ unionem tollit. *Nulla enim domus tam ſtabilis, nulla civitas tam firma, quæ non odiis & diſſidiis funditus poſſit everti*, ut ait CIC. *de Haruſp. reſponſ.*

(*u*) Extincta republica, extingui quoque jura ejus neceſſe eſt, ſive totus populus exſcindatur, ſive in ſervitutem publicam deducatur, uti Judæis fecit Salmanaſſer Rex Aſſyriorum 2. *Reg.* 17. Ubi Albani a Romanis deficerent funditus urbs eorum diruta, & omnes exire juſſi & Romam traducti ſunt. Sic *Roma crevit ex Albæ ruinis*, ut ait LIVIUS *lib. I. c.* 29. ipſe autem Albanus populus deſiit civitatem propriam conſtituere, & propria jura amiſit. Capua, poſtquam in bello cum Hannibale a Romanis eſſet recuperata, idem fere fatum habuiſſet, ni conſilium mutatum eſſet. Principes ſenatus interfecti

Digitized by Google

ſocietatem civilem de novo conſentiant, (*uu*) nova inde emergit reſpublica, a priori in totum diverſa, & ita non antiquo jure, ſed eo, quo conglutinata eſt, gaudet.

§. IV. Diverſa eſt ratio *vacantis imperii*, ubi *corpus civile* non diſſociatur, ſed præſens imperium tantum exſtinguitur, *ſalva civitate:* (*x*)

§. V. Vacante ita imperio, ſtatus civitatis ad *democratiam* (*y*) vergere

---

cti ſunt, & nobiles trecenti alio modo perierunt. *De urbe quoque reliqua conſultatio fuit:* (ſunt verba LIVII *lib. XXV. c. 16.*) *quibuſdam delendam cenſentibus, prævalidam, propinquam, inimicam. Ceterum præſens utilitas vicit.* Ipſa interim reſpublica *in ſe* deſtructa fuit, uti addit LIVIUS: *Ceterum habitari tantum, tanquam urbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum civitatis, nec ſenatus, nec plebis concilium, nec magiſtratus eſſe ſine conſilio publico, ſine imperio multitudinem, nullius rei inter ſe ſociam ad conſenſum inhabilem fore. Præfectum ad jura reddenda ab Roma quotannis miſſuros.*

(*uu*) Rariſſime quidem hoc contingit, cum deſtructa republica populus in ſervitutem publicam deduci, exemplo Judæorum, vel alias diſpergi ſoleat. Interim non deſunt exempla, ex ruinis antiquæ reipubl. natam eſſe novam rempubl. Sic ex ruinis Ilii, ab Achæis capti & funditus deleti, Trojanos novum regnum in Italia condidiſſe ajunt, ſi vera eſt fabula, de qua plenius ediſſe rit DION. HALICARN. *lib.* I.

(*x*) Inde *interregnum*, in quo talis ἀναρχία deprehenditur, cum ſtatus civitatis quandam ſpeciem Democratiæ conſtituat: interim tamen illud pactum, quo ſe alteri ſubiecerunt, ſuamque voluntatem in alterius contulerunt, ſolutum eſt, ut tamen, quia inter ſe adhuc corpus manet, convenire, & de ſummis rerum deliberare poſſint. Bene HOUTUYN *in Polit. gen.* §. 100. *n.* 8. *Manent primæ ante inſtituta imperia obligationes, quæ & ipſæ vim pacti habent. Manente & populo, ut conveniendi de novo rege vel alia forma erigenda jure, ſic in eo conventu interim per ſe negotia publica curandi: tacite enim placuiſſe populi univerſi ad modum democratiæ cura cenſeri debet, donec de alia forma expreſſe convenerit.* Si magiſtratus interim creatus ſit, uti *interreges* apud Romanos erant, donec Rex crearetur, civitas magis quidem cohæret, ſed quia imperium tantum eſt temporarium, populo nihilominus ſalvum eſt jus conſtituendi novum imperantem, uti conſtat de interregno primo Romanorum. Defuncto Romulo interrex creatus eſt, ſed nihilominus *patres populo ad concionem tributim & curiatim convocato, ipſi de reipubl. forma conſultare permiſerunt, virum regi, an magiſtratibus annuis reip. adminiſtrationem committere vellet &c.* DION. HALICARN. *lib. II.* Non enim interreges *proprio*, ſed magis *vicario jure* adminiſtrant, jure penes totam rempublicam reſidente, cui rationibus reddendis obnoxii ſunt, niſi forſan interrex antea *lege publica* generaliter ſit conſtitutus.

(*y*) Antequam imperium uni deferretur expreſſo vel tacito conſenſu, unio quædam inter ipſos, qui civitatem conſtituunt, præcedere debuit, uti *lib.* 1. *c.* 2. *P. Spec.* dictum eſt; quæ unio etſi ab initio democratiam haud conſtituerit, uti contra HUBERUM *cit. l.* evictum eſt, interregni tamen tempore, ubi res ad primum ſtatum reduci videtur, aliud dicendum videtur. Ratio differentiæ hæc eſt: antequam reſpublica conſtituatur, multitudo, ex qua naſcitur, ſine ullo inter ſe *imperio* eſt, & in *ſtatu naturali* vivit: ubi autem ſemel in rempublicam tranſiit, & imperium præ ſtatu naturali voluit, perfectius inter ſe conglutinata eſt, nec, vacante forſan imperio, diſſociari animum habere videtur, quin potius cum ab initio rempublicam conſtituit, in ſtatu civili perſeveratura credi debet: inde, præſente imperio extincto, ſumma poteſtas, quæ ſemel placuit, ad populum, vel qui illum re.

Digitized by Google

re videtur, utut priſtino imperio extincto, imperfecta, laxa & imbecillis unio, (z) quæ inter ſubditos eſt, evadat.

§. VI. Et ita in poteſtate populi eſt, imperium cuicunque deferendi, vel formam imperii immutandi. (a)

§. VII. Hinc populus non obſtringitur *teſtamento* defuncti, quo ſucceſſor declaratus eſt, quod ſicuti per ſe inter gentes effectum juris (b) non

repræſentant, redit, & ita manet reipublicæ ratio, ſive ad democratiam, ut in primo caſu, ſive ad ariſtocratiam, ut in altero, redeat.

(z) Hon tunc contingit, quando ad univerſum populum ſumma rerum redit, & quidem ideo, quia Democratia per ſe ſatis turbida & intuta eſt, niſi pactis perſpicuis ſuo modo temperata fuerit, quæ hoc caſu deficere ſolent. Unde tot mala interregnorum naſcuntur, ut fere crederes, in ſtatum naturalem tempublicam rediiſſe, ceu diuturnum Germaniæ interregnum docet.

(a) Romulo extincto, *patres populo ad concionem tributim & curiatim convocato, ipſi de reipublicæ forma conſultare permiſerunt, utrum regi, an magiſtratibus annuis reipublicæ adminiſtrationem vellet committere*, ut refert DION. HALICARN. *lib. II.* Perinde autem eſt, ſive totus populus de eo deliberet, & aliquid certi conſtituat, ſive negotium certis perſonis committat, cum ita ex harum inſtitutis & facto obligentur, quemadmodum feciſſe legitur populus R. *cit. l. Populus tamen*, ait DIONYSIUS, *ea optionem ſibi non vindicavit, ſed ejus rei cognitionem ad ſenatum rejecit, lubenter admiſſurus, utrum reipubl. adminiſtrandæ genus illi approbaſſent, & in eo acquieturus. Illis vero omnibus viſum eſt regem creare* &c. Similis deliberatio inſtituta fuiſſe legitur apud eundem *lib. IV.* regibus ejectis, quo ipſo imperium vacare incipiebat. Primo diſputatum fuit de jure indicendi comitia. Hoc Brutus tanquam *tribunus Celerum* ſibi vindicavit. Deinde deliberatum eſt, *quiſnam magiſtratus poſt exactos reges urbis imperium ſit habiturus, & quæ ſit futura forma reipublicæ*. Tandem placuit conſilium *de tradendo duobus viris imperio*, & quidem *temporario*, quod deinceps ab univerſo populo approbatum eſt.

(b) Cardinalis quæſtio eſt; an teſtandi facultas tantum ſit ex *jure poſitivo*, an vero etiam ex *jure naturali*. Si illud aſſerimus, teſtamenta inter gentes, quæ ſolo reguntur jure naturæ, effectum nullum habent, cum ad quod quis jus nullum habuit, effectum juris producere non poſſit: Si vero hoc defendimus, etiam teſtamenta principum vigorem obtinebunt. Cum vero B. COCCEJUS *diſſ. de teſtam. princ.* & ill. THOMASIUS *diſſ. de orig. ſucceſſ. teſtam.*, in hac juris naturæ diſciplina facile principes, ſatis jam demonſtrarunt, teſtamenti factionem, ſeu, jus teſtamenta ordinandi non eſſe ex jure naturæ, ſed ex jure mere poſitivo, theſin hanc pluribus exornare nolo. Res huc redit: teſtamentum eſt diſpoſitio unius ſolitaria, ergo jure naturæ adhuc imperfecta & invalida, cum hoc jure *jus perfectum* in alterum transferri demum poſſit *utriuſque conſenſu concurrente*; cum ideo actus revocari & impugnari non poſſit, quia alter diſpoſitionem ſeu promiſſum accepit, ex qua acceptione jus perfectum natum eſt. Porro dominium hoc natura ſua infert, ut, quamdiu vivit dominus, jus ſuum in alterum transferre poſſit: aſt vero, ut quis dominium in alterum transferat eo tempore, quo nullum jus amplius habet, ratio juris non patitur. Morte jus omne exſpirat. Teſtamentum autem non tribuit jus vivente domino, ſed eo demum tempore, quo nullum jus habet. Neque obſtat, quod ex antecedente voluntate tribuat jus, nam *voluntas* hæc *antecedanea* confertur in id tempus, quo nullum jus amplius habet, nec transferre poteſt. Poſſumus *antecedenter* aliquid velle, modo voluntas durare poſſit. Quod *antecedenter* volu-

Digitized by Google

non habet: ita multo minus valere poteſt in præjudicium populi. (*c*)

§. VIII. Quod enim dicendum eſt, ſi vel maxime *facultas alienandi* ipſi competat, ſub qua *teſtamenti factio* non complectitur. (*d*)

§. IX. Quin ſi imperans imperium, ſe vivente, in alterum transferret, imperium vacare credendum eſt, cum talis translatio ſit nulla. (*e*)

§. X. Niſi (I.) populus imperanti facultatem alienandi dediſſet, vel *expreſ-*

---

lumus, tunc effectum habet, ſi eo tempore, quo effectus ſeſe exſerere debet, adhuc *jus* habemus. *Nemo rem ſuam in eum caſum, quo ſua non ſit, promittere poteſt*. Dubia reliqua reſolvuntur *in alleg. diſſert.* Exempla teſtamentorum imperantium non deficiunt, ſed hæc jus nec faciunt, nec arguunt. Fluit exinde, principes imperii noſtri ſecundum ſolemnia juris R. teſtamenta condere debere. Id omnes concedunt, quod habeant jus teſtamenta condendi; ſi hoc, illud non ex *jure naturæ* habere poſſunt, ſed ex *poſitivo*, quale eſt Romanum. Et ſecundum præſcriptum legis poſitivæ teſtamenta quoque condere debent.

(*c*) Voluntas imperantis eſt quidem voluntas reipublicæ, ſed quamdiu velle poteſt, ut & de rebus, rempublicam concernentibus. Poſt mortem velle amplius nequit, & conſequenter ſubditos obligare, ad ſucceſſorem nominatum recipiendum. Tale teſtamentum in effectu nihil aliud eſt, quam nuda *commendatio*, quæ *neceſſitatem* non infert, ſed *populi conſenſum* deſiderat, ut effectum juris conſequatur. Unde quæ teſtamenta inter gentes valuere, vel ex *approbatione* reipubl. ſeu populi, vel ex accedente *coactione*, cui reſiſti non potuit, effectum ſortita ſunt.

(*d*) Id quidem GROTIUS *de I. B. & P. lib. II. c. 6. §. ult.* aſſerit, ſed invita ratione juris. Alienatio eſt translatio juris in alterum acceptantem, quæ hic deficit. Dum teſtamentum condit, nihil in alium transfert, nec poſt mortem transfert, cum velle amplius non poſſit, nec *jus transferendi* eo tempore amplius habeat. Ubi potuit transferre, noluit: ubi non potuit, ubi voluit; ergo fruſtra diſpoſuit. Quando itaque imperans moritur, non alienato imperio, populus ſuæ poteſtatis ſit, & pro lubitu ſibi imperantem eligere poteſt.

(*e*) Supra *lib. I. c. III. §. 32.* evictum eſt, ſub imperio haud comprehendi *jus alienandi*, & conſequenter imperantes id habere *ordinarie* non poſſunt. Actus autem, qui *facultate agendi* deſtitutus, eſt ipſo jure nullus, & ſubditi hoc ipſo a vinculo obſequii liberati ſunt. Non ei, in quem alienatio facta, obligantur ad obedientiam, quia voluntatem ſuam ei haud ſubmiſerunt, abſque qua ſubmiſſione ſubjectio nulla oritur: nec amplius priori ſuo imperanti obligantur, qui *alienando* vinculum remiſit, ſubditoſque a ſe dimiſit, quo ipſo fit, ut per indirectum ſui juris fiant. Equidem contingere poteſt, ut alienatio ſubſiſtat, quod ſubditi reſiſtere & ſuo jure uti non poſſint; ſed ita fere eodem modo ad obedientiam obligantur, quo hi, qui bello ſubjungantur, qui itidem coacti voluntatem ſubmittere debent. vid. HOUTUYN. *in polit. gen. §. 98.* Proinde ad validitatem alienationis neceſſarius eſt ſubditorum conſenſus, quippe de quorum præjudicio agitur, quippe ſui juris fiunt, libertatemque conſequuntur familia regnatrice extincta. Cæterum non idem dicendum eſt, ubi ſubditi nunquam ad libertatem redire queunt, ſed, vacante imperio, ad dominum feudi imperium redit: hoc caſu ſufficit illius conſenſus, ad quem reſpublica, vacante imperio, redire poteſt, inſuper habito populi conſenſu. Hæc ratio facit, ut ſtatus imperii noſtri, conſenſu imperatoris accedente, ali[illegible]re provincias poſſint, cum, extincta familia, territoria ad imperatorem devolvantur, nec ſubditi ſui juris fiant, & ita iis per alienationem nullum præjudicium inferatur.

Digitized by Google

expreſſe vel *tacite*, (*f*) aut conditio imperii (*g*) id ita poſtulet.

§. XI. Vel (II.) imperium familiæ certæ delatum fuerit. Sic enim, quod ab anteceſſore nulliter alienatum eſt, a ſucceſſoribus (*h*) recte revocatur.

§. XII. Vacat autem principaliter imperium (I.) *per mortem imperantis*, ad cujus perſonam imperium reſtrictum fuit, id quod etiam in dubio præſumi debet. (*) Hoc caſu ipſa collatio imperii in alium fit per *electionem* populi, (*i*) vel cui hanc commiſit. (*k*)

§. XIII.

(*f*) Hoc tunc cenſetur factum, ſi præter *imperium* in ſe, etiam *proprietatem* rerum ſuarum in eum contulerunt, uti fecerunt Ægyptii, tempore annonæ, admodum Ægyptum prementis. JOSEPHUS enim Pharaoni omnes agros ſubditorum coemit, quo factum, ut omnis terra Ægypti in proprietatem Regis redacta fuerit, ipſi vero ſubditi facti fuerint harum terrarum coloni. *Gen. XLVII.* Utut itaque alias in ipſo *imperio* non contineatur alienatio, in rerum *proprietate* tamen comprehenditur.

(*g*) Si bello acquiſitum ſit imperium & ita invitis ſubditis, alienari poſſe facilius crediderim. De *herili* id etiam affirmant, quod tamen dubium eſt, cum ex libero conſenſu conſtituatur, id quod praxis regnorum herilium affirmat.

(*h*) Hoc caſu populus alienatus ſui juris non ſit, cum jus imperii ſucceſſoribus quæſitum ſit, immo etſi vel maxime colla ei, in quem alienantur, ſubmittere non teneantur, & hactenus ſui juris fiant, ſucceſſoribus tamen ſuam obedientiam ſubtrahere non poſſunt, cum regnatrici familiæ ſe ſemel ſubmiſerint, quo ipſo omnibus, qui ſunt de familia, jus regni quæſitum eſt.

(*) Id ſupra jam evictum eſt *lit x.*

(*i*) Cum enim populus ſui juris factus & a priori vinculo liberatus ſit, voluntatem ſuam cuicumque libere ſubmittit. Ergo conſenſu ejus opus, qui per *electionem* explicatur. Non autem *ſingulorum* conſenſum requirit ratio naturalis, ſed *majoris partis*, ut in *democratiis* fieri ſolet. Ante reſpublicas conſtitutas ſingulorum conſenſum requiri, facile conceſſerim, cum nemo alterius conſenſu adſtringatur, ut in ſocietatem civilem eat. vid. *P. II. lib. I. c. 2. §. 2. ſeqq.* Aſt ubi ſemel in civitatem abierunt, vacante *imperio*, vel potius *ſede*, democratia quædam oritur, uti ſupra §. *V.* dictum eſt, in qua, quæ expediuntur, conſenſu *majoris partis* expediuntur. Major pars judicari debet ex *præſentibus*, qui abſentes obligant, quibus imputatur, quod non comparuerint. Electio ipſa *libera* eſt, niſi *primordialiter* certo pacto determinata fuerit, veluti ratione *gentis*, *religionis* &c. quod tamen pactum intelligi debet ſub clauſula: *rebus ſic ſtantibus*. Quid enim ſi populus extranea ſacra receperit? ſalus publica, quæ ſuprema lex eſt, poſtulat, ut ſacris ſuis addictum imperantem eligat. Ceſſante omni pacto vel lege fundamentali, *extraneum* etiam eligere poteſt. Poſt Romuli diſceſſum, electores judicarunt, *quærendum aliquem extraneum*, & *neutrarum partium fautorem*, *ut hoc potiſſimum modo omnis ſeditionis materia tolleretur*, *eumque regem creandum*. DION. HALICARNASS. *lib. II.* Sic nulla lex imperii adeſt, quæ electionem imperatoris ad *Germanum* adſtringeret.

(*k*) Romulo exſtincto, *populus optionem ſibi non vindicavit*, *ſed ejus rei cognitionem ad ſenatum rejecit*, DION. HALICARN. *lib. II. Poſt Anci Marcii mortem ſenatus denuo*, *cum populus ipſi permiſiſſet*, *ut quam vellet*, *civitatis formam conſtitueret*, *in eadem manere ſtatuit*, & *interreges creavit*. *Illi vero*, *convocata multitudine ad comitia*, *regem elegerunt* L. Tarquinium. ID. *lib. III.* Permiſit ergo populus ſenatui facultatem & *de forma imperii cognoſcendi*, & *eligendi imperantem*. Sola electione commiſſa, non potuiſſent ſimul de forma decernere, cum commiſſio nihil ulterius tribuat, quam quod

Digitized by Google

§. XIII. Quæ commiſſio non tantum *expreſſa* declaratione fieri poteſt, ſed etiam *tacita*, concurrente *obſervantia diuturna*, & eorum *acquieſcentia*, (*l*) qui alias ad electionem concurrere olim poterant, qui ita in poſterum a jure eligendi excluduntur, cum ad jura remiſſa haud detur regreſſus.

§. XIV. Modus eligendi ſpecialis *jure publico particulari* determinatur, quod commiſſum eſt. Poteſt quoque *jus eligendi* perpetuo in quoſdam transferri, uti in *Archi-Officiales* imperii noſtri factum eſt, quo ipſo populus arbitrium circa electionem a ſe abdicavit. Ceſſante hoc pacto jus eligendi nemo *ſuo jure* ſibi vindicare poteſt. Inſulſa fuit JOHANNIS XXII. conſtitutio, qua ſibi electionem imperatoris vindicavit. *In noſtram*, ait, *& fratrum noſtrorum deductum eſt notitiam, quod licet de jure ſit liquidum & ab olim fuerit inconcuſſe ſervatum, quod, vacante imperio, ſicut & nunc per obitum quondam Henrici Romanorum imperatoris vacaſſe dignoſcitur, cum in illo ad ſecularem judicem nequeat haberi recurſus, ad ſummum pontificem, cui in perſona beati Petri* TERRENI *ſimul &* CŒLESTIS IMPERII *jura Gen. ipſe commiſit, imperii prædicti juriſdictio, regimen & diſpoſitio devolvuntur, & ea ipſe* (*durante ipſius vacatione imperii*) *per ſe vel alium ſeu alios exercuiſſe noſcitur in imperio memorato*. vid. *c. un. ne ſede vac. in extrav. Joh. XXII.* Ita philoſophari, eſt cum ratione inſanire, & quia tot falſa, tot erronea in paucis hiſce verbis continentur, non mirandum, quod hæc philoſophia nullibi locum invenire potuerit. Lædit illa omnium imperantium jura independentia, facitque Reges ipſos Pontificis *miniſtros*, *vicarios*, vel *procuratores*. Similis philoſophia rationi omni contraria fuit illius Monachi, cujus ſupra mentio facta, quamque pictura ibidem exſculpta, expreſſit hoc verſiculo:

Rex ego ſum regum, lex eſt mea maxima legum. Te facio Regem &c. Olim non erat ſic. Olim Pontifices profitebantur, ſe conſtitui & confirmari ab imperatoribus, quibus etiam rationem reddere debebant, ſi querelæ contra eos eſſent motæ, uti hiſtoriæ docent.

(*l*) Jura etiam tacite remitti poſſunt per non uſum & intermiſſionem, accedente diuturnitate temporis, quæ maximum in moralibus robur habet. Olim in electionibus imperatorum *ſuo modo* concurrebant omnes principes, voto primario electoribus, ſic dictis, conceſſo. Solebant principes reliqui nominare ſolemniter candidatum imperio præficiendum, quam nominationem *prætaxationem* appellabant: ſubſequebatur deinceps ſolemnis electio, Archioſficialibus competens. Ita enim ALBERTUS Stadenſis *in Chronic. ad ann.* 1240. *Papa Gregorius inſolentias imperatoris contra eccleſiam metuens principes ſuper electione alterius ſollicitavit, ſed nihil profecit: quia quidam principum ei reſcripſerunt, non eſſe ſui juris imperatorem ſubſtituere, ſed tantum electum a principibus coronare. Electio enim ad illos dignoſcitur pertinere. Ex prætaxatione principum & conſenſu eligunt imperatorem Trevirenſis, Mogontinus & Colonienſis. Palatinus eligit, quia dapifer eſt, Dux Saxoniæ, quia Mareſcalcus & Margravius de Brandenburg, quia Camerarius.* Clarius rem totam adumbrat VVELBERTUS Capellanus CONRADI III., adductus a GEVVOLDO *de Septemviratu c. VI.* ubi ita: *Mortuo Henrico rege, multi principes ex toto regno congregati ſunt in Moguntinenſi urbe, ubi de electione novi regis magnus erat tractatus. Initio in magna curia collecti erant omnes, qui ibi fuerunt ſeculares ac ſpirituales principes, quorum plerique nude & ſimpliciter nominabant, quem optabant per alios eligi, & tamen ipſi non eligebant, quia non habebant voces ſuffragiorum realium. Cum igitur nominaverunt Lutharium, dixerunt, huic promti ſumus obedire, ſi vos eum inthronizabitis in regnum, veſtris annuentibus votis & beneplacito nulla diſcordia erit. Pauci enim*

Digitized by Google

tur, nec huc ſpectat, quo etiam *qualitates perſonæ eligendæ* (*m*) circumſcribi ſolent.

§. XV. Sicuti vero in electione populus vel qui hunc repræſentant, libere conſentiunt in delationem imperii, ſeque electo ex *pacto* ſubmittunt; ita eodem *pacto* certas *conditiones* ei præſcribere, (*n*) & ſub illis demum ei imperium deferre poſſunt, ad quas ſervandas jure naturæ obligatur.

§. XVI. Circa quas *conditiones* & *pacta* ſi dubium in interpretando occurrat, interpretatio non populo, ſed imperanti indulgenda videtur, ſaltem per indirectum. (*o*)

§. XVII. Ubi vero imperium non *certæ perſonæ*, ſed *toti familiæ* pri-

---

ci enim ſpirituales & temporales primates examinantes perſonam Lutherarii & bellicoſa facta & merita erga Chriſti ſervos & univerſam eccleſiam eum votive elegerunt &c. Utut vero ex his ſatis appareat, ſuo modo omnes principes electionibus imperatorum interfuiſſe, poſtea tamen pedetentim electio tota in univerſum ad electores devoluta eſt, omni deinceps prætaxatione, nominatione, & aſſenſu ceſſante, quæ remiſſio nulla expreſſa declaratione facta legitur, ſed ipſa *intermiſſione* & *non-uſu* ſtabilita & *patientia diuturna* confirmata eſt.

(*m*) Veluti utrum ex *certa familia* electio fieri debeat? qua ætate, quibus moribus & virtutibus eligendus præditus eſſe debeat? an extraneus admitti poſſit? Sane jure publico judaico contrarium cautum legitur, quo Deus ſtatuit, *ne populus Iſrael aliunde ſibi regem eligere poſſit, quam ex fratribus ſuis i. e. gente Hebræa Deut.* I. 7. Jus publicum univerſale nihil aliud requirit, quam ut talis eligatur, qui huic rei ſufficere poſſit.

(*n*) In omni electione duo concurrunt: (1.) *deſignatio* perſonæ, (2) *delatio* imperii perſonæ deſignatæ, & ab eo ſubſecuta *acceptatio*. Hæc *delatio* & *acceptio* nihil aliud eſt quam pactum, ſeu duorum in idem placitum conſenſus. Quodcumque autem pure alicui deferri, & ſub conditione poteſt. Neque obſtat, quod populus imperanti nullas leges præſcribere valeat, ut ſuperiori, ut domino: nam quando populus ſub certis conditionibus alicui defert imperium, nondum imperans eſt, cum pari paciſcitur: acceptione autem facta, & conditionibus aſſenſu confirmatis, ex poſtfacto imperium adipiſcitur, nec propter imperium acceptum nexu antea conciliatio ſolvitur, id quod Hobbes voluiſſe videtur, eo quod imperans populo obligari non poſſit, nam id quidem *lib. I. c.* 5. ſatis profligatum eſt.

(*o*) Novi, graviſſimas dubitandi rationes non deeſſe, quibus populo interpretatio concedenda videtur. Quid enim? nonne populus conditiones concepit, præſcripſit, compoſuit? quilibet vero eſt verborum ſuorum interpres. Imperans ſimpliciter in verba concepta jurare coactus eſt, cum alia ratione imperium ſuſcipere haud potuerit. Sed ſalva res eſt. Populus imperanti detulit imperium ſummum in ſe: quicquid ergo non clariſſimo pacto excepit, id libere imperans agere poteſt. In conditionibus ſuam peculiarem quæſivit utilitatem, & ita ſi verba ſint dubia & obſcura, contra ſe interpretationem admittere & pati debet, in cujus poteſtate fuit, clarius loqui. Semper enim interpretatio contra eum facienda, qui clarius loqui debuiſſet, qualis eſt ille, qui peculiarem & extraordinariam quæſivit ſibi utilitatem. Hæc regula non eſt juris Romani inventum: fundata eſt in ipſa ratione naturali. Dum itaque in dubio contra populum interpretatio facienda, per indirectum inde evenit, ut interpretatio imperantis prævalere debeat.

primi imperantis, collatum eſt, (*p*) morte imperantis non vacat imperium, ſed *ſucceſſioni* locus, adeoque populus ad libertatem non redit.

§. XVIII. Ratio ſuccedendi jure naturali non eſt determinata, (*q*) & proinde ex *voluntate populi expreſſa* vel *præſumpta* (*r*) dijudicanda, quatenus libera voluntate imperium familiæ delatum eſt: ſi bello ſubactus populus in imperium conſentire debuit, ordo ſuccedendi potius ex *arbitrio victoris*, dependet. (*ſ*)

§. XIX. Et quidem quod *præſumptam voluntatem populi* attinet, credendum merito eſt, illam talem in delatione imperii fuiſſe, ut (*t*) ſuc-

(*p*) Succeſſio a populi voluntate *expreſſa* vel *tacita* dependet in *libera imperii delatione*, quia cum imperantem ſibi conſtituit, deſignare etiam poteſt, utrum tantum ejus *perſonæ*, an *integræ familiæ* imperium deferatur? In *Theocratia judaica* quidem ex Dei arbitrio hoc unice dependebat, cum Deus judæis ab initio quoque regem daret, & ſucceſſionem demum in Davide ſtabiliret, quocirca ex populi conſenſu hæc ſucceſſio non dependebat, uti in aliis rebuspublicis voluntate populi conſtitutis. Hac ratione *electiva* imperia in ſucceſſiva mutari poſſunt, ſi populus *ipſo facto* conſentiat in ſucceſſionem, liberos imperantis ſine nova electione ſponte admittat, & ita ſucceſſioni locum relinquat. Quæ *jure belli* acquiruntur imperia, non ita dependent ex voluntate populi, quam quæ ab initio libera voluntate delata fuere. Unde fit plerumque, ut victor jus ſucceſſionis conſtituat, adornetque, & populus ſubactus ſicuti in imperium, ita quoque in hanc conditionem imperandi conſentire debeat.

(*q*) Quæ rationes adducuntur pro ſucceſſione ex jure naturæ adornanda, magis *ſuaſoriæ* ſunt, quam *præceptivæ*, & plerumque tantum oſtendunt, quid expediat & decorum ſit in ſucceſſione, non quid neceſſario fieri debeat. Et hoc eo magis in ſucceſſione hac, de qua quæritur, admitti debet, ubi ſimul habilitas ſingularis in ſucceſſore adeſſe debet. Utut itaque ex moribus gentium ſucceſſio ad liberos devolvatur, non tamen deſunt rationes, quæ quandoque ſuadere poſſunt, ut potius fratri defuncti, quam ejus filio deferatur imperium, ſi forſan hic infans ſit, frater vero ad imperandum aptiſſimus. Hoc caſu æque prægnantes & ſuaſoriæ rationes adſunt pro fratre quam filio defuncti: utrobique dubitandi rationes occurrunt, quæ ratione juris adæquata vix diſſolvi poſſunt. Ergo aliunde tales quæſtiones diſcutiendæ ſunt.

(*r*) Raro contingere ſolet, ut lege fundamentali expreſſa populus in dilatione imperii ſucceſſionis rationem determinet, ergo plerumque recurrendum ad voluntatem præſumtam, quæ ex *natura ipſius imperii delati* potiſſimum deſumi debet, eum tales cenſeatur voluiſſe ſucceſſores eſſe, qui apti ad imperium ſunt. Qualem habilitatem enim populus in primo imperante præelegit, talem in poſteris quoque reſpexiſſe videtur, quod *in ſeqq.* ſpecialius demonſtrandum erit.

(*ſ*) Populi arbitrium vel ideo hic attendi nequit, quia victoris eſt, legem victis præſcribere, non a victis accipere. Hæc fuit philoſophia ARIOVISTI apud CÆSAREM *lib. I. de bello Gall. c. 36. n. 1.* aſſerentis: *jus eſſe belli, ut qui viciſſent, iis, quos viciſſent, quemadmodum vellent, imperarent: idem populum R. victis non ad alterius præſcriptum, ſed ad ſuum arbitrium imperare conſueſſe. Si ipſe populo R. non præſcriberet, quemadmodum jure ſuo uteretur, non oportere ſe a populo R. in ſuo jure impediri.* Et licet vel maxime in imperio, bello acquiſito, conſenſus populi devicti excludi nequeat: (quamdiu enim diſſentiunt, reſiſtuntque, *hoſtes*, non *ſubditi* ſunt) conſenſus tamen talis ultima neceſſitate extortus eſt, & hic jus & poteſtas victoris prævalet.

Digitized by Google

ſucceſſio futura ſe haberet ſecundum *mores gentium univerſales* (*t*), & ita ſucceſſio ad liberos alioſque proximiores devolveretur.

§. XX. Cum vero in ſucceſſione agnatorum mores gentium varient, adeoque ſæpiſſime controverſiæ inter plures ex regia familia de *ſucceſſione* incidere poſſint, populi eſt, (*u*) hanc litem decidere, niſi alter litigan-

(*t*) Dum *modum ordinemve* ſuccedendi populus non determinavit, nihil novi conſtituere, ſed ſe accomodare voluiſſe videtur ad mores aliarum rerumpubl. communes. Sunt homines ita comparati, ut exempla & mores aliorum facilius imitentur, quam contrarios ritus aſſumant, maxime ſi aliorum exempla autoritate graviſſima præfulgeant. Primis imperantibus, utpote qui per vim ſibi alios ſubjecerunt, hoc ſemper unice curæ cordique fuit, ut imperium in ſua familia ſtabilirent, & in perpetuum ad poſteritatem ſuam derivarent. Sicuti enim ex ambitione & imperii cupiditate alios ſibi ſubjecerunt, ita ex eadem ambitione, gloriæ ſibi eſſe duxerunt, ſi imperium ad poſteros ſuos devolveretur. *Certe*, ait CICERO *pro Archia poeta in f.*, characterem ambitioſorum hominum & qui gloria imperii ducuntur, depingens, *ſi nihil animus præſentiret in poſterum, & ſi, quibus regionibus vitæ ſpatium circumſcriptum eſt, iisdem omnes cogitationes terminaret ſuas: nec tantis ſe laboribus frangeret, neque tot curis vigiliiſque angeretur, neque toties de vita ipſa dimicaret: nunc inſidet quædam in optimo quoque virtus* (ambitio), *quæ noctes & dies animum gloriæ ſtimulis concitat, atque admonet, non cum vitæ tempore eſſe dimittendam commemorationem nominis noſtri, ſed cum omni poſteritate adæquandam.* Non itaque aliud medium fuit, immortalitatem nominis & imperii ſui indipiſci, quam ut illud ad liberos ſuos devolverent. Crediderunt enim gentiles, utpote qui *ambitionem* & *gloriæ cupiditatem* in virtutum claſſem collocarunt, *idcirco nos filios filiaſque concipere atque edere, ut ex prole eorum earumve diuturnitatis nobis memoriam in ævum relinquamus*, ut philoſophatur CALLISTRATUS *in l.* 220. §. 3. *de V. S.* Et inde factum eſt, ut prima imperia mox ad liberos ceteroſque poſteros devoluta fuerint, indeque gentium plerumque communis obſervantia originem traxerit, ut in ſucceſſione liberorum ante omnia haberetur ratio. Hoc more communi ſemel introducto, nihil convenientius eſt, quam ut credamus, populum in delatione imperii ſucceſſivi idem voluiſſe obſervare, quod aliæ reſpublicæ, penes quas eſt ſucceſſio, obſervare ſolent. Ex eadem ratione quoque reliquorum agnatorum ſucceſſio adornanda, ſi forſan liberi deſint, & quia *communi praxi gentium* proximiores, puta fratres aliique imperia ſibi vindicaverint, inde ad morem quoque hunc deferentes imperia ſucceſſiva ſe accommodare voluiſſe credi debent.

(*u*) Paradoxa hæc ſententia videtur, indeque a pleriſque negatur. HUBERUS *de jure civil. lib. I. ſect.* 7. *cap.* 7. §. 52. arbitratur, controverſiæ hujus non alium eſſe judicem quam ferrum. Deinceps §. *ſeq.* pergit: *Populus enim, quamdiu ſtirps familiæ regnatricis ſupereſt, omni jurisdictione manet exutus*, quibus verbis judicium populi negat. Addi poſſet, ſi judicium hoc caſu populo indulgeretur, redire rem ad electionem, quæ tamen populo minime competit, quamdiu ſucceſſioni adhuc locus eſſe poteſt. Enim vero ante omnia notandum, ſermonem hic eſſe (I.) *de regno libera voluntate populi delato*, ut per ſucceſſionem in familia regnatrice ſubſiſteret: (II.) de caſu, *ubi neuter litigantium in poſſeſſione eſt* ſed uterque tantum de jure contendit. Hoc caſu neuter litigantium imperium exercet, ſed de eo adhuc contendit; neutri actualiter populus ſubjectus eſt, ſed ſubjectio in lite eſt; ergo quamdiu lis de ſucceſſione ſupereſt, neuterque ad poſſeſſionem admiſſus a populo fuit, populus *interim* ad libertatem redit, & ita de hac lite eo facilius judicare poteſt. Accedit, quod

Digitized by Google

tigantium jam imperium occupaverit, ſubditoſque in verba ſua jurare coegerit, quia ita ob poſſeſſionem imperii ſubditi ad obedientiam obligantur, nec de *jure imperantis* judicare poſſunt. (*x*)

§. XXI. Regi autem adhuc regnanti, ſi poſt fata ejus lites immineant, nullum de ſucceſſione judicium eſſe recte aſſerit GROTIUS, (*y*) niſi primus acquirens ſit, qui *jure victoriæ* regnum poſſidet, quippe qui de futura ſucceſſione leges poſteris præſcribere poteſt.

§. XXII. Id quoque (II.) præſumitur voluiſſe, ut eo modo imperium in poſteros devolvatur, quo in primum, a populo electum, collatum

---

quod deciſio hujus controverſiæ ex *præſumta voluntate populi* deſumenda ſit, de qua nemo rectius, quam ipſe populus judicare poteſt. Et ſi populi, vel eorum, qui populum repræſentant, quales ſunt *proceres*, aut *ſtatus regni*, judicium declinamus aut rejicimus, nullum ſupereſt judicium, & ita vi armiſque agendum eſt: quæ ſententia ſtatui civili admodum inimicæ exiſtit. Neque vero ita electionem ſibi arrogat populus, cui renunciavit; eum non eliget, ſed unice inter litigantes jus dicat. Si electionem affectaret, poſſet neutri imperium adjudicare, & plane extraneum eligere, id quod fieri nequit. Neque denique obſtat, quod populo nullum imperium, nulla juriſdictio competat, quamdiu ex gente regnatrice aliquis ſupereſt; nam hoc concedo in caſu ſucceſſionis *certæ & indubiæ*; ſed ſi de ea non conſtat, ſi dubia ſit, neuterque litigantium poſſideat, *ex accidente* evenit, ut populus *interim* liber, ſuique juris fiat, donec certum ſucceſſorem conſtituerit. Non adeo diſſentire GROTIUS *lib. II. c. 7. §. 27. in f.* videtur; utut enim eamdem negandi rationem, qua HUBERUS utitur, alleget, ſtatim tamen ſubjungit: *attamen ſi de primæva populi voluntate quæſtio incidat, non abs re erit, populum qui non eſt, quique idem cum eo, qui olim fuit, cenſetur ſuum ſuper ea re ſenſum exprimere, qui ſequendus erit*. At vero cum ſemper in hujuſmodi quæſtionibus *de primæva voluntate* quæſtio incidat, ſemper quoque voluntas populi inquirenda erit. Atque hoc eo magis dicendum, quando lege fundamentali id ipſum diſertis verbis cautum eſt, ex quo fundamento ſummum tribunal Novi Caſtri ſententiam de ſucceſſione controverſa tulit, illamque Pruſſorum Regi *jure optimo* adjudicavit.

(*x*) Hic quoque valere debet illud: *beati poſſidentes*. Eo ipſo, quo imperium non vacat, quo ab aliquo poſſidetur; ſubditi *per indirectum* judicium de hac cauſa amittunt, cum, poſtquam ſemel voluntatem ſuam ei ſubmiſerint, de *jure* ejus judicare amplius nequeant. Si poſſeſſio adhuc vacua eſt, nemini interim ſubſunt, & judicium ita formare poſſunt, cum adhuc quodammodo pares, ſaltem non *inferiores* videantur; illa occupata, inferiores ſunt; jam autem inferiorum *de jure ſuperioris* non datur judicium.

(*y*) *Lib. II. c. 7. §. 27.* ubi hanc rationem addit, *quod ſucceſſio imperii non ſit ſub jure imperii*, quippe quod ſe refert ad ſubditos eorumque actiones, poſt fata autem ſe non extendit. Sic cum HENRICUS Luſitaniæ Rex, quod ſpe prolis deſtitueretur, & lites de futura ſucceſſione eſſent metuendæ, rogaretur, ut ſucceſſorem deſignaret, iſque Antonium fratris ſui illegitimum filium nominaret, aſſerens eundem legitimum eſſe, judicium tamen effectu caruit, cum huic non tantum Rex Hiſpaniæ PHILIPPUS II. contradiceret, ſed ipſe Henricus tandem a propoſito deſiſteret, quod videret, judicium hoc inane futurum eſſe. THUANUS *Lib. XLV.*

Digitized by Google

latum eſt, (z) cum ſucceſſio ſit continuatio juris ab initio delati. Et ita inde concludo, voluiſſe populum, ut imperium eſſet individuum, (a) nec in plures, ſed in *unum* devolveretur. (b)

§. XXIII. Quomodo vero is *unus*, qui tantum ſuccedit, comparatus eſſe debeat, rurſus voluntas præſumta populi indicabit. Hæc autem talis videtur fuiſſe, ut primogenitus, (c) & quidem

---

(z) Ratio connexionis hæc eſt, quia voluntas præſumta ex ipſis *factis*, & *actionibus* concludi debet. Quales fuerunt actiones populi eo tempore, quo delatum eſt uni imperium, talis cenſetur quoque voluntas fuiſſe, ut ſcil. in perpetuum in ſucceſſione idem obſervaretur, quod obſervavit in prima electione. Voluntatem enim non tantum verbis, ſed re ipſa declarari poſſe, ex moralibus ſatis conſtat.

(a) Cum *uni* delatum ſit, non pluribus conjunctim, cum uni *individuo nexu* commiſſum ſit imperium, hæc voluntas præſumpta inde elicitur, quod in perpetuum quoque idem in ſucceſſione obſervari debeat. Eſt hæc voluntas præſumta *lex fundamentalis imperii*, ad quam in his controverſiis recurrendum. Accedit, quod populus id omnino noluiſſe præſumendus ſit, ex quo vires imperii debilitantur, ſecuritas reipublicæ hoſtibus externis exponitur, & illi diſſociantur, qui in unum corpus civile tranſiere, id quod ex diviſione imperiorum neceſſario ſequitur. Quilibet & ſic etiam populus magis conſervationem ſuam, quam periculum interitus intendit.

(b) Quando *regnum* alicui defertur, ex vi vocis per ſe fluit, *unius* eſſe debere imperium. In genere ſi *unus* eligitur, *Monarchiam*, non *Dyarchiam*, prælegiſſe populus præſumitur, & hoc quidem eo magis, quia ex plurium regimine, *pro indiviſo* ſuſcepto, infinita incommoda oriuntur, quæ expeditionem publicorum negotiorum remorantur, ne dicam in totum impediunt. Qualem itaque formam ab initio conſtituit, dum unum eligeret, talem quoque in ſucceſſoribus obſervandam eſſe voluiſſe videtur.

(c) Ex ipſa delatione imperii hactenus deductum eſt, quod imperium debeat eſſe *individuum*, & ad *unum*, non plures devolvi. Quod ſi itaque imperans plures liberos relinquat, *unus* tantum ex iis imperio præeſſe poteſt, non omnes. Cum autem omnes æque liberi ſint primi acquirentis, itidem ex voluntate populi æſtimandum, quem ex pluribus præferre voluerit. Jam vero pro *primogenito* ſequentes rationes militant: (I.) quod ante omnes fratres jus ſuccedendi ex ipſo ordine nativitatis conſecutus fuerit, cum ſtatim in ipſo momento nativitatis ipſi jus quæſitum fuerit ad ſucceſſionem, ante quam reliqui naſcerentur. (II.) Quod moribus plerarumque gentium, penes quas imperia individua fuere, primogenitis hæc prærogativa data fuerit, ut reliquos fratres in ſucceſſione excluderent. Cum itaque populus aliam ſuccedendi viam non elegit, ad communem ſuccedendi morem in *dubio* ſe accommodaſſe videtur, qui in ceteris rebus publicis obtinet. Sic CYRUS in extrema oratione, quam apud XENOPHONTEM *lib. VIII. Cyropæd. p. m.* 235. ad liberos ſuos habuit, eundem fere in modum philoſophatus eſt, ajens: *Complector equidem, filii, pari utrumque veſtrum benevolentia: verum & conſilio providere & ducis officio fungi, quacunque in re uſus & tempus poſtulet, eum jubeo, qui natu major eſt, & uſum rerum majorem de conſentanea quadam ratione habet. Equidem ut ab hac mea veſtraque patria ſum inſtitutus, natu majoribus non modo fratribus, ſed civibus etiam, de via, ſedibus, dicendi loco cedendum eſſe: ſic & ipſe, filii, ab initio vos inſtitui, ut natu majoribus honorem principem deferatis, & viciſſim minoribus honore præeatis. Quamobrem ita, quæ a me dicuntur, accipite, ut qui tum priſca, tum moribus recepta atque etiam legibus conſentanea proferam*, &c. Hoc intuitu quoque *primogenitura* apud HERODOTUM *lib. VII.* pr. vocatur *ætatis privilegium*, *jus gentium* & uni-

dem qui ſanguinem ab acquirente trahit, (*d*) tantum ſuccedat.

§. XXIV. Præterea ut, excluſa femina, *maſculus*, (*e*) aliaſque ad im-

univerſorum hominum. Similiter ad hoc ætatis privilegium provocat Perſeus apud LIVIUM *lib. XL. c. 9.* ajens: *regnate utique vis: huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gentium jus, obſtat vetuſtus Macedoniæ mos*. Sic etiam JUSTINUS *lib. XVI.* de Ptolomæo Ægypti Rege ait, quod *contra jus gentium minimo natu ex filiis ante infirmitatem, ex qua mortuus eſt, regnum tradiderit*. (III.) Cum omnes fratres ſint æquales, & tamen aliqua prærogativa inter eos obſervanda ſit in ſucceſſione, non poteſt alia, quam quæ a *natura ipſa* ſeu *ordine naſcendi* petitur, locum habere. Cum itaque in *primogenito* jus ſuccedendi ita radicatum ſit, ſtatim apparet, etiam hujus poſteros ex jure, patri in ſucceſſione quæſito, præferendos eſſe primogeniti fratribus, utut ſenioribus, cum eadem prærogativa, quam ordo naſcendi patri dedit, ad ejus liberos quoque devolvi debeat.

(*d*) Hæc videtur populi intentio fuiſſe, qui familiæ *primi acquirentis* jus imperandi detulit, extraneoſque ita admittere noluit. Ex quo concludo, imperanti, liberis deſtituto, integrum haud eſſe, regno dare ſucceſſorem extraneum per *adoptionem*, quia, cum non poſſit imperium alienare, nec etiam permiſſum erit, per *adoptionem* imperium in alium devolvere, cum ita imperium in effectu & *per indirectum* alienaretur. Non deſunt quidem exempla adoptionum hujuſmodi, ex quibus tamen ad jus ipſum nullum argumentum duci poteſt. GALBA Piſonem adoptavit, ſed quo jure? videamus. Ait ipſe GALBA, olim ſucceſſionem obtinuiſſe, *jam*, pergit, *loco libertatis erit, quod eligi cœpimus*. Si ergo eligendus erat imperator a populo, adoptio eo minus valere poterat. Et tamen ait: *Finita Juliorum Claudiorumque domo optimum quemque adoptio inveniet. Nam generari & naſci, a principibus, fortuitum, nec ultra æſtimatur: adoptandi judicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur*. Aſt ipſemet GALBA judicavit, conſenſu populi adoptionem muniendam eſſe, quia penes milites in conſtituendis imperatoribus magna autoritas erat, placuit: *iri in caſtra, honorificum id militibus fore, quorum favorem ut largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes non ſpernendum*. Interim GALLÆ conatus effectu caruit, TACIT. *lib. I. Hiſtor.* Sed præterea nova concluſio inde oritur. Quæritur ſcilicet, *an primi acquirentis deſcendentes tantum ſuccedant, an vero præterea etiam ejus collaterales?* Equidem facilis eſt deciſio, ſi conſtat, qua ratione primitus delatum fuerit imperium. Si enim primo acquirenti & *liberis* ſeu *poſteris* ejus declaratum ſit, hi tantum ſuccedunt, non primi acquirentis collaterales: ſed ſi electo, ejuſque *genti vel familiæ* delatum ſit, major ratio dubitandi oritur: an etiam collaterales primi acquirenti hac appellatione vocati fuerint? quemadmodum eadem ratio dubitandi occurrit, ſi, quod plerumque fit, non ſatis diſtincte conſtat, *utrum electi poſteris, an genti imperium delatum ſit?* Recte notat HUBERUS de jure civitatis *lib. I. ſect. VII. c. 7. §. 19. hereditatem regni a privata hereditate diverſum quid eſſe*: hinc ſedulo cavendum, ne a ſucceſſione privata argumenta ducamus. *Gentis* quidem & *familiæ*, ſicuti *heredum* appellatio eſt latiſſima, ſed pro ſubſtrata materia merito reſtringenda, cum conſtet, quod imperia non ita *libere* ſucceſſioni ſubſint, uti patrimonia privatorum. Accedit, quod *familiæ* ſignificatus non ſemper collaterales comprehendat, ſed magis patrem cum liberis, cum inter hos ſtricte loquendo *familia* ſit, quæ per nuptias conſtituta & per liberos propagata eſt. Cum itaque ſucceſſio ex jure naturæ non determinetur, ſed unice ex voluntate populi dependeat, credendum merito eſt, populum unice ad deſcendentes ex primo electo reſpexiſſe, non ejus cognatos.

e) Pro *maſculis* hæ rationes militant (1.) quod *feminæ* non æque ad imperium aptæ ſint, ac quidem *maſculi*, nam plerumque indigent alieno auxilio & directione, quemadmodum multis legibus ex hac

Digitized by Google

imperium habilis (*f*) ſuccedat. Tales enim qualitates populus in primo electo potiſſimum deſideravit, & conſequenter eaſdem in quolibet ſucceſſore requirere voluiſſe videtur.

§. XXV. Interim *impuberes*, licet ob defectum ætatis ad tempus gubernacula reipublicæ ſuſcipere non poſſint, a ſucceſſione excludendi non ſunt, nec id ipſum ex voluntate præſumta populi colligi poteſt, poſtquam ſemel in ſucceſſionem conſenſit, (*g*) & a furioſo & mente capto adhuc diſtingui debeant. Nam hos quidem excluſiſſe probabile eſt, non illos, utpote qui ad breve tempus tantum inhabiles ſunt.

§. XXVI. Hoc poſito, neceſſe quoque eſt, ut, impubertate durante, ſeu

hac ratione cautum & conſtitutum fuit, ut ſine curatoribus nihil agere poſſint, ne ob imbecillitatem ſexus decipiantur. Non convenit, ut illæ imperent, quæ alterius auxilio indigent, quo ſenſu forſan ARISTOT. I. *Polit. VIII.* ait: *mas ad imperandum, femina ad parendum nata eſt.* Adſunt exempla heroicarum feminarum, ſed rariora, a quibus regulæ non ſtruuntur. (2) Facile ita imperium in extraneos devolvi poſſet, cum per matrimonium in aliam tranſeant familiam, id quod contra intentionem populi fuiſſe videtur. (3) Accedit rurſus gentium conſenſus & praxis plerarumque rerumplicarum. Et in privatis cauſis feminas nequidem ad aliquod imperium admittimus, multo minus ad imperium civile, quod gravius eſt, quod majori judicio, & ſollicitudine adminiſtrandum eſt. Hinc TACITUS de *morib. Germ. in f.* morem Sitonum refert, & uno a reliquis differre ait, *quod femina dominetur: in tantum*, addit, *non modo a libertate, ſed etiam a ſervitute degenerant.* Saltem ex his rationibus fluit, præſumtam intentionem populi *in dubio* fuiſſe, ne femina regimini admoveretur. Hunc in finem *maſculum* elegit, non *feminam*. Dico *in dubio*; Si enim ſatis conſtat, quod feminas a ſucceſſione excludere noluerit, omnino admitti debent, quemadmodum in Anglia alibique receptum eſt. Non enim *abſolute* inhabiles ſunt, ſed tantum non *æque idoneæ*, uti quidem maſculi, & comparative loquendo maſculi ſunt aptiores quam feminæ. Ergo ex voluntate populi admitti poſſunt.

(*f*) Alia eſt ratio *imperiorum*; alia *patrimonii privati*. In hoc ſuccedere poſſunt mente capti, furioſi, aliique inhabiles, qui ad quævis negotia peragenda inidonei ſunt. Regna & imperia de ſui natura ejuſmodi præſidem & ſucceſſorem requirunt, qui rempubl. adminiſtrare, regimen obire, & ſubditorum actiones dirigere poſſit, qualem ſucceſſorem etiam populus tantum admittere voluiſſe videtur. Unde neceſſario excluduntur, qui uſu rationis deſtituti ſunt. Defectus corporis hanc inhabilitatem non operatur, cum nihilominus ſana mente & prudentia regendi rempubl. inſtructus eſſe poſſit. Exemplis variis id declarat PETRUS GREGORIUS *de republ. lib. VII. c. 6.*

(*g*) Si in genere alicujus familiæ jus ſuccedendi in regnum datum eſt, impuberes quoque ex voluntate populi comprehenduntur, quia hi quoque de illa familia ſunt, & defectus ætatis tantum temporarius eſt. Et hoc eo magis dicendum eſt, cum non deſint exempla, etiam infantes voluntate populi electos eſſe ad imperium. SIGEBERTUS Gemblacenſis *ad annum* 983. de Ottonis III. adhuc pueri electione hæc habet: *Principes puerum de manu Henrici extorquentes in regno ſublimant.* Similiter WIPPO *in vita Conradi Salici ad annum* 1026. de electione HENRICI III. refert: *Anno incarnationis Chriſti* 106. *Chunradus Rex, conſilio & petitione principum Regni, filium ſuum, Henricum puerum, regem poſt ſe deſignavit, illumque Brunoni, Auguſtenſis eccleſiæ epiſcopo, in tutelam commendavit.* De HENRICO IV. teſtatur SIGEBERTUS Gembla-

Digitized by Google

ſeu quemdiu gubernacula ſuſcipere nequeunt, ſint in *tutela*, (*h*) aliorum, qui interim curam reipubl. ſuſcipiant.

§. XXVII. Hæc *tutela* debetur iis, quibus voluntas populi, in lege fundamentali expreſſa, eam detulit. Cum enim ſucceſſionem definire poſſit, poteſt quoque determinare, quis impuberi ſucceſſori tutor eſſe debeat. Si de *voluntate populi* non conſtat, (*i*) locum habebit, quod bonum æquumque eſt, h. e. ut primario patris defuncti voluntas obſervetur, hoc ceſſante, tutela ex voluntate populi dependeat. (*k*)

blacenſis *ad annum* 1054. quod *puer quinquennis* electus fuerit. GODOFREDUS Colonienſis *ab anno* 1196. de electione FRIDERICI II. hæc refert: *Imperator ab omnibus imperii principibus, ſumma precum inſtantia, obtinet, ut filium ſuum, Fridericum nomine, vix triennem in regem eligant.* Sic etiam praxis gentium uniformis fere demonſtrat, filios impuberes in ſucceſſivis imperiis admiſſos fuiſse.

(*h*) Qui negant, tutelas eſse *juris naturæ*, illaſque mere *juris civilis* eſse aſſerunt, tutelas regias impuberum negant, niſi legibus fundamentalibus de his cautum ſit. Imperator interim ad jus naturæ provocat aſsetens: *Impuberes in tutela eſſe, naturali juri conveniens eſt, ut is, qui perfectæ ætatis non eſt, alterius tutela regatur.* Quicquid ſit, ſicuti ſucceſſio impuberis ex præſumta populi voluntate deduci poteſt, uti ad §. *antec.* dictum; ita ex eadem præſumtione tutelæ quoque inferri poteſt, qui antecedens voluit, neceſse eſt, ut etiam conſequens velit. Cum enim impuberes defectum ætatis patiantur, ob quem ſummam poteſtatem exercere non poſsunt, neceſse eſt, ut, dum populus eum ad ſucceſſionem admiſit, interim quoque in tutelam ejus conſenſerit. Ceterum quamdiu durare debeat tutela, vel certa lege fundamentali determinandum, vel, hac ceſsante, ex maturitate ingenii colligendum; neque enim jus naturæ certum tempus definivit.

(*i*) Valde titubant circa hanc materiam, cui tutela deferenda? Si voluntas expreſsa adſit, res conclamata eſt. Aſt hic plerumque iterum ad conjecturas recurrendum. Illud interim voluiſse videtur populus, quod pupillo utilius, reipublicæ conducibilius, in ſe vero æquum bonumque eſt. Hoc intuitu in patris judicio & electione acquieviſse videtur, utpote qui optimum conſilium pro educatione pupilli & ſalute reipubl. ſuſcepiſse præſumitur. Utut itaque teſtamenta de *ipſo regno* non valeant, eatenus tamen valebunt, ut de *judicio patris* circa tutelam inde conſtet: nam etiam citra teſtamentum ſuam voluntatem declarare poteſt. Accedit, quod patri educatio pupilli principaliter incumbat, ergo æquum eſt, ut ejus electioni ſtetur, cui illam commiſerit. Et licet hæc tutela non ſola abſolvatur pupilli *educatione*, ſed præterea *gubernationem reipublicæ* annexam habeat, de qua non æque poſt mortem diſponere poteſt, præſumitur tamen populus, dum de tutela nihil determinavit, & tamen impuberes a ſucceſſione non excluſit, totam rem in arbitrium patris, utpote de ſalute filii ſui valde ſolliciti, contuliſſe, cui judicio tamdiu ſtandum, donec contrarium evidenter appareat, quod illuſtrat Dn. HERTIUS diſſ. *de tutela regia ſect.* 1. §. 13. Sic ubi Cunradus impetravit, ut filius ſuus impubes Henricus III. eligeretur, ſtatim eum Brunoni in tutelam commendavit, ut dictum *ad* §. 25.

(*k*) Non deſunt, qui illis, quibus aliquando ſucceſſio debeatur, tutelam deferunt, quæ ſententia tamen & pupillo & reipublicæ periculoſa videtur, cum a proximo ſucceſſore pericula varia imminere ſoleant, nec argumentum a tutelis privatorum hic applicari queat, quæ lege mere civili proximioribus deferuntur, tanquam *onus*. §. *un. l. de legit. patron. tut.* In tam periculoſam autem tutelam nunquam conſenſiſſe videtur populus. Cum ergo

Digitized by Google

§. XXVIII. Hactenus de primo modo, quo vacat imperium. Vacat (II.) per *abdicationem* ſeu ſpontaneam (*l*) *renunciationem* imperantis, quæ etiam *invitis ſubditis* (*m*) fieri poteſt, ſive regnum libera voluntate delatum, ſive bello acquiſitum ſit.

§. XXIX. Vacante hoc modo imperio, populi jus variat, prout imperium vel *electivum* vel *ſucceſſivum* fuit. In illo populus fit *ſui juris*, nec reſignatione imperium in alterum transferre poteſt, niſi ex conſenſu populi. (*n*) In hoc vero ſtatim ſucceſſioni locus eſt, in cujus

---

ergo ab initio nihil de tutela ſtatuit, integrum ſibi judicium reſervavit, & regimen interim, quibus viſum eſt, committere poteſt. Nec inde præjudicatur proximis agnatis, utpote qui nondum jus ſuccedendi habent.

(*l*) Quæ per metum extorta eſt vel a populo vel ab hoſte, proprie non eſt renunciatio, ſed *depoſitio* vel *detroniſatio* quod exemplo ALPHONSI Regis Portugalliæ declarat D. PALTENIUS *diſſ. de dethronis.* §. 4.

(*m*) Equidem dubitari poterat, an in imperiis libera voluntate populi delatis id admittendum ſit; cum enim electione vel conſenſu populi ad imperium evectus, & ita cum populo, vel proceribus, populum repræſentantibus, pactus eſt, merito quoque conſenſu populi illud deponendum eſſe videtur, cujus intereſt, imperium non temere deponi. Verum utut ſupra adſtruxerim, imperantem populo obligari, non tamen ulterius obligatur, quam quatenus promiſit: in ceteris pro libertate ſua, qua pollet, agit. Non autem promiſit populo, ſe imperium deponere nolle, nec in perpetuum ſe ad imperandum adſtrinxit. Non eſt miniſter populi, utpote cui alias negatum eſt, deponere imperium commiſſum, ſed ſupremam poteſtatem in populum habet, virtute cujus etiam eidem renunciat. SIC CASIMIRUS Rex Poloniæ anno 1667. imperio libere renunciavit, quod etiam de CAROLO V. conſtat, ut fatetur FERDINANDUS I. in *R. I. de anno* 1559. verbis proœmialibus: *Alſſvveyland milter und hochlobl. Gedachtnis Kayſer Carl der funffte unſer negſter Vorfahr, Bruder und Herr, aus merkl. groſſen, dapfferen und treffl. Urſachen, ſonderl. aber, von vvegen ihrer Liebden und Kayſerl. Mai. obliegen. den Alters und immervvehrender Schvvachheit &c. mit Vorvviſſen itzgedachter des Heil. Reichs Churfurſten (die Adminiſtration unde Vervvaltung des Romiſchen Reichs) verlaſſen, reſigniret und ubergeben*, ubi quidem dicitur, quod electorum *præſcitu* hoc factum ſit, ſe non *conſenſu ſpecifico* & *prærequiſito*. Quod ſi tamen in capitulatione electus promiſiſſet, quod nunquam abdicare vellet, aliud dicendum: quale exemplum prælaudatus PALPHENIUS *cit. l.* adducit de Michaele Wiznovvizio, qui in pactis conventis diſerte promittere debuit: *Regno Poloniæ nunquam abdicavimus*. Quod pactum pro *inani* haud judicandum: Utut haud conſultum ſit, invito imperium obtrudere; non tamen quæſtio jam de regulis *prudentiæ*, ſed *juris*. Eodem modo Pontifex libere reſignare poteſt, uti exemplo CŒLESTINI conſtat, quam facultatem ſucceſſor ejus BONIFACIUS VIII. in *c. 1. de renunc. in 6.* confirmavit. Cum vero Pontificii urgeant, a Pontifice regna & imperia dependere, hinc mirum non eſt; quod etiam prætendant, reſignationem imperiorum fieri debere in manu Pontificis. Aſt cum prius falſum, falſum quoque eſſe debet poſterius.

(*n*) Aliud eſt *abdicare* & *reſignare*; aliud *cedere*. Per *reſignationem* reſignans nude jus ſuum amittit, per *ceſſionem* jus ſuum in alterum transfert. Aſt vero alienationem imperiorum valide fieri non poſſe, ſæpe dictum eſt. Valebit tamen ceſſio imperii ex *voluntate populi*, qui conſentiendo in ceſſionem elegiſſe de novo videtur. Hac ceſſante ceſſio irrita eſt, ceu apparet exemplo 10. CASIMIRI Regis Po-

Digitized by Google

jus præjudicium nihil renuncians facere poteſt, (*o*) adeoque populus non ſit liber.

§. XXX. Abdicatione facta imperans in ſortem privatorum incidit, & ceterorum ſubditorum ſorte fruitur, [*p*] niſi aliter pacto in abdicatione proviſum fuerit. [*q*]

§. XXXI. Vacat porro [III.] imperium per *derelictionem*, quæ eſt tacita quædam reſignatio modo de animo (*r*) ſatis conſtet.

§. XXXII. Tandem [IV.] vacare quoque imperium, & populum ſui juris fieri volunt per *depoſitionem* ſeu *detroniſationem*, quam juri publico univerſali non adverſari ajunt, [*ſ*] ſi imperans Tyrannus, hoſtis publicus, aut pactorum publicorum, legumque fundamentalium transgreſſor reperiatur.

Poloniæ apud PUFENDORFIUM *rer. Brandeb. lib. IX. ſeq.*

(*o*) Inde *renunciatio* patris filio non præjudicat, quo minus poſt patrem ſuccedere poſſit. Quod ſi poſt abdicationem demum natus eſſet, imperio jam ad alium devoluto nulla ſupereſſet ratio ſuccedendi, cum ex eo natus ſit, qui tempore nativitatis nullum jus amplius habebat.

(*p*) Eo ipſo, quo imperium imperans deponit, ſimul ſtatui *libertatis* renunciat, ceteriſque, quibus antea imperaverat, æqualis fit, & conſequenter novo imperanti ſubiicitur. Perpetuus ille dictator SYLLA, imperio ſuo ſatis tremendus, poſtquam imperium depoſuit, *privatorum* ſorte facile contentus fuit, uti plenius refert APPIANUS.

(*q*) Sic notum eſt *pactum independentiæ*, quam Regina CHRISTIANA ſibi in abdicatione reſervavit, de qua vid. Ill. Dn. THOMAS. *ad Huberum de jure civit. lib. 1. ſect. 9. c. 6. n. 19. lit. p.*

(*r*) Non facile præſumitur animus derelinquendi, maxime intuitu earum rerum, quæ ſumma contentione ab hominibus appetuntur, & tot bellis acquiri ſolent. Sola *deſertio*, quam neceſſitas exprimit, pro derelictione haberi nequit ob ceſſantem animum derelinquendi, quale exemplum fuit in JACOBO II. rege Angliæ. Eſt autem derelictio duplex, *expreſſa* & *tacita*. Hæc colligitur ex *negligentia* & *intermiſſione exercitii ejus juris*, quod quis poterat exercere, vel vindicare, quo intuitu *præſcriptionem* gentes fundari in *præſumta derelictione*, ait GROTIUS, & erudítiſſime contra Gallos, ſpeciatim vero contra PETRUM PUTEANUM, defendit Dn. WERLHOFF *diſp. de præſcript. inter gentes liberas*. Hinc non dubitandum, quin populus hoc modo per *tacitam derelictionem* ſeu præſcriptionem liber ab imperio alterius fieri poſſit. Utut enim alias derelictio non præſumatur, hæc præſumtio tamen eſt generalis, & ex ſpecialibus circumſtantiis eliditur. Quot modis autem talis *derelictio præſumta* contingere poſſit, explicat CONRING. *de finibus imper. lib. II. c. 19. §. 13.* Equidem obiici poſſet, quod inter gentes liberas quidem præſcriptioni locus ſit, ſed non inter *ſubditos & imperantem*, ſeu quod ſubditi libertatem contra imperantem præſcribere non poſſint propter *vinculum ſubiectionis*. Aſt cogitandum eſt, in omni derelictione a parte imperantis adeſſe *remiſſionem tacitam vinculi ſubiectionis*, adeoque non tam populus jugum imperii excutit, quam potius imperans populum manumittit, rempublicam derelinquendo.

(*ſ*) De hac materia plenius egit Dn. PALTHENIUS *diſſert. de dethroniſat.* ubi §. *II.* diſtinguit inter regnum *arbitrarium* & *legitimum* ſeu *limitatum*, & porro concludit, ibi quidem populum abſolute ad patientiam obligari, & imperantes deponere non poſſe, verum in regnis limitatis imperantem a populo poſtulare non poſſe, ut pactis ſtet, ſi ipſe imperans excedat limites

§. XXXIII. Aſt quis de eo judicabit, an talis ſit, qui deponit poſſit? (*t*) Ne dicam, vinculum ſubjectionis omnem ad reſiſtendum copiam ſubditis ſubtrahere, (*u*) ut adeoque *jus deponendi* imperantes vel tantum fingatur, vel in effectu ita comparatum ſit, ut exerceri non poſſit.

mites ſibi præſcriptos, & monitis, conſiliis precibusque ſubditorum corrigi nequeat, ineſſe omni pacto duplex promiſſum, & reciprocam obligationem, ergo uno pactum non ſervante, ab altero idem tuto negligi, jam autem conſtare, quod omne imperium per pactum conſtituatur, adeoque pacto ita diſſoluto, imperium exſpirare, populum fieri liberum, imperantem in ſortem ſubditorum conjici. Neque vero requiri judicium ſuperioris, an pactum ſit violatum, agi hic de renunciatione pacti, ad quam nulla requiratur ſuperioritas, non requiri judicium populi, id quod nec legitimum eſſe poteſt, ſufficere publicam per juſtas querelas accuſationem, ſufficere illam, quæ in ipſis rerum monumentis latet, facti agnitionem aut probationem, &c. AUTOR. *tr. du Gouvernement civil. cap. ult.* adhuc liberalior eſt, quippe qui partes populi utique ſequitur. Non tantum enim ex hoc capite, h. e. *violatione pactorum*, ſed multis aliis cauſis deponi principem poſſe aſſerit, quæ tales ſunt, ut ubique plebem ad rebellionem irritare, populoque jus dare poſſit, jugum excutienti. Denique BARCLAJUS *contra Monarcham lib. III. cap.* 16. exautorationem tunc demum admittit, *ſi id committat, propter quod ipſo jure rex eſſe deſinat*, id quod duobus caſibus contingere poſſit (1) *ſi regnum diſperdat* More Neronis & Caligulæ, & omnem regnandi curam & animum abjiciat; (2) *ſi rex in alicujus clientelam ſe conferat, ac regnum, quod liberum a moribus & populo traditum accepit, alienæ ditioni mancipet.* Alii aliter.

(*t*) Fatetur ipſe Dn. PALTHENIUS, quod populus de eo judicare & cognoſcere non poſſit, an Tyrannus? an violator pactorum imperans dicendus ſit? vid. § 14. *d. diſſ. lit. a.* Ergo nunquam in *hypotheſi* conſtabit, an hic vel ille pro tali judicandus ſit. Plures ajunt, imperantem eſſe Tyrannum, plures negant, nec hic majora ſufficiunt, ubi non per modum *deciſionis*, ſed in *tumultu* proceditur. Nunquam deſunt rationes, quibus excuſari facta regum poſſunt, & conſequenter nunquam *notorie*, id quod ſupponunt, conſtare poteſt de *Tyrannide*, de *violatione pactorum* &c. Nec relevat, quod de *publicis querelis*, *de publica accuſatione* adfertur: ſæpe nullum fundamentum habent, ſæpius unius facto exiſtere poſſunt. Si querelæ principem reum faciunt, quis rex erit innocens?

(*u*) De eo jam actum in *c.* 3. *lib. III.* ſimulque hinc inde dictum, quod jus ſubditorum adverſus imperantem *imperfectum* ſit, h. e. deſtitutum *efficacia cogendi* imperantem, id quod ex *conditione ſubditorum* fluit. Omnis depoſitio fit per *coactionem*, ergo neceſſario ſubditi conditionem priſtinam deponere, & ad ſtatum primævum redire debent. Id ipſum autem non aliter fieri poteſt, quam ſi imperans *hoſtilitatem publicam* erga univerſam remp. exerceat, ſic enim ut hoſtis publicus repelli poteſt. Neque enim ita amplius *imperans*, ſed *hoſtis reipubl.* dicendus eſt, nec ſubditi deponunt imperantem, ſed ipſe ſubditos dimittit, & *ipſo facto* vinculum illorum relaxat: hoc facto, illi ut *hoſti* reſiſtunt. Aſt iterum *in hypotheſi* difficulter judicabitur, an imperans *hoſtis reip.* factus ſit, id quod ab homine ſanæ mentis concipi nequit, ſed demum a tali, qui *inſania* & *dementia* laborat. Ergo quocumque te vertas, omnia, quæ vulgo *de depoſitione* diſputantur, applicari tuto nequeunt.

F I N I S.

I N

Biblioteca Nazionale Napoli

Digitized by Google

INDEX PRIOR CAPITUM

PARS GENERALIS.

Cap. I. DE Jure naturæ in genere.
Cap. II. De Diviſione juris univerſalis in privatum & publicum.
Cap. III. De Differentia juris publici univerſalis a jure gentium, politica, notitia ſingularis reipubl. & jure publico particul.
Cap. IV. De neceſſitate & utilitate hujus doctrinæ.
Cap. V. De auctoribus, ſubſidiis & cautionibus circa hanc doctrinam.

PARS SPECIALIS.

LIBER I.

De natura & indole rerum publicarum & imperii civilis.

Cap. I. DE origine imperiorum civilium.
Cap. II. De nexu imperii civilis.
Cap. III. De vario imperii civilis ſtatu.
Cap. IV. De ſumma imperantis poteſtate.
Cap. V. De limitibus ſummæ in republica poteſtatis.

LIBER II.

De Juribus ſummi Imperii.

Cap. I. DE juribus imperantium circa publicam ſecuritatem externam.
Cap. II. De juribus tranquillitatem internam reipublicæ reſpicientibus.
Cap. III. De jure imperantium dirigendi actiones ſubditorum per leges.
Cap. IV. De jure imperantium circa collegia & univerſitates.
Cap. V. De jure imperantium circa ſacra.
Cap. VI. De jure imperantium circa publica officia.
Cap. VII. De jure imperantium circa judicia.
Cap. VIII. De jure imperantium circa pœnas.
Cap. IX. De jure imperantium exigendi a ſubditis ſubſidia.
Cap. X. De jure imperantis circa ἀδιάφορα.

LIBER III.

De Obligatione & juribus ſubditorum.

Cap. I. DE Statu ſubditorum vario.
Cap. II. De obligatione ſubditorum intuitu imperantis.
Cap. III. De jure & obligatione civium qua talium inter ſe.
Cap. IV. De juribus ſubditorum vacante imperio.

POSTERIOR INDEX MATERIARUM PRÆCIPUARUM.

ABdicatio regni an invito populo fieri poſſit. 306. quid juris tunc competat populo. 307. quid imperanti poſt illam. *ib.*

Abſolutum imperium vid. imperium.

Actiones hominum intuitu aliorum diverſæ. 11. 12. e. f. diverſi harum effectus 12. aliæ juſtæ, aliæ honeſtæ, aliæ decoræ 14. q. publicæ quænam 25. 10. o. p. privatæ quænam *ibidem* 9. actiones gentium a publicis differunt 26. 11. q. differentia a factis publicis *ib.* 12. r. de externis tantum leges fiunt 195. 43. item voluntatis *ibid.*

Adulatio plus tribuit imperantibus quam eis competit 129. 13. inſigne malum in republ. *ibid.* o.

Alienare imperium quando imperans poſſit. 303.

Anima humana quid. 2. 4. ejus ſcopus. *ibid.* 5. quo ſenſu divina vocata ſit a gentilibus. *ibid.* e. de ejus facultatibus. 5. 6.

Appellatio a judice inferiore. 239.

Applicatio juris publ. univerſ. quid requirat 26. 5. ſeqq. legum quomodo inſtituenda 195.

Ariſtocratiæ origo 97. 17. g. quid ſit 98. 18. quomodo gubernetur *ibid.* 19. h.

Armorum inſtruendorum jus 146. 15.

Avaritia admodum noxia rebus publ. 93. z.

BEatitudo civilis in quo conſiſtat 89. 5. t. de mediis ad illam ducentibus 90. 6. pietas ſubditorum multum confert ad illam obtinendam *ibid.* minime quærenda in latiſſimo imperio 91. ſeqq. nec in luxuria 92. 9. nec in avaritia 93. 10. z. deprehenditur potiſſimum in rebuspubl. quæ ſimplicitati ſtudent. 95. 12. b. conſervatur & promovetur per voluntatis harmoniam inter principes & ſubditos 97. 16. vid. *Salus reip.*

Bellum an juſtum 141. r. ius ejus quomodo imperanti competat 142. ſeq. quatenus ad jus G. ſpectet *ibid.* 4. z. reſtrictum ad defenſionem reip. *ibid.* 5. juſtæ ejus cauſæ *ibid.* ſeqq. de eo ſuſcipiendo imperans arbitratur 143. 8. quando jus belli ceſſet 144. 10. debet eſſe ultimum ſubſidium *ibid.* q. non competit magiſtratui inferiori 145. reſtringi poteſt 146. t.

Digitized by Google

Bona extraneorum intra territorium ſita ſubſunt ſupremæ poteſtati 118. n. ſubditorum augenda 119. 27.

Bonum utile honeſtum & jucundum 39. extraordinarium quid 38.

C*Ivitas* vid. *reſpubl.* quid ſit 87. 1. varius ejus ſtatus *ibid.* 2. p. non eſt propter religionem 212. 4.

Clerici obligantur legibus civilibus ut alii ſubditi. 192. n.

Clientela non tollit ſupremam poteſtatem 115. non liberat ſubditos ab obſequio 20:. 47. quotuplex ſit *ibid.*

Collectæ propter fortalitiorum exſtructionem 148. b. ab imperante indicuntur 256. ſeq. voluntariæ & neceſſariæ 257. p. quando inferior magiſtratus illas poteſt indicere 257. 9. ſubcollectandi jus *ibid.* 10. an ſubditorum conſenſus neceſſarius 258. 12. quibus imperentur *ib.* 13. ſeq. immunitas ab illis nociva 259. modus *ibid.* vid. *Subſidia.*

Collegia ſtatuta condere poſſunt 187. quouſque valeant *ibid.* 28 quid ſint 206. an illa inire permiſſum ſit *ibid.* an princeps ſe illis adjungere poſſit 207. inſpectio principis in illa *ibid.* poſſunt prohiberi in republ. *ib.* vel ſub lege publ. confirmationis admitti 208. quæ publica dicenda 209. an ad illa cogi poſſint ſubditi *ib.* quale jus circa privata princeps habeat *ibid.* 11. ſtatuta eorum principis inſpectioni ſubſunt *ibid.* abuſus eorum *ibid.* quem effectum ſtatuta eorum habeant 210. de limitibus ipſis præſcribendis *ibid.* non habent jus puniendi 250. 13. carere nequeunt reditibus & bonis 255. 1. habere poſſunt arcam communem *ibid.* 2. membra ejus conferre debent. *ibid.* 3.

Commiſſiones decernendi jus 228. ex officio decerni poſſunt 229.

Concordia reſpubl. conſervat 163. ſeq.

Conſilii differentia a LL. 180. h. an imperans qua talis conſilia det 181. 3.

Conſuetudo vim legis unde habeat 182. 17. 2. an etiam irrationabilis *ibid.* p. quomodo imperans ſe gerere debeat in hac eliminanda *ibid.*

Contractuum ratio diverſa in ſtatu civili 290.

Coronatio quid 123. 2. ejus origo *ibid.* ſummum imperium non afficit *ibid.*

D*Ecreta* judiciorum non ſunt leges 184. 19.

Defenſio nemini adempta in rebuſpubl. 284. 4. quando ceſſant judicia *ibid.* 5.

Democratiæ origo 98. 20. quomodo gubernetur *ibid.* 21.

Dependentia qualis ſupremæ poteſtati noceat 113. 15. ſeq.

Derelictio imperii quando fiat 307.

Deſerta imperans ſibi vindicat 271. 17.

Dethroniſatio an licite fiat 308. ſeq. an unquam applicari poſſit *ibid.*

Deus quales imperium in homines exerceat 12. 27. an externe obliget 13. l.

Diſciplina publica ad curam principis pertinet 136. ſeq.

Diſcordia inter ſubditos præcavenda 138. f. reſpubl. frangit 163. ſeq.

Diſpenſatio cui competat 205.

Doctores non habent jus puniendi 169. 14.

Doctrinæ in republ. pernicioſæ quænam dicendæ 169. l. quomodo dogmata differant a LL. 179. 10. g. an imperans qua talis doceat 181. 13. leges de illis non fiunt 196. 44. niſi circa modum docendi 220. y. ad deciſionem judicialem admittant 221. publicæ doctrinæ poſſunt lege determinari 222. illas ſubditis per modum legis obtrudere nequit 223.

Dominium eminens quid 119. 27. an detur *ibid.* o.

Dominii origo inter homines 261. 2. quæ res in illud transferunt *ibid.* 3.

Duella in republ. illicita 233. 3.

Dyarchia quid. & quomodo differat ab Ariſtocratia 98.

E*Cclesia* vid. *Sacra.* eſt collegium æquale 215. non civile *ibid.* poteſt doctores conſtituere. 216. non fit ſtatus civilis, ſi princeps ei accedit. *ibid.* Princeps habet inſpectionem in illam 217. inſpectionis hujus neceſſitas *ibid.* ſeq. maxime in ejus miniſtros 218. ſeq. & eorum conſtitutionem *ibid.* 17. poteſt ei præſcribere ordinationes *ibid.* an poſſit cenſuras infligere 220. princeps in illa certos diſtrictus conſtituere poteſt 223. 29.

Electiva regna quando & quæ habenda 103. 31. ſeq. y. an ex ſucceſſione mixta eſſe poſſint 104.

Electio quando populo ſalva ſit 296. a quibus peragatur *ibid.* ſeq. modus eligendi 298. in illa electum pactis conſtringere poteſt. *ibid.*

Emigrationem ſubditis princeps injungere poteſt ob peregrina ſacra 213. g. 7. an ſubditis maneat ſalva & quouſque 283. ſeqq.

Excubiarum jus 159. 24. omnes ſubditi ad illas obligantur *ibid.*

Digitized by Google

Exiſtimatio ſubditorum unde ſit 274. 32. quouſque ſe extendat. *ibid.* & ſeq.
Exemptorum efficacia 6. q. plus prodeſt imperans exemplo bono quam legibus 175.y.
Expectativæ an licitæ 230. b. revocari poſſunt 231. maxime a ſucceſſore *ibid* 20.
Extranei quatenus legibus alterius reipubl. ligentur 192. 37.
F*Actiones* præcavendæ 171. 17.
Felicitatem in quo homines quærant 9. k. eam omnes appetunt 4.II.in quo conſiſtat *ibid*.l.quo medio impetretur 5.12. ſeq.
Feminæ in regnis non ſuccedunt 303.
Feras occupandi jus ſibi imperans ſoli adſcribere poteſt 264. 13. non obſtante naturali libertate ſubditis competente *ibid*. 14.
Feudalis nexus non tollit ſupremam poteſtatem 114. 17.
Flumina ad imperantem pertinent 265.22.
Fœderum jus 157. 40. cui competat *ibid.* quouſque obligent *ibid.* an cum infideli licite ineantur 158. quomodo reſtringi poſſit libertas circa ea ineunda 159. an ſubditis commerciorum cauſa illa inire liceat 160.44. an pro ſui defenſione *ibid*.45.k.
Fortalitia exſtruendi jus 147. ſeq. privatis non competit 148. 17. a. eo nomine collectæ imponuntur *ibid.* 18. bona privatorum in eorum uſus licite adhibentur *ibi.* 19.quin etiam templa & caſtra nobilium 149
Futura legum objectum ſunt 199. 45.
G*Entes* quid 23. 5. earum jura *ibid.* moralem perſonam induunt 24. 7.
Hiſtoria utilis ad jus publ. univerſ. 55. 14. quid circa illam cavendum *ibid.* o. eadem durante, durant obligationes *ib.* l.
Grotius reſtaurator juris nat. 51.
H*Æreſis* non tollit vinculum ſubjectionis 277.
Hertii opera in jure publ.univerſali 54.10.i. evolvenda quoad uſus juridicos *ibid.* 15.p. quinam hac methodo uſi fuerint 56.16.ſeqq.
Hobbeſius jus publicum univerſ. reſtauravit 51. non abſque nævis 52. d.
Homagium an neceſſarium 275. ſeq.
Homines conſiderantur vel ratione ſui ipſius vel quoad alios 10. inter ſe vinculo communi conglutinantur 15.ſeqq.
Houtuyn jus publicum univ. quomodo reſtauraverit 52. e.
Huberus jus publ. univerſ. ſcripſit 53. f.
Humanitatem legislator in legibus intendere debet 189. ſeq.
I*Mbecillitatis* humanæ ratio in legibus ferendis habenda 191.
Immunitas a collectis eſt nociva reip. 258. quando ceſſet 259. 16.
Imperator non habet ſupremam poteſtatem in univerſum orbem 121.
Imperantes obligantur jure naturæ intuitu ſubditorum 27. ſeqq. quale jus conſequantur ex ſubmiſſione ſubditorum 81. 19. ſeq. temperatum ad obligationem eorum *ibid.* b. ſe obſtrinxerunt ſubditis 82. 21. d. curare debent, ut ſubditi pie vivant 90. quod illi volunt, ſubditi velle cenſentur 96. 15. e. eorum dignitas externa arbitraria 100. 24. an pro arbitrio ſucceſſorem conſtituere poſſint 101. an primitus belli cauſa conſtituti fuerint 108. k. ſe poſſunt propriis dicaſteriis ſubmittere ſine læſione ſupremæ poteſtatis 114. b. vel ſubditis aliquid promittere ſub lege nullitatis 116. h. extra territorium ſupremam poteſtatem non habent, quatenus in alieno commorantur 117. l. eorum facta ſemper habent effectum externum juris 126. ſed ex accidente 130. affectibus libere indulgere ſolent *ibid.* q. dicuntur patres patriæ 135. ſeq. exemplo plus proficiunt quam LL. 175. y. leges ferunt 173.ſeqq.ſuis legibus non obligantur 192.ſeq.
Imperium ſocietatem firmat 73. 1. an ab initio pacto expreſſo delatum ſit 78. t. an non magis tacito, vel conſenſu coacto 79. ſeqq. male partum male gubernatur 91. * ejus jura non minuit proedria 100. 23. pactis circumſcribi poteſt 102. electivum & ſucceſſivum 103. ejus jura vid. *Poteſtas ſuprema*. Plenum non habent, qui papæ jura circa ſacra largiuntur 110. p. abſolutum an in ſacris fundetur 132. t. an legitimetur exemplis tot monarcharum 133. 19. non eſt extendendum ad illa, quæ imperium non recipiunt 139. 30.
Imperium vacans ſubditos liberat a ſubjectione 292. ſalva manente civitate 293. rempubl. in democratiam vertit *ibid.* populo dat liberum arbitrium de republ. diſponendi 294. cavat, ſi alienat illud 295. item morte 296. 12. abdicatione 306.
Impuberes an ſuccedant in regnis 304.
Injuria unde naſcatur 20. b.
Inquiſitio in crimine ex officio ſuſcipienda 258.
Intellectus unde 3. 6. a voluntate diverſus *ibid.* f. correptus 7. 19. ei leges non ſcribuntur 196. z. ejus actus an puniendi 204. 25.

In-

Digitized by Google

Interpretatio authentica quando requiratur 194. 40. quæ ſit doctrinalis *ib.* 41. u.

Judicatorum publica debet eſſe autoritas 242

Judices imperans conſtituit 238. 15. ſunt imperantis ſubditi *ibid.* & ſeq. princeps tamen ipſe judicare poteſt 242. ab illis provocari poteſt 239. 18. vel de eorum iniquitate recurri ad imperantem 204. 19. ultra ſuos limites non judicant *ibid.* quomodo differant a principe judicante *ibid.* 22. eorum habilitas 241. remoneri poſsunt 242.

Judiciorum neceſſitas in republica 235. effectus eorum *ibid* 2. cauſas quas reſpiciant 273. 12. ordinem requirunt 240. 20. qualis ſit naturalis 273. ſeqq. quid circa ordinem obſervandum *ibid.*

Jura imperii unde naſcantur 120. r. duplici modo conſiderantur 124. z. quid proprie ſint *ibid.* 2. non ſunt primario æſtimanda ex illimitata poteſtate 128. m.

Juramentum contra nullitatem actus nihil operatur 198. 50. niſi lege publ. nova vis ei ſit tribuia *ibid.* 51.

Juriſdictio ſola non tribuit jus ſtatnendi 186. y. quid ſit 236. ſeq. conſtat tribus partibus 237. principi competit *ibid.* 13. ſubordinate conceſſa cenſetur 239. 17. ſubditi illam ſibi arrogare nequeunt 241. criminalis 251. ex officio exercenda *ibid.*

Juriſprudentiæ conceptus 195. 42. quibus abſolvatur partibus *ibid.* x. 196.

Jus pro facultate ſumtum quid ſit 20. ſeqq. 199. 53. determinatur lege civili *ibid.* 54. ſibi nemo in republ. dicere poteſt 234. 6. princeps ipſe poteſt 238. 14.

Jus civile aliquid addit vel detrahit juri naturæ 42, c.

Jus gentium quid 23. g. facta & mores G. abuſive ita vocantur 24. 6. h. i.

Jus regium quale in ſacris ſit 125. an I. Sam. VIII. illud deſcribatur prout eſſe debebat *ibid.* ſeqq. verum quale ſit 134. y.

Jus naturæ quos limites habeat 13. 20. externam felicitatem humani generis pro ſcopo habet 14. o. ejus principium cognoſcendi *ibid.* 30. p. obligat externe 18. ſeq. quid ſit 19. 36. fundamentalis ejus propoſitio *ibid.* 37. y. jus nat. pro libertate nat. ſumtum quid *ibid.* 38. z. qui ejus limites 20. eſt vel publicum vel privatum 27. imperantes obligat intuitu ſubditorum *ibid.* ſeqq. ejus neceſſitas & utilitas 43. f. 44. g. an inter Chriſtianos excolendum 47. 9. r. facta ejus 49. ſeqq. Simpliciſſimum, & ſtatui civili aptiſſimum eſt 177. 5. per leges civiles inculcandum 188.

Jus publ. univerſale eſt pars juris naturalis, an detur 27. 14. Dubia contra exiſtentiam ejus removentur 29. ſeqq. quotupliciter ſumatur 33. I. 2. an demonſtrationem admittat 34. h. fundamentum ejus 35. quid in ejus applicatione obſervandum *ibid.* 5. ſeqq. particulare quotuplex 37. n. differt ab univerſali 41. 19. b. ſtudii juris publ. univerſ. neceſſitas 43. I. ſeqq. 44. an in academiis docendum 45. 6. l. dubia contra neceſſitatem & utilitatem ejus removentur *ibid.* ſeqq. fata hujus ſtudii 49. ſeqq. a JCtis depravatum 50. reſtauratio 51. ſeqq. Auctores III. ſeqq. ſubſidia 55. ſeqq. cautiones 58. 19. ſeqq.

Juſtitia in ſtatu naturali datur 23. ſeq. in ſenſu ajente & negante 40.

Juſtitium quid 238. 7 unde oriatur 235. quotuplex 236. ejus effectus *ibid.* 9.

L*Atrocinia* gentium uſitata 67. 18. ſ. produxere reſpubl 68. 20. u. 76. o. 79. 15. u.

Leges non ſcriptæ quid 139. o. traditæ quid *ibid.* & ſeq. o. pacem reipubl. firmant 174. earum neceſſitas *ibid.* u. multitudo earum judicium corruptæ reip. 175. x. an naturales in republ. ſufficiant 177. civiles ſæpe luxum & corruptionem promovent *ibid.* 6. quando civiles ferendæ 178. d. quis eas ferre poſſit 179. & quidem independenter 181. an procerum conſenſum requirant 182. per alios quoque ferri poſſunt *ibid.* n. quatenus extraneæ valere queant 184. 20. q. *ibid.* quat. magiſtratus inferior eas ferre poſſit 186. abſque conceſſione imperantis nemo ferre poteſt 187. 29. e. in quem finem ferantur *ibid.* quænam imperfectæ *ibid.* ſ. quæ juris N. ſunt, primario in civilibus inculcanda ſunt 188. 31. ad humanitatem ſubditos diſponere debent 189. irritamenta paſſionum præſcindant 190 .ſeq. imbecillitatis humanæ rationem habeant 191. omnes ſubditos ligant 192. per indirectum extraneos *ibid.* non imperantem ipſum *ibid.* p. promulgandæ 103. ſeqq. perſpicuæ ſint *ibid.* eorum ſenſus & applicatio erui debent 195. ſeq. de quibus actionibus ferantur *ibid.* ſeqq. an ad præterita trahi poſſint 196 .45. adduntiuri naturæ & detrahunt *ibid.* ſeq. obligatio eorum 197. tolluntur contraria voluntate 204.

Libertas naturalis quouſque ſe extendat 20. a. eſt inter gentes & diverſas reſpubl. 22. 4. ſ. ejus jura differunt a juribus ſupremæ poteſtatis 106. ſ. quæ ſint jura il-

lius

Digitized by Google

lius *ibid.* 3. quomodo ab imperante exercenda 101. 4. h. ſubditorum ab imperante reſtringi poteſt. 110. 10. niſi ſit innoxia 138.

Limites ſummæ poteſtatis 124. ſeqq. quinam illos rejiciant 1‹6. ſeqq. variis argumentis diſſentientes reſelluntur 127. nec doctrina de limitibus poteſtatis eſt periculoſa reip. 130. 14. Sed contraria potius *ibid.* unde illos accipiat ſuprema poteſtas 132. 17. ſ. limitata poteſtas eſt ex populi voluntate 135. 23. a.

Luxuria corrumpit reſpubl. 93.

M*Achiavelliſmus* pugnat cum jure publ. univerſ. 57. u. a quo ortum traxerit 128. ſ.

Magiſtratus inferior non habet jus belli 184. ſ. leges ferre nequit 190. 23. niſi ex imperantis indulgentia 186. 24. ſubditi eos ſibi an conſtituere queant 225. reſtrictiorem habet poteſtatem in pœnis quam princeps 251.

Majeſtatica jura quæ 108. i. quid ſint 123. 35. illa populus non retinet 280.

Manuductionis neceſſitas 7. 19. v. unde deſumenda 8. quid operetur in cognitione *ib.* 20.

Matrimoniorum ratio in ſtatu civili 188. ſeq.

Media emergendi ex miſeria homines appetunt 5. m. quænam ſint *ib.* 13.

Metationes 152. 27. an ad onera realia pertineant 153. p. quid juris magiſtratui inferiori hic competat *ibid.* 30.

Milites conſcribendi jus 152. 27. an in territorio alieno exerceri poſſit ibid. quomodo ſint conſcribendi ibid. illos ſubditos ſuis ſumtibus recipere debent ibid. 29.

Miſeria hominis unde? 3. 8. quid ſit h. tum reſpectu ſui ipſius tum aliorum *ibid.* 9. ſeqq.

Moderamen inculpatæ tutelæ in ſtatu civili & naturali diverſum 291. ſeq.

Monarchiæ origo 96. 13. in primis rebus publ. obtinuit & quare *ibid.* c. ſubditos ut plurimum ſervos facit *ibid.* 14.

Monarchomachorum doctrina abhorret a jure publ. univerſali 57. 20. v.

Mores ſubditorum cauſa tot morborum in repl. ſunt 169. quomodo reformetur 70. 15. boni plus proſunt, quam leges multæ 178. 7. corrupti leges requirunt *ib.* c.

Moſcovitarum ſententia de poteſtate imperantis 133.

N*Atura* quid 2. §. 3. humana cognitio neceſſaria ad juris naturæ cognitionem ſolidam 1. b. humana in quo conſiſtat 2. 4.

Nimrod ex violentia condidit imperium 66. 17. 1.

Nomadum vita & mores 76. m.

Norma quid 5. 15. ejus neceſſitas *ibid.* n. o. Quis illam præſcribat 6. 15. An homines? *ibid.* 16. *ibid.* r. an potius Deus præſcripſerit *ibid.* eſt voluntas Dei 9. 21. Obligat homines 8. a. qualis homini præſcripta intuitu aliorum 10. c. qualis intuitu ſui ipſius 11. 24. d. conditio ejus, qui normam præſcribit, conſideranda 12. 27. i. Variant inde obligationes *ibid.* k. virtutis & legis 14. 31. r. differentia utriuſque normæ 16. 32.

Notitia ſingularis reipubl. quid? 37. 9. differt a jure publ. univerſ. *ibid.* p. 38. 10. quomodo comparanda *ibid.* q.

Nullitatis clauſula quid operetur contra imperantem 216. h. quid in legibus 198. 49. *ib. id. g.* an juramentum nullitatem tollat *ibid.*

O*Bedientia* debetur etiam duro & impio imperanti 277. eam tollere nequit Pontifex 278. quouſque ſe extendat 279.

Obligationis neceſſitas 9. a. eſt vel interna vel externa *ibid.* a. quæ actiones internam operentur 11, 24. d. quæ externam 12. 26. legum obligatio unde 197. 47. in quo conſiſtat *ibid.* ſeqq. quæ pœnalis *ibid.* illam determinat imperans 199. 55. ſubditorum qualis 276. unde ſit *ibid.* ſtringit conſcientiam *ibid.* 3. excludit reſiſtentiam 277. ſeqq. ad patiendum ſtringit 281. ſeqq.

Obſervantia antiqua qualem vim habeat 139. o. an principem obliget 141.

Officiales ad rationes reddendas obſtricti ſunt 226. nullo obſtante privilegio *ibid.* ab illis datur recurſus ad ſuperiorem 227. Quomodo debeant eſſe comparati *ibid.* 10. ſeq. an intuitu cogi poſſint ad officium ſuſcipiendum 228. removeri poſſunt *ibid.* eorum qualitates princeps determinat 229. perpetuos an temporarios 230. ſubſtituere illis alios poteſt 231. de renunciatione eorum judicat 232. 25.

Officium principis an a jure ejus ſeparandum ſit 134. x.

Officiorum publicorum conſtituendorum neceſſitas in republ. 224. dependent ab imperante 225. nec privatus ſibi illa arrogare poteſt *ibid.* 4. quæ intuitu officiales publicam habent autoritatem *ibid.* 5. hereditaria an admi poſſint 478. an pretium pro illis poſſit exigi 228. ſeq.

Ordo in judiciis obſervandus naturaliſ-

ſimus

ſinius 242. ſeqq. vid. *judicia*: in quibuſdam cauſis negligi debet 245. 39.

Oſtraciſmus 167. ſeq. an defendi poſſit 167. ſeq.

P*Acta* inita cum ſubditis imperans ſervare debet 168. 12. niſi juri naturæ contraria ſint 169. 13. b. an cum rebellibus inita obligent 172. differunt a LL. 180. 12.

Pater quale jus habeat in ſtatu civili 284.

Pax ab omnibus colenda 15. 34. obligatio ad illam ſingulis jus præbet 16. t. Homines ad illam ſibimet ipſis obligantur 18. 35. v. extra civitatem ægre obtinetur 89. ſ. Princeps pacis cultor inprimis eſſe debet 139. interna & externa eſt reipubl. ſalus 111. q. externa in quo conſiſtat *ibid.* 1. propter hanc bellum ſuſcipitur 154. x. Pax aliquando reipubl. nocet *ibid.* x. quis pacem inire poſſit *ibid.* & ſeq. obligatio pacis 156. 37. capita pacis ibid. l. an ſucceſſorem ſtringat 157. *Perduellionis* crimen 171. 18.

Pœna in ſtatu naturali ceſſat 246. ſeq. differt a vindicta 247. neceſſaria eſt in ſtatu civili *ibid.* repellit hominum audaciam *ibid.* 6. finis 248. 7. divina ab humana differt *ibid.* finis alius inflictarum, alius propoſitarum *ibid.* ejus conceptus formalis 247. ita puniendi penes imperantem *ibid.* 11. ſubordinanda ſaluti reip. *ibid.* jus ejus nec collegiis nec doctoribus competit 250. an quidam ex ſubditis *ibid.* tenet eos, qui deliquerunt 251. 20. 256. quæ delicta illi ſubjaceant 527. ſeqq. qualis infligenda 254. 27. quod ex intentione delinquentis quoque æſtimandum *ibid.* 28.

Politica differt a jure publ. univerſali 38. 11. ſeqq. unde utriuſque confuſio orta 40. x.

Pontifex inique ſibi arrogat poteſtatem legiſlatoriam in Sacris 187. e. non poteſt tollere vinculum ſubditorum 278. ſeqq.

Potentia vicini non eſt juſta belli cauſa 143. 9. o. ſubditorum princeps coſtringere poteſt 164. unde oritur *ibid.* & *ſeq.*

Poteſtas ſuprema unde naſcatur 108. 1. e. an a populo in imperantes deferatur 107. *g.* ejus reſpectum habent ad ſubditos *ibid.* 5. non attenditur, ultra limites territorii 108. k. niſi pactis aliter proviſum *ibid.* 7. jura ejus imperanti denegari nequeunt 104. 9. nec alteri in territorio concedi ſine læſione ſupremæ poteſtatis *ibid.* debet eſſe independens 112. 13. & ſic non dependet a Papa *ibid.* v. apparens dependentia non nocet 113. ſeq. non tollitur per nexum feudalem 117. nec clientelam 115. nec per pactum aliud *ibid.* nec per promiſſionem ſub lege nullitatis 116 h. debet eſſe una 117. competit in omnes perſonas territorio incluſas *ibid.* 23. & bona *ibid.* & territorium 119. non augetur vel minuitur ex territorii quantitate 120. non æſtimanda ex titulis *ibid.* non augetur ex forma imperandi 122. t. an limites habeat 125. 3. illimitata pugnat cum jure nat. 128. 10. l. vid. *Limites*; concluſa eſt intra terminos juris nat. 134. 20. x. & reſtricta ad ſalutem reip. 136. reſtringitur per pacta 139. an etiam tacita *ibid.*

Præcepta differunt a legibus 180. *e ſeq.*

Præſidiarium jus 149. 22. an civitates imperanti illud poſſint in dubium vocare *ibid.* 23.

Primogenitura in regnis unde? 303.

Privilegia quid 199. o. quis concedat *ib.* 56. quomodo differant a jure ſingulari 200. r. 420. quibus dari poſſint *ibid.* 58. ſunt titulo oneroſo vel gratioſo conceſſa 201. realia, vel perſonalia 421. 60. quale jus privilegiato acquiratur *ibid.* 61. an revocari poſſint 202. ſeqq. quando ſuſpendatur 203.

Proedria rerumpubl. unde æſtimanda ſit 99 l. non minuit jura ſummi imperii *ibid.* 23.

Promulgatio in LL. neceſſaria 193. 39. quomodo fiat *ibid.* r. in quem finem fiat 194. c. quo idiomate *ibid.*

Puſendorfii diligentia in jure publico univerſ. 53. 8.

R*Atio ſtatus* differt a jure publico univerſ. 45. 17. a. exemplum peſſimæ rationis ſtatus 167. 7.

Rebellio quomodo fiat 171. an contra rebelles princeps utatur jure belli *ibid.* an pacta cum iis inita ſint ſervanda 173. quid ſi dimiſſi ſint? *ibid.*

Receptio juris extranei probanda 185. 12.

Reformandi jus in republ. 164. quomodo exercendum *ibid.* ſeq. quibus mediis 166. ante cauſæ morborum indagandæ 168. 12.

Regalia unde tot naſcantur 16. r.

Regnum electivum & ſucceſſivum 114. patrimoniale & non patrimoniale 115. 53. c. *ibid.* tributarium an ſummam poteſtatem retineat 116. ſeqq. ſervile quomodo a ceteris regnis differat 118. m. Regnum per ſe non plus tribuit poteſtatis imperanti, quam in aliis rerumpubl. formis locum habere poteſt 136. r.

Religio non præbet juſtam bellandi cauſam.

ſam 145. 11. r. errores circa ejus conceptum 211. 9. quotuplex ſit *ibid.* z. ſocietatem per ſe non requirit *ibid.* i. propter illam civitates non ſunt conditæ 212. 4. libertas ſubditorum circa eam *ibid.*

Repreſſaliarum jus 161. an differat a pignoratione 162.

Res omnes a natura ſunt nullius 261. 1. quæ poſt occupationem tales manſerunt *ibid.* 3. nullius cedunt occupanti *ibid.* 4. reip. quæ ſint 262. 7. quæ proprie adeſpotæ in repubi *ibid.* 9. adhuc cedunt occupanti *ibid.* 10. niſi ſubditi excludantur ab eorum acquiſitione 264. 11.

Reſignatio vid. *Abdicatio*.

Reſiſtentia ſubditorum pugnat cum ſubjectione 277. ne quidem ob religionem illa permiſſa eſt 282. an certo caſu permiſſa *ibid.* 16.

Reſpublicæ ad bonum extraordinarium referendæ 59. 1. non fuerunt in ſtatu naturali *ibid.* 2. b. non ſunt ex jure nat. præceptivo 66. 3. c. nec ad illas condendas homines a natura ducuntur *ibid.* 4. d. ineptitudo hominum ad illas 61. e. nec origo earum deducenda a ſocietatibus ſimplicibus 62. 6. f. nec indigentiæ humanæ adſcribenda *ibid.* 7. *g.* nec a metu mali ortum traxerunt *ibid.* 8. ſeqq. a violentia & ambitione natales earum deducuntur 66. ſeqq. pii non condiderunt reſpubl. 69. 21. non fuere ab initio conſtitutæ bono conſilio *ibid.* 22. y. fuerunt ab initio rudes 70. 24. paulatim ad juſtitiam comparatæ *ibid.* 25. c. de nexu earum 72. ſeqq. an pacto expreſſo conſtituantur 74. ſeqq. præſupponit multitudinem inordinatam 79. Quid ſit, 87. 2. varius ſtatus *ibid.* 2. primæ aberrarunt a fine 88. q. ex vitioſis primordiis earum finis non eſt æſtimandus *ibid.* qq. finis verus 89. 4. an etiam in eo conſiſtat, ut ſubditi ad veram pietatem deducantur 90. 6. v. quæ male partæ ſunt, malis artibus reguntur 91. earum facilitas vera falſaque vid. *Beatitudo*. Earum magnitudo plus nocet, quam prodeſt 92. tria vitia in illis 94. 11. * irregulares ſeu morbidæ quid *ibid.* a. an inter regulares referri debeant regna abſoluta 295. quo ſimpliciores, eo meliores *ibid.* 12. quæ ſimplices dicendæ *ibid.* inter ſe æquales ſunt 99. unde earum proedriæ æſtimandæ 100. an mixtæ dentur *ibid.* ſeqq. earum ſyſtemata 101. electivæ & ſucceſſivæ 113. ſeq. quomodo differant 104. 34 vid. etiam *Regnum*, *imperium*. Ejus ſalus in quo conſiſtat vid. *Salus*, mala ejus interna unde 163. q. 164. r. ejus adminiſtratio eſt penes principem 224. res quæ ad illam ſpectent 263. 7. ab illis excludi poſſunt ſubditi 263. 8. quid ſi in totum intererat 292.

Ritus in eccleſia ſunt ſub diſpoſitione principis 219. ſ. ſeq.

Sacra habent finem internum 211. 3. coactionem reſpuunt *ibid.* principis cura in illa 213. 6. publica prohibere poteſt, ſalvis privatis *ibid.* An in quævis ſacra princeps jus habeat 214. Societates eorum nomine contractæ æquales ſunt *ib.* non ſunt collegium civile 215. quando Schema politicum induant 216. fundamentum juris circa ea 217. ſeq. jus illa reformandi 219. juriſdictio in illa eſt penes principem 221. b.

Salus reipubl. principi debet eſſe propoſita 136. in quo conſiſtat *ibid.* 24. 141. 1. illam ante oculos habere debet 136. c.

Sanctitas imperanti debita unde 111. ſ. quouſque ſe extendat *ibid.* t. quatenus extra territorium *ibid.* 12.

Scriptura S. an a jure nat. removenda 8. x. diverſi generis præcepta habet *ibid.*

Sectas imperans exſtirpare nequit 170. 15.

Sequelæ jus 153. 31. r. quouſque locum habeat *ibid.* ſ. an ſubditi ſuo victu & ſumtu imperantem ſequi teneantur 154. 34. an liberare ſe poſſint ſubditi per præſtationem ejus quod intereſt *ibid.* t.

Societas inter omnes homines a natura eſt conſtituta 15. ſeq. Quid in genere ſocietas 72. 1. e. nexus ejus *ibid.* 2. quomodo concilietur 73. 3. *g.* vel æqualis vel inæqualis *ibid.* 4. h. inæqualis ſpecies *ibid.* 5. æqualis inter quos potiſſimum ſancte colatur 77. 11. inter impios imbecillis *ibid.* 12. ſ.

Societas civilis non eſt a natura 60. 4. homines ab ea alieni ſunt *ibid.* 5. e. quid ſit 61. 5. præſupponit conſociationem æqualem *ibid.* 6. k. Unde oriatur 73. 7. ab initio rudis fuit 75. 10. non fuit inter omnes populos ſocietatis civilis 76. an pacto expreſſo conſtituta 78. t. ſeqq. nexus in illa non ſemper eſt ex condicto 78. 17. x. quid operetur 81. ſeqq. varius ejus ſtatus 87. 2.

Sponſio quid 155.

Statuta magiſtratus quo jure condat 186 24.

Digitized by Google

24. an confirmanda ſint *ibid.* quatenus condi poſſint *ibid.* an etiam collegia? 187.

Statutus hominum quid 21. d. quotuplex *ibid.* 2. naturalis quid *ibid.* 3. eſt inter diverſas reſpubl. 22. 4. datur in eo juſtitia & injuſtitia 23. civilis quid 25. 8. m. diverſitas ſtatus unde 266. ſeq. maxime in civitate 287.

Status civilis vitia unde? 168. g.

Subditi non concurrunt ad leges ferendas 181. v. *ibid.* retinuere libertatem circa religionem 212. ſeq. peregrinis ſacris addictos imperans poteſt non recipere 213. ſ. eorum nexus duplex 266. 1. eorum jus variat pro diverſo ſtatu *ibi.* 2. differentia eorum a principe 267. 6. libertatem deponunt quodammodo *ibid.* eorum diverſitas 268. & diverſus ſtatus *ibid.* quinam primarii *ibid.* 11. an peregrini ſunt ſubditi 269. qui ſint recipiendi *ibid.* receptio eorum aliquando reſtricta eſt 270. mediati & immediati 272. 23. quando ſui juris fiant *ibid.* ſeqq. an ſint æquales 274. 30. unde inæqualitas? 274. 41. quando hoſti ſubjiciantur? 282. ſeq. inter ſe ſocietatem æqualem habent 286. 1. propter illam ſemper eandem perſonam repræſentant, *ibid.* 4. inter ſe ſpeciales habent ſocietates ibid. 5. jura ſubditorum ex ſtatu civili alterantur 288. ſeqq.

Subiectio in quo conſiſtat 81. 18. a. nititur pacto quodam 82. qualem obligationem producat? *ibid.* c. gradus ſuos habet 169. afficit perſonam *ibid.* 12. ipſo facto declaratur *ibid.* 13. quomodo probetur? 271. non petenda a titulis & externis ſignis *ibid.* 19. Clerici ab illa non ſunt exemti *ibid.* 20. nec dignitas eam tollit *ibid.* 21.

Subſidia varia exigit reſpubl. 207. 4. imperans exigit *ibid.* * ex quo fundamento? *ibid.* 6. non inferior magiſtratus *ibid.* niſi certis caſibus 208. poſſunt ex conſenſu ſubditorum determinari *ibid.* 8. eorum determinatio dependet ab imperante 209. 11. ad ea ſubditos imperans cogit. 210. 18. a quibus exigantur? *ibid.* 19. vid. *Collectæ*.

Subterranea in rep. ad imperantem ſpectant 265. 19.

Succeſſio in regnis quando locum habeat? 298. qualis ratio ſuccedendi 299. ſeqq. populus de illa judicat 300.

Succeſſiva regna qualia dicenda 103. an ex electione mixta dentur 134. quomodo differant ab electivis *ibid.* 24.

Synodi convocantur a principe 218. earum ſtatuta confirmat 222. ſeq.

Syſtema civitatum quomodo contrahantur 101. 27. q. expreſſo fœdere vel tacito 216. quæ magis cohæreant 102. 29. v. in iis poteſt alteri in civitatem alterius jus aliquod competere 109. 8. o. an ſingulis jus belli competat 146. 14.

T*Empla* muniri a principe poſſunt ad defenſionem reip. 144. e.

Territorio includitur ſuprema poteſtas 110. p. in illud ſummum jus principi competit *ibid.* p. in quo conſiſtat *ibid.* amplitudo vel quantitas ejus non auget vel minuit ſupremam poteſtatem 120. q. ad illud ſpectat quicquid reperitur intra illud 262. ſeq. niſi ſingulis propria probentur *ib.* 6.

Teſtamenta an ſint juris naturæ 294. non valent de imperio *ibid.* ne quidem facultate alienandi imperanti conceſſa 295. 8

Theſaurum an imperans ſibi recte vindicet? 265. 21.

Thomaſii ſolida eruditio in jure naturæ 52. h.

Tituli arbitrarii nec augent ſupremam poteſtatem 120. r. ex potentia augentur 126 rr. vim perfectam intuitu aliarum gentium accipiunt ex pacto 123.

Tributoria regna an & quatenus ſupremam poteſtatem retineant 116. ſeq.

Tutelæ ratio peculiaris in ſtatu civili 290. ſeq. regiæ fundamentum 304. quibus illa debeatur 305.

Tutores regii an habent ſupremam poteſtatem 112. 14. y.

V*Ectigal* navigantibus recte imponitur 260. 20. quæ res ſint vectigales *ibid.* 21. quid operetur præſtatio vectigalium ab extraneis facta *ibid.*

Veneratio erga imperantem unde 107. 7. quouſque ſe extendat *ibid.* i.

Venandi jus ſubditis conceſſum quid operetur 251. quomodo princeps exercere debeat. *ib*

Vindicta differt a pœna 247. ceſſat introductis civitatibus. *ibid.* 3.

Unio in quo conſiſtat 89. 5. requiritur ad omnem ſocietatem 72. 2. f. contrahitur pacto *ibid.* 4. producit ſocietatem æqualem vel inæqualem 73. 4. quando hæc patiatur deliquium 91. §. 7.

Voluntas pars animæ 3. 6. ab intellectu diſtincta *ibid.* f. a Deo averſa *ibid.* 7. appetit ſub ſpecie boni *ibid.* g. inordinata eſt *ibid.* 8. imperantis eſt voluntas ſubditorum 96. quæ magis principis & ſubditorum voluntas conſpirat, eo beatior reſp. 97. 16. 98.

Uxor imperantis an ſubdita? 271.

F I N I S.

527316

527316

Digitized by Google

Digitized by Google

